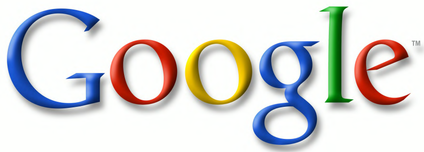
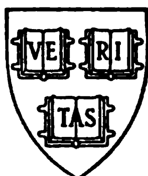

VE RI
TAS

ACTA

DER

PROVINCIALE EN PARTICULIERE SYNODEN.

ACTA

DER

PROVINCIALE EN PARTICULIERE SYNODEN,

GEHOUDEN IN DE NOORDELIJKE NEDERLANDEN

GEDURENDE DE JAREN 1572—1620,

VERZAMELD EN UITGEGEVEN DOOR

DR. J. REITSMA EN DR. S. D. VAN VEEN.

DERDE DEEL:

ZUID-HOLLAND 1593-1620.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1894.

VOORBERICHT.

Bij de bewerking van dit derde deel onzer uitgave van de Acta der provinciale en particuliere synoden hadden wij de beschikking over een groot apparaat. Het mocht ons echter thans niet gelukken origineele acta op te sporen. Voor den tekst onzer uitgave hebben wij natuurlijk onze keuze bepaald tot de documenten, die ons voorkwamen nog uit de vergadering der synoden zelf afkomstig te zijn of tot de beste en oudste afschriften. Eerst willen wij nog de codices opnoemen, die ook reeds bij de samenstelling van het vorige deel zijn gebruikt en beschreven. Het zijn deze:

H. Het bekende boek van P. Cabeljauw, dat wij bij zeven acta tot grondtekst hebben genomen en voor de jaren 1600 tot 1608 nog ter vergelijking konden gebruiken. In dezen codex alleen vonden wij de particuliere handelingen der synode van 1601, blijkbaar een copie naar het oorspronkelijke stuk.

I bewees ons weinig dienst, omdat de afschrijver uit de omvangrijke acta der jaren 1618 tot en met 1620 groote stukken had weggelaten.

K. De eerste bundel uit het archief der classis Brielle bevatte voor dit deel nog slechts een copie der acta van 1593. Doch bovendien hadden wij uit hetzelfde archief nog twee bundels ontvangen, die onder de letters K[1] en K[2] hieronder beschreven zullen worden.

L. Het reeds beschrevene deel bevatte nog de handelingen van 1593. Het tweede deel, keurig handschrift in Latijnsche letter, ook uit het rijksarchief, had tot rugtitel: „Synodale acten van Zuit-Holland 1594—1608" en droeg eveneens de vergulde letters W. P. V. O. op de buitenzijde.

M. Het tweede deel, reeds beschreven, bevatte de acten van 1590 tot 1599. Uit hetzelfde archief, nl. der classis Dordrecht, ontvingen wij nu ook het derde deel dezer serie. Beschrijving volgt beneden.

N. Dit boek uit het oud-synodaal archief diende slechts ter vergelijking tot aan art. 9 der acta van 1594, zie pag. 23, noot 1.

O (en O[2]) uit het oud-synodaal archief. Daaraan ontleenden wij nu den tekst voor de particularia der synode van 1593 (waarvan de acta zelf echter ontbraken) en de door praeses en scriba eigenhandig onderteekende acta

der synode van 1595 met de particularia. De acta der vijf synoden van 1600—1603 en 1606 waren ook door zulke onderteekeningen gewaarmerkt. Van de acta der synode van den Briel in 1603 bevatte deze codex zelfs twee door dezelfde hand vervaardigde copiën: de eene door praeses en scriba, de andere door praeses en assessor geteekend. Ter onderscheiding hebben wij de laatste als O² aangeduid.

Bovendien hebben wij voor de uitgave van dit deel der Acta nog de navolgende codices ter onzer beschikking gehad:

K¹ behoorende tot het archief der classis Brielle, bestaande uit twee afzonderlijke bundels in folio zonder band of omslag en slechts met een lossen draad slordig aan elkander gehecht. Zij bevatten de omvangrijke acta van 1618 en 1620. De eerste waren eigenhandig onderteekend door praeses, assessor en scriba, die van 1620 door den scriba alleen. Deze waarmerken, schrift en voorkomen, waren voldoende beweegredenen om de uitgave naar dezen tekst te bezorgen.

K² uit hetzelfde archief, een folioboek, een weinig beschadigd op den rug, in hoornen band, bevattende de acta van 1618 tot 1631, allen in afschrift. Daarin komen hier en daar chronologica voor: Op het schutblad vóór de acta van 1618: „Χρονολόγικον sijnodi Delphensis, VsqVe qVo DoMIne IrasCerIs?" Voor die van 1619 zelfs een dubbel: „Χρονολόγικον synodi Leydensis, tanDeM ChristVs IesVs sVperbIs resIstet; seMItas VIae nostrae ChrIste IesV serVator noster ponDera." Voor die van 1620: Χρονολόγικον synodi Goudanae, In IehoVa ConfIDens non perIbIs VnqVaM." Dergelijke jaartalspreuken worden ook nog gevonden bij de acta van 1623 drie, 1624 één, 1625 vier en 1626 één. Deze codex, met nette hand en nauwkeurig geschreven, heeft menige overeenkomst met het werk van den afschrijver, die codex R vervaardigde.

M. Het derde deel der serie uit het archief der classis Dordrecht. Deze belangrijke codex in folio bevat de bij elkander gebondene acta op de jaren 1600 tot 1608. Er behoefde geen twijfel te bestaan, of deze verzameling verdiende boven de andere de voorkeur als tekst voor onze uitgave. Niet minder dan zes van deze acta dragen de eigenhandige onderteekening van praeses, assessor en scriba, nl. 1601, 1604 tot 1608. De acta van 1600 zijn door praeses en scriba, die van 1603 door praeses en assessor onderteekend, terwijl het afschrift der acta van 1602 door den scriba is gewaarmerkt. Uit de formule boven de onderteekening van het moderamen aan het slot der handelingen van 1605, zie pag. 239, zou het vermoeden kunnen ontstaan, of dit niet misschien het origineel der acta van die vergadering is.

P. Een folioboek uit het archief van het provinciaal kerkbestuur van Zuidholland, het eerste volumen der reeks, vermeld bij Janssen, Catal. p. 36, III, 24. Op den rug staan alleen de jaartallen 1618—1631. Deze codex bevat een bundel van de acta op die jaren, die, afzonderlijk geschreven, bij elkander gebonden zijn in een hoornen omslag met zwijnslederen banden. De acta van 1618 tot 1620 zijn oude afschriften, doch de daarop volgende dragen eigenhandige onderteekeningen van het moderamen of leden. Het boek behoorde aan de Haagsche classis blijkens het opschrift op één

der schutbladen in het begin: „Acta synodalia van Suijdholland beginnende van den jaere sestienhondert ende achtien tot den jaere sestienhondert tweendartich excluijs. Voor de classis van sGravenhage." Uit deze verzameling hebben wij den tekst der acta van 1619 genomen; deze keuze werd bepaald door vergelijking van het schrift en voorkomen dezer acta met de andere codices, die allen toch ook slechts copien bevatten.

Q. Een folioboek in hoornen band, het eerste deel eener reeks Zuidhollandsche acta uit het archief van het provinciaal kerkbestuur van Groningen, zie Janssen, Catal. p. 158, II, 2, met den rugtitel: „Acta syn. Suyd-Holl. van de jaren 1618—1629, I." De acta zijn alle afzonderlijk en later bijeengebonden. Van 1629 af zijn de meesten door eigene onderteekeningen van het geheele moderamen of van den scriba gewaarmerkt. Voor de eerste drie acta heeft deze codex ons slechts ter vergelijking gediend. Vermeld moet worden, dat in de acta van 1620 hier en daar bekortingen zijn aangebracht: van de art. 5—11, 58, 59, 111—117 wordt slechts een beknopt uittreksel gegeven, en de copie van het vonnis over Arnoldus Geesteranus wordt weggelaten met de opmerking, dat het „byna van woort te woort eensluydende" is met de sententie over zijn broeder Cornelis.

R. Een foliant in hoornen band, toebehoorende aan den kerkeraad van Rotterdam, met den opgeplakten rugtitel: „Acta sinodi Zuidhollandia No. 1, 1618—1629." Moesten wij in het voorbericht van het tweede deel vermelden, dat deze codex wel op den ligger van het kerkeraadsarchief geplaatst maar sedert eenigen tijd verdwenen was, wij verheugen ons, dat niet lang daarna dit handschrift weer terugbezorgd is en dat ons toen daarvan inzage verschaft kon worden. Het is in zijn geheel door dezelfde hand met een fijne letter en dicht opeen geschreven, terwijl aan de copie der acta, die 310 bladzijden beslaan, een inhoudsregister voorafgaat. Voor de acta van 1618 staat op het schutblad dezelfde jaartalspreuk als in den codex K[2]: „Χρονολόγικον sijnodi Delphensis, VsqVe qVo DomIne IrasCerIs?" Met dergelijke chronologica worden de acta van 1622, 1623 en 1625 besloten. Dit handschrift, een met zorg en nauwgezetheid vervaardigde copie, kon alleen dienst doen ter vergelijking.

Kist. In het Archief voor kerkel. Gesch. inz. van Nederland, VI, 1836 bezorgde de Leidsche hoogleeraar een uitgave van de „Aanteekeningen uit de synodale vergadering van Zuid-Holland van al het voorgevallene in de zaak en leer der Remonstranten van het jaar 1619—1777," die op verzoek der synode door zes daartoe gecommitteerde predikanten van de classis van Schieland uit de actenboeken bijeengezocht en uitgeschreven waren in 1778. Zij bepaalden zich natuurlijk slechts tot die artikelen, die op Remonstrantsche zaken en personen betrekking hadden. Van hun geschrift werden verscheidene copiën genomen en prof. Kist heeft drie daarvan onder oogen gehad. Het exemplaar, toebehoorende aan de classis Rotterdam en later nog tot het jaar 1805 aangevuld, is de tekst, dien hij voor dezen druk bestemde. Wij hebben gemeend ook met dit werk rekening te moeten houden, omdat de verzamelaars codices gebruikt kunnen hebben, die ons niet ten dienste stonden of verloren zijn geraakt. Welke waarde echter

deze arbeid ook voor de geschiedkunde moge hebben, daaraan kleven niettemin vele gebreken. Dit ligt voor de hand, want de heer Kist heeft niets anders gegeven dan een editie van het voortbrengsel der bovengenoemde commissie zonder vergelijking met de synodale acta zelf, die immers binnen zijn bereik waren, iets dat hij aan den roep van zijn nauwkeurigheid toch wel verschuldigd was. Dan zouden, zooals verwacht mag worden bij de uitgave van een historisch document, al die onnauwkeurigheden, fouten en verkeerde lezingen vermeden zijn, die nu bij Kist gevonden worden.

Uit deze opsomming en beschrijving blijkt, dat wij ons voorzien hadden van een behoorlijk aantal handschriften, noodig om een goede, betrouwbare en volledige editie dezer Zuidhollandsche synodalia te kunnen bezorgen. Er bestaan nog wel enkele meer, doch omdat wij de meest belangrijke codices bijeengebracht hadden, rekenden wij ons genoegzaam verantwoord, dat wij onzen arbeid niet noodeloos verzwaarden door het bijeenhalen van nog andere en latere afschriften.

Wij wenschen nu in het volgende jaar ons vierde deel in het licht te zenden. Dat zal de Geldersche acta bevatten, beginnende met die der synode te Arnhem den 20 Augustus 1579. Wij hopen, dat het ons gelukken mag ook daarbij toegerust te worden met een goed aantal codices, die evenwel ten deele nog opgespoord moeten worden. Voor aanwijzing van die handschriften, ook waar zij in het bezit van particulieren mochten zijn, houden wij ons ten zeerste aanbevolen.

In Zuidholland hebben, zooals bekend is, van het jaar 1609 tot 1617 geen vergaderingen van de synode plaats gehad evenmin als in Noordholland: de Staten wilden daartoe geen toestemming geven dan alleen op een voorwaarde in verband met de Alkmaarsche twisten, en de kerkelijken weigerden daaraan te voldoen. Er werden toen wel enkele kerkelijke vergaderingen gehouden, doch deze missen geheel het karakter eener synode, en de uitgave van acta der synodale deputaten ligt buiten het bestek van onzen arbeid.

Met opzicht tot de regels, die wij bij de uitgave van deze acta hebben in acht genomen, verwijzen wij naar de voorrede in de beide vorige deelen.

Wij eindigen met een woord van erkentenis voor de hulp, die wij nu weer bij het volbrengen van dit gedeelte onzer taak hebben mogen ondervinden, en met den wensch, dat wij ook voor het vervolg daardoor evenzeer mogen worden aangemoedigd.

Groningen, Juli 1894.

J. Reitsma.
S. D. van Veen.

*Acta synodi particularis der kercken ende classen van Suydthollandt, gehouden in den Briel anno 1593 ende begonnen den 31*en *Augusti namiddach* [1]).

Verkiesinge der persoonen tot moderatie der handelinge. — Nadat het ghebedt ghedaen is gheweest by eenen predicant in loco, dewyl preses ende assessor des laetstleden synodi tot de vergaderinge niet gedeputeert waren, syn vercoren tot praesidem D. ARNOLDUS CORNELII, tot assessorem D. NICOLAUS DAMMIUS, tot scribam JOANNES BECIUS.

Verschyninge der predicanten ende ouderlingen uyt elcken classe. — De predicanten ende ouderlingen der kercken ende classen deses synode syn gecompareert ter vergaderinge ende hebben hare behoorlycke credentien overgegeven.

Wt de classe van Dordrecht syn gecompareert:

JOANNES BECIUS,	predicanten	tot Dordrecht,
ARNOLDUS WASSENBURGH,		tot Sliedrecht,
LAMBERTUS SANDERS,		tot Willemstadt,

ende AERT CORNELISZ COOL, ouderlinck tot Dordrecht.

Wt de classe van Delft:

ARNOLDUS CORNELII,	predicanten	tot Delft,
WYNANDUS BEECK,		tot Soetermeer,
ARENT HERMANSZ,		tot Vlaerdingen,

ende ROELANDUS CARPENTARIUS, ouderlinc tot Delft.

Wt de classe van Leyden:

THOMAS SPRANCKHUYSIUS,	predicanten	tot Leyden,
KAROLUS AGRICOLA,		Rhynsburgh,
JOANNES NOBELIUS,		tot Coudekercke,
ANTONIUS MONTANUS,		tot Hasaertswoude.

Wt de classe van der Goude:

TILMANNUS CUPUS,	predicanten	tot Nieupoort,
MARTINUS BACHUSIUS,		tot Ammers.

[1]) „namiddach" ontbr. in K, L, N.

Wt de classe van Rotterdam:

FRANCISCUS LANSBERGIUS, DANIEL COLONIUS,	predicanten	tot Rotterdam,

CORNELIUS VAN HILLE, predicant tot Hillegersbergh,
GUILLAUME SCHAELKENS, ouderlinck tot Rotterdam.

Wt de classe van Gorchum:

GERARDUS SUETENUS,	predicanten	te Vianen,
JOANNES ANDELLIUS,		tot Ammeyden.

Wt de classe van den Briel:

NICOLAUS DAMMIUS,	predicanten	in den Briel,
AELBERTUS CELCAERT,		tot Abbenbroeck,
JOACHIMUS HORSTIUS,		in de Oude Tonge,

ende JAN LENAERTSZ, burgemeester ende ouderlingh in den Briel.

Wt de classe van den Hage:

LIBERTUS FRAXINUS, PETRUS EVERHARDI,	predicanten	in den Haghe,

PAULUS MERCATOR, predicant tot Monster,
ende mr. HERMAN VERBIEST, ouderlinck in den Haghe.

Wt de classe van Overrhynlandt:

VINCENTIUS MEUSEVOET,	predicanten	tot Sevenhoven,
CORNELIUS MARTINI,		tot Swammendam.

Die classen, die tvolle getal der gecommitteerde niet gesonden en hebben, hare ontschuldinge gedaen hebbende, syn sy ende andere classen hierover vermaendt tselve niet in consequentie te trecken.

De gecommitteerde der heeren Staten. — Mynheeren de gecommitteerde van wegen myne heeren Staten mrs. LEONARD CASEMBROOT ende JACOB PAULI, raden ordinaris in den Hove Provinciael, syn tot de vergaderinge des synode gecommen ende hebben verthoont hare commissie van myne h. Staten, hare E. E gegeven volgende de copie daervan synde, waervan de vergaderinge hare E. E. ende [1]) mynen h. gecommitteerden bedanct heeft.

Vermaninge PETRI EVERHARDI. — Tot inganck der synodale handelinge heeft PETRUS EVERHARDI een vermaninge gedaen uyt 1 Cor. 4 : 1, ende is daerover van de synode bedanct.

---

[1]) „ende" ontbr. in M.

1. *Attestatien der arme passanten* [1]. — De acten des laetstleden synode syn gelesen. Ende eerstelyck om de ongeregelde bedelrye der arme passanten, die met attestatien van eenige kercken vertrecken, te verhoeden is goetgevonden, dat men voortaen denselven geen attestatien en sal geven dan op denselven dach, dat sy vertrecken, daerin meldende de plaetse, daer sy henen trecken, midts (soo de reyse niet te verre en is) hen gevende soovele als sy behoeven om eerlyck te commen, daer sy begeeren te syn, ende dat men op den rugge der attestatio teeckene, hoevele hen medegegeven is tot reysgelt.

2.

Bulckius. — Alsoo men verstaet, dat Henricus Bulckius in syne onboetveerdicheydt persisteert ende met de schriftelycke vermaninge, aen hem gesonden, synen spodt dryft, soo sullen Cornelius van Hille ende Daniel Colonius, beyde predicanten tot Rotterdam, denselven mondelyck aenspreken ende vermanen ende, soo hy noch hardtneckich blyft, hem verclaren, dat hem de synode voor excommunicabel houdet, alle voordere kerckelycke proceduren tegen hem voor dese reyse om redenen, by de synode geallegeert, uytstellende tot op de naeste synodale vergaderinge om alsdan daervan te resolveren, sulcx als tot meeste stichtinge der kercken bevonden sal worden te dienen. Dat men oock middelertyt den h. advocaet des landts sal aenspreken ende verclaringe doen van des voorsz. Bulckii deportementen [2] om te sien, off hy door bedreyginge van beroovet te worden syner gewonelycker alimentatie (die hy vant landt treckt, ende na het oordeel des synode by gebreke van gehoorsaemheydt niet en behoorde te genieten) ad officium conde gebracht werden off immers tot affstandt van de lasteringe der kercken.

3.

Hieronimus Hortensius. — Van Hieronimo Hortensio wordt verstaen, dat hy geerne getransfereert ware van Wassenaer, overmits hy geen hope en heeft van aldaer een kercke te bouwen ende noydt aldaer het avondtmael gehouden heeft. Ende alsoo men anders geen swaricheydt van hem en hoort, dan dat hy noch niet ten heyligen avondtmale en is gheweest by de naestgesetene broeders, soo is de classe van den Hage opgeleydt hem hierover ernstelyck te vermanen. Ende syn alle classen vermaendt ende gebeden hem soovele mogelyck is te bevorderen, dat hy elders moge beroepen werden.

4.

Visitatie ende inspectie der classen. [3] — Alsoo men bevindt, dat

---

[1] „passanten" K, L, N hebben „litmaten." [2] „deportementen" M heeft „comportementen." [3] „classen" M heeft „kercken."

d'inspectie ende opsicht, die in alle classibus respectivelyck behoort genomen te werden over de particuliere kercken ende haren dienaren met meerder vrucht can gedaen werden van den visitatoribus, die by den classen plegen gedeputeert te worden, ende dat in de deputatie der visitatoren by den classen ghebreck valt, daerdoor de visitatie soo profytelyck niet en werdt ghedaen, als wel te wenschen ware, soo heeft de synode goetgevonden, dat alle jare in de synodale vergaderinge in elcken classe twee sullen genomineert werden, denwelcken de visitatie ende inspectie der classen gelyckelyck sal bevolen syn voor een heel jaer tydts, alsoo dat sy van hare visitatie ende inspectie eerst in hare classique vergaderingen ende daernaer, soo het noot is, oock in den synode na bevinden der saecken, hen voorgecomen, rapport doen sullen. Ende syn voor dit jaer gedeputeert in de classe van Dordrecht:

Henricus Corputius ende Joannes Textor;

in de classe van den Briel:

Regnerus Donterclock ende Joachimus Horstius;

in de classe van Delft:

Arnoldus Cornelii ende Jan Barentsz;

in de classe van Leyden:

Mattheus Platevort ende Karolus Agricola;

in de classe van Overrhynlandt:

Vincentius Meusrvort ende Cornelius Martini;

in de classe van Gorchum:

Henricus Vellenius, off by gebreecke van dien Geisteranus ende N. [1]) Swarts, predicant tot Leerbroeck;

in de classe van der Goude:

Adrianus van den Borre ende Martinus Bachusius;

in de classe van Rotterdam:

Casparus Swerinckhusius ende Cornelius van Hille, de jonghe;

in de classe van den Hage:

Joannes Wttenbogaert ende Theodorus Petri.

Ende by gevalle het den predicanten ten platten lande niet altyt gelegen en ware hem by den predicant in der stadt tot desen wercke te voegen van wegen der verre distantie der plaetsen, soo sal de predicant in der stadt by hem mogen nemen eenen van den ouderlingen syner kercke ende den predicant ten platten lande eenen van syne medebroeders, dient best sal gelegen syn. Ende overmidts het wel noodich is, dat sulcke visitatien op den Sondagen gedaen worden, soo sullen de naestgesetene predicanten der visitatoren plaetse bewaren.

---

[1]) „N" ontbreekt in M. — L heeft „Nicolaes."

5. *Rappoort der gedeputeerde.* — De gedeputeerde des synode hebben haer rappoort gedaen ende syn bedanckt geweest van hare moeyte ende gebeden eenige van hen op de naeste dachvaert der h. Staten haer by de nieuwe gedeputeerde te voegen om gelyckelyck aen te houden, dat by hare E. E. eenmael goede resolutie moge genomen werden van de abuysen ende ongeregeltheden, hare E. E. van synodi wegen geremonstreert.

6.

JOANNES STEENBERGIUS. — JOANNI STEENBERGIO, predicant tot Swartewael, ten versoecke der gedeputeerde des synode, van den h. Staten toegeleyt synde alsulcke alimentatie, daerop hy hem, in synen ouderdom van synen dienst verlaten synde, can bedragen ende daerover van de synode versoeckende een suyvere attestatie van leere ende leven, is geaccordeert, dat hem die van synodi wegen sal gegeven worden, mits daerby voegende d'oorsaecke der verlatinge van synen dienst te syn d'onbequaemheydt tot den dienst voorsz. door synen grooten ouderdom. Ende sal hem deze attestatie des synode gegeven worden, soo haest als hy van Swartewael [1]) sal vertrocken syn.

7.

Translatie des bybels. — De vergaderinge, hebbende goet contentement in de resolutie der h. Generale Staten over de translatie des bybels, den synode by haren gedeputeerden geexhibeert, genoechsaem overeencommende met het besluydt des synode generael a^{o}. 1586, namelyck dat een alleen in de oversettinge des bybels sal aerbeyden, welcke oversettinge ondertusschen by den kerckendienaren, daertoe te deputeren [2]), geexamineert sal worden, heeft goetgevonden hiervan vooreerst te adverteren den heere van S. ALDEGONDE, synde tegenwoordelyck in Duytschlandt, welcke voorsz. heere, by de synode generael daertoe bequaem gehouden synde, oock den voorsz. heeren Staten aengenaem is ende daernaer oock aen den kercken van de andere Geunieerde Provintien copie te senden van de resolutie voorsz., met verclaringe dat dese tegenwoordighe vergaderinge goetvindt onder correctie ende met believen van de kercken van andere provincien, dat uyt den gemeenen kercken deser Geunieerde Nederlanden vyff predicanten uytgemaect ende gedeputeert sullen worden, te weten uyt Hollandt twee, uyt Zeelandt ende Vrieslandt elc eenen ende uyt d'andere provincien eenen, die haer eerstdaechs, soo haest als sy van de wedercomste van den h. van S. ALDEGONDE verwitticht syn sullen, by denselven sullen voegen om met syne E. te spreken van den voet, die men in dit werck sal mogen nemen, ende alsoo in het werck te treden. Ende is uyt desen synode daertoe geordonneert D. WERNERUS HELMICHIUS ende, in gevalle denselven yedt menschelycx

---

[1]) „Swartewael" L en N hebben „Claeswael." [2]) „daertoe te deputeren" ontbr. in M.

overquame van siecte ofte andersins, sal D. ARNOLDUS CORNELII in syn plaetse treden. Ende by gevalle eenige andere provincien geenen uyt den haren en sonden, sal deselve ARNOLDUS het getal van vyven suppleeren, sooverre als sulckes met danck van de gemeene kercken in andere provincien mach geschieden.

8.

HERMANNUS HERBERTS. — D. JOANNES WTTENBOGAERT ende FRANCISCUS LANSBERGIUS, als gedeputeerde der h. Staten over de saecke HERMANNI HERBERTS, midtsgaders den gedeputeerden des synode over deselve saecke, hebben na malcanderen haer rappoort ghedaen ende d'acten daervan syn voorgelesen. Ende alsoo men uyt hetselve rapport verstondt, dat de h. Staten, gesien hebbende het advys der professoren in theologia tot Leyden over de bekentenisse HERMANNI voorsz., mitsgaders daerop verstaen hebbende het gevoelen der gedeputeerden des synode van de voorsz. bekentenisse conform den advyse der professoren voorsz., dat namelyck de voorsz. bekentenisse accordeert met Godts woordt, goetgevonden hebben, dat met HERMANNO soude affgehandelt werden, daerover de gedeputeerde des synode uyt vermogen van den last, hen by de voorgaende synode gegeven, uyt elcke classe eenen predicant by haer ontboden hebben, by dewelcke vergaderinge der predicanten beyde syn Excellentie ende de h. Staten door hare gedeputeerde ernstelyck hebben doen proponeren, nademael de bekentenisse HERMANNI was goetgekendt, dat men tot de meeste ruste ende eenicheydt der kercken ende landen in de schuldtbekenninge HERMANNI alsulcke moderatie woude gebruycken, dat de kercken met HERMANNO tevreden syn mochten, daerdeur de voorsz. vergaderinge eyndelyck is beweeght geweest met verclaringe van den kercken niet te willen prejudiceren alsulcke acte der vereeniginge te stellen, als naderhandt neffens de bekentenisse HERMANNI voorsz. tot Rotterdam in den druck is gegaen ende ter Goude, Dordrecht, Rotterdam ende Schoonhoven den 22^en^ Augusti letstleden van den predickstoel is affgelesen, soo ist dat de tegenwoordige vergaderinge wel den broederen voorsz. van hare moeyte heeft bedanct, maer evenwel daerby ghevoecht, dat se liever ghesien hadde, dat men het concept des voorgaenden synode geheel gevolght hadde, alsoo hetselve soo moderate was gestelt, alst doenlyck was, ende dat de schuldtbekenninge HERMANNI claerder uytgedruct ware gheweest tot beter wechneminge der ongerustheydt ende ontstichtinge veler vromen. Dwelck de synode alsoo verclaert heeft, opdat dese handelinge namaels niet in consequentie ghetrocken en werde, biddende den Heere, dat hy dese saecke ten goeden eynde wille richten. Men sal oock schryven aen de classe van der Goude, dat sy hem voor versoent houden ende hem insinueren van den tyt haerer vergaderinge, ten eynde hy by deselve moge verschynen.

9. *Van de oncosten der gedeputeerde des synode, staende over d'examen eeniger nieugeroepene predicanten.* — De ghedeputeerde hebben oock verhaelt, dat sy ghestaen hebben over d'examen eeniger persoonen, die tot den dienst des woorts Godes nieuwelycx beroepen syn geweest in verscheyden classen, ende is by de vergaderinge goetgevonden, dat de oncosten, die by de gedeputeerde des synode gedaen sullen werden om te staen over d'examen eeniger nieugeroepene predicanten, sullen gedragen werden by degene, die sulck examen versoecken, tsy classe, kercke off geexamineerde persoonen, naer discretie der classen, daeronder d'examen gedaen wordt.

10.

Bewaringe der schriften ende stucken[1]) *des synode.* — Alsoot hoochnoodich is niet alleen voor de tegenwoordige tydt maer oock voor onsen nacomelingen, dat memorie gehouden werde van tgene by de synoden ende haren gedeputeerden gedaen wordt, midtsgaders van alle remonstrantien ende requesten, den h. Staten gepresenteert, ende oock d'ordonnantien, van hare E. E. vercregen, ende andere stucken den gemeenen kercken aengaende, soo sullen de gedeputeerde des synode alle voorgaende ende tegenwoordige schriften ende stucken, den gemeenen kercken van Suydthollandt toebehoorende, byeenversamelen ende daervan behoorlyck ende ordentlyck[2]) register gemaect hebbende, deselve in een coffer sluyten, twelck in bewaringe der predicanten in sGravenhage gestelt sal worden, ende sal hebben twee verscheyden sloten, waervan d'een slotel bewaert sal worden by de voorsz. predicanten ende d'ander by een van de gedeputeerde, buyten den Hage residerende. Ende en sullen daeruyt niemandt eenige stucken gelangt worden dan midts gevende hiervan recepisse van syn handt, opdat alsoo de voorsz. schriften niet verstroydt noch vervreemdet en werden.

Op de poincten van de beschryvinghe der tegenwoordige vergaderinge is geresolveert, als hiernaer volght.

11.

Abuysen ende ongeregeltheden op Sondagen. — In den eersten aengaende d'abuysen ende ongeregeltheden op den Sondagen, daervan alreede placcaten syn uytgegeven, sullen de predicanten ter plaetse, daer sulcke abuysen vallen, met hulpe van de twee naestgesetene broeders de hooftofficieren hierover aenspreken ende ernstelyck vermanen. Tselve niet helpende, sullen sy haer addresseren aan de gedeputeerde des synode, dewelcke hiervan remonstreren sullen mynen heeren van den Hove, dat sulcke placcaten niet en werden gevolget by nalaticheydt der officieren off der richteren, die den voorsz. officieren niet en willen toewysen, sulcx als

---

[1]) „stucken" M heeft „sleutelen." [2]) „ordentlyck" M heeft „autentyck."

de voorsz. placcaten medebrengen, dat oock van den Hove verclaringhe moge gedaen worden, off niet de voorsz. placcaten soowel van den tyt der [1]) namiddaeghsche als voormiddaeghsche predicatien te verstaen syn. Ende om te beter de prophanatien des sabbaths te weren sullen de predicanten ten platten lande, die maer een dorp te bedienen hebben, oock naer den middach den Catechismum predicken, hoe weynich toehoorders dat sy oock souden mogen hebben.

12.

ALBERT JANSZ. — Aengaende ALBERT JANSZ, die men verstaet niettegenstaende alle syne voorgaende grouwelycke ongeregeltheden hemselven te Leerdam in den dienst ingedrongen te hebben ende tegen den wille des classis van Gorchum daerin te persisteren, sal OTTO TONSOR, predicant tot Worichem, hem voegen by eenige van de predicanten tot Delft om hare Genade van ORAGNIEN te remonstreren de groote [2]) fauten ende groote onordeninge, daerin hy hem heeft verloopen. Tot welcken eynde de classen van den Briel ende Rotterdam inbringen sullen seecker bewys van deselve syne mishandelingen. Ende sooverre hierin by hare Genade niet dadelyck conde voorsien worden, sal tselve geremonstreert werden den h. Staten, daerby verhalende, hoedat de voorsz. AELBRECHT JANSZ voor desen door bevel van syne Excellentie ende den h. Staten om de voorsz. oorsaecken geweert is van Ouwerkercke, daer hy hem insgelycx gesocht hadde in te dringen.

13.

JACOBUS ENGELBERTI. — De synode sal oock schryven aan den heere VAN BREEDERODE, dat door syner E. bevel ende authoriteyt JACOBUS ENGELBERTI, paep tot Lexmonde, geweert moge werden; ende sal de classe van Gorchum op het schryven des synode by den voorsz. heere aenhouden, totdat het versoeck des synode geeffectueert sal syn.

14.

GILLIS COUWENBERGH. — Van GILLIS COUWENBERGH, blyvende in den dienst tot Werckendam tegen alle voorgaende besluyt der synoden sonder geexamineert off ordentlyck geadmitteert te syn, sullen de gedeputeerde remonstreren den h. Staten, dat hy vandaer moge gheweert worden. Ende sal de classe van Gorchum tot dien eynde den gedeputeerden toesenden tverhael, hoe hy in den [3]) dienst gecomen is, ende wat tot noch toe met hem is gehandelt.

15.

Poincten der beschryvinge, tot dese vergaderinge niet gehoorende. — Op het vyffde, seste, sevende, derthiende, vyfthiende ende sesthiende

---

[1]) „den tyt der" M heeft „de tegenwoordige." [2]) „groote" K en N hebben „grove."
[3]) „den" K heeft „desen."

poinct der beschryvinghe aengaende den noot eeniger particuliere predicanten ende den bauw harer huysinge, is geandtwoort, dat sulcke dingen tot dese vergaderinge niet en gehooren, maer by de classen behooren affgedaen te werden. Ende worden alle classen vermaent sulcke cleyne dingen, tot ophoudinge ende cleynachtinge deser vergaderinge dienende, niet meer onder de poincten der beschryvinge te stellen.

16.

Geauthoriseerde kerckenordeninge. — Een geauthoriseerde kerckenordeninge te vercrygen comt toe den gemeenen kercken deser landen ende behoort daerom by de generale synode (die men hoopt haest sal gehouden werden) gedaen te werden, insonderheydt dewyl het niet stichtelyck en soude syn, dat elcke provincie hare bysondere kerckenordeninge soude hebben.

17.

Vermeerderinge van onderhoudt der predicanten ten platten lande. — Is goetgevonden by den heeren Staten te versoecken, dat de predicanten ten platten lande in aenmerckinge van de groote dierte aller dingen meerder onderhoudt mochten hebben, ende dat de synode verstaet, dat de kerckengoederen daertoe behooren geemployeert te worden. Tselve sullen doen Arnoldus Cornelii, Johannes Wttenbogaert ende Wynandus Beeck [1])

18.

Van houwelycxsche saecken. — Belangende de swaricheden van houwelycxsche saecken, alsoo men verstaet, dat de h. Staten eenige commissarissen geordonneert hebben om d'ordonnantien van houwelycxsche saecken te resumeren ende amplieren, soo sal elcke classe de swaricheden, onder haer gevonden, den gedeputeerden des synode oversenden, ten eynde die den voorsz. heeren commissarissen te bedencken gegeven werden. Daerentusschen sullen alle predicanten vermaent syn in de opneminge, affcondinge ende bevestinge der houwelycken te volgen tplaccaet der h. Staten, daervan synde.

19.

Trouwe van gedoopte met ongedoopte by den magistraet. — Trouwe van gedoopte met ongedoopte persoonen heeft de voorgaende synode geoordeelt by den predicanten niet [2]) bevesticht behooren te worden, maer alsoo men bevindt, dat sulckes by weygeringe der predicanten by den magistraten wort gedaen, soo is den gedeputeerden opgeleydt sulcx den h. Staten te remonstreren, gelyck men verstaet hiervan alreede in der h. Staten vergaderinge gesproken te syn.

---

[1]) „Beeck" K en L „Geritsz. [2]) „niet" K, L, N hebben „niet opgenomen noch."

20. *Scholen.* — Om goede ordre te stellen op scholen ende schoolmeesteren, sal men aenhouden by den h. Staten, gelyck voor dezen geschiet is, verwachtende hiervan gelyck van vele andere poincten een goede resolutie.

21.

Van de kercken ende H. Geestgoederen. — Van de opsicht, verpachtinge ende rekeninge der kercken en de H. Geestgoederen sullen de predicanten respectivelyck by den hooftofficieren ende wethouderen aenhouden, dat de gebreken hierin bevonden alleynskens mettertyt geremedieert mogen werden.

22.

Feestdagen. — Van de ongelyckheydt der feestdagen is dicwils den h. Staten geremonstreert, ende alsoo tselve tot noch toe niet geremedieert heeft connen werden, sullen de gedeputeerde ter gelegener tydt voorder aenhouden.

23.

Correspondentie tusschen beyde particuliere synoden van Hollandt. — Om correspondentie te houden tusschen beyde particuliere synoden van Hollandt is goetgevonden onder correctie ende believen der h. Staten ende van de Noordthollandtsche synode, dat uyt elcke synode van Hollandt twee sullen gedeputeert werden om respectivelyck twee van d'eene in d'andere synodale vergaderinge te verschynen. Ende syn gedeputeert Libertus Fraxinus ende Karolus Agricola om op de naestcommende synode van Noordthollandt haer te laten vinden ende derselve dit advys der tegenwoordige vergaderinge voor te dragen, ten eynde, soo de Noorthollandtsche synode tselve geraden vindt, tselve van beyder synoden wegen den h. Staten geremonstreert ende met harer E. E. believen nu voortaen in alle synodale vergaderingen van Hollandt geeffectueert moge werden.

24.

Bedelrye. — De ghemeene bedelrye uyt den lande te weyren door authoriteyt der hooge overheydt is niet geraden gevonden den h. Staten aen te dienen, nademael men bevindt in dese gelegentheydt des tyts tselve niet practicabel te syn.

25.

Van dengenen die onder contributie sittende gemolesteert worden, overmidts sy onsen kercken toegedaen syn. — Aengaende degene, die onder contributie sittende van den vyandt gemolesteert worden, als sy in eenige van onse frontuersteden ter predicatien commen, sullen de kerckenraedt ende classen, daer deselve lieden ten gehoore ende exercitie der religie commen, sulcx den gouverneurs derselve steden mogen aendienen, ende soo het daerdeur niet can geremedieert worden, sullen deselve by den h.

Staten mogen aenhouden, ten eynde de goede lieden int hare ongemolesteert mogen blyven.

26.

Attestatien van bevestichde houwelycken. — Attestatien van bevestichde houwelycken, by den predicanten gegeven, oordeelt de synode niet verworpelyck, al en werden geen getuygen daerin gemeldet, dewyl se [1]) a publica persona gegeven worden van tgene in loco publico gedaen is, ghelyck oock verstaen wort, dat soodanige attestatien voor goet ende geloofweerdich by den Hove van Hollandt bekendt syn.

27.

Verclaringe des vyffden artyckels der kerckenordeninge. — Het vyffde artyckel der kerckenordeninge van de beroepinge der predicanten werdt van de vergaderinge alsoo verstaen, dat de verkiesinge ende beroepinge der predicanten by den kerckenraedt met bewilliginge der overheydt sal gearresteert worden, maer aleer deselve beroepinge geeffectueert ende int werc gestelt werdt, sal daerop tadvys ende oordeel van de classe gehoort werden ofte der naestgesetene dienaren onder deselve classe, off sy yedt hebben tegen leere off leven des vercorenen predicants, daerom de kercke in hare voorgenomen beroepinge niet soude mogen voortgaen.

28.

Off een predicant gebranden wyn mach maecken. — Dat een predicant gebranden wyn soude maecken om te vercoopen ende synen handel daermede te doen, oordeelt de synode niet stichtelyck te syn, dewyl beneffens de distractie van syn ampt sulcke neeringe in haer selven vil is voor eenen dienaer des woorts.

Off hy off syn huysvrouwe eenige andere neeringe mogen doen. — Dat een predicantsvrouwe eenigen coophandel off neeringe soude mogen doen, en vint de synode niet simpliciter off in hemselven ongeoorloft, maer alsoo het in sommige casibus onstichtelyck is, soo staet hiervan te oordeelen by den kerckenraden ende classen, die opsicht sullen nemen, dat sulcx by den predicanten ende haren huysvrouwen niet gedaen en werde, alsser ontstichtinge off opspraecke uyt soude volgen, maer sullen sorge dragen, dat de predicanten genoech hebben om eerlyck huys te houden. Ende alsoo eenige predicanten clagen, dat sy door noodt gedwongen werden sulcx te doen, soo sal dese swaricheydt mede in de remonstrantie gestelt werden van de vermeerderinge des onderhoudts der predicanten. Ende overmits ter occasie van dit poinct der beschryvinge gesproken is van andere distractien ende verhinderingen by eenige predicanten, soo sullen alle classen vermaent syn respectivelyck op den predicanten, onder haer resorterende,

---

[1]) „dewyl se" M heeft „dewelcke."

opsicht te nemen, gelyck oock den visitatoribus classium hiervan bysonderen last gegeven wort.

29.

Off een predicant wel mach schole houden. — Een predicant sal wel mogen schole houden, als het can geschieden sonder verhinderinge ende cleynachtinge synes diensts, ende dat den schooldienst niet te cort en geschiet, waervan d'oordeel sal staen by de classe.

30.

Oncosten der classen. — Om de oncosten der classen op den synoden te verminderen sullen de classen aerbeyden, dat de handelinge des synode soovele mogelyck is gecortet moge werden, ende daeromme niet onder de poincten der beschryvinge stellen, tgene by de classen can off behoort affgedaen te werden. Sullen oock diegene, die op de synode gesonden werden, neerstich luysteren naer tgene geproponeert wert, ende als sy niet nieus en hebben, haer refereren tot de voorgaende advysen om tyt te winnen. Ende sullen alle predicanten haer alsoo sien te dragen, dat sy den classen ende synoden geen moeyte aen en doen.

31.

Besoeckinge der lidtmaten. — De besoeckinge der lidtmaten geheel achter te laten is niet raedtsaem, maer aengaende de maniere der besoeckinge [1]) sal elcken kerckenraedt daerin handelen, sulcx als tot meeste stichtinge der kercken sal dienen.

32.

Gedeputeerde des synode. — Syn gedeputeert om alle voorvallende saecken, den gemeenen kercken van Suydthollandt aengaende, te besorgen Theodorus Petri, Wernerus Helmichius, Libertus Fraxinus, Franciscus Lansbergius.

33.

Classe synodael. — De uytschryvinge des naesten synode is belast den classe van Rotterdam, ende sal deselve vervoorderen, dat de synode toecommenden jare wederom goetstyts beschreven worde.

34.

Vermaningen op de naeste synode. — De classe van Leyden sal op de naeste synode door eenen dienaer een vermaninge voor de synodale handelinge doen ende de classe van den Briel door een van den haren eene tot besluyt van deselve handelinge.

Besluydt. — De synode heeft door presidem, assessorem ende scribam

---

[1]) „aengaende — besoeckinge" ontbr. in M. Het ontbrak eerst ook in ons HS (H), maar is later in margine bijgevoegd.

mynheeren van den Briel hoochlyck laten bedancken van de goede vrientschap, den synode bewesen.

Tot een besluydt der gantsche actie heeft Franciscus Lansbergius een corte vermaninge gedaen uyt 1 Corinth. 1 : 10, ende is daerover bedanckt.

Censura morum is gehouden ende over deselve niet voorgevallen, weerdich aen te teeckenen.

Aldus gedaen ende geeyndicht den 4[en] September in de vergaderinge des particulieren synode van Suydthollandt.

Arnoldus Cornelii.
Joannes Becius, scriba electus. [1])

Anno 1593.

Particuliere acten des synode van Suythollant, in den Briel gehouden, die om redenen by den voorsz. synode goetgevonden zijn niet voor allen classen te laten comen, dewyle zy niet allen classen int gemeen aen en gaen, maer evenwel om in geen vergetinge gestelt te worden hier by malcanderen gescreven zijn om by den gedeputeerden bewaert ende verrichtet te worden.

1. Blockius. — In den eersten is de classe van Dordrecht opgeleijt voorder aen te houden by Blockius met vermanen volgende de acten des synodi voorleden.

2. Joos Snoeckaert. — De vergaderinge verstaen hebbende, dat den noot van Joos Snoeckaert noch niet geholpen is ende dat hy niet can toecomen met tgene hem is toegeleyt, heeft de classe van Overrynlant vermaent een requeste te presenteren aen de heeren Staten ende hiertoe aen te spreken den heere van Nievelt, die in de lestleden synode beloeft heeft de hant daeraen te houden, gelyck oock tegenwoordelyck mr. Jacob Pauli beloeft heeft, daervan by den voorsz. broeders verwittiget zynde, den voorsz. heere hiervan mede aen te spreken.

3. *Homade.* — Ter occasie van tgene in de voorledene synode is gehandelt geweest van Franco Willemsz, predicant te Homade, is den synode voorgedragen gheweest, dat den heere van Poelgeest den voorsz. Franco Willemsz sedert die tyt heeft afgedanct, voorwendende dat hij de pastorygoederen, dit jaer vervallende, sal moeten employeren tot reparatie

---

[1]) „Arnoldus — electus" ontbr. in K, L, N.

der kercke. So is den gedeputeerden des synodi opgeleyt, dat zij den heer VAN POELGEEST hierover zullen aenspreken, dat het niet en betaemt, dat de huyslieden daerentusschen zyn sonder dienst des woorts ende der sacramenten. Ende indien zyn E. daerin anders niet en begeert te voorsien, so sullen de voorsz. ghedeputeerde tselve den h. Staten remonstreren, ten eynde tvoorsz. dorp van eenen bequamen predicant voorsien moge worden.

4. HACKIUS. — Op het versoeck D. PETRI HACKII, predicants tot Leijden, daermede hy begeert, dat alle acten, in classe ende synode van hem gestelt, geroyeert zouden werden ende namentlick de acte in den synode anno 87 tot Delff (dewyle doch tgeschil, dat hij in dien tyt mette kercken gehadt heeft, daernae in den jare 89 by de classe van Leyden of gedeputeerde van die is nedergeleyt), is hem geantwoort, dat sulckes niet doenlick is, dat wel de synode tevreden is met tgene de classe door haer gedeputeerde om vredes wille heeft laten presenteren, dat namelick haer classisboeck wechgeleyt werde ende bewaert zonder tselve anders dan by noot te gebruycken ende dat de classe een nieu boeck make, daerin wtscryvende de acten des classis van den tijt af, dat de leste handelinge met HACKIO gevallen is, om den voorsz. D. HACKIO daerin te believen ende alle ignominie zoveele mogelick is te weeren. Ende is voorts HACKIUS vermaent, dat hij hem aen het contract des vredes, anno 89 gemaect, behoort te houden, gelyck de gedeputeerde synes classis verclaert hebben des classis meyninge te zijn, geenssins van denzelven vrede te willen afwycken of vernieuwen tgene daer is nedergeleyt. Ende overmits in deselve vredehandelinge niet en is bedongen eenige royeringe der voorgaenden acten van classe ofte synode, oordeelt de synode, dat hiervan nu geen nieuwe questie behoort gemaect te worden. Daarop P. HACKIUS versocht heeft van den synode, dat hij twee goede mannen mochte nemen, daer de synode mede tevreden zijn zoude, ende de synode mochte insgelycx twee wt den haeren kiesen, ende dese viere souden met bewilliginge van beyden partien eenen vijffden overman nemen, dewelcke vant geschil tusschen hem ende de gemeene kercken mochten oordeelen, belovende hem haren oordeel te submitteren. Daerop is hem van den synode geantwoort, dat tselve soude strecken tot vernieuwinge des twists ende tegen ordeninghe zoude zijn van een meerder vergaderinge tot een minder te comen. Is hem oock bewesen, dat de acte des synodi tot Delff anno 87 niet zo te verstaen en is, gelyck als hij se heeft genomen.

5. CASPAR BYGARDEN. — CASPAR BYGAERDE heeft de vergaderinge by gescrifte gepresenteert een remonstrantie, daerin hij hem beclaegt, dat zijn boeck in de lestleden synode is gecensureert ende veroordeelt zonder

hem daerop te hooren, ende also zulcke censure in acta is gerefereert, dat tselve strect tot een subtile privatie van zynen dienst, waerop hem de synode vrientlick geantwoort heeft, dat zij niet en verstaet, dat zijn boeck als ketters veroordeelt zij, maer alleen dat het niet also gescreven zij, dat het met stichtinge zoude mogen gedruct worden. Dwelck overmits hy niet wel verstaen conde, zijn gedeputeert REYNERUS DONTECLOCK, JOHANNES ANDELLIUS, DANIEL COLONIUS ende ROELANDUS CARPENTARIUS om zijn boeck te ondersoecken, dewelcke verclaert hebbende, dat zij int voorsz. boeck gevonden hebben verscheyden impertinentien, duysterheden ende ongerijmtheden, daervan oock eenige genoechsaem tot dwalinge strecken, sijn wt den voorsz. personen gedeputeert om met hem hierover in conferentie te treden JOH. ANDELLIUS ende DANIEL COLONIUS. In dewelcke conferentie hij hem heeft laten onderrichten ende heeft voor de vergaderinghe bekent, dat hij hem genoechsaem onderrichtet vint over zijn boeck, belovende tselve by hem te houden sonder jemant te laten lesen, gelyck oock de synode wt het rapport der voorsz. broederen wederom geoordeelt heeft, dat het niet stichtelick en conde in den druck gegeven worden. Heeft oock beloeft de bekentenisse der Gereformeerde kercken, in den Catechismo ende de 37 artickelen begrepen, te onderscrijven ende hem niet alleen in de substantie der leere maer oock in de maniere van spreken anderen dienaren des woorts Godes conform te dragen. tWelck doende heeft hem de synode toegeseijt hem tot den dienst te bevoorderen, mits hem te verstaen gevende, dat men nochtans noch hem noch niemant den kercken opdringen mach tegen haren wille, daermede hij vergenoeget is geweest, mits begeerende dat de synode voor hem woude intercederen by den h. Staten, dat hy, solange als hij buyten dienst is, sovele tot zyne alimentatie moge genieten, als hij anders tot onderhout van zynen dienst zoude hebben, daerop hem is geantwoort, dat de synode wel tevreden is, dat de classe van Delff zulcx voor hem versoecke, maer niet te weten is, wat de h. Staten desangaende doen sullen.

6. *Oestgeest.* — Dat Oestgeest, tot noch toe by eenen paep bedienet zijnde, gecombineert werde met Voorhout, vint de synode gants noodich, ende zal de classe, daertoe versoeckende tstipendium van een combinatie, ongetwijfelt by den heeren Staten obtineren tgene versocht wert, waeraen de h. ghecommitteerde beloeft hebben de goede hant te houden.

7. HERM. HERBERTS. — Aengaende de versoeninge HERMANNI HERBERTS is den ghedeputeerden des synodi belast by den h. advocaet aen te houden, dat de remonstrantie, by den gedeputeerden in deser sake syner E. overgelevert van des synode wegen, den h. Staten gepresenteert ende

daerop geteeckent moghe werden, gelyck den h. advocaet beloeft hadde. Ende opdat de kercke van der Goude te beter in suyverheyt der leere ende goede ordeninge behouden worde, sullen de gedeputeerde des synode by den heeren Staten aenhouden, datter een goet, vroom predicant HERMANNO HERBERTS moge bygevoegt worden, immers by provisie, soo niet terstont een ordinaris predicant daer can gestelt worden. Ende sullen JOHANNES WTENBOGAERT ende FRANSCISCUS LANSBERGIUS oock daertoe arbeyden by den magistraet van der Goude.

8. OOSTERZEE. — Opt scryven van GUILIELMUS OOSTERZEE, eertyts predicant te Hoornaer, daerby hij versoect, dat men de classe van Gorcum wille vermanen hem attestatie te geven van leere ende leven, also zij op hem niet en weten te spreken, dan dat hij onordentlick (so zy seggen) wt de classe is gescheijden ende tot Rhenen hem gesocht heeft in te dringen, zal hem van synodi wegen geantwoort werden, wil hij een suyvere attestatie hebben, dat hij hem aen de classe van Gorcum zal hebben te addresseren ende hooren, wat die op hem te seggen heeft, om dezelve satisfactie te doen.

9. AMSINCK. — Also men verstaet, dat JOH. AMSINC, met de kercke van Haerlem versoent synde, tot eenen predicant van sijn Excellencie is aengenomen ende nochtans niet alleen onder geen classe ofte synode en resorteert tegen tbesluyt des generalen synodi, maer oock hem gantsch vreemt hout van d'ander predicanten, sodat men hem in geen predicatien en siet, so zullen de ghedeputeerde des synodi hem vermanen, dat hij hem met behoorlicke attestatie zal voegen tot de classe, daeronder hij syne residentie ende huyshoudinge heeft, ende dat hij met den broederen goede gemeenscap ende correspondentie wille houden.

10. *Alphen ende Boscoop.* — Dat de kercken van Alphen ende Boscoop nu voortaen mogen resorteren onder de classe van Overrhynlant, is den synode wel te wille, als het met goeden danck van beyde classen ende kercken can geschieden.

Onderteeckent:

ARNOLDUS CORNELII.

JOHANNES BECIUS, scriba electus.

Handelinge des particularen synodi, gehouden by den kercken van Suydthollandt binnen Rotterdam den [1]) *2*^{en} *Augusti anno* 1594.

Verkiesinge [2]). — Na aenroepinge des naems Godts syn vercoren tot praesidem synodi Wernerus Helmichius, tot assessorem Libertus Fraxinus ende tot scribam Caspar Swerinckhusius.

Commissarien [3]). — Syn in de vergaderinge gecompareert van wegen de E. heeren Staten etc. de hoochgeleerde heeren Mrn. Cornelis van der Nieustadt, raedt van den Hoogen Rade, ende Leonardt Casembroot, raedt van den Hove Provinciael etc., exhiberende hare E. commissie, als specialyck tot de vergaderinge deses synodi gecommitteert synde.

Credentien [3]). — De credentiebrieven syn gelesen ende is de vergaderinge met deselve wel tevreden geweest. Ende syn gecompareert tot desen synode:

Wt den classe van Dordrecht:

Henricus Corputius,	dienaren des woordts Godts tot	Dordrecht,
Joannes Milius,		Breda,
Arnoldus Wassenburgius,		Slydrecht,

ende Heyndrick van Voorst, ouderlingh der kercke tot Dordrecht.

Wt den classe van Delft:

Wernerus Helmichius,	dienaren des woordts Godts tot	Delft
Daniel Dolegius,		ende
Arnoldus Hermanni,		Vlaerdingen,

ende Heyndrick Fransz, ouderlingh der kercke tot Delft.

Wt den classe van Leyden:

Petrus Hackius,	dienaren des woordts Godts tot	Leyden,
Hermannus Schullius,		Voorhoudt,
Joannes Cornelii,		Lis,

ende D. D. Paulus Merula, professor academiae ende ouderlinck der kercke tot Leyden.

Wt den classe van der Goude:

Thomas Brusschenius,	dienaren des woordts Godts tot	Ouwerkerck,
Lambertus Jemmingius,		Moordrecht,
Martinus Bachusius,		Grootammers.

---

1) „den" L en M hebben „aengevangen den". 2) Dit marg. ontbr. in M. In L ontbreken alle marginalia in deze acte. 3) Dit marg. ontbr. in M.

Wt den classe van Rotterdam:

Franciscus Lansbergius, Caspar Swerinckhusius, Petrus Cornelii,	dienaren des woorts Godts tot	Rotterdam ende Schiedam,

ende Petrus Bisschopius, ouderlingh der kercke tot Rotterdam.

Wt den classe van Gorrichum:

Joannes Leo, Jodocus Geysteranus, Joannes Andelius, Gerardus Niger,	dienaren des woordts Godts tot	Bommel, Gorchum, Ameyde, Leerbroeck.

Wt den classe van den Bril:

Nicolaus Dammius, Joannes Vossius, Arnoldus Timmerman,	dienaren des woordts Godts ten	Brille, Spieckenesse, Nieuwetonge,

ende Johan Commersz [1]), rentmeester ende [2]) ouderlinck der kercke ten Brille.

Wt den classe van den Hage:

Libertus Fraxinus, Bernhardus la Faille, Jacobus Cornelii,	dienaren des woorts Godts in	sGravenhage ende tot Loosduynen,

ende D. D. Hermannus van der Bys, ouderlinck der kercke in den Hage.

Wt den classe van Overrhynlandt:

Franciscus Pytheus, Cornelius Martini, Florentius Marci,	dienaren des woorts Godts tot	Alphen, Swamerdam, Alanderveen.

Gedeputeerde des Noortholландtschen synodi [3]). — Het syn in den synodo gecompareert van wegen des particularen synodi van Noordthollandt, by weten van mynheeren Staten, Petrus Plancius, dienaer des woordts Godts tot Amsterdam, en Joannes Bogaerdt, dienaer des woordts Godts tot Haerlem, dewelcke hare credentiebrieven verthoont hebben, ende is de vergaderinge daermede wel tevreden geweest.

Stemme der ghedeputeerden over wedersyden in den Suydt ende Noordthollandtschen synodo. — Maer alsoo questie gemoveert is worden, hoe ofte in wat maniere die voorsz. dienaren van wegen des Noordthollandtschen synodi in dese vergaderinge souden stemmen hebben, is geraemt ende goetgevonden opt believen van de broederen van Noordthollandt, dat voortaen

---

[1]) „Commersz" L en M hebben „Commersteijn". [2]) „rentmeester ende" ontbr. in N.
[3]) Dit marg. ontbr. in M.

alsulcke dienaren, die alsoo van den Noordt ofte Suydthollandtschen particulare synoden respectivelycken sullen gesonden worden, dienende tot onderlinge eenicheydt ende correspondentie van de kercken, onder beyde den synoden resorterende, sullen alleenlyck d'een soowel als de andere in den synoden, tot denwelcken sy gesonden worden, met de vergaderinge delibereren ende adviseren, sonder te hebben stemmen om te decideren in eenige saecken, ten ware deselve haerluyden mede aenginge, ende dit alles by provisie totdat naerder op dese saecke sal mogen gelettet ende gedaen worden.

Vermaninge voor de vergaderinge. [1]) — PETRUS HACKIUS heeft een corte vermaninge gedaen uyt last des synodi ende particulierlyck der classe ende kercke tot Leyden uyt 1 Tessall. 5 vs. 19. Ende heeft hem praeses synodi van wegen der vergaderinge bedanct.

1.

Attestatien der passanten. — Ter oorsaecken van het overlesen van de acten des laetstgehouden synodi ten Brille is alsnoch den gecommitteerden dienaren van den classen belast, hare classes ende kercken te vermanen goede toesichte te nemen om niet lichtelycken attestatien den armen passanten te geven om daermede niet te loopen bedelen, ende voorts na te commen tgene in den laetstleden particularen synodo ten Brille ende [2]) op andere tyden in anderen synodis hiervan geresolveert ende besloten is.

2.

Woerden. — Is by de vergaderinge des synodi gecompareert ZEGERUS CONINCXBERGIUS, dienaer der kercke tot Woerden, met credentie voor hem ende synen collega HENRICO BOCXHOORN, te kennen gevende, alsoo sy als dienaren der kercke tot Woorden nu over de twee jaren sonder de hulpe des synodi (hoewel niet sonder hulpe van sommige particuliere dienaren, onder desen synodum sorterende) geseten hadden, toestandich synde in allen deelen der leere ende ordinancien der kercken deser provincien, alhoewel dat sy in eenige uyterlycke saken tot gelyckformicheydt allesins ter noodt niet en hadden connen commen, dat sy in regard van haren kercken tot Woerden, Bodegraven ende daerontrent wel begeerden te commen tot eenigen classem, daer de synode soude goetvinden ende haer ordineren, om hulpe ende bystandt tot confirmatie der christelycke leere ende religie met den tydt soo lancx soo meer te hebben. Ende int particulier soovele hem ZEGERUM CONINCXBERGIUM aengaet, alsoo hy uyt oorsaecke van de ware leere ende suyvere reformatie [3]) der christelycke religie aldaer in te voeren

[1]) Dit marg. ontbr. in N. [2]) „in de laetstleden — ende" ontbr. in N. [3]) „reformatie" M heeft „confirmatie van de ware leere ende suijvere reformatie".

veel last ende swaricheydt van sommige Flaccianen ende andere met scheldtwoorden ende andere molestatien geleden ende gedragen hadde ende noch dagelycx was dragende, waerdoor hy tegenwoordelyck wel sooveel vruchten in der kercke voorsz. ende onder de borgerye tot Woerden niet doen en conde als hy wel wenschte ende voorhenen gedaen hadde, ende dat hy daerom wel begeeren soude ende versochte aen den synodum (hem referende tot discretie van mynheeren Staten ende des synodi) om getransfereert ende met een andere bequame plaetse (voorwendende eene van dewelcke hy verstaen hadde) versien te worden om met meerder gerusticheydt (soeckende nochtans, alsoo hy verclaerde, niet syn ruste noch profyt noch eere) de kercke Christi te mogen dienen. Alsoo oock, alle dit voorsz. by Zegerum te kennen gegeven synde, mynheeren commissarien in dese vergaderinge verclaerden, dat mynheeren Staten eenige gecommitteert hadden om die overige saecken tot Woorden te beslichten ende te vereffenen, ende dattet noodich soude syn daerop te letten, soo ist dat de synode goetgevonden ende geordineert heeft by provisie, soo wanneer de vereeninge aldaer tot Woorden eerst sal gedaen syn by de heeren Staten [1]) ende niet eer, dat alsdan de kercken van Woorden, Bodegraven ende Werder (de kercke van Werder tot noch toe onder de classe van der Goude haer gehouden hebbende) met den classe van Overrhynlandt sullen adjunct ende bygevoegt syn ende eenen classem van Woorden ende Overrhynlandt maken, waerinne [2]) oock de gedeputeerde van beyde den classen van der Goude ende Overrhynlandt by submissie geaccordeert syn, midts dat de classe van der Goude, indien sy yedt hiertegen heeft, hare swaricheydt totten naesten synodum sal mogen innebrengen. Ende soovele aengaet Zegerum int particulaer, alsoo de synode verstaen heeft soo uyt hemselven als uyt andere, dat sommighe gequalificeerde binnen Woorden hem seer vyant waren, uyt oorsaecken hiervooren verhaelt, waeruyt te vreesen stondt, dat t'eeniger tydt yedt quaets soude mogen rysen tot achterdeel der saecke der kercke, ende dat Zegerus daerom wel begeerde getransfereert te worden, soo heeft de vergaderinge des synodi hem getroost ende vermaendt in sulcx wel ghetroost ende ghemoedt te syn, totdat de kercke aldaer by weten ende believen van mynheeren Staten ende de magistraet van Woorden met een anderen goeden dienaer bequamelyck soude mogen versien worden. Ende indient hem alsdan believen soude by believen van hare E. ende de magistraet voorsz. elders gerecommandeert te worden volgende syn begeeren, off dat hy onder desen synodo tot een bequame plaetse ofte kercke mochte getransfereert worden, dat de synode hem alle vriendtschap ende mogelycke addres

---

[1]) „by de heeren Staten" ontbr. in N. [2]) „waerinne" L en M hebben „waeromme".

hierinne doen ende bewysen sal, biddende mynheeren commissarien hiervan met mynheere den advocaet te willen spreken, ende last gevende den gedeputeerden des synodi by weten ende wille als voorsz. is, ter begeerte ZEGERI voornoemt in dese saecke [1]) met alle diligentie ende discretie vorder te handelen ende het beste te doen etc.

3.

Visitatie ende hare oncosten. — Aengaende de visitatie in den classibus is in den synodo rappoort gedaen, dat deselve sooveel doenlyck geweest is by den dienaren, voorleden jare daertoe gedeputeert synde, onderhouden ende gedaen was, ende en hadden geene swaricheden, die sy tot den synodum souden mogen brengen [2]), bevonden. Dan alleenlyck wert ghevraeght van den oncosten, dewelcke by den visitatoribus gedaen werden, wie dat deselve dragen soude, ende is verclaert reden te syn, dat deselve comen tot laste des geheelen classis.

Nieuwe deputatie. — Ende syn opt nieuwe geordonneert voor dit jaer de visitatie te doen:

in den classe van Dordrecht
HENRICUS CORPUTIUS ende JOANNES VAN CAMPEN,
in den classe van Delft
DANIEL DOLEGIUS ende JOHANNES BERNHARDI,
in den classe van Leyden
THOMAS SPRANCKHUSIUS ende CAROLUS AGRICOLA,
in den classe van der Goude
TYLMANNUS CUPUS ende ADRIANUS VAN DEN BORRE,
in den classe van Rotterdam
CORNELIUS HILLENIUS junior ende HERMANNUS GREVINCKHOVIUS,
in den classe van Gorchum
JOANNES ANDELIUS ende JODOCUS GEISTERANUS,
in den classe van den Brille
NICOLAUS DAMMIUS ende JOACHIMUS HORSTIUS,
in den classe van den Hage
BERNHARDUS LA FAILLE ende THEODORUS PETRI,
in den classe van Woorden ende Overrhynlandt
CORNELIUS MARTINI ende FLORENTIUS MARCI,

volgende de ordre, tot noch toe geobserveert.

4.

Oncosten vant examen. — Sooveel de oncosten der gedeputeerde des synodi aengaet over dengenen, die geexamineert sullen worden tot den

---

[1]) „saecke" L en M hebben „kercke". [2]) „die sy — brengen" ontbr. in L.

kerckendienste, wie dat deselve dragen sal, is wyder verclaringe gedaen op tgene in den synodo in den Brille art. 9 hiervan geordineert was, te weten dat de gedeputeerde des synodi daerinne sullen mogen discretie gebruycken ten aensien van de gelegentheydt van de geexamineerde off van den classen, daert examen geschiet.

5.

Schriften des synodi. — De schriften, dewelcke noch tot den synodum behooren ende hier ende daer by eenige dienaren souden mogen berusten, heeft de synode vermaendt, soo daer noch eenighe dienaren [1]) syn, die van alsulcke schriften hebben, dieselve ter handt der gedeputeerden des synodi te bestellen, ende soo yemandt copie begeerdt van eenige acten ofte ordinantien, by den heeren Staten den kercken gegeven, dat hem deselve niet en sal gheweygert worden.

6.

Rappoort van de puncten, mynheeren den Staten overgegeven. — Die gedeputeerde des synodi hebben rappoort gedaen, wat by haer gedaen was in de saecken van de misbruycken ende prophanatien des sabbaths ende andere ongeregeltheden, aen de heeren Staten geremonstreert. Ende is voorgelesen tgene by haere Edelen den 10[en] Martii van desen jare 1594 van deselve geresolveert ende aen de steden ende officieren in Hollandt ende Westvrieslandt schriftelycken uytgeschreven ende ghesonden was. Ende alsoo in den synodo by diveersche verclaert is geworden, dat het voorseyde uytschryven soo gantschelyck geen effect en sorteerde, dat men oock het tegendeel in der daet in veel plaetsen sedert dien tyt gespeurt hadde ende sommige officieren sulcx off niet executeren ofte in de executie van de andere verhindert worden, ende daerom wel wenschten, dat mynheeren Staten selffs over dese saecken placcaten ende peynen daerop gelieffde te stellen, soo is by den synodo goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi dese sake met mynheere den advocaet etc. ende andere goede heeren in communicatie sullen leggen ende met advys derselve aen mynheeren Staten voorder aenhouden om dese dingen geremedieert te worden. Sullen oock de dienaren by haren hooftofficieren met bescheydentheydt vervorderen dese onordentlyckheden verbetert te worden.

7.

Battementspelen. — Alsoo oock seeckere particulare questie van battementspelen tot Catwyck op Zee ende op Rhyn was voorgevallen, heeft dese vergaderinge haer gerefereert tot de acten des synodi, tot Leyden ghedaen, ende tot het uytschryven van mynheeren Staten voorsz..

---

[1]) „souden mogen — dienaren" ontbr. in N.

8. *Papistissche postillen.* — Duytsche Papistissche ende Jesuytissche postillen worden herwaerts aen gesonden ende vercocht in den lande, inhoudende vele beuselingen ende logenen, twelck tot nadeel der kercke ende des landts schier off morgen soude mogen dienen, ende dient [1]) daerom dat de gedeputeerde des synodi hiervan communiceren ende remonstreren als vooren.

9.

Synodus generael. — Aengaende den generalen synodum is by P. PLANCIO rapport [2]) gedaen, dat de kercke van Amsterdam veel redenen gebruyct ende aen mynheeren Staten denselven te houden geremonstreert ende versocht hadde, maer dat by hare Edelen uytstel genomen was nu tot verscheyden jaren, verclarende dat de kercke voorsz. evenwel tbeste te doen gewillich ende bereydt was. Ende is geresolveert, dat dese synode aen de kercke van Amsterdam hiervan sal schryven om haren last alsnoch te achtervolgen ende de groote inconvenienten, waerom dattet hoochnoodich sy eenen generalem synodum te houden, aen hare Edele te remonstreren, waertoe de gedeputeerde des synodi van Suydthollandt, versocht synde, mede der kercke voorsz. sullen helpen ende vorderlyck syn.

10.

Geauthoriseerde kerckenordeninge in Hollandt. — Een geauthoriseerde ende Godts woordt conforme gemeyne [3]) kerckenordeninge te hebben in Hollandt is by den synodo seer noodich ende goet geachtet, maer om redenen is goetgevonden dese saecke vooralsnoch te laten blyven by tgene in den laetstleden tynode ten Brille hiervan geresolveert is.

11.

Translatie des bybels. — Belangende de translatie des bybels hebben de gedeputeerde des synodi verhaelt, dat sy aen de synoden in de andere provincien geschreven hadden, oock dat van dese saecke mynheere VAN ST. ALDEGONDE te kennen gegeven was, dewelcke verclaert hadde tevreden te syn synen aerbeydt den kercken ten besten te doen, wanneer hy van de heeren Staten Generael ende den kercken int gemeyn daertoe versocht ende op de oncosten, die hy daerover moest doen, ordre gestelt soude wesen. Item dat de heere advocaet, hieraff aengesproken, belooft hadde sulcx getrouwelycken te vorderen. Eyndelycken dat sy van de deputatie eeniger provincien bescheydt vernomen hadden, namentlyck dat die van Zeelandt DANIELEM DE DIEU, die van Vrieslandt JOANNEM DRUSIUM, die van Noordthollandt PETRUM PLANCIUM hiertoe bestemt hadden. Hierover is den gedeputeerden des synodi belast alle tgene, dat tot voorderinge deser

---

[1]) „ende dient" ontbr. in N. [2]) „rapport" met dit woord eindigt Handschr. N.
[3]) „gemeyne" ontbr. in L en M.

saken noodich is, neerstelyck waer te nemen ende te vervolgen, ende indien uyt Gelderlandt binnen corten tydt geen seecker bescheydt en comt, opt nieuwe aen de kercken aldaer te schryven. Middelertyt sal uyt den name deses synodi aen den heere VAN ST. ALDEGONDE geschreven worden om denselven te versoecken, dat hy in syn goet voornemen over dese sake wille volherden, niettegenstaende dat deselve wat lange onder wegen is, eer sy volcomelyck int werck gestelt can worden.

12.

Gedeputeerde tot den Noordthollandtschen synodum. — Om in den naesten synode van Noordthollandt van wegen deses synodi van Suydthollandt te verschynen syn gedeputeert HENRICUS CORPUTIUS ende WERNERUS HELMICHIUS.

13.

Verbeteringhe des stipendii. — Soovele belanght die verbeteringe des stipendii der dienaren ten platten landen, hebben de gedeputeerde des synodi verclaert, dat by mynheeren Staten hierinne versien ende geordonneert was, beginnende tselffde van den eersten Januarii aff van desen jare, alsoo dat de dienaren, dewelcke sullen hebben dry kinderen, ontfangen ende genieten sullen dryhondert ende vyfftich carolusguldens, ende die vier off meer kinderen hebben vierhondert guldens, ende die combinatie hebben, boven tgene voorsz. is, noch vyfftich guldens, midts brengende wettige getuychnisse vant getal harer kinderen volgende d'ordonnantie der heeren Staten, den 13en Mey anno 1594 daervan gegeven, welverstaende dat het extraordinarie subsidie boven de tsestich guldens van de augmentatie sal loopen tot den eersten Januarii voorsz.. Ende is den dienaren belast, dat sy by attestatie van haren classe van tgene voorsz. is ende haer concerneert, aen den ontfanger COOLWYCK sullen laten weten ende overbrengen. Ende heeft de synode D. ARNOLDUM CORNELII, JOANNEM WTTENBOGAERDT [1]) ende WINANDUM GERRIDTSZ van wegen der dienaren voor hare moeyte in desen bedanckt.

14.

Constrinctie der dienaren tot schoolhouden. — De dienaren te constringeren off met constrinctie aen te nemen ende te beroepen, dat sy souden moeten schole houden oock opt stipendium haers dienstss, achtet de synode gantsch onbillick te syn, ende dat veel meer de gagie, die den schoolmeesteren van langen tyden herwaerts toegeleydt is, oock om schoolmeesteren te houden gheschickt ende vervordert behoort te worden. Ende want in den classe van Gorchum hiervan swaricheydt was, sal deselve classe requeste stellen aen de heeren Staten ende den gedeputeerden des synodi toesenden, versoeckende

---

[1]) „Joannem Wttenbogaerdt" ontbr. in L en M.

dat hare Edelen gelieven wille aen de officieren, onder derwelcke gebiede hierinne swaricheydt voorvalt, te schryven den dienaren sulcx niet op te leggen, ten ware sy selffs goetwillich sonder verhinderinge haers diensts sulcx begeerden ende conden doen.

15.

Plaetsen naest den vyandt gelegen. — Sooveel aengaet die plaetsen, den vyandt naestgelegen, in dewelcke grootelycx dienaren des woordts Godts oock van noode syn, sullen de gedeputeerde des synodi aenhouden by de Generale Staten, ende daert vruchte doen sal, soovele sy sullen vermogen, dat de predicanten soowel onder sauvegarde aen dese syde als de papen aen de andere syde getolereert worden.

16.

Vroevrouwendoop. — Het doopen der vroevrouwen is by uytschryven der heeren Staten den 10en Martii 1594 verboden.

17.

Trouwe van ongedoopte. — Ongedoopte persoonen met gedoopte te trouwen, dat sulcx niet alleene niet en geschiede by den predicanten maer oock niet by den magistraten, alsoo tselve onstichtelyck ende onbehoorlyck is. Sullen de gedeputeerde des synodi by mynheeren Staten aenhouden, dat sulcx, dienende tot profanatie des verbondts Godts, verhindert worde, ende sullen de gedeputeerde des synodi toesien, dat sulcx in de houwelycxordeninge gestelt mach worden.

18.

Ongelyckheydt der feestdagen. — Van de ongelyckheydt der feestdagen sullen de gedeputeerde des synodi met den heere advocaet spreken ende van den dach Ascensionis als oock den Nieuwejaersdach in communicatie leggen ende om de opspraecke, spruytende uyt de ongelyckheydt int onderhonden derselve feestdagen te verhoeden, dat ordre van gelyckheydt hierinne mochte gestelt worden, aenhouden.

19.

Gelyckformicheyt der Duytscher ende Walscher kercken. — De gelyckformicheydt tusschen de Nederlandtsche ende Walsche kercken int predicken met ongedeckten hooffde, item int gebruycken eenderley Catechismi is gerefereert tot den naesten generalen synodum.

20.

Examinatien. — De namen dergenen, die geexamineert ende tot den kerckendienste gepromoveert worden, sullen de ghedeputeerde des synodi, die over alsulcken examinatie staen, aenteeckenen ende jaerlycx den synodo te kennen geven om register daervan te houden ende daerby goede toesichte nemen, dat niet lichtelycken de examinatie in den classibus gepas-

seert worde noch onbequame toegelaten worden, welverstaende dat alle examina aller dergener, die tot den dienste gepromoveert sullen worden, overal geschieden sullen by den classen ende dat voortaen ten overstaen van twee gedeputeerde des synodi.

21.

Reformatie van Bommel ende Tielder weerdt. — Dewyle dat ontrent Bommel ende in den Bomlre ende Tylre weerden noch weynich ordre is van predicanten ende kercken uyt oorsaecke des crychs, soo heeft de synode belast D. JOANNI LEONI, HENRICO VELLEMIO, OTTONI TONSORI ende JOANNI ANDELIO haer uyt name des synodi te vervoegen om met den amptman aldaer te handelen (waertoe oock dese synode aen den amptman sal schryven, biddende de goede handt daeraen te willen houden), opdat de kercken met predicanten versien ende tot goede ordre mogen gebracht worden.

22.

Verclaringe vant 8 *artyckel der allegemeener kerckenordeninge* [1]). — Het achtste artyckel des nationalen synodi in sGravenhage anno 86, aengaende de aenneminge der predicanten sonder conditie, is verclaert sonder prejuditie des generalen synodi ende by provisie om alle questie te schouwen, dat eenen dienaer om gewichtige redenen ende circumstantien door oordeel des classis sal mogen ontslagen worden ende tot eenen anderen dienst der kercke in een andere gemeynte comen. Ende indien hierdoor tusschen eenige kercke ende dienaer ofte dienaren different offte swaricheydt voorvallen soude mogen, sal tselffde totten naesten particularen synodum gebracht ende aldaer gedecideert worden.

23.

Pauselycke byeencomsten. — Van de pauselycke byeencomsten der Papisten op Sondagen ende andere feestdagen refereert haer de synode tot het placcaet ende uytschryvinge der heeren Staten, daervan gedaen tot belettinge ende verbodt op straffe derselven.

24.

Houwelyckxordeninghe. — Aengaende van een generale houwelycxordeninge te hebben, daerdoor de inconvenienten in houwelycxsaken belet mogen worden, is belast den gedeputeerden des synodi (dewyle by mynheeren Staten eenige hiertoe gecommitteert syn) te aerbeyden die inconvenienten, die boven de voorgaende noch opt nieuwe mochten voorgecommen syn, denselven heeren te kennen te geven om daerinne mede versien te worden, waerinne sy oock letten sullen opt 15 artic. gravaminum deses synodi.

25.

Geboden geven in de weke off alleen met twee geboden trouwen. — Dat de

---

[1]) „der — kerckenordeninge" L en M hebben „des nat. synodi 1586."

dienaren des woordts Godts houwelycxsche geboden souden doen in der weke ofte met twee geboden off sonder getuychnisie van dry houwelycxsche geboden te hebben, volcommelyck ten bestemden tyde ende sonder wederspreken gedaen, te trouwen off oock de houwelyckxsche geboden anders te doen dan ten gewonelycken tyde in de principale Sondaechsche predicatie, oock by ordonnantie van mindere overheden tegen de ordonnantie van de hoogere overheden, openbaerlyck gepubliceert ende gedruckt, achtet de synode (hiervan gehoort hebbende het advys der gecommitteerde van mynheeren Staten) onbehoorlyck te syn ende dat daerom de dienaren voorsz. haer voortaen strictelyck na de ordinancie van de pollicie sullen reguleren.

26.

Scholen. — De inconvenienten, die int stuck van den scholen souden mogen bevonden syn, sullen de gedeputeerde des synodi aen de heeren Staten remonstreren ende bidden daerinnne ordre gestelt te worden. Ende soovele belanght eenderley fundamenta artium den studenten te leeren, sullen deselve gedeputeerde in communicatie leggen met den professoren der universiteyt tot Leyden om daerop te letten ende by den heeren Staten te vorderen tgene dat tot dienst van den scholen ende den studenten sal nutte ende dienstelyck syn. Sullen oock die voorsz. gedeputeerde ter gelegene tyt by de heeren Staten voorder aenhouden, dat om meerder eenicheydts willen tusschen den kercken ende scholen de kercken ende classes mochten belast worden eenige toesichte tot den scholen ende schoolmeesters te nemen, gelyck van ouden tyden herwaerts tselve christelyck ende wel geobserveert is.

27.

Reparatie van tempelen. — Om de reparatie der tempelen sal elck in synen classe particulierlyck, daert behoort ende vruchte doen can, solliciteren ende aenhoudcn, volgende hierinne het exempel van andere.

28.

Dienaers, medecine ende chirurgie oeffenende. — Belangende de dienaren, die de medecyne ende chirurgie oeffenen, laet de synode blyven by tgene in den laetsten synodo ten Brille geresolveert is, ende sullen voorder de classes ende kercken toesien de ergernisse ende ontstichtinge te weren, alsoo mynheeren Staten int stuck van de verbeteringe des onderhoudts ten [1]) platten lande voorsien hebben, nemende regard mede op degene, die sulcke saecke souden willen useren sonder verstandt daeraff te hebben.

29.

Wapensalve. — Het oeffenen ofte gebruycken van wapensalve, alsoo

---

[1]) „ten" L en M hebben „der predicanten ten."

tselve noch met Godts woordt noch met de natuerlycke medecyne overeen en comt, noch bestaen en mach ende niet anders en is dan superstitie ende affgeloove, heeft de synode goetgeacht de lidtmaten der kercken te vermanen tselve te vermyden.

30.

Discretie int stellen van de gravamina. — De classes sullen vermaendt syn geen cleyne saken ende die in den classibus connen affgedaen worden totten synodum te brengen.

31.

Gedeputeerde des synodi. — De gedeputeerde des synodi neffens Wernerum Helmichium ende Franciscum Lansbergium syn geordonneert: Henricus Corputius ende Joannes Wttenbogaerdt.

32.

Joost Snoeckaerts. — Joost Snoeckaerts saecke was opgelcydt den classi van Rhynlandt ende hebben de gecommitteerde desselven classis verclaert, dat sy het hare voor hem by mynheeren Staten gedaen hadden. Ende alsoo hy tot Calslaken schoolmeester is, dat sy verstaen hadden, dat hy aldaer noch somwylen eenige vermaninge was doende ende wel tot eenen dienaer begeert werdt ende dat de classe hem tot den synodum bescheyden hadde, soo ist dat de synode, gesien hebbende het beroep van die van Calslaken ende verstaen hebbende oock uyt Joost Snoeckaerts selffs, syn sprake (die door beroertheydt vervallen was) wederom verbetert te syn, ende dat hy een goet getuychnisse hadde, hem geconsenteert heeft wederom tot den dienste te commen ende belast synen classi syn saecke te vorderen.

33.

Steenbergius. — Alsoo Joanni Steenbergio in den laetstgehouden synodo ten Brille belooft [1]) was goede attestatie te geven van syn leere ende wandel, soo wanneer hy van Swartewale soude commen te vertrecken, nademale dat de synode goetgevonden hadde in aensien syns hoogen ouderdoms hem eerlycken van den dienste te ontslaen om hem tot stilheydt ende ruste te begeven, ende nu de gedeputeerde van den Briele verclaert hebben, dat hy nu dadelyck van Swartewael vertrocken was, soo sal hem by den scriba deses synodi attestatie geschreven ende toegesonden worden.

34.

Bulckius. — Henricus Bulckius is aengesproken ende vermaendt uyt last des synodi, ende heeft voor andtwoorde gegeven, dattet hem hertelycken leedt was, dat hy met syn boecxken, geintituleert: Van den ieuwe creatuere (waerover de synode generale anno 1586 censure gegeven ende

---

[1]) „belooft" L en M hebben „belast."

tselve verworpen hadde) de kercken, daertoe uyt menschelycken passien ende affecten om tselve uyt te geven te dien tyde gedreven synde, geblameert ende verergert hadde, begeerende dat de kercken hem sulcx wilden ten besten houden, te meer alsoo hy oudt ende seer impotent geworden was. Ende alsoo men verstondt, dat hy hem by tgehoor des woordts Godts ende der kercke noch was houdende ende hem dede excuseren, dat hy tot den synodum door impotentheydt niet en conde comen, soo heeft de synode goetgevonden hem te schrijven, dat se tgene voorsz. is van hem geerne gehoort hebbe, hem vermanende in tselve goede voornemen ende by de reyne leere des evangelii tot den eynde toe te continueren ende hem in alle stilheydt te dragen.

35.

Jacobus Engelberti. — In de saecke Jacobi Engelberti tot Lexmonde, alsoo hy als pauselycke pape hem niet en begeeft tot den classe van Gorchum, daeronder hy sorteren soude, ende hem vervoordert des kerckendiensts sonder alvooren wettelyck geexamineert ende toegelaten te syn, ende dat men seggen wil, dat hy int heymelyck noch pauselycke ceremonien ende diensten gebruycke, soo sal alsnoch van wegen des synodi aen den edelen heere van Breederoede geschreven worden volgende de acta des synodi ten Brille ende andere voorgaende synoden ende sal de classe van Gorchum dese saecke voorderen, midts hebbende daertoe credentie van den synodo aen den heere voorsz..

36.

Gillis Couwenbergh. — Met Gillis van Couwenbergh is veelmaels gehandelt, doch te vergeeffs. Is oock tot het ministerium, wel drymael geexamineert synde, telcken male onbequaem bevonden, waervan mynheeren Staten verwittiget synde hem den 22en Julii anno 94 laetstleden belast hebben gantschelycken van den dienste der kercken te desisteren, hem gevende ter somme van hondert carolusguldens om hem daermede te generen. Ende is den classi van Gorchum belast opsichte te nemen, off hy oock den last van mynheeren Staten nacome, ende indien neen, dat se den gedeputeerden des synodi terstondt daervan te kennen geven om hare Edelen te remonstreren, opdat alsulck eenen onbequamen uyt den dienste der kercke geweert mach worden.

37.

Aelbert Jansz. — In de saecke van Albert Jansz is by den gedeputeerden des synodi verclaert, wat by haer in het voorleden jaer met hem gehandelt was, waerdoor geschiedt is, dat hy om redenen, in den voorgaenden synoden verhandelt, met voorweten ende authoriteyt van hare Gen. van Orangien ende Buyren etc. uyt den dienste der kercke tot

Leerdam als oock daerna tot Hoeckelom ende in andere plaetsen daerontrent geweert is. Evenwel heeft men verstaen, dat hy tot Tuyl by Bommel in den dienste der kercke door eenen edelman wederom ingedrongen sy, alwaer oock eenige handelinge tusschen hem ende den amptman ende dienaer der kercke tot Bommel JOANNEM LEONEM was voorgevallen, ten eynde hy van den dienste der kercke soude affstaen totdat hy met den kercken vereenicht ende wettelyck tot den dienste wederom soude geadmitteert syn. tWelcke alles de synode verstaende raedtsaem geacht heeft, dat men aen AELBERT JANSZ ernstelyck uyt dese vergaderinghe sal schryven ende hem vermanen, alsoo hy in den voorgaenden synodis onbequaem ende incapabel des ministerii gekendt ende gedestitueert is, dat hy hem des kerckendienests voortaen onthoude. Om twelcke te beter te effectueren uyt desen synode aen den amptman tot Bommel ende Bommelre ende Tielreweerdt etc. sal geschreven worden. Syn oock belast JOANNES LEO, HENRICUS VELLEMIUS, OTTO TONSOR ende JOANNES ANDELIUS hem insgelycken te vermanen, ende in gevalle van verachtinge der vermaninge sal de classe van Gorchum vorder tegen hem na kerckelycke ordre procederen, ende de synode veroorsaect syn vorder van syn saecke te versoecken ende te remonstreren.

38.

Predicatien in den toecommenden synodo [1]). — In den naestcommenden synodo sullen eenen dienaer uyt den classe van Gorchum voor ende eenen dienaer uyt den classe van der Goude naer een corte vermaninge tot eenen inganck ende besluydt des synodi doen.

39.

Classe synodael [1]). — De classis synodale om de uytschryvinge te doen des naesten synodi is bestemt voor dit jaer de classe van Dordrecht.

40.

Predicatie na den synodum [1]). — NICOLAUS DAMMIUS, dienaer der kercke ten Brille, heeft een vermaninge gedaen tot een besluydt des synodi uyt Tit. 1, vs. 7 van de qualiteyt ende officie eens toesienders der kercke Jesu Christi, daervan de vergaderinge hem bedanct heeft.

41.

Bedanckinge der magistraet [1]). — Syn gedeputeert praeses, assessor ende scriba, mynheeren der stadt Rotterdam hoochlyck voor de gonste, vriendtschap ende eere, die hare Eersamen den synodo gedaen hadden, te bedancken.

---

[1]) Dit marg. ontbr. in M.

42. *Censura* [1]). — Censura morum, in desen synodo voorgevallen, is gehouden, ende is de vergaderinge met goede eenicheydt ende stichtinge geeyndicht ende, den Heere gedanckt hebbende, gescheyden.

Aldus gedaen ende geeyndicht tot Rotterdam den 6[en] Augusti 1594.

WERNERUS HELMICHIUS, praeses synodi.
CASPAR SWERINCHUSIUS, scriba synodi.

Particuliere acten des particularen synodi van Suydthollandt, gehouden tot Rotterdam den 2[en] Augusti anno 1594.

1.

CASPAR VAN BYGAERDEN. — CASPAR VAN BYGAERDEN is in de vergaderinge des synodi gecommen ende heeft voorgelesen seecker lanck schrift, in forme van doleantie by hem gedaen, inhoudende verscheyden beschuldingen niet alleenlyck int particulier tegen eenige dienaren, die met hem uyt last des synodi voorleden jare gehandelt hebben, maer oock tegen den synodum ende de voorgaende synoden in syn saecke gehandelt hebbende selffs, hem beclagende van sinistre handelingen ende acten ofte achterrugge schriften, die hy verstondt tot synen nadeele te dienen om niet te mogen commen tot den kerckendienste, versoeckende ende affeysschende importunelycken, dat de synode soude syn schrift apostilleren ende ordineren die de saecke des synodi tegen hem voor mynheeren Staten souden verandtwoorden. Waerop de synode, hem eerst hebbende syn voorsz. schrift laten onderteeckenen, hem bestraft heeft van syne ongestadicheydt, dat hy, voorleden jare gerust gestelt synde ende schuldt bekennende, nu wederom opt nieuwe swaricheydt was aenrechtende ende geen gehoor en wilde geven dengenen, die hem ten besten waren radende, hem mede te kennen gevende, dat de synode wel gewogen was syn saecke voor mynheeren Staten te handelen ende de voorgaende actien, met hem gehouden, te justificeren. Ende alsoo verder de synode met hem begeerde in communicatie te commen om hem in syn ongelyck te onderwysen, twelck hy tegen den dienaren voorsz. ende den synoden voornoemt was voorwendende, en wilde hy tot geene voordere onderhandelinge hem inlaten. Niettemin na het scheyden der vergaderinge by mynheeren commissarien ende andere dienaren, int particulier daertoe genomineert, vermaendt synde van syne importuniteyt, heeft hy des anderen daeghs den synodo laten aendienen, dat hy tot de gepresenteerde onderlinge communicatie hem begeerde te verstaen, versoeckende dat de synode hem wilde voorderlyck syn om te mogen commen

---

1) Dit marg. ontbr. in M.

tot den dienste der kercken, belovende hem alsoo te dragen, dat men over hem geen clagen en soude hebben, ende dat hy niet van meyninge en was hem tegen de leere off ordre der kercken op te stellen. De vergaderinge dan, hierop lettende ende vooral resolverende hem tot den kerckendienste niet te promoveren om redenen haer moverende, heeft goetgevonden eenige te deputeren om met hem in conferentie te treden, soo om hem in eenige presumptien, die hy op den synodum ende hare gedeputeerde hadde, als oock in seeckere poincten van leeringhe, by hem gemoveert ende niet wel verstaen, te onderrichten midtsgaders hem in syn ongelyck te vermanen, maer vooral om verseeckertheydt van syn gevoelen int stuck der waerheydt der christelycke leere te vernemen, ende nadat sy hem in allen desen met onderteeckeninghe, by hem te doen, oprecht ende welgesteldt bevinden souden, hem alsdan in regard syns ouderdoms by hare Edelen in de vermeerderinge van syn alimentatie vorderlyck wesen, welverstaende dat oock BYGAERDEN voorsz. hem in aller stilheydt met stichtinge gehouden souden syn te dragen. Waertoe geordineert syn D. HENRICUS CORPUTIUS ende NICOLAUS DAMMIUS om op den voorsz. voet met hem te handelen, midts dat oock JOANNES ANDELIUS in de onderhandelinge soude present syn. Ende want BYGAERDEN voorsz., belooft hebbende hem op seeckere ure by den voorsz. gedeputeerde ten eynde voorsz. te laten vinden, des anderen daeghs, wederom van Delft comende, de voorsz. communicatie met de gedeputeerde niet en heeft willen aengaen maer in plaetse van dien een cleyn geschrifte, twelck hy gereedt met hem brachte, haerluyder gegeven heeft den synodo over te leveren, waerinne hy als eysscher, den synodum als verweerder stellende, eyscht, dat de synode hem syn schade ende eere sal restitueren, hem tot eenen ordinarien kerckendienste brengen ende middelertyt hem versorgen van onderhoudt, den anderen dienaren ten platten lande gelyck, seggende dat hy alsdan soude tevreden syn, soo ist dat de synode haren gedeputeerden belast heeft met hem finalycken aff te handelen op den voet, in seeckere acte, daertoe expresselyck gestelt, begrepen, van welcke acte hem een copie als een generale andtwoorde op alle syn versoeck gegeven sal worden, indien hy hem door den gedeputeerden niet tevreden laet stellen ende oversulcx een schriftelycke andtwoordt finalyck soude eysschen. Ende de acte luydt aldus:

Alsoo CASPAR VAN BYGAERDEN, in den synodo door seker geschrifte, by hem selffs in de vergaderinge gelesen, hem over eenige voorgaende handelinge des synodi sonder fondament ende buyten behoorlycke modestie beclaeghde, versoeckende van den synodo recepisse [1]) vant voorsz. geschrifte

---

[1]) L en M hebben bij dit woord in margine: „Nota. Schijnt te moeten zyn apostille, alsoo hier te voren geseijt wort die geeyscht te hebben."

in margine van tselffde gestelt te worden ende voorts den synode beroepende om door eenen defenseur, die sy souden nomineren, sekere propositie, dewelcke hy seyde (doch met onverstant) hem voorgehouden geweest te syn, te verandtwoorden, ende dat hy, alle goede vermaninge affslaende, verclaerde noch daer in de vergaderinge noch by eenige gedeputeerde buyten de vergaderinge (gelyck de synode geerne gesien hadde) van deselve geensins te willen spreken, dryvende naectelyck op syn voorsz. versoeck ende weygerende oock reden te geven, waeromme hy nu wederom affweeck van het contentement, dat hy in den voorleden synodo verclaert hadde ontfangen te hebben etc. ende, naderhandt door de aensprake ende goede onderrichtinge der heeren commissarien als oock eeniger broederen int particuliere beweeght, heeft den synode laten aensegghen syne bewilliginge in de communicatie met eenige gedeputeerde buyten de vergaderinge ter plaetse ende ure, daert de synode goetvinden soude, hebbende tot dien eynde den tyt, hem daertoe gestelt, gewillichlyck aengenomen, ende dat hy nochtans des anderen daeghs van Delft wedercommende, de bewillichde communicatie wederomme t'eenemale affslaende, in plaetse van deselve den synodo dede overgeven seker incivil ende onbehoorlyck versoeck, hierna volgende van woorde tot woorde: Poincten ende voorwaerden om te observeren in d'accorderen [1]) tusschen Casparum van Bygaerden, dienaer des woorts Godts, eysscher ter eenre, ende synodus ter andere syde. Sal het synodus Casparum van Bygaerden voorgenoemt by mynheeren den Staten ende kercken van Hollandt van alle aengedaen schande ende schade, hem syn eere restituerende, ontheffen ende hem tot eenen ordinaris kerckendienst brengen ende, off deselve dienst eenigen tyt vertrocke, sal tsynodus by mynheeren den Staten voorsz. ondertusschen ende dat met den eersten verwerven, dat den voorsz. Casparo geordineert werde van den heeren rentmeester Coolwyck van nu voortaen te mogen ontfangen met anderen dienaren ten platten lande ghelycke alimentatie, ende des voorsz. geeffectueert synde sal Casparus hem tevreden houden. Soo ist dat de synode verclaert heeft ende verclaert by desen, dat Caspar voorsz. hierinne grootelycx te bestraffen is ende van dese syne proceduyren ende blamatien op den synodum behoort op te houden, ende heeft derhalven haren gedeputeerden belast eerst ten aensien van synon ouderdom op den voet van de bovengeschreven communicatie met hem te handelen, indien hy noch daertoe verstaen wil, hem soeckende met beleeftheydt tot reden te bewegen, ende indien hy hem laet geseggen, hem by den heeren Staten tot alimentatie bevorderen. Maer indien niet ende dat hy niettegenstaende alle goede middelen, ten verscheyden reysen aen hem besocht, in syn onbehoorlyck

---

[1]) „in d'accorderen" ontbr. in L.

voornemen voortvaren sal, heeft de synode geordineert, dat hy hem voortaen van alle kerckelycke diensten sal onthouden ende den gedeputeerden belast den heeren Staten alles te verthoonen, opdat hy van syne ongefondeerde blamatien ophoude ende geen verstooringe in de kercke come aen te richten.

2.

BLOCKIUS. — JOANNES BLOCKIUS is in den classe van Dordrecht gecompareert, alsoo deselve classe tot den synodum gerelateert heeft den 15en Junii van desen jare geschiedt te syn, gelyck mede dat hy door des Heeren genade soo verre gebracht was, dat hy syn schuldt bekendt hadde, blyckende by syn eygen handt ende onderteeckeninge. Doch sooveel syne opneminge aengaet, dat deselve by den classe was gedifferent om te sien, hoe dat hy hem dragen soude. Ende is den classe voorsz. by den synodo belast alsnoch voorder met christelycke bescheydentheydt naer Godts woordt ende ordre der kercken by hem aen te houden ende met hem te handelen.

3.

Heymelycke gemeynte tot Coelen. — Alsoo oock aen den synodum gesonden was seeckeren brieff van eenen dienaer der heymelycke kercke tot Coelen, versoeckende om troostelycke hulpe in hare [1]) benautheyt ende grooten last, hen [2]) aengedaen door de Papisten, vreesende noch meer aenstaende quaet, soo ist dat de synode, met medelyden beweeght synde over hare medegenooten in den geloove, goetgevonden heeft de waerheydt van de vervolginge tegen de kercke tot Coelen aen mynheeren Staten Generael te remonstreren ende te bidden, dat hare Edelen gelieven wille andermael aen de magistraet tot Coelen te schryven ende ernstelyck te versoecken, sulcx als tot vertroostinge der voorsz. bedroeffde kercke sal dienen ende vruchte doen. Ende is opgeleydt LIBERTO FRAXINO ende JOANNI WTTENBOGAERDT sulcx te beneerstigen. Het sal oock uyt deze vergaderinge eenen brieff tot vertroostinge aen de gemeynte tot Coelen geschreven worden.

4.

HERMANNUS HERBERTZ. — D. JOANNES WTTENBOGAERDT ende FRANCISCUS LANSBERGIUS hebben gedaen rappoort van de saken van der Goude volgens de commissie, henluyden in den voorledenen synodo gegeven. Ende alsoo de heeren commissarii van wegen mynheeren Staten last hadden den synodo aen te dienen, dat de voorsz. heeren Staten niet goet en vonden, dat tegenwoordelyck van de saecke van der Goude nieuwe procedure ofte resolutie genomen soude worden, alsoo hare Edelen daerinne by hare authoriteyt

---

1) „hare" L en M hebben „zijne". 2) „hen" L en M hebben „hem".

ende beleydt dachten te doen tot vaste ruste ende eenicheydt der kercken ende des landts etc., soo en is ditmael daerinne wyders niet gedaen. Alleenlyck sullen de gedeputeerde des synodi aen den advocaet ende ordinaris collegie van de heeren Staten off (ist noodt) aen de vergaderinge van de heeren Staten selffs den standt van de voorsz. kercke te kennen geven, verhalende beneffens dien eenige poincten, die in de handelinge der versoeninge belooft ende noch niet voltrocken en syn ende alsnoch oorsaecke van ongerustheydt geven, te weten: 1. dat HERMANNUS den Catechismum noch niet en predict, 2. datter noch geenen anderen dienaer neffens hem en is gestelt, 3. dat syne boecken binnen ter Goude noch openbaerlyck te coop staen, 4. dat verscheyden geruchten gaen van HERMANNI particuliere propoosten ende oock predicatien, synde tegen de opgerechte versoeninge; versoeckende derhalven, dat hierinne geremedieert soude mogen worden. Ende by sooverre door ordinantie van de heeren Staten hierinne den gedeputeerden des synodi yedt opgeleydt sal worden te handelen, twelck syluyden over haer niet en souden derven nemen, sullen sy tot haerluyder uyt elcken classe eenen persoon ontbieden om met deselve daerop te communiceren. Ende den broederen van der classe van der Goude is belast, dat sy volgende de kerckenordeninge op de kercke van der Goude ende den standt van dien goede opsichte hebben.

5.

Homade ende HYPERPHRAGMUS. — De synode heeft verstaen, dat na het affdancken van FRANCO WILLEMSZ tot Homade onder den Edelen heere VAN POELGEEST ingecommen sy eenen PETRUS HYPERPHRAGMUS in den dienste der kercke, denwelcken, by den classe in tegenwoordicheydt van twee gedeputeerde des synodi ontboden ende gecompareert synde, gheensins tot examen heeft willen verstaen noch met den classe aldaer te doen hebben, voorwendende de authoriteyt van mynheere VAN POELGHEEST, die hem sulcx soude belast hebben, niettemin onder anderen te kennen gevende van eene inwendige beroepinge, die hy was dryvende ende seggende, dat hy de leere der gemeynen kercken wel toestondt maer niet in alle poincten, hem refererende voorder tot een seeckere generale bekentenisse, die hy D. D. BASTINGIO hadde gegeven ende die oock by den synodo gesien is. Waerover den heere VAN POELGEEST voornoemt aengesproken synde, gaff voor andtwoorde, dat hy niet en begeerde eenen, die met den gemeynen kercken in der leere niet eens en was, in den dienste te houden, alles breeder in het rapport der gedeputeerden des synodi ende in den acten des voorsz. classis begrepen. Waerby den synodo noch voorder verclaert is, alsdat den voorsz. HYPERPHRAGMUS eenen man sy, onsuyver in der leere, niet geheel vreemt van de leere OSIANDRI, vele secten, alsoo hy hem in den

voorsz. classe hadde laten hooren, doorsocht hebbende, eenen man, die hem tot Embden, Gendt, Rotterdam, Leyden ende elders noch in de leere der christelycke religie gesondt, noch in synen wandel niet soo stichtelycken, alst wel mochte, gedragen heeft, denwelcken oock tot Wttrecht, dienst soeckende ende int examen onsuyver bevonden, tot den ministerium aldaer niet toegelaten is, die oock die boecken des gheestdryvers M. Wieri velen aangepresen ende gerecommandeert heeft, gelyck oock een boecxken eertyts, waerinne hy de gemeyne kercken grootelycx taxeert, by hem uytgegeven is ende hem met eenen Hans de Rycke van de Waterlanders ende Voetwasschers tegen den kercken partye gevoeght heeft, ende evenwel, sonder kerckelycke attestatie ende dat hy lidtmate der kercke sy te verthoonen, hem in den dienst des woordts Godts, tegen Godts woordt, ordre der kercke ende interdictie van mynheeren Staten etc., soect in te dringen, veelmin dat hy eenige wettige beroepinge soude hebben. De vergaderinge, op alles gelet hebbende ende van des voorsz. persoons ongerusticheydt ende verwerringe van opinie midtsgaders bittere gesindtheydt tegen den Gereformeerden kercken genoechsaem gewaerschoudt synde, heeft geresolveert, dat alsulck eenen in den ministerio niet getolereert noch tot examen om tot den ministerium te commen behoort toegelaten te worden. Ende opdat hy dienvolgende uyt den dienste tot Homade geweert moge worden, syn de gedeputeerde des synodi belast den Edelen heere van Poelgheest hiervan aen te spreken om volgende syne Edelen verclaringe alsulcke, die niet eens en syn in der leere met den ghemeynen kercken, onder synen Edelen gebiede voor dienaren der kercke niet te tolereren ende volgens Hyperphragmum voorsz. te licentieren etc., ende den voorsz. heere de meyninge des synodi hierover verder te kennen geven. Sullen oock daerna by gebreke van goet gehoor by den voorsz. heere de sake met mynheere den advocaet in communicatie leggen ende volgens aen hare Edelen mynheeren Staten remonstreren, dat de kercken niet en connen met goede conscientie alsulcke in den dienste des predickampts toelaten maer genoodtsaeckt syn aff te slaen ende te weren, biddende mynheeren Staten door hare Edelen authoriteyt volgende hare Edelen ordonnantie aen sulcx de goede handt te willen houden. Ende om tvoorsz. met meerder vasticheydt te effectueren sal aen de kercke van Leyden geschreven worden om getuychnisse van syn conversatie ofte wandel ten behoeff van de voorsz. gedeputeerde te vercrygen.

6. JOANNES AMPSING. — De classe van Leyden heeft verclaert, hoe dat JOANNES AMPSINGIUS hem gewillich verthoont hadde om hem tot denselven classem te voegen, twelck hem geaccordeert sy by den voorsz. classe, wanneer hy goede attestatie soude brengen, twelck noch niet geschiet en was. Maer is van wegen des synodi van Noordthollandt aen dese vergaderinge te kennen gegeven, hoe dat de Noordthollandtsche kercken met hem veel handelinge aengaende niet de leere maer synen wandel gehadt hadden ende, want hy beterschap grootelycx belooft hadde, dat se hem in in den dienste gecontinueert hadden, doch dewyle de daet betuycht heeft van contraventie tegen syne belofte ende hope, die hy gegeven hadde, dat sy veroorsaeckt geweest syn ten diveerschen tyden ende eyndelycken tot Haerlem voor den synodum hem te ontbieden ende met hem te handelen. Te meer alsoo oock door mynheeren borgemeesteren der stadt Haerlem den synodo te kennen gegeven werdt, dat AMPSINCK voorsz. tot quaet exempel van velen veel conversatie was houdende met een vrouwepersoon aldaer ende hem van syn huysvrouwe ende kinderen onttreckende, oock dat hy vervreemde van de gemeynschap der kercken in den gehoore des woordts ende andere godtsalige oeffeningen, ende eyndelycken dat hy als een ruyter te peerde met roer ende sweert was rydende, niet soo wel met het ampt eens dienaers overeencommende. Maer excuseerde hem AMPSINCK eerst met de cortse, die hy claeghde te hebben, ende naderhandt dat hy tot den synodum niet en begeerde te commen, daertoe oock meermaels vermaendt synde, ende was tevreden, dat de heeren commissarii in den synodo tot Haerlem van hem mynheeren Staten wel mochten remonstreren. Ende eyndelyck de saecke tot hare Edelen gebracht synde, mynheeren Staten geordineert hebben, alsoo AMPSINGIUS excipieert ende hem beroept op den Zuydthollandtschen synodum, dat de saecke met het bewys derselve, syn leven ende conversatie aengaende, aen de heeren Staten gesonden sal worden om off ter naester vergaderinge van den synode van Zuydthollandt ofte by den Raedt van Staten (die hem in dienste genomen heeft) daerop naerder gelet ende gedaen te worden, als tot goede stichtinge sal bevonden worden te behooren. Waerby verder verclaert is, dat AMPSINCK voorsz. certificatie beleydt hebbe van syn huysvrouwe voor getuygen, ende deselve van hem niet anders dan van eenen goeden ende getrouwen man, die hem wel gedragen hebbe, attestere, waertegen diveersche certificatien, medebrengende het tegendeel, te weten veel miserien ende clachten van syn huysvrouwe ende verlatinge [1]) derselve, verthoont syn. Is daerom geresolveert tot wechneminge der ergernisse ende groote opspraecke, die hierdoor valt niet

---

[1]) „verlatinge" L en M hebben „verclaringe".

alleen op synen persoon maer oock op alle den dienaren ende kercken, dat de gedeputeerde van beyde de synoden Noordt en Suydthollandt sullen terstondt dese sake by der handt nemen, ende ist dat sy connen AMPSINGIUM comen te spreken, hem selffs ernstelyck vermanen, gelyck oock doen sullen de dienaren, die hem andersins souden mogen comen te sien ende te spreken, ende den wech van kerckelycke procedure ende censure aen hem ghebruycken, soo hy niet en sal willen beterschap beloven ende inderdaet bewysen. Sullen oock die voorsz. gedeputeerden, volgende de resolutie van de heeren Staten, dese sake den Raedt van Staten aendienen als oock hiervan spreken met den heere VAN DER AA, ende ramen vorder met malcanderen de allerbeste middelen dese ergernisse te weren, daertoe hen volcommen last midts desen gegeven is. Ende ten laetsten sal oock van dese saecke aen D. MENSONEM tot waerschouwinge geschreven worden etc.

Actum Rotterdam in den particularen synodo van Suydthollandt den 6en Augusti 1594.

WERNERUS HELMICHIUS, praeses synodi.
CASPAR SWERINCKHUSIUS, scriba synodi.

Handelinge des particularen sijnodi der kercke van Suythollant, ghehouden binnen Gorinchem den XVen Augusti anno XVC,XCV.

1. *Preses, assessor, scriba*[1]). — Naer aenroepinge des naems Godts syn vercoren tot presidem sijnodi JOANNES LEO, tot assessorem WERNERUS HELMICHIUS ende tot scribam JOANNES MILIUS.

2. *Commissarii*[2]). — Syn in die vergaderinge gecompareert van wegen mynheeren Staten de hoochgeleerde heeren mr. LENART CASEMBROOT, raet van den Hove Provinciael, ende D. ADRIANUS JUNIUS, exhiberende haere Edele commissie, speciael tot die vergaderinge deses sijnodi gecommitteert zynde.

3. *Credentien ende dienaers ende ouderlingen, tot den sijnodum gecomen*[2]). — Die credentiebrieven syn gelesen, ende is de vergade-

---

[1]) Dit marg. ontbr. in M. In L ontbr. alle marginalia. [2]) Dit marg. ontbr. in M.

ringe met deselve wel tevreden geweest ende zyn gecompareert tot desen sijnodum: wt den classe van Dordrecht JOANNES MILIUS, JOANNES BISSCHOP, LAMBERTUS SANDERS, dienaeren des woorts Godts tot Breda, Geertruydenberge ende Willemstadt, ende CLAES JANSSZ JAEGER, ouderlinck der kercke tot Dordrecht; wt den classe van Delff WARNERUS HELMICHIUS, WYNANDUS GERRITSZ ende MARTINUS NICOLAI, dienaeren tot Delff, Soetermeer ende de Lier, ende JOORIS HECTOORSZ, ouderlinck der kercke tot Delff; wt den classe van Leyden HENRICUS GALLUS, HERMANUS SCHUL ende ANTHONIUS MONTANUS, dienaeren tot Leyden, Voorhoudt ende Haeserswoude, D. D. PAULUS MERULA, professor universitatis ende ouderlinck der kercke tot Leyden; wt den classe van der Goude JOANNES ANDELIUS, ADRIANUS VAN DEN BORRE ende LAMBERTUS JEMMINGIUS, dienaeren ter Goude, Schoonhoven ende Moordrecht; wt den classe van Rotterdam PETRUS CORNELI, HERMANNUS GREVINCKHOVIUS ende HENRICUS VAN DER SWALUE, dienaeren tot Schiedam, Delffhaeven ende Roon, ende MATHYS CLAESZ, ouderlinck der kercke tot Rotterdam; wt den classe van Gorinchem HENRICUS VELLEMIUS, JOANNES LEO, JODOCUS GESTRANUS ende OTTO TONSOR, dienaeren etc. tot Gorinchem, Bommel, Gorichum ende Woudrichem; wt den classe van den Briel REGENERUS DONTECLOCKE, ALBERTUS SELCAERT ende AERNOULT TIMMERMAN, dienaeren des woorts in den Briel, Abbenbrouck ende Nieutonge, ende PIETER JACOBSZ, ouderlinck der kercke in den Briel; wt den classe van den Haege BERNARDUS FAILLE, THEODORUS PETRI, CLAES QUERYNSEN, dienaeren etc. in den Haege, Voorborch ende Monster; wt den classe van Woerden ende Overrynlandt HENRICUS BOCXHORN, FRANSISCUS PITHEUS ende CLAES MAES, dienaeren des woorts tot Woerden, Alphen ende Nieuwerveen.

4. *Gecommitteerde wt den synodo van Noorthollandt.* — Syn oock in den synodo gecompareert van wegen des particularen synodo van Noorthollant by weten van mynheeren Staten PETRUS PLANCIUS ende JOANNES MATHYSIUS, dienaeren des woorts Godts tot Amstelredam ende Haerlem, dewelcke haere credentie vertoont hebben, ende is de vergaderinge tevreden geweest.

5. *Vermaninge* JOANNES LEONIS. — JOANNES LEO heeft een corte vermaninge gedaen wt laste des synodi ende particulierlick der classe van Gorinchem wt het XXVIIIe capittel Mathei veers 18: My is gegeven etc. ende heeft hem assessor synodi, also hy tot presidem vercoren was, bedanct.

6. *Absentes.* — Is aengemerct, dat die van der Goude, Haege ende Woerden ende Overrynlandt in de synodale vergaderinge nyet meer mede-

gebracht hebben als drie persoone, maer alsoo sy haere excuse hebben gedaen, de eene omdat sy in het water sitten, de andere om andere oorsaecken, soo heeft de vergaderinge sulcx voer ditmael laeten passeren, mits beloeft hebbende nu voertaen te compareren in vollen getale.

7. *Stemmen der gedeputeerde van den synode hervattet.* — Uut den actis synodalibus de anno 94 is voergelesen van den stemmen der gedeputeerden, die totten eenen ofte den anderen synodum sullen gesonden werden, daer onder anderen staet, dat men sal mogen in den naesten synodo daervan breeder resolveren, als te weten dat de gedeputeerde des Noort ofte Suythollantschen particulieren synodi sullen stemmen geven respective [1]) nyet definitive maer alleen deliberative, ten waere de zaecke haer mede aenginge, ende dit alles by provisie, totdat naerder op dese zaecke sal mogen gelettet ende gedaen worden, waerop de gedeputeerde van Noorthollandt verclaert hebben, dat die van de Noorthollantsche synodi goetvinden, aleer men tot den stemmen compt int gemeen, dat die gedeputeerden des synodi respective haere stemmen sullen geven deliberative, naedat assessor synodi definitive syn stemme gegeven sal hebben. Ende sullen de andere volgen met haere stemmem ende advysen, welverstaende wanneer eenige zaecken in de vergaderinge werden voergestelt (die soowel den eenen als den anderen synodum aengaen), soo sullen sy gelyckelyck adviseren definitive. Ende naedat int breede hiervan gedebatteert is, is by de vergaderinge goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi respective sullen spreken voer den assessorem, als sy sullen advys geven deliberative, maer als dan zaecken voorgestelt werden, die beyden synodos aengaen, dan sullen die gedeputeerde spreken oft adviseren naerdat de assessor syne stemme gegeven heeft, wt oorsaecken opdat de vergaderinge, het advys der gedeputeerde gehoort hebbende, des te resoluter haere stemmen mogen geven.

8. *Van den generalen synodo.* — Is oock voorgelesen van den generalen synodo om by den heeren Staten aen te houden, dat men daertoe mochte comen, dwelck der kercken van Amstelredam was opgeleyt. Waervan die gedeputeerde des Noorthollantschen synodi rapport hebben gedaen, dat sy by de heeren Staten daerop met allen naersticheyt aengehouden hebben, redenen ende oorsaecken aenwysende, hoe nut ende proffytelyck het der kercke soude zyn, ende dat wel haere Edelen ter antwoerden gaeven de zaecke met haere redenen verstaen te hebben, maer dat sy met wichtige

[1]) „respective" ontbr. in M.

zaecken beswaert zynde, voer die tyt nyet en conden resolveren. Is nochtans goetgevonden, alsoot een nootwendige zaecke is, dat die van Amstelredam met alle diligentie noch voortaen sullen aenhouden, soo haest ende dickwils als de occasie haer presenteren sal, opdat by haere Edelen mach geimpetreert werden, tgene daer de kercke sooveel aen gelegen is, dwelck de voorsz. gedeputeerde van wegen der kercken Amstelredam goetwillich aengenomen hebben.

9. *Die meer als met een vrouwe ondertrouwt zyn.* — De classis van Woerden ende Overrynlandt heeft der vergaderinge aengedient, dat een zeker vrouwe tot Nieuwcoop met twee oft drie in ondertrouwe heeft gestaen, immers die twee eersten gequiteert hebbende, heeft sy metten laetsten haer ten huwelycke willen begeven. Ende als dese ongeschictheyt openbaer is geworden, is sy van Nieuwcoop vertrocken tot Nieuerveen ende heeft aldaer versocht van den predicant om naer gedaener proclamatien getrouwt te worden. Die dienaer aldaer, vernomen hebbende van dit stuck, heeft hem beswaert haer te trouwen, ende hem met synen classe beraeden hebbende, heeft de voorsz. classis sulcx als onbehoorlyck affgeslagen. Dwelck de balliu vernomen hebbende, heeft by zynen schout ofte gerechte haer laeten trouwen tegen de ordonnantie van mynheeren Staten. De vergaderinge metten heeren commissarisen hen beraeden hebbende, is by advys van de gedeputeerde van Noortbollandt goetgevonden, dat de classis, daer de casus gevallen is, den casum pertinentelyck sullen by gescrifte stellen ende datselve te Hove verthoonen, opdat daerinne gedaen werde als naer behooren. Is oock daerby gedaen, wanneer jemandt in een plaetse gecomen ende noch onbekent synde zyne geboden begeert te hebben om volgens te trouwen, dat de dienaer der kercke eerst van die eyschen sal goede attestatie van der plaetsen, daer sy laest gewoont hebben, opdat men van haer gelegenheyt moge versekert zyn. Ende opdat die predicanten hiermede nyet beswaert en worden, sullen sy die requiranten selfs daerom laeten soliciteren.

10. *Vervallen tempelen.* — Alsoo vele tempelen vervallen liggen ten platten lande, daer gheene reparatie en geschiet, ende de heeren Staten (naer het verclaeren der heeren commissarisen) hen dies nyet aennemen en willen, ende de classes van den Briel ende ander aengedient hebben, dat by veelen in desen deele groot gebreck is, tsy dat eenige plaetsen de goeden der kercken onder hen houden ofte dat eenige geene middelen en hebben, soo is by de vergaderinge goetgevonden, daer goeden syn, sal men by eenige van den classe (opdat de dienaers der plaetsen nyet in ongunst en

comen) aen den outsten van den dorpe laeten vernemen, die de beste kennisse hebben, wat goeden die kercke heeft, item oft daer eenige off vercocht ofte eenige daerby gecomen zyn. Ende dit vernomen hebbende, sal men bequamelyck ende met goeden bescheydenheyt aenhouden by dengenen, die administratie van sulcke goeden jegenwoirdich hebben ofte eertyts gehadt hebben, opdat deselve goeden der kercken mogen gherestitueert worden. Daer nu egheen middelen en syn, sal men by mynheeren Staten sulcx remonstreren om de zaecke in dyn gevalle by haere Edelen auctboriteyt te helpen.

11. *Exercitie van medecine sommiger predicanten, etc.* — Van de medecyne ende chirurgie, die eenighe predicanten oeffenen aen sommige persoonen, is geresolveert, dat de classes ende kercken voortaen toesien sulcx te weeren naer het besluyt der voergaande synoden, welverstaende soo jemandt ten platten lande eenich gebreck ofte ongeluck crege, ende jegenwoirdich egeen medicus ofte chirurgus by der handt waere, dat dan de predicant, eenige wetenschap hebbende, wt lieffde zynen besten raedt geven ende den patient, soovele voer die tyt mogelyck is, helpen sal, totdat de meesters souden mogen te becomen syn. Ende alsoo eenige vrouwen der predicanten haer oock bywylen ondernemen de medecyne ofte chirurgye te exerceren, oordeelt de vergaderinge, dat den vrouwen dat nyet te vertrouwen ende oversulcx haer nyet betamelyck en is, ten waere dat sy eenige besondere consten hadden, daer sy wel expert in waeren ende van anderen nyet conden geholpen werden. Ende op dese dingen sal by den classes neerstich regardt genomen werden.

12. Jacobus Engelberti. — Jacobus Engelberti tot Lexmonde, alsoo hy ondert decxel van het evangelium te prediken noch pauselycke ceremonien gebruyct ende sommige predicanten, die hem kennen, oordeelen, dat hy totten dienst onbequaem is, soo is by de vergaderinge goetgevonden, alsoo hy selffs behoore onderwesen te werden ende oversulcx andere te leeren onbequaem is ende bovendyn, oft hy al bequaem waere om te leeren, dat hy oock podagricus ende impotent is, ende alsoo die kercke nyet bequaemelyck bedienen en can, dat men daerom eenighe totten classe van Gorinchem deputere aen mynheere van Brederode om zynen Edele het advys van den synodo te verclaeren ende daerby te versoecken, dat middelen mochten bedacht werden om den ouden man te helpen aen een competent onderhoudt, alsoo sy nyet en vinden, dat hy die kercke soude bedienen om oorsaecken als boven. Ende soo syn Genade daertoe nyet soude connen verstaen, dat men dan sal genootsaect zyn tselve aen mynheeren Staten te

versoecken. Hiertoe syn gedeputeert D. JOANNES LEO als preses synodi ende OTTO TONSOR.

13. *Predicanten sittende onder particulier heeren.* — Sommige predicanten, die ondert gebiet der perticuliere heeren sitten, beclagen hen nyet alleen van sober tractament maer oock van quade betalinge. Soo eest dat de classes van den synode raedt begeeren, by wat middelen dese faulte sal mogen geremedieert werden, alsoo de kercken daerdoer haere goede predicanten verliesen. Is daerom by de vergaderinge goetgevonden, dat men by sulcke particuliere heeren sal aenhouden, dat hen gelieve haere predicanten te gagieren (gelyck oock de weduwen der affgestorven predicanten hieronder begrepen syn) in conformeteyt van mynheeren Staten, gelyck de heeren van Assendelft, Schagen ende meer andere in Hollandt doen. Ende indyn sy by henselven daertoe egheenen souffisanten middel en hebben, dat haere Edelen dan moghen lyden, dat men tselve versoecke aen de heeren Staten. Ende dit sal verricht werden by den classe van Gorinchem, maer indyn de voersz. classis nyet en can wtrichten, dat dan deselve den gedeputeerden van den synodo sulcx scryven sal, opdat sy by de heeren Staten aenhouden hierinne geholpen te werden.

14. *Paep van Hagensteyn.* — Wat aengaet het geloop wt steden ende dorpen totter affgoderye, gedaen by den paep van Hagensteyn bij Vyanen, ende tselve by der classen van Gorinchem besloten is eerstdaegs by den heeren Staten van Wttrecht aen te houden, doch noch nyet ten vollen geeffectueert is, soo is geresolveert, dat die van de voersz. classe tselve noch eens sullen heervatten omme by den voersz. heeren Staten te impetreren, dat deselve paep mach van syne plaetse geremoveert werden, oft indyn de classis nyet en can verwerven, soo sal deselve scryven aen den gedeputeerden des synodi om soowel by syne Excellentie als by den heeren Staten Generael te versoecken, dat hetselve moge geeffectueert werden.

15. *Onbehoorlicke schilderyen in der kercken glasen.* — Is der vergaderinge aengedient, dat verscheyden onbehoorlycke schilderyen, als te weten danseryen, item dat mans malcanderen brengen cruycefixen ende andere prophaene dingen, in der kercken gelaesen van nieuws werden ingevoert, oft nyet goet en waere, dat deselve ende dyergelycke superticieuse dingen mochten geweert werden. Daerop de vergaderinge geresolveert heeft, dat sy nyet goet noch behoorlyck vindt sulcx in der kercken te lyden, daerom den predicanten haere gemeenten soowel int gemeen als int particulier daervan sullen vermanen. Ende indyen sy nyet willen wechnemen, tgene

sy daer van nyeuws in gestelt hebben, dat die predicanten alsdan de gelasen, die van nieuws gemaect syn, wechdoen sullen met sulcke bequaemheyt, als sy connen.

16. *Haestige losmakinge der predicanten.* — Op het punct van die haestige losmaeckinge ende versettinge der predicanten onder den titel van preferentie ende verbeteringe, waerdoer de kercken oft geheel ombedient ofte qualyck bedient blyven, heeft de vergaderinge haer gerefereert op den VIIIen ofte IXen artikel des generaelen synodi, welverstaende dat de classes kennisse daervan hebben ende met discretie daerin handelen sullen. Waerby oock gevoeght wert, oft het geviel, dat d'ouderlingen, tegen haeren predicant qualyck gesint zynde, denselfden begeerden quyt te zyne, ende de classes verstaen hebbende de onrechte querele der ouderlingen, oft dan nyet deselve der censuren behooren onderworpen te syn, is by de vergaderinge geoordeelt: jae, welverstaende indyen doer de querelen de gemeente nyet beroert en wert, dat alsdan den predicant blyven sal. Maer soo de gemeente den ouderlingen souden toevallen, is raedtsaem bevonden, dat hy vertrecke, mits dat de classes den predicant sullen geven goede attestatie ende syne onschult verclaeren.

17. *Grove delinquanten, die heymelick vertrecken.* — Op het punct van eenen, die in groven sonden gevallen zynde, vertrocken is, nyet wetende, waer hy is, oft men met alsulcke totter excommunicatien sal mogen voirtvaeren, is van de vergaderinge gheresolveert, dewyle men verstaet, dat sulcke delinquanten, groote schandaele begaen hebbende, heymelyck wechgaen, tot wechneminge der ergernissen sullen der gemeynten voergestelt werden, ende evenwel sal men neersticheyt doen aen hen te scryven (indyen sy te becomen syn) opdat sy doer goede vermaningen tot beteringe mogen gebracht werden. Ende is daerby gevoeght, wanneer een lidtmaet der kercken, een dootslach gedaen hebbende ende vermaent synde, syn schult bekendt ende christelycke beteringe bewyst, oock bereyt is deselve opentlyck voor de gemeynte te doene, ende de bloetwreecker nochtans hem nyet wilt laeten versoenen, hoe men met hem handelen sal. Is by de vergaderinge goetgevonden hierinne nyet te handelen, dat soude mogen strecken tot prejuditie van de overicheyt, daerentusschen hem troostende in syn gemoet naer behooren.

18. FRANCISCUS COSTERUS, *Jesuite.* — Alsoo eenen FRANSISCUS COSTERUS, Jhesuite, een zeker boeck in Duyts wtgegeven heeft, willende wederleggen zekere anthitheses tegen syne Duytsche theses in druck wtgegeven, in welcke

hij de Gereformeerde kercke zeer scheldet, soo is voergestelt, oft nyet goet en waere denselven boeck te wederleggen, item doer wyen ende op wat wyse het alderbequaemst soude mogen gedaen werden. Ende is goetgevonden, dat DANIEL COLONIUS tselve sal by der handt nemen, nyet als last hebbende van den synodo maer vrywillich by hemselven, welverstaende als hyt sal geeffectueert hebben, tselve nyet en sal laeten wtgaen, voer ende aleer sulcx by den gedeputeerden synodi gevisiteert sy. Ende dese wyse sal voer dit jaer noch onderhouden werden, totdat op den naesten synodum daervan sal werden gestatueert, dewyle sommige meenen, dat in eenige kerckelyck vergaderinge besloten is, dat de boecken, die men van nieuws wilt laeten wtgaen, nyet alleen by den synoden maer oock in der universiteijt van Leyden sullen gevisiteert werden.

19. *Profanatie des sabbaths.* — Soovele aengaet de prophanatie des sabbaths ende andere ongeregeltheden, aen den heeren Staten geremonstreert, daervan goetgevonden was, dat men aen haeren Edelen versoecken soude, ten eynde het haer gelieffde haere missive te veranderen in placcaeten, dewyle by der officieren slappicheyt der heeren Staeten scryven nyet geexecuteert en wordt, daerop hebben de gedeputeerde des synodi gerapporteert, dat sy met mynheere den avocaet hiervan ghesproecken hebben, die hen ter dyer tyt antwoerde, dat het by eenige van den Staeten vrempt soude schynen op sulcke ongeregeltheden placcaeten wt te laeten gaen, daerom die gedeputeerde, des heeren advocaets meeninghe verstaen hebbende, aen allen classen brieven hebben gesonden, aen haer versoeckende, dat sy aenwysen souden plaetsen, daer de faulten by de officieren gevallen syn, om hen daernaer te mogen reguleren. Ende alsoo eenige hen beswaeren de faulten der officieren aen te wysen, soo hebben de gedeputeerde van Noorthollandt verclaert, dat sulcx den classibus by haer aengegeven is, die hen nyet beswaert hebben de vitia der officieren den voorss. gedeputeerden scriftelyck toe te seynden, daerom dese vergaderinge, haere redenen gehoort hebbende, tevreden is tselve oock alsoo naer te comen.

20. *Oversettinge des bibels.* — Van de oversettinge des bybels hebben die gedeputeerde synodi opt nieuw gerapporteert, dat sy in Mayo lestleden by malcanderen syn geweest binnen Leyden, te weten D. HELMICHIUS, PLANCIUS, DANIEL DE DIEU ende DRUSIUS, ende hebben metten heere VAN SINT-ALDEGUNDE aengaende dese zaecke gehandelt ende aldaer den voersz. heere voergehouden zekere poincten, op wat wyse hy de oversettinge sal mogen beginnen, ende op wat wyse de gedeputeerde over dese zaecke, tgene van den voersz. heere sal overgeset syn, sullen visiteren. Ende alsoo die van

Gelderlant haere gedeputeerde nyet gesonden en hadden, hebben sy opt nieuw aen haer gescreven. Dewelcke haer geexcuseert hebben, voerwendende dat sy weynich predicanten syn in den lande van Geldre ende daerom nyemandt van hen tot dyen wercke en can vaceren, ende in desen lande geleerde mannen zyn, die dat voersz. werck wel sullen connen wtrichten, daermede sy hen oock sullen vernoegen laeten etc. Wat nu aengaen de poincten, die sy den heere van St. Aldegonde voergestelt hebben, soo is by henluyden goetgevonden onder andere poincten twee van desen den synodo particulier voergestelt te worden, te weten oft beter wesen sal, dat men in den bybel stelle ghy oft du, item oft dat woirdt Jehovah oock sal gestelt worden, oft dat men in stede van dien een ander bequaem woort stellen sal. Opt eerste punct is nae lange deliberatie geadviseert, soovele dese vergaderinge aengaet, dat men blyven sal by dat woort ghy, also vele oordeelen, dat het der gemeente, emmers den eenvoudigen beter behaegen sal, gelyck sy wt eenige exempelen bewesen hebben, als onder andere dat de bybels, die du oft dy hebben, by velen ongecocht blyven, ende die Gillis van der Erven gedruct heeft nae de gemeene taele, by velen, jae den meesten deele gesocht wert. Van dat woort Jehovah is geoordeelt by gemeene stemmen, dat het nut ende zeer stichtelyck wesen sal, dat hetselve doorgaens alsoo in den bybel gedruct werde, mits dat men in margine aenteeckene de verclaringe van dat woort Jehovah eens voer al. Belangende dat voergeslagen is een boecxken wt te laeten gaen, waerinne redenen gegeven souden werden, waeromme sommige woorden in den bybel verandert zyn, is by de vergaderinge goetgevonden (indyn het mogelyck waere), dattet selve boecxken ofte onderwys achter ofte voer in den bybel bygevoeght mochte werden ofte ten minsten een cort sommarium van dyen, aengesien den gemeenen man sulcke boecxkens nyet tsamen in handen comen en sullen.

21. *Proponenten.* — Alsoo degene, die hen ad ministerium begeven, somtyts nyet soo bequaem en antwoorden, insonderheyt die propositien nyet soo bequaem en doen, soo is goet ende zeer noodich gevonden by de vergaderinge, dat men alsulcken den tyt van een gans jaer te voeren stellen sal om hen wel te oeffenen in de heylige scriften (lesende met alle neersticheyt goede autthores) ende oversulcx in propositionibus, opdat sy, van te voeren wel geoeffent synde, met bequaemheyt ende stichtinge nyet alleen haere propositien doen mogen, maer oock in examine bestaen.

22. *Restrinctie der schoolmeesteren.* — Wat aengaet den predicanten ten platten lande, dat sy souden gehouden syn (als sommige huysluyden

meenen) de scholen in haere dorpen mede te bedienen, hebben de classes (alsoo in de voergaende vergaderinge daerinne verhandelt was) verclaert, dat het gebetert is.

23. *Predicanten te velde.* — Alsoo de kercken hen bynae int gemeen beclagen, dat het zeer ongelegen, oock nyet wel doendelyck ende beswaerlyck is, haere predicanten in den leeger te laeten trecken omme aldaer voer twee maenden te prediken, soo is voergestelt, oft nyet goet en waere naer twee bequame mannen wt te sien, die ordinaris, als zyn Excellentie sal te velde syn, in den leeger waeren, ende is onder andere voergeslagen, dat Jacobus Baselius, predicant tot Bergen op den Soom, zeer nut ende bequaem soude wesen in den leeger van zyn Excellentie metten woirde Godts te dienen. Ende alsoo hy tegenwoirdich in dese stadt was, is goetgevonden, dat de vergaderinge hem daerom soude versoecken om te hooren, hoe hy daertoe gesint ware. Is met hem gesproecken ende heeft hem verclaert voer de vergaderinge, dat hy voer zynen persoon hem tot dyen dienst willich stelde, salvo dat hy hem wat most bedencken ende beraeden met zyne kercke, oock met zyne classe, insgelycken met de overheyt in zyne stadt. Ende indyen syne gelegentheyt alsoo lyden can, is oock voergestelt von Otto Tonsor, predicant tot Woudrichem, dat hy oock mochte daertoe beweecht werden om beneven D. Baselio dese provintie aen te nemen. Is in de vergaderinge oock daerop aengesproecken ende heeft tot antwoerdt gegeven, dat hyt aen het oordeel der vergaderinge stelt. Daerop de stemmen verscheyden zyn gegaen, doch dat men hem houdt voer eenen, die goede gaven in leeren heeft. Ende sal wyders op de zaecke geleth werden.

24. *Daer geenen kerckenraedt en is.* — Alsoo in eenige kercken (soo men verstaet) geenen kerckenraedt en is, ende volgens dyen der kercken ordeninge nyet naer behoorenſen can onderhouden werden, oock sommige precanten achten, datter nyet vele aen gelegen en is, ofte de ouderlingen syn in der kercken ofte nyet, jae laeten hen verluyden, dat sulcx by de heeren Staten (dwelck onwaerachtich is) soude vrygestelt syn, soo is by de vergaderinge goetgevonden, dat ten respecte van dyen de classes in den haeren neerstich acht sullen nemen, dat in alle plaetsen, onder haer resorterende, beneffens den aelmoesseniers ouderlingen vercoren ende alsoo eenen kerckenraet ingestelt werde, ten eynde alles ordentlyck ende stichtelick nae Godes woort in zynder kercke moege toegaen, ende dat volgens dyen de classes ernstelyck sullen bestraffen diegene, die alsulckes voergeven, hen bewysende, dat het geen middelmatich dinck maer Goidts ordonnantie ende wtgedruct bevel is, als in de h. scrift doergaens is te sien.

25. *Bibel* Jacobs Vermeulen. — Van den bybel, die by eenen Vlaemschen Dooper, genaempt Jacob Vermuelen is doen drucken tot Haerlem, daerinne soowel by den heeren Staten als by de magistraet van Haerlem ordre gestelt was te visiteren, aengesien daer vele annotatien by gestelt waeren, die zeer absurd ende onwaerachtich syn, ende is van de gedeputeerden van Noorthollandt verclaert, dat denselven drucker verboden is in ditselve aengevangen wercke voort te gaen. Ende alsoo Cornelis Claesz, drucker tot Amstelredam, met desen Vermuelen in dese handelinge communicatie gehadt heeft, is hy van den kerckenraedt tot Amstelredam aengesproecken ende vermaent, heeft beloeft hiervan te desisteren. In aenmerckinge van desen is den gedeputeerden van Noorthollandt gebeden nae alle vermogen by de overheyt aen te houden, dat de exemplaeren van desen aengevangen wercke mogen gesupprimeert ende te nyete gedaen worden.

26. *Van de bedevaerden.* — Van den bedevaerden ende andere superstitien is gehandelt, als dat de heeren Staten haeren officieren wel schriftelick belast hebben sulcx te weeren, maer weynich daernaer gevolght is, ende daerom haeren Edelen te bidden, dat hen gelieve daerinne by placcaeten ordre te stellen, alsoo men spuert, dat de moetwillicheyt der lieden daegelycx grooter wordt, want het openbaer is, dat se dese affgoderye nyet alleen en plegen binnen slandts, maer loopen oock buyten slandts met hoopen, als tot Boxtel ende andere plaetsen.

27. *Buscoop ende Homade.* — De classe van Woerden heeft versocht, dat de twee plaetsen Buscoop ende Homaede mochten gedeelt worden om der gelegenheyt wille, te weten dat Buscoop onder de classe van Woorden mochte resorteren ende Homaede onder de classe van Leyden. Ende alsoo tusschen beyden classen groot debat gevallen is, ende de vergaderinge, aen wedersyden haer redenen gehoort hebbende, heeft goetgevonden, dat Homaede sal gestelt werden onder Leyden ende Buscoop onder Woorden, tensy dat die van Leyden dieselve plaetse oock begeeren te houden, waervan die gedeputeerde der classen van Leyden geseyt hebben haeren principalen tzelve aen te dienen.

28. *Misbruick int stuck van het houwelyck.* — Alsoo in de vergaderinge by verscheyden aengedient ende verhaelt is het groot misbruyck in het stuck vant houwelyck, ende hoe langer hoe erger wordt, waerdoer de predicanten dickwils groote moyte ende swaricheyt hebben, soo is by de vergaderinge geresolveert, dat by den gedeputeerden beyder synoden van Suyt ende Noorthollandt ernstlick op dit stuck by den heeren Staten aengehouden werde. Ende opdat haeren Edelen te meer beweecht werden,

sullen de voorsz. gedeputeerde hiervan een besondere remonstrantie stellen ende sekere notable exemplen als van bloetschande ende ongelycke houwelycken etc. daerby aenwysen.

29. *Wederdoopers tot Bommel.* — Alsoo D. JOANNES LEO heeft voergestelt, dat de Wederdoopers tot Bommel meer ende meer toenemen, ende dat sy haere vergaderingen opentlick houden gemeenlick op die tyt, als de gemeente vergadert, begeerende hierinne raedt ende hulpe van de vergaderinge etc., soo is by deselve gheresolveert, dat men wt haeren naeme aen den heeren van de magistraet Bommel scryven sal, dat haere Eersaeme believe hierinne met de alderbequaemste middelen te voorsien, ten eynde het volck van sulcke dwalinge bevryt ende der heeren Staten ordonnantie naergecomen werde.

30. *Van de melaetschen.* — Wt oorsaecke van eenen melaetschen, woonende tot Bredae, die syn huysvrouwe verlaeten hebbende een ander begeert te trouwen, waervan in de kercke van Bredae ende volgens in de classe van Dordrecht gehandelt is, is voergestelt, dewyle men dagelycx verneempt onder henluyden vele ongeregeltheden, oft nyet goet ende noodich waere, dat men tselve den heeren Staten remonstreerden. Ende is by de vergaderinge seer noodich gevonden, dat by de gedeputeerde des synodi by haere Edelen ernstelyck mach versocht worden, ten eynde haere Edelen hierinne believe op alles te vorsien, alsoo de nootwendicheyt der saecken sulcx wel vereyscht.

31. *Schoelmeesters ten platten lande.* — Alsoo aengedient is, dat eenighe schoelmeesters ten platten lande sober tractement hebben van haer schoolampt ende daerom versoecken by den synode, dat sy in eeniger manieren hierinne mochten geholpen werden, soo is geresolveert, dat de classes elck in den haeren arbeyden sullen met alle gevoegelycke middelen by de plaetsen, daer het gebreck is, daer daerinne soude mogen versien werden. Oock alsoo men verstaet, dat eenige papen in sommige dorpen tot schoolmeester aengenomen worden, die haer nyet en willen onderwerpen d'ordonnantien der kercken noch oock het placcaet der heeren Staeten daervan synde, soo sullen die gedeputeerde synodi dit laeste stuck oock gedencken haere Edelen tselve aen te dienen, te meer omdat de gedeputeerde voersz. verclaert hebben metten heere avocaet hiervan gesproecken te hebben, die goetvondt den heeren Staten dat mede te remonstreren.

32. *Ongelyckheyt der feestdagen.* — Van de ongelyckheyt der feestdaegen als Hemelvaert ende Besnydingedach is geresolveert, dat in tselve by

mynheeren Staten moet ordre gestelt worden, ende wat haere Edelen daervan sullen believen te ordonneren, sal mogen achtervolght worden. [1]) Daerentusschen sal een jegelycke kercke mogen blyven by het gebruyck, tot noch toe van haer onderhouden.

33. *Gedeputeerde van Noorthollandt.* — De gedeputeerde van Noorthollandt hebben voergestelt, oft het nyet goet en soude zyn den heeren Staeten van wegen beyden synoden doer den gedeputeerde derselver voer te stellen, oft een dienaer, die, in den dienst des woorts aengenomen, de ordeninge der kercken onderteekent ende de suyvere leere geleert hebbende etc., quame aff te vallen ende by den classe gesuspendeert ende oversulcx van den synode bevesticht zynde.etc., de facto sal behooren van zynen dienst ende gagie aff te staen, ter tyt toe hy wederom metter kercken versoent sy. Is goetgevonden, alsoo die heeren commissarisen der vergaderingen verclaert hebben, dat de heeren Staten alreede arbeyden om op de swaricheden soowel van Hoorn als van Medenblick eene goede informatie ende volgens resolutie te nemen, hopende dat het tot voerdeel der kercken dienen sal, is by de voersz. vergaderinge geresolveert, dat men wachten sal, totdat men verstae, wat by haere Edelen in het voergaende sal gedaen syn ende daernaer van dit punct aenhouden.

34. *Ongedoopte jongelieden.* — Opt voerstellen van den gedeputeerden des Noorthollandtschen synodi wt last derselver, te weten oft men jongeluyden van 15, 16, 17 jaeren, ongedoopt synde ende sonder eenich fundament in den geloove te hebben ende sonder te verwilligen ten avontmaele te gaen den heyligen doop versoeckende sal mogen doopen, is geantwoert: neen, alsoo men acht, dat tselve nyet wt christelycke affectie maer om eenich particulier insien versocht wordt. Maer op de voorder vraege, hoe men handelen sal metten voersz. jongeluyden, indyen sy wel int geloove naer haer gelegenheyt tamentlyck onderricht zyn, maer noch nyet en beloven haer totten avontmaele te begeven, dat men soodanige behoort te vermanen ende met goede redenen te onderwysen, dat haere professie, die sy met het doopsel aennemen, oock medebrenght, dat se haer oock in de wtterlycke gemeenschap der kercken mits gaende ten avondtmael behooren te begeven, ende soecken alsoo met alle manieren haer daertoe te bewilligen, maer indyen sy wt scrupuleusheyt oft andersints haer voeralsnoch beswaert vonden tselve te beloven, daervan nyettemin goede hope gevende, dat men denselven evenwel den doop nyet en sal onthouden,

---

[1]) „ende wat — worden" ontbr. in H en M.

mits naderhandt deselve in goede opsicht houdende ende totten aventmaele vermanende.

35. *Synodus generael in Vranckryck.* — Alsoo die gedeputeerde van Noorthollandt der vergaderinge voergestelt ende wt zekere missiven, comende van den kercken in Vranckryck, verthoont hebben, dat de voorsz. kercken bestemt hadden in het toecomende jaer 1596 een generael synodum in Vranckryck te beroepen, te weten in Mayo in der stede van Samur, versoeckende aen de Walsche kercken in dese Nederlanden eenige wt het midden van haer ende (soo het hen goetdochte) oock eenige wt de Duytsche kercke met haeren believen beneffens den Walschen kercken tot de voersz. vergaderinge te deputeren, hetwelck van dese vergaderinge in deliberatie genomen zynde ende daerop geleth hebbende, is geresolveert, dat wel goet ende prysselyck waere, dat de kercken met malcanderen goede correspondentie hielden, maer alsoo het nyet alleen groote moyten syn ende oversulcx egheen cleyne costen daerop vallen souden maer oock selfs de particuliere synode daerinne nyet by haerselven doen can, sal sulcx moeten wtgestelt werden tot op den aenstaenden generalen synodum in desen landen, dwelck de vergaderinge goetvindt den Walschen kercken alhier te lande oock te adviseren.

36. [1]) *Gemeente van Coelen.* — De gedeputeerde des synodi hebben ingebracht, alsoo die heymelycke gemeynte binnen Cuelen van den vyanden der waerheyt hart vervolght wordt, ende deselve gedeputeerde wt den naem des Suythollantschen synodi aen haer eenen troostbrieff gescreven hebben, maer aengesien de vervolginge over de voersz. kercke nyet op en houdt ende langer hoe swaerder schynt te wesen, soo ist noodich ende goet geacht, dat men met gelycke brieven (naerdyen men voor desen tyt anders nyet wtrichten can) dese bedroeffde kercke hertelycken vertrooste, dwelck gedaen sal worden by de gedeputeerde synodi.

37. *Zeeckere scholier.* — Tilmannus Cupus heeft der vergaderinge aengedient van eenen zekeren scholier, die een tytlanck doer assistentie der kercken ende andere goede luyden heeft gestudeert ende is sooverre gecomen, dat hy nu te Leyden int collegie tot famulum is aengenomen, soodat hy de

[1]) Doorgeschrapt is het begin van art. 36, aldus luidende: „Alsoo die gedeputeerde van den synodo haer rapport gedaen hebben van tgene sy ter Goude in het aenstellen eens predicants neffens Hermannum Herbertsz. hebben wtgericht, ende is by hen nae lange onderhandelinge soovele te wege." Dit is later geplaatst in de partic. art. 3.

kercke oft jemandt anders nu voertaan nyet meer costen sal. Dan alsoo hy noch ontrent seven pondt vlaems in schult steect, soo is aen de vergaderinge van des jongemans wegen versocht ende gebeden, dat deselve belieffde hem hierin te succureeren, ende is by alle gedeputeerden der classen geaccordeert datselve haeren classibus aen te dienen, hopende dat daerin geen swaricheyt vallen en sal.

38. *Diaconen van Gorichem.* — De dyakenen der stadt Gorinchem hebben in de vergaderinge geclaeght, datter vele passanten comen met valsche getuychgenissen, dewelcke meestendeel landtloopers zyn, die de zegels der kercken van andere attestatien afftrecken ende op haere papieren drucken ende diergelycke bedriegeryen gebruycken tot naerdeel der rechter aermen, dat daerinne versien werde. Is besloten, dat men hem reguleren sal naer wtwysen der acten, als ten Briel ende tot Rotterdam daervan gemaect zyn. Ende omme sulcke bedriegerye voor te comen sal goet zyn, dat men tzegel der kercken op de attestatien int sant drucke.

39. Petrus Hyperphragmus. — Petrus de Sutter alias Hiperphragmus ofte Over de Hage is verschenen in de vergaderinge ende heeft van deselve versocht: eerstelyck, alsoo hy aen den heere van Poelgeest eenich gelt van wegen zynes diensts ten achteren is (soo hy seyt), dat de vergaderinge by den voersz. heere wilde aenhouden, dat hy mochte aen zyne penningen geraecken, daerbeneven dat hy mochte by de kercke geexamineert worden om alsoo wettelyck te comen tot het ministerium, ende voirts dat men hem oock wilde recommanderen by den heeren Staeten, dat hy mocht onderhoudt hebben, totdat hy totten dienst soude mogen geraecken. Welcke drie puncten hem van der vergaderinge affgeslagen zyn, wt oorsaken dat men hem nyet alleen onbequaem maer onweerdich totten kerckendienst oordeelt te wesen, aengesien hy by de kercken genouch bekendt is als stekende in grove dwalinge ende hier en daer muyteryen in der kercken aengericht heeft, hetwelck blyct wtter conferentien alhier met hem gehouden, als insonderheyt te sien is wt de voerredene eens boecxkens, dat hy gedruct heeft, daer grouwelycke ende lasterlycke dingen in staen, overtreffende de dwalingen ende grouwelen des alcoraens, gelyck de vergaderinge hem wt het voersz. boecxken aengewesen heeft. Ende naer lange onderhandelinge heeft men hem syne requeste ofte copie derselver (beneffens copie der heeren Staten, der vergaderinge geexhybeert) geappostilleert, in forma als volght: Alsoo die suppliant, geen blyck van wettige promotien tot het predickampt, jae gheene goede attestatie van eenige Gereformeerde kercke als lidtmaet derselver hebbende, hem tegen alle behoorlycke ordonninge in den dienst tot

Homaede ingedrongen ende, hem op den heere VAN POELGEEST beroepende, tegens de vermaninge der classis ten wttersten daerinne volheert heeft, totdat die voersz. heere, van syne gelegentheyt doer de gedeputeerde des synodi onderricht, hem suppliant wederom daervan ontset heeft, soo en behoort hy suppliant den synodum nyet te moyen om hem aen de betalinge van sulcken dienst te helpen. Ende alsoo de synodus by ghelooffweerdige getuychgenissen bericht is, dat die suppliant voerhenen in verscheyden kercken ende onder andere tot Emden, Gendt ende Rotterdamme beroerten gemaect ende tot quaden name gestaen heeft, jae oock in merckelycke onsuyverheyt der leere bevonden is geweest, gelyck oock noch jegenwoirdich wt syn eygen bekenttenisse ende boeck, by hem gedruct ende wtgegeven, bevonden wordt, en can de synodus hem totten kerckendienst (als daertoe onbequaem synde) met goeder conscientien nyet vorderen, noch oock tot het examen om tot het predicampt te comen toe te laeten, totdat hy by contrarie getuychgenisse der voersz. kercken ende beter gevoelen ende verstant in der leere hem van tgene voersz. gesuyvert sal hebben. Evenwel dewyle hy nu oudt ende gansch arm, daertoe met swaer huysgesin belaeden is, heeft de synodus van wegen der algemeyne lieffde ende bermherticheyt, die men alle menschen, jae syne vyanden selff schuldich is, goetgevonden hem tegens zyne verdiensten tot onderstant van synen jegenwoirdigen noot te verhandtreycken de somme van sessendertich carolusguldens, met vermaninge dat hy hem voorder by eenige Gereformeerde kercken nederslaende ende zyne voergaende dwalinghe detesterende, mitsgaders waere boete ende schultbekenninge synder voergaende misbruycken beterende ende alsoo volgens hem in cristelycke stilheyt dragende, derselver kercken assistentie in synen noot naer gelegenheyt verwachte. Gedaen ter synodale vergaderinge desen XVIII Augustij anno 1595. Ende heeft van dese ontfangen penningen quitantie gegeven.

40. CASPAR VAN BYGAERDEN. — CASPARUS VAN BIGAERDEN, wt oorsaecken eens brieffs aen den synodum gescreven ende van denselven synode verscreven synde, is gecompareert in de vergaderinge, daer men hem den brieff voergelesen heeft, daerinne hy versoect, dat hem op alle zyn versoeck scriftelyck antwoerd gegeven, zyn eere, naem ende faem gerestitueert ende de sententie des synodi tegen hem gegeven gejustificeert [1]) werde etc. Begrypt oock daerin een lange propositie van de wet Godts, waermede hy verclaert, dat Godt de wet nyet gegeven en heeft totten eewigen leven

[1]) „ende de sententie — gejustificeert" ontbr. in M. — „gejustificeert" is in L. doorgehaald en daarvoor in de plaats geschreven „gerevoceert."

maer alleen totten tegenwoirdigen leven, daerby doende dat Godt Adam nyet beloeft heeft noch int gemoet (soo hy seyde) noch met eenich wtterlyck woort de heerlyckheyt des eewigen levens, dat het Adam oock, staende in den beelde Goidts, noyt in synen sin is gecomen, vele weyniger kennisse gehadt te hebben van het toecomende glorieuse leven, beschuldigende den predicanten genouchsaem van onverstant der wet, daertoe tenderende, alsoft sy leerden, dat men doer de wercken der wet salich worden soude. Hiervan is met hem int breede gehandelt ende hem aengewesen met goede argumenten wt der heyliger scrift contrarie hetgene hy heeft willen sustineren, gelyck dat in een memorie hierby bewaert te sien is. Is oock onder andere bestraft geworden van de onrechte beschuldinge, daermede hy de kercke te onrecht heeft soecken te beswaeren ende by vele vromen leelyck te maecken. Doch is eyntelyck daertoe gecomen, dat hy bekent heeft doer de conferentie (die met hem int lange gehouden is) beter vernoeght te syne, ende dat hy alsnu nyet soo quaden gevoelen en heeft van der kercken, als hy te voeren gehadt heeft. Maer alsoo hy onder anderen verclaert heeft, dat hy anno dryennegentich, wtten synode in den Briel gehouden comende, hem zeer ontrust gevonden heeft, doerdyen hy aldaer meer toegegeven hadde dan zyn gemoet conde verdraegen, ende noch tegenwoirdich ten vollen nyet gerust en is van tgene voersz. is, biddet hy de vergaderinge, dat men hem boven vermogen nyet wil beswaeren, mits belovende dat hy voertaan hem stil ende gerust houden ende de leere ende kerckelijcke zaecken naer syn vermogen voerstaen wil, als blyct wtte bekenttenisse, die hy in de vergaderinge gedaen ende met zyn eygen handt onderteekent heeft, luydende aldus:

Ick Caspar van Bigaerden bekenne ende betuyge mits desen, dat ick metten synodo wederom in communicatie gecomen zynde over de censure, op myn boecxken by denselven synodum voer eenige jaeren wtgesproecken, hoewel ick my in myn gemoet alsnoch nyet voldaen en vinde in tgene my voergehouden is, evenwel nochtans doer de voersz. onderrichtinge sooverre beweecht ben, dat ick beloeve my diesaengaende stil te houden sonder met myn particulier ghevoelen jemandt moylyck te vallen, ende bekenne geerne, dat ick my in eenige proceduren ende clachten, over den synodum ende haere censure hier ende daer soo mondelinge als scriftelyck by my gedaen, wt menschelycke swacheyt vergrepen hebbe, begeerende dat my sulcx werde te goede gehouden. Verclaere voirts rondelyck, dat myn meyninghe noyt geweest en is noch oock alsnoch is iet te sprecken oft te scryven, dat eenichsints tegen de leere der Ghereformeerder kercken deser landen, soo die sommierlyck in den Catechismo ende in de Nederlantsche Bekenttenisse des gelooffs, in sevenendertich articulen vervaetet, begrepen is, soude stryden, want ick noyt iet in den grondt tegen deselve gehadt

hebbe, maer velemeer begeere deselve tegen alle secten naer myne gelegenheyt te verantwoerden. Alsoo ick mij oprechtelyck daertoe bekenne ende hope doer Goidts genade daerby ten eynde myns levens bestandich te blyven, gelyck ick mede begeere mij in ruste ende eenicheyt metter Gereformeerder kercken ende dienaeren derselver te draegen. Orcondt der waerheyt hebbe ick dese met myn eygen handt onderteekent desen xxii Augusty anno 1595 in de synodaele vergaderinge tot Gorinchem. Onder stondt: Gasperus van Bigaerden belove als boven.

De synodus hierover op alles geleth hebbende ende voeral in de censure over zyn boecxken als te recht gegeven volherdende, daerover sy hem oock genouchsaemelick met claere scriften hout [1]) in dese vergaderinge overtuycht, alhoewel hy sulcx noch nyet vaeten en can, heeft om redenen ende voernamelyck ten aensien van syn voersz. bekenttenisse ende onderteeckeninge goetgevonden ende geresolveert hem in zyne swacheyt ende onverstant te dulden sonder hem voorder te beswaren, mits dat hy, gelyck hy tot goeden ouderdom gecomen ende in de memorie zeer geswact is, ende selffs oock voer de tegenwoirdige vergaderinge verclaert heeft, dat hy nae den dienst nyet en begeert te staene, alsoo oock voortdan in den dienst nyet gebruyct sal worden, achtervolgende mede de resolutien des synodi van Rotterdam anno 94, maer hem stille draegen. Des is mede goetgevonden, alsoo hy in aermoede gecomen is ende geen genouchsaeme middelen en heeft om te leven ende oversulcx gebeden heeft soowel den heeren commissarisen als de jegenwoirdige vergaderinge hem tot dyen eynde by den heeren Staeten te recommanderen, dwelck de vergaderinge goetwillich aengenomen heeft, om hem in desen alle mogelycke hulpe ende vorderinge bij haere Edelen aen te wenden. Van dwelcke den ghedeputeerden synodi last gegeven wordt om tselve, van hem daertoe versocht synde, wtten name deses synodi te verrichten.

41. Joannes Bloquius. — De classe van Dordrecht gevraeght synde, wat in Bloquii zaecken gedaen is, is van de gedeputeerde derselver verclaert, dat hy eerstelyck voer den classe schultbekenninge heeft gedaen van allen tgene daerinne by de kercke geergert hadde. Ende versoent synde mette voersz. classe, is hem opgeleyt tot wechneminge der ergenisse, eerst in den Clundert, daernaer tot Bredae begaen, aldaer oock zyn schultbekenninge voer de gansche gemeynte te doene nae de forme, hem van de voersz. classe voergescreven, die in beyden kercken opentlick naer de predicatie des Sondaegs voor den middagh, hy selffs present synde, affgelesen is.

[1]) „hout" M heeft „hadden."

Ende alsoo met de kercke te vollen versoent synde, is hy naer beproevinge voer een wyle tyts wederom onder de voersz. classe totten dienst des woirts toegelaeten ende gepromoveert, waermede de vergaderinge haer tevreden hout.

42. JOANNES AMPSING. — De gedeputeerde van Noorthollandt hebben voergedraegen van JOANNE AMSINGIO, dat hy, naedat hy metten synodo van Noorthollandt, gehouden tot Alcmaer, gereconsilieert was, nyet op en hout in syn schandaleus ende onbehoorlyck [1]) leven voort te gaene, verkeerende noch ten huyse van de vrouwe binnen Haerlem, daervan hy lange tyt suspect gehouden is geweest, hem absenterende van zyn eygen huysvrouwe ende huysgesin ende t'eenemael vervremdende van de kercke, daerom by den voersz. synodum goetgevonden was by haere gedeputeerden hem hiervan te vermaenen, dwelck geschiet is. Maer heeft daerop quaet antwoort gegeven met vele schampere ende lasterlycke woorden, soo hy oock daernaer gedaen heeft op de vermaninge des synodi van Noorthollandt, van hen vrindelyck vermaent synde, treckende in twyffel de beroepinge der predicanten, seggende dat haere beroepinge nyet beter en is dan de beroepinge THOMAS MUNTZERS, ende hout nyet op te lasteren nyet alleen de kerckendienaers, maer bestoect oock die gemeynte, haer wysmaeckende, dat onse leere valsch is, insonderheyt van de predestinatie, waervan hy den eenvoudigen zekere theses (dyenaengaende) in de handt steect, thoonende tegen de predicanten ende alle goede oerdeninge der kercken een bitter gemoet, dwelck hy aldermeest openbaert in zekere syne brieven, aen die van der kercken gescreven etc. De vergaderinge, sulcx alles gehoort ende verstaen hebbende (insonderheyt wt syne scriften ende lange brieven, die de gedeputeerde van Noorthollandt der vergaderinge voergelesen hebben), wat van AMPSINCK verhaelt is ende wat hy daerentegen tot syne verantwoerdinge voortgebracht heeft, soo is geresolveert, hoewel AMPSINGIUS hem begint te openbaeren tegen de suyvere leere hem te stellen, als van de beroepinge der dienaeren predestinatie ende voersienicheyt Goidts etc., dat men sulcx voer dese tyt sal laeten berusten sonder nu daerin te treden, maer is beraempt alsnu metten voersz. AMPSINCK te handelen aengaende syne delicten ende gegeven ergernissen achtervolgende de proceduere, soo met hem begonnen ende daert gelaeten is, dwelck de gedeputeerde van beyden synoden sullen verrichten ende dat op dese maniere, te weten dat de voersz. gedeputeerde voeral in alle vrindtlycheyt met hem handelen sullen naer haere discretie, welverstaende dat die van Suythollandt (indyen AMPSINCK te becomen is) mondelinck alleen met hem sprecken sullen, doch alsoo dat het beleyt ende wtvoeringe der zaecken sal by beyden synoden wtgevoert werden. Ende

[1]) „onbehoorlyck" M heeft „ergerlick."

is daerby oock goetgevonden, oft AMPSINCK quame wt den lande te vertrecken, dat men dan (de plaetse synder residentien vernomen hebbende) terstont aen hem scryven ende naer behooren vermanen sal, oft indyen hy, in den lande blyvende, in syne onboetveerdicheyt opstinaetelyck voortginge ende hemselven meer ende meer (het waere dan scriftelyck oft mondelynck) in syn boos voernemen openbaerde, sullen de voersz. gedeputeerde daerin doen, gelyck sy tot wechneminge der ergernissen bevinden sullen der kercken nutst ende stichtelickst te wesen, ende daertoe wt andere kercken sulcke hulpe nemen als hen goetduncken ende van noode wesen sal.

43. AELBERT JANSSEN. — Alsoo de synode eenige wt de classe van Gorinchem in voerleden jaere gedeputeert hadden om metten amptman van Bommel te sprecken aengaende de zaecke van AELBERT JANSSZ, alsoo hy hem in de kercke van Thuyl ingedrongen hadde, ende oock den persoon van AELBERT JANSSZ aen te sprecken ende te vermaenen affstant te doene van syne ongeregeltheden etc., is by den voersz. gedeputeerden verclaert, dat sy AELBERT JANSSZ voersz. ernstelyck vermaent ende daertoe gebracht hebben, dat hy met traenen (soo sy seyden) syn schultbekenninge gedaen heeft ende volgens van haer opgenomen synde in den dienst tot Thuyl gelaeten hebben, alsoo sy verclaerden, dat sy anders geen middel en wisten om de gemeente aldaer te stillen, aengesien sy [1]) tot hem (soot scheen) wel gesint waeren, ende dat op het believen van den synodo, dewelcke goetgedocht heeft hem te verscryven. Ende voer de vergaderinge gecompareert synde, heeft men hem voergehouden (alsoo men twyffelden, dat hy int stuck van de religie nyet wel gefundeert soude zyn ende te voeren met eenigen geconverseert heeft, die de suyver leere contrarie zyn) hem den examini te onderwerpen, daerinne hy verwillicht heeft. Ende van eenigen wtte vergaderinge geexamineert synde, hebben sy gherapporteert, dat hy daerinne zeer slecht bevonden is, oock in sulcke puncten, die de kinderen bynae in de schoelen behoorden te weten. Doch alsoo sy verclaerden hem willich te vinden voor de vergaderinge een corte propositie te doen, ende van de vergaderinge gevraeght synde, oft hy hem daertoe gedisponeert vont, heeft hyt aengenomen, ende is hem toegelaeten sulcken text te nemen, als hem goetdochte, ende heeft genomen wt het derde capittel Joannis [2]): Soo lieff heeft etc. De vergaderinge gehoort hebbende de propositie, die gelyck d'examen oock slecht gevallen was, doch daerinne geen onsuyverheyt bevonden, daerbeneffens ingesien hebbende syne ghewillige onderteekeninge van schultbekenninge, hem in dese vergaderinge op nieuws voergehouden,

---

[1]) „anders geen — sy" ontbr. in M. [2]) „Joannis" M heeft „Joannis vs. 16."

by dewelcke hy onder andere bewillicht, indyn hy in toecomende tyden hem wederom in merkelyck schandael oft onordentlyckheyt quame te vergrypen, dat hy hem alsdan de facto van den dienst gedeporteert sal houden ter eerster vermaningen, hem daervan by den synodo ofte classe gedaen, oock mede dat hy tevreden is onder het oordeel des synodi toecomende jaer te staen, oft tselve geraeden vinden sal hem in den dienst te continueren, soo heeft de synodus om redenen ende goede insichten haer moverende den voersz. Aelbert Janssz by provisie op de voerhaelde conditien in den dienst opgenomen, belastende der classi van Gorinchem op synen persoon ende dienst goede opsicht te houden ende daervan den toecomenden synodo rappoert te doen om dan voorders naer gelegenheyt in zyn zaecke geresolveert te worden naer luyt zynder bekenttenisse:

Ick onderscreven bekenne mits desen, dat ick mij in voerleden jaeren op verscheyden plaetsen ende in verscheyden manieren in onordentlycheyt myns levens ende dienstes vergrepen hebbe, begeerende dat my tselve ten goede gehouden werde, my hierinne refererende tot myn bekenttenisse, daervan gedaen aen de dienaers van de classe van Gorinchem in date den vii^en Augusty 94 stilo veteri. Ende belove voorders my in alles conform der Gereformeerder kercken deser landen in leere ende kerckenordeninge te draegen met sulcken bescheyt daerby, indyen ick my t'eenigen tyden wederom quame in eenich merckelick scandael oft onordentlycheyt te vergrypen, dat ick van nu aen bewillige my alsdan de facto van mynen dienst sal houden voer gedeporteert ter eerster vermaningen, my daervan by den synodum oft by den classe gedaen. Ben oock tevreden in toecomende jaer onder het oordeel des toecomende synodi te staen, oft sy geraeden vindt my in den dienst te continueren. Orcondt der waerheyt heb ick dese met myn eygen handt onderteekent. Gedaen ter synodaele vergaderinge in Gorinchem den xxiiii^en Augustij anno 1595. Ende onder stont: by mij Aelbert Janssz Schagen testor manu propria.

44. Gillis van Couwenberch. — Dewyle men verstaet, dat Gillis van Couwenberch overal hem beclaeght van onbehoorlyck examen over hem geschiet in den classe van Gorinchem ende ontsetten syns dienst ende oversulcx de kercke ende kerckendienaeren met fameuse scriften nyet ophout te lasteren etc., soo is de classe van Dordrecht opgeleyt op hem regard te hebben ende met hem te handelen, soo sy dat best ende stichtelyck sullen bevinden.

45. *Vuytgeven der boecken in druck.* — Alsoo in voergaende vergaderinge eertyts besloten is, dat geen predicant eenich boeck oft scrift en sal laeten

wtgaen sonder tselve te voeren (omme alle inconvenienten to vermyden) by haeren classis gevisiteert te zyn, soo is oock goetgevonden, dat de gedeputeerde synodi by den professores sullen versoecken, dat hen oock believe geen scriften wt te laeten gaen sonder te voeren haeren medeprofessoribus hiervan te communiceren, opdat alsoo alles mette meeste stichtinge der kercken geschiede.

46. *Ouderlingen der classe van Gorichem.* — Alsoo wt de classe van Gorinchem geen ouderlinck in de synode verschynt, gelyckt behoorlyck is, ende die van de voersz. classe claegen, dat sy geen van de ouderlingen weten, die daertoe cunnen vaceren, dwelck den ouderlingen in andere classen onwillich maect, soo is besloeten, dat men wtten name deser vergaderinge beleeffdelyck scryven sal aen de ouderlingen der classen Gorinchem ende Bommel, alsoo sy de meeste in getaele zyn, dat het hen believe tot andere tyden, soo wanneer sy daertoe van den classe versocht worden, mede in de synodaele vergaderinge hen te laeten vinden.

47. *Kercke van Danssick.* — Sekere scriften, van [1]) Dansick aen de vergaderinge gesonden, zyn gelesen, daerin sy versoecken vraegschewyse, oft de broeders tegen Goidts woirt strydende vinden, dat iemandt hem begeve nyet alleen tot den gehoor des woorts, maer oock gebruyck der heyliger sacramenten in een plaetse, daer noch vele pauselycke ceremonien gebruyct werden, doch alsoo dat die predicanten opentlycken voer de gemeynte betuygen (soo sy scryven) een mishaegen daeraen te hebben, stellende oock sommige dingen vry dengenen, die scrupel daerin hebben, als het broot in den mondt steken ofte metter handt ontfangen, staen ofte knielen, item van trouwen, doopen, lyckpredicatien, gelt te geven ofte nyet, ende meer diergelycke dingen, begeerende hierop advys. Daerop de vergaderinge (gehoort hebbende den staet van dyer kercken) geresolveert heeft, dat daerinne veel dingen zyn te bedencken etc., ende oversulcx de synode particulier haer sulcken wichtige zaecke nyet heeft derven aennemen wt redenen, hen daertoe moverende, hebben daerom voer goet aengesien sulcx te defféreren tot eenen synodum generael, dwelck de gedeputeerde synodi hen sullen adviseren.

48. *Visitatie der classen.* — Aengaende de visitatie in den classibus is in den synodo rappoert gedaen, dat deselve, soovele doenlyck geweest is, by

---

[1]) „van" M heeft „van de kercke van."

den dienaeren, voerleden jaere daertoe gedeputeert synde, onderhouden ende gedaen was, ende hadden geen swaricheden totten synodum te brengen bevonden. Dan alleen heeft de classe van den Haege aengedient, hoedat HIERONIMUS HORTENSIUS hem beclaeght in het dorp van Wassenaer, daer hy eenige jaeren gestaen heeft, geen vrucht te schaffen ende vreest, soolange hy daer is, geen vrucht doen en sal, versoect daerom aen den synodum, dat sy wille middelen bedencken om hem van daer te transporteren in een ander plaetse, daer hy meer vrucht soude mogen doen, dwelck is van de vergaderinge aengenomen ende insonderheyt dyen van den Briel geseyt daerop te willen letten. Ende zyn op nieuw geordonneert voer dit jaer de visitatie te doen in den classe van Dordrecht: JOANNES BECIUS ende JAN VAN CAMPEN; in den classe van Delff: DANIEL DOLEGEMIUS ende WYNANDUS BEECK; in de classe van Leyden: THOMAS SPRANCHUYSIUS ende JOANNES NOBELIUS; in den classe van der Goude: THIELMANUS CUPUS ende LAMBERTUS JEMMINGIUS; in den classe van Rotterdam: FRANSISCUS LANSBERGIUS ende NATHANAEL PETRI; in den classe van Gorinchem: OTTO TONSOR ende REYNERUS REYNERI; in den classe van den Briel: NICOLAUS DAMMIUS ende AERNOULT TIMMERMAN; in den classe van Woerden: VINCENTIUS MEUSEVOET ende CLAES MAES; in den classe van den Haege: BERNAERDUS FALIJ ende PETRUS EVERAERDI; volgende de ordre tot noch toe geobserveert.

49. *Rappoort der gedeputeerden des synodi.* — De gedeputeerde synodi, ten vollen haer rappoort gedaen hebbende van allen tgene sy in voerleden jaeren in zaecken, hen voergecomen synde, gehandelt hebben, dwelck der vergaderinge behaecht heeft ende deselve van haeren getrouwen ende moyelycken arbeyt bedanct, ende den toecomende gedeputeerden gebeden, wat in de remonstrantie als anders noch overich is, voorts by der handt te nemen soowel in der zaecken der kercken als het collegie tot Leyden ende wat voirts tot alle goede ordonninghe soude mogen strecken oock by den heeren Staten te versoecken. Ende syn voer desen toecomenden jaere ghecontinueert ende van nieuws gedeputeert D. HENRICUS CORPUTIUS ende JOANNES WTTENBOGAERT, D. AERNOLDUS CORNELII ende CASPAR SWERINCHUYSIUS.

50. *Vermaningen in den sijnodo voor ende nae.* — In de naestcomende synode sullen eenen dienaer in den classe van Woerden voer ende eenen dienaer wtten classe van Dordrecht nae een corte vermaninge tot eenen inganck ende besluyt des synodi doen.

51. *Classis sijnodael.* — De classis synodael, om de wtscryvinge des naesten synodi te doen, is bestemt voer dit jaer de classe van den Briel.

52. *Vermaninge* ADRIANI VAN DEN BORRE. — ADRIANUS VAN DEN BORRE, dienaer der kercken tot Schoonhoven, heeft een vermaninge gedaen tot een besluyt des synodi wtten tweeden brieff Timothei aen het tweede capitel verset 14. Vermaent dit ende betuycht in den Heere etc., daervan hem de vergaderinge bedanct heeft.

53. *Gedeputeerde opten Noorthollandtschen synodum.* — De gedeputeerde op den toecomenden Noorthollantschen synodum te reysen syn D. WERNERUS HELMICHIUS ende BERNARDUS FAILY.

54. *De magistraet van Gorichem bedanckt.* [1]) — Sijn gedeputeert praeses, assessor ende scriba synodi mynheeren der stadt Gorinchem hoochgelyck voer de gunste, vrindtschap ende eere, die haer Eersaeme den synodo gedaen hadden, te bedancken.

55. *Censura morum.* [1]) — Censura morum in den synodo voergevallen is gehouden ende is de vergaderinge met goeder eenicheyt ende stichtinge geeyndicht ende, den Heere gedanct hebbende, gescheyden. Actum Gorinchem den XXIIII Augusty anno 1595, ende onderteekent

JOANNES LEO, praeses synodi.
JOANNES MIJLIUS, scriba sijnodi.

Acta particularia des particularen synodi der kercke van Zuydthollandt, hehouden binnen Gorichum den XV[en] Augusti anno XVCXCV. [2])

1. *Magistraet van Woerden.* — De magistraet van Woerden heeft geschreven aen dese vergaderinghe, verzouckende dat men haren predicant HENRICUM BOXHORNIUM zoude willen laten vertrecken om terstont wederom te keeren na der stadt Woerden, hem genoechsaem accuserende, dat hy zonder haren weten vuyt der stadt vertrocken zoude zyn. Waerop BOXHORN zyne ontschuldinghe heeft gedaen, alsdat hy nyet en is van huys getrocken zonder voorweten van den heere bailliu, eenen borgemeester ende andere vuyt de magistraet, ja oock zyn vertrecken van den stoel der gemeente genochsaem te kennen gegeven heeft. So is by de vergaderinge goetgevonden, dat men aen den voorsz. magistraet wederom schriven ende vooreerst haere Eersaeme te kennen geven zoude, dat de wichticheyt deser vergaderinge so groot is, dat men hem nyet en mach verlaten. Daerbeneven zal men

---

[1]) Dit marg. ontbr. in M. [2]) Deze acta particularia ontbreken in L.

hen oock aenwysen de excusen, die BOXHORN doet, hen biddende, dat zy zijn vuytbliven voor een cleyne tyt nyet willen voor ongoet nemen. Welck schriven denzelven bode, die den brief aen den synodum bracht, medegegeven is.

2. *Gedeputeerde van Vianen.* — Die van Vianen zyn gecompareert in den synode ende [1]) aldaer versocht van wegen des Edelen heere VAN BREDERODE midtsgaders de magistraet ende gemeente aldaer, also GERHARDUS SWETENIUS, haren gewesen predicant, in den Heere verstorven was ende de hope, die zy op ANDELIUM hadden, haer benomen was, dat men haer wederomme wilde helpen tot eenen bequamen dienaer des woordts. Ende alsoo zij ALBERTUM SELCAERT gehoort hadden ende zyner gaven hen welgevallen lieten, begeerden wel ernstlicken, dat men arbeiden wilde, dat zy dyen mochten becomen. Waerop ALBERTUS gevraecht zynde, hoe zyn gemoet daertoe strecte, heeft voor zynen persoon genochsaem verclaert, dat hy de locht ende gelegenheyt in dat quartier beter als int landt van Voorne zoude cunnen verdragen ende overzulcx willich zyn die voorsz. plaetse te bedienen, by soverre als het na goede ordeninge der kercken geschieden can. Is om zeeckere redenen ende goede insichten van der vergaderinge geoordeelt zeer nut ende profitelick te wesen, dat ALBERTUS voorsz. zal mogen tot die kercke getransporteert werden. Tot welcken eynde de sijnodus soowel aen den heere VAN ABBENBROECK als aen syner kercke ende classe schriven zal, of zy diezelve daertoe mogen induceren om ALBERTUM voorsz. goetwillich te verlaten, welcke resolutie de vergaringe den gedeputeerden van Vianen aengedient heeft, midts dat se brieven van beroepinge daerhenen seijnden als na behooren.

3. *De saecke ter Goude.* — Also de gedeputeerde des synodi haer rappoort gedaen hebben van tgene sy ter Goude in het aenstellen eens predicants neffens HERMANNUM HERBERTS hebben vuytgericht, ende is by henlieden zoveel te weghe gebracht na lange onderhandelinge, dat ten laetsten JOANNES ANDELIUS verwillicht heeft aldaer den dienst aen te nemen, midts conditie dat hy aldaer den dienst betreden zal in conformiteit der kercken in dese landen, daerbeneven dat hy den Catechismum met zyn collega per vices predicken zal, ende dat men arbeiden zal om den derden predicant. Het eerste is hem ANDELIO geaccordeert. In de twee laetste hebben die van der magistraet aldaer swaricheit gemaeckt, ende is door tusschenspreken van JOANNE VUYTTENBOGAERT ende OTTONIS TONSORIS zoverre gebracht, dat

[1]) „ende" M heeft „ende hebben."

zy hebben toegelaten, dat men den text in de vuytlegginge COPII over den Catechismum voorlesen ende de vuytlegginge totten Catechismum appliceren zoude, ende dat voor een jaer, ende daerna hen conformeren met andere kercken, alles op het welbehagen des sijnodi. Ende also ditzelve nyet int werck en is gestelt (waeraen de sijnodus geen behagen heeft) so is geresolveert, dat by den gedeputeerden zal met alle neersticheyt aengehouden werden zowel by den persoon HERMANNI als by den magistraet aldaer, dat de leere des Catechismi nae ombganck des jaers (alzo beloeft was) in conformiteit der anderen kercken verclaert mach werden oft eer, indyen het doenlick is, ende daerbeneffens oock aenhouden, dat de derde dienaer daer moge beroepen werden.

4. EVERHARDUS BOMMELIUS. — Is der vergaderinge aengedient van EVERHARDO BOMMELIO, dat hij, beschuldicht zynde van dronckenschap ende onreynicheit, tot Voorborch geschiet, item van oneerbaerheit, binnen Rotterdam bevonden, ende daervan vermaent zijnde, noch stantvastelicken ontkent heeft. Maer also tot Leyden in de classicale vergaderinge van zyne zaecke gehandelt is, so is verclaert, dat tegen hem resolutie is genomen op tgene der voorsz. classi verschenen ende gebleken is, te weten dat hy van allen kerckendienst zal gesuspendeert bliven, totdat hy van den beschuldingen van Voorborch ende Rotterdam hem zal gepurgeert oft zyn schult daerover rondelick ende van herten bekent hebben, latende de voorder judicature van allen, oft tot opneminge zyns persoons oft voorder continuatie zynder suspentie, in het oordeel des aenstaenden synodi particulier van Suydthollandt, waertoe de classis hem renvoijeert. De vergaderinge gehoort hebbende, dat de voorsz. BOMMELIUS van huis (ende zoot schynt) na Groeningerlandt getrocken is, ende overzulcx absent zynde, nu van zyne zaecke nyet voorder en zal cunnen gehandelt werden om zyne schultbekennige of wat daertoe behooren zal daervan gedaen te werden, is daerom geresolveert, dat de gedeputeerde synodi met die van der classe van Leyden zullen acht op BOMMELIUM hebben ende alle neersticheit doen hem door goede inductie te brengen tot ware gemoetbeteringe. Ende indyen hy ronde schultbekenninge doet, sullen de voorsz. gedeputeerde hem suspens houden, totdat men merckelicke beteringe aen hem speure, daervan sy tyt der proeve zullen stellen, na dat hen zulcx goetduncken ende oorbaerlyck wesen zal, als hij de ergenissen zal wechgenomen hebben. Ende wanneer hy wederomme opgenomen zal zyn totten kerckendienst, zal bij den voorsz. gedeputeerden staen, of hy hier te lande of elders, daer hy meer profyts zal mogen doen, dienen zal.

5. *Waerseggers.* — Van den waerseggeren oft waerseggerinnen is gerapporteert van den gedeputeerden synodi, dat wel dient daerop gelet te wesen ende dat insonderheyt tot Leyden eene zeeckere vrouwe is, daer de lieden veel by comen gelyck oock geseyt is, dat tot Amsterdam verscheiden tooverijen geschieden ende gespeurt werden. Is daerom noodich geacht, dat vooreerst de subalterne magistraet daervan aengesproken werde in allen plaetsen, daer men sulcx vermoeyt, om dese dingen te weeren, ende dat elcke kercke int zyne daerop goede informatie neme ende den magistraet daervan advertere. Dwelck hierby werdt gestelt, omdat dit in de generale acten nagelaten was. Actum Gorinchem den XXIIII Augusti anno XVCXCV. Ende onderteeckent:

JOANNES MIJLIUS, scriba synodi.

Acten des Zuydthollandtschen synodi, begonnen binnen Delft den 27en Augusti 1596.

Syn met behoorlycke credentie op de vergaderinge verschenen dese navolgende persoonen:

Wt den classe van Dordrecht:

ANDREAS DEMETRIUS,	kerckendienaren	tot Dordrecht,
JOANNES BISSCHOP,		Geertruydenberge,
GODEFRIDUS ALENDORP,		ende Papendrecht,

midtsgaders CORNELIS MAGGHIELSZ, ouderlingh der kercke van Dordrecht.

Wt den classe van Delft:

ARNOLDUS CORNELII,	kerckendienaren	tot Delft,
PETRUS LOUWIJCK,		Naeltwyck,
MARTINUS NICOLAI,		ende Liere,

midtsgaders JORIS HECTORSZ, ouderlingh tot Delft.

Wt den classe van Leyden:

THOMAS SPRANCKHUYSEN,	kerckendienaren	tot Leyden,
JOANNES NOBELIUS,		Coudekerck,
DAVID JACOBI,		ende Sassem,

midtsgaders OTTO DE MAN, ouderlingh tot Leyden.

Wt den classe van der Goude:

HERMANNUS HERBERTS,	kerckendienaren	ter Goude,
ADRIANUS VAN DEN BORRE,		Schoonhoven,
TIELMANNUS CUPUS,		ende Nypoort,

midtsgaders SERVAES CORNELISZ, ouderlingh ter Goude.

Wt den classe van Rotterdam:

Casper Swerinckhuysen,	kerckendienaren	tot Rotterdam,
Philips Minel,		Cralingen
Heyndrick van der Swaluwe,		ende Roon,

midtsgaders Willem Schaeltkens, ouderlinck tot Rotterdam.

Wt den classe van Gorchum:

Jodocus Geisteranus,	kerckendienaren	tot Gorchum,
Otto Tonsor,		Worchum
Henricus Spudaeus,		ende Arckel,

midtsgaders Gosuinus Cornelii Besoyen, ouderlingh tot Gorchum.

Wt den classe van den Briel:

Reginaldus Donteclock,	kerckendienaren	in den Briel,
Joannes Vossius,		Spyckenisse
Cornelius Arnoldi,		ende Dircxlandt,

midtsgaders Jan Commertsz [1]), ouderlingh ten Briel.

Wt den classe van sGravenhaghe:

Joannes Wttenbogaert,	kerckendienaren	tot sGravenhage,
Theodorus Petri,		Voorburgh
Joannes Spanhovius, [2])		ende sGravesande,

midtsgaders Theodorus Beeckel, ouderlingh in den Hage.

Wt den classe van Overrhynlandt:

Henricus Bocxhorn,	kerckendienaren	tot Woerden,
Segerus Coninckxberge,		Bodegraven,
Nicolaas Masius,		Nieuwerveen
Gileyn van Wassenhoven,		ende Rynsaterwoude.

Dese syn vermaendt van op een ander tyt in plaetse van den vierden dienaer een ouderlinck te deputeren als andere.

Syn mede uyt last der E. heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt verschenen de E. hoochgeleerde heeren mrs. Cornelis van der Nieustadt, raedt in den Hoogen, ende Leonard Casembroot, raet in den Provincialen Rade, ende uyt last des Noordthollandtschen synodi Joannes Matthisius ende Bartholdus Wilhelmi, kerckendienaren tot Haerlem ende Beverwyck, alle met behoorlycke brieven van commissie ende credentie, ter vergaderinge geexhibeert.

Naer aenroepinge des naems Godts syn met gemeyne stemmen vercoren: tot praeses Arnoldus Cornelii, tot assessor Joannes Wttenbogaert ende tot scriba Casper Swerinckhuysen.

---

[1]) „Commertsz" L en M hebben „Commersteijn." [2]) „Spanhovius" L heeft „Spanheim."

HENRICUS BOCXHOORN, kerckendienaer tot Woerden, heeft tot een aenvanck der vergaderinghe een vermaninge gedaen uyt het 13e cap. Matthaei versibus 24 etc., ende is daervan bedanckt geweest.

1.

Resumptie der acten des laetsten synodi [1]). — Syn ten eersten overlesen de acten des laetsten Suydthollandtschen synodi. Ende is opt achtste artyckel van deselve, roerende den nationalem synodum, goetgevonden uyt dese vergaderinge te schryven aen de kercke van Amsterdam, ten eynde dselve op nieus daeromme aenhoude soo met mondelyck aendienen in de vergaderinge der heeren Staten Generael als met schriftelyck vertoogh, vervatende de oorsaecke, waeromme thouden des voorsz. synodi hoochnoodich geacht wordt. Ende indien de heeren Staten goetvonden daerop tadvis van elcke provincie int bysonder te begeren, sullen die van Amsterdamme versocht worden de dienaren des woordts derselver provincien daervan te verwittigen, met begeerte dat een yder by den synen hierinne tbeste doen wille.

2.

De gedeputeerde des synodi sullen de saecke, gheroert int negende articule, de heeren commissarissen ter gelegender tyt indachtich maecken, opdat sulcke ende diergelycke misbruycken geweert worden.

3.

[*Reparatie der tempelen.*] [2]) — tXe artyckel van de reparatie der tempelen sal by een yeder classe, daert noodich is, gevordert worden.

4.

[*Paep te Lexmonde weren.*] — De gedeputeerde des synodi sullen de heere advocaet BARNEVELT bidden tbeste te willen doen by syn G. VAN BREDEROEDE, opdat de paep van Lexmonde, geroert int 12e artyckel, mach geweert worden, ende by gebreecke van beteringe sullen daeromme by de heeren Staten van Hollandt aenhouden ende oock sien (ist mogelyck) eenige alimentatie voor denselven vermidts syn ouderdom te vercrygen.

5.

[*Paep te Hagesteijn weren.*] — De classis van Gorchum sal vorder aenhouden aen de heeren Staten van Wttrecht om de paep te Hagesteyn, geroert art. 14, te weren, ende by faute van dien sal de saecke door de gedeputeerde des synodi syn Excellentie als stadthouder van Wttrecht aengediendt worden.

6.

[*Onstichtelicke schilderien in kercken te weren.*] — Een yder classe sal aerbeyden, dat de onstichtelycke schilderyen, int 15e art. geroert, door

---

1) In L ontbr. de marginalia. 2) Dit en de volgende tusschen [ ] geplaatste marg. zijn overgenomen uit M.

de overheydt geweert worden. Ende aengaende Calslagen sal MIEROP, heer van denselven dorpe, daeromme worden aengesproken by de gedeputeerde des synodi.

7.

[D. GOMARI *werck tegen* COSTERUM.] — Men sal uyt dese vergaderinge schryven aen D. GOMARUM, professorem theol. tot Leyden, ende hem versoecken, dat hy int werck, dat hy (soo men verstaet) voorheeft tegen FR. COSTERUM, wil voortgaen ende tselve eyntelyck tegen COSTERI leste Nederlandtsche boecxken dirigeren. Ende off sulcx GOMARI voornemen niet en ware, sullen de gedeputeerde des synodi een ander middel aenwenden, opdat tselve boecxken beandtwoordt mach worden. Worden oock alle kerckendienaren hiermede vermaendt eenige boecxkens, tegen de Jesuyten in voortyden uytgegeven, als WITACHERI tegen CAMPIANUM ende diergelycke, in Nederlandtsch over te setten tot stichtinge van de gemeente, alsoo nochtans dat deselve ofte andere diergelycke boecken niet uytgegeven sullen worden, sonder eerst by de ghedeputeerde des synodi gevisiteert te syn. Ende in gevalle daeromme tusschen deselve ghedeputeerden ende de authoren ofte oversetters van deselve boecken eenige swaricheydt viele, sal sulcx met den professoren der theologie tot Leyden in communicatie geleydt worden.

8.

[*Oversettinge des bibels.*] — Alsoo de heere van ST. ALDEGONDE (soo men verstaet) verclaert niet te connen wycken in de oversettinge des bybels van seeckere maniere van spreken, in 20ᵉ art. geroert, tevreden synde nochtans, dat de kercken daerinne doen, soo deselve goetvinden sullen, wanneer twerck met Godts hulpe ten eynde sal wesen gebracht, is desen synodus tevreden, aengaende dit different, dat de voornoemde heere daerinne voortvare, midts dat opt eynde vant werck de vrye decisie daervan int oordeel der kercken gelaten worde.

9.

[*Legerdienst.*] — Gehoort synde trappoort THOMAE SPRANCKHUSII ende CASPARI SWERINCKHUSII aengaende de versorginge des veldtlegers, art. 23 geroert, ende gelet op de verclaringe der heeren Raden van State, by dewelcke de aengevangen voet van lotinge seer goet gevonden wordt, is geresolveert, dat deselve voet voortaen (soovele desen synodum aengaet) over de overige steden van Zuydthollandt int werck gestelt sal worden. Ende indien in de executie eenige swaricheydt valt, sal daerinne voorsien worden by de gedeputeerde des synodi, die oock aen de heeren Staten versoecken sullen te willen ordre stellen, dat de kercken van andere synoden ende provincien mede, om naer advenant gelycken last te dragen, mogen verwitticht worden.

10.

[*Ouderlingen stellen.*] — Men sal in alle classen aerbeyden, dattet 24ᵉ

art. aengaende tstellen der ouderlingen mach worden geeffectueert, daertoe de gedeputeerde des synodi, des noodt synde, de handt bieden sullen.

11.

[*Superstitien weren.*] — Van gelycken sullen de gedeputeerde des synodi aerbeyden, dat de superstitien, in den 26en art. geroert, ende die alle dage wassen, geweert mogen werden.

12.

[*Boscoop en Homade resorteren onder de Leijtsche classe.*] — Volgens tconsent des classis van Leyden is goetgevonden, dat Busschop ende Homade onder denselven classe resorteren sullen, midts dat de heere van Poelgeest ten aenhouden van de gedeputeerde des synodi verclare tevreden te syn, dat de d[ienaer] van Homade sich in alles drage conform de ordeninge der kercken.

13.

[*Misbruijcken in houwelijcxsaken.*] — Op de remedie tegens de misbruycken, vallende in matrimoniale saecken ende particulierlyck tegen de echtmydinge, sal vorder aengehouden worden by de gedeputeerde des synodi.

14.

[*Trouwen van melaetsche.*] — Op het 30e art. van de melaetsche wert verstaen, dat denselven niet toegelaten en sal worden te trouwen sonder consent van de magistraten ende vaders [1]), daeronder sy staen.

15.

[*Placcaet tegen de papen etc.*] — Alsoo tplaccaet van de scholen niet en versiet tegen de papen int ghemeyn maer alleen tegen de Jesuyten, sal sulcx den heeren Staten, om tot verbeteringhe te geraecken, geremonstreert worden.

16.

[*Gelijckheijt der feestdagen.*] — Op de gelyckheydt der feestdagen sal noch by den gedeputeerden des synodi aengehouden ende middelertyt gevolght worden de 60e art. des synodi nationalis anni 86.

17.

[Franciscus Pithius] — Sal van wegen dese vergaderinge een ernstige vermaninge geschreven worden aen Franciscum Pythium, kerckendienaer tot Alphen, overmidts hy op syn eygen authoriteyt tegens de resolutie des lesten synodi art. 39 ende sonder voorweten syns classis Petrum Hyperphragium alias Peter de Sutters binnen Alphen heeft doen predicken, ten eynde hy sich voortaen van sulcx wachte ende in soo gewichtigen saecke voorsichtelycker handele. Sullen haer oock die van der classen van

---

1) „vaders" L heeft „voorders."

Overrhynlandt midts desen tot onderhoudinge van goede correspondentie met malcanderen in sulcke ende diergelycke saecken vermaendt houden.

18.

[CASPARUS BYGAERDEN.] — Is CASPARO BYGAERDEN op syn versoeck van tot den dienst der kercken toegelaten te worden geandtwoort, dat de synodus persisteert by de laetste resolutie, articulo 40 genomen, ende aengaende syn onderhoudt, dat hy hem behoort te contenteren met de 200 guldens die hem de heeren Staten jaerlycx hebben toegeleydt, met ernstighe vermaninge dat hy sich voortaen stil houde ende wachte van de kercke meer te molesteren ende de eenvoudige (gelyck men verstaet, dat hy doet) ongerust te maecken.

19.

[AMPSINGIUS.] — De gedeputeerde deses synodi wordt belast met de gedeputeerden des Noordthollandtschen synodi te spreken aengaende den persoon JOANNIS AMPSINGII, die men verstaet sich nu een tytlanck wederomme binnen Haerlem secretelyck gehouden te hebben, ten eynde de resolutie des laetsten synodi, articulo 42 genomen, beqnamelyck geeffectueert worde.

20.

[ALBERT JANSE.] — Ghehoort het rappoort, by de gedeputeerde des Gorrichumschen classis gedaen, over den persoon van AELBERT JANSZ, geroert articulo 43, is den gedeputeerden des synodi belast hem voor haer te ontbieden om by hun op nieus gehoort ende geexamineert te worden. Ende indien hy niet en can bestaen, ofte men van hem geen beter getuychnisse en hoort, sullen sy hem t'eenemael van synen dienst deporteren.

21.

[GILLIS VAN COUWENBERG.] — Alsoo GILLIS COUWENBURGH, waervan articulo 44, sich weder in den dienst tot Etten ingedrongen heeft ende staet om van daer tot Almkerck geroepen te worden contrarie voorgaende resolutien soo van der E. heeren Staten als des synodi ende beloften by hem daerop gedaen, is den classi van Gorchum ende Dordrecht opgeleydt den gedeputeerden des synodi ter handen te stellen alsulcke documenten als sy tegens hem hebben, om by deselve den heere VAN SONSFELT als heere van den voorsz. dorpe verthoont te worden ende hem alsoo uyt den dienst te weren. Ende alsoo de voorsz. COUWENBURGH daerna selve verschenen is ende syn fauten bekendt heeft, is goetgevonden hem noch eens te hooren in propositie op Luc. 18 etc., wesende den text, die hy seyde Sondach te vooren tot Etten gepredickt te hebben. Maer deselve heel vreemt ende buyten propooste gevonden synde, perstisteert de vergaderinge by de voorsz. resolutie. Ende indien hy diesniettegenstaende voortvaert, sal opentlyck verclaringe ende

waerschouwinge in de naestgelegen kercken voor den volcke gedaen worden, dat hy by den synodum voor geen dienaer der Gereformeerde kercken gekendt en wordt.

22.

[*Kercke van Dantsick.*] — Op 47ᵉ artyckel, nopende de kercke van Dantsick, heeft de synodus, aenmerckende dat men vant houden des nationalen synodi noch onseecker is ende dat men de ongeruste conscientien niet en behoort soo lange suspens te houden, den gedeputeerden belast de broederen aldaer nochmaels tot onderhoudt van vrede ende eenicheydt in conformiteydt van derselver gedeputeerden voorgaende schryvens te vermanen. Ende indien sy diesniettegenstaende om eyntelyck advis aenhouden, verstaet dese synodus, dat hun tselve (naerdat men de geheele gelegentheydt der saecken wel verstaen sal hebben) medegedeylt sal worden.

23.

Rappoort van de gedeputeerde des synodi. [ADAMUS BILLICHIUS.] — De gedeputeerde des synodi hebben van alles, wat hun in den voorleden jare was opgeleyt, schriftelyck rappoort gedaen ende voorts der vergaderinge aengedient, dat hun by mynheeren van den Hove van Hollandt ter handen gestelt syn geweest seeckere schriften ADAMI BILLICHII, eertyts kerckendienaer tot sGravesande ende Wieringen ende nu lest tot Montfoort int Sticht van Wttrecht, doe ter tyt gevangen op de voorpoorte in den Haghe, omme deselve te doorsien. Waerinne bevonden synde verscheyden lasteringen tegen de ware leere, Gereformeerde kercken ende kerckendienaren, hebben sy, geassisteert met de gedeputeerden van de Noordthollandtsche kercken ende met consent ende ter presentie van commissarissen van den Hove, den voorsz. ADAMUM daerop aengesproken, die alle tselve wederroepen ende wyders daerop geandtwoordt heeft, als uyt het extract van des voorsz. ADAMI confessie, daervan synde ende der vergaderinge voorgelesen, breeder blycken mach. Ende alsoo deselve ADAMUS, daernaer by den voorsz. Hove uyt den lande gebannen ende inhabil tot eenige diensten verclaert synde, verreyscht is in Gelderlandt ende tegenwoordelyck (soot schyndt) staet na de kerckendienst tot Ingen, ende dat daeromme de kercke van Thiel by haer schryven, aen de kercke van sGravenhage gedaen ende hier verthoont, begeert van de gelegentheydt syner saecke onderrecht te wesen, is goetgevonden (om redenen), dat men denselven brieff uyt den name van dese vergaderinge beandtwoorden ende neffens dien overseynden sal aen de kercke van Thiel copie van des voorsz. ADAMI sententie, opdat sy mogen weten, waernaer hun ten aensien van den voorsz. dienst te reguleren.

24.

[JOH. ANDELIUS.] — Is oock aengediendt, dat JOANNES ANDELLIUS,

kerckendienaer ter Goude, willende van der Goude (sonder genoechsame verclaringe van redenen waeromme) vertrecken, eyntelyck om te blyven door de gecommitteerde soo van den heeren Staten als des synodi beweeght is geweest, waerover, alsoo men verstondt, dat de Catechismus noch niet en wordt gepredickt binnen der Goude na de forme van andere kercken, syn HERMANNUS HERBERTS dienaer ende SERVAES CORNELISZ ouderlingh daerover vermaendt. Syn hen oock voorgehouden de beloften, diesaengaende ghedaen soo voor als naer de reconciliatie HERMANNI. [1]) Waerop soowel den voornoemde HERMANUS als SERVAES CORNELISZ geandtwoordt ende belooft hebben daervan met die van de magistraet ende kerckenraedt van der Goude te sullen handelen ende, soovele in haer was, daertoe met alle vlyt aerbeyden, dat tselve nu, soo haest de voornoemde Catechismus op den voet, een jaer lanck by hen gevolcht, geeyndicht sal syn, int werck gestelt moghe worden om haer met de gemeene kercken te conformeren, gelyck oock de voorsz. broeders van der Goude vermaendt syn te arbeyden, dat noch een dienaer in haer stadt beroepen worde, waertoe de ghedeputeerde des synodi hen de handt mede bieden sullen.

25.

[EVERHARDUS BOMMELIUS.] — Opt rappoort aengaende EVERHARDUM BOMMELIUM, alsdat hy int landt van Groeningen in den dienst is aengenomen, is den gedeputeerden belast te schryven aen die van Groeningen, in wat manieren BOMMELIUS uyt Hollandt gescheyden is, opdat sy daerinne ordre stellen, alst behoort na Godts woordt ende kerckenordeninge.

26.

[*Drucken van onstichtelicke boecken. Waerseggers.*] — Opt rapport beroerende het drucken van onstichtelycke boecken is goetgevonden, dat de gedeputeerde daerop voorder aenhouden sullen by de hooge overheydt. Ende aengaende de waerseggers sal een yegelyck (neffens de behoorlycke onderrichtinge aen den volcke desen aengaende te doen) deselve soecken te weren door syne overheydt int particulier.

27.

Resolutien op de pointen, daerop dese synodus beschreven is. [2]) [*Avondgebeden.*] — Opt eerst poinct, aengaende de avondtgebeden, off deselve met ofte sonder gebet aengevangen sullen worden, tselve wordt gelaten in de vryheydt van een yder kercke tot den nationalem synodum.

28.

[*Brunisten.*] — Opt tweede, belangende de Engelschen, Brouwnisten ge-

---

[1]) „soo voor als — Hermanni" ontbr. in L. [2]) „Resolutie — is" ontbr. in de andere codd.

naemt, dewyle deselve vreemde opinien dryven, is noodich geacht, dat de kercken ter plaetsen, daer sy commen wonen, daerop letten ende de gemeenten daervoor waerschouwen.

29.

[*Ontheijlinge der sabbatthen.*] — Opt 3ᵉ syn de gedeputeerde gelast aen te houden by de heeren Staten, ten eynde tegen de ontheylinge der sabbatten oock by placcate voorsien worde volgens de hope, daervan gegeven by de brieven, van hare E. den 10ᵉⁿ Martii 94 aen alle officieren desen aengaende gesonden. Ende alsoo vele officieren de voorsz. brieven van hare E. niet naer en commen, sal tselve oock den Hove van Hollandt aengediendt ende remedie versocht worden.

30.

[*Rhetorijckspelen. Onstichtelicke uijtsteeckende borden en teeckenen.*] — Opt 4ᵉ, aengaende de rhetoryckspelen ende tgene daeraen hanght, syn de kerckendienaren ter plaetse, daer deselve in swanck gaen, by desen vermaendt tot weeringe van deselve by hare respective overheyden met alle bequame middelen te aerbeyden ende hun te behelpen met de resolutien der heeren Staten soo van den 10ᵉⁿ Martii 94 als van den xᵉⁿ Decembris 95. Ende bysonder sal een yegelyck sorge dragen, dat de lidtmaten der kercken sich deser spelen onthouden. Tselve is oock geresolveert opt 5ᵉ, aengaende de onstichtelycke teeckenen ende borden, die hier ende daer uytghesteecken worden.

31.

[*Die haerselven dooden.*] — Opt 6ᵉ, roerende dégene, die hunselven verdoen, sullen de gedeputeerde den E. Hove Provinciael aenwysen de faulten, daerinne gevallen, opdat de beschreven rechten ende placcaten hierinne geobserveert worden.

32.

[*Proponenten.*] — Opt 7ᵉ, belangende de proponenten, is geresolveert, dat geen proponent voortaen toegelaten sal worden te predicken dan int bywesen van eenige professoren ofte ten minsten een dienaer des woordts ende ouderlingen, bequaem om van de propositie ofte predicatie te oordeelen ende den proponent naer gelegentheydt te onderrichten, oock niet dan met voorgaende verclaringe aen de gemeente der plaetse, daer de predicatie gedaen wordt, dat tselve geschiet alleen om des proponents oeffeninge. Ende dit al sonder eenige bedieninge der sacramenten, opdat, dit claer onderscheydt tusschen den proponenten ende hare propositien aen d'eene ende de beroepen dienaren ende hare predicatien aen d'ander syde onderhouden synde, alle inconvenienten gemyt worden.

33. [*Trouwen van lieden, comende uijt andere landen.*] — Opt 8°, belangende de dienaren, die hun mochten onderstaen yemandt, uyt ander landen comende, te trouwen sonder behoorlycke proclamatien ofte oock sonder behoorlyck bescheydt ende bewillinge harer ouderen etc., is gestatueert, dat een yder de placcaten der E. heeren Staten, hierop gemaect, scherpelyck sal achtervolgen op peyne van suspensie des dienstes ende den aencleven van dien. Welcke suspensie te doen sal staen by de classen, daeronder de faulten valt, ende naer behoorlycke kennisse van saecken, welcke classis oock (ingevalle van swaricheydt) sal mogen te hulpe nemen deses synodi gedeputeerden.

34.

[*Dienaren, staende onder particuliere heeren.*] — Opt 9° sullen de gedeputeerden by alle bequame middelen aerbeyden eerst by de particuliere heeren, daer de gebreecken vallen sullen, ende daerna (by gebreck van beteringe) aen de hooge overheydt, ten eynde de kercken, onder dese heeren sittende, behoorlyck voorsien ende de dienaren derselver onderhouden worden.

35

[*Trouwen van ongedoopte met gedoopte.*] — Opt 10° sal vertooch gedaen worden by de voorsz. gedeputeerden aen de heeren Staten soo Generael als particulier, ten eynde soodanich trouwen der ongedoopte persoonen met gedoopte ofte ongedoopte verhindert moge worden.

36.

[*Gagien van de schoolmeesters.*] — Opt 11° sullen de gedeputeerde des synodi, gevoecht met die van Noordthollandt, by den E. heeren Staten aenhouden, ten eynde de gagien van de schoolmeesteren verbetert, ende voortaen niemandt totten schooldienst geadmitteert en worde dan alsulcke, die ofte professie doen van de ware religie ofte emmers deselve toegedaen ende vorderlyck syn, ende niet Papistissche ofte Wederdoopsche ende andere de Gereformeerde religie contrarierende, opdat alsoo meteen de onstichtelycke boecken ende andere disorderen geweerdt mogen worden.

37.

[*Diaconie oprichten.*] — Worden oock alle classen ende kercken by desen vermaendt de diaconie overal, waer die niet en is, op te richten, den ontfanck van de oortgens ten behoeve van de diaconie, by de E. heeren Staten geordonneert, aen sich te nemen ende, soo sy daermede niet toe en commen, de Heylige Gheestmeesters om hulpe aenspreecken ende ingevalle van swaricheydt de gedeputeerde des synodi te hulpe te nemen.

38.

[*Geschil rakende twee dienaers.*] — tGheschil, int 12° gravamen geroert, is by Henricum Brant ende Joannem Tay, tot desen eynde by de classen

van Schouwen gecommitteert, der vergaderinge voorgedragen met versoeck, dat dese synodus die van de classen van den Briel soude vermanen, dat syluyden seeckeren dienaer, onder den classe van den Briel sorterende ende by den classen van Schouwen gewesen synde int openbaer schuldtbekentenisse te doen van dat hy eenen dienaer des classis van Schouwen voor denselven classe t'onrecht (soo sy dat hielden) beschuldicht hadde van dronckenschap, souden constringeren ofte totte voorsz. schuldtbekentenisse ofte tot provocatie van meerder vergaderinge naer inhoudt vant 29e art. der kerckenordeninge. Heeft de synode (naer voorgaende betuyginge, hoe ongeerne men sulcke geschillen verstaet, ende vermaninge tot vrede) verclaert niet te connen verstaen, dat die van den Briel tot tgeen by de voorsz. gedeputeerden versocht was gehouden syn, maer dat de classis van Voorn [1]) ofte die dienaer onder hen sorterende, indien sy yedt tegen den dienaer des Brielschen classis hebben, tselve aen denselven classis ende soo voorts volgende tart. des nationalen synodi voorsz. aendienen mogen. Waernaer partyen met malcanderen door tusschenspreken van sommige, uyt dese vergaderinge daertoe versocht ende gecommitteert, in vriendelycke communicatie getreden ende eyntelyck veraccordeert syn volgens seeckere acte daervan synde.

39.

Andere saecken, in dese vergaderinge voorgevallen ende aengedient. [2]) [*Of men ongedoopte in sijeckte mach doopen.*] — De gedeputeerde des synodi van Noordthollandt hebben de vergaderinge aengediendt seeckere vrage, in haer synodo voorgestelt, te weten off men de persoonen, die ongedoopt tot haren ouderdom gecommen ende, in sware siecten vervallen synde, den doop met sware becommeringe haers gemoets begeerden, in haer sieckbedde doopen sal, begeerende daervan te hooren het advys deses synodi. Is naer rype overweginge van verscheyden consideratien ten beyden syden geadviseert, dat men soodanige persoonen eerst ende vooral sal soecken tevreden te stellen met goede onderrichtinge uyt Godts woordt, dat de salicheydt aen den doope niet en is gebonden. Ende indien deselve diesniettegenstaende by haer begeerte persisteren, sal hem de doop geadministreert worden, doch met voorgaende kennisse des kerckenraedts ende in tegenwoordicheyt van een goet getal geloovigen, oock met voorgaende vermaninge van den heyligen doop ende claer bekentenisse des gelooffs desgenen, die gedoopt begeert te syn, ende belofte van sich ook tot des heyligen [3]) avondtmael te begeven, syne gesondtheydt becommen hebbende. Worden

---

[1]) „Voorn" L heeft „Schouwen." [2]) „Andere — aengedient" ontbr. in de andere codd.
[3]) „heyligen" L en M hebben „Heeren."

oock alle dienaeren te deser oorsaecke vermaendt den volcke aen te wysen de groote sonde, die men begaet midts den doop in syne jonckheydt naerlatende ende alsoo den raedt Godts, als Luc. 7 geschreven staet, tegens henselven verwerpende.

40.

[*Heusden versoeckt twee dienaren ontrent de stadt.*] — Alsoo de gecommitteerde des classis van Gorchum uyt den name van die van Heusden versochten, dat sy met twee dienaren ontrent dselve stadt mochten voorsien worden, daertoe als by memorie schriftelyck aenwysende, waer men de middelen om deselve te alimenteren soude mogen becommen, is goetgevonden, dat dit versoeck by den gedeputeerden des synodi der hooger overheydt met aenwysinge van de voorsz. middelen aengedient sal worden.

41.

[HIERONYMUS HORTENSIUS.] — Syn de voorsz. gedeputeerde des synodi midtsgaders de classe synodael specialyck by desen belast om aen te hooren de swaricheden, die die van den classe van sGravenhage verclaren te hebben tegen HYERONIMUM HORTENSIUM ende eyntelyck daerinne ordre te stellen, soo wanneer sy van de classe voornoemt daertoe versocht sullen wesen.

42.

[*Dingen, die den dienst des woords op de Sondagen beletten.*] Alsoo men verstaet, dat somwylen op Sondagen door eenige monsteringen, battementen etc. de dienst des woordt Godts belet ende nagelaten wordt, syn de dienaren des goddelycken woordts vermaendt haer devoir te doen by hare magistraten, opdat tselve geremedieert worde, ende sullen harenthalven evenwel int predicken voortvaren.

43.

[*Gemeene misbruijcken te weren. Gedeputeerde des synodi sullen staen over alle examina.*] — Is ter oorsaecke van eenige gevallen [1]) misbruycken goetgevonden, dat voortaen de gedeputeerde des synodi alsoowel sullen geroepen worden overt examen der studenten van Leyden, die by den classe aldaer souden mogen worden geexamineert, als van andere. Ende alsoo de gedeputeerde van Noordthollandt daerover begeerden te weten, off niet hare gedeputeerde mede van gelycken en souden geroepen worden overt examen van sommige studenten, wanneer sy in haren quartieren in den dienst gebruyct souden worden, is geandtwoordt: ja. Maer dewyl die van Noordthollandt dese ordre van de gedeputeerde des synodi over alle examinatien te committeren noch niet en hebben, sullen de gedeputeerde deses

---

[1]) „gevallen" M heeft „gemeene."

synodi hierinne voortgaen sonder prejuditie van die van Noordthollandt, ter tyt toe dieselve ordre mede onder henluyden in treyn gebrocht sal wesen.

44.

[*Proponenten, hoe toe te laten tot het peremptoir examen.*] — Sullen geen proponenten voortaen tot het volcommen examen, dat int bywesen der voorsz. gedeputeerde geschiet, toegelaten worden, tensy deselve eerst by den classe eenichsints beproeft syn, off sy in examine sullen connen ter redelycker wyse bestaen.

45.

[*Poincten, die die van Noortholland desen synodo willen voordragen.*] — Sullen voortaen de gedeputeerde des Noordthollandtschen synodi besorgen, dat de poincten, die van haerluyder synodi wegen desen synodo sullen worden voorgedragen, in tydts aen de classem, die de uytschryvinge sullen hebben te doen, overgesonden worden, opdat men daerop mede neffens d'andere poincten van beschryvinge letten mach, ende sal sulcx van gelycken onderhouden worden van wegen deses synodi, wanneer men die van Noordthollandt yedt sal hebben voor te stellen.

46.

[*Bejaert persoon, gedoopt by de Wederdoopers, of ten h. avondmale toe te laten is?*] — Op seeckere vrage, te weten hoe men handelen sal met een persoon, die in syn jonckheydt niet gedoopt geweest synde, in syn ouderdom gedoopt is by de Wederdooperen, ende off men denselven sal toelaten tot des Heeren avondtmael, is d'andtwoorde uytgestelt tot op den naesten synodum, opdat de classen middelertyt op de saecke letten mogen.

47.

[*Rapport van de visitatores ende verkijesinge van nieuwe.*] — tRappoort van de visitateurs des voorleden jaers gehoort synde, syn voor het toecommende jaer gecommitteert: over de classe van Dordrecht JOANNES BECIUS ende GODEFRIDUS OLDENDORP; over Delft JACOBUS ROELANDI ende WINANDUS BEECK; over Leyden HENRICUS GALLUS ende JOANNES NOBELIUS; over Goude ADRIANUS VAN DEN BORRE ende LAMBERTUS JEMMINGIUS; over Rotterdam FRANCISCUS LANSBERGIUS ende HENRICUS CUCHLEUS; over Gorchum JODOCUS GEISTERANUS ende REYNERUS REYNERI; over Briel REYNERUS DONTECLOCK ende ARNOLDUS TIMMERMAN; over sGravenhage PETRUS EVERHARDI ende THEODORUS PETRI; over Overrhynlandt NICLAES MAES ende ROBBERT DE RIDDER; met vermaninge aen denselven, dat men soowel in de steden als de dorpen ten minsten eens jaers visiteert volgens tformulier, daervan gemaect in den nationalen synodo anno 86. Ende alsoo de classis van der Goude schynt gemeynt te hebben, dat de kercke van der Goude sedert de leste reconciliatie onder desselven inspectie niet meer en stondt, wort

verclaert: jae, ende dat sy deselve kercke soowel als andere mede visiteren sullen.

48.

In plaetse van de twee affgaende, te weten CORPUTIO ende WTTENBOGAERT, syn gedeputeert LIBERTUS FRAXINUS ende THOMAS SPRANCKHUYSEN, ende syn ARNOLDUS CORNELII met CASPARO SWERINCKHUYSEN gecontinueert om als des synodi gedeputeerde dit aenstaende jaer te bedienen. Denwelcken belast is niet alleen specialyck de saecken, die in den synodo verhandelt ende hen aldaer opgeleydt syn, uyt te voeren maer oock alle andere voorvallende saecken der kercken, in dewelcke te handelen de stichtinge vereysschen sal, midts van alles rapport doende aen den synodum.

49.

Om in den naesten synodo van Noordthollandt van wegen dese vergaderinge te compareren wordt gecontinueert BERNHARDUS LA FAILLE ende op nieus gecommitteert ARNOLDUS CORNELII, welcke voet van continuatie van eenen ende nieuwe deputatie eens tweeden voortaen gevolght sal worden.

50.

Wordt de classis van Delft voor dit jaer gestelt tot classis synodael met last van de uytschryvinge des naesten synodi te doen, in dewelcke de vermaninge gedaen sullen worden by een uyt den classe van Delft voor ende eenen uyt den classe van sGravenhage naer. Ende wort goetgevonden, dat voortaen altyt de uytschryvinge des naesten synodi gedaen sal worden by die classis, die den synodum lest gehadt heeft.

51.

De censuren gehouden, is de actie besloten met een vermaninge, die JOANNES BISSCHOP uyt den naem des classis van Dordrecht gedaen heeft op 1 Timoth. 4: 1.[1]) Waerna de heeren commissarien der heeren Staten midtsgaders mynheeren van den magistraet van Delft bedanct synde, is de vergaderinge met dancksegginge tot Godt ende aenroepinge syns naems vredelyck gescheyden op den 31^{en} Augusti 1596.

ARNOLDUS CORNELII, hujus synodi praeses.[2])
JOANNES WTTENBOGAERT, synodi assessor.[3])

---

[1]) „1" L heeft „16." [2]) „praeses" L heeft „moderator." [3]) „Joannes — assessor" ontbr. in L.

Acten des Suydthollandtschen synodi, begonnen binnen Schoonhoven den 9 *Septembris* 1597.

Na aenroepinghe des naems Godts hebben hare behoorlycke credentien op dese vergaderinghe overgegeven de navolghende persoonen:

Wt de classe van Dordrecht:

Joannes Becius,	dienaer	tot Dordrecht,
Godefridus Oldendorpius,		tot Papendrecht,
Arnoldus van der Swaluwe,		tot Westmase,

Jan Pietersz, ouderlinck der kercke tot Dordrecht.

Wt de classe van Delft:

Arnoldus Cornelii,	dienaer	tot Delft,
Jan Louwerisz,		tot Schipluy,
Jan Barentz,		tot Ouderschie,

Roland Carpentier, ouderlinck tot Delft.

Wt de classe van Leyden:

Thomas van Spranckhuysen,	dienaer	tot Leyden,
Wilhelmus Baudartius,		tet Lisse,
Eleazarus Platevoet,		tot Noordtwyck,

Doct. Paulus Merula, ouderlinck tot Leyden.

Wt de classe van der Goude:

Hermannus Herbertz,	dienaer	ter Goude,
Lievinus van den Borre,		tot Schoonhoven,
Tilmannus Cupus,		tot Nieupoort,

Jan Aertsz Grip, ouderlinck der kercke tot Schoonhoven.

Wt de classe van Rotterdam:

Caspar van Swerinckhuysen,	dienaer	tot Rotterdam,
Hermannus Grevinckhovius,		tot Delffshaven',
Nathanael Petri,		tot Schiedam,

Ghysbrecht Gerridtsz, ouderlinck tot Rotterdam.

Wt de classe van Gorichem:

Otho Tonsor,	dienaer	tot Worchum,
Albertus Celcaert,		tot Vianen,
Gerardus Niger,		tot Leerbrouck,

Willem Robbrechtsz, ouderlinck tot Vianen.

Wt den classe van den Briel:

Nicolaus Dammius,	dienaer	in den Briel,
Niclaes Tijckmaker,		tot Geervliet,
Cornelis Arienzoon,		in Dircxlandt,

Jan Willemsz, ouderlinck in den Briel.

Wt de classe van sGravenhaghe:

JOANNES UYTENBOOMGAERT, PETRUS EVERARD,	dienaren	in den Haghe,
ANDREAS RADEMAECKER,	dienaer	tot Ryswyck,

joncker ARENT SCHROOTS, ouderlinck in den Haghe.

Wt de classe van Woerden:

FRANCISCUS PITHEUS,	dienaer	tot Alphen,
SEGERUS CONINCXBERGEN,		tot Bodegraven,
FLORENTIUS MARCI,		tot Arlanderveen,

CORNELIS ADRIAENSZ DONGHEN, ouderlinck te Woerden.

Syn mede uyt laste der E. heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt verschenen d'Edele erntfeste joncker WILLEM VAN ZUYLEN VAN NIEVELDT ende de hoochgheleerde heere mr. LEONHARD CASEMBROODT, raet ordinaris in den Provintialen Rade, ende uyt laste des Noorthollandtschen synodi BARTHOLDUS WILHELMI ende WILHELMUS DE HAZE, kerckendienaren in de Beverwyck ende tot Haerlem, alle met behoorlycke brieven van commissie ende credentie ter vergaderinghe geexhibeert.

Syn vercoren tot praesidem JOHANNES UYTENBOOMGAERT, tot assessorem ARNOLDUS CORNELII ende tot scribam CASPAR VAN SWERINCKHUYSEN. Ende heeft ARNOLDUS CORNELII aen den synodum een vermaninghe gedaen uyt Act. 20 : 28.

1. *Resumptie der acten des laetsten synodi.* [1]) — Volghens syn ten eersten hernomen de acten des laetsten synodi, gehouden binnen Delft, ende hebben de ghedeputeerde des synodi op elck artyckel verthoont tghene sy volghende hare lasten dit voorleden jaer ghedaen hadden. Ende aengaende den eersten art. van de bevoorderinghe eens generalen synodi, alsoo men uyt het rapport verstondt, dat de broeders, tot dese saecke ghelastet by de kercke van Amsterdam, alsnoch niet en hadden connen uytrichten by de h. Staten Generael, die alvooren begeerden te hooren ghenoechsame redenen, waeromme de beroepinghe eens generalen synodi van nooden soude syn, soo is besloten, dat de ghedeputeerde deses synodi van nieus sullen schryven aen de kercke van Amsterdam ende versoecken, dat se voorder op de saecke aenhouden. Sullen hen oock haren dienst aenbieden om ghesamenderhandt by de h. Staten dit werck te vervolghen ende te helpen stellen opt alderbequaemste soodanighe redenen van ghewichte, als daer sullen dienen om

---

[1]) In L ontbr. bij deze acte alle marginalia.

hare E. te persuaderen ende die ten deele in dese vergaderinghe syn verhaelt.

2. [*Paep van Hagesteijn.*][1]) — Belanghende den paep van Haghensteyn, art. 5 geroert, deselve was gheweert ende de plaetse met eenen dienaer voorsien.

3. [*Onstichtige schilderien in de kercken.*] — Oock was voorsien in de saecke van seeckere onstichtelycke schilderyen in de kercken, volghende den last, art. 6 gegeven.

4. [*Veltlegers besorginge met predicanten.*] — Roerende het stuck van de besorginghe des veltleghers, art. 9, waren dit jaer by lotinghe twee dienaren uyt de quartieren deses synodi ghedestineert tot den legher ende daerbebeneffens opt schryven der ghedeputeerden noch twee andere uyt de quartieren van Gelderlandt ende Overyssel, die nu teghenwoordelyck in den legher dienden. Waerover goetghevonden is, dat men int toecommende op den begosten voet van lotinghe noch sal continueren. Evenwel naerdien men verstondt, dat eenighe steden claechden van niet te moghen hare predicanten ontberen, soo is gheconsenteert, dat in sulcken ghevalle yemandt van den platten lande ghenomen mach worden, welverstaende dat men gheen en neme, dan die bequaem ende wel begaeft syn. Ende alsoo in den legher twee dienaers niet ghenoech en syn, ghelyck men verstaet tselve oock de meeninghe te syn van syne Excellentie, soo sullen de ghedeputeerde des synodi aen de kercken van d'andere provintien schryven, ten eynde elcke provintie eenen ordinaren bequamen dienaer tot den legher mach bestellen.

5. [*Homade.*] — Van de saecke van Homade, art. 12, wordt den ghedeputeerden des synodi midts desen belastet den heere van Poelgheest, die tot noch toe niet veel ghehoors en heeft ghegeven, nochmaels aen te spreken ende te versoecken de handt te houden, dat syne ondersaten met een goet dienaer versorght moghen worden. Ende indien hierin noch ghebreck valt, sullen syt met voorgaende waerschouwinge den E. heeren Staten remonstreren. Wort oock den ghedeputeerden des classis van Leyden belastet met haren classe van dese saecke wyders te handelen.

6. [Caspar van Bygarden.] — Van Caspar van Bygarde (geroert art. 18) was verstaen, dat hy hem noch niet stille en houdt, ghelyck hy oock

[1]) Dit en de volgende tusschen [ ] geplaatste marg. zijn overgenomen uit M.

teghenwoordelyck door brieven aen dese vergaderinghe claecht over de acten, in voorgaende synoden met hem ghehouden, ende met namen over de handelinghe des Gorichemsen synodi, die hy seydt een injurieuse, schandelycke ende onwaerachtighe acte naer synen rugghe teghen hem geediceert te hebben, soo syn woorden luyden. Gheeft oock voort, dat noydt in synodo de leere der kercke, daervan hy de contrarie sustineert, bewesen is ende definitivelycken gheoordeelt de waerheydt Godts te syn. Daeromme hy begheert, dat tselve alsnoch gheschiede ende dat men uytspraecke doe uyt Godts woort, off dese propositie (die hy bevecht ende daerteghen hy settet syne contrarie propositie) waerachtich is: d a t n a m e l y c k G o d t d e n m e n s c h e i n d e w e t b e l o e f t h e e f t h e t e e u w i g h e t o e c o m m e n d e l e v e n, m e t c o n d i t i e, i s t d a t h y s e a l l e s y n l e v e n l a n g h v o l c o m m e l y c k e n o n d e r h o u d t. Versoeckt oock wederomme, dat men hem een kerckendienst gheve (dwelcke hy claeght hem van den synodo verhindert te worden) om met andere dienaren syn huys te moghen voorstaen ende onderhouden ende syn ghaven met blyschappen te moghen besteden. Waerop de synodus, grootelycx gheoffendeert in de onbeschaemtheydt, styffsinnicheydt ende eyghendunckentheydt deses mans, die met calumnien ende onghefondeerde clachten de kercke t'onrechte beswaert, nochmaels verclaert te persisteren by de resolutien, soo in den laetsten synodo als in de voorgaende ghenomen. Wort oock by de broederen, die hier syn ende present waren in den synodo tot Gorchum (alwaer expresselyck over de twee daghen in volle vergaderinghe met hem ghehandelt is) verclaert, dat tghevoelen der kercken van de wet Godts, twelck hy bestryt, int breede teghen hem bewesen is volghende de memorien daervan synde, dat oock niet dan oprechtelyck met hem ghehandelt is. Daeromme de synodus daerby laet blyven, doch sal men cortelyck, tghene voorsz. is, aen hem uyt den naem des synodi schryven met ernstighe belastinghe, dat hy hem stille houdt, ghelyck hy met syn eyghen handt belooft heeft ende schuldich is te doen, opdat hem syne alimentatie van de h. [1]) Staten (volghens de waerschouwinghe hem daervan ghedaen by de h. Staten in den synodo tot Delft) niet benomen worde. Doch sooverre hy voortgaet onrust te maecken, soo wordt de ghemeente van Delft, daer hy woondt, bevolen naer kerckenordeninghe teghen hem te handelen.

7. [Amsing.] — Alsoo men Jan Amsingh (waervan art. 19) niet en heeft connen commen te spreken, hoewel hy sich een langhe tydt binnen Haerlem ghehouden heeft, soo sullen die ghedeputeerde alsnoch aerbeyden

[1]) „h" L heeft „Heeren Gecommitteerde der Heeren."

ter gheleghentheydt de resolutien van de voorgaende synoden te effectueren. Want men seeckerlyck verstaet, dat hy in de voorighe bitterheydt teghen de kercke ende in synen ergherlycken wandel volherdet.

8. [Albert Jansz.] — Albert Jansz was by de ghedeputeerde des synodi in presentie van die van den classe van Gorichum geexamineert ende gantsch onbequaem bevonden. Daeromme hem, volgende den last des Delffschen synodi art. 20, bevolen is vant predicken te desisteren. tWelck alsoo hy noch (ghelyck men verstaet) niet en doet, soo sullen de ghedeputeerde hem tselve nochmaels belasten. Ende inghevalle van voordere onghehoorsaemheydt sal den classis van Gorichum tselve den ghedeputeerde aendienen ende sullen naer onderlinghe communicatie bevorderen, dat in de kercken van Bommel ende Gorchum van den predickstoel verclaringhe voor den volcke werde ghedaen, dat men den voorsz. Albert Jansz voor gheenen dienaer der Ghereformeerde kercke, maer voor eenen looper ende scheurmaecker houden ende vermyden sal.

9. [Gillis van Couwenberg.] — Dierghelycke verclaringhe sal oock sonder langher vertreck (alsoo tselve noch niet en is gheschiet) ghedaen werden teghen Gillis van Couwenberghe in de steden van Heusden ende Geertruydenbergh, sooverre hy in syn onordentlyck predicken noch voortgaet, ghelyck men verstaet, dat hy sedert de resolutie des laetsten synodi art. 21, teghen hem ghenomen, ghedaen heeft. Ende sal de classis van Gorchum de ghedeputeerde des synodi verwittighen van tgene sy hierinne ghedaen sal hebben.

10. [*Danswijck.*] — Was by de ghedeputeerde des synodi, volghende haer last art. 22, gheschreven aen de broederen van Danswyck ende hen ten wedersyden vermaninghe ghedaen tot christelycke vrede ende eenicheydt. Waerop die van Danswyck, weder andtwoordende ende de broeders bedanckende, naerder overgheschreven hadden de gheleghentheydt der kercke int Grauwemonnincken clooster aldaer. Waerby goetghevonden is de saecke te laten berusten tot op den generalen synodum, alsoo de broeders verclaren nu tevreden te syn ende de voorsz. saecke tot de synode generael refereren.

11. [Adamus Billichius.] — Aengaende Adamum Billichium, van wien ghehandelt wordt art. 23, hebben de ghedeputeerde aenghediendt, dat hy voor eenighe maenden by requeste versocht hadde landtwinninghe aen syne Excellentie. Waerop syne Excellentie hem hadde gheordonneert voort

eerste met een oprechte bekentenisse der waerheydt sich te versoenen met der kercken, volghende twelcke hy een langhe belydenisse syns ghelooffs, int Latyn gheschreven, overghesonden hadde, die den ghedeputeerde des synodi ter handen ghestelt synde om by hen geexamineert te worden, van hen bevonden was niet in te houden, dat de leere der Ghereformeerde kercke contrarieerde. Voorder dat hy se meestendeel hadde ghestelt teghen de dwalinghen der Roomsche kercke, maer hadde sommighe leerepunten, daervan by hem noydt controversie en was ghemoveert, wel moghen naerlaten, ende wederomme andere dinghen wat claerder ende breeder uytdrucken ende teghen de erreuren des pausdoms beter dirigeren, met welcke verclaringhe haers oordeels de ghedeputeerde de voorsz. belydenisse weder hadden overghegeven. Waernaer voorder is ghevolcht, dat de voorsz. ADAMUS (aen den synodum [1]) over een wyle gheschreven hebbende seeckere schuldtbekentenisse ende versoeck om met de kercken te versoenen met volcommen submissie ondert oordeel des synodi ende hooghe belofte van beteringhe) selve in persoone voor dese vergaderinghe nu is verschenen ende heeft de broeders mondelinghe ghebeden, dat sy hem synen val ende grove ergherrnissen om Christi wille vergheven souden willen ende hem opnemen. Waerop hem ghevraecht synde, off hy persisteerde by de schuldtbekentenisse aen den synodum by hem ghesonden ende hier ghelesen, item by de submissie ende belofte, in syn missive begrepen, heeft gheandtwoordt: ja. Waernaer hem voorghehouden synde de swaricheydt der ergherrnisse, by hem ghegeven, ende syne sonde teghen Godt, dewyle hy soo langhen tydt in valschen schyn ende met een vermomt aensicht ghewandelt hadde int huys des Heeren ende met namen hem voorgheleydt synde de calumnien, daermede hy de kerckendienaers, classen ende synoden soo valschelyck in syn schryven hadde beswaert, nadat hy weder verhaelt hadde met weemoedicheydt ende tranen de bekentenisse syns schuldts ende beloeft beternis van alles, heeft hem de vergaderinghe in versoeninghe met blyschap ende handtghevinge opghenomen, midts hem voorhoudende (volghende de resolutie hierop rypelyck ghenomen), dat hy syn Latynsche confessie, daervan de capita ende de conclusie de vergaderinghe waren ghethoont, in Duytsch met den druck uytgheven soude, doch deselve alvooren met kennisse ende hulpe der ghedeputeerde des synodi vercortet ende in sommighe stucken wat herstelt ende eyghentlyeker teghen de dwalinghen des pausdoms ghedirigeert synde, met byghevoechde verclaringhe van syn hertgrondich berou van syne mishandelinghe. Item dat in de kercken van sGravesande, Wieringhen ende Montfoort (daer hy ghedient heeft) van synentweghen

[1] „aen den synodum" ontbr. in M.

publicatie soude werden ghedaen van den predickstoel van dese syne schuldtbekentenisse ende wederopneminghe, waertoe aen die van Wieringhen ende Montfoort (die onder dese synode niet en staen) versoeck sal werden ghedaen. tWelck alles de synode alsoo goetghevonden heeft, ten eynde de wederkeeringhe ADAMI allesins kennelyck mochte werden, ghelyck synen val alomme tot kennisse ghecommen is, ende ghelyck hy vele menschen heeft bedroeft, velen oock den mondt openghedaen tot lasteringhe, dat wederomme allenthalven de vrome verblydt ende de vyanden der waerheydt beschaemt ghemaeckt mogen werden, waerinne ADAMUS heeft verwillicht. Ende na ernstighe ende broederlycke vermaninghe, aen hem ghedaen, is van dese versoeninghe ghemaeckt acte, die hem is medeghegeven. Is mede hiervan gheschreven aen de kerckendienaers tot Arnhem, alwaer hy hem langhe onthouden heeft, ende die tot syne wederoprechtinghe ghearbeydt ende aen dese vergaderinghe gheschreven hadden.

12. [JOH. ANDELIUS.] — Aangaende JOANNEM ANDELLIUM, daervan vermaendt wert art. 24, alsoo men verstaet, dat hy in een andere kercke dienst heeft aenghenomen ende van der Goude vertrect, ende de synode niet en wiste, wat hem hiertoe moveerde, daer hy nochtans behoort hadde syne motiven te openbaren, dewyle hy by weten ende versoeck van de gecommitteerde raden ende de ghedeputeerde des synodi in den dienst ter Goude ghestelt is gheweest, soo is besloten, dat de voorsz. ghedeputeerde hem hiervan vermanen ende de oorsaecken syns vertrecx hem affvraghen.

13. [*Catechismus predicken ter Goude.*] — Roerende het ander deel vant voorsz. 24ᵉ artyckel is by de ghedeputeerde gherapporteert, dat sy door brieven aan den kerckenraedt ter Goude hadden vereyscht, off het predicken des Catechismi in de kercke aldaer weder inghevoert was, ende dat burghemeesters ende regeerders der stede van der Goude gheantwoort hadden in sulck schryven seer verwondert te syn, item niet gheraden te vinden, dat de Catechismus in de kercke aldaer soude gheleert worden, want tvolck off uyt swackheydt off doort cleyn ghelooff, dat se aen den Catechismum stellen, daerdoor hen grootelycx souden verargeren ende tghehoor (dat tot verwonderinghe toe zedert het schorten des Catechismi was vermeerdert) wederomme tot onverwinnelycke schade verminderen soude, item dat sy, soo sy in toecomende tyden oorbaer vonden den Catechismum ghepredickt te worden, tselve niet laten souden te gheschieden, alles volghende den brieff, in de vergaderinghe voorghelesen, sonder dat den kerckenraedt eenich andtwoort (soo de ghedeputeerde seyden) hen toeghevoecht hadde. Item dat sy andermael hadden gheschreven aen den kercken-

raet, maer dat HERMANNUS alleen weder gheschreven hadde aen een van den ghedeputeerden, begheerende dat men om eenighe adiaphora gheen nieuwe moeyte en soude maecken, ende voorder wat den staet syner ghemeente aenginck hem ghedraghende aent rapport, by de visitatores des classis te doen. Welck rapport vooreerst by den synodo is ghehoort ende verstaen, dat sy bevonden hadden, dat in de kercke ter Goude (behalven tnaerlaten des Catechismi) den doop na tgheven van den seghen bediendt werdt, ende in de plaetse van affvraginghen voor den doop simpele vermaninghen ghebruyckt worden, dat oock noch eenighe lidtmaten der kercke ongherust waren ende om redenen, die sy meenden te hebben, haer uyt den ghehoore absenteerden, met welcke de visitatores seyden noch in handelinghe te syn. Hierover de synodus, latende het doen der visitateurs in syn gheheel, waerinne sy vermaent syn trouwelyck voort te gaen, heeft voort eerste gheoordeelt, dat men den brieff der ghedeputeerden niet en behoorde opt stadthuys te brenghen, ende dat van den kerckenraet qualyck ghedaen was, dat se op de brieven van de ghedeputeerde selve niet en hadden gheantwoort, synde tselve een specie van cleynachtinghe. Is HERMANNUS mede vermaent, hoewel het leeren des Catechismi op den predickstoel, in sulcke forme van vraghen ende andtwoorden ghestelt, in hemselven gheen bevel heeft in de heylighe schreftuere, dat nochtans een forme van Catechismus, dat is van een sommier vervat der fondamenten der christelycker religie in de kercken te hebben ende te leeren een apostolisch ghebruyck is, als blyckt uyt Heb. 6: 1, ende t'allen tyden in de kercke is onderhouden, ende heeft seer groote nutticheydt inne, daerom het in dien deele niet voor middelmatich behoort gehouden te worden ende met namen dat hy schuldich was den Catechismum te leeren volghende de beloftenisse, die t'andere tyden den kerckenraet ende oock de burghermeesteren in syne reconciliatie ghedaen ende hy oock aenghenomen hadde, om namaels daertoe te aerbeyden, dat de Catechismus van hen gheleert soude werden, twelck oock grootelycx diende tot syne reputatie by de kercken ende tot verseeckeringhe, dat hy deselve fondamenten der suyver leere met andere vrome kerckendienaren heeft. Waerop HERMANNUS verclaerde, dat hy synenthalven gheen swaricheydt hadde in den Catechismo met de verclaringhe, by hem daerover ghedaen ende in de acte van reconciliatie uytghedruckt, oock mede bereydt ende willich was denselven te leeren, ende soo het de magistraet belooft hadde, begeerde deselve op hare belofte mede wel te vermanen. Is hem gheseydt, dat hy schuldich was, al waert dat het de magistraet niet belooft en hadde, deselve te onderrichten, dat het alsoo behoorlyck was te gheschieden. Is eyndelyck gheresolveert ende HERMANNO voorghehouden, dat de ghedeputeerde des synodi sullen commen ter Goude ende den magistraet verthoonen, dat de predicatie des Catechismi weder

behoort inghevoert te werden, met alle soodanighe redenen, als daertoe sullen dienen, ende dat tselve niet en behoort van mynh. belettet maer ghevordert te worden, principalyck dewyle hare E. in de reconciliatie HERMANNI belooft hebben haer te beneerstighen, dat sulcx gheschiede, ghelyck oock de broeders in de opneminghe HERMANNI daerop ghesien hebben, ende andersints noch meer swaricheydts in deselve souden hebben ghemaeckt. Ende sal HERMANNUS by de ghedeputeerden hem vinden, wanneer se mynheeren sullen aenspreken, ende deselve trouwelyck helpen vermanen tot tghene voorsz. is ende synen bereyden wille tot het leeren des Catechismi rondelyck verclaren, twelck hy alsoo aenghenomen heeft te doen. Sullen oock de ghedeputeerde mynheeren belanghende haren brieff onderrechten, dat de judicature van de voorstellinghe der leere der waerheydt ende van de wyse om tvolck te onderrechten in de fondamenten des ghelooffs den magistraten niet toe en comt maer den kerckendienaren, dien de Heere tselve opgheleydt heeft, ende dat men tvolck in den quaden smaeck, die se moghen hebben in de voorsz. fondamenten, niet en behoort te ghelooven [2]) maer hen altyt voor te draghen tghene noodich is, ghelyck [3]) men oock verstaet, dat ter Goude vele onder den volcke syn, die een lust hebben om den Catechismum te hooren ende geargert syn, dat deselve daer niet ghepredict wordt. Dit sullen de ghedeputeerde den h. magistraten alsoo mondelinghe voordraghen ende (soot noodich is) oock een schreftelyck vertoogh daervan doen.

14. [EVERHARDUS BOMMELIUS.] Was gheschreven aen die van Groeninghen, volghende den last gegeven art. 25, in wat manieren EVERHARDUS BOMMELIUS uyt Hollandt ghescheyden is. Ende alsoo de voorsz. BOMMELIUS de kercken van herwaertsover van de erghernissen by hem ghegeven noch niet en heeft voldaen ende tot kennisse des synodi was ghecommen, dat hy evenwel voorghenomen hadde den dienst tot Benschop, daer hy beroepen was, aen te nemen, soo sal men uyt dese vergaderinghe den raet van syne ghenade VAN HOHENLOO (onder wiens jurisdictie de voorsz. plaetse behoort) van de ghelegentheydt des voorsz. BOMMELII adverteren ende versoecken, dat hy tot den dienst niet en werde toeghelaten, totdat hy met de kercken versoendt sal wesen.

15. (*Waerseggers weren.*] — Nopende het weeren van de waerseggers ende dierghelycke, geroert art. 26, daerinne werdt noch cleyne beteringhe ghespeurt. Ende is hier bysonder clachte ghedaen over eenen CORNELIS

---

[2]) „ghelooven" L heeft „gelieven." [3]) „ghelyck" L heeft „dewijle."

Gerridtsz, meest syn residentie houdende in den Haghe (alwaer hy eertyts in hechtenisse gheweest maer weder vryghelaten is), die alomme, principalyck ten platten lande in Delffslandt, Schielandt, Rhynlandt [1]), veel quaets onder de huysluyden doet, hem onderstaet verborghen gheldt in der aerden aen te wysen, gheeft voor, dat hy met den enghelen ende der affghestorven gheesten spreeckt, dryft het vaghevier ende bedevaerden door voorstellinghe van eenighe apparitien, de pauselycke superstitien den eenvoudighen opentlyck inplantende ende deselve met hooghe dreyghinghe des helschen viers vant ghehoor des goddelycken woordts afftreckt etc. Ende wort den ghedeputeerden des synodi midts desen last ghegeven myne h. den Staten vertooch daervan te doen, ghelyck oock mynheeren de ghecommitteerden op desen synodo aenghenomen hebben tselve te bevorderen, ten eynde het gheremedieert werde.

16. [*Onstichtelicke uytstekende teeckenen of berden.*] — Roerende het weeren van d'onstichtelycke uytstekende ofte uythanghende teeckenen ende berden, art. 30, daer noch niet veel van ghedaen is, sal van den kerckendienaren by de particuliere officiers ende magistraten voorder om beteringhe aenghehouden werden.

17. [*Die haer selven ombrengen.*] — Van deghene, die haerselven ombrenghen, hadden de ghedeputeerde des synodi vertoogh ghedaen aen den Rade Provintiael, volghende hare commissie art. 31. Ende was by myne heeren aenghenomen daerop te letten, maer is toch toe gheen sonderlingh effect ghevolcht. Doch alsoo mynheere de raetsheere Casembroot verclaerde, datter begost was ordre in ghestelt te worden, soo is syne E. ernstelyck versocht de handt aen te houden, datter eyntelyck mach werden inne versien.

18. [*Examineren der studenten tot Leijden met overstaen der gedeputeerden des synodi.*] — De classis van Leyden hadde sich beclaeght by de ghedeputeerde over de resolutie, art. 43 ghenomen, belanghende het examen der studenten, die men wil ghebruycken tot den dienst der kercken. Maer hare redenen, hier ghehoort ende overgheweghen, en syn niet ghenoechsaem gheachtet, want de vergaderinghe verstaet, dat het overstaen van eenighe ghedeputeerde des synodi over d'examinatie der studenten, die by de professeurs ende de classe gheschiet, niet en strydt teghen den 18^en^ art. des generalen synodi, ghelyck die van Leyden meenen; dat oock de professeurs noch de classis hierdoor niet vercortet syn, maer dat het diendt tot meerder

---

[1]) „in Delffslandt — Rhynlandt" ontbr. in M.

verseeckertheydt van de beqauemheydt der dienaren. Persisteert daeromme de synodus by hare voorighe resolutie. Ende sullen de ghedeputeerde aen den classem van Leyden schryven, dat se sich conformere met andere classen ende gheen swaricheydt meer en maecke.

19. [*Prediken der proponenten.*] — Belanghende het predicken der proponenten sullen de classes wederomme haer vermaendt houden, dat se tselve niet en laten gheschieden, tensy datter een professeur ofte predicant by sy om redenen, in den voorleden synodo verhaelt.

20. [*Disorderen in den lande te beteren.*] — Eyndelyck aengaende de vordere commissien, den ghedeputeerden gegeven, van seeckere misbruycken ende disordren mynh. den Staten aen te dienen om ghebetert te moghen werden, als van de superstitien, openbaerlyck in den lande gheoeffent art. 11, van de matrimoniale saecken ende echtmydinghe der Wederdooperen art. 13, vant placcaet van de scholen soowel teghen de ghemeene papen als teghen de Jesuiten art. 15, van de ghelyckheydt der feestdaghen art. 16, van de licentie int drucken van alderley boecken art. 26, van de ontheylinghe der sabbathen art. 29, vant trouwen der onghedoopten met den ghedoopten art. 35, ende van de sobere gagien der schoolmeesteren etc. art. 36, is by de ghedeputeerde laetstleden Martio van desen allen een lanck ende ernstich vertoogh ghedaen aen de h. Staten van Hollandt ende Westvrieslandt uyt den naem der kercken niet alleen van Zuydthollandt maer oock vant Noorderquartier, derwelcker ghedeputeerde sich mede adjunct ghevoecht hadden in desen. Ende waren in de remonstrantie noch sommighe andere dinghen gheinsereert, die t'andere tyden waren verthoont maer niet ghebetert. Alles naer luydt der remonstrantien selve, die de vergaderinghe voorghelesen is. Waerop mynheeren de Staten belooft hebben te sullen letten ende ordre stellen naer vermoghen ende sullen de ghedeputeerde daerop naer gheleghentheydt aenhouden.

21. *Resolutien op de saecken, den gedeputeerden vorder voorgecomen.* — Naer resumptie der acten des voorleden synodi is ghelettet opt rapport der ghedeputeerde van de voorder voorghevallen saecken. Ende eerstelyck aengaende de kercke van Woerden, die selve verclaert hadde neffens D. Boxhornium noch eenen kerckendienaer te begheeren maer noch gheenen en hebben, is geoordeelt noodich te syn, dat de voorsz. kercke met eenen tweeden dienaer voorsien werde, ten eynde de begoste reformatie aldaer te beter ghevordert mach worden, waertoe de ghedeputeerde des synodi, soo het van nooden is, mede sullen helpen aerbeyden.

22. [*Ordinantie van geen boecken, rakende de religie, te drucken sonder visite.*] — Voorts wordt bevonden, dat d'ordonnantie des synodi van gheen boecken int stuck van de religie uyt te gheven sonder alvooren ghesien te syn by de ghedeputeerde des synodi van sommighen niet en is onderhouden. Worden daeromme alle dienaren ende ouderlinghen midts desen vermaendt sich hierinne behoorlyck te quyten.

23. [JOHANNES BACKHUSIUS.] — JOANNI BUCKHUSIO, dienaer tot Iselsteyn, wordt toeghestaen op syn versoeck aen de ghedeputeerde, dat hy sich by provisie sal voeghen tot de classe van Woerden, totdat naerder ordre in de plaetsen daerontrent ten respecte van de kerken sal ghestelt worden.

24. [*Examen der nieuw aengecomen dienaren.*] — Noch hebben de ghedeputeerde aengegeven de examinatien der nieuwer aenghecommen dienaren, over welcke sy dit jaer ghestaen hadden. Ende is opt voorstellen derselver (ter occasie van tghene hen in de voorgaende [1]) was voorghevallen) goetghevonden by dese vergaderinghe, dat voortaen alle die dienaren des classis, sooveel doenlycken is, sich sullen laten vinden by de examinatie, ten eynde sy alle van de gheleghentheydt des geexamineerden kennisse moghen draghen ende met ghemeene stemmen advyseren, item dat de lidtmaten des classis stemmen sullen, naerdat de ghedeputeerde des synodi eerst haer advys gegeven sullen hebben. Worden oock alle classes midts desen vermaendt wel toe te sien, dat sy volghende de voorgaende synodale ordonnantie eerst in hare vergaderinghe wel beproeven ende oeffenen denghenen, die ter examinatie ghestelt sullen worden.

25. [*Ondersoeck op de visitatien.*] — De visitateurs der classen syn ghevraecht, off sy in hare visitatie yet bevonden hadden, dat hier behoeven soude aenghedient te worden, ende hebben gheandtwoort: neen. Dan is ghemoveert, oft niet goet en ware eenighe generale visitateurs te stellen, die tgheheele jaer door visitatie souden doen van alle classen ende op de voorvallende ghebreecken letten ende aen den synodum rapport doen. Maer dewyle dit een saecke is, die met voorweten van de classen behoort ghedaen te werden, soo sal daervan teghen taenstaende jaer een gravamen uytgheschreven werden.

26. *Resolutien op de poincten, daerop dese synodus beschreven is.* — Aengaende de poincten ende gravamina, die op desen synodum uytgheschre-

---

[1]) „voorgaende". L heeft „voorgaende handelingen."

ven syn, wordt bevonden, datter vele dinghen onder syn, die in voorgaende synoden syn voorghedraghen ende daerop oock resolutie is ghenomen, die van des synodi weghen wel te wercke is ghesteldt, maer het schortet aen de executie, welcke aen de h. Staten oft andersints dependeert ende den synodo (die sulcx leet is) niet en mach gheweten werden. Is derhalven een generale andtwoort op alle soodanighe poincten, die nu hier weder commen, dat daerinne de synodus niet anders can ordineren als voorder aen te houden by mynh. de Staten ende andere, daert behoort, volghende tghene hierboven art. 20 is ghestatueert.

27. [*Diaconien.*] — Wat particulierlyck belanght het stuck van de diaconie, gravam. 1 gheroert, naerdien men verstaet, dat tot sommighe plaetsen in de classe van Leyden, Woerden ende elders de diaconie der kercke verhindert werdt tot achterdeel der kerckelycke bedieninghe ende der armen, soo worden de ghedeputeerde des synodi belast hiervan te remonstreren ende aen te houden aen de ghecommitteerde raden ende, soot noot doet, aan de h. Staten selffs, opdat daerinne versien ende d'oortgens, tot den armen ghedestineert, by hen ontfanghen moghen werden.

28. [*Druckfaulten in de bibels etc.*] — Datter gheclaecht wordt, gravam. 2, dat de bybels ende andere goede boecken in theologia met groote faulten ghedruckt worden, tselve can ghenoechsaem verbetert worden door de particuliere overheden der plaetsen, daer sulcx valt, aen welcke overheden de kercken respectivelyck versoecken sullen, dat hare E. de druckers ernstelyck belasten op de correcture der boecken wel te letten.

29. [*Refutatie vant boecxken* COSTERI.] — Van de refutatie des boecxkens COSTERI, gravam. 4, soude tselve van den kerckendienaren wel connen ghedaen werden, ghelyck de materien aengaende de leere, int voorsz. boecxken vervatet, by den onsen hier ende daer vele verhandelt syn. Dan alsoo de dienaers claghen, dat se met de wercken haers diensts (die den gheheelen persoon vereysschen, wanneer men sich behoorlyck wil quyten) te seer beladen syn, soo is goetghevonden, dat de professores theologiae tot Leyden, dient eyghentlyck toecompt de leere met openbare disputatien ende schreften te defenderen, by de ghedeputeerde versocht sullen worden in desen ende dierghelycke te willen aerbeyden. Daerentusschen vindt de synodus goet, dat de dienaers, die met de gaven den tydt ende gheleghentheydt souden moghen hebben, mede wat doen met schryven ende oversetten midts onderhoudende de ordonnantie, hierboven art. 22 vernieut.

30. [*Afgoderien ende superstitien te Montfoort.*] — Opt 5e gravamen, aengaende particulierlyck de superstitien ende openbare affgoderien, die te Montfoort ghcschieden tot groot nadeel van den naestgheleghen classe van Woerden, sullen de ghedeputeerde des synodi tselve levendich verthoonen soowel aen syne Excellentie als aen de h. Staten. Sal oock yemandt van den kerckendienaren te Rotterdam adjunct met den dienaer op Delffshaven mynvrouwe van Merode hiervan aenspreken ende bidden, dat hare G. hierinne helpe remedieren.

31. [*Burse tot Leyden te becomen.*] — Om tot Leyden te moghen vercryghen eenighe burse ofte tafel van minder pryse etc., gravam. 7, is geraden ghevonden, dat de ghedeputeerde des synodi dese saecke met den professoren in communicatie sullen legghen ende met raet derselver den h. advocaet vant landt ende andere heeren aendienen om de saecke tot beter ghelegentheydt te prepareren.

32. [*Vermeerderinge der tractamenten.*] — Opt 9e gravamen, van de vermeerderinghe der tractamenten der kerckendienaren, wort bekent, dat de clachten derselver rechtveerdich syn, want d'experientie leert, dat de dienaers in groote schulden gheraken, ende dat den dienst in lasteringhe comt ende vilipendentie, ende vele dienaers haer ampt bedienen met suchten etc. Is derhalven besloten (in conformiteyt van de resolutie by die van Noorthollandt, in haren laetsten synodo over deselve clachte ghenomen), dat de ghedeputeerde des synodi om verbeteringhen der gagien der dienaren versoeck sullen doen aen mynh. de Staten met voorstellinghe der bovenghemelde redenen ende dierghelycke andere meer. Ende alsoo de gheestelycke goederen tot dit ghebruyck syn ghedestineert, soo sullen de ghedeputeerde hare E. versoecken, dat se emmers de gheestelycke goeden, die noch overghebleven syn, onvercocht willen laten, ten eynde de kerckendienst behoorlyck onderhouden mach werden met vaste bestendighe middelen. Ende aenghesien groote clachten van de dienaren comen, dat se van de dronckaerts ende andere bespottet werden, omdat se uyt de verpachtinghe van de imposten ende andersints worden onderhouden, streckende tselve tot groote verachtinghe des diensts, soo sal men meteenen versoecken, dat hare E. (nadat se sulcx goetvinden sullen) andere stichtelycke middelen in de plaetse van dien willen ordonneren.

33. [*Predicanten stellen int land van Heusden ende Altena.*] — Nopende het 10 gravamen, van int landt van Heusden ende Altena eenighe vrome predicanten ghestelt te worden onder sauvegarde, is goetgevonden, dat de

ghedeputeerde des synodi tselve aen de h. Staten Generael ende particulier [1]) na eysch der saecke sullen versoecken, ghelyck oock niet ongeraden wert ghevonden van Sevenbergen ende de Langhestraet (daervan hier voorgheslaghen is) by hare E. mede te vermanen.

34. [*Lyckpredicatien.*] — Sullen de ghedeputeerde des synodi de classis, in welke de lyckpredicken (soo genoteert wert gravam. 13) gheschieden, ernstich vermanen deselve, volghende de kerckenordeninghe generael, naer te laten ende goede toesicht te nemen, off de meeninghe des synodi naerghecommen wordt, bysonder dewyl men bevindt, dat soodanich werck een consequentie maeckt in andere kercken, ende de dienaers in groote moeyte ghebracht werden.

35. [*Trouwen van die van elders comen.*] — Op 14[e] wordt den dienaren wederomme vernieut ende belastet dieghene, die van elders commen, te [2]) trouwen, voordat se ghenoechsame attestatie van de plaetse harer laetster residentie ghesien hebben, twelck onderhouden sal worden selffs in regard van de proclamatien over alle dieghene, die niet ten minsten een jaer sullen ghewoont hebben ter plaetse, daer se gheproclameert ofte ghetroudt begeeren te syn.

36. [*Attestatien der arme passanten.*] — Van de attestatien der armer passanten, gravam. 15, wordt den kerckendienaren wederomme belastet volghende d'oude ordonnantie, dat se in alle attestatien aenteeckenen, vanwaer de passanten commen, waer sy henen willen, wanneer sy vertrocken syn ende hoeveel hen gegeven is, besegelt ofte emmers van twee onderteeckent. Ende soo wat attestatien dese dinghen ofte een van dien niet en sullen hebben, die en sal men niet aennemen. Ende met namen sullen gerefuseert werden de attestatien, die gegeven syn om hier ende daer eenich subsidie te gaen halen, dewyle tselve tot groot overlast der diaconen streect ende een maniere van bedelrye is.

37. [*Vervolgingen in Braband etc.*] — Op de 1[e] vraghe (gravam. 17) vant weeren der vervolginghen, die van nieuws beginnen in Brabandt etc., is gheadvyseert, dat het niet quaet en sal syn, dat de ghedeputeerde des synodi tselve den h. Staten aendienen.

38. [*In synodo niet censureren, die in de classe gecensureert zijn.*] — Op de 2[e] vraghe (gravam. 18) wort gheandtwoort, dat den synodo niet

---

[1]) „Generael ende particulier" ontbr. in M. [2]) „te" M heeft „niet te."

toestaet de soodanighe wederom te censureren, die van de classe syn ghecensureert in deselffde saecke, welverstaende indien de censure in den classe behoorlycker wyse ghedaen is, insonderheydt als een dienaer wat doet teghen een expresse resolutie des synodi, die van consequentie is, soo mach de synodus, tselve tot hare kennisse commende, wel met een bysondere vermaninghe censureren. Uyt welcke andtwoorde oock ghenoechsaem blyckt d'antwoorde op de derde vraghe.

39. [*Suspensie eens dienaers.*] — Op de 4ᵉ vraghe (gravam. 20) is gheandtwoort, dat men op claer bescheydt ende ghetuyghenisse moet toegaen om tot de suspensie eens dienaers te commen ende niet op onseeckere gheruchten, tsy dat men tbescheydt kerckelycker wyse can becommen, off dat het rechtelycker wyse (wanneert soo van noode is) geschiede, behoudelyck nochtans, indien een dienaer de herberghen frequenteert ende oorsaecke van quade geruchten gheeft, dat de classes ende kercke hem ernstelyck sullen vermanen ende, soo hy niet en desisteert, naer Godts woort ende kerckelycke orden teghen hem als eenen ongehoorsamen ende wederspannighen procederen.

40. [*Getuijgenisse geven.*] — Opt de 5ᵉ [1]) (gravam. 21) wordt gheandtwoort, wanneer het luyden syn met eeren ende die men kent voor onpartydich, soo valt op haer getuychnisse niet te segghen.

41. [*Overspelige of een dienaer mach trouwen.*] Op de 6ᵉ (gravam. 22) off een dienaer mach trouwen deghene, die te vooren in overspel met malcanderen gheweest hebben, is gheandtwoordt, dat de dienaers de soodanighe sullen wysen tot de overicheydt ende laten deselve sulcke saecken rechten.

42. [*Getroude in onvrede levende ende lidmaten sijnde.*] — Op de 7ᵉ vraghe (gravam. 23) is gheandtwoort, dat de dienaers deghene die gehoudt syn ende door onvrede van malcanderen huyshouden, ernstelyck sullen vermanen tot reconciliatie. Ende ist dat sy sich daertoe niet en connen verstaen, sal de kerckenraedt de saecke ondersoecken ende den schuldighen van het avondtmael des Heeren affhouden, maer den onschuldighen ende den versoenlycken toelaten.

43. [*Bankcroutiers.*] — Op de 8ᵉ vraghe (gravam. 24) is geandtwoort,

---

[1]) „5ᵉ" M heeft „5 vrage."

dat men neerstelycken sal ondersoecken, off dese schuldenaers der goeden luyden goet in overdadicheydt doorghebracht ofte met valschheydt ende bedroch ommegegaen hebben, off dat haer failleren alleen door ongheluck, van den Heere hen overghesonden, is gheschiet. Want ghelyck de eerste syn te censureren om haer overdaets ende valsheydts wille, alsoo en isser gheen reden, waeromme den tweeden eenighe straffe opgheleydt soude moghen worden.

44. [*Of alle dienaers der steden in den classe decisive stemmen hebben.*] — Op de 9e vraghe (gravam. 25), off alle de dienaers in de steden, wanneer se in den classe tsamen verschynen, stemme decisyff sullen hebben, is gheandtwoordt, dat men dit refereert tot den synodum generael.

45. [*Gravamina van de classe van Gorichem. Grave* VAN HOHENLOO *wil, dat de dienaren van het graefschap Buren onder de classe van Gorinchem niet meer resorteren.*] — Noch heeft de classis van Gorchum buyten dese uytschryvinghe eenighe andere gravamina voorghestelt, die hen namaels syn voorghecommen, als ten eersten dat de drossart van Bueren uyt den naem van den grave VAN HOHENLOO den dienaren, ondert graeffschap van Bueren resorterende, belast hadde in de classe van Gorchum niet meer te compareren om de jurisdictie van syne G. niet te vercorten. Ende is goetghevonden, dat de ghedeputeerde des synodi syne G. sullen onderrechten, dat de repartitie der classen ende tonderhouden van dien gantsch niet medebrenght eenighe vercortinghe van polityc que jurisdictie. Doch alsoo syne G. nu buytenslandts is, sal de drossart versocht werden den voorsz. dienaren toe te laten by provisie hare ghewoonlycke comparitien in den classe van Gorchum te doen, totdat syne G. wederghekeert sal syn.

46. [*Everdingen ende Sydervelt hebben geen predicanten.*] — Ten tweeden dat de grave VAN CULENBURGH tot Everdinghen ende Sydervelt in de plaetse van predicanten ghestelt hadde schoolmeesters om te lesen in de kercke, by ghebreecke van middelen om predicanten te onderhouden. Waerop de synodus, insiende de consequentie, die hieruyt volghen soude tot achterdeel der kercke, den ghedeputeerde des synodi heeft belast aen syn G. ofte synen raet te versoecken, dat de voorsz. twee dorpen by provisionele combinatie met eenen dienaer moghen werden voorsien, totdat beter middelen ghevonden connen werden.

47. [*Houwelick met een furieus man.*] — Ten derden hebben ghevraecht, off het houwelyck, by een seeckere weduwe aengegaen met een man, die

weleer furieus was gheweest, maer was cloeck van sinnen, als hy se troude, ende nu weder furieus is gheworden, ghedissolveert mach werden. Ende is gheandtwoordt, dat het niet goddelyck mach werden ghedissolveert, ghelyck het oock naer rechten een houwelyck moet blyven.

48. [*Stolwijckse magistraet soeckt te behouden* SIMON DE VLIEGER.] — Hebben voorts by desen synodo clachte ghedaen de schoudt, gheworens ende sommighe lidtmaten der kercke tot Stolwyck, resorterende ondert classe van der Goude, van dat de voorsz. classis hen wilde benemen haren predicant SYMON DE VLIEGHERE, met welcken sy verclaerden wel tevreden te syn, dan datter alleen dry ofte vier lidtmaten waren, die haer met syn ghaven (welcke nochtans by de classe waren gheapprobeert) niet en lieten ghenoeghen, versoeckende hulpe aen den synodum om haren dienaer te moghen behouden. De synodus hierop ghehoort de ghedeputeerde des classis van der Goude, oock mede de vier lidtmaten der kercke, hiervoor gheroert, ende SYMON DE VLIEGHERE selve (die oock by last der vergaderinghe een predicatie voor deselve dede), ende alles rypelyck overghewe-ghen, heeft gheoordeelt, dat de voorsz. dienaer in syn kercke sal blyven ende hem vermaendt die ghaven, die in hem syn ende die de synodus ghenoechsaem achtet om de ghemeente te onderwysen, tot meerder stichtinghe des volckx te verwecken. Syn oock de voorsz. verschillende partyen elck naer hare gheleghentheydt vermaent tot vrede ende stichtelycke conversatie met malcanderen ende met den dienaer voorsz.. Ende om tbesluydt des synodi de ghemeente aen te dienen ende een vaste reconciliatie, sooveel moghelyck is, te maecken, soo sullen JOANNES BECIUS ende FRANCISCUS PITHEUS sich met den eersten tot Stolwyck vinden, ende de classis sal particulierlyck toesicht op de voorsz. kercke ende haren dienaer nemen.

49. [*Gelderlant versoeckt, dat Bommel come onder haren synode.*] — Opt schryven van de cancelaer ende Raden des vorstendoms Geldre ende graeffschaps Zutphen aen dese vergaderinghe opt aendienen des synodi van Gelderlandt, inhoudende een versoeck, dat de dienaers, die duslanghe den classi van Gorichem annex syn gheweest ende nochtans in Gelderlandt sitten, van de voorsz. classe ontslaghen ende tot den Gelderschen synodum ghewesen souden werden, is goetghevonden, dat de ghedeputeerde des synodi hiervan eerst sullen spreken met JOANNE LEONE, dienaer der kercke tot Bommel, ende na bevindinghe der saecke daerinne procederen, midts dat niet tot verlatinghe der voorsz. dienaren en sal werden ghedecideert, voordat het den Staten van Hollandt verthoont sal wesen om de gheleghentheydt der stadt Bommel wille, die een particulier respect tot Hollandt heeft.

50. [*Correspondentie tusschen Gelderlant ende ons versocht van twee dienaren als met Noordhollant.*] — Was versocht van JOANNE FONTANO, kerckendienaer tot Arnhem, dat men deser vergaderinghe soude aengheven, dat in den synodo van Gelderlandt ghesproken was van twee dienaren uyt den haren [1]) op onsen synodum ende wederomme twee dienaren uyt desen synodo op den heuren (ghelyck tusschen den Zuydt ende Noorthollandtschen synodum gheschiet) respectivelyck te committeren tot meerder stichtinghe ende goede eenicheydt tusschen den kercken. Maer alsoo men niet en wist uyt het aengheven FONTANI, wat hierinne by den synodo van Gelderlandt finalycken geresolveert was, soo is JOANNI UYTENBOGAERT opgheleydt (alsoo aen hem gheschreven was) daernaer te vernemen, opdat de synoden van Zuydt ende Noorthollandt, welcken beyden tselve aengaet, hiervan teghen taenstaende jaer verwitticht mogen werden.

51. [*Boecxken tegen den heer van* ST. ALDEGONDE.] — De ghecommitteerde dienaers uyt Noorthollandt, ghevraecht off sy wat hadden voor te stellen, seyden in laste te hebben van weghen haers laetsten synodi hier aen te dienen derselver vergaderinghe advys te syn, dat het boecxken, onlancx int Fransoys uytghegheven tegen de heere van ST. ALDEGONDE, ghenaemt Antidote ou Contrepoison, wel diende by de kercke beandtwoort te werden, voor soovele als daerinne worden aenghetast ende gheblameert de kercken int generael. Waerop dese vergaderinghe wel bekent heeft tselve niet quaet te syn, maer vant swaricheydt, wie het doen soude, ghemerckt de dienaers met hare diensten ghenoech te doen hebben, ende hebben hiertoe wel ghestemt ARNOLDUM CORNELII ende JOANNEM UYTENBOGAERT, doch deselve hebben sich mede gheexcuseert.

52. [TACO SIBRANDI.] — Ten anderen is by de voorsz. ghecommitteerde mede aenghedient, hoe dat in den laetsten synodo van Noorthollandt eendrachtelyck ende met ghemeenen advyse aller classen volghende hare instructien besloten was, dat men TACONEM SYBRANDI (die nu soo langhe jaren de kercke van Medenblick in een droevighe scheuringhe ende onruste ghestelt hadde ende noch stelde, sonder te willen in eenicheydt commen met de ghemeene kercken) openbaerlyck van den predickstoel in sommighe kercken verclaren soude niet gehouden te werden voor een dienaer der Ghereformeerder kercke, maer dat mynheeren de Staten van Hollandt ende Westvrieslandt ghedaen hadden ende noch deden inhibitie van de voorsz. publicatie ende verclaringhe, waerinne de kercken van Noorthollandt gheen

---

[1]) „uyt den haren" ontbr. in M.

cleyn mescontentement ende mishaghen hadden, ende dat de ghedeputeerde des synodi door brieven aen hem hadden versocht, alsoo de synodus in Zuydthollandt voorhanden was, dat sy tgunt voorsz. is, aldaer souden aendienen ende aen deselve versoecken assistentie om te bevorderen, dat se onverhindert hare synodale resolutie te wercke mochten legghen. Dienvolghende hebben de ghecommitteerde voorsz. dese saecke met de teghenwoordighe vergaderinghe gheleydt in communicatie ende versocht de handt daeraen te willen houden, achtende tselve wel behoorlyck te syn, overmidts het een generale saecke is, die ons allen int ghemeene aengaet, dat de censuren teghen de dienaers, die se verdiendt hebben, vryelyck moghen gheoeffent werden ende andersints een schadelyck inbreuck in de kercke ghemaect wordt. Waerop de vergaderinghe (tselve mede alsoo verstaende ende insiende) heeft gheresolveert, indien de ghemeene kercken van Noorthollandt hare hulpe in desen eyndelyck commen te versoecken, dat se haerselven met hen sullen adjunct voeghen in de voorderinghe van de voorsz. saecke, ende dat de ghedeputeerde deses synodi eendrachtelyck met die van Noorthollandt den heeren Staten sullen remonstreren, dat hare E. de kercken in hare censuren niet en beletten, maer laten deselve haren vryen ganck hebben teghen den dienaren, die notoire publycke erghernissen ende schade in de kercken aenrichten. Tot welcken eynde hare E. sal voorghehouden worden de acte, by hare E. den dienaren van den kercken van Zuydthollandt voor eenighe jaren verleent, inhoudende dat de kercken in hare handelinghen teghen d'ongheregelde dienaers onghestoort ghelaten sullen worden.

53. *Deputatien by den synodo gedaen.* [1]) — Tot visitatores classium syn ghestelt:

in den classe van Dordrecht

Godefridus Oldendorpius,
Andreas de Meestere [2]);

in den classe van Delft

Jacobus Rolandi,
Petrus Lowyck;

in de classe van Leyden

Henricus Gallus,
David Jacobsz;

in de classe van der Goude

Lambertus Jemmingius,
Adriaen van den Borren, die om redenen wort gecontinueert;

---

[1]) Dit marg. ontbr. in M. [2]) „de Meestere" M heeft „Demetrius".

in de classe van Rotterdam

Henricus Cochlaeus,
Cornelius van Hille;

in de classe van Gorichem

Jodocus Geisteranus,
Albertus Celcaert;

in de classe van den Briele

Regnerus Donteclock,
Cornelis Adriaensz;

in de classe van den Haghe

Dirck Pietersz,
Libertus Fraxinus;

in de classe van Woerden

Robertus de Riddere,
Franciscus Pitheus.

Dewelcke by den synodo ghestelt synde, voor dit jaer ten minsten eens alle de kercken haers classis sullen visiteren ende aen den naesten synodum rapport doen.

54. Tot ghedeputeerde des synodi voor de twee naestcommende jaren in de plaetse Arnoldi Cornelii ende Caspari Swerinckhusii syn ghestelt Wernerus Helmichius ende Joannes Becius, ende sullen de voorsz. Arnoldus ende Becius uyt den naem deses synodi op den naesten synodo van Noorthollandt compareren.

55. Ten laetsten na vermaninghe, by Johan Uytenbogaert ghedaen op Matth. 5 : 13, syn mynheeren de gecommitteerde der heeren Staten bedanct. Ende censura gehouden synde is de vergaderinghe naer dancksegginge tot Godt verlaten, de classe van der Goude bevolen synde (naer ordinantie) die uytschryvinghe des naesten synodi, in dewelcke een dienaer uyt de classe van Leyden voor ende een uyt de classe van Rotterdam naer een vermaninghe door Godts ghenade sullen doen. Aldus geeyndicht tot Schoonhoven op den 13en Septembris anno 1597.

Joannes Uytenbogaert,
hujus synodi praeses.

Acta des Suydthollantschen synodi, ghehouden binnen Dordrecht anno 1598 *ende begonnen den* 1*en* *Sept.*

Gedeputeerde tot den synodum. — Na aenroepinghe des naems Godts hebben de navolghende ghedeputeerde tot den synodum hare behoorlycke credentien overghegeven:

Wt den classe van Dordrecht:

Henricus Corputius,	dienaer	tot Dordrecht,
Joannes Bisschop,		tot Geertruydenberghe,
Arnoldus van der Swaluwe,		tot Westmase,

Heyndrick van Vorst, ouderlinck der kercke tot Dordrecht.

Wt den classe van Delft:

Wernerus Helmichius,	dienaer	tot Delft,
Arent Harmansz,		tot Vlaerdinghen,
Jan Barentz,		tot Ouwerschie,

Burgher Jansz, ouderlinck tot Delft.

Wt den classe van Leyden:

Thomas Spranckhusius,	dienaer	tot Leyden,
Joannes Nobelius,		tot Coudekerck,
Elealarus Platevoet,		tot Noortwyck,

Cornelis Adriaensz, ouderlinck der kercke tot Leyden.

Wt den classe van der Goude:

Livinus van den Borre,	dienaer	tot Schoonhoven,
Lambertus Jemmingius,		tot Moordrecht,
Thomas Bruschenius,		tot Ouderkerck.

Wt den classe van Rotterdam:

Cornelis van Hille Judoci,	dienaer	tot Rotterdam,
Franciscus Lansbergius,		tot Rotterdam,
Hermannus Grevinckhovius,		tot Delffshaven,

Willem Letterhuys, ouderlinck tot Rotterdam.

Wt den classe van Gorichem:

Judocus Geisteranus,	dienaer	tot Gorichem,
Joannes Andelius,		tot Meerkercke,
Albertus Celcaert,		tot Vianen,

Wouter Peetersz van Waelwyck [1]), ouderlinck tot Gorchum.

[1]) „Waelwyck" L heeft „Naeltwijck".

Wt de classe van den Bril:

NICOLAUS DAMIUS,	dienaer	in den Bril,
GOSSUINUS PICARDI,	dienaer	tot Oostvoorn,
JOACHIMUS HORSTIUS,	dienaer	in de Oudetonghe,

JAN WILLEMSZ, ouderlinck in den Bril.

Wt den classe van sGravenhaghe:

PETRUS EVERHARDI,	dienaer	in sGravenhaghe,
LIBERTUS FRAXINUS,	dienaer	in sGravenhaghe,
JACOBUS CORNELII,	dienaer	tot Lausduynen.

Wt den classe van Woorden:

HENRICUS BOXHORNIUS,	dienaer	tot Woorden,
FRANCISCUS PITHIUS,	dienaer	tot Alphen,
LUCAS JOANNIS,	dienaer	tot Waddincxveen,

HERMAN JANSZ CAMERYCK, ouderlinck der kercke Woorden.

Ende alsoo die van sGravenhaghe ende Goude sonder ouderlinck verschenen, is die excuse van die van sGravenhaghe, daerover ghedaen, voor desen aenghenomen gheweest. Ende syn die van de classe van der Goude belast den ghedeputeerden ouderlinck, die niet verschenen is, syns affblyvens te vermanen.

Syn mede uyt last der h. Staten van Hollandt ende Westvrieslandt verschenen de hoochgheleerde ROMBOUT VAN HOOGHERBITS, raet in den Hooghen Rade, ende ADRIAEN VAN DER MEER, raedt in den Hove Provintiael, ende uyt laste des Noorthollandtschen synodi HERMANNUS GERARDI ende JOANNES BOGAERT, kerckendienaren tot Enckhuysen ende Haerlem respective, alle met behoorlycke brieven van commissien ende credentie, der vergaderinghe geexhibeert.

Syn vercoren tot praesidem WERNERUS HELMICHIUS, tot assessorem LIBERTUS FRAXINUS ende tot scribam FRANCISCUS LANSBERGIUS.

THOMAS SPRANCKHUYSEN heeft een vermaninghe aen de synode ghedaen uyt Matth. 9 vers 36, waerover hem de vergaderinghe bedanckt heeft.

Resumptie van de acten des laetsten synodi. — De acten des laetsten synodi, ghehouden tot Schoonhoven, syn voor de handt genomen, ende is op den articulen, waerop noch wyders te letten stondt, sulcx gheresolveert als hiernaer volcht, de ghedeputeerde des synodi op elcken artickel voorr eerst verthoont hebbende, tghene sy volghende hare lasten dit voorleden jaer ghedaen hebben.

1. Ende aengaende den eersten artyckel van de bevorderinghe des generalen synodi, alsoo de ghedeputeerde daervan aen den kercke van Am-

sterdam gheschreven hebben midts aenbiedinghe haers diensts om de saecke des te meer te voorderen, ghelyck hen sulcx in den voorgaenden synodo belast was, ende sylieden alsnoch daerop gheen andtwoordt hadden ontfanghen, is goetghevonden, dat se nochmaels aen de kercke van Amsterdam instantelyck sullen aenhouden ende aen deselve uyt den name deses synodi begheeren, dat se tot voorderinghe des voorsz. nationalen synodi aen alle andere provintien int particulier willen schryven ende aen deselve assistentie versoecken by den E. Staten Generael ofte aen den haren. Sullen oock die van Amsterdam indachtich ghemaeckt werden om mede neffens alle andere redenen oock dese navolghende te ghebruycken, als dat men daghelycx siet verscheyden particuliere kercken haer van de ghemeene kercken affschenren, in verscheyden provintien nieuwe kerckenordeninghen op haer eyghen handt inghevoert, ende voornemelyck in de veroverde provintien alsulcken ellendighen staet laet blycken, dat hen alle vrome des grootelycx beclaghen, sulcx dat soo wanneer hierin by tydts int alghemeyne niet en wierde versien, de ghemeente Godts niet alleen gheschapen is een onverbeterlycke schade te lyden, maer oock een oorsaecke soude wesen, dat de Jesuyten ende alle andere ketters, ja oock de Arrianen selve (soo alreede die ervarentheydt leert) lanckx soo meer sullen inbreecken.

2. [*Legerdienst.*] [1]) — Aengaende het stuck van de besorginghe des veldtleghers door den dienaren des woorts, daerin blyft de synodus by de resolutie, in den voorgaenden synodo art. 4 ghenomen, midts expresse verclaringhe, dat de kercken van Dordrecht ende Schiedam, op denwelcken het lot ghevallen is, van elck eenen dienaer tot versorginghe des leghers uyt te maecken, met den anderen sullen loten ofte overeencomen, wie eerst van henlieden uyttrecken sal. Ende sullen die voorsz. kercken aen den voornoemden dienst soolanghe verbonden syn, totdat se dien dadelyck (tsy in dit ofte oock in het toecommende jaer) sullen waerghenomen ende uytghevoert hebben. Daerentusschen sullen de ghedeputeerde des synodi uytsien om eenighe ghequalificeerde dienaren te bewillighen, die met believen van syn Excellentie ende der E. H. Staten ordinarisscher wyse den dienst Godes in den legher ghevoeghelyck mochten waernemen ende bedienen.

3. [*Homade.*] — Van de saecke van Homade (art. 5 gheroert) is inghebracht, dat de heere van Poelgeest den dienaer tot Waubrugghe bewillicht heeft om den kercke van Homade by provisie voor een jaer te bedienen. Ende indien die plaetse niet wettelyck en wierde voorsien, soo sal men naervolghen de resolutie des voorgaenden synodi.

---

[1]) De tusschen [ ] geplaatste marginalia zijn overgenomen uit M en ontbreken in de andere codd.

4. [AMSING.] — Want men oock van JAN AMPSING (art. 7) tsedert den voorgaenden synodo niet seeckers en heeft connen vernemen, soo sullen de ghedeputeerde alsnoch aerbeyden ter gheleghentheydt de resolutien der voorgaende synoden aen hem te effectueren, alsoo men niet en verstaet, dat hy van de vorighe bitterheydt teghen de ghemeente Christi ende synen ergherlycken wandel soude affstaen.

5. [ALBERT JANSZ.] — Alsoo ALBERT JANSZ naer voorgaende vermaninghen der ghedeputeerden, aen hem ghedaen, belooft heeft hem gheenes kerckendienst meer te onderwinden tot op den naesten synodum, ghelyck men oock niet en can vernemen, dat hy hem des tsedert soude onderwonden hebben, soo heeft de synodus goetghevonden den classi van Gorrichem op te legghen goede achte te nemen op het doen ALBERTI voorseydt, ten eynde (by sooverre hy in syn onwettelyck prediken wederom quame voort te gaen) tegen hem gheprocedeert werde na inhoudt des voorgaenden synodi art. 7, opdat, de gemeente Christi van hem ghewaerschoudt synde, hy voor gheenen dienaer der Ghereformeerde kercke maer wel voor een schandtvlecke ende looper ghehouden ende ghemydt[1]) worde.

6. [GILLIS VAN COUWENBERG.] — Alhoewel oock soodanighe verclaringhe teghen GILLIS VAN COUWENBERCH ghedaen is in de steden van Heusden ende Geertruydenberghe volghende de resolutie des voorgaenden synodi art. 9, soo verstaet men, dat hy evenwel in synen onwettigen dienst voortgaet tot Eete in de heerlyckheydt van Sonsveldt. Ende dewyle daeruyt vele erghernissen ontstaen, doordien hy hem voor eenen wettelycken Gereformeerden predicant uytgheeft ende daermede vele eenvoudighe herten vervoert, soo heeft de synodus goetghevonden die ghedeputeerde te belasten sulcx den E. H. Staten aen te dienen, ten eynde hy van Eette gheweert ende syn onwettich predicken verhindert werde.

7. [ADAMUS BILLICHIUS.] — ADAMUS BILLICHIUS, van de ghedeputeerde des synodi tot Dordrecht ontboden synde op seeckere brieven van gheleydt, voor hem van syn Excellentie verworven, om syn confessie ende schuldtbekentenisse in synder teghenwoordicheydt te oversien, aleer se in druck uytgegeven wierden tot nacomminghe van de resolutie des voorgaenden synodi art. 11, en is by den ghedeputeerden niet ghecompareert. Dan uyt seeckere brieven, die hy naderhandt aen D. FONTANUM ende JOANNEM UYTDENBOGAERT gheschreven heeft ende in desen synodo syn ghelesen, verstaet

[1]) „ghehouden ende ghemydt" M heeft „geacht ende gehouden".

men, dat hy wel ghesindt is syne confessie in druck uyt te geven, maer gheheel onwillich om eenighe schuldtbekentenisse over syn verloop ende calumnien teghen de Ghereformeerde kercken ende haren dienaren daerby te voeghen, daerop seer dringende, dat hem sulck een schuldtbekentenisse [1]) in den voorgaenden synode selffs niet met een woort sy opgheleydt gheweest, hem latende voorstaen, dat de acten des synodi, die het contrarie medebrenght, een cladde is. Verclaert oock, dat hy veel liever hadde synen dienst gheheel te verlaten ende uyt den lande te trecken, ja in de uyterste aermoede te vergaen ende te sterven, dan alsulcke een schuldtbekentenisse in druck uyt te laten gaen. Versoeckt oock ootmoedelyck, dat men hem daerinne woude oversien om hem ende den synen tot gheene eeuwighe schande te brenghen ende, by sooverre dat men hem niet gheheel hierinne en conde verschoonen, dat men dan sulcx yedt nopende syne schuldtbekentenisse in de voorreden van syne confessie met alle beleeftheydt mochte voeghen, twelck tot openbaringhe derselffder mochte strecken. Dit synodus hierop lettende en is niet weynich verwondert gheweest over de weygheringhe ende onwillicheydt Adami Billichii, voornemelycken dat hy de uytgevinghe syner schuldtbekentenisse soo vrymoedelyck ontkennet hem opgheleydt te wesen, daer de broeders, die in den voorgaenden synodo gheweest syn, eensamelyck ter contrarien ghetuyghen ende niet alleen die acten des voorsz. synodi sulcx uytdruckelyck meldet, maer oock de speciale acten, die hem eerst ghegheven was, dewelcke wel namaels int oversien wat pertinenter in eenighe woorden hier ende daer is verstelt gheweest maer niet verandert in substantie met toesettinge van schuldtbekentenisse, soo hy hem laet voorenstaen, blyckende by de minute daervan synde. Waerom gheresolveert is, dat men eerstsdaechs aen hem sal schryven ende hem vermanen, dat hy met meerder beleeftheydt den synodum wel hadde moghen bejeghenen dan denselven met openbaer onwaerheden (tot voorder belastinghe syner conscientie) te beswaren. Ende om de saecke met hem een eynde te maecken is besloten, dat de ghedeputeerde des synodi hem met den eersten tot Culenburgh ofte ter plaetsen, daer hy vryelyck sal moghen commen, sullen beschryven ende met hem in teghenwoordicheydt handelen om de resolutie, alreede in den synodo ghenomen, te voltrecken met expressen last dat, by sooverre hy weygherich bleve syne schuldtbekentenisse in druck uyt te gheven, de kercken deses synodi syner niet wyders hem sullen bemoeyen dan alleen alle andere ghemeenten syner wederspannicheydt ende onboetveerdicheydts halven waerschouwen. Is oock den ghedeputeerden een formulier syner schultbekentenisse ghegeven om hem voor te draghen,

[1]) „over syn verloop — schuldtbekentenisse" ontbr. in L.

ten eynde hy hem daernaer regulere, ende daerover brieven van attestatie nopende syne versoeninghe met den kercken vercreghen hebbende, aerbeyden moghen om van syn bannissement ende inhabilitatie by syn Excellentie ontsleghen te worden. Ende om alle andere swaricheden ende ergher-nissen te vermyden en verstaet de synodus niet, dat hem eenighe kercke-lycke attestatie sal gegeven worden, voor ende aleer hy belooft ende ghestipuleert heeft, dat hy hem ten gheenen tyde sal vervoorderen om eenighen kerckendienst in de provintien, daer de schandalen by hem ghe-vallen syn, aen te nemen, latende voorts dat synodus ende [1]) die kercken met hem gheworden, die hem naderhandt souden moghen beroepen. Ende alsoo men verstaet, dat hy hem (alleen op tghene in den voorgaenden synodo ghepasseert is) wederom tot den kerckendienst onder den classe van Nimmegen heeft begheven sonder wyders te passen op hetghene hem aldaer in den synodo opgheleydt was ende hy oock belooft hadde na te commen, soo sal men die van Nimmeghen die gheleghentheydt syner saecken over-schryven, ten eynde hy (die doch sonder attestatie van de kercke ende classe ende noch daerbeneffens inhabil verclaert synde hem tot den dienst inghelaten heeft) van den dienst geheelyck gheweert worde, totdat hy het besluydt des synodi sal nagecommen syn ende by syn Excellentie ende het Hoff Provintiael van Hollandt van syne infamie sal ontsleghen wesen.

8. [Joannes Andelius.] — Joannes Andellius, aenghesproken synde over de oorsaecken syns vertrecx van der Goude, volghende het art. 12, heeft verclaert vandaer vertrocken te syn van weghen die scheuringhe ende oneenicheydt, die hy daer noch by velen sach ende by hem niet en conden ghebetert worden. Ende alhoewel de synodus liever ghesien hadde, dat hy de motyven syns vertrecx voorhenen aen den ghedeputeerden soude verclaert hebben, nochtans alsoo de saecke in verloop van tyde ghecommen was ende hy niet alleen met goede attestatien van de kercke ende classe van der Goude vertrocken maer oock in den dienst van een ander kercke ghetreden was, soo latet dit synodus daerby voor desen berusten.

9. [*Rapport der gedeputeerden vant niet leeren des Catechismi ter Goude.*] — De ghedeputeerde des synodi hebben oock aengebracht, tghene sy volghende haren last, art. 13, ter Goude nopende het leeren des Catechismi gehandelt ende uytghericht hadden, te weten in somma dat sy haer vooreerst aen de broeders van den kerckenraedt gheaddresseert hadden om advys int aen-legghen van der saecke ende, daervan berecht ontfanghen mitsgaders daerby oock derselver broeders verclaringhe verstaen hebbende, dat sy voor haer

[1]) „ende" ontbr. in L.

persoon in dit leeren des Catechismi wel tevreden waren ende daer niet teghens en hadden, by sooverre mynheeren daerinne tevreden waren, de saecke des anderen daechs den magistraet int bywesen HERMANNI HERBERTS ende synes mededienaers HENRICI aenghedient hadden ende versocht van weghen des synodi, dat hare E. het leeren des Catechismi toelaten ende niet verhinderen wilden, hare E. tot dien eynde verscheyden redenen voorstellende, als dat sulcx niet alleen in de h. schreftuere gegrondt was ende met het ghebruyck van de oude apostolissche kercke ende alle Ghereformeerde kercken soo in andere landen als in dese Nederlanden overeen en quam, maer oock tot groote nutticheydt ende opbouwinghe der ghemeente Godts verstreckte, ja noodich was, insghelycx dienende tot volcommen ende vaste eenicheydt, tot wechneminghe van alle quaet vermoeden ende oock erghernisse, meteenen wederlegghende de ghepretendeerde oorsaecken van aenstoot van velen over het leeren des Catechismi, als spruytende uyt groot onverstandt, twelck men int nalaten van sulck een nutte ende noodelycke saecke niet en behoorde toe te gheven, ende aen d'ander syde daerteghen stellende contrarie rechte erghernissen door het nalaten des Catechismi soo by de lidtmaten in der stadt als by alle kercken deser provintien, midtsgaders oock aen persoonen buyten de ghemeente, maer bovenal verthoonende, hoe sulcx behoorlyck was ende voor hare E. eerlyck als wesende een van de voornaemste poincten der versoeninghe HERMANNI, by hem ende oock by myne heeren belooft ende onderteeckent volghende de acte, daervan synde ende claerlyck luydende, dat HERMANNUS hem in alle eenicheydt na goede christelycke kerckenordeningen [1]) met de christelycke Ghereformeerde kercken ende haren dienaren soude conformeren, op dewelcke sy seer ghedronghen hadden, wanneer mynheeren de beloften, als van hare E. ghedaen, wederspraken, ende dat hierover vele ende verscheyden propoosten ghevallen ende disputen by mynheeren ghemoveert synde, als dat het juyst al aent leeren des Catechismi niet gheleghen en was, ghenoech synde dat Godts woordt in de predicatie gheleert worde etc. ende andere meer, alle dewelcke syluyden met goede redenen beandtwoort hadden, maer insonderheydt dese, by hare E. voortghebrocht, dat hare E. in hare stadt sulcx niet goet en vonden, overmidts dat het schade doen ende oneenicheydt maecken soude, daer sy nu eenicheydt hadden, waerop syluyden ter contrarie hare E. aenghewesen hadden harer E. ende harer ghemeente oneenicheydt, daerin sy noch staken ten aensien van hare eyghen ghemeente (onder welcke noch vele haer van den ghehoor des woorts ende het avondtmael des Heeren onthielden) als ten aensien

[1]) „kerckenordeningen" L heeft „vorderinge."

van alle andere kercken, daermede sy haer in een soo principalen poinct noch oneenich hielden etc., dat evenwel niettegbenstaende alle dese ende andere dierghelycke redenen, beandtwoordinghen ende inductien, by haerluyden ghebruyckt (breeder begrepen in haer rappoort desen synode voorghehouden) syluyden van hare E. gheen beter resolutie hadden connen cryghen dan dese, dat hare E. het versoeck niet en conden toestaen, persisterende by hare resolutie, den ghedeputeerden des synodi ten anderen tyden ghegheven, daerby oock van hare E. verstaende, dat die van den kerckenraedt hare verclaringhen, sdaechs te vooren in den kerckenraedt ghedaen, nu by mynheeren affghegaen ende [1]) contrarie verclaert hadden, ghelyck syluyden ghedeputeerden oock teghenwoordelyck aenhoorden [2]), sulcx dat sy sonder yets uyt te richten vandaer hadden moeten scheyden. De synodus, dit alles ghehoort, heeft na voorgaende deliberatie goetgevonden, dat men in den name van dese vergaderinghe aen HERMANNUM HERBERTS sal schryven ende hem vermanen, dat hy syne beloften, den synode ghedaen, van hem met alle andere Ghereformeerde kercken in leere ende kerckelycke ordonnantien te conformeren etc., met meerder vrymoedicheydt behoorde na te commen sonder sooseer op de overicheydt te sien in saecken der religie ende godtsdiensts, waertoe hy hem geheel hadde overghegeven, als oock van tghene dat men verstondt, dat hy de vraghen voor den doope in bloote vermaninghen veranderde ende in der kercken seer weinich ordens onderhieldt in de opneminghe ende openbare bevestinghe derghener, die tot den dienst des ouderlyncx ende diakensampt vercoren werden. Ende syn de ghedeputeerde des synodi belast om hen wederom by den eersamen magistraet van der Goude te vervoeghen ende nochmaels instantelyck aen te houden, dat het hare E. ghelieve haer voorverhaelde resolutie te verbeteren ende de acte der versoeninghe volghens de begeerte des synodi te laten voortganck hebben, met verclaringhe dat syluyden ghenoodtsaeckt souden werden de saecke voorders by den E. H. Staten te laten commen, by sooverre hare E. in weygheringhe bleven, waerin dan de ghedeputeerde voorts sullen handelen, ghelyck hen deses aengaende specialycken belast is.

10. [EVERARDUS BOMMELIUS.] — Aengaende EVERARDUM BOMMELIUM, art. 14, alsoo hy de resolutie des voorgaenden synodi naerghecommen is ende van den classe van Leyden ende naderhandt oock van de ghedeputeerden des synodi in den name der Suydthollandtsche kercken wederom in versoeninghe is opghenomen gheworden met syne voorgaende schuldtbeken-

---

[1]) „affghegaen ende" L heeft „afgedaen hielden ende ter" [2]) „ghedeputeerden oock — aenhoorden" L heeft „der gedeputeerden aenseijden."

tenisse, door hem gheschiet ende schriftelyck by hem onderteeckent, alles deser vergaderinghe ghebleken, soo houdt haer de synodus syns persoons halven verghenoecht.

11. [CORNELIS GERRITSZ.] — Nopende CORNELIS GERRIDTSZ, art. 15 gheroert, hebben de ghedeputeerde inghebracht, dat syluyden volghende haren last syn bedryff int waersegghen ende verschyninghen van gheesten, daervan hy hem by den eenvoudighen beroemt, eenighe heeren van den Provintialen Rade gheremonstreert hebben, sulcx dat hy daerover in hechtenisse is ghecommen ende naderhandt daervan niet en is ghelaxeert worden dan met vaste beloftenisse van hem met alsulcke bedriegheryen van waerseggghen niet meer te sullen bemoeyen. Ende want men vreest, dat hy evenwel datselffde niet en sal nalaten, soo wordt de kercke van sGravenhaghe opgheleydt goede opsicht op hem te nemen. Ende dewyl men verstaet, dat hy oock ondertusschen syn waerseggghen buyten den Haghe pleghet in Delffslandt, Rhynlandt ende Schielandt, soo sullen oock de kerckendienaers derselver plaetsen op syn doen acht nemen ende bevindende, dat hy hem anders dan wel quame te draghen, sullen sy tselve den kerckenraedt van den Haghe aendienen, ten eynde hy door voordere aenclachte der voorsz. kercke ghedwonghen worde hem van syn waerseggghen gheheel te onthouden.

12. [*Examen der studenten theologiae.*] — De classis van Leyden vindt haer alsnoch beswaert, soo haere ghedeputeerde in den synodo verclaerden, over de resolutien van de twee voorgaende synoden, art. 43 ende 18 respective, belanghende het examen der studenten theologiae. Dan alsoo de synodus gheen ghewichtighe redenen can verstaen, waerom sy deselffde soude veranderen, soo heeft sy goetghevonden by de voorgaende resolutien te blyven. Ende syn de ghedeputeerde des synodi ghelast den classi van Leyden naerder bericht te doen van der gheleghentheydt der saecke ende meteenen de professores theologiae aen te spreecken om hen te verclaren, dat de voorgheroerde resolutien alleene de classen raken, de synodus hare authoriteyt int examineren latende onvermindert, ghelyck men hare E. oock sal aendienen de oorsaecken ende motyven, dewelcke den synodum eyghentlyck beweeght hebben om over het examen der studenten ofte proponenten (wanneert int classe gheschiet) twee ghedeputeerde des synodi te ordonneren. Is oock den voorsz. ghedeputeerden opgheleydt de classe van Leyden te vermanen, ghelyck oock de synodus midts desen alle classen ende kercken van Suydthollandt vermaendt, dat sy gheen proponenten opentlyck voor den volcke sullen laten predicken dan in teghenwoordicheydt van eenen

professoor theologiae ofte dienaer des woorts om redenen, in de acten des synodi van tjaer 96 vervaet.

13. [*Verscheijden disordren ende misbruijcken.*] — Alsoo oock den ghedeputeerden opgheleydt was (art. 20) verscheyden disordren ende misbruycken den h. Staten in den name der kercken voor te dragen om ghebetert te worden, als van superstitien openbaerlyck in den lande ghepleeght, van houwelycxsche saecken ende echtmydinghe der Wederdooperen, vant placcaet van der scholen soowel teghens de ghemeene papen als teghen de Jesuyten te extenderen, van de onghelyckheydt der feestdaghen, van de licentie int drucken van allerley boecken, van de ontheylyginghe der sabbathen, vant trouwen der onghedoopten met den ghedoopten, van de sobere gagie der schoolmeesteren etc., en is alsnoch daerin niet bysonders ghedaen gheweest, dewyle den ghedeputeerden aenghedient wiert, dat dese ende dierghelycke poincten van misbruycken meer, als van de persoonen, die haerselven ommebringhen, van tooveraers ende waerseggers etc., in de handen van beyde de Raden van de h. Staten overgegeven waren om daerteghen ordre te stellen ende by forme van placcate te voorsien. Syn evenwel de ghedeputeerde belast by de E. ghecommitteerde raden van Hollandt aen te houden, ten eynde de saecke, door hare E. aenghebonden synde, des te spoedelycker gevordert ende ten ghewenschten eynde mochte ghebrocht worden.

14. [*Woerden.*] — Wat aengaet het versoeck der kercke van Woerden, art. 21, van met noch eenen dienaer neffens D. Boxhornium te moghen versien worden, is geeffectueert, D. Brickigni tot eenen tweeden dienaer D. Boxhornio byghevoecht synde.

15. [*Oortgens voor den armen.*] — Van de oortkens den armen toecommende, art. 27, hebben de ghedeputeerde acte vercreghen by de ghecommitteerde raden, daervan elcke classe een copie toeghesonden is. Ende want die van Woerden evenwel claghen, dat de voorseyde oortkens haren diakonen ontrocken worden, ende nochtans ongheraden vonden daerover veel swaricheydts by den haren te maecken, soo is hen een ander ghevoechlyck middel tot onderhoudt haerder armen van den synodo voorgheslegben, twelck sy by de h. Staten ofte hare ghecommitteerde raden sullen vervolghen ende, des noot synde, der ghedeputeerden hulpe gebruycken.

16. [*Pauselicke boecken.*] — Aengaende de pauselycke boecken (art. 29) ende voornemelyck het lasterboeck Costeri, dewelcke teghen de Gere-

formeerde leere ende de dienaers derselver uytgegeven worden ende tot grooten nadeele der kercken lange onbeandtwoort blyven, syn die professores theologiae aenghesproken ende vermaendt gheworden deselffde te refuteren als deghene, dien het eyghentlyck toecomt de leere der kercke met openbare disputatien ende schriften te defenderen. De professores voorseydt hebben verclaert, dat sy daertoe willich ende bereydt waren ende het beste daerin sullen doen, ghelyck men oock verstaet van D. [1]) GOMARO, dat hy het Enchiridium COSTERI vast beandtwoordt ende voorghenomen heeft het eerste deel van dien eerstdaechs in druck uyt te gheven.

17. [*Superstitien ende afgoderien tot Montfoort.*] — Hare Genade VAN MERODE is aenghesproken gheworden door de dienaers van Rotterdam ende Delffshaven nopende de superstitien ende openbare affgoderien, die tot Montfoort ghepleecht worden tot groot nadeel van de naestgheleghen classe van Woerden, art. 30, dewelcke hen belooffde dadelyck daerinne te sullen voorsien. Maer alsoo men verstaet, datter alsnoch gheen effect naer ghevolcht en is, soo syn de voorseyde dienaers nochmael belast by hare Genade aen te houden, midts verclaringhe dat, by sooverre daerin by tydts niet en wierde voorsien, de kercken ghenoodtsaeckt souden wesen by syne Excellentie als gouverneur van het Sticht van Wttrecht te claghen ende van hoogher handt remedie te versoecken, waertoe oock de ghedeputeerde in alsulcken gevalle ghelast syn.

18. [*Bursen tot Leyden.*] — Van de ghemeene borsen tot Leyden te becommen ten subsidie der schameler studenten, art. 31, is gehandelt gheweest met den professoribus theologiae tot Leyden, dewelcke dese saecke met den senatu ecclesiastico in communicatie gheleydt hebbende, ghesamender handt het versoeck des synodi goetgevonden ende geapprobeert hebben, van harent weghe belovende deshalven met den curatoribus academiae ende de magistraet van Leyden wyders te sullen spreecken, opdat sulck een loffiyck ende hoochnoodich werck by de h. Staten van Hollandt door het goet beleydt van hare E. mochte ghevordert ende ten gewenschten eynde ghebracht worden. Waertoe oock de ghedeputeerde des synodi belast syn met alle doenlycke middelen by de h. Staten ende elders, daert geraden soude moghen syn, in den name van dese vergaderinghe aen te houden.

19. [*Int land van Heusden, Altena en Langstraet predicanten te versoecken.*] — Wort den ghedeputeerden nochmaels opgheleydt (art. 34) by

[1]) „D" M heeft „D. Doctore."

requeste aen de h. Staten Generael te versoecken, dat in het landt van Heusden, Altena, Langhestrate ende andere dierghelycke meer, eenighe predicanten onder sauvegarde mochten ghestelt worden, des te meer, alsoo de synodus verstaet, datter goede hope is om sulcx te becommen.

20. [*Lijckpredicatien.*] — Belanghende de lyckpredicatien art. 34, daervan syn de classe van Leyden, Gorrichem ende Woerden van de ghedeputeerde [1]) vermaent gheweest die gheheel na te laten uyt oorsaecken, in den voor aenghewesen artijckel verclaert. Ende hebben de voorsz. classen belooft hun daernaer te sullen reguleren, waertoe oock alle andere kercken ende classen van Zuydthollandt midts desen van den synodo wel ernstelyck ghebeden ende vermaent werden.

21. [*Dienaer tot Bueren.*] — Nopende het 45e art. is syn Ghenade VAN HOHENLO door de ghedeputeerde des synodi aengesproken geworden, derselffder met vele redenen verthoonende, dat het compareren des dienaers van Bueren op den classe van Gorrichem niet en verstreckte tot eenighe vercortinghe van de polyticque jurisdictie. Ende gaff ter antwoorde, dat hy wel mochte lyden, dat de dienaren der ghemeente tot Leerdam, Iselsteyn ende alle andere, onder syne heerlyckheden resorterende, op den classe verschenen soo tot Gorrichem als in andere plaetsen, syn ghebiet niet subject, maer belanghende den dienaer van Bueren ende der dorpen, daeronder staende, verclaerde gheensins tevreden te syn, dat se hen buyten syne heerlyckheden ten classe souden begheven, uyt oorsaecke (soo syne Genade verclaerde) dat het graeffschap van Bueren gheheel vry was ende niemandt subject dan alleen den grave. Verclaerde oock wyders syne Genade, dat alsoo hem maer de administratie van Bueren bevolen was, hy niet gheern sulcx yets soude inwillighen, twelck namaels tot verminderinghe van de absolute authoriteyt der voorseyder graefflyckheydt soude moghen ghetrocken werden, ghelyck syne Ghenade sich laet voorenstaen, dat het compareren van de dienaren van Bueren op de classe van Gorrichem, buyten de graefflyckheydt ende buyten syner Genade heerlyckheden, soodanich was. Waerop de ghedeputeerde syne Ghenade wel met alle beleeftheydt ende goet bericht bejeghent hebben, maer alsoo deselffde daerin voor desen begheerde verschoont te wesen, verclarende evenwel tevreden te syn, dat soo wanneer het classis van Gorrichem in eenighe syner heerlyckheden soude gehouden werden, dat alsdan de dienaren van Bueren hun by de classe van Gorrichem soude vervoeghen, willende oock

[1]) „van de ghedeputeerde" ontbr. in L.

dat syne kerckendienaren in alle eenicheydt haer met den dienaren des classis souden draghen ende by aldien dat sij haer quamen teghen de classe te stellen, ofte dat sy haer in leere ofte leven misdroeghen, dat hy (midts hem sulcx aensegghende) daerin soude voorsien. Soo hebben de ghedeputeerde syne Genade van sulcx bedanct ende gheseyt van syne verclaringhe rappoort aan den synodo te sullen doen.

Dese vergaderinghe, op alles rypelyck gheledt hebbende, heeft goetghevonden die van den classe van Gorrichem te vermanen, dat syluyden, sooveel alst hen doenlyck sal wesen, hare vergaderinghen in de heerlyckheden van syne Genade legghen ende daerentusschen met alle ghevoechlycke middelen ter gheleghener tydt by syne Genade aenhouden sullen, dat (onvermindert syn recht, waervan doch gheen swaricheydt is) de dienaren van de graefflyckheydt van Bueren sich by de andere dienaren des classis van Gorrichem in alle kercken des classis mochten vervoeghen, waertoe oock den dienaer van Bueren by syne Genade het beste doen sal.

22. [*Everdingen en Sydervelts besorginge met een dienaer.*] — Syn Ghenade VAN CULENBURGH, door de ghedeputeerde aenghesproken synde van de versorginghe des kerckendiensts tot Everdinghen ende Sydervelt, even ten selven daghe als oock de classis van Gorrichem, aldaer vergadert synde, syne G. daervan hadde ghesproken, gaff voor andtwoorde, dat hy begeerde, men soude na eenen bequamen predicant uytsien ende hem denselven voorstellen (ghelyck hy oock sulcx dadelyck den ghedeputeerden des classis teghenwoordich synde beval), soo soude hy middelen tot het onderhoudt bestellen, bekennende tselffde behoorlyck te syn om den kerckendienst te voorderen ende gheen quade consequentie te maecken. Waerop die van den classe sustineerden, dat beter waer eerst orden te stellen tot het onderhoudt dan naer eenen bequamen predicant uyt te sien, opdat de denominatie niet te verghceffs en soude gheschieden. De synodus, hierop lettende ende verstaende, dat de voorseyde plaetsen alsnoch onversorcht syn door faute van onderhoudt, daerin alsnoch syn G. gheen orden ghestelt heeft, soo werden die van den classe van Gorrichem vermaendt daertoe met alle ghevoechlycke middelen te aerbeyden, dat sonder langher vertreck een bequaem dienaer syn G. voorghestelt worde, ten eynde deselffde ghenootsaeckt wierde syne toesegghinghe dadelyck int werck te stellen ende alsoo de voorsz. kercken behoorlycker wyse mochten versorcht wesen.

23. [*Bommel.*] — Opt schryven van den cancelaer ende raden des vorstendoms van Geldre (art. 49), van inhoude dat de synodus van Gelderlandt aen hare E. versocht hadde om de dienaers, die duslanghe den classi van Gorrichem syn byghevoecht gheweest ende nochtans onder Gel-

derlandt resorteren, den Gelderschen synodo mochten byghevoecht werden etc., soo hebben de ghedeputeerde met JOANNE LEONE tot naerder bericht der saecke ghesproken. Ende wandt de synodus niet en verstaet, dat die van Gelderlandt daerop wyders insisteren, ende de saecke soodanich is, dat se met der policie ghemenght is, daerover men sonder de authoriteydt der h. Staten niet en can resolveren, soo laet syt voor desen berusten by de repartitie des classis van Gorrichem, van oudts ende tot noch toe ghebruyckelyck.

24. [*Correspondentie van desen synodo met Gelderland.*] — Aengaende de correspondentie met den synodo van Gelderlandt (art. 50) heeft de teghenwoordighe synodus (voor sooveel in haer is) deselffde voor seer goet inneghesien, als dienende tot onderhoudinghe van de goede eenicheydt tusschen de kercken, ende heeft derhalven gheresolveert, by sooverre als men behoorlyck bescheet over dese saecke van de resolutie des synodi van Gelderlandt ontfanght, dat eenighe, uyt desen synodo ghedeputeert met voorweten ende consent der h. Staten (denwelcken in sulcken ghevalle hetselffde door de ghedeputeerde by tydts sal aenghedient werden), op den synodum van Gelderlandt toecommende jaer sullen verschynen ende wederomme hare ghedeputeerden op den toecommenden Suydthollandtschen synodum ontfanghen. Van welcke resolutie de ghedeputeerde des synodi die van Gelderlandt sullen verwittighen, ghelyck oock tselffde in den toecommenden Noordthollandtschen synodo sal aenghedient worden.

25. *Rappoort van de ghedeputeerde ende tgene de synodus op haer aendienen geresolveert heeft.* — De ghedeputeerde des synodi hebben oock rappoort ghedaen van de examina derghener, die tot den kerckendienst syn toeghelaten gheworden tsedert den laetstghehouden synodum. Ende syn tot den dienste gheadmitteert gheweest:

in de classe van der Goude

SAMUEL VAN DEN BORRE, LIVINI sone,

HENDRICUS ROSAEUS, CLEMENTIS sone,

in de classe van Dordrecht

ISAACUS NAERANUS, SERVATII sone.

26. [*Visitatie der boecken.*] — Op seeckere poincten, van de ghedeputeerde den synodo voorghedraghen, ende vooreerst van de visitatie der boecken heeft dese vergaderinghe besloten, dat de ghedeputeerde voortaen sullen gehouden syn den synodo bericht te doen van alle de boecken, die

sy sullen ghevisiteert ende des druckens weerdich gheoordeelt[1]) hebben, ten 2[en] dat se de ghevisiteerde authentycke copie by haer sullen behouden, ende ten 3[en] dat de visitatie der oncosten van der voorseyder[2]) boecken by de autheurs sullen ghedraghen worden, ten ware dat henluyden ten aensiene van de stichtelycke materie van den synodo int particulier eenighe verschooninghe ghedaen wierde, welverstaende dat deghene, die uyt last ende bevel des synodi eenighe boecken schryven, in het draghen van de oncosten der visitatie sullen exemt wesen.

27. [*Copie van de gravamina.*] — Is oock op der voorseyder ghedeputeerden aendienen goetghevonden, dat de copie van de poincten der beschryvinghe, die men gravamina noemt, by dewelcke de classe synodael aenteeckent, uyt welcke classe elck poinct uytgheschreven is, t'elcker reyse int scheyden des synodi den ghedeputeerden des synodi overghelevert sal worden om door deselve by de synodale schreften bewaert ende int uytvoeren van hare lasten ghebesicht te moghen werden; dat oock het originael van elcke acte des synodi, by praesidem ende scribam voor het scheyden des synodi onderteeckent, by de andere schreften des synodi[3]) opghesloten sal worden; item dat alle acten der voorgaender synoden, soo generael als particulier, van Suydthollandt in eenen boeck gheschreven worden om deselve des te bequamer by den anderen te hebben ende op de synodale vergaderinghen te brenghen.

28. [*Nat. synodus tot Montpeliers.*] — Op de brieven D. THEODORI BEZAE ende der kercke van Montpellier aen de ghemeente van Hollandt gheschreven, inhoudende seecker versoeck, dat eenighe dienaren des woorts uyt den name der kercken van Hollandt op haren nationalem synodum te Montpellier tegen den 25[en] Mey deses loopenden jaers gesonden souden werden om des te beter goede correspondentie ende eendrachticheydt tusschen de kercken te onderhouden, heeft de synodus gheresolveert, dat naerdien sulcx int particulier by haer niet en stont ende evenwel de brieven van beschryvinghe te laten waren ghecommen, dat men daermede soude vertoeven tot den eersten nationalem synodum. Ende sullen daerentusschen de ghedeputeerden van beyde de synoden van Hollandt aen de kercke van Vranckryck schryven om die van weghen hare christelycke presentatie hoochlycken te bedancken ende, ter occasie van den inhoude des brieffs D. BEZAE, deselve meteenen broederlycken vermanen om haer in alle volstan-

[1]) „ende des — gheoordeelt" ontbr. in M. [2]) „visitatie der oncosten van der voorseyder" L heeft „oncosten van de visitatie der". [3]) „by praesidem — synodi" ontbr. in L.

dicheydt by de suyvere leere der waerheydt te houden sonder haer door eenighe nieusgiericheydt te laten ghesegghen van deghene, die op den schyn van vrede na te jagen ende by forme van middelwech het licht met de duysternisse, dat is die christelycke religie met het pausdom, soecken te vereenighen.

29. *Resolutie op de poincten, daer dese synodus op beschreven is.* [*Ongeregeltheden bestraffen etc.*] — Aengaende de gravamina, daerop dese synodus beschreven is, ende voort eerste belanghende het 1e ende 2e gravamen, inhoudende seeckere clachten over de prophanatien der sabbathen, dansspelen ende andere ongheregheltheden in steden ende dorpen etc., is goetghevonden, dat de dienaren des woorts ernstelyck deselve misbruycken in hare vermaninghen sullen straffen ende int particulier met alle christelycke middelen by hare overicheden aenhouden, dat het hun gelieve de voorseyde ongeregeltheden te weeren ende, sooveel het doenlyck syn sal, de placcaten der h. Staten daerteghens uytghegeven te executeren. Ende by sooverre sulcx niet en hielpe, dat alsdan de particuliere kercken hare swaricheden met exemplare aenwysingen den ghedeputeerden des synodi sullen aengheven om die wyders te bringhen voor den Hove Provintiael, ten eynde by hare E. daerteghens orden ghestelt wierde. Syn oock wyders de ghedeputeerde belast by den h. Staten aen te houden, dat over de ongheregeltheden, daerteghen dat alsnoch by placcate niet en is voorsien, op het spoedichste by hare E. mochte voorsien worden, voornemelycken doch [1]) teghen de battementspeelders ende guychelaers (waervan syn Excellentie sal versocht syn den soodanighen gheen brieven van recommandatie te vergunnen) ende int bysonder teghen de rhethoryckspeelders, die daghelycx met hare spelen lanckx soo meer innebreecken tot groote erghernisse van velen in dese beswaerde tyden.

30. [*Boecken der wedersprekers.*] — Van de refutatie der boecken, die by de wedersprekers der waerheydt ende voornemelyck de Jesuyten uytgegeven worden ende langhe onbeandtwoort blyven, beneffens tghene dat daerteghens alreede ghedaen ende hiervoor (art. 16) verhaeldt is, werden alle dienaren des woorts vermaendt, die met de gaven den tydt ende gheleghentheyt hebben, haer pondt tot voorstandt der waerheydt in het schryven vlytelyck aen te legghen. Ende wat aengaet den sendtbrieff Costeri des Jesuwyts aen de E. Staten van Hollandt, nu onlancx uytgegeven, syn de ghedeputeerde belast den h. advocaet in bedincken te gheven, [2]) oft niet nut ende noodich ware, dat de h. Staten denselffden beandtwoordeden.

[1]) „by hare E. mochte — doch" ontbr. in L. [2]) „syn de ghedeputeerde — gheven" ontbr. in L.

31. [*Ordre te houden in den boecken, die uijtgegeven sullen werden.*] — Opt vierde gravamen heeft de synodus besloten, dat de dienaren des woorts, die eenighe boecken voortaen sullen willen uytgheven, deselve vooreerst in den classe, daer sy onder hooren, sullen presenteren, opdat se daernaer met den advyse des classis tot de visitatie der [1]) ghedeputeerden des synodi mochten ghebracht worden.

32. [*Doop der kinderen.*] — Aengaende het vyffde gravamen, daerin conformeert haer de synodus met het 51e ende 52e [2]) art. des synodi nationalis, synde van desen inhoude: de dienaren sullen het beste doen ende daertoe aerbeyden, dat de vader syn kindt ten doope presentere, ende in de ghemeente, daer men oock ghevaders ofte ghetuyghen byneemt by den doop (twelck ghebruyck vry synde niet lichtelyck te veranderen is) betaemt het, dat men neme, die der suyvere leere toeghedaen ende vroom van wandel syn.

De dienaers sullen int doopen het formulier van de instellinghe ende ghebruyck des doops (twelck tot dien eynde gheschreven is) ghebruycken.

33. [*Ga-doop.*] — Op het seste gravamen andtwoordt de synodus, byaldien het geheel seecker is, dat over de dochter (waervan de vraghe is) na haren ga-doop niet meer dan een bloote belesinghe des priesters gheschiet is, dat men se in sulcken ghevalle sal doopen als synde onghedoopt. Maer dewyle het gheen ordinaris ghebruyck int pausdom en is de ga-gedoopte onghedoopt te laten ofte die sonder water alleen met belesinghe [3]) te doopen, voornemelyck doch niet in hare openbare kercken, ghelyck dit soude gheschiet syn, te weten in St. Jacobskercke binnen Andtwerpen ende dienvolghens te vreesen is, dat de dochter wel qualyck mochte bericht syn, soo en sal men haer niet doopen dan met goet bescheet ende ghenoechsame kennisse der saecken.

34. [*Gedeputeerde des synodi verkijesen.*] — Nopende het sevenste gravamen en vindt de synodus niet gheraden deshalven eenighe veranderinghe te maecken, maer behoudt hare vryheydt om al soodanighe persoonen tot ghedeputeerde des synodi te verkiesen, als sy voor de kercken nutst ende na gheleghentheydt der saecken alderstichtelickxt sal achten sonder aen classen ofte persoonen verbonden te wesen.

35. [*Predicant, dienst aennemende in een ander classe.*] — Op het achtste

---

[1]) „visitatie der" ontbr. in M. [2]) „ende 52e" ontbr. in L. [3]) „belesinghe" L heeft „bloote belesinge."

gravamen, off een predicant in een ander classe mach treden ende daerin dienst aennemen sonder het classe daervan eerst aen te spreecken, andtwoordt de synodus: neen, [1]) haer diesaengaende refererende tot den synodum nationalem art. 4 ende 5.

36. [*Different tusschen den predicant ende eenige lidmaten van Outbeijerlant.*] — Wat aengaet het different tusschen eenighe lidtmaten van Oudtbeyerlandt ende Jan van Campen, predicant aldaer, dewyle het met bewillinghe van beyde parthyen tot kennisse ende judicature des synodi gecommen is, soo heeft de synodus met uytspraecke van sententie verclaert, tghene hiernaer volcht:

Alsoo seecker different tusschen eenighe lidtmaten in Beyerlandt ende Jan van Campen, haren kerckendienaer, gheresen was ende, syluyden daerover door het goet beleydt des classis van Dordrecht tot vrede ende eenicheydt ghebracht synde, cordts daernaer wederomme de ghemaeckte vrede is ghebroocken gheworden, ende de classis van Dordrecht aerbeydende als vooren tot bevredinghe van de parthyen, maer te vergheeffs, uyt oorsaecke dat de claghende parthye [2]) van de classe uytspraecke van sententie begheerde, twelck oock den 24en Novembris 1597 op haer ernstich versoeck gheschiet is, ende syluyden claghers, hun daermede onverghenoecht houdende ende haren toevlucht tot de h. Staten ghenomen hebbende midts versoeck om van haren dienaer (nietteghenstaende het contrarie oordeel des classis) ontslaghen te worden, ende syluyden van hare E. tot de ghecommitteerde raden versonden synde, deselve heeren, door hare ghedeputeerde in Beyerlandt ghesonden, met alle middelen gheaerbeydt hebbende om de claghende partye met de kercke ende haren dienaer te vereenighen, eyndelyck de saecke wel sooverre ghebracht hebben, dat de lidtmaten onderlinghe met den anderen syn versoendt gheworden tot het ghebruyck des avondtmaels, maer niet de claghende partye met Jan van Campen voorseydt haren dienaer, soo is ten uytersten het voorseyde different met bewilliginghe der parthyen ten wedersyden ende goetvinden van de E. ghecommitteerde raden tot dese vergaderinghe des synodi ghecommen. Ende alhoewel de synodus beducht was, dat door finale uytspraecke van sententie d'een ofte d'ander parthye haer soude onverghenoecht houden, ende daerom goetvandt alle middelen aen te wenden om by forme van ghewillige reconciliatie partyen te vereenighen, hetwelck sy oock besocht heeft, ne maer alsoo de claghende partye daertoe niet en was te brenghen, absolutelyck begheerende sententie definitif tot versettinghe ofte behoudinghe hares dienaers,

---

[1]) „neen" ontbr. in M. [2]) „maer te vergheeffs — parthye" ontbr. in L.

waerop oock die van den kerckenraedt van Beyerlandt uyt laste ende in den name haerder ghemeente seer hardt dronghen, soo ist dat de synodus, in den name des Heeren vergadert, de partyen ten wedersyden beyde mondelinghe ghehoort ende op al haer inghebrachte stucken ghelet ende die rypelyck overwoghen hebbende, eyntelycken heeft verclaert ende verclaert midts desen, dat in de byghebrachte clachten der claghender partye gheen fondament en is om den voorsz. JAN VAN CAMPEN van de plaetse syns dienstes teghen syne ende der kercken danck te versetten. Verclaert oock voorts, dat de voorsz. claghers haer in desen teghen de kercke Godts ende den voorsz. JAN VAN CAMPEN [1]), haren herder, in verscheyden manieren ende voornemelyck int uytblyven van de predicatien ende verhinderinghe des h. avondtmaels verloopen ende groote erghernissen ghemaeckt hebben, daervan sy in den kerckenraedt tot Beyerlant ten overstaen van deghene, die de classis daertoe deputeren sal, haer schuldt sullen bekennen. Ende sal van deselffde schuldtbekentenisse de ghemeente door eenen dienaer des classis verwitticht worden, ghelyck oock de voorseyde JAN VAN CAMPEN syn schult in teghenwoordicheydt des kerckenraets bekennen sal, van dat hy staende het different voorsz. met sulcke vriendelyckheyt de claghende partye niet en heeft bejeghent, als hy naer Christi leere wel schuldich was. Ordonnerende ende vermanende de partyen ten wedersyden, dat sy naer den bevele des Heeren christelyck met malcanderen sullen versoenen, ende dat de teghenwoordighe sententie ende verclaringhe opentlyck voor de ghemeente van Beyerlandt door die van den classe van Dordrecht affghelesen sal worden, denwelcken by desen belast wert soo int stuck van de versoeninghe ende schuldtbekentenisse als andersins in tghene, dat tot volcommen vereeniginghe ende stichtinghe der voorseyder ghemeente oorbaer wesen sal, goede opsicht te nemen ende ghetrouwelyck sorghe te draghen. Actum desen 8^{en} Septembris anno 1598.

37. [*Uijtsprake des synodi.*] — De partyen ten wedersyden, met den classe van Dordrecht voor den synode ingheroepen synde om uytspraecke van sententie te hooren, syn de claghers eerst mondelinghe vermaendt gheworden over de navolghende poincten, te weten dat sy haren dienaer onbehoorlyck hadden beschuldicht, dat se hem met onwettich versoeck hadden ghesocht van syn plaetse te weeren, dat se tot dien eynde quade proceduren ende beleydt teghen den reghel Christi ende aert der lieffde ghebruyckt hadden, dat se met erghernessen van velen uyt de predicatie tot Beyerlandt waren ghebleven ende het avondtmael des Heeren verhindert

[1]) „van de plaetse — Campen" ontbr. in M.

hadden, dat se in plaetse van haer met de vermaninghe ende uytspraecke des classis te verghenoeghen over deselffde ten onrechte gheclaecht hadden. Ende is oock JAN VAN CAMPEN vermaent gheworden van meerder discretie ende vriendelyckheydt, die hy behoorde ghebruyckt te hebben aen de lidtmaten, die teghens hem t'onvreden waren. Ende voorders de classis van Dordrecht gherechtveerdicht synde in haer uytghesproocken oordeel over de swaricheydt deses gheschils, is ghevolcht de lecture der voorsz. sententie des synodi, waerover de claghende partye haer onverghenoecht houdende, nietteghenstaende alle goede vermaninghen ter contrarie, is uyt de vergaderinghe ghescheyden, met verclaringhe dat sy hun dachten wyders in de saecke te beraden, soo sy goetvinden souden, ende deselffde tot alsulcke plaetsen te laten commen, daer sy meenden ghehoort te werden, versoeckende acte van sententie, dewelcke hun vergunt is.

Ende syn verordineert D. LIBERTUS FRAXINUS ende PETRUS EVERARDI om syn ende hare G. VAN SOLMS de gheleghentheyt van de uytspraecke des synodi voor te draghen ende derselffder acte van dien te exhiberen, ghelyck myne h. ghedeputeerde der h. Staten op hen ghenomen hebben by den haren van alles rappoort te doen. Ende is den ghedeputeerde des synodi belast daervan insghelycx den h. advocaet te verwittighen ende voorders (des noot synde) de saecke by de h. Staten te verdedighen ende waer te nemen. Ende om alle swaricheden wyders, sooveel het moghelycken is, voor te commen is JAN VAN CAMPEN daernaer int particulier vermaendt gheworden, dat hy hem in alle stilheydt sonder roem soude draghen soowel in syne particuliere conferentien als op den predickstoel ende daertoe te aerbeyden om syn partye door ghedult ende vriendelyckheyt tot vrede ende ruste te brenghen. Waerop de kerckenraedt tot Beyerlandt ende de classis van Dordrecht ghelast syn neerstelyck acht te nemen, ende de voorseyde kerckenraedt insghelycx vermaendt gheworden deselve vrede oock van harentweghe met alle christelycke middelen naer te jaghen.

38. [*Reformatie der kercken van Groeningerlandt etc.*] — Belanghende de versorginghe ende reformatie der kercken in Groeningerlandt [1]) ende der anderer quartieren daerontrent, tot de Vereenichde Provintien aenghewonnen (gravamen 10), is goetghevonden uyt den name van beyde de synoden van Hollandt aen de kercke van Groeninghen te schryven ende deselffde te vermanen goede opsicht over hare omligghende kercken te willen nemen, dat deselffde met vrome dienaers voorsien ende niet alle onbequame persoonen aldaer ten dienste gheadmitteert werden, ghelyck men oock verstaet,

[1]) „Groeningerlandt" L heeft „Gelderlandt."

dat de kercken van Campen, Deventer ende Swol diesaengaende int werck syn ghetreden ende goede orden in de omligghende veroverde quartieren hebben beginnen in te voeren. Syn oock de ghedeputeerde belast ter gheleghentheydt soo by de h. Staten Generael als by syne Excellentie aen te houden, dat door hare E. authoriteyt de reformatie in den voorseyden kercken des te spoedigher mochte ghevordert ende tot goeden effecte ghebrocht worden.

39. [*Schoolmeesters professie te doen van de religie.*] — Op het elffste gravamen, dat alle ende voornemelyck de gegageerde schoolmeesters ghehouden souden worden professie te doen van de christelycke Ghereformeerde religie, item opt aengheven van een gheauthoriseerde houwelycxordonnantie by forme van placcate [1]) by de h. Staten te versoecken, gravamen 12, item dat het hare E. soude ghelieven te ghebieden, dat gheen ghedoopte persoonen met onghedoopte voortaen souden ghetroudt werden noch by de kerckendienaers noch overheydt, gravamen 13, syn de ghedeputeerde des synodi belast neerstelyck by de h. Staten aen te houden.

40. [*Soldaten ondertrouwen.*] — Op het 12^e^ gravamen heeft de synodus gheordonneert, dat van nu voortaen gheen kerckendienaers eenighe soldaten sullen ondertrouwen dan met voorgaende kennisse ende goet bericht haerder vryheydts halven van hare capiteynen ofte hooftofficiers van hare compagnie, ten ware dat der voorseyder soldaten ghelegentheydt andersins den kerckendienaren ten vollen bekent ware. Ende sullen de ghedeputeerde dieghene, die by de h. Staten tot het stellen van de houwelycxsche ordonnantien ghecommitteert syn, hiervan verwittighen, opdat het hun ghelieve (tot verhoedinghe van vele swaricheden) haer oock na dese resolutie te conformeren, ghelyck oock de dienaren des woorts belast syn in de plaetsen, daer commissarissen van de overheydt tot opteeckeninghe der houwelycken ghestelt syn, denselven sulcx te kennen te gheven.

41. [*Houwelijcksche geboden.*] — Wat aengaet het 14^e^ gravamen, dewyle de h. Staten belast hebben, dat deghene die hare houwelycxsche gheboden laten affcondighen, oock daeraen ghehouden syn tsy voor de magistraet ofte de kercke te trouwen, soo sullen die kercken, die door het naerlaten van dien swaricheydt hebben, hare overicheden int particulier vermanen, ende de saecke evenwel onverbetert blyvende, haren toevlucht tot de ghedeputeerde nemen, die tselffde den Provintialen Hove sullen remonstreren ende haerder E. goede hulpe tot redres van dien versoecken.

[1]) „van placcate" ontbr. in L.

42. [*Bedelrien.*] — Belanghende het weeren van de bedelryen, gravamen 15, werden de predicanten belast in hare respective plaetsen by hare magistraten te aerbeyden, dat daerin na inhoudt vant placcaet der h. Staten dadelyck voorsien worde. Ende sullen de voorseyde predicanten goede acht nemen op der bedrieghelycken passanten valsche attestatien. Ende om des te beter alle bedroch te verhoeden sal een yder kercke syne passanten sooveel middels gheven, als hun tot uytvoeringe van hare noodtsaeckelycke reyse sal dienstich weesen.

43. [*Staten bedancken van het augmentum stipendii.*] — Nopende het 16ᵉ gravamen syn de ghedeputeerde belast de h. Staten hoochlycken te bedancken van weghen hare subsidie, aen de predicanten ten platte lande ghedaen, ende meteenen ter gheleghener tydt by hare E. met alle ghevoechlycke middelen aen te houden, dat het voorsz. subsidie gheduerende dese diere ende beswaerde tyden mochte ghecontinueert werden.

44. Ende aengaende het 17ᵉ ende 18ᵉ gravamen daerin blyft de synodus by de resolutie, deshalven in synodo van Gorichem art. 23 ghenomen, tot welckers effect den ghedeputeerden opgheleydt is hun met den h. advocaet te bespreecken, ende voor de beswaerde weduwe van MEERKERCK ende hare kinderkens by de ghecommitteerde raden, ofte daer sy het oorbaerlycxst sullen vinden, subsidie te versoecken.

45. [*Casus matrimonialis.*] — Op seeckere vraghen met verscheyden circumstantien becleet, hoe de kercke handelen sal met seecker lidtmaet, die door middel der overheydt ghetroudt heeft de persoone, daerby hy int leven van syn huysvrouwe dry kinderen gheteelt heeft, ende nu raet soect om met gheruster conscientie te leven ende tot den avondtmael des Heeren toeghelaten te worden, is gheresolveert dat de kercke, daer dese swaricheydt ghevallen is, tsy door haerselven ofte de persoon, diet aengaet, de grondighe waerheydt ende seeckerheydt van alle circumstantien soo die ter plaetsen, daer hy te vooren ghewoondt heeft ende daer hy ghetroudt is, gheschiet syn, midtsgaders van syn leven ende ommegaen met syn vorighe huysvrou alsmede van derselffder ghestaltenisse neerstelyck ondersoecken sal, om daeruyt eenen pertinenten casum te stellen ende teghen den toecommenden synodum onder de gravamina uyt te schryven.

46. [*Pape tot Lexmonde.*] — Is oock den synodo aenghediendt gheworden van den pape tot Lexmonde, dat hy in syn predicken ende doopen soo in de kercke als oock in particuliere huysen voortgaet ende den school-

meester tot Lexmonde gheweert hebbe, omdat hy de schoolkinderen de psalmen leerde singhen, waerop de ghedeputeerde des synodi belast syn den heere VAN BREEDEROEDE aen te spreecken, ten eynde hem synen onwettighen dienst verboden ende een vroom dienaer des woorts in syn plaetse ghesteldt worde.

47. [*Berkous diaconie.*] — Alsoo daer oock swaricheydt was in de kercke van Berkau nopende de diaconye ende deselffde van beyde partyen in de handen van den heere VAN NIVELT was ghesteldt, soo is goetghevonden, dat de ghedeputeerde den voorsz. heere sullen bidden om eerstdaechs de kercke aldaer te hulpe te commen ende de swaricheydt tusschen parthyen ter neder te legghen.

48. [*Oncosten gedaen in het beslichten van swaricheden.*] — Is oock by den synode gheordonneert, dat voortaen de classe, die eenighe nabuerighe classen sal beroepen tot beslichtinghe van swaricheden, by haer ghevallen, de oncosten derghener, die tot sulcx ghedeputeert sullen commen, by provisie sal betalen. Des sal sy wederom haer verhael nemen aen de partye, die in de oncosten souden mogen ghewesen worden.

49. Insghelycx heeft de synodus goetghevonden, dat voortaen den scribae des synodi tot syner verlichtinghe sal byghevoecht werden dieghene, die naest hem de meeste stemme sal hebben.

50. Tot visitatores classium syn ghestelt:
in den classe van Dordrecht
ANDRIES DE MEESTER [1]), GILLIS TAVERNIER,
in de classe van Delft
ARNOLDUS CORNELII, MARTINUS NICOLAI,
in de classe van Leyden
DAVID JACOBSZ, JOHANNES NOBELIUS,
in de classe van der Goude
ADRIANUS VAN DEN BORRE, THOMAS BRUSSCHENIUS,
in de classe van Rotterdam
CORNELIUS VAN HILLE, NATHANAEL MARLANDI,
in de classe van Gorichem
ALBERTUS CELCAERT, JOHANNES ANDELLIUS,

---

[1]) „de Meester" M heeft „Demetrius."

in de classe van den Briel

Cornelis Adriaensz, Nicolaus Dammius,

in de classe van den Haghe

Libertus Fraxinus, Jacobus Cornelii,

in de classe van Woerden

Franciscus Pythius, Lucas Johannis,

dewelcke, by den synodo ghesteldt synde voor dit jaer, ten minsten eens alle de kercken hares classis sullen visiteren ende aen den naesten synodum rappoort doen.

51. Tot ghedeputeerde des synodi voor de twee naestcommende jaren in de plaetse Liberti Fraxini ende Thomae Spranckhuysen syn ghesteldt Johannes Uydtdenbogaert ende Franciscus Lansbergius. Ende om op den Noorthollandtschen synodum in den name deses synodi te compareren syn gheordonneert Johannes Becius ende Henricus Boxhornius, ghelyck oock Libertus Fraxinus ende (by ghebreecke syns in cas van sieckte ofte andersins) Arnoldus Cornelii in syn plaetse bestemt syn om op den synodum van Gelderlandt te verschynen.

52. Ten laetsten, naer vermaninghe by Cornelium van Hille ghedaen op Matth. 9 vs. 36, daert Thomas Spranckhuysen ghelaten hadde, syn mynh. de ghecommitteerde der h. Staten bedanckt. Ende censura gehouden synde, is de vergadéringhe na danckseggingheghe tot Godt verlaten, de classe van Dordrecht bevolen synde (na ordeninghe) de uytschryvinghe des naesten synodi, in dewelcke een dienaer uyt den classe van den Briel voor ende een uyt den classe van Gorrichem na een vermaninge door Godts ghenade doen sullen. Aldus gheeÿndicht tot Dordrecht op den 9en Septembris anno 1598.

Wernerus Helmichius,
hujus synodi praeses.
Franciscus Lansbergius,
ejusdem synodi scriba. [1]

[1]) In L ontbr. de onderteekening door praeses en scriba.

Acta des particularen Suydthollandtschen synodi, ghehouden in den Haghe den 31^en Augusti 1599.

Na aenroepinge des naems Godts, ghedaen door Libertum Fraxinum, dienaer der plaetse, is met stemmen vercoren tot praesidem Libertus Fraxinus voorsz., tot assessorem Franciscus Lansbergius, dienaer tot Rotterdam, tot scribam Daniel Dolegius, dienaer tot Delft.

De credentien der ghedeputeerden op den synodum syn voorghelesen met vergenoeghen der vergaderinghe, ende syn met deselve verschenen dese naervolghende persoonen:

Wt den classe van Dordrecht:

Joannes Becius,	dienaer	tot Dordrecht,
Joannes Bisschop,		tot Geertruydenbergh,
Joannes Roggius,		tot Linde,

Heyndrick van Vorst, ouderlinck tot Dordrecht.

Wt den classe van Delft:

Daniel Dolegius,	dienaer	tot Delft,
Arent Harmensoon,		tot Vlaerdinghen,
Martinus Claeszoon [1]),		tot Lyre,

Claes Heyndricksz, ouderlinck tot Delft.

Wt den classe van Leyden:

Matthaeus Platevoet,	dienaer	tot Leyden,
Joannes Nobelius,		tot Coudekercke,
Karolus Agricola,		tot Reynsburgh,

D. D. Paulus Merula, ouderlinck tot Leyden.

Wt den classe van der Goude:

Adrianus van den Borre,	dienaer	tot Schoonhoven,
Thomas Bruskenius,		tot Ouderkercke,
Lambertus Gemingius,		tot Moordrecht,

Joost Jansz, ouderlinck van Schoonhoven.

Wt den classe van Rotterdam:

Franciscus Lansbergius,	dienaer	tot Rotterdam,
Daniel Colonius,		tot Rotterdam,
Ruardus Acronius,		tot Schiedam,

Willem Letterhuys, ouderlinck tot Rotterdam.

---

[1]) „Claeszoon" M heeft „Nicolai".

Wt den classe van Gorchum:

Jodocus Geisteranus, tot Gorchum,
Joannes Andelius, dienaer tot Meerkercke,
Nicolaus Halterus, tot Hoornaert,
Gooswyn van Besoyen, ouderlinck tot Gorchum.

Wt den classe van den Briel:

Reynerus Donteclock, in den Briel,
Goswinus Picardi [1]), dienaer tot Oostvoorn,
Arnoldus Temmerman, in de Nieuwetonghe,
Jan Commersz [2]), ouderlinck ten Briele.

Wt den classe van den Haghe:

Libertus Fraxinus, in den Haghe,
Theodorus Petri, dienaer tot Voorburgh,
Samuel van den Berghe, tot Wateringhen,
Thomas Genitz [3]), ouderlinck in den Haghe.

Wt den classe van Woerden:

Petrus de Bricquigni, tot Woerden,
Lucas Jansz, dienaer tot Waddincxveen,
Aegidius Notaeus, tot Sluypick,
Herman Jansz van Cameryck, ouderlinck tot Woerden.

De ghedeputeerde des Noorthollantschen synodi syn gheweest Joannes Bogaert ende Cornelius van Hille, dienaren tot Haerlem ende Alckmaer, ende, hebbende hare behoorlycke credentie verthoont, syn van de vergaderinghe ontfanghen.

Syn insghelycx oock verschenen de ghecommitteerde der E. heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, joncker Willem van Suylen van Nieveldt ende mr. Lenaert Casembroot, raet in den Hove Provinciael, ende hebben mede hare schriftelycke commissie geexhibeert, dewelcke ghelesen ende der vergaderinghe aenghenaem is gheweest.

De vermaninghe heeft ghedaen Reynerus Donteclock op Matth. 7 vs. ult. waerop hem de synodus bedanckt heeft.

Syn voorghenomen ende ghelesen de acta des Suydthollandtschen synodi

---

1) „Picardi" L. heeft „Picard, dewelcke door de groote cranckheijt sijner huijsvrouwe absent is gebleven ende van de vergaderinge verontschuldight gehouden is".
2) „Commersz" M heeft „Commersteijn". 3) „Genitz" L heeft „Gerritsen".

tot Dordrecht int jaer 98. Ende is over hetghene in deselve noch te doen stondt besloten, sulcx als volcht.

1.

Aengaende de nationale synodum gehoort hebbende het rappoort der ghedeputeerden is gheresolveert, dat de ghedeputeerden deses synodi de kercke van Amsterdam tsy mondelyck ofte schriftelyck nochmaels vermanen sullen ernstelyck te continueren int versoeck vant voorsz. generale synodus by de h. Generale Staten te verwerven ende, alsoo sy alleene niet en heeft connen uytrichten, tot assistentie te nemen de ghedeputeerde van beyde de synoden om met deselve te ramen eenen goeden voet, op denwelcken het raetsaem syn sal tvoorsz. versoeck den E. h. Staten gesamentlyck te remonstreren. Ende by gevalle de kercke van Amsterdam haer hierin beswaert vindt, dat alsdan de ghedeputeerde van beyde de synoden tselve geheel op haer sullen nemen ende aerbeyden daerinne naer vermoghen, doch welverstaende met voorgaende kennisse ende bewillinghe van de andere particuliere synoden der Vereenichde Provintien.

2.

[*Legerdienst.*] [1]) — Belanghende den legherdienst is goetghevonden, dat elcke kercke, die gelotet heeft, haer beurte sal hebben waer te nemen, te meer dewyle de E. heeren Staten verstaen, dat het stichtelycker is, dat de legher alsoo by beurten van verscheyden dienaren dan van eenighe ordinarissche bedient worde. Ende syn alle kercken vermaent daertoe gheschickte mannen uyt te senden. Voorts ten aensien van de sware lasten, die de predicanten int legher draghen moeten, sullen de ghedeputeerde des synodi eerstdaechs aenhouden by de E. h. Raden van Staten [2]) om op costen vant ghemeyne landt te moghen uytseynden eenighe sieckbesoeckers, die de crancke ende ghequetste soldaten na noodtdruft vermanen ende troosten mochten.

3.

[*Homade.*] — Van Homade is de classe van Leyden belast noch de goede handt daeraen te houden, dat deselve kercke met een eyghen predicant versien werde.

4.

[Gillis van Couwenberg.] — Alsoo Gillis van Couwenbergh noch tot Eeten continueert in syn onordentlyck predicken, soo sullen de ghedeputeerde aenhouden, daert behooren sal, om denselven te weyren.

5.

[Adamus Billichius.] — Van Adamo Billichio gehoort synde het

---

[1]) De in de andere codd. ontbrekende marginalia zijn overgenomen uit M. [2]) „Raden van Staten" M heeft „Staten van Holland".

rappoort der ghedeputeerde ende ghelesen eenen brieff desselven BILLICHII aen den synodum, daermede hy versoeckt, dat den synodo ghelieve een wyder bedencken te nemen over de schuldtbekentenisse, die hem opgheleydt was te laten drucken ende hem daervan te bevryden etc., oordeelt de synode, gemerct hy de ordonnantie des synodi niet soeckt na te commen, dat men hem sal laten varen, totdat hy, bethoonende ghehoorsaemheyt ende boetveerdicheyt, syn Nederduytsche bekentenisse ende daerneffens gaende [1]) schultbekentenisse den synodo sal overghelevert hebben om daermede te doen, als sy raedtsaem sal vinden, doch dat de ghedeputeerde tot overvloet hem op synen brieff andtwoorden sullen ende de onbillicheydt synder begheerte voorhouden ende vermanen na te commen tghene hem behoorlyck opgheleydt is. Voorder dat se andermael sullen schryven aen de classe van Nimmeghen ende meteenen aen de synodum van Gelderlandt ende versoecken, dat sulck eenen soo onordentlyck handelende niet langher tot lasteringhe der kercken in den dienst getolereert werde.

6.

[*Goude.*] — De synodus verstaen hebbende, wat de ghedeputeerde in de saecke van der Goude hadden ghedaen ende op alles rypelycken ghelet, heeft geresolveert, dat de ghedeputeerde den E. heeren Staten remonstreren sullen, hoedat na den tydt van ses jaren de beloften, den kercken in de reconciliatie ende opneminghe HERMANNI HERBERTS ghedaen, niet voltrocken en syn ende weynighe apparentie, dat tselve sal connen gheschieden, tensy dat aldaer met de authoriteydt der E. h. Staten ende advys des synodi twee gequalificeerde predicanten ter Goude ghestelt werden beneffens HERMANNUM ende synen sone (dewelcke van weghen syn absentie ende gheduerighe indispositie weynich dienst alsnoch der kercke doen can) om in conformiteydt van andere kercken in Hollandt deselve kercke te regeeren. Daerom de synodus ootmoedelyck versoeckt, dat de E. h. Staten gelieve de handt daeraen te houden, dat hetselve met den aldereersten moghe te weghe ghebracht worden, opdat alsoo de kercke ende stadt, synde eene van de groote steden van Hollant, behoorlyck versien moghe worden; ende dat de ghedeputeerde over dese saecke byeencommende [2]) aen alle classen sullen schryven, dat sy elck eenen dienaer uytseynden om met hun ghedeputeerde t'adviseren op de nominatie van twee predicanten, die den E. heeren Staten sullen als bequaem daertoe voorgedraghen worden.

7.

[*Classis van Leyden.*] — De classis van Leyden heeft aengenomen d'onderrichtinghe, van weghen des synodi haer ghedaen, belanghende

[1]) „gaende" L heeft „goede". [2]) „byeencommende" L heeft „by een remonstrantie".

d'examinatie der studenten ende proponenten theologiae, doch sonder prejuditie des generalen synodi ende der faculteyt der h. theologiae, als willende voor absolute geexamineerde dienaren erkennen ende ontfanghen degene, die van den professoren geexamineert sullen syn. Waerinne de synodus tevreden is, wanneert examen ghedaen is van de geheele faculteyt der theologiae ende niet van eenen professeur alleen.

8.

[*Predicken der proponenten.*] — Nopende de propositie der proponenten is in conformiteyt van de acte des jaers 96 andermael teghen het versoeck des classis van Leyden geresolveert, dat gheene proponenten sullen toeghelaten werden om voor het volck te predicken dan in teghenwoordicheydt van een professoor theologiae ofte dienaer des woorts ende ouderlingen, niet ouderlinck ofte ouderlinghen alleen, om redenen dickmaels verhaelt.

9.

[*Ongeregeltheden etc.*] — Over d'oude clachten van de ongheregeltheden, superstitien, houwelycxsche saecken, echtmydinghe etc. sullen de ghedeputeerde by de E. h. Staten aenhouden, te meer dat men verstaet daerop ten deele by hare E. is begonnen orden ghestelt te worden.

10.

[*Bursen tot Leijden.*] — De ghedeputeerde sullen in ghedachtenisse houden de saecke van de bursen tot Leyden by den heeren curateuren te vervolghen, opdat se, soo haest moghelyck is, gheeffectueert moghen werden.

11.

[*Predicanten te stellen int land van Heusden etc.*] — Sullen mede ghedachtich syn den E. h. Staten andermael te remonstreren, als namelyck den vyandt syn legher sal vervoert hebben, dat int landt van Huesden, Altena ende Langhestrate eenighe predicanten onder sauvegarde ghestelt moghen werden.

12.

[*Dienaren van Buren.*] — De classis van Gorichem sal continueren in haer ghedaen goet devoir om te vercryghen aen syn Genade van Hohenloo, dat de dienaren van Bueren allesins op hare classen, oock buyten het ghebiet van syn Genade geleghen, moghen verschynen, daertoe ghebruyckende den predicant tot Bueren selve ende des noot synde de ghedeputeerde des synodi, dewelcke dieshalven in sulcken gevalle aen syn Genade uyt den name des synodi schryven ofte mondelyck [1]) na gheleghendtheyt met deselve spreecken sullen.

---

[1]) „mondelyck" L heeft „mogelijck."

13. [*Everdingen ende Sijderveldt.*] — De voorschreven classis sal de handt voorder daeraen houden, dat Everdinghen ende Sydervelt met predicanten versien werde, ende sal aen syn Genade VAN CULENBURGH met assistentie van de ghedeputeerde versoecken, dat de beloften van besorginghe des onderhoudts, by synder Genaden heer vader hoogher memorie ghedaen, nagecommen werde.

14.

[*Correspondentie met de synode van Gelderland.*] — Om correspondentie te houden met de synode van Gelderlandt, twelck dit jaer versuymt is, doordien tschryven daervan te late ter handt ghecommen was, is voor goet inghesien, dat men tconsent des Noorthollandtschen synodi desen aengaende eerst sal soecken te hebben, ende dat daernaer de ghedeputeerde van beyde de synoden gesamentlyck ofte, in gevalle de Noorthollandtsche synode tselve niet geraden en vont, de ghedeputeerde deses synodi alleen tselve den E. heeren Staten sullen remonstreren om met haer E. believen de voornoemde correspondentie met Gelderlandt te houden. Ter occasien van desen is ghesproken om te aerbeyden, dat men uyt alle synoden deser Geunieerde Provintien eenen op elcken synode mocht sien te becommen om den standt der kercken int ghemeene te weten ende alsoo beter conformiteyt te houden. Waertoe den ghedeputeerden deses synodi belast is aen elcke provintie te schryven dese begeerte ende de nootwendicheyt van dien aen te dienen.

15.

[*Justificatie van Leijden etc.*] — Alsoo daer seecker boecxken uytgegaen was teghen de herdruckte Justificatie van Leyden, waerop ghevolcht is een lasterlycke [1]) antwoorde van CASPAR COOLHAES soo is eenighe uyt de vergaderinghe opgheleydt het voorss. boecxken te doorlesen. Dewelcke gherapporteert hebben, dat se int voorsz. boecxken niet ghevonden hebben strydende teghen de suyvere leere der kercke, als synde een schriftmatighe verandtwoordinghe van de regeringhe ende orden der kercken, hier te lande bruyckelyck, maer dat daerin ghebruyckt werden eenighe harde manieren van spreecken, dien den E. magistraet tot Leyden wel eenighe offensie souden moghen gheven ende bysonderlyck, dat int tweede stuck verhael wert ghedaen van tghene voormaels tot Leyden in den twist gepasseert is, waerin, beneffens dat de waerheydt der historie sal moeten staen tot verandtwoordinghe der autheuren, vele dingen werden verhaelt, die wel nieuwen twist souden mogen veroorsaecken. Soo ist dat de synodus, op alles rypelyck ghelet hebbende, gheoordeelt heeft, dat dieghene, die sulck

---

[1]) „lasterlycke" L heeft „seer lasterlijcke."

boecxken hebben laten uytgaen, daerover om redenen boven verhaelt hare censure sullen draghen by de classe, onder dewelcke sy staen, ende dat de ghedeputeerde by den E. heeren magistraten tot Leyden de synodum sullen excuseren, verclarende sulcx sonder weten des synodi gheschiet te syn, ende dat de autheurs daervan by den synoden syn gecensureert. Maer sooveel aengaet het lasterschrift van CASPAR COOLHAES is ARNOLDO CORNELII ende HENRICO CORPUTIO last gegeven met weten ende advys der ghedeputeerde een andtwoorde daerteghen te stellen tot wederlegghinghe van de generale lasteringen, die hy teghen de kercken in tselve boecxken uytghespoghen [1]) heeft, sonder nochtans voorder op te halen die dinghen, die tot Leyden voormaels syn gepasseert, om alsoo alle occasie van nieuwen twist ende offensie, sooveel mogelycken is, te verhoeden.

16.

[*Originele acten des synodi van* 80, 81, 82, 84, 86, 90, 91, 92 *worden gemist.*] — Aenghesien ghemist werden de originale acten van de jaren 80, 81, 82, 84, 85 [2]), 86, 90, 91, 92, soo worden alle classen gebeden deselve onder hare schriften op te soecken ende te leveren in de handen van de ghedeputeerde des synodi, dewelcke den classen buyten hare costen een copie sullen toesenden.

17.

[*Nat. synodus van Vrancrijck.*] — Alsoo in [3]) den nationale synodus van Vranckryck noch niet en is gheandtwoort [4]), begeert de synodus, dat tselve met den eersten sal gheschieden.

18.

[*Beijerland.*] — Van de saecke van Beyerlandt by de classe van Dordrecht goet rappoort inghebracht synde, dat eenighe lidtmaten der kercke aldaer met JAN VAN CAMPEN haren predicant versoent waren, is deselve classis vermaendt, dat se met lanckmoedicheydt oock de andere sal soecken te winnen.

19.

[*Kercken in Groeningerland ende overquartieren.*] — Ghelyck de ghedeputeerde van Noorthollandt geschreven hebben aen de kercken van Groeningerlandt, alsoo sullen de ghedeputeerde van beyde de synoden aenhouden by syn Excellentie ende de E h. Staten Generael, dat in de andere overe quartieren met hare authoriteyt de waerheydt Godts inghevoert ende middelen tot onderhout der kerckendienaren besorcht werden.

---

[1]) „uytghespoghen" M heeft „uijtgesproken." [2]) „85" ontbr. in M. [3]) „in" ontbr. in M; L heeft „aen." [4]) „gheandtwoort" L heeft „geantwoort deur absentie van Jo hanne Uijttenbogaert."

20. [*Subsidium der predicanten ten platten lande.*] — Syn de ghedeputeerde des synodi wederom belast de E. h. Staten te bedancken vant subsidie, den predicanten ten platten lande voor dit loopende jaer wederom gheaccordeert, ende by deselve E. heeren wederom aen te houden tot continuatie vant toecommende jaer.

21.

[*Weduwe van* MEERKERCK.] — Aengaende de weduwe van MEERKERCKE, alsoo men verstaet, dat deselve noch gheen vertroostinghe en heeft ontfanghen, soo sullen die van de classe van Gorchum een requeste stellen ende door addresse der ghedeputeerden des synodi laten overleveren in handen der E. heeren Staten.

22.

[*Rapport der gedeputeerden van de examina der aengecomen predicanten.*] — De ghedeputeerde des synodi hebben oock rappoort ghedaen van de examina derghener, die tot den kerckendienst syn toeghelaten geworden sedert de leste synodale vergaderinghe, dewelcke syn: in den classe van der Goude JACQUES VAN DE KERCKHOVE, THEODORUS HERMANNI HERBERTSZ ende ADRIANUS JOANNIS, in de classe van Woerden GERRIDT LIEVENSZ ende JOANNES CORNELII, in den classe van den Briele JOANNES DAMMAN, in de classe van Rotterdam HENRICUS ARNOLDI.

23.

[*Hoe de aencomende predicanten sijn toe te laten.*] — Ende is de classis van den Briele vermaent de conditie, daerop DAMMAN is toegelaten, neerstelyck t'onderhouden. Is oock by occasie van dien geresolveert, dat voortaen gheene predicanten sullen toegelaten worden tot den dienst op seecker conditie van vorder beproevinghe maer alleene die, welcke int examen genoechsaem bequaem sullen gevonden werden tot den dienst, welverstaende dat evenwel die jonghelieden, die eerst tot den dienst commen, naer gelegentheyt tot bevorderinghe haerder gaven by den classen ende ghedeputeerden des synodi, daervoor sy sullen geexamineert worden, sal [1]) opgeleydt werden haer oock extraordinarie te oeffenen in proponeren voor den classe, daeronder sy staen.

24.

[*Subsidie, hoe te vercrijgen voor predicantenkinderen, die studeren.*] — De ghedeputeerde des synodi hebben oock gerapporteert van eenighe heeren der collegie van de gecommitteerde raden der h. Staten verstaen te hebben, dat het goet ware, dat dieghene, die voortaen willen versoecken eenich subsidie tot bevorderinghe van de studie haerder kinderen, beneffens d'at-

---

[1]) „sal" L heeft „sal mogen."

testatie van den rector, daeronder sy studeren, oock attestatie van de ghedeputeerde des synodi sullen thoonen, by dewelcke ghedeputeerde sulcke kinderen tot dien eynde sullen alvooren [1]) geexamineert werden om te beter verseeckert te moghen syn, ofter oock eenighe hope is, dat hare studien sullen moghen strecken tot dienst der kercken.

25.

[*Divulgeren van de synodale saken.*] — Alsoo men verstaet, dat uyt den voorgaenden synode eenighe dinghen syn gedivulgeert ter plaetse, daert niet behoorde, soo syn alle classen belastet hierover neerstich ondersoeck te doen onder den haren in hare eerste classicale vergaderinghe soowel by de ouderlinghen als onder de predicanten, ende dat tot dien eynde eene forme van bekentenisse, by den synode geconcipieert, by allen predicanten in elcken classe onderteeckent, den ghedeputeerden des synodi toegesonden sal werden. Is oock by den synodo gheresolveert, dat soo wie namaels bevonden wert yedt gerapporteert te hebben uyt de vergaderinghe des synodi by denghenen, die tot deselve niet behooren, deselve verclaert sal worden inhabil ende onweerdich [2]) om in sulcke vergaderinghen te verschynen. Ende soo deghene, die tvoorschreven uyt den voorgaenden synodo verbreydt heeft, namaels bevonden wert, sal hy met advys der ghedeputeerde des synodi by synen classe gestraft ende gecensureert werden na behooren.

26.

[*Paep tot Lexmonde.*] — De heere van Breederoede aengesproken synde van Jacobo Enghelberti, paep tot Lexmonde, heeft belooft tbeste te doen, ende sal de classe van Gorchum vernemen naer het tractament van den voorsz. paep om te sien, oft niet daeraff wat soude moghen getrocken werden, ofte datter anders eenich middel mochte gevonden werden tot onderhoudt des diensts aldaer, twelck de voorsz. classe den ghedeputeerden des synodi sal overschryven, ten eynde deselve ghedeputeerde daerop moghen aenhouden by den voornoemden heere van Breederoede, dat de kercke van Lexmonde ten minsten by combinatie met de suyvere leere des h. evangelii bedient moghe werden.

27.

[*Studenten in den steden totten dienst te oeffenen.*] — Het eerste poinct van beschryvinghe deses synodi, aengaende eenighe studenten der theologiae in den steden eenen tydtlanck te oeffenen tot den dienst der kercke etc., vindt de synodus gantsch noodich ende profytich. Ende om tselve te beter int werck te stellen sullen de ghedeputeerde des synodi van den E. heeren Staten versoecken, dat hare E. ghelieve eenighe penninghen t'ordonneren

---

1) „alvooren" ontbr. in L. 2) „ende onweerdich" ontbr. in M.

tot onderhoudt van soodanighe studenten, ten eynde ten minsten in de groote steden een ofte twee soodanighe studenten eenen tydtlanck moghen geoeffent werden int proponeren voor den kerckenraet ende classen, ende dat deselve sullen staen onder d'opsicht van den kerckenraet in deselve steden. Ende wanneer sy tamelyck in de propositien geoeffent sullen syn ende in preparatorio examine bevonden sullen syn goeden gront in de h. schreftuere te hebben, soo sullen sy, midts hebbende by der ghemeente een goet ghetuychnis van haren wandel, publice moghen ghebruyckt werden in de bedieninghe des woorts doch sonder eenighe bedieninghe der sacramenten. Item sullen oock moghen toegelaten werden tot de byeencomste des kerckenraets mits belovende alles, wat daer passeert, secreet te houden, opdat sy alsoo door behoorlycke oeffeninghe soowel in de regeringhe der kercke als in het leeren te bequamer mogen ghemaeckt werden tot dienst der kercke, daertoe sy namaels sullen beroepen werden. Waertoe dan insonderheydt voor gerecommandeert sullen gehouden werden de alumni in den collegio theologico tot Leyden, soowel dieghene, die, voormaels in denselven collegio gheweest synde, naderhandt hare studien profytelyck hebben gecontinueert in andere scholen, als dieghene, die, noch ter tyt in den collegio voorschreven synde, met der tydt tot sulcke oeffeninghe genoechsaem bequaem sullen mogen ghevonden werden.

28.

[*Wederspannige litmaten.*] — Op het tweede poinct is geresolveert, dat de wederspannighe lidtmaten der kercken by de ghedeputeerden der classen, daeronder sy gehooren, aengesproken ende vermaent sullen worden, eer de classe resolutie neemt van voorder proceduren teghens hen als verachters der kerckelycke vermaningen te houden.

29.

[*Lijckpredicatien.*] — Opt derde poinct, aengaende het tolereren der lyckpredicatien, blyft de synodus by de ordonnantie des synodi nationalis, by verscheydene particuliere synodale vergaderinghen voor desen vernieut. Ende werden daerom de visitatores classium wel ernstelyck belast daertoe opsicht te nemen over alle kercken, dat soodanighe predicatien affgheschaft werden, waertoe sy oock sullen moghen hulpe versoecken aen de ghedeputeerden des synodi, daert de noot sal vereysschen.

30.

[*Woorden int avondmael te gebruijcken.*] — Opt vierde poinct is goetgevonden, dat alle kerckendienaren int bedienen des h. avontmaels sullen gebruycken de woorden, in synodo nationali tot Middelburgh geconcipieert ende tot noch toe by den kercken hier te lande bruyckelyck, t. w. beneffens

de woorden Pauli 1 Corinth. 10 oock dese navolghende: Neemt, eedt, ghedenckt ende ghelooft etc..

31.

[*Quaestie tusschen predicant, ouderlingen ende diaconen.*] — Aengaende de vraghe, int vyffde poinct voorghestelt, verstaet de synodus, indien daer questie is tusschen eenen predicant ende den ouderlinghen ende diakonen der kercke, dat hetghene, daerover sy met malcanderen in twist syn, sal staen tot decisie des classis, ende dat de classis sal aerbeyden tot vrede ende ruste in sulcken kerckenraet, waer sonder de kercke niet wel en can ghesticht ofte gheboudt werden.

32.

[*Schoolordre ten platten lande.*] — Op tselve poinct, om een goede schoolordeninghe ten platten lande by authoriteyt der overheydt in te voeren, is neffens andere poincten in de alghemeyne remonstrantie der kercken by de E. heeren Staten aenghehouden, ende sullen de ghedeputeerde des synodi daerop voorder aenhouden.

33.

[*Translatie des bibels.*] — Alsoo de heere van St. Aldegonde, dien het werck van de translatie des bybels was bevolen, in den Heere ontslapen is, soo heeft de synodus goetgevonden voor te slaen Arnoldum Cornelii ende Wernerum Helmichium in de plaetse D. Aldegondii voorsz. Ende alsoo deselffde broeders om tot sulck een werck te vaceren ontset sullen moeten worden ende hulpe hebben in haren ordinarisschen dienst, soo sal Joannes Roggius, in de Hebreescher spraecke wel ervaren synde, hen moghen byghevoecht werden om haer ten deele in haren dienst (soot de kercke van Delft gheraden vindt) ten deele oock int werck der oversettinge te helpen. Ende sullen deselve met den eersten int werck treden op denselven voet, die voor desen by tleven van den h. van St. Aldegonde was voorghenomen, t. w. dat haer werck sal gevisiteert ende oversien werden by de persoonen, die voor desen by elcke synode in d'andere provintien daertoe syn ghedeputeert, ghelyck dese synodus tot sulcken revisie nomineert ende versoeckt D. D. Franciscum Gomarum, professor theologiae tot Leyden, twelck alsoo sal overgheschreven werden aen d'andere particuliere synoden ende kercken van andere Gheunieerde Provintien, opdat, tensy deselve eenen beteren voorslach hebben, dit werck met derselffder ander synode toestemminghe met den eersten voorghenomen werde. Maer in de uytschryvinghe aen d'andere synoden sal mede geroert werden, dat tot dit werck der revisie niemant en behoort ghedeputeert te werden dan dieghene, die den Catechismum, die in dese kercke gheleert wert, ende de Belydinghe des ghelooffs derselffde kercken sal onderschreven hebben, ende by der kercken

een goet ghetuyghenisse sal hebben van eenen godtsalighen wandel, opdat alsoo de kercken verseeckert syn moghen van de gesondtheydt in de leere ende godtsalicheydt des levens by denghenen, dien sy dit werck vertrouwen. Daerentusschen sullen evenwel de ghedeputeerde deses synodi by den E. h. Staten aenhouden, dat de penninghen, tot desen wercke ghedestineert, daertoe gheeyghent moghen blyven ende dienvolghende daertoe gheemployeert werden.

34.

[*Bijeencomste der twee Holl. synoden.*] — Aengaende de byeencomste der twee Hollandtsche synoden is goetghevonden te blyven by de aenghestelde correspondentie, tusschen dese twee particuliere synoden tot noch toe onderhouden, ten ware de noot der kercken sulcke byeencomste der twee synoden vereyschte, in welcken gevalle de twee particuliere synoden desselven jaers in eene provinciale synode soude moghen ghesmolten werden.

35.

[*Trouwen der ongedoopte.*] — Opt neghenste poinct, vant trouwen der onghedoopte persoonen by den magistraet, is mede vermaen ghedaen in de generale remonstrantie, den h. Staten overghegeven.

36.

[*3 geboden in een weecke geven.*] — Op het thienste, dry houwelycxsche gheboden in een weecke te gheven, strydt teghen d'ordonnantie der h. Staten. Sullen daeromme de kerckendienaren by haren magistraten, daer sulcx gheschiet, aenhouden dat sulcke onordeninghe vermydet werde.

37.

Nota [1]) [*Trouwen opt stathuijs.*] — Op het elffste, van trouwen opt stadthuys, twelck somtyts ghepleeght wert by denghenen, die anders wel in de kercke commen Godts woort hooren, sullen de kerckendienaren by hare magistraten remonstreren sulcx niet t'accorderen met de intentie van d'ordonnantie der h. Staten.

38.

[*Drucken ende vercoopen van beuselachtige dingen.*] — Op het twaelffste vant drucken ende vercoopen der beuselachtighe dinghen is mede in de remonstrantie geroert, waerop de ghedeputeerde des synodi voorder sullen aenhouden.

39.

[*Doop der onechte kinderen.*] — Op het derthienste, aengaende den doop der onechte kinderen, heeft de synodus niet geraden ghevonden eenighe veranderinghe daerin te doen.

---

[1]) „Nota" ontbr. in de andere codd.

40. [*Rhetorijckspelen onder de predicatie.*] — Op het 14e ende 17e, van de rhetoryckspelen onder de predicatien ende andere profanatien [1]) des sabbaths, ghenoechsaem vertoogh ghedaen synde in de voorsz. remonstrantie, werden de ghedeputeerde des synodi wederom belast ernstelyck aen te houden, dat eenmael op alles goede orden ghestelt moghe werden by de hooghe overheydt.

41.

[*Lidmaet in overspel gevallen.*] — Op het 15e, aengaende een lidtmaet in overspel ghevallen, wiens sonde alleen den kerckenraet bekent is, oordeelt de synodus, dat naer den reghel van Godts woort heymelycke sonden niet en behooren bekent ghemaeckt te worden ende dat deghene, die sulcx doen, als oorsaecke synde van de ergherníssen, die daeruyt volghen, hare straffe daerover behooren te draghen.

42.

[*Lidmaet trouwende met diegene, daermede hij overspel heeft begaen, of ten avondmael mach toegelaten werden.*] — Op de vraghe, int 16e poinct voorghestelt, off een lidtmaet der ghemeente, na de doot syner huysvrouwe ghetroudt hebbende voor den magistraet deghene, daermede hy in overspel gheleeft hadde, ten avondtmale soude moghen toeghelaten werden, naerdien hy ghedaen heeft behoorlyck schultbekentenisse over syn voorsz. overspel, aenghesien hy hem niet gherust en vindt in syn conscientie, soolanghe hy van den avondtmale wert affghehouden, is gheresolveert, nadien sulck houwelyck niet alleen by den meestendeel der leeraers der kercke, soowel nieuwe als oude, ghehouden wert voor onwettich ende onbehoorlyck ende door d'oude concilien verboden, maer oock by de politycke wetten niet en is gheapprobeert, dat de voorsz. persoon geraden sal werden, om syne conscientie gherust te stellen, dat hy vooral hem sal moeten addresseren aen de hooghe overheydt om te versoecken pardoen in tghene, daerin hy hem teghen de politie heeft verloopen soo int overspel, by hem begaen, als oock dat hy daernaer deselffde persoon ghetroudt heeft. Ende indien hy pardoen vercryghen can ende approbatie vant voorsz. houwelyck, soo sal hy vermaendt werden, dat hy met overlegghinghe syner sonden, die hy voor desen gheduerende syn voorgaende houwelyck begaen heeft teghen alle trouwe vermaninghen, by de kercke aen hem ghedaen, hem voor Godt den Heere sal verootmoedighen, denselffden biddende om verghevinghe synder sonden ende niet twyffelende oft, soo hem die van herten leedt syn, Godt sal hem ghenadich wesen. Maer alsoo het eene saecke is van seer quade consequentie sulck eenen man ten avondtmale toe te laten, ende

[1]) „ende andere profanatien" ontbr. in M.

daertoe schynt te strecken, alsoft sulck een houwelyck by de kercke voor goet bekent werde, hetwelck seer lichtelyck een schadelycke inbreucke soude maecken om sooveel te stoutelycker sulcke sonden te begaen, soo sal hy evenwel om der erghernissen wille, die daeruit soude ontstaen, hem van den ghebruyck des avondtmaels onthouden ter tydt toe by een nationael synodus daerop naerder ghelet sal worden.

43.

[*Doop der papen.*] — Op het 18ᵉ, aengaende den doop der papen, die vast in verscheyden plaetsen seer inbreeckt, sullen de ghedeputeerde aenhouden, dat het verbodt der h. Staten dienaengaende vernieut werde, oft soo daer eenich placcaet van is, dat tselve moghe geexecuteert werden.

44.

[*Uijtstellen van den doop der kinderen.*] — Op het 19ᵉ, om het uytstel des doops der kinderen oock by denghenen, die niet Wederdoops ghesindt syn, te remedieren, sullen de predicanten sulcke ongheregheltheydt neerstelyck op den predickstoel bestraffen.

45.

[*Wederlegge der Wederdoopse schriften.*] — Is op het voorstellen van de ghedeputeerden van Noordthollandt in den name ende uyt laste van den Noordthollandtschen synode goetghevonden, naerdien de Wederdooperen met hare schreften daghelycx vele moeyte maecken ende vele ongherustheydt by den eenvoudighen, dat de principale argumenten van de Wederdooperen cortelyck in een boeck byeenvervaet ende wederleydt sullen worden met de voorstellinghe harer dwalinghen ende der verschillen, die onder haerluyden syn aengaende de poincten der leere, tot goede onderrichtinghe der eenvoudighen, die anders uyt de protocollen ende andere lanckwylighe schriften niet ghenoechsaem en connen vatten de redenen, tot bevestinghe der waerheydt ende wederlegghinghe der Wederdoopsche dwalinghe dienende. Ende is met toestemminghe der voorsz. ghedeputeerde daertoe by dese vergaderinghe voorgheslaghen ende versocht Jacobus Harminius, predicant des h. evangelii tot Amstelredamme, midts dat syn werck by de ghedeputeerden van beyde synoden neerstich sal oversien werden. Ende sullen de broederen, die yedt besonders hebben, tot sulck een werck dienende, den voorsz. Harminio tselve toesenden.

46.

[*Een looper, hem onthoudende ontrent Haerlem in den duijnen.* — De ghedeputeerde sullen aerbeyden, dat eenen looper, ghenaemt Joos, die ontrent Haerlem hem in de duynen houdt tot erghernisse van vele menschen, by authoriteyt der E. heeren Staten belet worde in sulcken leven ende vreemde cleedinghen te continueren.

47. Tot visitatores classium syn ghestelt in de classe van
Dordrecht: Johannes Debetius ende Gillis Taverniek;
Delft: Arnoldus Cornelii ende Martinus Nicolai;
Leyden: Thomas Spranckhusius ende Karolus Agricola;
Goude: Thomas Bruschenus ende Henricus Rosaeus;
Rotterdam: Franciscus Lansbergius ende Nathanael Marlandi;
Gorichum: Jodocus Geisteranus ende Joannes Andelius;
Briele: Nicolaus Dammius ende Arent Temmerman;
Haghe: Bernhardus Faille ende Jacobus Cornelii;
Woerden: Lucas Jansz ende Cornelius Pollets.

48.

Tot ghedeputeerde des synodi voor de twee navolghende jaren in de plaetse Werneri Helmichii ende Joannis Becii, die nu twee jaren ghedient hebben, syn gheordonneert Henricus Corputius ende Adrianus van den Borre [1]).

49.

Op den synodum van Noorthollandt in het toecommende jaer te verschynen syn ghedeputeert Henricus Boxhornius ende Franciscus Lansbergius. Ende aengaende de verschyninghe op den synodum van Gelderlandt latet de synodus blyven by de deputatie, tjarent [2]) tot Dordrecht in den synodo ghedaen op den persoone Liberti Fraxini.

50.

Is oock by provisie om redenen goetghevonden, dat voortaen niet alle de gheheele acten des synodi tot de classen uytghesonden sullen werden, maer alleen cortelyck de resolutien, die op elck poinct in de synodale vergaderinghe sullen ghenomen syn.

51.

Ten laetsten na vermaninghe, by Joannem Andelium ghedaen op Col. 3 : 16, syn mynheeren de ghecommitteerde der E. heeren Staten bedanckt, ende, censura morum ghehouden synde, is de vergaderinghe na dancksegg
hinghe Godts ghescheyden, de classe van den Haghe bevolen synde na ordonnantie de uytschryvinghe des naesten synodi, in dewelcke een dienaer uyt de classe van der Goude voor ende een ander uyt de classe Woerden naer een vermaninghe door Godts ghenade doen sullen. Aldus gheeyndicht in sGravenhaghe den 7[en] Septembris 1599.

Libertus Fraxinus, praeses synodi electus.
Franciscus Lansbergius, assessor [3]).
Joannes Becius, scriba substitutus.

---

[1]) Hierop volgt nog in L: „die nu met Johanne Uyttenbogaert ende Francisco Lansbergio dit jaer sullen dienen." [2]) „tjarent" L heeft „voorleden jaer." [3]) „Franciscus — assessor" ontbr. in L.

Acta des particularen synodi van Suijdthollandt, gehouden tot Leyden ende begonnen den 15 Augusti 1600.

Nae aenroepinghe des naems Godts zijn vercooren tot praesidem deses synodi D. ARNOLDUS CORNELII, tot assessorem D. NICOLAUS DAMMIUS ende tot scribam CASPAR SWERINCHUSIUS.

De credentiebrieven der classen, haeren gecommitteerden tot desen synodum medegegheven, zijn ghelesen. Ende alsoo NICOLAUS DAMMIUS in plaetse van eenen ouderlinck van den Brijlle ghecommitteert was om redenen [1]) ende meijnde, dat hij tot assessorem niet en behoirde vercooren te zijn[2]), soo heeft de synodus niettemin bij haere electie gepersisteert ende zijn de credentiebrieven den synodo wel bevallen.

Het zijn op desen synodum verscheenen de predicanten ende ouderlingen naevolghende:

wt den classe van Dordrecht: ANDREAS DEMETRIUS ende JOANNES BECIUS, dienaren des woordts Gods van Dordrecht, HERMANNUS SELOSSE, dienar tot Ghijssen-Nieuwenkercke, ende JOHAN VAN MUNSTER, ouderlinck tot Dordrecht;

wt den classe van Delfft: D. ARNOLDUS CORNELII ende WERNERUS HELMICHIUS, dienaren des woordts Gods tot Delfft, MARTINUS NICOLAI, dienar in der Lijre, ende ROLANDUS CARPENTIER, ouderlinck der kercke tot Delfft;

wt den classe van Leijden: MATTHEUS PLATEVOET, dienar des woordts Gods tot Leijden, CAROLUS AGRICOLA, dienar tot Reijnsburch, HERMANNUS SCHULLIUS, dienar tot Voorhout, ende D. D. JOANNES HEURNIUS, rector der universiteijt ende ouderlinck der kercke tot Leijden;

wt den classe van der Goude: HERMANNUS HERBERTII, dienar ter Goude, ADRIANUS VAN DEN BORRE, dienar tot Schoonhoven, TIJLMANNUS CUPUS, dienar tot Niewpoort, ende DIERCK WILLEMSZEN, ouderlinck binnen ter Goude;

wt den classe van Rotterdam: CASPAR SWERINCHUSIUS, dienar der kercke tot Rotterdam, PHILIPPUS MINELLIUS, dienar tot Craelingen, HENRICUS LEPFLERUS, dienar tot Isselmonde, ende MATTHIAS NICOLAI VAN DER HORST, ouderlinck tot Rotterdam;

---

[1]) „om redenen" ontbr. in O, H en L. [2]) „tot assessorem — zijn" O heeft „in de verkiesinghe tot assessorem niet en behoirde te staen". Evenzoo H en L.

wt den classe van Gorrichum: JOANNES LEO, dienar der kercke tot Bommel, MATTHIAS SCHATZIUS[1]), dienar tot Leerdam, NICOLAUS HALTERUS, dienar tot Hoornart, ende borgermeester BOTTERPOT, ouderlinck tot Vianen, niet ghecompareert;

wt den classe van den Brijl: REYNERUS DONTECLOCK, dienar der kercke ten Brijl, JOANNES VOSSIUS, dienar tot Spijckenesse, CAROLUS VAN DEN BROUCK, dienar in Ooltgensplaet, ende NICOLAUS DAMMIUS, dienar ten Brijl[2]), in plaetse des ouderlincks;

wt den classe van sGravenhage: BERNHARDUS LA FAILLIE, dienar der kercke in sGravenhage, THEODORUS PETRI, dienar tot Voorburch, SAMUEL MONTANUS, dienar tot Wateringhen, ende JACOB HEERMAN, ouderlinck in sGravenhaghe;

wt den classe van Wourden: D. HENRICUS BOXHORNIUS, dienar der kercke tot Wourden, GUALTHERUS WITTIUS, dienar tot Alphen, JACOBUS JACOBI, dienar tot Reewick, ende ODON DARMEL, ouderlinck der kercke tot Alphen.

Zijn oock in de vergaderinghe gecompareert de eedele, hoichgheleerde mijnheeren jonckher WILLEM VAN ZUIJLEN VAN NIEVELDT etc. ende meester LEONARDT CASEMBROOT, raedt van den Hoove van Hollandt, bij mijnheeren Staten tot dese vergaderinge ghecommitteert.

Is mede verscheenen D. GUILHELMUS BAUDARTIUS, dienar der kercke tot Zutphen, wt den name ende bij laste des synodi des vorstendoms Gelre ende des graefschaps Zutphen, ghelijck D. LIBERTUS FRAXINUS dit jaer bij den Geldrischen synodo wt den name van den synodo van Zuijthollandt (met approbatie van mijnheeren Staten, die hiervan verwittighet zyn) gheweest hadde. Ende sal tzelve alsoo voortaen door des Heeren ghenade ghecontinueert worden om d'onderlinghe correspondentie willen te onderhouden, achtervolghende de resolutie, daervan in den laesten synodo van Suijdthollandt artic. 19 verniewt.

Zijn alnoch met behoirlicke credentie bij de vergaderinge ghecomen wt den name ende bij laste des synodi van Noordthollandt D. PETRUS PLANCIUS ende CORNELIUS HILLENIUS junior, dienaren tot Amsterdam ende Alcmer respectijvelicken.

Die vermaeninghe, dienende tot eenen aenvanck des synodi[3]), is bij HER-

---

[1]) „Schatzius" O en H hebben „Schutz". [2]) „dienar ten Brijl" ontbr. in O en H.
[3]) „dienende — synodi" ontbr. in O, H en L.

MANNUM HEBBERTII, dienar ter Goude, wt 1 Corinth. 13 v. 1 ghedaen. De acten des laestgehoudenen synodi zyn gheresumeert ende is gehoirt het rapport der ghedeputeerden deses synodi op elcken artickel, daerin hen last gegheven was.

Resumptie der artickelen des laestgehouden synodi. — 1. *Generale synodus*[1]). — Ten eersten, aengaende den 7en artick. des laestgehouden synodi van de bevorderinghe om den generalen synodum te houden, is geresolveert: alsoo de synodus verstaen heeft, dat daerinne dit jaer door verscheijden oorzaecken niet wtgerichtet en is, soo is bij deselve haeren ghedeputeerden last gegheven, dat zij de kercke tot Amsterdam (die tzelve versochte) de handt zullen bieden om wijders aen te houden, hetwelcke D. BAUDARTIUS oock verclaerde te zijn de goede meijninghe van die van Gelderlandt ende Overissel.

2. *Legher te bedienen ende sieckentroosters.* — Aengaende den 8en artickel, van de loetinghe om den legherdienst te doen, deselve wert teghenwordelijck ghebruijct. Ende voorts soveele belangt van eenighe sieckenbesoeckers int legher neffens den predicanten te stellen, zijn mijnheeren Staten (die daeromme aenghesproken zijn) daertoe niet qualick ghesint. Ook heeft D. BAUDARTIUS, ghedeputeerde wt Gelderlandt, wt den name der kercken zijner provincie belooft, dat deselve mede helpen willen tot den leger, soo wanneer het ghetal haerer dienaren wat groother wesen sal.

3. *Homade.* — Die kercke van Hoomade, gheruert artic. 9, wert provisionelicken bij combinatie bedient met goede ordre ende ruste, twelck de synodus voor desen tijdt alsoo laet blijven, ende vermaendt alsnoch de classe van Leijden te arbeijden, dat de kercke voorschreven wederomme met eenen eijghenen dienar versien worde.

4. COUWENBERCH. — Noopende GILLIS VAN COUWENBERCH, artic. 10, alsoo hij overlange van den synodo eenen looper ende schismaticus verclaert is, wert den classi van Gorchum mits desen belast, dewijle hij niet af en staet, ende sooverre hij niet en kan gheweert werden (waertoe de ghedeputeerden verder sullen arbeijden bij den heeren Staten om, alsoo belooft was, aen den gouverneur tot Hoesden te schrijven) teghens hem te procedeeren met kercklicke censuijre ende afsnijdinghe, ten ware bevonden wierde, dat hij hem noijt tot de ghemeijnschap onser kercken begheven en hadde, waernae de classis voorschreven sal verneemen.

---

[1]) In L ontbr. alle marginalia. Bij O en H komen zij in eenigszins gewijzigden vorm voor.

5. Adamus Billichius. — Roerende Adamum Billichium, artic. 11, is nae lange deliberatie ende overweginghe van tghene in zijn zaecke ghedaen was, beslooten dat men hem niet wijder dringen sal om eenighe belijdenisse te maecken ende te doen drucken. Maer alsoo de belijdinghe, van hem ghemaect ende met zijn eijghen handt geschreeven ende onderteekent (dewelcke onder desen synodo berustet), van hem door hulpe der ghedeputeerden met notulen op den kant vermeerdert ende verclaert is, soo sal ment daerbij ende bij de schuldtbekentenisse, achter de belijdenisse voorschreven van hem ghestelt, laten blijven, ende sal de synodus deselve bewaren om daermede te doen, sooals zij tzelve (na dat hem Adamus in toecomenden tijden aenstellen zal) oordeelen ende bevinden te behoiren. Ende hiermede sal men den voorsch. Adamum houden voor ghereconcilieert met den kercken, welverstaende dat zijn schuldtbekentenisse in den kercken van sGravensande, Wijringhen ende Mondtfoordt (volgende de voorgaende resolutie) der ghemeijnte voorgedraghen sal worden. Ende sullen de ghedeputeerde des synodi, als het tydt is, tot dien eijnde aen den voorsch. kercken schrijven ende de forme der schultbekentenisse oversenden, verhopende, hoewel Mondtfoordt onder desen synodo niet en staet, dat ment aldaer mede door voorgaende versoeck wel sal ghedaen crijghen. Ende aengaende de landtwinninghe is goetghevonden, dat de voorschreven Adamus deselve voor de voorschreven publicatie sal soecken te vercrijghen, waertoe hem acte van reconciliatie van synodi weghen sal gegheven worden, doch blijven (achtervolgende de voorgaende resolutien) wtghenomen de kercken van Hollandt, Zeelandt ende Wtrecht, in dewelcke Adamus niet en sal moghen (om der ontstichtinghe willen) in den dienst ontfanghen worden. Ten laesten sal dit altemale bij de ghedeputeerden overgeschreeven worden aen de kercken van Gelderlandt, ten eijnde zij kennisse daervan moghen hebben.

6. *Kercke ter Goude.* — Alsoo oock de synodus verstaet, dat in de kercke ter Goude nu twee wettighe ende ordinaris dienaren zijn neffens Hermannum Herbertsz, namentelicken den sone Hermanni voorschreven, die weder thuijs ghecomen nu cloeck ende ghesondt is, ende Herboldus à Tomburch, die attestatie heeft verthoont, daer de classis een verghenoegen aen heeft, soo is goedtghevonden, dat ment nu daerbij late berusten. Ende de reste, belangende de conformiteijt met den anderen kercken, dat men tselfde den tydt alnoch mede bevelen zal, verhopende dat tghene hiervooren daertoe ghedaen is, mettertijdt zijn werckinghe sal hebben, waertoe oock Hermannus eernstelick vermaent is te arbeijden, twelck hij belooft heeft te doen.

7. *Gheexamineerde bij de faculteijt der theologije.* — Roerende den 13

artic. is beslooten dat men nae den woorden: voor absolute gheexamineerde dienaren, stellen zal dese woorden: sooveel de suffissantheydt der wetenschap der leere aengaet. Want de synodus noijt verstaen heeft, dat ijemandt simpelijck gehouden mach worden voor genoech gheexamineert ende bequaem tot den dienste, dan die van den collegio pastorum (dat is van den classe) gheexamineert is, welcke classis oock lettet op de gave van leeren ende op den wandel desghenen, die bekendt sal worden bequaem tot den dienste te zijn.

8. *Ongeregeltheyden ende specialick in houwelicken.* — Wat aengaet den 14 artickel hebben mijnheeren Staten belooft met den Raedt Provinciael te spreken, opdat ordre gestelt worde teghen de ongeregeltheijden. Ende heeft mijnheere den raedtsheere CASEMBROOT de vergaderinghe hoope gegheven, dat binnen corten tijdt daerinne wat ghedaen sal worden ende specialick teghen die ongeregeltheijden, die in den houwelicken ommegaen. Vorder blijft den last der ghedeputeerden dat zij sullen aenhouden om tghene noch niet vercreeghen en is te moghen vercrijghen.

9. *Burssen.* — Van ghelijcken blijft haeren last om te vervolghen het stuck van de burssen, artic. 15 gheruert, waertoe wat hoope bij den curateurs gegheven was.

10. *Buijren ende Culenburch.* — Oock zullen mede de ghedeputeerde de handt noch bieden den classi van Gorrichum, diet hen (alst bequaemheijt sal weeten [1])) verwittighen zal, om bij haere Ghenaden VAN HOOHENLOO ende CULENBURCH respectijvelicken te vercrijghen, tghene artic. 17 ende 18 ghestatueert is.

11. *Correspondentie met anderen synoden.* — Belangende het tweede deel des 19 artic., spreeckende van de correspondentie te houden door onderlinghe legatien oock met andere particuliere synoden behalven Gelderlandt, de synodus, lettende op den brieff van die van Overissel aen dese vergaderinghe ende opt advijs der ghedeputeerde van sommighe classen van Zeelandt, heeft beslooten de saecke voor desen tydt te laten berusten, mits dat men in de andtwoorde aen die van Overissel haer bedancken zal van haere goetwillicheijt ende bidden, dat zij tot haerer gelegentheijt sooveele haer aengaet correspondentie willen ingaen ten minsten voort eerste met dese provincie van Hollant.

---

1) „bequaemheijt sal weeten" O en H hebben „bequaemst sal wesen".

12. *Boexken op de herdructe Justificatie ende* COOLHASEN. — Nopende den 20 artic. hebben de ghedeputeerde des synodi mijnheeren der magistraet tot Leijden contentement ghedaen vant boexken teghen de herdructe Justificatie, buijten advijs ende weeten des synodi wtgegheven. Is oock ingebracht dat vermaeninghe ende censure gedaen was aen denghene, die hierinne beschuldicht worden. Ende het boexken, wt bevel des synodi teghen het lasterschrift COOLHASII met advijs der ghedeputeerden des synodi ghemaect ende ghedruct, is in der vergaderinghe overgegheven ende elcken classi een copije toeghesonden.

13. *Overquartieren.* — Alsoo zijn Ghenade VAN NASSAW etc. ende den heere VAN NIEUWENOORDT begonnen hadden te doen, tghene artic. 24 des laesten synodi vermeldet is, soo wert hiermede goetghevonden, dat de ghedeputeerden van beijden synoden van Hollandt vorder sullen op tselfde aenhouden ende besonder dat vroome ende goede dienaren in den overquartieren gestelt moghen worden.

14. *Jonge scholieren.* — Aengaende den 28[n] artic. hebben de ghedeputeerden des synodi aenghedient zekere qualiteijten, by hem opt behagen des synodi geconcipieert ende die sij achten in den jonghers, voor dewelcke subsidie versocht wert, gherequireert te worden, namentelijck dat zij wettich gheboren zijn, gheen afsienlicke smette des lijchams en hebben, dat zij ten minsten twaelf jaeren oudt zijn ende eenen goeden progressum in studiis ghedaen hebben, soodat zij ten minsten het adjectivum ende substantivum wt den regelen van syntaxis weten tsaemen te brenghen, item dat sij hebben een goede wtsprake, ende de ouders verclaren, dat zij deselve haere kinderen ten dienste der kercke destineeren ende, indien zij van anderen sinne wierden, de oncosten restitueeren zullen. Alle hetwelcke bij mijnheeren den ghecommitteerden raden gheapprobeert was, ende bij den synodo teghenwordich voor goedt aenghenomen ende mede inghewilliget is.

15. *Rapporteeren ijet buijten den synodum.* — Wat belangt den 29[en] artic., in denwelcken onder anderen staet, dat soo wie naemaels bevonden sal worden ijet gherapporteert te hebben wt de vergaderinghe des synodi bij denghenen, die tot deselve vergaderinge niet en behoiren, deselve verclaert sullen worden inhabijl etc., is goetghevonden daerbij te voeghen tot breeder verclaringhe van dien, dat men distinctie sal maecken, aen wijen, wat ende wt wat ghemoedt sulck rapport sal ghedaen zijn, om met oordel des synodi inhabijl verclaert of, sulx als den synodus na discretie sal goedtvinden te behoiren, gecensureert te worden.

16. *Paep te Lexmonde.* — Den paep te Lexmonde aengaende, om wiens willen den heere van Brederode aengesproken was, is gheresolveert eens voor al, dat de classe van Gorchum daerinne doe, wat zij kan, sorghe draghende den standt der kercke te Lexmonde te rechte te brenghen ende te vorderen nae vermoghen.

17. *Oeffeninghe der studenten tot den kerckendienste.* — Sooveele aengaet de oeffeninghe eenigher studenten tot den dienste der kercke, alsoo mijnheeren Staten (die hiervan aenghesproken zijn) de sake goedtghevonden hebben aen de vroetschappen der steden te brenghen, soo is den ghedeputeerden des synodi opgheleydt verder aen te houden.

18. *Lijckpredicacien.* — De lijckpredicacien belangende, alsoo deselve bevonden zijn noch in den classe van Wourden, Bommel ende elders onderhouden te worden, zijn de classen vermaendt ende belast metgaders de visitatoren derselven toe te sien, dat se afgeschaffet ende bij den dienaren, aen dewelcke dat se versocht worden, gheweijgert sullen worden volghende de resolutien, dickwijls hierop ghenomen.

19. *Translatie des bijbels.* — Opt artickel van de oversettinghe des bijbels is goetghevonden, dat men sal schrijven aen de dienaren, die wt den name van eenighe classen in Zeelandt ons hebben laten weeten haer ghevoelen te zijn, dat men alleen eenighe plaetsen voorneemen soude te corrigeren ende dat een ijeglick zijn correctie aen deghene, die daertoe ghedeputeert zouden zijn, over soude senden etc. Is goedtghevonden haer te laten weeten, dat dese vergaderinghe niet en kan veranderen de resolutie des generalen synodi, welcke is, dat men een nieuwe translatie voorneemen sal, hoewel de synodus verstaet, dat men bij den text des teghenwordigen bijbels blijven sal, soo nae het moghelijck is, ende dat oversulx den synodo van Zeelandt niet anders te doen en staet als haer oordeel te gheven van de persoonen in de plaetse Aldegondii ghenoemt, in welcke persoonen de Noordthollandtsche synodus metgaders die van Gelderlandt ende Overissel tevreden zijn, ende sal verder volgende de resolutie tghene ghetranslateert sal worden mede toeghesonden worden aen den dienar, bij henlieden tot de revisie, alsoo men verstaet, al over langhe ghedeputeert. Ende alsoo die van Vrieslandt, aen dewelcke hiervan voorhenen geschreeven is, tot noch toe niet en hebben gheandtwordet, sal aen hen wederomme geschreeven worden ende beijde, die van Vrieslandt ende Zeelandt, worden veradverteert, inghevalle zij alsnoch in ghebreecke souden blijven, dat men, om de sake niet te retardeeren, achter den tijdt van twee maenden nae

ontfanghene advertentie haer stilswijghen voor consent sal houden. Sal insghelijcks hiervan geschreeven worden aen die vant Sticht van Wtrecht ende die van Groeningerlande ende Ommelanden om haer advijs mede te hebben, hoewel men diesniettemin met het begonnen werck voortgaen sal. Ende opdat de dienaren, tot de translatie ghedeputeert, tot sulcken werck moghen vaceeren, is beslooten, dat de kercke van Delft met een of twee dienaren soolange gheassisteert sal worden wt de costen, tot dit werck bij mijnheeren Staten ghedestineert.

20. *Trouwen opt stadtshuijs.* — Van het trouwen opt stadthuijs van eenighe, dewelcke nochtans ten gehoire des woordts Gods comen, streckende tot eenen misbruijck der ordonnancie van de pollicije, dewelcke oock wt misverstandt bij sommighe overtreden wert, sullen de classen haere swaricheijden den ghedeputeerden des synodi met den eersten overschrijven om in tijts aen den heeren Staten te remonstreeren, dat hierin ordre ghestelt ende declaratie mach ghedaen worden in de houwelixordeninghe.

21. *Battementspelen.* — Insghelijcken sullen die ghedeputeerden aenhouden aen den heeren Staten of aen het Hof, dat de battementspeelen gheweert worden ende besonder des Sondaegs onder den predicacien ende allernaest den kercken, tot verhinderinghe des godesdienstes ende tot eenen misbruijck des woordts Gods streckende.

22. *Doopen der papen ende pauselicke exercitien.* — Alnoch sullen de ghedeputeerden des synodi met die van Noorthollandt aenhouden, dat het doopen der papen ende andere pauselicke exercitien ende Jesuijterije verhindert worden door authoriteijt der heeren Staten. Het sullen oock diet van doen hebben om te beletten de Ubiquitisten, met discretie aen den Hove Provinciael daerom aenhouden, ghelijck men verstaet, dat die van Wourden met vrucht ghedaen hebben.

23. Joos, *den duijn-heremijt.* — Is noch den ghedeputeerden belast op eenen Joos, hem onthouden hebbende te Haerlem in de duijnen in forme van eenen heremijt, te letten ten eijnde, indien hij noch niet gheweert en is, als haere Eedelen belooft hadden, hetselve ghedaen mach worden.

24. *Schoelordre.* — Om een goede schoelordeninghe te hebben was bij den ghedeputeerden des synodi rappoort ghedaen, dat mijnheeren Staten hiervan mijnheeren van den Hoove van Hollandt ijet in handen ghestelt hadden ende goede hope was daerinne wat ghedaen te sullen worden, ende zijn daerom de ghedeputeerden des synodi belast noch verder aen te houden.

25. *Refutatie der Wederdooperen.* — Alsoo die van Noorthollandt aendienden, dat JACOBO ARMINIO bij haeren synodo opgheleijdt was een corte refutatie te schrijven van alle dwalinghen der Wederdooperen, soo ist ter begheerte der voorsch. brooderen alhier mede goetghevonden ende dat hij, eenighe tractaetgens geschreeven hebbende, deselve den ghedeputeerden oock van desen synodo toesende.

26. *Incidenten ende ten eersten van tot Hillegersberghe.* — Alsoo daer geschil ende oneenicheijt was voorghevallen in den dorpe van Hillegersberghe tusschen ADRIANUM JANSZ, predicant aldaer, ghevoegt met eenighe lidtmaten der kercke ter eenre, ende CLAES WILLEM DAMEN ende ADRIAEN JANSZ, ouderlingen, voor haer ende wt den name der andere lidtmaten der kercke voorschreven, ende meer anderen, dewelcke gheerne gehadt hadden, dat ADRIANUS haeren dienar om redenen, die sij teghen hem meijnden te hebben, van zijn plaetse ghetransfereert ende op een andere plaetse soude ghestelt worden, ter andere zijde, soo is met den tydt deselve twist ende verdeeltheijt sooverre ghecomen dat de classis van Rotterdam (daeronder dat sij resorteeren), van de gelegentheijt der voorghemelde kercke ende alles wat daer ghepasseert was ende noch tegenwordelick ommeginck wel gheinformeert zijnde, door eenighe dienaren wt den classe gesocht heeft tot de meeste stichtinghe meermaels haerlieden te bevredighen ende de verschillende questie ter neder te legghen, maer is hetzelfde te vergheefs gheweest, alsoo het scheen te verre ghecomen te zijn, ende dat de herten aen wederzijden alsoo ghestelt waren, dat sij qualicken met malcandren konden verdraghen. Ende heeft daerom de classe ADRIANO JOANNIS gheraden liever selfs om vredes willen een eerlick afscheijdt te neemen, ende wilde de classe hem alle bijstandt doen tot een ander bequame plaetse te moghen comen, hetwelck ADRIANUS, hem beraden hebbende, bewillichde maer naederhandt wederom weijgherde te doen, ende eijndelicken den twist meerder wordende, de classe ter noodt bedwonghen zijnde, het daerhenen ghedirigeert ende gebracht heeft, soodat ten laesten beijde parthijen haere saecke den classi hebben in handen ghestelt ende tot eijndelicke beslichtinghe overgegheven. Waerop de classe, op alles, daerop behoirde ghelettet te worden, rijpelick ghelettet hebbende ende alles overleijdt ende overwoghen, wat tot vrede ende welstandt der kercke tot Hillegersberghe soude moghen dienlick zijn, hebben bij wtsprake verclaert, dat het oirbarlijck was, dat ADRIAEN JANSZ (tot zijner tydt) soude vertrecken, ende dat men sorghe soude draghen dat hij van een ander plaetse mocht versien worden. Maer ADRIANUS JANSZ ende diet met hem hielden, met de wtsprake des classis haer eerst wel tevreden houdende maer daerbij niet per-

sisterende, hebben haer als appellanten eijndelicken ghedraghen aan den synodum, dewelcke nae kennisse der saecken ende parthijen ten wederzijden ten vollen [1]) gehoirt zijnde, naedat oock dieghene, die te vermaenen stonden, door den praesidem deser vergaderinghe vermaent zijn gheweest, verclaert ende wtghesproken heeft, sulx als hiernae volgt: Eerstelick dat ADRIAEN JANSZ, welcke wt cracht vant ghewijsde des classis van zijnen dienste voor eenen tydt heeft stille ghestaen, wederomme sal gheadmitteert ende toeghelaten worden tot Hillegersberghe te predicken ter tijdt toe, dat hij erghens elders beroepen werde, waertoe de classe van Rotterdam (twelck oock de andere dienaren belooft hebben) alle mogelijcke devoir doen sullen, dat het met den eersten gheeffectueert moghe worden. Ende bij sooverre de plaetse, daer ADRIANUS sal beroepen worden, hem niet aen en staet, soo sal het bij den ghedeputeerden des synodi staen te verclaren, of hij hem met de plaetse, die hem beuren mach, hem behoirt te laten ghenoegen ende tevreden te houden, ende sal ADRIANUS gehouden wesen haer advijs ende oordel hierinne nae te comen, verclarende vorder de synodus, howel haer gheene genoechsame reden blijckelick zijn voorghecomen, waerom ADRIANUS soude verdient hebben absoluijt wt zijn plaetse te moeten scheijden, ghelijck bij zijn partije gesustineert wert (als oock de classe hem gheene opgheleydt heeft), dat hij nochtans in aenmerckinghe van den teghenwordigen standt der kercke tot Hillegersberghe, daerop oock de classis haer oogenmerck voornamelijck ghenomen heeft gehadt, de synodus in conformiteijt van tghene, dat in zyn saecke bij den classem is goedtghevonden, mede voor goedt ende gheraden heeft aenghesien, dat ADRIANUS (ghelijck verhaelt is) ter eerster ghelegentheijt van plaetse veranderen sal etc. Het zijn oock twee wt het midden van dese vergaderinghe ghelastet worden nae Hillegersberghe te trecken om aldaer d'eene ende d'andere van der ghemeijnte (die te becomen zijn) te kennen te gheven hetghene in dese sake bij den synodum ghedaen ende gheoordelt is, metgaders de schultbekentenisse van de teghenpartije ADRIANI in regardt als boven, die voor den synodo ghedaen is, ende dat zy met malcandren ghereconcilieert zijn ende vereenicht. Ende sullen voorts deselve ghecommitteerde alle neersticheijt doen om die ontruste ende vervrembde herten aldaer tevreden te stellen ende wederomme tot malcandren te brenghen, hen vermaenende ten wedersijden in hetghene, dat in deser saecke bij den synodum ghedaen ende gheoordelt is, tevreden te wesen ende malcandren met liefde te bejeghenen, ghelijckerwijse oock ADRIANO belastet is hem stille te draghen ende nae vrede ende eenicheijt te staen ende gheen oorsaecke te gheven van nieuwen twist,

[1]) „ten vollen" ontbr. in O en H.

opdat de synodus niet veroorsaect en werde met eernst te handelen. Ende heeft den ghedeputeerden belast hierinne toesichte te nemen ende nae ghelegentheijt te doen, ten eijnde dat, alle voorgaende dingen in vergetenheijt ghestelt ende begraeven zijnde, voortaen rust ende vrede ende eendrachticheijt in deselve ghemeijnte moghe bevonden worden etc. Ende sal het inhoudt van desen op Sondach in acht daghen bij eenen van den voorghemelden ghecommitteerden tot Hillegersberghe van den predickstoel worden voorghedraghen. Aldus ghedaen ende wtghesproken in onse synodale vergaderinghe den 19[en] Augusti 1600. Ten laesten is goetghevonden in deser sake, dat de kercke tot Hillegersberghe met den classe ende den ghedeputeerden des synodi opt believen van mijnheeren van Rotterdam eenen anderen dienar te beroepen haere vrijheijt behouden zal. Des sal D. Becius met eenen dienar wt den classe van Rotterdam Sondaghe naestcomende tot Hillegersberghe de acte aflesen ende voorts partijen, die absent gheweest zijn verleden Sondaghe etc. te bevredighen.

27. Abraham Jansz. — Abraham Jansz, predicant gheweest tot Goorede, heeft zijn clachten ghedaen over den classem van den Brijl van weghen der weijgheringhe van zijn versochte attestatie tot zijnen mercklicken achterdeel, alsoo hij daerdoor verhindert was tot Weerder, daer hij beroepen is, zijnen dienst te doen, dewijle de classis van Wourden (welcke verclaert heeft van zijn incomen in den dienst aldaer niet gheweeten te hebben) hem niet en wil toelathen op den predickstoel te comen, voor ende aleer dat hij behoirlicke attestatie van zynen classe sal verthoont hebben. Die van den classe van den Brijl hierop gehoirt zijnde, hebben haere redenen van weijgheringe der vergaderinghe voorghestelt, dat Abraham behalven zyn ghewoenlicke ongeregeltheijt des levens in drincken, vuijle propoosten wt zijnen mondt te laten gaen, die geheel ergerlijck zijn, den dienaren in den Brijl eenighe zeer schampere brieven leppichlicken heeft toegeschreeven (welcke in der vergaderinghe zijn voorghelesen) behalven eenighe andere quade geruchten, welcke mede zijn voorghecomen, daervan den ghedeputeerden des synodi memorie gegheven is. Is mede verhaelt bij den ghedeputeerden desselven classis, dat Abraham Jansz de zaecke gebracht hadde tot de ghecommitteerde raden, dewelcke den classi hadden belast ofte hem na zijn versoeck behoirlicke attestatie te gheven of de redenen van haere weijgheringhe schriftelicken aen haere Eedelen over te senden, maer heeft de classis haere Eedelen tot andtwoorde overghesonden, dat sij op haere laeste vergaderinghe, alwaer Abraham selfs verscheenen is, zijne saecke ende gelegentheijt met malcandren eendrachtelick overleydt hebbende, hem met goeder conscientie gheen attestatie en conden gheven

ghelyck deselve van hem versocht wert, ende dat oversulx zijn saecke opten aenstaenden synodum (alwaer haere Eedelen haere ghecommitteerde hebben) gebracht soude worden, hetwelcke hem oock was aengeseydt. De vergaderinghe dan rijpelick op alles lettende, wat van wedersijden voortgebracht is, ende dat de voorgaende geruchten van ABRAHAM JANSZ niet sonder groothe ergernisse gheloopen hebben ende noch liepen, soodat oock eenighe persoonen van qualiteijt meijnden ende opentlicken wtspreecken, dat men sulck eenen in den dienst der kercke niet en behoirt te lijden, heeft goetghevonden ende gheordoneert dat twee dienaren, namentelicken D. WERNERUS HELMICHIUS ende D. FRANCISCUS LANSBERGIUS, met eenen dienar wt den Brijll met den allereersten tot Gooree sullen trecken om nae de waerheijt van alles naerder ende breeder te verneemen ende certificacien ofte acte authentijck tot verzekertheijt te verwerven, daert hen doenlick sal zijn. Sal oock specialick ende met namen vernomen ende ondersocht worden, hetghene in de wtsprake van de drije classen over de suspensie is open blijven staen noopende zekere ordonnancie der heeren Staten ende andere dinghen, welcke doemaels niet en konden beweesen worden, ende sullen haer wedervaren aan de ghedeputeerden des synodi overschrijven, dewelcke mits desen bij den synodum belastet worden nae bevindinghe der saecken met ABRAHAM JANSZ te handelen, alsoo zij wtwijsende haere conscientien tot eere van den dienst ende tot stichtinge der kercke bevinden sullen te behoiren.

Gravamina. — 28. *Abusen dickwyls gheremonstreert.* — Voorts aengaende den eersten artickel der wtschrijvinghe deses synodi van de abusen, aen de heeren Staten meermaels gheremonstreert ende noch niet ghebetert, heeft de synodus gheordineert, dat haere ghedeputeerden daerom alnoch sullen aenhouden ende continueeren. Ende want het 13 artic. gravaminum hiermede eens is, soo is hetselfde tot desen gherefereert [1]).

29. *Armengoeden, rekeningen ende kerckmeesters.* — Alsoo oock volgende den tweeden artickel [2]) in sommighen plaetsen ende met namen ten platten lande veel jaren lanck gheen rekeninghe van den kercken ende armengoeden ghedaen en is ende de dienaren, die van ouden tijden altoos bij de rekeninghe zijn gheroepen gheweest, thuijs ghelaten, oock in sommighe plaetsen gheen kerckmeesters ghestelt en worden, zijn de ghedeputeerden des synodi belast aen te houden bij den heeren Staten, dat hierin ordre ende toesichte ghenomen ende kerckmeesters, daer se niet en zijn, ghestelt wor-

---

[1]) „Ende want — gherefereert" ontbr. in O, H en L. [2]) „oock — artickel" ontbr. in O, H en L.

den, dat oock, daert tot noch toe geschiedt is ende geschieden kan, de dienaren, ghelijck het wel behoirt, bij de rekeninghe nae ouden heercomen gheroepen ende alsulcken goeden niet verdonckert maer veel meer ten meesten prijse aengheleijdt worden.

30. *Die sonder attestatie vertrecken.* — Sommighe nae inhoudt des derden artickels [1]) vervrembden geheel ende al van der kercke door haer vertreck, comende sonder attestatie in plaetsen, daer se niet bekendt en zijn, hetzij dat sij gheen attestatie versocht hebben, of dat sij deselve niet en verdienen. Soo heeft dese synodus noodich bevonden, dat de dienaren hierop sullen letten ende aen den kerckenraedt ter plaetse zij woonen van haere ghelegentheijt overschrijven, opdat sij aenghesproken, vermaent ende weder te rechte mogen gebracht worden, voornaemlijck opdat door dieghene, die afgesneeden zijn ofte onder de censuire der kercke staen ende eenighe erghernisse gegheven hebben, het aventmael des Heeren, waertoe zij haer elders door nieuwe belijdenisse souden moghen begheeven, niet ontheijlicht worde.

31. *Weijnighe kinderen ten doope.* — In diversche plaetsen worden weijnighe kinderen, ghelyck het vierde artickel vermeldet [2]), ten doope gebracht ter oorsake vant incruijpen ende doopen der papen ende Jesuijten, waerteghen anno 1582 placate ghedaen was, dewelcke in vergetenheijt bijnae ghecomen is, ende zijn daerom belast de ghedeputeerden des synodi aen te houden, dat deselve verniewt ende int werck ghestelt mach worden.

32. *Onghedoopt werden met ghedoopte ghetrowt.* — Onghedoopte begheven sick met ghedoopte persoonen ten houwelicke, volgende den 5 artic. der wtschrijvinghe, tot verijdelinghe des verbondts Gods, wechneeminghe der lijvreij des christendoms ende approbatie des wederdoops, ende worden alsulcke meerderdeels bij den magistraten ghesolemnizeert. Heeft daerom de synodus haere ghedeputeerden belast met die van Noordthollandt ghelijckelicken aen mijn Eedelen heeren Staten aen te houden, ende dat de classen hen met den eersten haere swaricheijden oversenden, opdat ordre hierinne ghestelt mach worden.

33. *Paep tot Oostgheest.* — Den paep tot Oostgheest, hem nu langen tijdt onderwonden hebbende des schooldienstes, gaet stoutelicken voort int

---

[1]) „nae — artickels" ontbr. in O, H en L. [2]) „ghelyck — vermeldet" ontbr. in O en H.

leeren van allerleije paepsche boecken. Ende want men bevindet, dat Oostgheest onder Wassenar resorteere ende den officier alsoo ghesint is, dat hij niets daertoe en doet, soo zijn de ghedeputeerden des synodi belast hiervan te remonstreeren, opdat niet alleen desen maer oock veele andere zijns ghelijcken gheweert worden ende zij der religie niet langer achterdeel en doen tot naedeel des landts, den staet desselven ondergravende [1]), maer dat ter contrarie de schoolen van goede meesters, der religie toeghedaen zijnde, versorcht mochten worden, waertoe het goedt zal zijn aen te houden op de placaten, bij mijnheeren Staten daerop ghemaect, ende dat de kercken ende classen haer recht in desen om toesichte te neemen overt aenneemen der schoolmeesteren ende derselven dienst toeghelaten worde etc.

34. *Dootslaghers niet te recommandeeren.* — Dootslaghers der kercke [2]) te recommandeeren tot verval van haeren oncosten ende sick te laten ghebruijcken in publijcken soun over alsulcken moetwilligen feijten, waervan in den 7 ende 8 artic. der wtschrijvinghe vermeldet is, oordeelt de synodus te strijden teghen het officie der kerckendienaren, derwelcke ampt is de dootslaghen te bestraffen ende de magistraten tot haer ampt te vermaenen. Sal nochtans eenen dienar met voorsichticheijt partijen moghen vermaenen tot versachtinghe der ghemoederen sooveel de conscientie betreft, sonder hen eenen voet te gheven tot het vercrijghen van remis om de justitie niet te retardeeren.

35. *Misbruijcken op den Sondaghen, vast ende bidtdaghen.* — Op den Sondaghen, vast ende bidtdaghen simpelick te verbieden het rijden ende varen met schuijten of waghenen, artic. 9, verstaet de synodus, dat men dit haere Eedelen niet en mach te voeren legghen, maer het tappen onder den predicacien om drinckghelagen te houden ende besonder op den vast ende bidtdaghen is teghen Gods ghebodt ende teghen de wtschrijvinge der heeren Staten, alreede ghedaen, ende wert tselve gherefereert tot de andere misbruijcken, om welcke te verhinderen men bij de heeren Staten sal aenhouden.

36. *Tractaet van de beroepinghe der dienaren.* — Een tractaetgen te stellen van de beroepinghe der dienaren teghens den secten ende het pausdom [3]), in den 10 artick. der wtschrijvinge gheruert, was in den generalen

---

[1]) „tot naedeel — ondergravende" ontbr. in O en H. [2]) „der kercke" ontbr. in O en H. [3]) „teghens — pausdom" ontbr. in O en H.

synodo opgheleydt D. Arnoldo Cornelii ende heeft hem de synodus ghebeeden daermede voort te gaen.

37. *Kercken in den Cleefschen lande.* — Sommighe kercken in den Cleefschen lande hebben door D. Baudartium wt Gelderlandt ende in de wtschrijvinghe artic. 11 [1]) door anderen dienaren int particulier versocht om met eenen goeden dienar, denwelcken sij wilden gageeren, versorcht te worden, twelck de synodus haer gheadvoijeert heeft, vermaenende de classen om eenen goeden man op te speuren, waertoe goede hope was etc.

38. *Ghedoopt te worden in een plaetse, daer men onbekendt zij.* — Die niet ghedoopt en zijn ende in anderen plaetsen, daer se onbekendt zijn, henen gaen om ghedoopt te worden, waervan int 12 artic. gravaminum verhaelt is, en sullen deselve niet entfanghen worden sonder getuichnisse des dienars haerer woonplaetse te verthoonen, opdat de kercken niet bedroghen ende den doope stichtelick aen haer mach bedient worden, met vermaeninghe dat sij haer oock tot het andere sacrament begheeven.

39. *tLandt van Altena ende andere plaetsen.* — In den lande van Altena, volghende den 14 artic. gravaminum, hebben sick inghedronghen, soo men verstaen heeft, eenighe papen wt Noorthollandt omtrent de drije plaetsen, tot dewelcke mijnheeren Staten gagie gheordonneert hebben, maer die noch van gheen predicanten versien en zijn. Heeft daerom de synodus ghebeden mijnheeren de ghecommitteerde, van mijnheeren Staten tot desen synodum ghecomen, met mijnheeren den advocaet ende haere Eedelen te spreecken, ten eijnde dat niet alleen in den lande van Altena sauvgarde voor eenighe dienaren vercreeghen mach worden maer oock in de Langestrate ende in Bommelre ende Tijlre waerden, waervan in den synodo vermaen ghedaen is, ende dat alsoo deselve plaetsen met goede, vroome dienaren bestelt ende de papen gheweert worden, waerom oock de ghedeputeerden des synodi sullen aenhouden.

40. *Weduwen ende weesen, ende de weduwe* Bachusii. — Is mede goetghevonden niet alleen der weduwen der predicanten maer oock der vader ende moderloose kinderen derselven in de remonstrantie aen mijnheeren Staten te ghedencken, waerinne de ghedeputeerden van beijden den synoden met malcandren zullen arbeijden met remonstrantie, wanneer van nooden wesen sal. Ende wat aengaet particulierlick de weduwe Bachusii, alsoo hij over

---

[1]) „ende in — 11" ontbr. in O en H.

langhe jaren predicant ter Goude gheweest is ende daernae tot Isselsteijn ghestorven, sullen de classen van der Goude ende Wourden, nemende tot haerer hulpe de magistraet van der Goude, aenhouden om alimentatie als andere weduwen voor haer te vercrijghen.

Andere incidenten in den synodo voorghevallen. — 41. *Solennizatie opt stadthuijs.* — Dewijle dat men bij occasie vant 5e artickel der wtschrijvinghe van de onghedoopte met ghedoopte persoonen ghetrowt te worden verstaen heeft, dat de secretarissen mede niet alleen lichtveerdelicken de solennizatien der houwelicken vervorderen, maer oock de sommighe voorlesen het formulier gebruijckelick in der kercke, twelck de synodus verstaet niet te betaemen, sommighe volghen het formulier LUTHERI, andere en verstaen niet, wat zij doen ende meijnen, dat dese solennizatie alleen zij een preparatorie trouwe om noch bij eenen priester sich te laten trouwen, soo sullen de ghedeputeerden des synodi dit mede met die van Noordthollandt remonstreeren ende de classen int particuliere haere magistraten aenspreken, opdat een zeker formulier ghestelt ende dese ongeregeltheyt gheweert worde.

42. CASPAR COOLHASE. — Alsoo bij D. PLANCIUM den synodo aenghedient is, dat CASPAR COOLHASE, nu lange jaren tot Amsterdam gheresideert hebbende, in zyne verkeerde opinien persisteert ende hem zeer partijdich teghen de kercke draegt (ghelijck desen synodo overvlodelicken oock ghebleken is) ende dat oversulx bij de kercken van Suijdthollant teghen hem wel behoirde gheprocedeert te worden, soo ist dat de synodus de kercke van Amsterdam, overmitz hij nu langhe jaren onder haere opsichte niet als een predicant maer als een particulier persoon zijnde staet, versocht heeft, ghelijck sij hem over lange vermaent heeft ende dat te vergheefs, dat sij in soodanighe vermaeninghe ende aenspraecke voortgae ende, soo hij obstinaet blijft, met de afsnijdinghe teghen hem handele, want dese synodus verstaet, dat sulck eenen niet dan al te langhe ghetolereert is, dewelcke de ware christelicke Ghereformeerde [1]) religie bij alle de werlt ten spotte stelt etc.

43. GOMARUS *contra* COSTERUM. — Bij occasie vant 10 art. gravam. van een tractaetgen te stellen nopende de beroepinghe der predicanten is D. D. GOMARUS, professor s. theologiae tot Leijden, van weghen deses synodi bedanckt voor zynen arbeydt, teghens het Enchridion COSTERI ghedaen, ende voorts ghebeden daerinne te willen continueeren, waertoe hij hem

[1]) „Ghereformeerde" ontbr. in O en H.

ghewillich thoonde, alsoo hij verstondt tzelfde den kercken aenghename te zijn.

44. *Acten, rapporten ende ghedeputeerden tot den synodum te comen ende gebracht te worden.* — Alsoo de synodus opgehouden wert, doordien haere ghedeputeerden om op elck voorvallende artickel vollencomen rapport te doen niet in tijts noch in competenten ghetale verschijnen, item dat alle de acten der voorgaende synoden metgaders de rapporten der voorleden jaren niet bij der handt en zijn, soo is beslooten, dat altoos twee der ghedeputeerden ten minsten in tijts op den synodum verschijnen sullen, medebrenghende alle de acten ende rapporten voorschreven.

45. *Rappoort te doen van die tot anderen synoden ghesonden gheweest zijn.* — Oock sullen die ghedeputeerden deses synodi, die jaerlix tot den synoden in anderen provincien gesonden worden, gehouden zijn van de acten ende resolutien, in denselven synoden ghedaen, rappoort in te brenghen, welverstaende dat sijt eerst in communicatie legghen met den ghesandten derselve synoden om te rapporteeren tghene daeraen ghelegen is ende particuliere dinghen, die desen synodum niet aen en gaen, nae te lathen.

46. *Translatie* Bullingeri *op Danielem.* — De translatie Bullingeri wt het latijn int nederduijtsche op den propheet Danielem, door Gerhardum Gallinaceum zaligher ghedaen (alsoo in den synodo van Noordthollant om eenighe te doen gehandelt was), is den synodo te kennen gegheven, dat van dit werck, eertijts bij Gallinacaeum voorschr. ghedaen, de origineele copije bij zijne naeghelaten husvrouwe beruste, ende sal tzelve door D. Arnoldum Cornelii den ghedeputeerden in handen ghestelt worden om tselve te dorsien ende sooverre dattet hen behaegt met de husvrouwe Gallinacei zaliger te accordeeren.

47. *Doorlesen eens Wederdoopschen bijbels.* — Alsoo oock die ghedeputeerden deses synodi in den Noordthollandtschen synodo belast waren met het dorleesen ende annoteeren der fauten van zekeren Wederdoopschen bijbel, onlanx met annotatien wtghegeven, om daervan binnen een half jaer schriftelick bescheydt in te brenghen, ende dat hierover different voorviel, soo heeft de synodus hiermede belast de classen van Leijden, Rotterdam ende Wourden om die propheeten ende hagiographa met den vier evangelisten te dorleesen ende desen arbeydt onder haer repartieeren, doende sulx als gheresolveert is.

48. *Studenten vant collegie.* — Alnoch soo was van den studenten des collegii theologici vermaent worden in den synodo van Noordthollandt ende alsnu noch overwoghen, ten eijnde deselve studenten niet voor haeren tijdt wt den collegio en souden moghen ghetrocken worden, waervan bij den ghedeputeerden des synodi van Suydthollandt oock aen mijnheeren Staten te kennen gegheven was, maer en wisten de voorschreeven ghedeputeerde niet, wat hierinne mochte ghedaen sijn. Ende alsoo verclaert wierdt van den tydt der studenten een statutum ordinum te zijn, ende datter gheene en wierden wtghelaten sonder haer te moeten rigidiori examini der professoren eerst onderwerpen om van haere bequaemheijt gheoordeelt te werden ende getuijchnisse te hebben, soo heeft de synodus die ghedeputeerden belast oock nae tghene, wat bij mijnheeren Staten ghedaen zij, te verneemen ende vorder dat ordre ghestelt mach worden aenhouden.

49. *Lombardt ghetuijge bij den doop.* — Op de vraghe van die van Gelderlandt, of eenen lombardt mach tot getuijghe staen over den doope eens kindts, andtwoordet de synodus, dat de dienaren het volck sullen vermaenen om tot getuijgen bij den doope te neemen luijden, die vroom zyn ende sonder opsprake, ende wanneer sij nochtans alsulcke, als voorschr. is, souden moghen neemen, dat die ghetolereert worden tot op den naesten generalen synodum, alwaer hiervan ghedecideert sal moghen worden.

50. *Delicten wt de kercklicke censuire tot de overheijt te brenghen.* — Alnoch op de vraghe van Gelderlandt, of ijemandt, een ouderlinck zijnde ende van den magistraet, die delicten, dewelcke onder de kerckelicke censuijre vallen ende gehandelt worden, noch sal moghen brenghen tot de magistraet, is geandtwoordet: neen, om mercklicke inconvenienten willen, die daerwt souden rijsen.

51. *Gheexamineerde.* — Het zijn zedert den laesten synodum gheexamineert ende totten kerckendienste toeghelaten in den classe van Dordrecht: Remigius van der Couw [1]) van Wynoxberghen ende Henricus Swalmius junior, beroepen op de Fijnaert ende tot Albelas respectijvelick; in den classe van Delft: Jacobus Taurinus, beroepen opt Woudt; in den classe van Gorrichum: Henricus Leo, beroepen tot Bommel, ende Nicolaus Petri, beroepen tot Oosterwick; in den classe van der Goude: Petrus Valck, beroepen tot Langerack; ende in den classe van den Brijl: Philippus Gallus, beroepen tot Nieuwenhoorn.

---

[1]) „Couw" O en H hebben „Coueij", L heeft „Coue".

52. *Visitatores classium.* — Visitatores classium zijn voor dit jaer in den classe van Dordrecht D. BECIO bijghevoeget JOANNES TEXTOR, in den classe van Delft MARTINO NICOLAI bijghevoeget WERNERUS HELMICHIUS, in den classe van Leijden CAROLO AGRICOLAE etc. FLORENTIUS MARCI, in den classe van der Goude THOMAE BRUSCHENIO bijghevoeget ANTHONIUS JOANNIS, in den classe van Roterdam FRANCISCO LANSBERGIO bijghevoeget HENRICUS SWALMIUS [1]); in den classe van Gorchum JODOCO GESTERANO JOANNES VAN DALE, in den classe van den Brijl ARNOLDO TIMMERMAN byghevoeget REYNERUS DONTECLOCK, in den classe van den Haghe BERNHARDO LA FAILLIE bijghevoegt NICOLAUS QUIRINI, ende in den classe van Wourden CORNELIO POLLETZ D. HENRICUS BOXHOORNIUS.

53. *Ghedeputeerde des synodi.* — Tot ghedeputeerde des synodi zyn vercooren voor desen ende D. CORPUTIO ende ADRIANO VAN DEN BORNE bijghevoegt in plaetse der afgaende BERNHARDUS LA FAILLIE ende CASPAR SWERINCHUSIUS.

54. *Ghedeputeerde op den synoden in anderen provincien* — Op den synodum van Noortholland te reijsen zijn ghedeputeerde D. LANSBERGIUS ende ANDREAS DEMETRIUS, op den synodum van Gelderlandt D. JOANNES LEO, ende op den synodum van Overissel is provisioneelicken ghedeputeert D. WERNERUS HELMICHIUS.

55. *Wtschrijvinghe ende vermaeninghen.* — De classis van Leijden sal de wtschrijvinge doen des naesten sijnodi, ende sal een vermaeninghe ghedaen worden van eenen dienar wt den classe van Dordrecht voor ende van eenen dienar wt den classe van Delft naer.

56. *Vermaeninghe, censura morum ende bedanckinghe.* — D. HENRICUS BOXHOORNIUS, dienar tot Wourden, heeft int eijnde deser vergaderinghe [een vermaeninghe] [2]) ghedaen wt Actor. 20 beghinnende: Soo hebt dan acht op u selven etc. Censura morum is gehouden. Mijnheeren de ghecommitteerde, van weghen de heeren Staten tot dese vergaderinghe ghecomen, metgaders de brooderen ghecommitteerde wt den synoden van Gelderlandt ende Noordthollant zyn bedanckt ende hen is belooft authentijcke copije (twelck zy oock beloeft hebben te doen) toeghesonden te sullen worden. Ende is alsoo nae voleijndinghe der dancksegginghe tot Godt de vergaderinge gescheijden den 23 Augusti 1600.

ARNOLDUS CORNELII, synodi hujus pr. [3])
CASPAR GREVINCHOVIUS, ghenaemt SWERINCHUSEN,
scriba synodi.

---

[1]) „Swalmius" O en H hebben "Swalmius senior." [2]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit O. [3]) De onderteekening van den praeses ontbr. in O, waar de acta alleen door den scriba, eigenhandig, geteekend zijn.

Acta des particulieren Zuythollantschen synodi, ghehouden ter Gaude den 28en Augusti 1601.

Praeses, assessor, scriba[1]. — Naer aenroepinghe des naems Godes syn vercoren tot praesidem D. WERNERUS HELMICHIUS, tot assessorem D. ANDRAEAS DEMETRIUS, tot scribam FRANCISCUS LANSBERGIUS.

Credentien ende persoonen, die wt de classen verschenen syn. — De credencijbrieven der classen, resorterende onder desen synodo, syn gelesen ende hare ghecommitteerde ontfanghen gheworden. Ende syn verschenen de dienaren des woorts ende ouderlinghen, hiernaer volghende:

Wt de classe van Dordrecht:

D. ANDRAEAS DEMETRIUS,	predikanten tot	Dordrecht,
JOHANNES EPISCOPIUS,		Geertruijdenberghe,
ARNOLDUS WASSENBURCH,		Slydrecht,

CORNELIS MICHIELSON, ouderlinck tot Dordrecht.

Wt de classe van Delft:

D. WERNERUS HELMICHIUS,	dienaer des woorts tot	Delft,
VEDAST COORENWINDER,		Berckel,
ARNOLDUS VAN OOSTERHOORN[2]		Wilsveen,

MICHIEL BALDII, ouderlinck tot Delft.

Wt de classe van Leyden:

D. THOMAS SPRANCKHUIJSEN,	dienaer des woorts tot	Leijden,
D. JOHANNES NOBELIUS,		Caudekerck,
D. GODEFRIDUS PALUDANUS,		Warmont,

PIETER VAN BEVEREN, ouderlinck tot Leyden.

Wt de classe van der Gaude:

D. HERMANNUS HERBERTZ,	dienaer des woorts tot	Gaude,
D. LAMBERTUS JEMMINGIUS,		Moordrecht,
D. THOMAS BRUSCHENIUS,		Ouwerkerck,

WILLEM LUIJTEN, ouderlinck tot der Gaude.

Wt de classe van Rotterdam:

FRANCISCUS LANSBERGIUS,	dienaer des woorts tot	Rotterdam,
D. DANIEL COLONIUS,		Rotterdam,
PHILIPPUS MINEL,		Cralinghen,

HEYNDRICK HEYMANSEN, ouderlinck tot Rotterdam.

---

[1]) In H en L ontbr. alle marginalia. [2]) In O is „Oosterhoorn", gelijk er eerst stond, veranderd in „Oosterharen".

Wt de classe van Gorrichum:

Joannes Leo [1])	dienaren des woorts tot	Bommel,
Jodocus Geestranus,		Gorrichum,
Johannes Andellius,		Meerckerck,

Jonckheer Cornelis van Egmont, ouderlinc tot Vianen.

Wt de classe van den Briele:

D. Nicolaus Dammius,	dienaer des woorts in den	Briel,
Johannes Vossius,		Spijckenisse,
Gregorius Adriani,		Zwartewaele,

Jan Willemson Verdam, ouderlinck in den Briele.

Wt den classe van sGravenhaghe:

D. Bernardus Faillie,	predikant tot	sGravenhaghe,
Robertus de Ridderе,		Wassenaer,
Nicolaus Quirini,		Monster,

Mr. Herman Verbies, ouderlinck tot sGravenhaghe.

Wt de classe van Woerden:

D. Henricus Boxhornius,	dienaer des woorts tot	Woerden,
Henricus Mabilius,		Aer,
Justus Bullaeus,		Rhynsaterwaude,

Cornelis Harmanson, ouderlinck tot Woerden.

Gecommitteerde der E. Staten van Hollant. — Syn oock op de vergaderinghe ghecompareert de edele, hoochgheleerde mynheeren jonckheer Willem van Zuijlen van Nivelt ende Arentsberghe ende mr. Nicolaes Cromhaut, raet ordinaris in den Hove van Hollant, by mynheeren de ghecommitteerde raden van de Staten van Hollandt tot den sijnodum gesonden.

Gedeputeerde wt ander particuliere synoden. — Ghelyck oock mede met behoorelycke credencijbrieven syn verschenen D. Petrus Gellius de Bouma wt den name des sijnodi van Gelderlant ende D. Petrus Plantius met D. Johanne Mathisio wt laste ende in den name des Noorthollantschen sijnodi, om de vergaderinghe met raet ende advis te assisteren achtervolghende de resolutie van onderlinghe correspondentie met de nagebuerighe synoden.

Vermaninghe voor de vergaderinghe. — Na orden deses synodi heeft D. Andreas Demetrius voor de vergaderinghe een vermaninghe gedaen wt Galat. 1 verset 10, ende is daerover bedanct geweest.

---

[1]) Hierbij staat in margine: „absent door sieckte". Dit komt ook voor in O. In H en L ontbr. „Joannes Leo" en „Bommel".

Resumptie van de acten des voorgaenden synodi ende voorder besluijt.

I. *Nationale synodus.* — Ten eersten, belanghende den nationalem synodum art. 1., hebben de ghedeputeerde van beyde de synoden van Hollant rapport ghedaen, dat sy den voorgaenden jare vaste daerop aengehouden, verscheijden van de E. Generale Staten int particulier ende syn Excellentie selve tot dien eynde aengesproken hebben, dewelcke in desen de meeninghe der kercken approbeerden; dat sy oock daerna een remonstrantie, int breede gestelt, den E. heeren Staten Generael overgegeven hebben maer geen ander appostille vercregen, dan dat hare E.E. de sake metten anderen in communicatie souden leggen, soo haest als de heeren van alle provintien souden byeen sijn; dat se naderhant op haer nieu ende instantich versoeck mondelinghe door den secretaris Aertsens ter antwoorde ontfinghen, dat den teghenwoordighen stant der oirloghe sulcx was, dat hare E.E. daerop alsnoch geen resolutie en conden genemen, achtende niettemin het versoeck der kercken billick ende belovende tselve ter gelegender tyt voor gerecommandeert te houden. Hierop heeft de sijnodus goetgevonden hare gedeputeerde te belasten dese zake alsnoch met alle gevoegelycke middelen neffens de kercke van Amsterdam by den Staten Generael te vervolgen, achtende voor een goet middel, dat aen alle provintien by de kercke van Amsterdam ende de gedeputeerde van beijde synoden van Hollant gesamentlyck versocht werde, dat zy eenen dienaer des woorts wt den haren ten tyde van de solemnele ende volle byeencompste der Staten Generael (die hun sal overgeschreven werden) wtsenden om eendrachtelijck ende als wt eenen monde wt den naeme van alle kercken neffens onse gedeputeerde het versoeck der sijnode generael ernstelijck te doen, waertoe oock dienen sal dat de E. heeren Staten vooreerst in hare provintien by hare dienaers aengesproken worden om te favorabelder antwoorde in de vergaderinghe der Generale Staten te verwerven, latende evenwel het beleyt deses versoucx in de discretie van de voorseijde gedeputeerden om daerin te doen na geleghentheyt des tyts, plaetse ende personen, zo syt oorboirlycxt metten anderen sullen vinden, tzy dat hun eenighe ghecommitteerde uijt andere provintien toegesonden worden ofte niet, opdat de sake der byeencompste des nationalem synodi allesins behertich ende met allen vliet gevoordert werde.

II. *Legherdienst door predicanten ende sieckbesoeckers.* — Aengaende den legherdienst, art. 2, oordeelt dese synodus geraden te sijn alsnoch te blyven by den orden, daervan alreede geconcipieert ende nu sommighe jaren onderhouden, niettegenstaende dat D. Johannes Wtenbogaert de predicatien

in den leger voor syn Excellentie ordinarelijck waerneemt, alsoo nochtans dat by sooverre den Raet van Staten liever hadde ordinarie dienaers tot den legerdienst ende tot onderhaut derselffder behoorelijcke stipendia ordineerden, dat men sal omsien nae vrome ende gequalificeerde predicanten, die den voorseyden dienst getrauwelyck mochten waernemen. Ende vint dese vergaderinghe in allen gevalle hoochnoodich, dat men by hare E. E. aenhoude om sieckbesoeckers voor den leger neffens de predicanten, welckers dienst men des winters bequamelijck op de schanssen sal moghen gebruycken. Ende syn de gedeputeerde met D. Wtenbogaert geordineert tot dien eynde so by syn Excellencie als by den Raet van Staten tselve met alle neersticheyt te vervolgen.

III. *Homade.* — Wat belanght de kercke van Homade, art. 3, alsoo de sijnodus verstaet, dat se sonder dienst ende dienaer is, sijn de commissarisen der Staten van Hollant, mijnheere Nivelt ende Cromhaut, ghebeden geweest den heere van Poelgeest aen te spreken ende syn E. te vermanen ordre te stellen, dat oock aldaer in conformiteijt van alle kercken binnen Hollant eenen ordinarisschen dienaer des woorts beropen ende middelen tot syn onderhaut bestelt werde, opdat de gemeene kercken niet genootsaect wierden daervan aen de E. heeren Staten te doleren ende redres van hooger hant te versoucken, waertoe de ghedeputeerden in cas van weygeringhe mits desen belast zijn.

IIII. Gillis van Couwenberch. — Nopende Gillis van Cauwenberch, art. 4, verstaet de sijnodus wt het berecht des classis van Gorrichum, dat hij eertyts ouderlinck tot Mechelen geweest zij ende ten tijden Levini van den Borre ende naderhant Johannis Episcopii tot Geertruijdenberge het broot des Heeren genut hebbe, sulcx dat hy voor een litmaet der ghemeynte Christi aengesien wort. Maer want hij hem seer onchristelyck in leere ende leven aenstelt ende in sijn onordentelijck prediken tegens alle vermaninghen ende verbodt der kercken voortgaet, pleghende noch daerbeneffens vele superstitieuse ceremonien des pausdoms, ende hem voor een wettelijck Gereformeert predicant wtgheeft, soo belast de synodus den ghedeputeerden mijnvrauwe van Sonsfelt te bidden, dat sy hem wt hare jurisdictie (daer hy hem meest haut) weere, ende dat men hem daerentusschen ernstlijck vermane van synen onordentelijcken dienst ende onchristelijck leven afstant te doen, ende bij weijgeringhe van dien, dat de kercke van Geertruijdenberghe met de excommunicatie tegens hem procedere, dewelcke ghedaen sijnde binnen der stadt Heusden, oock opentlijck van den predickstoel afgecondicht werde.

V. Adamus Billichius. — Aengaende Adamum Billichium, art. V, hebben de gedeputeerde ingebracht, dat sij volgende haren last het besluijt des voorgaenden synodi syn naergecommen. Ende want de vergaderinghe verstaet, dat hij alsnoch geen lantwinninghe heeft becommen, soo sullen de ghedeputeerde vermaent sijn wel toe te sien, dat soo haest als hij deselffde sal verworven hebben, oock meteenen syne schultbekentenisse tot Montfoort, Gravesande ende Wieringhen afgeleesen worde van den predickstoel voor de ghemeente des Heeren.

VI. *Kercke ter Gaude.* — Alsoo de sijnodus verstaet (nopende art. 6), dat haer de kercke van der Gaude voor alsnoch int leeren der christelijcken Catechismi met de gemeene kercken niet en heeft geconformeert, wert den gedeputeerden belast met alle gevoechelycke middelen t'arbeijden, dat hetselffde geschiede.

VII. *Huwelycxordonnantie.* — Beroerende de ongeregheltheden, die vast int houwelyc ommegaen (art. 8), dewyle daervan door de ghedeputeerde den E. heeren Staten remonstrantie is overgegeven ende goede hope is van een geauthoriseerde houwelycxordonnantie te becommen, in dewelcke de voornaemste ongereghelheden geremedieert zijn, vint de sijnodus geraden na deselffde te verwachten, belastende den ghedeputeerden de expeditie derselver vlietelyck te vervolgen.

VIII. *Burssen tot Leijden.* — Van gelijcken blyven oock de ghedeputeerde belast om te vervolgen tstuck van de burssen tot Leyden (art. 9 gheruert), waertoe wel ondertusschen goede hope is gegeven geweest, maer tot noch toe geen effect gevolcht is.

IX. *Culemburch ende Buyren.* — Belanghende het 10 artickel, aengaende het graefschap van Culemburch om Everdinghen ende Sydervelt met dienaren te voorsien ende ordre op haer onderhaut te bestellen, item dat den dienaer vant graefschap van Buijren op den classe van Gorrichum mochte verschynen, verstaet de sijnodus, dat vant eerste goede hope is, ende sal de classis van Gorrichum deselffde vervolgen. Ende aengaende het tweede, dewijle dat die van Bueren selve geenen naderen raet weten om tselffde te becommen, dan dat men daervan sijn Ghenade van Hohenlo wederom aenspreke, is goetgevonden den ghedeputeerden des synodi met den classe van Gorrichum te belasten alsnoch de goede hant daeraen te houden.

X. *Correspondentie met die van Overissel ende Groeninghen.* — Opt elffste artickel, nopende de correspondentie met die van Overijssel ende

Groeningen, verstaet dese sijnodus, dat se van den heer advocaet ten dienste der kercken ende des lants wert aengeraden. Ende want die van Overissel ende Groeninghen gescreven hebben tot deselve van herten gesint te sijn, wtgenomen dat die van Groeninghen verclaren, dat sij (om der oncosten wille) niet wel ijemant sullen connen wtseijnden, de sijnodus vint geraden, dat men noch eens wt den name van dese vergaderinge aen de voorseyde kercken schryve om naerders hare meeninghe te verstaen ende van hun te vernemen, off sy oock wel souden gesint syn onse ghesanten op hare sijnoden te ontfanghen, al waert schoon dat sy de haren om der oncosten wille op onsen sijnodum niet en souden connen wtseijnden. In ghevalle van jae, vint de sijnodus geraden van harentwege in geenen gebreke te blyven.

XI. *Disordren in de overquartieren.* — Nopende den 13 artickel van de ongheregeltheden ende disordren der kercken in de overquartieren van Overissel ende Groenigerlant, ende namentlyck dat allerleij onbequame persoonen tot den kerckendienste aldaer aengenomen werden, also de synodus verstaet, datter alsnoch niet en is in versien, blyft den last der ghedeputeerden om dat van by sijn Excellencie ende de Generale Staten aen te houden.

XII. *Studenten, die subsidie van den Staten genieten.* — Wat aengaet den 14en artickel beroerende de qualiteijten der jonghe studenten, die eenich subsidium van de heeren Staten genieten, vindt de sijnodus tot voorder ampliatie geraden den heeren Staten te remonstreren, dat hoochnoodich is daerop acht te nemen, dat se in goede ende gequalificeerde scholen opgetrocken werden ende daerbeneffens eenmael des jaers voor de ghedeputeerde des sijnodi ter geleghenster plaetse ende tijt verschijnen, mits getuygenisse hares rectoris van haer progres in studiis medebrenghende, om geexamineert te worden, ten eijnde dat de onbequame afgedanckt, de traghe tot meerdere neersticheijt vermaent ende de wel toegenome door loff te meer aengeport ende geanimeert worden.

XIII. *Oeffeninge der studenten theologie in de groote steden. Derselfder besoeckinge in den collegio ende praeferentie tot den ministerio zonder prejuditie der kercken.* — De synodus achtet hoochnoodich te syn (belangende den 17en artickel), dat de studenten des collegii, die hare studien tot goeden eijnde gebracht hebben, in de groote steden den tijt van een jaer geoeffent ende alsoo tot den ministerio aenghevoert werden. Ende want den H.H. Staten sulcx is geremonstreert ende versocht ordre tot derselffder onderhout

voor den voorschrevenen tyt te stellen, ende hare E. hun deshalven alsnoch niet en hebben verclaert, soo belast dese vergaderinghe den ghedeputeerden tselve alsnoch te vervolgen. Vindt oock geraden, dat de ghedeputeerde hun ondertusschen in den collegio laten vinden tot Leijden om naerder toesicht op de studenten te nemen ende voornemelijck toe te sien, dat se in de H. Schrift wel geoeffent worden, den Catechismum vlietelijck leeren, in propositionibus gheexerceert ende in de Hebreusche sprake onderwesen worden, ghelyck oock dat acht genomen worde op hare cleedinghe, dat se niet wt en steke. Ende want daer clachte valt, dat eenighe derselffder, commende wt den collegio, soo spoedelyck tot het ministerium niet en worden vervoordert by gebreke van beroepinghe, is goetghevonden mits desen alle classen ende kercken te vermanen deselffde mitsgaders oock alle andere studenten theologiae, die hun van de jonckheijt af tot den dienste des Heeren opgeoffert hebben, voor andere (die in de universiteyten niet en hebben gestudeert) gerecommandeert te houden, alles nochtans sonder praejuditie van de vryheijt eener yeghelycker kercke.

XIIII. *Gheen proponent sal het formulier des doops op den predickstoel aflezen.* — Sal oock ghelet worden op de publijcke oeffeninghe der studenten ende proponenten op den predickstoel voor den volcke, dat se voor hare wettelycke wtseyndinghe niet en worden geadmitteert tot bedieninghe der sacramenten, volgende het besluijt der voorgaende nationale sijnoden, verstaende tselffde also, dat hun selffs het aflesen van het formulier des doops op den predickstoel niet en wert toegelaten, ofschoon daer een predicant (na gebruyc) tegenwoordich is, die de besprenginghe des waters in de bedieninghe des doops waerneemt, doordien dat den doop de geheele actie ende bedieninge des doops is, ende altyt van nooden is den volcke een merckelijck afstekende teecken te hebben tusschen den proponent ende wettelijcken herder.

XV. *Oversettinge des bibels.* — Belanghende de translatie des bibels, art. 19, hebben de ghedeputeerde inghebracht, dat sy volgende haren last nochmaels aen den sijnoden van de ander provintien hebben geschreven. Ende alsoo den meerderen deel derselffder ende specialyck Gelderlant, Overyssel ende Groenigerlant consenteren beijde in de translatie ende persoonen, die men goetgevonden heeft daertoe te gebruijcken, ende der ander provintien stilswyghen voor bewillighen te verstaen is, soo wilt dese vergaderinghe D. Arnoldum Cornelii ende D. Wernerum Helmichium vermaent hebben sonder voorder vertreck het werck der translatie aen te vangen. Ende doordien se nootsakelyck in haren dienst sullen moeten verschoont

wesen, wert den ghedeputeerden opgheleijt daervan met de kercke van Delft end Ambsterdam te spreken ende by den H.H. Staten Generael soodanighe middelen te vervolgen, als tot verval van de oncosten deses wercx ende onderhaut der predicanten (die men tot verlichtinghe van de voorsz. dienaren sal moeten gebruycken) genoechsaem sij.

XVI. *Weeringe van allerleij abusen.* — Aengaende de battementspelen, art. 21, het doopen der papen ende oeffeninghe der pauselijcker superstitien te weeren, art. 22, het anhouden om een goede schoelordeninghe te becommen, art. 24, het weeren van allerleij ongheregeltheden, die lancx soo meer inbreken, artickel 32, tversoeck van een goet formulier der huwelycxscher solemnisatie, daernae hun de secretarissen int trauwen eenpaerlijck souden hebben te reguleren, artickel 41, dewijle daervan altsamen den E. heeren Staten remonstrantie is overgegeven ende wt haren bevele van beijde de Raden een ordeninge geconcipieert is, dewelcke aen alle vroetschappen is overgesonden, soo zal men op de finale resolutie der E. Staten desaengaende wachten, ende blijven de ghedeputeerde belast deselfde te vervolgen.

XVII. *Beantwoordinghe der Wederdoopscher argumenten.* — Is oock van de ghecommitteerde des sijnodi van Noorthollant aenghedient, roerende artickel 25, dat D. Arminius (volgende het versoeck deses sijnodi) vaste voortgaet int wederleggen van de voornaemste gronden ende argumenten der Wederdooperen. Ende want hij tot dien eijnde overgesien heeft alle de boecxkens der Wederdooperen, die hij heeft weten te becommen, is sijn ernstich begeeren, dat by sooverre ijemant der broederen deshalven noch ijet bijsunders hadde, dat sy hem tselfde eerstdaechs ter hant bestelden, waertoe dese vergaderinge alle predicanten wil vermaent hebben.

XVIII. *Hilligersberghe.* — Nopende het geschil tot Hilligersberghe, artickel 26, is den sijnodo door de gecommitteerde des classis van Schielant aenghedient, hoe dat corts nadat de vrede aldaer gemaeckt was door de wtsprake des voorgaenden sijnodi nieuwen onlust ende twist zij geresen tusschen die van den kerckenraet ende Adrianum Johannis saliger cum suis, ende dat de classis wel alle gevoechlijcke middelen hadde aenghewendt ende langhe ende vele gearbeydt soo bij het leven Adriani voorsz. als oock naer sijn overlijden om vrede tusschen partijen te maecken, daertoe geleijdt hebbende verscheijden classicale vergaderinghen ende de hulpe van de ghedeputeerde des sijnodi ten verscheijden male gebruijct, maer alles te vergheefs doordien dat de partije, diet met Adriano hiel, ongheseggheliјck was ende nergens naer en woude hooren. Ende want sij haer op den sijnodum hadde beroe-

pen ende tot dien eijnde nu datelijck waren verschenen, versoeckende van de vergaderinghe in hare clachten gehoort te wesen, so ist dat de sijnodus deselve ten vollen gehoort ende daerteghen de verantwoordinghe van die van den kerckenraet overwogen, mitsgaders oock geleth hebbende op het verhael der saken, over dit geschil tsedert den voorgaenden sijnodum tot Hilligersberge gepasseert, twelck alles int lange van Francisco Lansbergio in den name des classis van Schielant is verhaelt geworden in tegenwoordicheijt van beyde de partijen om daermede tsamen den sijnodo te dienen ende den voorseijden partijen te beter contentement te geven, heeft eyndelijck de sijnodus verclaert, datter gheen oorsaeck geweest sij om soo langhe d'een tegen den anderen te twisten ende de differenten te geringhe, dan dat se voordere procedure vereijschten, ende daeromme dat beyde de partijen hun metten anderen souden vereenighen ende allen voorgaenden onlust (die meer wt gebreck van liefde dan andersints was geresen) onder den voet treden om voortaen in broederlycke liefde ende eenicheijt metten anderen te wandelen in de ghemeente des Heeren. Welcke resolutie beyde den partijen met ernstighe vermaninghe voorgehouden synde, is eyndelyck gevolcht, dat se hun metten anderen in tegenwoordicheijt des sijnodi hebben versoent ende tot een teecken des vredes d'een den anderen de handt gegeven. Ten anderen alsoo daer oock by de claghende partije swaricheyt gemoveert wiert over de beroepinghe D. Hermanni Grevinckhovii, tot Hillegersberch beroepen, heeft de sijnodus verclaert, dat deselffde haer effect sal sorteren, dewijle deselffde ordentelijck ende wettelyck was geschiet oock met bewillinghe van den meerderendeel der opposanten selve, dese vergaderinghe D. Hermanno voorsz. alles goets toevertrouwende als eenen dienaer des woorts, die bedaecht, vroom ende vreetsaem is, ende die ten anderen tijden de voorsz. kercke van Hilligersberge met groote stichtinghe heeft bedient. Over welcke wtsprake de opposanten oock de vergaderinghe hebben gedanct ende sijn christelyck vermaent geweest over eenighe onbeleefde woorden, die sij sonder fondament in hare remonstrantie tot beswaringe D. Hermanni ten onrechte hadden gestelt. Is eijndelijck goetgevonden een acte der reconciliatie bij geschrifte te bewerpen ende dat deselfde tegens den aenstaenden Sondach van wegen deses sijnodi tot Hilligersberch opentlijck van den predickstoel afghelesen werde, waertoe bestemdt is Vedast Cooreenwinder, dienaer des woorts tot Berckel, twelck oock geschiet is.

XIX. Abraham Jansoon. — Alsoo tot kennisse des sijnodi gecommen sijn geweest verscheijden merckelijcke clachten ende quade geruchten over Abraham Jansz, dienaer des woorts tot Goedereede, ende namentlijcken van dickwils de herrebergen gefrequenteert ende hem met dronckenschap

verloopen te hebben, item van lichtveerdige ende oneerbare proposten bij hem gebruijct, clappernijen, tooverije ende superstitie in den lieden gevoet, ende dat geen cleene suspitien waren van onbehoorelijck versoeck van andere vrauwen, veranderinge van sekere ordonnantie, hem bij de Gecommitteerde Raden van Staten gegeven, ende diergelijcke meer op hem gevallen, waarover de sijnodus int voorgaende jaer sekere dienaren gelastet hadde hun te informeren met beleijt van certificatien ende getuijgenissen, ende den ghedeputeerden opgeleijt na bevindinghen van saken met Abraham Jansz voorseijt nae wtwijsen van conscientie tot eere van den dienst ende stichtinghe der kercke te handelen, ende de ghedeputeerde voorseydt de saken sulcx bevonden hadden, dat Abraham voorsz. weerdich was van synen dienste gedeporteert te wesen, hoewel sij om redenen de finale resolutie van dien tot op desen tegenwoordigen sijnodum wtgestelt hadden, hem opgeleyt hebbende sich van allen kerckendienste daerentusschen te onthauden, totdat de sijnodus ordre in sijn sake soude stellen, van alle twelcke ende tgeen wyders daerin gedaen was, de ghedeputeerde voornoemt aen den tegenwoordigen synodum volcommen rapport gedaen hebben. Ende heeft deselve niet connen naelaten tot ontlastinghe haerer conscientien alles, wat in desen gepasseert was, te resumeren mitsgaders de defentie, dewelcke Abraham Jansz schriftelijck neffens deselve met eenighe certificatien aen dese vergaderinghe gesonden hadde, rypelijck te overweghen, waeruijt sij bevonden heeft, dat de ghedeputeerde des sijnodi om redenen, voor verhaelt ende breedere in hare acten ende rapporten wtgedruct, meer dan genoechsame redenen gehadt hebben om hem Abraham van allen kerckendienst op te schorten tot op desen sijnodum. Ende om voorders ordre ende censure na Godts woort ende christelijck gebruijck der kercken in desen te stellen, so ist dat dese sijnodus, ghelettet hebbende op alles, wes tot deser sake diende ende ten wedersijden is voortgebracht geweest, bevonden heeft Abraham Jansz voornoemt (niettegenstaende eenighe ontkenninghe ende verontschuldinghe van die dinghen, die hem aengheseijt ende bij certificatien gebleken sijn) in den meerdendeel schuldich te wesen, ja dat hijselve den meerderendeel voor de ghedeputeerde hadde beleden als oock voor de magistraet tot Goedereede, blijckende bij seker accort tusschen hem ende de magistraet by forme van moderatie ende reconciliatie gepasseert, daerin hij hem soo gantschelijck niet en heeft connen purgieren, dat hij oock hem selven noch meer heeft beswaert ende beschuldicht, sulcx dat de sijnodus oordeelt ende verclaert midts desen, dat Abraham voornoemt (hoewel hij wel verdient hadde van den dienste der kercken geheel ende al ghedestitueert te worden, nochtans om hem noch de hant te bieden in hope van beterschap, die hij hooge ende vele beloeft) hem vooralsnoch den tijt van ses maanden na desen van allen kerckendienste sal onthouden, welverstaende

dat hij hem middelertijt also aenstelle ende draghe, dat men van sijne beterschap sal mogen opentlijck speuren, tot welcken eijnde de classe, onder dewelcke hij hem sal onthauden, belast wert opsicht op hem te nemen om daervan te moghen getuijghen. Ende sullen nae dexpiratie van den tijt van ses maenden de ghedeputeerde des sijnodi (waertoe oock de ghedeputeerde des sijnodi van Noorthollandt mits desen versocht werden) Abraham Jansz by haer ontbieden ende, goet getuijgenisse van hem hebbende, hem attestatie nae gelegentheijt van saecken verleenen, ten eijnde hij, elders beroepinghe hebbende, noch de kercke des Heeren mochte bedienen, welverstaende dat hij eerst syne schultbekentenisse doe ende deselve tot Goedereede van den predickstoel afgecondiget werde. Maer indiender geene ofte weijnighe beterschap aen hem soude mogen gespeurt werden ofte dat hij in syne onghebondenheijt voortgaet, so heeft de sijnodus haere ghedeputeerde belast Abraham Jansz van synen dienst noch langer op te hauden ofte hem geheel te destitueren, ghelijck oock de sijnodus verstaet, dat Abraham Jansz beloven ende onderteeckenen sal, indient geviele (daervoor hem de Heere verhoede) dat hij wederom in de voorseyde oft diergelijcke ergernissen quame te vervallen, dat hij alsdan hemselven gantsch ende al van allen kerckendienste hiermede sal hauden gedeporteert. Sal oock Abraham voorseyt ernstlijck vermaent ende bestraft worden van alle sijn gegeven ergernissen sich te beteren ende de suspitien des quaets van hem te weeren, bekennende dat hem deselve ende wat hij wijders door syn onbeleeft schrijven tegens syne mededienaers misdaen heeft leet sij, belovende hem voortaen van alle deselve te wachten om den sijnodum niet te veroorsaecken in plaetse van goetheijt ernst ende straffe tegens hem te gebruijcken, nae dat haer Godts woort ende kerckelycke ordre ende discipline sullen leeren te behooren.

XX. *Paep tot Oostgeest.* — Aengaende den paep tot Oostgeest, artickel 33, alsoo de sijnodus verstaet, dat hij gestorven is ende eenen anderen pape (die eertyts tot Dordrecht, Oudetonghe ende elders meer is wtgeseijt gheweest), nu ter tijt te Wassenaer woonachtich, aldaer verkeert ende het volck in de aude susperstitien onderhaudt, so vindt sij geraden, dat beijde de classis, daer hij woonachtich is, ende de gedeputeerde des sijnodi nadere informatie tegens hem nemen ende daertoe arbeijden, dat hij gheweert worde.

XXI. *Sauvegarden voor predicanten int lant van Altena etc.* — Beroerende de sauvegarden voor eenighe predicanten te becommen, die men int lant van Altena, Langestrate, Bommeler ende Tielerweerden soude mogen bestellen, artickel 39, is gerapporteert, dat de E. heeren Staten daerin ordre

gestelt hebben. Resteert dat men aenhaude ende de saecke tot goeden effecte metten eersten wtvoere.

XXII. Caspar Coolhaes. — Nopende Caspar Coolhaes, artickel 42, is van D. Petro Plantio der vergaderinghe aengedient, dat hij met D. Halsbergio hem gesproken hebbe hoewel met cleene vrucht, doordien hij alle onderhandelingen afsloech, begeerende dat eerst de onbehoorelijcke proceduеren, tegen hem in Zuydthollant gehouden, by forme van schultbekentenisse souden afgedaen wesen, verclarende niet eer tot deselve willich ende bereijt te wesen, daerenboven dat hij, vermaent sijnde over sijne afsonderinge van den gehoore des woorts, verclaert hebbe tselve te doen wt oorsaecken: ten eersten omdat de predicanten op den predickstoel al te seer lasterden, scheldende selfs degene, die sij noeyt en hadden gehoort ende welckers boecken sy niet en hadden gelesen, als daer waren de boecken der Mennonisten ende Arrianen; ten anderen omdat se qualyck leerden ende gevoelden van de praedestinatie; ende ten derden omdat hem de predicatie onnoodich was, dewijle hij alle dinghen beter wiste ende verstondt dan de predicanten selve. Oock gevraecht synde over sijn wtgegeven boecxkens, schilderijen ende wat hem bewogen hadde Sebastianum Franck in een seker voorreden soo hoogelijck te prijsen, seijde dat de predicanten noch Sebastianum Franck noch syne schilderijen ende schriften niet en verstonden, alle voordere onderhandelingen afslaende, totdat de predicanten in Zuythollant haer schult souden bekent hebben wt oorsake als vooren. De sijnodus dit alles rijpelijck overwogen hebbende, heeft goetgevonden, om hem Casparo de mate vol te meten, dat D. Wernerus Helmichius ende D. Casparus Grevinckhovius hun eerstdaechs tot Amsterdam zullen laten vinden om met eenen dienaer des woorts wt de kercke van Amsterdam met hem in tegenwoordicheijt van alles te handelen ende te spreken ende voornemelijck sijn laest wtgegeven lasterboucxken tegens de gemeene kercken, oft mogelyck ware dat hij hem noch door goede vermaninghen ten besten liet raden, hem van herten bekeerde ende syne lasterschriften ende dwalinghen revoceerde. Maer by sooverre hij hertneckich bleve ende tot geen bekentenisse ende reductie ware te brengen, oordeelt dese sijnodus, dat men metter excommunicatie tegens hem procedere, onnoodich haudende wederom met nieuwe tegenschriften syne lasterboucxkens te beantwoorden. Ende want hij nu veel jaren tot Amsterdam gewoont heeft, aldaer schrijft, syne boucken laet drucken ende wtgeeft, daer nu ter tijt meest bekent is, soo is deses sijnodi wensch ende begeerte, dat de excommunicatie t'Amsterdam in der kercke geschiede, des te meer dewijle sijn stuck de kercke int algemeen raect ende de natuere der excommuni-

catie leert, dat deselfde (wanneert immers doenlyck is) ter plaetse geschiede, daer den delinquant is woonachtich. Welcke gedaen synde sal oock bekent gemaect worden in eenige kercken van Zuythollandt, daert noodichste ende vruchtbaerste sal ghevonden wesen.

XXIII. *Wederdoopschen bijbel.* — De classen van Leijden, Rotterdam ende Wourden blyven alsnoch belast om den text ende annotatien van sekeren wtgegevenen Wederdoopschen bijbel te doorsien in de boecken der propheten, hagiographa ende vier evangelisten, ende sullen de ghedeputeerde deses sijnodi elcken classe haer deel toesenden, opdat sy tselfde overgesien ende de fauten aengeteeckent hebbende, wederom den gedeputeerden behandigen om daermede te doen by den E. heeren Staten, tgene tot verbiedinghe derselffder bibelen sal dienstich wesen.

XXIIII. *Studenten in den collegio.* — Belangende de studenten des collegii theologici, artickel 48 geroert, hebben de ghedeputeerde ingebracht, dat de heeren Staten opt versouck der gemeene kercken ordre gestelt hebben, dat voortaen gheen student meer wt den collegio genomen ofte gelicentieert worde voor de expiratie syns tyts, ten ware dat se voor dien tijt bequaem gevonden wierden ende tot een getuijgenisse van dien loffelijck in rigidiori examine der professoren bestonden.

Incidenten ende saecken, van nieus desen sijnodo voorghecomen.

XXV. Jacob Jansz van Velsen. — Is desen sijnodo voorgecommen sekere missive, van D. Johanne Bogaert, dienaer des woorts tot Haerlem, aen haer geschreven, van inhoude dat de kercke van den Briel weijgerich was eenen Jacob Janssen van Velsen, woonende ten Briel, huwelycxsche proclamatien te geven met syn suster Goedelieve Bogaert, een weduwe ende lidtmaet der Gereformeerde kercke, woonende tot Haerlem, wt oorsake van eenighe woorden, by hem van Velsen ten Briele gesproken, streckende tot faveur ende prijs van Davidt Jorisz, waerop hy van D. Bogardo aengesproken sijnde heeft denselfden eenighe schriftelijcke bekentenisse syns ghelooffs overgesonden, alhier der verghaderinghe gebleken, van welcke bekentenisse de kercke van den Briel veradverteert synde is evenwel gebleven by hare weygheringhe, ten ware de voornoemde Velsen formelijck onder zijn schriftelijcke signature revocatie dede van de voorsz. woorden, waarin hem Velsen beswaert vandt, achtende dat hij in materie van huwelyck soo nauwe niet en behoorde gepraemt te worden. Wert versocht, dat de synodus hierinne wilde disponneren tot voortganck van de

verheijschte proclamatien. De vergaderinghe (sonder prejuditie des classis van den Briel, tot dewelcke de judicatuere deser saken eerst behoort ende sonder tselve in consequentie te trecken) hierover hebbende die van den Briel gehoort belangende de voorsz. woorden ende daerop VELSEN selve door eenige dienaers, die tot hem wt de vergaderinghe gesonden waren, sijne antwoorde verstaende, dewelcke eensdeels tot ontkenninghe, andersdeels tot versachtinge ende verschooninghe derselver woorden diende, ende voorts op alles geleth hebbende, daerop te letten stondt, heeft goetgevonden D. JOHANNI BOGAERT te antwoorden, dat sij wt alle omstandicheden vreest den voorseijden VELSEN der secte van DAVIDT JORISZ toegedaen te zijn ende dat daerom sijn suster, een lidtmaet der ghemeente Christi sijnde, wel ernstlyck dient vermaent te wesen wel toe te sien, wat sij voor een persoon by der handt soude nemen, des te meer dewijle sij te vooren onwetende geweest is van alsulcke zijne gesintheijt, ende voorts dat, indien sy onaengesien soodanighe christelycke vermaningen enckelyck metten voorsz. VELSEN soude willen ten houwelycken state voortvaren ende de kercke tot Haerlem na haere ghebruyckelycke ordeninghe de voorsz. twee persoonen ondertraut ende daervan de kercke van den Briel verwitticht, dat deselfde alsdan int geven der proclamatien niet en sal weygerich wesen.

XXVI. GERARDUS BLOCKHOVIUS. — GERARDUS BLOCKHOVIUS, dienaer des woorts tegenwoordich tot Weerder, heeft hem gesisteert voor desen sijnodo volgende tgene hem van den classe van Wourden opgeleyt was. Ende gaven de ghedeputeerde te kennen, hoe dat hij van den classe van Wourden thaerder overstaen totten kerckendienst te Weerder aengenomen was, ten eersten overgelevert hebbende goede attestatien van de kercken van Utrecht, Nichtevecht, Maerssen ende Montfort, daer hij te vooren gestaen hadde als predicant, ten tweeden bekent hebbende sijn schult van synen onordentelijcken dienst tot Utrecht, van sijne onrechte leere, die hij aldaer in eenige poincten des ghelooffs gedreven heeft, ende van sijn verloop, daervan hij tot Utrecht opentlijck syn schult bekent hadde, ten derden verclaringhe gedaen hebbende van hem alleene te hauden aen het heijlighe prophetische ende apostolische woort, alsoo tselve cortelijck in de XII artickelen des gelooffs is vervatet ende breeder in de Nederlantsche Bekentenisse ende christelycken Catechismo begrepen is, verwerpende alle tegenstrijdende leere, midts beloftenisse van hem daeraen volstandelijcken te zullen houden alle de daghen sijns levens door des Heeren genade, ten vierden oock beloeft hebbende hem te dragen naer orden der gemeene kercken, de vermaninghen der broederen gewillichlyck te sullen aennemen ende de censure der kercken sich t'onderwerpen, ten vyfden verclaert hebbende, dat hij

voortaen de kercke Christi met gesonde leere sal weijden ende sijnen dienst met eenen godtsaligen wandel vercieren. Gaven wijders de ghedeputeerde te kennen, datter een acte gemaect was, daerin de voorgaende conditien wtgedruct ende bij hem BLOCKHOVIUM onderteeckent waren. Waerover dese sijnodus D. BLOCKHOVII aennéminghe totten kerckendienst te Weerder heeft geratifieert, mits dat BLOCKHOVIUS voorseijt oock voor de vergaderinge met handttastinghe aen den praesidem beloofde tvoorverhaelde naer te commen. Ende heeft de sijnodus daeraen een goet vergenoegen genomen.

XXVII. *Orden int ontfangen van eenighe dienaers, die suspect zijn ofte wt niet wel Gereformeerde plaetzen comen.* — Ter occassie van de voorverhaelde handelinghe, met BLOCKHOVIO gehouden, heeft de sijnodus besloten, dat men oock voortaen gelycke procedueren sal hauden met alle andere dienaren des woorts, die suspect sijn in leere ofte leven, ofte wt geen wel Gereformeerde plaetsen comen ende namentlijck wt het sticht van Utrecht, ende dat tselfde van den classen geschiede ten overstaen van de ghedeputeerde ende met de stipulatien, hier te vooren verhaelt. Ende want daerwt oock vele swaerricheden ontstaen, dat men onbequame oft ontstichtelijcke dienaren goede attestatien geeft, so vermaent de sijnodus alle classen ende kercken wel toe te sien, dat tselfde niet en geschiede, welcke vermaninghe oock de ghedeputeerde van den sijnoden van Noorthollant ende Ghelderlant teghenwoordich beloeft hebben oock hare kercken voor te dragen.

XXVIII. *Broeders tot Dansick.* — Is den sijnode oock voorgecommen, dat de broeders van Danzick van nieuws aen de ghedeputeerde hebben geschreven om raet ende troost over hare swaricheden, die sij nu mennichmael den sijnoden van Zuythollant hadden voorgedraghen. Ende is goetghevonden eerst te verneemen, oft doctor SMETIUS oock noch int leven is, dewijle van syn overlyden vaste geseijt wort. Soo hij noch leeft, dat men metten eersten schrijve aen D. D. PEZELIUM om wt hem naerder bericht te hebben van de leere D. SMETII voorseijt ende van de wijse der bedieninghe des avontmaels, bij hem tot Danzick gebruijckich. Dat men oock schrijve aen de broeders tot Danzick ende van hun afvoordere den statum quaestionis, daerover sij metten anderen oneens zijn, ende om vaste te gaen, dat sij denselffden van beijder sijden onderteeckenen, ten eijnde hunlieden ter eerster gelegentheijt de resolutie des sijnodi mochte bequamelijck overgesonden worden. Maer bijaldien dat D. SMETIUS deser werelt overleden is, sal men hun te bedencken geven, oft niet oorboorelijck en ware, dat se naer eenen dienaer des woorts wtsaghen, die haer het woort des Heeren ende de h. sacramenten suverlyck wtreijcke, ende meteenen van haer ver-

neme, wat middelen dat se onder haer tot zijn onderhaut souden connen opbrenghen, ende voornemelyck of oock de gelegentheijt tot Danzick zulcx is, dat den dienaer des woorts aldaer soude geduldet worden.

XXIX. Lieven van Vyve. — Lieven van Vyven, na de doot van sijn huysvrouwe getraut hebbende seker vrouwe, met dewelcke hy by het leven derselver in overspel hadde geleeft, ende leetwesen betoonende, hout alsnoch aen om totten avontmale des Heeren toegelaten te worden. Ende dewijle de sijnodus van Zuythollant anno 99 hem tselfde afgeslaghen hadde, ende daerover hem geaddresseert hebbende aen den Noorthollantschen sijnodum om naerderen troost voor sijn beswaerde conscientie te becommen ende vandaer tot desen sijnodum wederom is versonden geweest, so is sijn ernstich versouck alsnoch van desen sijnodo als vooren. De vergaderinghe, geresumeert hebbende tgene over sijn zaecke in sGravenhaghe alreede is besloten geweest, en heeft geene redenen gevonden om daerin ijets te veranderen, sulcx dat den requirant hem daermede sal vergenoegt houden.

XXX. *Versouck des sijnodi van Gelderlant.* — D. Petrus Gellius als ghedeputeerde des sijnodi van Gelderlant heeft der vergaderinghe aengedient, dat de Geldersche sijnodus geenen order en siet te stellen over de kercken van Bommeler ende Tielerweerden, hebbende in haer begrijp over de 28 dorpen, die altsamen sonder predicant zijn, soolanghe als Bommel (de hooftstadt der voorsz. weerden sijnde) haren sijnodo niet en worde bygevoecht. Versochte derhalven, dat hetselfde mochte geschieden, des te meer dewyle D. Leo, predicant tot Bommel (soo D. Gellius seijde) daertoe wel gesint was, wanneert met kennisse, consent ende goeden orden mochte geschieden. Ende is hem ter antwoorde gegeven, tgene oock in voorgaende sijnoden, annis 97 ende 98, op gelijcke versouck is verclaert geweest, te weten dat die van Gelderlant tselfde aen den E. Staten van Hollant moesten versoucken, dewijle dese saecke metter politie vermenght was, de synodus andersints geen swaericheijt makende, wanneert met consent der heeren Staten ende sonder prejuditie des nationalen sijnodi geschiet, dat de kercke van Bommel den Gelderschen sijnodo bijgevoecht worde.

XXXI. *Versouck des synodi van Noorthollandt.* — Op het versouck van de ghedeputeerde des Noorthollantschen sijnodi van te vernemen naer eenige bequame persoonen, die men tot predicanten op de schepen van Oost-Indien mochte gebruijcken, heeft de sijnodus goetgevonden alle classen te vermanen om te sien, offer soodanighe onder haer souden mogen te becommen sijn ende, in gevalle van jae, dat men deselve aen de ghede-

puteerde van beyde de sijnoden addressere om by haerlieden geexamineert ende tot bedieninghe des woorts wettelijck wtgesonden te worden.

Resolutien op de poincten van beschryvinghe deses synodi.

XXXII. *Huwelijxsche ordonnantie.* — Het eerste poinct, aengaende het versouck van een huwelycxsche ordinantie, by de E. heeren Staten geauthoriseert, is hier te vooren afgehandelt, artickel 15.

XXXIII. *Tractaet tegens afgeloovige ende superstitieuse curen.* — Opt tweede gravamen is geresolveert, dat Henricus Boxhornius een cort tractaetgen sal bewerpen ende naer voorgaende visitatien in druck wtgeven tot waerschouwinge der eenvaudighen, dat se hun met tooversche ende afgeloovighe middelen van genesinghe der siecten niet en vermengen, met briefkens aen den hals te hangen tegen de kortse, het evangelie van St. Jan te lesen tegens de vallende siecte, ende diergelijcke superstitien meer.

XXXIIII. *Eenparich onderhouden eenes christelijcken eets.* — Aenghaende het derde punct, vant eenpaerelijck onderhouden eenes christelijcken eets bij allen rechteren ende magistraten, verstaet de sijnodus, datter ordre in gestelt is, sulcx dat de dienaren des woorts ter plaetsen, daer eenich misbruijck ofte veranderinge des geordineerden eets valt, tselfde by den haren sullen soecken te remedieren.

XXXV. *Kerckenrekeningen in de herberghen.* — Opt vierde poinct, van kerckenrekeninghen ende dingtalen, die ten platten lande hier ende daer in de herrebergen gehouden werden, is goetgevonden, dat de predicanten ter plaetse, daer sulcke misbruycken zijn, haer ampt met goede vermaninghe by den haren doen ende, soo tselfde niet en helpt, dat se den hooftofficier der plaetse aenspreken ende, alles te vergeeffs synde, dat het den E. heeren Staten door de ghedeputeerde geremonstreert werde.

XXXVI. *Vrijsprekinghe der ontschuldigher partie in saken des overspels.* — Opt vijfde gravamen, aengaende de persoonen, welckers huijsvrouwen wechgeloopen sijn ende met andere mans in overspel leven ende evenwel selfs nae verloop van veel jaren tot hare vrijheijt om een ander te mogen trauwen niet en connen geraken, oordeelt de sijnodus, dat men de vrijstellinghe der ontschuldiger partije by de magistraten in loco sal versoecken ende in cas van weijgeringhe derselfder aen den Hove van Hollandt.

XXXVII. *Oeffeninghe der studenten theologiae in groote steden.* — Het

seste gravamen, aengaende het oeffenen der studenten theologiae in de groote steden voor sekeren tijt, is te vooren geresolveert artickel 12 deses sijnodi.

XXXVIII. *Ongeregeltheden in de landtbruijloften.* — Opt sevende gravamen, belanghende de ongeregeltheden, die vaste in de landtbruyloften ommegaen, vindt de sijnodus geraden, dat de classen daervan de hooftofficieren aenspreken ende van hare E. daertegens remedie versoecken.

XXXIX. *Rhetorisyns ende hare spelen.* — Aengaende de rhetorisijns ende hare spelen, gravamen 8, is mede den E. heeren Staten in de overgegeven remonstrantie versocht ordre te willen stellen, waerop men alsnoch sal verwachten de goede meeninghe ende resolutie derselver.

XL. *Het bidden voor den coninck van Spaengien naer te laten.* — Belanghende de gedruckte Catechismus met de gebeden, in welckers formulier voor den coninck van Spaengien wert gebeden onder den titel van onsen genadigen heere, gravam. 9, ordeelt de sijnodus, dat het wtgelaten worde, waertoe men de magistraten ter plaetsen, daer druckerijen sijn, vermanen sal tselffde den druckers te belasten. Ende sullen de gedeputeerde deses sijnodi een ander formulier des ghebedts in plaetse van dien concipieren voor de prosperiteyt van de E. E. heeren Staten des lants ende syne princelycke Excellentie, twelck sy den heer advocaet sullen communiceren, opdat het met advys ende consent van de heeren Staten in drucke wtgegeven worde.

XLI. *Conventiculen der Ubiquitisten ende Libertynen te verbieden.* — Nopende het 10e gravamen, belangende de conventiculen der Ubiquitisten ende Flacciaenders tot Woerden, Leijden, Rotterdam ende elders meer, verstaet de sijnodus, dat het tot Leijden door verbodt van de E. magistraet geremedieert is. Ende syn die van Rotterdam ende Wourden belast bij den haren tot gelijcken effecte met alle gevoegelycke middelen aen te houden. Vindt oock geraden, dat de ghedeputeerde deshalven met de E. heeren Staten spreken ende hare E. versoecken, dat derselfder conventiculen gelijck oock der Libertijnen ende Vrijgeesten verboden werde ende voornemelijck hare lasterboucxkens, die sij met opgehoopte leugenen tegen de leere der waerheyt wtgeven. Ende alsoo die van Zurich over de tijt van drij jaren tegen de voornaemste dwalinghen der Ubiquitisten een seer grondich boeck int Hoochduijtsch hebben wtgegeven, is goetgevonden tselfde over te setten in de Nederlantsche sprake ende te vercortten, sooveel

het doenlyck sal wesen, ende nae voorgaende visitatie in den druck wt te geven, twelck D. HENRICO BOXHORNIO opgeleydt is.

XLII. *Vrijgeesten.* — Aengaende de vrijgheesten, die dagelijcx lancx soo meer toenemen ende met hare grouwelycke dwalingen in vele plaetsen de simpele verleyden, grav. 11, vindt de sijnodus geraden, dat hetgene, twelck de heer van ST. ALDEGONDE saliger daertegens heeft geschreven, by den ghedeputeerden oversien, in ordre gestelt, de deffecten gesuppleert ende in den druck wtgegeven worde, maer byaldien het voorseijde werck D. ALDEGONDI noch geheel onperfect ende tot den drucke onbequaem gevonden wert, dat de ghedeputeerde des sijnodi met hulpe van die van Dordrecht ende Rotterdam tegens de voornoemde vrijgheesten een nieuwe tractaet sullen stellen ende in den drucke wtgeven.

XLIII. *Wat studenten tot het collegium meest te recommanderen zijn.* — Belangende de vraghe, int XIIe poinct voorgestelt, verstaet de sijnodus, dat men de bequaemste studenten (wanneer der plaetse in den collegio theologico open is) tot het collegium sal recommanderen, ende caeteris paribus in bequaemheijt dat degene, die meest noot hebben, den anderen gepreferereert worden, alles nochtans sonder prejudicie der E. heeren ofte magistraten, die de collatie hebben.

XLIIII. *Studenten in collegio.* — Opt derthiende gravamen verstaet de synodus, datter in voorsien is, sulcx dat de studenten, die voortaen voor haren tijt wt den collegio zullen comen, geen voorder proffijt nae haren wtganck van den collegio sullen genieten. Ende vindt dese vergaderinghe geraden door hare gedeputeerde aen den E. heeren Staten te versoecken, dat voortaen gheen student meer voor sijnen geexpireerden tijt wt den collegio genomen ofte gelicentieert worde.

XLV. *Casus, roerende het toelaten eens beschuldichdens tot den avontmale.* — Op de vraghe des classis van Delft, grav. 14, van seker litmaet, die vonnis tot sijn achterdeel van een minder gerecht in cas van injurien, daervan hij beclaecht was, heeft ontfangen, geappeleert hebbende voort Hoff ende niettegenstaende syne instantie niet connende crijghen sententie, of hij op sijn ernstich versoeck (vermits hij verclaert voor Godt ontschuldich te sijn ende willich is, soo in hem namaels schult soude bevonden werden, deselfde te bekennen ende boeten nae behooren) niet en soude mogen totten avontmale toegelaten werden, des te meer dewyle hij tot sijnen wttersten ouderdom gecommen is ende met sijn partije noch op noch

neer en can, de synodus, niet connende hierop int generale antwoorden, heeft gehoort het naerder bericht des classis van Delft aengaende het delict, daerover de clachte geresen is, de gelegentheyt des persoons ende der sake selve in desen geroert, ende achtet dat hij (mits voorgaende aenbiedinghe der versoeninge aen syn wederpartye) sal mogen ten avontmale toegelaten worden, welverstaende dat de kercke, daer den beschuldichden woonachtich is, der ghemeente alsulcke verclaringhe voordraghe, als sij stichtelijcxst sal vinden tot voorcomminghe van alle ergernissen.

XLVI. *Studenten, die geen middel en hebben om hare studia te vervolgen.* — Op de remonstrantie des classis van Leyden, gravam. 15, belangende eenighe studenten theologiae, die goet getuijgenisse hebben van leere ende leven ende sonder extraordinaris subsidium hare studia niet en connen vervolgen, is goetgevonden, dat se selfs hare subsidia by den E. heeren Staten souden vervolgen ende, des noot synde, de hulpe der ghedeputeerden deses sijnodi ofte oock hares classis versoecken.

XLVII. *Reedinghe der litmaten met geexcommuniceerde persoonen.* — Op de vrage des classis van Rotterdam, gravam. 16, belangende eenighe lidtmaten, die met sekeren geexcommuniceerden schipper ter zee reeden, welckers huijsvrouwe een lidtmaet is ende syne kinderen gedoopt in de Gereformeerde kercke, oft men tselfde niet en soude mogen dulden, antwoort de synodus: jae, alsoo nochtans dat hetselfde stichtelijcker is gelaten dan gedaen, eensdeels om de swacke niet te verargeren, andersdeels oock om den geexcommuniceerden in sijnen afval door soodanighe familiariteijt der lidtmaten niet te stijven.

XLVIII. *Ondertraude vrouwe, die haer met eenen anderen jongman heeft verloopen.* — Op de vraghe, sekere vrauwe aengaende, gravam. 17, die, wettelyck ondertraut sijnde, met eenen anderen jongman was wechgeloopen, terwijlen hare geboden ginghen met haren ondertrauden bruijdegom, oft se metten selven jongman volgende haer versoeck (dewijle haer den eersten repudieert) niet en soude mogen getraut werden, antwoort de sijnodus: neen.

XLIX. *Casus matrimonii.* — Wert geproponneert, dat eenen Cornelis Cornelisz, getraut hebbende Grietgen Anteunis dochter, ende Maijcken Adriaens, getraut hebbende Adriaen Antheunisz, broeder van Grietgen Anteunis, dewijle Adriaen Anteunis ende Grietgen Anteunis overleden sijn, of Cornelis Cornelisz ende Maijcken Adriaens niet en souden mogen in den houwelijcken state vergaderen. De sijnodus verstaet, dat het om

der eerbaerheijtswille af te raden is, nochtans van wegen de affiniteijt niet en can verboden wesen.

L. *Geexamineerde ende toeghelatene tot den kerckendienst.* — Tsedert den voorgaenden sijnodum syn geexamineert ende ten kerckendienst toegelaten ten overstaen van de ghedeputeerde des sijnodi dese naevolgende persoonen:

in de classe van Dordrecht: JAN JOOSTEN, proponent van Dordrecht, ende is beroepen te Strijen, FRANCISCUS LEO, beroepen tot Swyndrecht, JAN HEYNDRICXSON, proponent, beroepen tot Streefkerk;

in de classe van der Gaude: ADRIANUS WITTIUS, beroepen tot Oudewater;

in de classe van Rotterdam: NICOLAUS GREVINCKHOVIUS, CASPARI filius, beroepen tot Rotterdam;

in de classe van den Briel: THEOPHILUS RIJCKEWAERT, beroepen in den Briel, HELIAS JOHANNIS VAN CAMPEN, beroepen tot Hekelingen, JOHANNES PETRI PIJL, beroepen tot Simonshaven, JACOBUS FLORIANUS, beroepen int Zuijdtlandt;

in de classe van Wourden: JUSTUS BULLAEUS, beroepen tot Rhijnsaterwaude, ende HENRICUS MABILIUS, beroepen ter Langer Aer;

in de classe van Delft: ADRIANUS CORNELII DROGIUS, beroepen tot Delft.

LI. *Ordonnantie over het beleijdt des sijnodi.* — De sijnodus heeft geconcipieert sekere ordonnantie, vervaetende de ordeninghe ende beleydinghe, die men in de sijnodale byeencompsten voortaen sal onderhauden, ende is deselve in de handen der gedeputeerden bestelt met last van deselve op alle sijnoden te brenghen ende stracx int beginsel op de tafel te leggen om naer deselve sonder dispute oft twyffelinghe van begin aen alles te richten.

LII. *Visitatores classium.* — Visitatores classium syn voor dit jaer geordineert in de classe van Dordrecht: JOHANNES TEXTOR ende JOHANNES BECIUS; in de classe van Delft: WERNERUS HELMICHIUS ende JAN LAURISSON; in de classe van Leijden: FLORENTIUS MARCII ende JOHANNES JOHANNIS; in de classe van der Gaude: ANTONIUS JOHANNIS ende HERMANNUS HERBERTS; in de classe van Rotterdam: HENRICUS SWALMIUS senior ende RUARDUS ACRONIUS; in de classe van Gorrichum: MATTHIAS SCHATS ende HERMANNUS BERGEIUS; in de classe van den Briel: REIJNERUS DONTECLOCK ende ARNOLDUS TIMMERMAN; in de classe van sGravenhage: NICOLAUS QUIRINTSON ende ROBBERTUS DE RIDDERE; in de classe van Wourden: HENRICUS BOXHORNIUS ende CORNELIUS MARTINII.

LIII. *Gedeputeerde des sijnodi.* — Tot ghedeputeerde des sijnodi syn voor desen vercoren D. Casparo Grevinckhovio ende D. Bernhardo Faillie bijgevoecht D. Arnoldus Cornelii ende Henricus Boxhornius.

LIIII. *Gedeputeerde op de sijnoden van Noorthollant, Gelderlant, Overissel ende Groenigherlandt.* — Syn gedeputeert om op den sijnodum van Noorthollandt te compareren D. Andreas Demetrius ende D. Daniel Colonius, ende op den sijnodum van Gelderlant D. Hermannus Herbertz, ende by provisie D. Nicolaus Dammius om op den sijnodum van Overissel ende Bernhardus Faillie op den sijnodum van Groenigerlandt.

LV. *Wtschrijvinge des toecommenden sijnodi. Joncxste vermaninghe. Censura morum. Bedanckinghe. Besluijt.* — De classis van der Gaude sal de wtschrijvinghe doen des naesten sijnodi, ende sullen de vermaningen gedaen worden van eenen dienaer des woorts wt de classe van Leijden voor ende van eenen dienaer wt de classe van der Gaude naer. Arnoldus van Oosterhoorn heeft de vermaninghe ghedaen tot een besluyt deses sijnodi wt den 133 psalm. Censura morum is gehauden geweest. Mijnheeren de ghecommitteerde, van wegen hare E. E. tot desen sijnodum gesonden, sijn bedanct, gelijck oock de ghesanten ende dienaren der synoden van Ghelderlant ende Noorthollant. Ende is naer voleijndinghe der dancksegginghe tot Godt dese verghaderinghe opgebroken ende in goeden [1]) vrede ghescheijden den eersten Septembris int jaer ons Heeren 1601.

Wernerus Helmichius, electus hujus synodi praeses.
Franciscus Lansbergius, hujus synodi scriba.
Andreas Demetrius, assessor. [2])

Particuliere handelinghen [3]) des synodi van Suythollandt, dienende pro memoria anno 1601.

Arti. 1.

De ghedeputeerde sullen vernemen, wat D. regens den collegianten voor lessen doet, dewyle gheseydt wert, dat hy daerin als nu ter tydt gheheel vaceert.

---

[1]) „goeden" O en H hebben „christelicken". [2]) In O ontbr. de onderteekening van Demetrius; de beide anderen hebben daar ook eigenhandig geteekend. H vermeldt alleen de onderteekening van praeses en scriba, L alleen die van den scriba. [3]) Deze „particuliere handelinghen" komen alleen voor in H.

Arti. 2.

D. ARNOLDUS CORNELII sal vermaent worden het tractaet van de beroepinghe der predicanten te spoedighen.

Arti. 3.

Is te kennen gegeven, dat D. DONTECLOCK een tractaet ghemaeckt hadde van de praedestinatie, ende want de synodus verstaet, dat hy beghint a lapsu hominis, twelck lichtelyck andere scribenten verdacht soude maecken, die ab aeterno Dei decreto beghinnen, ten anderen dewyle dese materie seer teerder is ende veel wederspreeckers heeft, die nu in stilte syn, ende de argumenten der wederspreeckers van D. DONTECLOCK daerby niet en syn gherefuteert, alsoot oock by alle man niet en behoort te staen bysondere confessien op de hooftpoincten des ghelooffs wt te gheven als een saecke synde, die de gantsche kercke raect, soo oordeelt de synodus, dat men tvoorseyde tractaet vooralsnoch intra parietes sal laten berusten.

Arti. 4.

De synodus, acht nemende op de groote ongheregeltheden der dienaren int Sticht, streckende tot nadeel van den gheheelen dienst ende aller dienaren des woorts, ende overlegghende, hoe weynich datter in ghedaen wordt, vindt gheraden sich naerder op de voorseyde ongeregeltheden te informeren om daerop ernstich vertooch te doen by syn Excellentie ende derselve hulpe tot redres te versoecken, waertoe de ghedeputeerde des synodi ghelast syn.

Arti. 5.

Opt different tusschen mr. LUCAS JANSZ, dienaer tot Waddincxveen, ende eenighe dienaren wt den classe van der Goude ende Woerden over seeckere goederen der achtergelaten weeskinderen CAROLI VAN GHENDT saliger, dienaer was tot Sluypick, waerover LUCAS voorsz. voor den synodo is beschuldicht gheweest van ontrouwe handelinghe beyde van SARA CAROLI filia, wonende tot Leyden, ende eenighe dienaren wt den classe van Woerden, is LUCAS voor den synodum ontboden ende, hy hemselven verandtwoordet ende met hooghe protestatien syn ontschult betuycht hebbende, midts aenbiedinghe syner reeckeninghe te doen van syn bewindt over de nagelaten goeden CAROLI voorsz. voor den synodo, heeft de vergaderinghe goetghevonden eenighe dienaren des woorts daertoe te ordonneren teghens den aenstaenden Maendach binnen der stadt van der Goude, die syne reeckeninghe sullen oversien ende opnemen. tWelck oock gheschiet is ten overstaen D. praesidis, scribae, der ghedeputeerde twee ende ses dienaren des woorts, dry wt den classe van der Goude en dry wt den classe van Woerden,

ende is ghebleecken den gheheelen ontfanck te bedraghen ter somme van 948 guldens ende 14 stuyvers, ende daerteghens by hem wtghegeven by blycke van quitantien, kennisse ende affirmatien, de somma van 889 guldens 13 stuyvers ende twee penninghen, soodat mr. LUCAS voorseydt den weesen schuldich ghebleven is ter somme van 59 guldens ende 14 penninghen, dewelcke hy belooft heeft op te leggen ende te betalen t'eynde van de aenstaende maent Octobris precyselyck in handen des classis van Woerden tot behoeve der weeskinderen voorsz. Ende heeft de vergaderinghe oversulcx syne reeckeninghe ghelaudeert, ghesloten ende onderschreven, sonder dat anders dan behoorlyck in synen ontfanck ende wtgeven ghebleecken is, waerover wyders de persoonen syn aenghesproocken gheworden, die hem LUCAM soo hoochlyck van ontrouwe voor den gheheelen synodum hadden beschuldicht, die ter andtwoorde gaven, dat byaldien mr. LUCAS syne reeckeninghe hadde ghedaen over den tydt van sommighe jaren, ghelyck hy behoort hadde, ende oock anders niet in syne voorgaende reeckeninghe ghebracht hadde dan tghene hy nu in dese reeckeninghe brenght, datter noydt swaricheydt en soude gheweest syn. Eyndelyck dewyle het niet gheraden en was hierover in een nieu ondersoeck te treden, heeft de vergaderinghe gheoordeelt, dat de beschuldighers van mr. LUCAS JANSZ al te ryp syn gheweest om hem voor een gheheele synodale vergaderinghe van ontrouwe te beschuldighen, haer houdende verghenoecht met de reeckeninghe, die mr. LUCAS nu ter tydt hadde ghedaen. Ende door goede vermaninghe ende tusschensprekingen syn die parthyen sooverre ghebracht, dat sy met den anderen in versoeninghe syn ghetreden ende d'een den anderen de rechterhandt hebben gegheven.

Ghedaen ter Goude den 3[en] Septembris 1601.

Onderstondt:

WERNERUS HELMICHIUS, hujus synodi praeses.

FRANCISCUS LANSBERGIUS, hujus synodi scriba.

In kennisse van ons onderteeckent, die present gheweest syn:

CASPAR GREVINCKHOVIUS.

Copie.
Acta des particulieren synodi der kercken van Suytholland, ghehouden binnen der stede Schiedam, beginnende den XXVII August. anno 1602.

Nae aenroepinghe des goddelycken naems syn vercoren tot praesidem der vergaederinghe Arnoldus Cornelii, assessorem Franciscus Lansbergius, tot scribam Nathanael Marlandus.

Persoinen, met behoirlycke credentie op den synodum verschenen, syn geweest:

Wt den classe van Dordrecht:

Johannes Becius,	predicanten tot	Dordrecht,
Lucas Verhaghen,		Breda,
Johannes Episcopius,		Geertruydenberch,

Jan de Braemmaecker, ouderlingh tot Dordrecht.

Wt den classe van Delff:

Arnoldus Cornelii,	predicanten tot	Delff,
Cornelius Johannis,		Ketel,
Arnoldus Nicolai,		Noortdorp,

Gerardius Nicolai, ouderlingh tot Delff.

Wt den classe van Leyden:

Thomas Spranckhusius,	predicanten tot	Leyden,
Godofridus Paludanus,		Warmond,
Esaias Gallus,		Boscop,

Paulus Stochius, ouderlingh tot Leyden.

Wt den classe van der Goude:

Herboldus Thombergius,	predicant tot	Goude,
Thomas Bruschemius,		Ouderkerck,
Anthonius Johannis,		Crimpem,

Adriaen de Visscher, ouderlingh tot Oudewater.

Wt den classe van Schieland:

Franciscus Lansbergius,	predicant tot	Rotterdam,
Nathanael Marlandus,		Schiedam,
Hendricus Swalmius,		Rhoon,

Pieter Jansz Lis, ouderlingh van Schiedam.

Wt den classe van Gorrichum:

JODOCUS GESTRANUS,	predicant tot	Gorrichum,
CORNELIUS MARTINI,		Heusden,
GEDEON SONNEVELDIUS,		Worchum,

ADAM SERVAESZEN, ouderlingh tot Gorrichum.

Wt den classe van den Briel:

NICOLAUS DAMMIUS,	in den predicant tot	Briel,
NICOLAUS TYCKMAECKER,		Geervliet,
ARNOLDUS TIMMERMAN,		Nieuwetonghe,

WILLEM HENDRICHSSZ COESVELT, ouderlingh in den Briel. [1])

Wt den classe van den Haghe:

PETRUS EVERARDI,	predicant tot	Haeghe,
JACOBUS CORNELII,		Losduynen,
NICOLAUS QUIRINI,		Monster,

JAN CORNELISZEN, ouderlingh in den Haeghe.

Wt den classe van Woerden:

PETRUS BRICQINGI,	predicant tot	Woerden,
LUCAS JOHANNIS,		Waddincxveen,
JOACHIMUS HORSTIUS,		Alphen,

MATTHAEUS DE RYCK, ouderlingh tot Woerden.

Syn oock op de vergaederinge verschenen de eedele, hoochgeleerde heeren mynheer Mr. ROMBOUT HOGERBEETZ, raed ordinaris in den Hooghen Rade, ende Mr. NICOLAES CROMHOLT, raed ordinaris in den Hove van Holland, by mynheeren de Gecommitteerde Raeden van de Staten van Holland ende West-Vriesland tot den synodum gesonden.

Ghelyck oock mede met behoorlicke credentien syn gecompareert HENRICUS COCHLAEUS wt den naem des synodi van Gelderland, ende WERNERUS HELMICHIUS met JOHANNE MATHISIO wt laste ende in den naem des Noorthollandtschen synodi, item JOANNES ACRONIUS met HENRICO HUBINGIO van wegen die van Groeningen ende de Ommelanden, om de vergaederinge met raed ende advis te assisteren, achtervolgende de resolutie van de onderlinghe correspondentie met de naegebuyrden synoden.

Nae gedaene vermaninghe door GODEFRIDUM PALUDANUM, dienaer tot Waermond, wt 1 Pet. 5 vers 2 ende 3 is voort eerste by de hand genomen de

---

[1]) „Willem — Briel" ontbr. in L.

Resumptie van de acten des voorleden synodi.

Art. 1.

Nationalis synodus. [1]) — Ten eersten aengaende den nationalem synodum (art. 1) hebben de gedeputeerde des synodi rappoort gedaen van het goet debvoir int vervorderen desselven soo by syn Excellentie selver als by den heeren Staten Generael. Maer alsoe de saecke alsnoch tot geenen finaelen effecte gebracht is (niettegenstaende dat syn Excellencie belooft heeft de goede hand daeraen te houden, gelyck men verstaet, dat hy oock tselfde dadelick gedaen heeft soo by de Staten Generael als int bysonder by die van Wtrecht), so syn de gedeputeerde des synodi alsnoch belast int voorgaende vlytelick aen te houden neffens andere gedeputeerde wt de Vereenichde Provincien (die sy ter eerster dachvaert de heeren Staten Generael tot dien eynde sullen beschryven) om dit gewenscht ende nodich versoeck met gemeender hand eenmaels tot goeden effecte te brengen.

Art. 2.

Leegherdinst. — Belangende den legherdinst (art. 2) is goetgevonden te blyven by den gewoonlicke voet om nae voorgaende lotinge over de steden by geburte den legher te besorgen, ten waere dat de heeren Staten gelieffde andere ordre door ordinaerische dienaeren daerin te stellen, waerop alsdan regard van de synodo sal genomen werden. Ende sal gelet werden, dat die van Groeninghen tevreden syn haere beurte hierin neffens andere provincien mede waer te nemen, daertoe versocht synde. Ter occasie van twelcke de gedeputeerde van Noortholland volgende haeren last van de synodo hebben versocht eenighe verschooninghe int wtseynden van haer dienaers tot den legher om te meughen onstaen met een haerder predicanten tegen twee wt den Suythollantsche synodo, wt oorsaecke van de weynicheyt haerder classen ende predicanten in regard van de Suythollantsche kercken. Ende is haere E. ter antwoorde ghegeven, dat de vergaederinghe henlieden bid om redenen te willen supersederen so om andere provincien niet gaende te maecken, dewelcke even hetselffde mochten causeren, als oock omdat de kercken van Suytholland niet alleen gelycken last met die van Noortholland in den legher draghen, maer oock daerbeneffens wt het midden van haer Joannem Wtenbogaert genoech ordinaerie hebben in den legherdienst.

Art. 3.

Homade. — Nopende de kercke van Homade (art. 3), also de synodus verstaet, dat se alsnoch sonder dienst ende predicant is, sullen de gedeputeerde des synodi met alle vliticheyt arbeyden, dat de voorseyde plaetse sonder langher vuytstel met eenen ordinaren dienaer ende onderhoud dessel-

---

[1]) De marg. ontbr. in L.

ven versorght werde. Ende syn gebeden geweest de heeren commissarisen in desen aen de heere van Poelgeest, ende daert noodich syn sal, voorder de goede hand te houden, twelck haere E. oock belooft hebben.

Art. 4.

Gillis van Couwenbergh. — De gedeputeerde des synodi hebben volgende haeren last mynvrouwe van Sonsvelt aengesproocken om Gillis van Couwenbergh wt haere jurisdictie te weeren, dewelcke oock tot dien eynde aen haren casteleyn heeft geschreven. Maer want men verstaet, dat hy vast aldaer blyft ende (onaengesien verscheyden vermaninghen aen hem gedaen tot affstant van syn onordentlick leeren ende onstichtelick leven) evenwel moetwillich voortvaert, so heeft de synodus de kercke van Geertruidenbergh belast met der excommunicatie tegens hem te procederen nae ordre der kercke, ende dat deselffde, aldaer gedaen synde, oock binnen der stad van Heusden opentlick van den predickstoel affgecondight werde volgende de resolutie des voorgaende synodi, art. 4.

Art. 5.

Adamus Billichius. — In de saecke Adami Billichii (art. 5) is besloten, dat so haest als door goede getuigenisse syns classis der kercken alhier van syn remis ende lantwinninghe sal blycken gelyck oock van de suiverheyt synder leere ende godsalicheyt syns levens, dat men alsdan (volgende de resolutie des voorgaende synodi, art. dicto) syne schultbekentenisse tot Montfoord, Gravesande ende Wieringhe sal afflesen om also tot wechneminghe der gegevender ergernissen syne waere bekeeringhe der gemeente bekent te maecken.

Art. 6.

Cathechismus ter Goude. — Roerende het leeren des Catechismi binnen der Goude (art. 6), alsoo daer noch weynich apparentie is om tselve voor desen in te voeren, so blyven de gedeputeerde belast om daertoe met alle gevoeghlicke middelen te arbeyden, ende sullen haer middelertyt de dienaeren des woorts aldaer vermaent houden de substantie, styl ende woorden des Cathechismi in haere predicatien ende particuliere verclaringen over het Symbolum Apostolicum, instellinge der sacramenten doops ende avontmaels, thien geboden ende het gebedt des Heeren soo nae wt te drucken, alst hen mogelick sal wesen, om alle oorsake van quade naesprake te ontgaen ende haere conformiteyt in den grond der leere met andere dienaeren der Gereformeerde kercke deshalven te claerder te bethoonen.

Art. 7.

Houwelickse ordonnantie. — Wat aengaet den 7 ende 32 art. van een geauthorizeerde houwelicksche ordonnantie te becomen is geresolveert, dat de gedeputeerde alsnoch daertoe by den heeren Staten sullen aenhouden.

Ende syn deshalven de heeren commissarisen gebeden geworden de goede hand henlieden te bieden, te meer omdat de abusen ende clachten dagelicks langhs so meer toenemen.

Art. 8.

Bursen tot Leyden. — Belangende den 8 art. van de bursen tot Leyden (dat is eenighe behulpmiddelen voor den studenten buyten tcollegie te bekommen), is goetgevonden, voort eerst dat de dienaren des woorts int particulier by haere magistraten sullen arbeyden, dat by affstervinghe van eenighe conventualen ofte geestelicke personen (die sy jaerlicks onderhoud geven wt de geestelycke goederen) eenighe penninghen tot verval van de voorgeroerde buersen gedestineert wierden, insgelycks dat de predicanten de lieden van state vermanen, dat se tsy by forme van testamente ofte andersints haere goetwillicheyt in desen wt haere middelen aen den studenten willen bethoonen.

Art. 9.

Schoolmeester tot Everdinghen. — De synodus, verstaende dat den schoolmeester tot Everdinghen sonder wettelicke vocatie ende admissie het predickampt aldaer bedient, heeft den classe van Gorrichum belast haer deshalven naerder t' informeren mitsgaeders de gelegentheyt van dien den gedeputeerden over te schryven, ten eynde hy van de classe mit hulpe der gedeputeerden (int voorverhaelde schuldich bevonden synde) geweert werde, mits dat in de plaetse aldaer, alsoock tot Sydervelt, eenen anderen bequamen dienaer met authoriteyt van syn Gen. VAN CULENBURGH gestelt werde, alles wtwysende de 9[e] art. des voorgaende synodi.

Art. 10.

Dienaren int graefschap van Buyren. — Nopende de dienaren des woordts int graeffschap van Buyren, dewyle syne Gen. VAN HOHENLO alsnoch swaricheyt maeckt om deselve te laten verschynen op den classe van Gorrichum buyten syne juridictie, is goetgevonden, dat de gedeputeerde ende classe alsnoch met alle gevoechlicke middelen sullen arbeyden om syne Gen. de voorgemelde swaricheyt te benemen, ende dat daerentusschen de classis van Gorrichum in de kercken, sorterende ondert graeffschap van Buyren, so dickwils haere classicale byeencomsten sal leggen, alst haer eenichsins sal doenlick weesen, om alsoe by provisie te beeter eenicheyt ende goede correspondentie met d' voorsz. kercken ende dienaren te houden.

Art. 11.

Correspondentie met de nagebuyrde provincien. — Roerende den 10 art., van de correspondentie met de kercken van de naegebuyrde provincien, is beslooten, dat men alsnoch daerin sal voortgaen niettegenstaende eenighe provintien (als die van Overysel ende Vriesland) overmits de groote oncosten

daerin wat swaricheyts maken ende tot dien eynde eenen anderen voet voortslaen, denwelcken men wt den naem deses synodi nochmaels sal noodighen tot het wtsenden haerder gedeputeerden. Ende so sy daerthoe nijet en conen verstaen, sal men hen voordraghen, off het hen niettemin soude gelieven de onse op haere synodale vergaederinghen te ontfanghen, gelyck men oock dien van Groeninghen by missive sal bedancken, dat se niet alleene onsen deputatum ontfangen ende tot haere byeencompste toegelaten maer oock haere gedeputeerde op desen tegenwoordigen synodum gesonden hebben, biddende daerbeneffens, dattet haere E. gelieve in het begonnen goede werck voorts te willen continueren.

Art. 12.

Disordren in de overquartieren. — Wat aengaet den 11 art. van de ongeregeltheden in de overquartieren, heeft dese vergaderinghe met blyschap verstaen den redelycken welstant der kercken Christi aldaer. Maer want sy bericht is, datter noch veele disordren syn onder de predicanten int quatier van Drenten, soo heeft dese synodus den gedeputeerden van Groeningen niettemin gebeden alle goede middelen te willen gebruycken, dienende tot vorder wechneminghe derselver disordren, soo by syn Gen. VAN NASSAU als oock den landraed van Drenten, gelyck zy alreede begonnen hebben. Tot vorderinghe van twelcken dese vergaederinge schryven sal aen den synodum van Overysel den gedeputeerden van Groeninghen hierin behulpelick te willen syn, te meer dewyl het quatier van Drenten (volgende de repartitie, voormaels by den generaelen synodum gedaen,) onder den synodo van Overysel resorteert, dese synodus t' allen tyden overbodich synde haere E. des versocht synde de goede hand te bieden.

Art. 13.

Examinatie der studenten, subsidie van den heeren Staten genietende. — Belangende d' examinatie der studenten, die eenich subsidie van den heeren Staten genieten (art. 12), belastet de synodus haere gedeputeerde deselve jaerlicxs waer te nemen, twelck zy bequamelick sullen doen, reysende op den classen (by occasie van examinatie ofte andere kerckelycke affairen), onder welcke sodanige studenten ter schoole leggen.

Art. 14.

Provisioneelen dienst der studenten collegii ende opsicht op deselve. — Nopende den 13 ende 37 art. van de studenten theologiae in collegio, die haere studien ten goede eynde gebracht hebben, vindt de synodus alsnoch raedsaem, dat haere gedeputeerde wyders by den heeren Staten aenhouden om voor denselven te hebben seecker onderhoud, ten eynde sylieden eenen goeden tyt in den steden (neffens d'ordinaire dienaren provisioneelicken) geoeffent mitsgaders in de regieringe der kercke gestyleert mochten werden.

Ende also men verstaet, dat tselfde onderhoud voort eerste by den heeren Staten in dese commerlicke ende beswaerde tyden soo lichtelick niet en sal geobtineert werden, soe is goetgevonden, dat de predicanten in den steden, elck by haere magistraten sullen arbeyden om voor den heuren tvoorseyde onderhout te wege te brengen.

Syn oock de gedeputeerde des synodi vorder gelastet om hen somwylen in den collegio te laten vinden ende het oogh te houden, dat onder andere de abusen ende speecien van lichtveerdicheyt soo in kleedinge als andersins by den studenten collegii geremedieert wierden, gelyck oock de predicanten in den steden opsicht sullen helpen nemen op de alumnos haerder steden, opdat alsoe den kercken benomen wierde twedersien tegen sodanige studenten, die de synodus alsnoch verstaet anderen (die niet gestudeert en hebben) in de bevorderinge tot den kerckendienst gepraefereert behooren te worden, mits dat se haer sowel door een behoorlicke wandelinge als wetenschap sulcker bevorderinge weerdich bethoonen.

Art. 15.

Publycke oeffeninge der proponenten ende haer examen. — Roerende den 14 art., van de publycke oeffeningen der proponenten is goetgevonden, dat niemant tot deselve toegelaten werde sonder voorgaende prae-examen van leer ende leven by den classen, ofte in plaetse van desen te hebben testimonium theologicae facultatis, waerby de studiosus expresselick verclaert werde wt het prae-examen bequaem bevonden te syn tot sodanighe oeffeninghen; dat oock degeene, die also praeparatorie géexamineert syn, ten minsten ses weecken (ofte langer, soot van noode is, nae discretie der classen) geexerceert sullen werden, eer sy finalicken geexamineert ende tot den ordinaris dienst toegelaten werden. Ende sullen de classen gehouden syn de gedeputeerde des synodi ten minsten drie ofte vyer weecken te vooren te waerschouwen van de tyt des voorsz. examinis alsoock van de qualiteyt ende gelegentheyt dergeener, die geexamineert sullen worden.

Art. 16.

Translatie des bibles. — Aengaende den 15 art. van de translatie des bibels hebben Arnoldus Cornelii ende Wernerus Helmichius, denwelcken twerck was opgeleyd, verclaert daerin wat begonnen te hebben maer niet soveel als sylieden selver wel gewenscht hadden, bysonder by gebreck van verlichtinge in haeren dienst ende onderhoud voor de predicanten, die men daerin gebruycken soude alsoock om andere gewichtighe oorsaecken meer, den synodo by hen voorghedreghen. Ende syn de voorgemelde broeders gebeden ende vermaent int aengevangen werck spoedichlick te willen voortvaeren, tot welcken eynde de gedeputeerde des synodi wederom gelast syn hunlieden vordelick ende behulpsaem te syn volgende de voor-

gaende resolutie des synodi. Ende want men verstont, dat by eenige particuliere personen twerck van translatie voorgenomen sy, is goetgevonden tselve geen voortganck te laeten hebben, vermaenende niet alleene alle classen hierop te willen letten, maer biddende oock de gedeputeerde van de andere synoden tselve oock by den haeren te verhinderen.

Art. 17.

Weeringhe van verscheyden abuisen. — Op het 16 ende 39 art. van de batementspelen ende pauselicke exercitien te weeren, item een goede schoolordeninghe ende formulier der huwelickscher solemnizatien, by den secretarisen gepleeght, te vercıygen, is bestemt, dat de gedeputeerde by den heeren Staten tselve alsnoch sullen vervolgen, lettende insonderheyt op de rhethoryckspeelen, in dewelcke d'insolentien ende onverdraegelicke abusen hoe langhs hoe meer vermenichvuldigen. Ende hebben de heeren commissarissen belooft de goede handt daeraen te sullen houden.

Art. 18.

Wederlegginghe der Wederdooperen. — De vergaederinghe bericht synde van de gedeputeerde van Noortholland, dat Jacobus Arminius volgende tversouck des synodi (art. 17) vast doende was int beantwoorden der Wederdooperschen argumenten, heeft goetgevonden hem te bidden, dat hy met den eersten eenige particuliere tractaetgens ende stucken derselver wedderlegginge in den druck wil laten comen, opdat also de lieden, eenen voorsmaeck derselver gecregen hebbende, des te vieriger mochten syn om de reste te verwachten.

Art. 19.

Caspar Coolhaes. — De synodus verstaen hebbende trappoort van haere gedeputeerden in de saecke Caspari Coolhaes, dat hy niettegenstaende alle vermaninge, die hem noch sedert de leste synodale vergaederinge syn gedaen geweest, hertnecklicken persisteert niet alleene in syne affscheydinghe van het gehoor der predicatien maer oock in het schryven ende wtgeven van syne schandaleuse ende lasterlycke boeckskens tegens de gemeene kercken, heeft hoochnodich geacht (volgende de resolutie des voorgaende synodi, art. 22) tot der excommunicatie derselven te procederen, waertoe Arnoldus Cornelii, Casparus Swerinckhusius ende Nicolaus Dammius bestemt syn een formulier derselver excommunicatie te concipieren, daerin claerlick ende cortelick vervattet werden de redenen, die den synodum gedrongen hebben aldus tegens hem te handelen, mitsgaders des noot synde deselffde in openbaer schrift wt te geven. Sal oock tselffde formulier te vooren met den gedeputeerden van beyden den synoden Suyt- ende Noortholland gecommuniceert werden.

Art. 20.

JACOB JANSS. VAN VELSEN. — De kercke van den Briel heeft gedoleert over het besluijt des voorgaendo synodi, art. 25, aengaende thuwelick tusschen JACOB JANSZ VAN VELSEN ende GODELIEVE BOGAERT, welck besluyt de gedeputeerde derselver kercke verclaerden by haer niet naegecomen te syn, nopende het geven van de proclamatien der voorschreven personen binnen haerer steden om redenen, die sy meenden daertoe te hebben, haer beclagende, dat sy deshalven by eenige beschuldicht werden. Ende begeerende ter occasie vant voorgaende te hebben tadvis des synodi, wat haer te doen stont, wanneer haer eenighe huwelicken van bekenden David-Joristen met lidtmaten der Gereformeerder kercke soude voorkommen, item hoe sy hen te draghen hadden int toelaten van de voorgemelde GODELIEVE tot den gebruycke des avontmaels, nademael zy geweygert hadde op alsulcke conditien toegelaten te werden, dat men voor de gemeente aldaer (int afflesen der namen van dengeenen, die van nieuws tsy by belydenisse ofte attestatie aencomen, nae gebruyck derselver kercken) van haere saecke eenich vermaen soude doen, is hen geantwoord aengaende teerste, dat syluiden dieshalven voor dese vergaederinghe niet aengeclaeght en syn, ende wat belanght tseggen van eenige particuliere personen buyten dese vergaederinghe, dat de synodus haer sulcks niet an en treckt. Maer nopende de huwelicken bovengeroerd oordeelt de synodus, dat daervan nu niet en staet te resolveren, maer dat hetselve tegen de naeste reyse onder andere poincten der beschryvinge mocht gestelt worden om in alle classen daerop rypelick gelet te mogen werden. De weijgeringhe van GODELIEVE voorschreven oordeelt de synodus niet redelick te zyn, verhoopende dat se door tusschenspreecken van haeren broeder haer sal laeten geseggen om niet vorder daerin te persisteren, waertoe dat haeren broeder versocht ende vermaent sal werden.

Art. 21.

Formulier des eeds. — Nopende het 34 art. van het eenpaerich formulier des eedts in rechten overal te houden is goetgevonden, alsoo seecker formulier dieshalven by den heeren Raden gebruyckt werd, dat de gedeputeerden des synodi by den heeren Staten sullen aenhouden, ten eynde by haere E. ordonnantie allen officieren ende wethouderen belastet worde tselve naer te volgen, alleenlick dat onnodich ende inpertinent geacht werden de laetste woorden int formulier bygevoecht: ende syn heylich evangelium.

Art. 22.

Vrygeesten. — Also CASPARUS SWERINCKHUSIUS met advis ende kennisse van de predicanten tot Rotterdam ende Dordrecht volgende het 42 art. des voorgaende synodi onder handen hadde seecker tractaet tegens HENDRICK NICLAES ende synen aenhanck, is goetgevonden, dat hy daerin sal

voortgaen om hetselve, by hem ten vollen gestelt synde, met advis der voornoemden predicanten mitsgaders oock der gedeputeerden des synodi door den druck te laeten vuytgaen. Sullen mede alle predicanten hen vermaent houden de boecxkens ende stucken, die se hebben ofte crygen connen van H. N., den voornoemden Casparo toe te senden. De schriften, die de heere van Aldegonde tegen de vrygeesten in syn leven gestelt heeft, den gedeputeerden des synodi overgelevert synde, sullen D. F. Gomaro, professori theologiae, gecommuniceert werden, ten eynde het hem gelieve op het versoeck deses synodi deselve in ordre te brengen ende tot den druck bequaem te maecken.

Incidenten.

Art. 23.

Classicale vergaderinghe. — Ter oirsaecke vant aengeven der kercke van Schiedam aengaende degene, die trecht van keurstemmen mogen hebben in de classicale vergaderingen, heeft de synodus verclaert (dewyl daervan claerlick werd gestatueert in synodum nationael van Dordrecht art. 27, van Middelburgh art. 30, van den Hage art. 38, volgende oock de antwoorde op de 15 part. quaest. des generalen synodi van Middelburgh voorsz., te weeten dat wt elcke kercke een dienaer ende een ouderlingh met credentie gesonden sullen werden ende stemmen hebben op de classicale vergaederinghe, waerwt dan volght, dat de classis niet gehouden en sy meer personen mit stemmen toe te laeten), dat soodanige ordonnantie behoort gevolght te werden, hoewel meer andere dienaren ende ouderlinghen in de classe, daer sy onder sorteren, mede wel moghen verschynen nae luid der 13 [1]) part. quaest. voorgemeld. Waerby doch dese vergaderinghe wyder verclaert als een saecke niet strydende tegen de voorsz. ordonnantie, dat het goet is, dat alle dienaers soveel doenlick is in de classen verschynen om in swaere saecken de kercke met goeden advis ende raed te helpen bouwen, alsoock dat den classe vrystaet by gemeene bewilliginge ende so daer niemant tegen spreeckt, meerder getal van dienaers ende ouderlingen wt een kercke keurstemmen toe te laten, so dickwils hen sulcxs oorbaer duncken sal, altoos de ooghe hebbende op de vreede ende meeste stichtinge der gemeente.

Ende syn de gedeputeerde des synodi belastet ditselve den classi van Schieland thaerder eerster tsamencomste voor te dragen ende van alles rapport te doen.

Art. 24.

Disordre int drucken. — Also tot kennisse der vergaderinge gecomen is,

---

[1]) „13" In H is terecht „13" in „15" veranderd.

dat hoe langer hoe meer boecxkens gedruckt ende gestroyt werden niet alleen tegens de suyvere leere maer oock tegen de goede regieringe ende ordonnantien, in sommige provincien opt stuck van de religie gemaeckt, so sal men niet alleen by den heeren Staten maer oock by de magistraten der steden int bysonder neerstich arbeyden ende aenhouden, dat sodanige disordre ende schadelicke licentie int drucken van allerley schriften geweert moghte werden, te meer dewyl men verstaet, dat de E. magistraet van Groeningen haer niet wel vergenoeght en houdt, verstaende dat in dese provincien gedooght werden verscheyden fameuse lasterschriften, tegen haere E. ordonnantien aengaende die conservatie van de suiverheyt der religie openbaerlick int licht wtgegheven.

Art. 25.

Formulier des doops voor bejaerde personen etc. — Is goetgevonden, dat de gedeputeerde van beyde de synoden sullen concipieren seecker formulier, twelck men gebruycken sal int doopen ende opnemen der bejaerden personen om daerin eenen eenparigen voet by alle predicanten gehouden te mogen werden, dat oock eenige redenen van deselven byeen sullen gestelt werden, waeromme dat ongedoopte personen nochte van den predicanten nochte van den magistraten niet en behooren getrout te werden, om tselve schrift den classen ende kercken, die sulcks versoecken, tot wapeninghe derselven mede te deelen.

Art. 26.

Commissie der gedeputeerden des synodi. — Op de vraghe, oft niet goet en waere, dat de commissie der gedeputeerden des synodi haer verder dan tot noch toe geschiet is wtstreckte, om namelick op alle voorvallende swaericheden in den kercken goede toesicht te nemen ende deselve opt spoedichste in haere eerste beginselen met den kercken ende classen te helpen remedieren, doende daervan rappoort op den naesten synodum des noot synde, item off niet raedsaem en waer, dat alle de classen jaerlicxs eens ten minsten van den oudtsten gedeputeerden des synodi besocht werden om daerdoor veele inconvenienten voor te comen, aengaende teerste tselffde is van de vergaederinge toegestemt (bysonder dewyle dat de heeren Staten tselffde oock in haere instructien, den gecommitteerden gegeven, ernstelick hadden gerecommandeerd), doch by provisie alleen voor dit jaer in conformiteyt van die van Noortholland, ende belangende het tweede is tselve wtgestelt tot den naesten synodum, tegen dewelcke dieshalven wtschryvinghe sal mogen gedaen werden.

Art. 27.

Doopen, trouwen, excommuniceren ondert cruis. — De synodus, gevraeght synde off men in den kercken ondert cruis de kinderen soude mogen doo-

pen sonder voorgaende predicatie, alleen voorlesende tformulier des doops, ende dat ter praesentie van de ouderlingen ende getuigen, item off een dienaer des woorts in de voorschreve kercken sonder voorgaende proclamatien (om tperickel te schouwen), alleen op de verclaeringe der personen ende getuigenisse der ouderlingen, in de presentie alleen van desen mach trouwen, item of men in de heymelicke gemeenten d'excommunicatie tegens hertneckige sondaers sal gebruycken, dan off men met de affhoudinge van den avontmael ende veelvoudige vermaningen sal tevreeden syn om de gantsche gemeente in een merckelycke destructie niet te storten, heeft de vergaederinge geantwoort, dat se teerste ende tweede toestaet, ende wat belanght het leste, dat se tselve beveelt der discretie ende wyse beleydinghe der kercken.

Art. 28.

Jonghe predicanten ten platten lande. — Is oock voorgeslegen, oft niet geraden sy, dat jonghe predicanten ten platten lande ter weecke eenmaels ofte meermaels binnen den steden haeres classis de predicatien comen hooren, dat se oock ter maent eens ten minsten binnencomen ende selffs mede een predicatie, by gebeurte ofte daertoe versocht synde, doen, item oft niet nodich sy, dat deselve predicanten sich int houden des avontmaels, opnemen der litmaten ende voorts in de regieringe der kercke van andere oude naestgesetene dienaeren laten styleren om alle misslagen voor te comen. Is ter antwoord gegeven sulcx gantsch oorbaerlick ende proffytelick te weesen om voortaen onderhouden te werden, conform het doen van eenige classen.

Art. 29.

Van het avontmael te bedienen by den crancken. — Op de vraghe des Gelderschen synodi door haeren deputatum aengaende de bedieninge des h. avontmaels by den clinicos (ofte die langhe cranck te bedde gelegen hebben) is voor antwoord gegeven, sulcks niet geraden te wesen in openbaere ende vrye kercken, volgende de resolutie des nationalen synodi tot Middelburch, quaest. 78. Maer want dese vrage comt wt den Cleefschen kruiskercken, alwaer men de vergaederinge om het avontmael te houden can leggen in de huysen van sodanighe crancken, so heeft haer dese vergaderinge geconformeert met de resolutie des Gelderschen synodi voornoemt, welverstaende dat men sulcke heymelicke byeencomsten der kercken tot dien eynde niet en sal leggen buyten den gewoonlicken tyt van het houden des avontmaels.

Art. 30.

Antwoorde op het versoek der gedeputeerden van Groeninghen. — Op het versoeck der gedeputeerden van Groeningen wt den naem haers synodi,

dattet dese vergaederinghe ghelieve by den heeren Staten Generael te helpen aenhouden om te hebben ontslaginge ende vrydom van de groote lasten ende ongelden, daermede de geestelycke goederen ende landen, den predicanten ten platten lande tot haer tractement toegeleyd, opt hoochste beswaert syn, waerdoor het geschiet, dat den predicanten van de huyr derselver niet veel over en schiet om haere familien eerlicken soot behoort voor te staen, heeft de vergaderinghe gheantwoord, dat die van Groeningen, haer voorgenomen request ende remonstrantie diesaengaende praesenterende, by de gedeputeerde deses synodi door alle mogelycke middelen geassisteert ende gevordert sullen werden. Op het ander versoeck derselver gedeputeerden nopende het jus patronatus in haere quartieren, daerby dagelicx bevonden word, dat de kercken aldaer groote schade lyden overmits sodanige patroni sommige ongeregelde predicanten met onrecht voorstaen ende andere vroome dienaers in haere jurisdictie niet willen admitteren, ten deele door haet van de religie, ten deele om haere eygenbaets wille, is hen aengedient, dat de synodus van Groeningen daervan haer beclach sal hebben te doen aen syn Gen. VAN NASSAU ende de heeren Staten van de voorschreve provincie om by authoriteyt derselver sulcke disordren, ist niet met den eersten, immers mettertyt gelyck in andere provincien gedaen werd, te remedieren.

Resolutie op de poincten der beschryvinghe.

Art. 31.

Profanatie der sabbathen etc. — Opt I poinct van de profanatien der sabbath ende bededaghen door dansseryen ende dronckengelaghen oock by degene, diet beletten souden, item van de tsamenlopinge ter huyshoudinge voor de solemmizatie, oock drucken van allerleij boecken tot nadeel beyde van religie ende de gemeene saecke des lands (waervan gehandelt is art. 24), item dat opt stuck van de schoolmeesters beeter ordre ghestelt ende de diaconien opgerecht mochten werden, twelck hier ende daer van de overheyd wert verhindert, is geadviseert, dat men noch met gedult de remedien van dien van den heeren Staten sal verwachten, doende hierentusschen een ygelyck tbeste by syne particuliere overheyt.

Art. 32.

Sauvegaerden. — Opt II van de sauvegarden voor de predicanten in de Langestraet (waervan oock geroert is art. 21 des voorgaende synodi) is goetgevonden, dat de classen, hiervan gebreck hebbende, de gedeputeerden sullen aenspreecken om tselffde by den heeren Staten te verworven, gelyck t'ander tyden meermaels hiervan gestatueert is.

Art. 33.

Maniere van verkiesinghe der gedeputeerden. — Nopende tIII, ofte niet goedt en waer, dat in de verkiesinge der gedeputeerden des synodi sowel dergener, die op andere synoden gesonden werden, als andersints de stemmen heymelick gegeven werden, heeft de synodus tselffde goetgevonden alsoo voortaen te geschieden, ende dat om de handelinghe te becorten elcke classis een stemme wtmaecken sal, altoos lettende op degene, die tot sulcken dienst bequaemst syn.

Art. 34.

Den examinandis text te geven. — Comform het IV is goetgevonden, dat dengeene, die tot het ministerium geexamineert sal werden, ses ofte acht daeghen te vooren seeckeren text gegeven werde om alsdan int verclaren van dyen syne bequaemheyt beter te mogen speuren, twelck sal geschieden van den classe.

Art. 35.

Huwelicksche proclamatien. — Opt V, off de hooghe overicheyt niet en behoort ordre te stellen, dat allen dengenen, die huwelicksche geboden versoecken, wtdruckelick de verbintenisse van de belofte affgevraeght werde, sodat se haerenthalven niet en mogen terugghe keeren (waertegen men bevind, dat dagelicx by d'een ende d'ander gedaen werd tot spot van de proclamatien), heeft de synodus geandtwoord, dat men hiervan by den heeren Staten sal aenhouden, opdat hetselffde mach geschieden.

Art. 36.

Ophoudinghe der proclamatien. — Belangende tVI van de inhibitie ende ophoudinge der proclamatien verstaet de synodus, dat deselffde van den dienaer op het bloot seggen ende versoeck van een particulier persoon niet en behoort te geschieden, maer dat sulcx eerst met goet bewys moet blycken, ten waere dat de oppositie quame van de commissarissen op de huwelicksche saecken, daer die syn, ofte van den magistraet ofte gerechten der plaetse, tot denwelcke den opposant des noot zynde respectivelyck sal mogen geweesen werden.

Art. 37.

Persoin tot Oudewaeter. — Aengaende tVII van seecker persoin tot Oudewaeter, die hem van de gemeenschap der kercke affsondert ende waervan de kercke aldaer groote schade lyd, heeft de vergaederinge raedsaem gevonden te deputeren Casparum Swerinckhuysium ende Petrum Bricquigni om haer breeder op de saecke te informeren ende, so de persoin voorss. (volgende tschryven van die van Oudewaeter) excommunicabel werd bevonden, dat men metter affsnydinge nae ordre der christelicker kercke tegens hem sal procederen.

Art. 38.

Allegatien des Catechismi. — Int VIII van den Catechismum met de texten op de cant, gelyck in den Pfaltz, te laten drucken, mitsgaders d' allegata wat beter t' onderscheyden vind de synodus geen swaricheyt, alleenlick dattet geschiede buyten costen des synodi.

Art. 39.

Het IX, van goede kennisse te draeghen ende opsicht te nemen op den studenten collegii, is affgedaen art. 14.

Art. 40.

Ongedoopte geen geboden geven, veel min te trouwen. — Op het X is goetgevonden by den heeren Staten te versoecken ordonnantie, waerby oock den magistraten verboden werde ongedoopte persoonen geboden te geven, veelmin deselve te trouwen, om redenen, die van den gedeputeerden (art. 25) sullen tsamengetrocken werden.

Art. 41.

Bescheyd van de 3 geboden voort trouwen. — Opt XI syn de dienaren vermaent geworden sulcke personen, dewelck in verscheyden plaetsen haere geboden hebben, niet te trouwen, tensy dat se bescheyt thonen, dat haere drie Sondaeghsche wtroepingen ter plaetsen, daer se mede syn wtgeroepen, gedaen syn sonder verhinderinge. Ende wat aengaet tgeven der proclamatien in de weecke, sal generale ordre versocht werden by den heeren Staten.

Art. 42.

Het XII van de kercke van den Briel is affgedaen art. 20.

Art. 43.

Lutersche. — Roerende den voortganck der Luterschen (int XIII ende laetste) so tot Woerden als Oudewater ende elders meer, vind de synodus hoochnodich, dat de geinteresseerde kercken, haere swaricheden ende clachten by geschrift gestelt hebbende, deselve den gedeputeerden des synodi sullen oversenden om wt denselven een levendich vertoogh, dienende tot remedie der saecke, den heeren Staten gedaen te mogen werden.

Art. 44.

Geexamineerde ende toegelatene tot den kerckendienst. — Tsedert den voorgaende synodum syn geexamineert ende tot den kerckendienst toegelaten ten overstaen van de gedeputeerden des synodi:

in den classe van Dordrecht: Lambertus de Ryck, studiosus collegii, beroepen op den Fynaerd;

in de classe van Delff: Mr. Jan Leenaerdsz, beropen opt Ryckewoud;

in de classe van den Briel: GERSON PANELIUS, beropen tot Middelharnisch, item DAVID TIMMERMAN, beroepen in de Oudetonghe, beyde studenten collegii;

in den classe van Woerden: PHILLIPPUS RULIUS Alcmariensis, studiosus theologiae, beropen tot Sevenhoven, item JOHANNES LYDIUS, beroepen tot Aerlanderveen, item NICOLAUS AB OTTEN, beropen tot Nieucoop;

tot Iselsteyn, ondert gebied van syn Gen. VAN HOHENLO, LAMBERTUS ARNOLDI VAN SCHOONHOVEN, beroepen tot Benschop in presentie van eenige naestgesetene dienaren.

Art. 45.

Visitatores classis syn voor dit jaer geordonneert: in den classe van Dordrecht JOANNES BECIUS ende HERMES CARLOSSE; van Delff JAN LOUWERISZ ende JAN BARENSSZ; van Leyden JAN JANSZ tot Leyderdorp ende MICHIEL JANSZ tot Voorschoten; van der Goude HERMANNUS HERBERTZ ende ADRIANUS VAN DEN BORN; van Schieland RUARDUS ACRONIUS ende CASPARUS SWERICKHUSIUS; van Gorrichum MATTHIAS SCHATZ ende HENRICUS SPOUDAEUS; van den Briel NICOLAUS DAMMIUS ende TOBIAS PYLARD; van den Haegh ROBERTUS DE RIDDER ende PETRUS EVERARDI; van Woerden CORNELIUS MARTINI ende GERARDUS BLOCHOVIUS.

Art. 46.

Gedeputeerde des synodi. — Tot ARNOLDUM CORNELII ende BERNHARDUM FAILLIE (dewelcke mits het vertreck BOCXHORNII gecontinueert is) syn vercoren tot gedeputeerden des synodi JOHANNES BECIUS ende NATHANAEL MARLANDUS.

Art. 47.

Gedeputeerde op de synoden van Gelderland, Noortholland, Groeninghen ende Overysel. — Om op den synodum van Gelderland te compareeren is gedeputeert ADRIANUS VAN DEN BORN;

op den synodum van Noortholland tot DANIELEM COLONIUM, LIBERTUS FRAXINUS;

op den synodum van Groeningherland CASPARUS SWERINCKHUSIUS;

op den synodum van Overysel by provisie PETRUS EVERARDI.

Art. 48.

De classis van Schieland sal de wtschryvinge doen des naestkomende synodi, twelck de vergaederinge verstaet wat vroeger, dan nu gebuert is, behoorende te geschieden. Ende sullen de vermaeningen gedaen werden van eenen wt den classe van Schiland voor ende van eenen wt den classe van Gorrichum naer. De vermaninghe van HERBOLDO THOMBERGIO wt Act. 20 vers 28 gedaen synde, mitsgaders de gewoonlicke censure gehouden, is de vergaederinge met dancksegginge tot God gescheyden den laetsten

Augusti anno 1602. Ende was onderteyckent: Arnoldus Cornelii, hujus synodi praeses, Franciscus Lansbergius, hujus synodi assessor, Nathanael Marlandus, scriba ejusdem.

Nathanael Marlandus, scriba v[t].

Acta des particulaeren sijnodi der kercken van Suijthollant, gehouden binnen der stede van den Briele, beginnende den IIII[en] Augusti anno XVI[c]drie.

Naer aenroepinge van den name Godts zijn vercooren tot preside der vergaderinge Libertus Fracxinus, tot assessore Arnoldus Cornelii ende tot scribae Reginoldus Donteclocke.

De persoonen, met behoorlicke credentien op de sijnode verschenen, sijn geweest als hier volcht:

Vuijt de classe van Dordrecht:

Johannis Dibbetius,	predicant tot	Dordrecht,
Arnoldus Wassenberch,	predicant tot	Slijdrecht,
Isaacus Neranus,	predicant tot	Ridderkercke,

Cornelis Ariaensz Bot, ouderling tot Dordrecht.

Vuijt de classe van Delft:

Arnoldus Cornelii,	predicant tot	Delft,
Pieter Lodewijck, [1]	predicant tot	Naeltwijck,
Willem Quirincksz,	predicant tot	Maeslant,

Nicolaes Henricksz, ouderling tot Delft.

Vuijt de classe van Leijden:

Festus Hummius,	predicant tot	Leijden,
Johannis Nobelius,	predicant tot	Couwekercke,
Johannes Johannis,	predicant tot	Leijderdorp,

Guillelmus Coddaeus, professor Hebreae linguae, ouderling tot Leijden.

---

[1]) „Lodewijck" O en L hebben „Lowyck."

Vuijt de classe van der Goude:

HERBOLDIUS TONBERGE,	predicant tot	Goude,
CLEMENTS ROSEUS,		Leckerckercke,
ADRIANUS JOHANNIS',		Nieuwekercke,

DIRCK WILLEMSZ, ouderling ter Goude.

Vuijt de classe van Rotterdam:

CASPARUS GREVINCHOVIUS,	predicant tot	Rotterdam,
NATHANAEL MARLANDUS,		Schiedam,
HENDRICUS ARNOLDII,		Iselmonde,

WILLEM JANSZ, burgemeester ende ouderling tot Schiedam.

Vuijt de classe van Gorcum:

PETRUS THEODORI LEEUWIUS,	predicant tot	Gorcum,
GEDEON SONNEVELT,		Worcum,
CHRISTIAEN LAURENTII,		Nieulant,

ADRIAEN HENRICKSZ, ouderling tot Gorcum.

Vuijt de classe van den Brile:

REGINOLDUS DONTECLOCKE,	predicant in den	Briele,
JOHANNES VOSSIUS,		Spijckenis,
ARNOUT TIMMERMAN,		Nieuwetonge,

LENARDUS JOHANNIS, ouderling van den Briele.

Vuijt de classe van sGravenhage:

LIBERTUS FRACXINUS,	predicant in den	Hage,
JACOBUS MURSEUS,		Loosduijnen,
SAMUEL MONTANUS,		Wateringe,

Mr. GERRIT HAMEL, advocaet ende ouderling in den Hage. [1])

Vuijt de classe van Woerden:

PETRUS BRICKINGNI,	predicant tot	Woerden,
CLAES MAES,		Nieuweveen,
GELEIJN SEGERS WASSENHOVE, [2])		Bodegraven,

WILLEM THONISZ, ouderling tot Woerden.

Sijn oock op de vergaderinge verschenen de edele ende hoochgeleerde joncheer WILLEM VAN ZUIJLEN VAN NIEUVELT enz. ende Mr. ROMBOUT HOOGERBEETZ, raet ordinaris van den Hoogen Raet in Hollant, bij mijnheeren de Staten van Hollant ende Westvrieslant totten sijnode met commissie gesonden.

Gelijck oock mede met behoorlicke credentien sijn gecompareert D. PETRUS GELLIUS DE BOUMA, dienaer des woorts Goodts tot Suytphen, vuijt

---

[1]) „Mr – Hage" ontbr. in L. [2]) „Wassenhove" O, H en L hebben „van Wassenhove."

den name des sijnodi van Gelderlant, ende D. WARNER HELMICHIUS, dienaer der ghemeente Christi tot Amsterdam, en HERMANNUS GERARDI, dienaer der ghemeente Christi tot Enckhuijssen, vuijt last ende in den name des Noorthollantschen sijnode.

Die van Groeningen ende de Ommelanden, van dewelcke twee in de laeste sijnode, gehouden tot Schiedam, verschenen sijn, hebben haere excuse laten doen, dat se van wegen de gelegentheijt haerder kercken nu niet en mochten compareren om de onderlinge correspondentie met dese sijnode te onderhouden, versouckende dat men se dese reijsse voor geexcuseert wil houden, te meer dat se verschenen sijn in de sijnode van Noorthollant.

Naer gedaene vermaninge deur NATHANAELEM MARLANDE vuijt Philipp. 2 vs. 3 is men gekomen tot het lesen van den acten des voorleden sijnodi, ende hebben de gedeputeerde des sijnodi op elcken artickel rapport gedaen van de last, die henluijden gegeven was.

Artic. 1.

Eerstelicken aengaende de generale sijnode, dat se daeromme seer aengehouden hadden bij de Generale Staten, maer die noch niet en hadden connen obtineren, dan dat de heeren van verscheijden provincien goede hoope henlieden daertoe hadden gegeven, sonder datter ijet was naegevolcht. Is goetgevonden dat, hoewel men nu veele jaeren daertoe gearrebeijt hadden, men evenwel noch soude aenhouden bij de Generaliteyt, tot welcken eijnde den gedeputeerden des sijnodi van andere vereenichde provincien beschreven sullen werden ende gelijckelick met die van Suijt ende Noorthollant bij de heeren Generale Staten in te staen ende dese saecke in alle manieren te bevorderen, mits van nieus mijnheeren voorhoudende alle redenen daertoe dienende.

Artic. 2.

Aengaende den legerdienst, alsoo het de beurte is van die van Gorcum ende Schoonhoven om tselve dit jaer te voorsien, sullen vermaent worden hen gereet te houden tegens dat se souden mogen beschreven worden. Ende sullen de naeste jaere volgen de kercken van der Goude ende Schoonhoven. [1])

Artic. 3.

Alsoo men vuijt de gedeputeerden des sijnodi verstont, dat tegen GILLIS VAN COUWENBERCH naer voorgaende voorstellinge noch niet fijnalick tot de excommunicatie was geprocedeert, mits noch eenige hoope was, dat hij op de sijnode selffs souden mogen comen, twelck niet en is geschiet, soo heeft de

---

[1]) „Schoonhoven" O en O^2 hebben „Woerden." Evenzoo H en L.

sijnode geordineert, dat de kercke van Geertruijderberge (soo hij gheen affetant en doet) sonder vertreck met de excommunicatie sal voortgaen, ende dat vorder daerin gedaen sal worden volgens de resolutie des voorgaenden sijnodi.

Artic. 4.

Alsoo de sijnode genouch onderricht is, dat ADAMUS BILLICHIUS remis ende lantwinninge vercregen heeft ende hem goet getuijgenisse van verscheijden dienaeren in Gelderlant, daer hij nu dient, gegeven wort, is besloten, dat men wel met het afflesen der schultbekenninge, daervan in de voorgaende sijnode artic. 5 vermaent staet, sal voortgaen maer deselve alsoo sal matigen, dat se soowel diene om het goede loff, dat hem nu gegeven wort, bekent te maecken, opdat de ghemeente heur daerover mogen verblijden, als om de gegeven argernisse wech te nemen. Ende sullen de gedeputeerde des sijnodi hiertoe een formulier concipieren, naerdat se het getuijgenisse van Nimwegen sullen mogen gesien hebben.

Artic. 5.

Alsoo voor de sijnode van nieus clachten voortgekomen sijn van merckelicke groeve abuijsen belangende den echten staet, dagelicx voorvallende, soo is noodich bevonden, gelijck voorhenen dickwils, dat men sal aenhouden om een goede geaucthoriseerde huwelicxe ordonnantie, ende sal dat geschieden deur de gedeputeerden des sijnodi. Middelertijt sullen de dienaeren vermaent worden, ter plaetsen daer eenige merckelicke faulten ende exempelen hierin vallen, tot quijtinge van haere consientien van den predickstoel deselve ernstelick te bestraffen.

Artic. 6.

Belangende de oprechtinge der beursen binnen Leijden voor de studenten, die vuijtten [1]) collegie sijn, is goetgevonden, dat de gedeputeerden des sijnodi noch bij den heeren Staten daeromme sullen aenhouden.

Artic. 7.

De gedeputeerden des sijnodi mitsgaders die van de classe van Gorcum hebben rapport gedaen van de saecke des schoolmeesters van Sijdevelt, die sonder wettelicke vocatie ende admissie hem als predicant draecht, dat se hiervan met sijn Genade VAN CULENBURCH hadden gesproocken, dewelcke belooft hadde de goede hant te houden aen de kerckenordeninge, ende volgens dien hadde toegelaten, dat te Everdingen eenen anderen bequamen dienaer volgende tbesluijt des voorgaenden sijnodi art. 9 gestelt is geworden. Is geordineert, dat soowel de gedeputeerden des sijnodi als de classe van Gorcum

[1]) „vuijtten" O en O² hebben „buyten t." Evenzoo H en L.

vorder haere beste sullen doen om oock tot Sijdevelt een wettelick dienaer in te brengen.

Artic. 8.

Nopende de dienaeren int graeffschap van Bueren, dewijle sijn Genade VAN HOHENLOO etc. niet en can geinduceert worden, dat se op de classe van Gorcum souden verschijnen, ende dat deselve oversulcx op des graven ordonnantie haere classicale vergaderinge apart houden, twelck de sijnode anders ghaerne gesien hadde, soo is nochtans goetgevonden deur de gedeputeerden des sijnodi aen te houden, dat se ten minsten souden mogen resorteren onder den sijnode van Suijthollant om goede kerckenordenninge te onderhouden.

Artic. 9.

Is goetgevonden, dat men de correspondentie met de kercken van de nagebeurde provincien, in het 11 art. vermelt, sal bevorderen ende de provincien, die daertoe noch niet gedelibreert en sijn, sullen tot sulcx genoodicht ende geinduceert werden deur de gedeputeerden des sijnodi, twelck mede het advijs is geweest van de sijnode van Noorthollant, die in dese correspondentie van de kercken der Geunieerde Provincien bewillicht heeft ende deselve goetvint.

Artic. 10.

Is D. ARNOLDO CORNELII ende WARNER HELMICHIO de translatie des bibels, die henlieden opgeleijt was, wederomme gerecommandeert, dat se sooveele het mogelick waere ende haere occupatien mochten lijden, daerin souden voortgaen, twelck de voorgenoemde broeders aengenomen hebben, hoopende alsoo daerin te diligenteren, dat men tegens de toekomende sijnode (soot Godt belieffde haer gesont te spaeren) een proeve van haer neersticheijt soude sien.

Artic. 11.

Op den 17en artic. nopende de batementspelen ende pauselicke exercitien te weeren mitsgaders andere abuijsen meer, dewijle soowel de gedeputeerden des sijnodi als de heeren commissarissen egheene hoope en hebben (overmits dat se sooveele ende menichfuldich sijn, dat se teffens souden connen geremedieert worden), soo is bij de sijnode geresolveert, dat men een ofte twee merckelicke abuijsen de Ed. heeren Staten voorstellen sal, versoucкende verbeteringe van die op henselven, ende specialick van de echtmidinge der Wederdooperen, dewelcke soowel tegens het woort Goodts als tegens de politije strijt ende d' oorsaecke is van veel quaets, ons daerin conformerende met de sijnode van Noorthollant, in dewelcke geordineert is, dat specialicken requeste hiervan gepresenteert sal worden.

Artic. 12.

D. Docter JACOBUS ARMINIUS vermaent zijnde dat, gelijck hem opgeleijt was de argumenten der Wederdooperen te wederleggen, hij eenige particuliere tractaetgens ende stucken dieselve wederlegginge mitten eersten soude willen vuijtgeven, heeft belooft datselve te doen, wanneer hij [1]) tot Leijden nedergeset sal hebben.

Artic. 13.

Is geordineert, dat men met de excommunicatie van CASPARO COOLHAES (ingevalle daer gheen beteringe vernomen wort) volgende de resolutien van de twee naeste sijnoden sal voortgaen sonder die langer vuijt te stellen, ende dat dieselve sal geschieden in de kercke van Amsterdam, daer hij woonachtich is, op soodanige wijse gelijck de gedeputeerden des sijnodi met de kercke van Amsterdam sullen goetvinden. Ende sal deselve excommunicatie bekent gemaeckt worden in een kercke van Suijthollant, te weten die van Delft.

Artic. 14.

Alsoo ter occasie van tgheene in den 20 art. des voorleden sijnode begrepen is, die van den Briel het advijs van den sijnode hadden begeert op het naevolgende: wat haer te doene stont, wanneer haer eenige huwelicken tusschen bekende David-Joristen met de litmaten der Gereformeerder kercken souden voortcomen, item wanneer se genomen werden tot getuijgen om te staen over den doop der kinderen; ende deselve in de poincten der vuijtschrijvinge niet en waeren gestelt, soo is de antwoorde op deselve questie vuijtgestelt tot de naeste sijnode, naerdat se onder de poincten der beschrijvinge sullen overgesonden werden, opdat daerop bij den classen mach worden gedelibreert.

Artic. 15.

Nopende het 21 artic. van eenderleij formulier des eets in rechten overal te houden, dewijle het niet wel en sal willen vallen, dat deur ordonnantie van de heeren Staten alle officieren ende wethouderen belast soude worden het formulier, dat bij den heeren Raden gebruijckt wert, te volgen, soo is goetgevonden, dat de dienaeren der kercken elck bij haere officieren ende wethouderen daertoe sullen aenhouden, opdat, alsoo hetselve in de gemeene formulieren onnodich ende impertinent is, als met namen dat gemeenlick daerbij gevoecht wort (ende sijn h. evangelium), achtergelaten werde.

Artic. 17.

Alsoo de sijnodus vernomen heeft, dat CASPARUS GREVINCHOVIUS

[1]) „hij" O, H en L hebben „hy hem."

het boecxken, vermeldet art. 22 [1]), tegens HENRICK NICLAESZ ende sijne secte sooveele als gereet hadde, is goetgevonden, dat deselve volgende de voorgaende resolutie geeffectueert ende op sijn name sal vuijtgegeven worden.

Artic. 17.

De gedeputeerden des sijnodi worden belast bij den heeren Staten aen te houden, datter oorden mach gestelt worden op het drucken ende vercoopen van eenige schandelicke [2]) ofte famieuse boecxkens, twelcke mede versocht wort van andere provincien als Gelderlant ende Groeningen, die over de licentie, die hiervan in Hollant is, niet sonder oorsaecke en clagen.

Artic. 18.

tFormulier van de affvraginge voor den doop int doopen van de outjarige is de sijnode voorgelesen ende goetgevonden, dat de dienaeren diegheene, die sij particulierlick voorheenen onderwesen hebben ende bevonden tot redelicke wijse in de fondamenten des christens [3]) onderrichtet (connende opseggen het gebet ende tinhout van de art. des gelooffs), sullen opentlick doopen voor de ghemeente, naedat se een jaewoort sullen hebben gesproocken op de vijff vragen int formulier begrepen, ende dat bij provisie, totdat de sijnode soude mogen goetvinden tselve formulier te becorten ofte andersints te verminderen [4]). Ende sal hiervan copie gesonden werden aen de classen. Ende wat aengaet het knielen ofte staen int ontfangen des doops, sal elck dienaer vrijstaen naedat hij stichtelicxst sal vinden daerin te doen. Sullen oock de namen derselver specialick aengeteeckent worden, ten eijnde op hen acht genomen worde, opdat se haer totten avontmale des Heeren mettertijt mogen begeven.

Artic. 19.

Is mede ontworpen een formulier, waernaer de generale visitateurs der classen in de visitatien haer souden hebben te reguleren, sooverre deselve quaemen ingestelt te worden. Ende is beslooten, dat bij den gedeputeerden der classen op desen sijnode elck een copie vant voorseijde formulier medegenomen ende haeren respectiven classen gecommuniceert sal werden om daerop te delibreren. Ende sal tegens den naeste sijnode een poinct van vuijtschrijvinge van dese saecke gemaeckt worden ende elcke classe sal comen daerop geinstrueert om eijndelinge een gemeene resolutie op alles genomen te werden.

---

[1]) „het boecxken — 22" O heeft „een seker tractaet, dat hy met advys ende kennisse van eenighe predicanten aenghenomen hadde te stellen." Evenzoo L. [2]) „schandelicke" O, H en L hebben „schadelicke." [3]) „christens" de andere codd. hebben „christendoms." [4]) „verminderen" de andere codd. hebben „veranderen." In O[2] stond eerst „verminderen."

Artic. 20.

Den voorslach, gedaen in den 28 art. aengaende de jonge predicanten ten platten lande ende tselve dient tot haerder oeffeninge, is van den sijnode voor goet ende proffijtelick gehouden. Is oock bij deselve verclaringe gedaen, hoelange sij op sulcken wijse sullen moeten geoeffent werden, ende is daertoe den tijt gestelt van drie jaeren.

Artic. 21.

Heeft de sijnode wederomme belooft die van Groeningen deur haere gedeputeerden te assisteren, wanneer zij souden versoucken ontslaginge ofte verminderinge van de groote lasten, daermede de geestelicke goederen, tot haerder onderhout dienende, beswaert sijn, gelijck oock de Noorthollantsche sijnode tselve mede belooft heeft te doene, sooverre haer mogelick wesen sal.

Artic. 22.

Op de verscheijden ongeregeltheijden als profanientien, sabbathen ende biddagen, danserien, dronckengelagen, oock bij degheene diet beletten souden, item tsamenloopinge ofte bijwooninge voor de solemnisatie des huwelicx ende diergelijcke, en heeft voor alsnoch niet connen anders geadviseert worden, dan dat men deur de gedeputeerden aen de heeren Staten daerom sal aenhouden, ende dat ment sooveel mogelick is int particulier bij de officieren sal soecken te beteren, daertoe gebruijckende (soot noodich mochte wesen) de auctoriteijt van de caemere van de rekeninge, bij dewelcke de officieren gestelt worden.

Artic. 23.

De sijnode heeft goetgevonden, dat alle dienaeren der kercken in de opneminge der persoonen, die haere proclamatien totten huwelicken staet van hen begeeren gedaen te hebben, sullen hen in alles reguleren naer de polijtijcke ordonnantie der heeren Staten, diesaengaende gepubliceert, ende dat elcke classe ende alsoo voorts elck dienaer van dese acte sullen copie nemen, dat [1]) de contrahenten selffs in persoone compareren ende haeren wille verclaren ofte andersints van haeren wille (wanneer ijemant derselver op een [2]) plaetse woonachtich is) schriftelick betuijgen [3]).

Artic. 24.

tSchrift Betzii aengaende het trouwen der ongedoopte is van dengheenen, diet gelesen hebben, als goet geabbropeert ende van den sijnodi goet ende schriftmatich bekent. Maer alsoo die refutatie van diegheene, die contrarie als in dat schrift begrepen is gevoelen, niet daerbij en is, soo is

---

[1]) „dat" de andere codd. hebben „met namen dat." [2]) „een" de andere codd. hebben „een ander." [3]) Hierbij staat in margine: „Nota. Hierop naerder verklaringh te versoucken." Dit ontbr. in de andere codd.

goetgevonden tselve alsnoch niet int druck vuijt te geven, maer dat die van Noorthollant een copie voor haer sullen nemen om met haeren classibus te communiceren ende de contrarie-argumenten aen de gedeputeerden des sijnodi over te senden. De copie van dien sal oock den classe van dese sijnode toegesonden worden ten eijnde als voorseyt is.

Artic. 25.

D. Casparus Grevinchovius ende Petrus Brickingni hebben rapport gedaen van tgheene hen belast was in de saecke van Oudewater, art. 37 begrepen, te doen, waervuijt men verstont[1]) dat se naer gedaene informatie geoordelt hadden, dat deselve persoone, met name mr. Andries chirurgijn, waerdich was geexcommuniceert te werden, ende dat oversulcx de kercke van Oudewater wel mettertijt naer oorden der kercken tot de excommunicatie mochte comen, twelck zij heeft begonnen te doen, gebruijckende de voorstellingen, die voorheenen moeten gaen. Als nu die van Oudewater, niet genouch lettende op de kerckeoorderinge, den classe van der Goude waeren voorbijgegaen, haer advijs eerst versouckende, wanneer men nu tot de excommunicatie meende te comen, soo heeft deselve classis haer weijgerich daerinne betoont, de kercke van Oudewater sendende tot de[2]) gedeputeerden sonder haer daermede te willen moeijen, dewijle sijt daervoor hielden, dat haer de saecke vuijt de hant genomen was. De sijnode, hierop gelet hebbende, alsoock op de informatie, bij de voorseijde twee gedeputeerden overgeleijt, mitsgaders het getuijgenisse ende onderteeckeninge van de kerckenraet, oude ende nieuwe, tegen de voorsz. mr. Andries, heeft goetgevonden, om de oorden der kercken te volgen, dat twee vuijt de gedeputeerden des sijnodi hen sullen vougen bij den classe van der Goude met de informatie, die daer alreede genomen is, om deselve aldaer te verthoonen ende met deselve classe ofte haere gedeputeerden tot Oudewater te gaen om haer vorder op alles te informeren, ten eijnde men naer genouchsame probatie ofte bewijs tot de excommunicatie van de voornoemte persoone mochte comen, dewijle bij den sijnode geordonneert wert sulcx voor de kercke van Oudewater geheel noodich te wesen. Ende sal dit mitten eersten bij den classe van der Goude dienen affgehandelt.

Artic. 26.

Belangende het weeren van de exercitie der Luterschen sullen die[3]) gebreck daerbij hebben, den raedt ende advijs der gedeputeerden des sijnodi mogen gebruijcken om deur deselve sooveel doenlick is bij den heeren Staten geholpen te worden.

---

[1]) Er staat in tH.S. „versouck." Dit stond eerst ook in O[2]. Hier verbeterd naar de andere codd. [2]) „de" de andere codd. hebben „de twee voorseyde." [3]) „die" O, H en L hebben „de kercken die."

Artic. 27.

Dewijle de particuliere sijnode van Gelderlant bereijt is de poincten van vuijtschrijvinge aen ons te vooren[1]) toesenden, soo is beslooten, dat dese sijnode die haere mede henlieden toesenden sal om beter geprepareert tot ons te comen.

Artic. 28.

Alsoo bij de gedeputeerden des sijnodi een requeste gestelt ende gepresenteert is aen de heeren Staten ten[2]) aensien van de costelicke ende diere tijden voor die predicanten, die ten cantoire van den ontfanger Coolwijck haere gagie halen, versocht wort een redelicke vermeerderinge van jaerlicx onderhout, is raetsaem gevonden, dat tot vorderinge van deselve requeste bij de heeren Staten de dienaeren in den steden haere particuliere overheden dese saecke sullen recommanderen.

Volghen de poincten der vuijtschryvinghe.

Artic. 29.

Van de remedie der ontheijlinginge der sabbathen ende van de translatien des bibels is hierboven geresolveert, art. [10].[3])

Artic. 30.

Alsoo op sommige plaetsen gebreck is van de curieuse consten van waersegginge ende besweringe ende Bocxhornius opgeleijt was een tractaetgen van vuijt te geven, soo sal hij versocht worden tselve te vorderen. Maer indien hij gheen moet daertoe en heeft, verhindert zijnde deur verscheijden occupatien, gelijck men verstaet, dat hij hem daerop excuseert, soo is tselve opgeleyt Reginoldo Donteclocke.

Artic. 31.

Opt poinct van de reparatien van den tempelen ende pastorishuijssen, daer gemeenlick cleijne middelen toe zijn, is raetsaem gevonden, dat diegheene, daer sulcken gebreck valt, haer selven addresseren aen de classe, opdat het deur de classe aen de heeren Staten geremonstreert werde, want men niet te verwachten heeft, dat generalick daerinne voorsien werde.

Artic. 32.

Nopende de kercken, staende onder de particuliere heerlicheijden, sullen do gedeputeerden des sijnodi opsicht op deselve hebben, dat se haer conformeren met de andere Gereformeerde kercken in alle goede oorden. Tot welcken eijnde sullen de classe, daeronder deselve kercken sorteren, aen de gedeputeerden voorseijt overschrijven, wat gebreck bij deselve mochte wesen ende sooveele het mogelick is tselve te beteren. Is oock tot occasie van

---

[1]) „te vooren" ontbr. in O en L. [2]) „ten" O en H hebben „daermede ten". [3]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit O.

dien gesproocken van de kercke van Homade, int 3 art. vant voorleden sijnode vermaent, welcke mede, staende onder de particuliere heerlicheijt, sonder dienst ende predicant is. Sal dese saecke, gelijck van outs, bevolen blijven de gedeputeerden des synodi ende de classe van Leijden, daeronder zij sorteert, om bij den heere VAN POELGEEST aen te houden, alsoo daer niet anders can in gedaen worden.

Artic. 33.

Is de dienaeren der kercken tot Dordrecht, die de opteeckenninge van den huwelicken hebben, opgeleijt een formulier daervan te concipieren om tselve, gesien bij den gedeputeerden des sijnodi, deur deselve gesonden te worden totten classen om bij provisie tselve te gebruijcken tot de naeste sijnode.

Artic. 34.

Alsoot onder den christenen geheel onbehoorlick is, dat de ongedoopte ofte van de dienaeren ofte die van de magistraten souden getrout werden, salt noodich wesen, dat soowel de dienaeren als de gecommitteerde van de magistraten int opteeckenen van de namen ende geboden naer haeren doop sullen vernemen, wanneer men eenich achterdencken heeft, dat se ongedoopt mochten wesen.

Artic. 35.

De questie, wat men gevoelen sal van den doop der Wederdooperen, wert van den sijnode gerefereert tot de generale sijnode. Middelertijt sal men vernemen, wat forme ende woorden bij de Herdoopers onder het doopen gebruijckt werden.

Artic. 36.

Is geresolveert, dat voortaen tot de sijnode van andere provincien gesonden sullen worden soodanige dienaers, die in de laetste sijnode zijn geweest, als dien alle saecken, den sijnode belangende, best bekent sijn.

Artic. 37.

Alsoo de sijnode voorgekomen is, dat een seker boecxken, geschreven deur den conninck van Engelant ende Schotlant, van de boose geesten overgeset was ende onder den druck soude gebracht werden tot Dordrecht, is den dienaeren aldaer opgeleijt de oversettinge te visiteren ende oordelen, offt sal dienen vuijtgegeven te werden.

Artic. 38.

Men sal acht hebben op het drucken van de bibels, testamenten ende psalmboecken, dat se correct ende sonder toevouginge mogen gedruckt werden, waertoe goet wesen sal, dat het sonder weten ende kennisse van de dienaeren ter plaetsen, daer de druckerien sijn, niet en geschiede. Ende sullen de dienaers haere beste doen bij haere magistraten, dat daerinne

mach voorsien worden, daervan de classe op de naeste sijnode rapport sullen doen, wat daerin van henlieden gedaen zij.

Artic. 39.

Indien aengaende de beroupinge van eenich dienaer eenige questie valt tusschen de kercke ende classe (waerin ten platten lande somwijlen gebreck valt, soo men verstaet), sal dat den gedeputeerden des sijnodi aengedient worden, dewelcke aen de twee naeste classen sullen versoucken, dat vuijt elcke classe twee werden vuijtgemaeckt om met eene van de gedeputeerden des sijnodi te vergaderen tot decisie van deselve questie. Ende sullen de gedeputeerden ter naester reijsse aen de sijnode rapport doen, wat bij henlieden daerin gedaen sal wesen.

Artic. 40.

De gedeputeerden des sijnodi sullen acht hebben op de kercken, die sonder dienaer sijn, dat se niet te lange en vaceren ende sonder ordinaren dienst blijven, als in sommigen plaetsen geschiet tzij tot proffijt van de weduwen ofte vuijt eenige andere oorsaecken, ende sullen hiervan de classe, daer sulcx valt, waerschouwen om daerin te voorsien. Sal oock geraden wesen sekere tijt te stellen, hoelange de kercke tot proffijt van de weduwen bedient sal worden, twelck de classen in bedencken sullen nemen tot de naeste sijnode.

Artic. 41. [1]

De namen dergheenen, die totten kerckendienst in Suijthollant sijn toegelaten tzedert de sijnodum, gehouden tot Schiedam anno 1602, totten tijt des Brielschen sijnode toe 1603, sijn dese naevolgende:

1. Balthasar Lydius om te dienen in de kercke van Dordrecht;
2. Daniel de Meester om te dienen in den dorpe van der Linden;
3. Abraham Dircxz van Leeuwen om te dienen in den dorpe van Rijswijck;
4. Adolphus Spranckhuijsius om te dienen in de kercke van Leijden;
5. Wijnandus Schuijlius om te dienen in de kercke van Scheveling;
6. Tobias Gellinckhuijsius om te staen te Waerder bij Woerden;
7. Henricus Nolthenius om te bedienen de kercke van Bommene;
8. Jan Willemsz om te dienen tot Everdinge; [2]
9. Abraham de Coster om te dienen in den dorpe van Claeswael;
10. Hermannus Grevinchovius om te bedienen de kercke van Heijligersberch.

---

[1]) Dit art. is oningevuld in O en L. In O staat in marg. aangeteekend: „Hier behoiren de namen derghener, die totten dienst des woorts Godts toeghelaeten zyn." In L staat: „Art. 41 vinde niet." [2]) „Everdinge" H heeft „Vlaerdingen."

Artic. 42.

Visitateurs der classen sijn voor dit jaer geordineert: in de classe van Dordrecht, neffens HERIUS [1]) CELOSSE, ANDRIES DE MEERSTERE; van Delft, neffens JAN BARENTSSEN, PIETER LODEWIJCK; van Leijden, neffens MICHIEL JANSZEN, HERMANNUS SCHUEL; van der Goude, neffens ADRIANUS VAN DER BORRE, HERBOLDIUS TONBERGE; van Rotterdam, neffens CASPARUS GREVINCHOVIUS, HENRICUM ARNOLDII; van Gorcum, neffens HENRICUS SPOUDEUM, AELBERTUS SELCAERT; van den Briele, neffens TOBIAM PILAERT, PHILLIPS GALLIUS; van den Hage, neffens [2]) PETERUS EVERARD, SAMUEL MONTANUS; van Woerden, neffens GERARDIUM BLOCHOVIUM [3]), HENRICUS MABELIUS.

Artic. 43.

Neffens de oude gedeputeerden des sijnodi JOHANNEM BECIUM ende NATHANAELE MARLANDE sijn gekooren LIBERTUS FRACXINUS ende ADRIANUS VAN DEN BORRE.

Artic. 44.

Sijn gedeputeerd op de sijnode van Gelderlant JOHANNES DIBBETZIUS, op den sijnode van Noortholland LIBERTUS FRACXINUS ende FESTUS HUMIUS, op den sijnode van Groenigerlant CASPARUS GREVINCHOVIUS.

Artic. 45.

De classis van den Briele sal de vuijtschrijvinge doen des naestcomenden sijnode ende sullen de vermaningen gedaen werden van een vuijt het classe van den Briele voor ende een vuijt het classe van den Hage naer.

Artic. 46.

De vermaninge van PETRO THEODORI LEEUWIO, dienaer tot Gorcum, gedaen zijnde op 1 Timoth. 4 vs. 12 mitsgaders de gewoonlicke censure gehouden, is de vergaderinge met dancksegginge tot Godt beslooten ende geijndicht den 9^{en} Augusti anno 1603.

LIBERTUS FRAXINUS, praeses synodi.
ARNOLDUS CORNELII, assessor. [4])

---

[1]) „Herius" O, H en L hebben „Hermes." [2]) „Tobiam — neffens" ontbr. in O.
[3]) Er staat in tH.S. gelijk ook in O^2 „Volchovine." Hier verbeterd naar de andere codd..
[4]) „Arnoldus — assessor." In plaats van deze onderteekening draagt O die van „Reginaldus Donteclocke, scriba synodi."

Acta des particulieren sijnodi der kercken van Suydthollandt, gehouden binnen de stadt Woerden, begonnen den 10en Augusti 1604.

Naerdat des Heeren naem aengeroepen ende de naemen dergeener, die op den sijnodum verschenen, aengeteeckent waeren, sijn verkooren tot praesidem der vergaederinghe D. Franciscus Lansbergius, tot assessorem Joannes Dibbetius, tot scribam Daniel Dolegius.

De persoonen, met behoorlicke credentie op den sijnodo verschenen, zijn dese naevolghende.

Wt de classe van Dordrecht:

Joannes Dibbetius,	predicant tot	Dordrecht,
Lambertus Sanders,		Willemstadt,
Michael Hagius,		Streefkerck,

Cornelis Adriaensz Bot, ouderlinck tot Dordrecht.

Wt de classe van Delff:

Daniel Dolegius,	predicant tot	Delff,
Martinus Nicolai,		Lier,
Willhem Cruinsz,		Maeslandt,

Roelandt de Carpentier, ouderlinck tot Delff.

Wt de classe van Leyden:

Egbertus Aemilii,	predicant tot	Leyden,
Isebrandus Reijeri,		Sassenheim,
David Jacobi,		Cattwijck,

D. Paulus Merula, ouderlinck tot Leijden.

Wt de classe van der Goude:

Theodoricus Hermanni Herbertii,	predicant tot	Goude,
Lambertus Jemmingius,		Moordrecht,
Adrianus Joannis,		Nieuwekercke,

Dirick Willemsz, ouderlinck van der Goude.

Wt de classe van Rotterdam:

Franciscus Lansbergius,	predicant tot	Rotterdam,
Henricus Arnoldi,		Iselmonde,
Jacobus Taurinus,		Delffhaeven,

Cornelis Cornelisz, ouderlinck ende burchmeester tot Rotterdam.

Wt de classe van Gorrichum:

PETRUS LEEUWIUS,	predicant tot	Gorrichum,
HERMANNUS BERGAEUS,	predicant tot	Culenburch,
DITHMARUS BLESKENIUS,	predicant tot	Gijsen,

WOUTER VERWAIJ, ouderlinck tot Culenburch.

Wt de classe van den Briel:

THEOPHILUS RIJCKEWAERT,	predicant tot	Briel,
JOANNES VOSSIUS,	predicant tot	Spijckenesse,
DAVID TIMMERMAN,	predicant tot	Oudetonghe,

JAN WILLEMSZ VERDAM, ouderlinck van den Briel.

Wt de classe vau sGraevenhage:

BERNARDUS FAILLIE,	predicant tot	Haeghe,
SAMUEL MONTANUS,	predicant tot	Waeteringhe,
ARNOLDUS SWALMIUS,	predicant tot	Gravesande,

Mr. GERRAERT HAMEL, advocaet voor den Hove van Hollandt, ouderlinck in den Haege.

Wt de classe van Woerden:

PETRUS PETREJUS,	predicant tot	Woerden,
CORNELIUS MARTINI,	predicant tot	Swammerdam,
GERARDUS BLOCKHOVEN,	predicant tot	Lammuyden,

HEYNDRICK JANSZ, ouderlinck van Woerden.

Sijn oock op dese vergaederinghe verschenen de E. E. hoochgeleerde, wijse heeren Mr. ROMBOUT HOOGERBEETS ende ADRIAEN TIJONG, raeden in den Hooghen ende Provincialen Hoove, by de E. E. Moogende heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslandt totten sijnodum met commissie ende credentie gesonden.

Gelijck oock mede met goede credentie zijn verschenen D. JACOBUS BRUNO, dienaer des woordts tot Arnhem, uyt den naem des sijnodi van Gelderlandt, ende D. HERMANNUS GERARDI, dienaer tot Enckhuijsen, met D. JOANNE BOGAERT, dienaer tot Haerlem, uyt last ende in den naeme des Noordthollantschen sijnodi.

Van Groeninghen ende Ommelanden en is niemant tegenwoordich geweest, waervan de redenen den sijnodo niet en zijn volkomentlick bekent ende sal deshalven aen haerlieden geschreven worden, dies te meer dewyle D. CASPARUS GREVINCHOVIUS, als laetste gedeputeerde op den sijnodum van Groeninghen geweest zijnde, heeft laeten aendienen, dat henlieden de voorsz. correspondentie seer aengenaem was.

THEOPHILUS RIJCKEWAERT heeft een vermaninge gedaen uyt Mar. 9 vers ult., waervan hem de vergaederinge bedanct heeft.

Resumptie der acten des voorleden sinodi; trapport der gedeputeerde des sijnodi op deselve gedaen.

Artic. 1.

Synode generael. — Vooreersten belangende den generaelen sijnodum hebben de gedeputeerde ingebracht dat zij, naer verscheyden devoor gedaen, bevonden hebben dat om tot denselven te coomen moet aengehouden worden, niet bij het collegie der E. E. heeren Staeten Generael in den Haeghe maer bij alle provincien int particulier door den gevoechlicsten middel, gelijck zij verstaen hadden dat de E. E. heeren Staeten selve naer haere E. E. belofte wtschrijvinghe aen de provincien voorsz. diesaengaende hadden gedaen. Soo is bij den sijnodo goetgevonden dat op dien voet zal vervolcht worden ende dat elcke sijnodus int particulier by den haeren het beste doen zal met vertooch der redenen onses sijnodi, by den E. E. heeren Staeten van Hollandt gebruijckt, om deselve daerdoor beter te bewegen. Ende alsoo de meeste swaricheyt ghevreest wort van die van Wtrecht, dat by den heeren Staeten derselver prouvincie ernstlick ende met bescheydene redenen zal aengehouden worden ende specialicken verthoont wat provincien haer consent hierin gedraghen hebben ende wat goede hoope men van de andere heeft. Ende zal ditselve den gedeputeerden des sijnodi bevoolen zijn, dewelcke daertoe gebruijcken sullen alsulcke persoonen als zij achten sullen in goet aensien ende gunste by den heeren voorsz. te staen, al en waeren deselve geene predicanten, ende sullen gewaerschouwt wesen de zaecke voorhenen int particulier bij den heeren voorsz. ende oock by den predicanten der stadt te bereyden om gelijckerhandt tot beter effect te geraken. Ende in gevalle dat alle moogelicke beleefde middelen te vergeefs gebruyckt worden (welck de synodus niet en hoopt), dat alsdan bij den E. E. heeren Staeten Generael worde versocht, dat niettegenstaende de weijgeringhe van eene provincie de sijnodus generael voormelt haeren voortganck mooghe hebben.

Artic. 2.

Legherdienst. — Alsoo die van Zeelandt dit jaer den legerdienst, vermaent artic. 2, hebben waergenomen, soo blijft de beurte als vooren, welverstaende dat deselve aldus zal ommegaen, dat die van Woerden naer uijtwijsinghe van de lotinghe sullen voorgaen ende daerop volgen Schoonhoven, Goude, Gorcum etc.

Artic. 3.

GILLIS VAN COUWENBERCH. — De excommunicatie van GILLIS VAN COU-

WENBERCH, artic. 3, is tot Geertruijdenberch int werck gestelt maer niet tot Heusden, uyt oorsake dat de broeders aldaer te spaede daervan gewaerschouwt syn geweest ende niet goet en achteden deselve soo langhe daernae te itereren. Soo is goetgevonden, overmidts hij GILLIS voorsz. is vertrocken vandaer ende soeckt elders in te booren, dat dese sijn excommunicatie door den gedeputeerden des sijnodi in de naeste stadt zijner residentie bekent gemaeckt ende de overicheijt der plaetse versocht sal worden dat zulck een verbannen looper niet en werde gheleeden.

Artic. 4.

Houwelickschs ordinancien ende bursen. — Om te hebben een goede geauctoriseerde houwelicksche ordinantie, artic. 5, ende beursen tot onderhoudt der studenten buyten tcollegie, artic. 6, sal vorder by den E. E. heeren Staeten, die daerop aen de vroetschappen hebben geschreven, vervolch gedaen worden door den gedeputeerden des sijnodi ende by de particuliere overicheden door den dienaren int particulier elck bij de haere.

Artic. 5.

Sydervelt. — Daer is alsulcke neersticheyt gedaen by de classis van Gorcum dat Sijdervelt, geroert artic. 7, bij conbinatie met eenen goeden dienaer voorsien ende de schoolmeester, die aldaer onordentlick was ingecropen, verloopen is, daerin de sijnodus een goet genoeghen gehadt heeft.

Artic. 6.

Bueren etc. — Wat aengaet de dienaers, résorterende onder tgebiedt van zijn Genade VAN HOHENLOO, en is om deselve te brengen onder den Suydthollandtschen sijnodum, artic. 8 gheordineert, geene instantie gedaen doordien zijn Genade doorgaens absent is geweest. Maer middelertyt hebben de voorsz. dienaeren aen eenighe gedeputeerde haer onschult laeten doen, dat sij door tbevel van zijn Genade classen apart hielden, ende hebben selve versocht te moghen resorteren onder desen synodum met off zonder kennisse van zijn Genade voorsz., naerdat de sijnodus tselve soude goetvinden. Daerop de sijnodus geraeden heeft, dat, achtervolghende het besluyt des voorgaenden synodi, tselve aen zijn Genade sal versocht worden door den gedeputeerden ende dat de dienaeren voorsz. haere gesintheyt in desen schriftelicken aen den gedeputeerden voorsz. sullen overgheven.

Artic. 7.

Correspondentie met de nabuerighe provincien. — Beroerende de onderlinghe correspondentie der nabueriger provincien, artic. 9, sullen de gedeputeerde aen de weijgerige provincien nochmael schrijven ende die versoecken, alhoewel sy op haer voorich schrijven geen antwoordt en hebben becomen, te meer dat sommighe dienaers derselver provincien belooft hebben het beste daerin te doen by den haeren, oock dat die van Vrieslandt, soo

men verstaet, andermael des versocht zijnde, niet weygerich en sullen vallen.

Artic. 8.

Abusen. — Sooveel belanght verscheyden abusen, daervan spreken de artijckelen 11, 17 ende 22, wt deselve hebbe de gedeputeerde des sijnodi volgende het advijs des 11[en] artijckels voorsz. eenighe uijtgesondert, als naemelick van het drucken, van de echtmijdinghe der Wederdooperen ende de disorderen int stuck van de houwelicken voorvallende, ende daervan remonstrantie aen de E. E. heeren Staeten gedaen, waerop alsoo anders niet gevolcht en is dan dat van dese dinghen de vroetschappen geinsinueert zijn. Soo blijven de voorsz. gedeputeerde vorder belast om tot de vervorderinghe derselve te arbeyden.

Artic. 9.

Wederlegginghe der Wederdooperen leere. — Alsoo D. D. Arminius van wegen zijne nieuwe belastinghen in de professie van de theologie tot noch toe niet en heeft connen ledich vallen om de wederlegginghe der argumenten, by den Wederdooperen ghebruyckt, int licht te geven, soo sal hij gebeden worden van weghen desen sijnodum int toecomende soo seer daermede te haesten als zijne studien zullen connen verdraeghen, daermede hij niet alleen onse kercken van Suydthollandt maer oock van Noorthollandt, die daernae seer verlanghen, eenen goeden dienst sal doen.

Artic. 10.

Caspar Coolhaes. — Van Caspar Coolhaes is by den gedeputeerden gerapporteert, dat de kercke van Amsterdam haer beswaerde sonder kennisse des Noordthollantschen sijnodi metter excommunicatie tegens hem voort te vaeren ende begeerde oversulcx dat onse gedeputeerde deselve aldaer in haeren synodo voorsz. souden voorstellen, gelijck oock geschiet is door D. Festum Hommium, daerop de gedeputeerde van Noorthollandt, D. Hermannus Gerardi ende D. Joannes Boogaert, aengedient hebben uyt den naem des Noorthollantschen synodi voorsz. dat, alsoo de E. E. heeren commissarisen te bedencken gaeven dat daeruijt geene cleyne swaricheden te verwachten en stonden, de sijnodus voorsz. goetgevonden hadde de saecke te renvoijeren aen den Suijdthollantschen sijnodum, dewelcke besloten heeft dat, alsoo de fouten, tot Amsterdam gevallen, meerder syn dan die in Suydthollandt voorhenen van hem begaen sijn, dat hij oock tot Amsterdam nu van overlange gewoont hebbende meest bekent is, de resolutie van drij voorgaende sijnoden sal in haer geheel blijven ende dat de gedeputeerde aen de kercke van Amsterdam voortvaeren sullen te schryven, deselve van haer devoor in desen vermanende.

Artic. 11.

tFormulier des doops der outjarighen. — tFormulier des doops der outjaerighe, artic. 18, daervan de copijen berusten onder de classen, is geresumeert ende andermael geapprobeert ende goetgevonden, dat hetselve in sulcke voeghe ghebruyckt sal worden tot op den nationalen sijnodum.

Artic. 12.

Comparitie der aencomende predicanten op sijnoden. — De comparitie op den sijnodum van den dienaeren des woorts, nieulicx in den dienst gecoomen (denwelcken by den 20[en] artijckel opgeleyt is drijjarige oeffeninge), zal staen tot discretie des classis, daeronder zij behooren, doch alsoo dat de classen midts desen sullen vermaent wesen geene onervarene op den sijnodum te deputeeren.

Artic. 13.

Wettelic bescheyt van de bewilliginghe int houwelick. — Tot naerder verclaringhe van den 23[en] artijckel, aengaende de houwelijcksche contrahenten, die selffs in persoone in de opteeckeninghe niet en connen verschijnen, is goetgevonden dat de verclaringhe van haeren wille door een wettelick schrift zal geschieden, als naemelick verleent oft door de overicheijt ofte haere gecommitteerde ofte den kerckendienaer ter plaetse daer de afwesende is woonachtich.

Artic. 14.

Van het trouwen der ongedoopte. — De gedeputeerde van Noordthollandt sijn gebeden bij den haeren te vervorderen de argumenten, die ghebruijckt worden van degene, die het trouwen der ongedoopte (waerteghen gestelt is D. Becii schrift, artic. 24) voorstaen, ende hebben sij belooft dat te doen, te kennen gevende dat haere classen aengenoomen hadden deselve ter eerster vergaederinge in te brengen. Soo blijven de gedeputeerde deses sijnodi noch belast om die te ontfangen ende D. Becio te behandighen, opdat de refutatie derselver bij zijn voorsz. schrift nae voorgaende examen, door de gedeputeerde van beyde de sijnoden te doen, gevoecht moge worden.

Artic. 15.

Ubiquitisten. — Daer is gesproken van den Ubiquitisten ende particulierlick van het lasterboeck, wtgegeven bij eenen Philippum Nicolai van Hamborch, item van haeren inbreuck in de plaetsen, daer sy te vooren geene ofte weijnighe geweest zijn, ende haere insolentie ter plaetsen daer zij zijn. Eyndelick is gevraecht, hoe men met die handelen zal, dewelcke van ons tot henlieden affwijcken. Van het voorsz. lasterboeck heeft de sijnodus geoordeelt tselve onweerdich, dat uyt des sijnodi naem tselve soude beantwoort werden ende bijaldien ijemant int particulier eenighe ant-

woordt aenneemt te doen, dat deselve sal vermaent worden door de gedeputeerde des sijnodi die soo beleefdelick te stellen alst moogelick is ende te vermijden alle scheltwoorden om geene meerdere bitterheyt te veroorsaecken. Teghen het tweede en vint de sijnodus niet beter noch gevoechlicker, dan dat elck bij zijne particuliere overicheyt sooveel arbeyde als de gelegentheyt toelaet, maer insonderheyt dat de dienaers met ernstich doch vreedsamich onderwijs van den predickstoel ende andersins hare gemeijnten zullen wapenen, ten welcken eynde noodich geacht worde, datter eenich cleijn tractaetgen overgeset ofte gemaeckt werde, waerin het onderscheijt tusschen onse ende de Luytersche kercken claerlick ende cortelick vervaetet zij. Ende heeft tselve aengenoomen te doen de classis van Rotterdam. Het derde is voor dit mael uytgestelt op hope dat den tyt ijet medebrenghen zal, waerdoor de gewenschte unie tusschen onse ende haere kercken sal begonnen worden. Ende overmidts men voor seker verwitticht is, dat deselve in Polen en Russen gemaeckt ende vernieuwt is, sal gearbeydt worden om tgene daervan in den druck is te becoomen ende in dese landen bekent te maecken.

Artic. 16.

Augmentatie der gagien. — Op het 28e artijckel is goetgevonden, dat de augmentatie der gagie van de dienaeren ten platten lande alleen sal by den gedeputeerden aen de E. E. heeren Staeten versocht worden eens ende voor altyt geconsenteert te worden, opdat alsoo het niet noodich en zij dat sylieden (twelck oock beschamelick ende den kerckendienst niet eerlick en is) haere E. E. alle jaeren ende dat voor hemselven int particulier hoeven moeijelick te vallen.

Artic. 17.

Tegen de waerseggers ende besweerders. — Reynerus Donteclock, aengenomen hebbende een boecxken uyt te laeten gaen teghen de waerseggers ende besweerders etc., artic. 30 geroert, sal door die van den Briel vermaent worden datselve te diligenteren, ende des noot zijnde zal hem de kercke van den Briel hierin behulpich wesen.

Artic. 18.

Homade ende Heuckelem. — De E. E. heeren gecommitteerde hebben aengenoomen den E. E. Mog. heeren Staeten aen te dienen, dat de kercke van Homade, artic. 32, ende van Heuckelem, staende onder particuliere heeren, van kerckendienst onversien blijven, de respective heeren, als met naemen de heere van Poelgeest, goede woorden gevende, naer dewelcke niet en volcht, ende te versoecken aen haere E. E. Moog. dat haere E. E.

daerin believe te remedieren, twelck oock den gedeputeerden des sijnodi opgeleijt is te versoecken.

Resolutie op de poincten, desen sijnodo vant voorleden jaer in deliberatie gelaeten.

Artic. 19.

David-Joristen. — Op de vraeghe, artic. 14, wat den dienaeren toestaet te doene, wanneer henlieden eenighe houwelicken tusschen bekende David-Joristen met lidtmaeten der Gereformeerder kercken voortcomen, item wanneer se genomen worden tot getuyghen om te staen over den doop der kinderen, is geantwoordt bij provisie (de volkomen definitie tot op den nationalem sijnodum geremitteert zijnde), dat naementlick geene bekende hertneckige David-Joristen met geene lidtmaeten in onse kercke ghetrouwt noch tot getuygen over den doop der kinderen en sullen ontfanghen worden ende dat men, om beroerte te verhoeden, wanneer men van haere comparitie van te vooren weet, deselve voorhenen beleefdelick zal waerschouwen, maer indien sylieden booven de waarschouwinghe haer presenteren, dat men se opentlick sal beschaemen.

Artic. 20.

Generale visitatores. — De generaele visitatores, gementioneert artic. 19, en werden van den sijnodo niet noodich geacht voor alsnu ingestelt te worden, maer sullen de visitatores classium ende de gedeputeerden des sijnodi haere voorighe belastinghen getrouwelicken uytvoeren.

Artic. 21.

Hoe lange de kercken vaceren mogen voor de weduwen. — Op de vraeghe, hoe langh een kercke ten profyte van de weduwe zal ledich staen, geroert artic. 40, is de antwoorde: een halffjaer neffens het vierendeeljaers daer den dienaer in sterft, midts dat de classis zal sorge draegen, dat de vacerende kercke ondertusschen behoorlicken bedient worde.

Volgen de poincten der wtschrijvinghe.

Artic. 22.

Oude clachten. — De gedeputeerde des sijnodi sullen nae discretie arbeyden bij den E. E. Moog. heeren Staeten, dat de oude swaricheden, als prophanatien van sabbathen, biddaghen, des h. doops etc., item de rhetorijckspelen, sooveel moogelick is, wechgenoomen werden.

Artic. 23.

Oversettinghe des bybels. — Belanghende de oversettinghe des bijbels, aengesien by de gedeputeerde van Noorthollandt te kennen gegeven wert, dat D. Helmichius onlancx belooft hadde alle moogelicke neersticheyt te

doen, hoope gevende dat de kercken dies haest eene proeve souden becoomen, soo is geresolveert, dat men beyde bij D. W. HELMICHIUM ende D. ARNOLDUM CORNELII aenhouden sal, ten eynde sij alsoo neerstich voortgaen als zij immers connen, opdat alsulcken noodighen werck niet achterweghe en blijve. Waerom oock de sijnodus goetvindt, dat de voorsz. D. HELMICHIUS ende D. ARNOLDUS van nu voortaen van alle sijnodaele, classicaele, kerckelicke belastinghen ende weeckpredicatien sullen ontslaeghen worden om te beter tot de voorsz. oversettinghe te vaceren. Ende sal dit door de gedeputeerde des sijnodi aen de kercken van Amsterdam ende Delff aengedient worden, dewelcke van gelijcke spreken zullen met D. HELMICHIO ende D. ARNOLDO over de bevorderinghe deser saecke om deselve behulpich te wesen tot alsulcke middelen, als sylieden in dese zaecke voor hemselven noodich sullen achten.

Artic. 24.

Kermissen. — De sijnodus wenscht wel, dat de kermissen affgedaen worden, maer alsoo zij tselve quaelijck doenlick achtet, soo vermaent se alle dienaeren der kercken midts desen dat se, ten dien tijden ende daerontrent wanneer de kermissen vallen, met goede vermaeninghen de menschen van alle ongeregeltheyt ende onmaticheyt tot zedicheijt ende zoberheyt sullen soecken te keeren.

Artic. 25.

De dorpen van Heusden ende de Langestraet. — Het is seer raedtsaem gevonden, dat de gedeputeerde by de E. E. Moog. heeren Staeten versoecken ende aenhouden, dat de dorpen van Heusden ende de Langhestraet met Gereformeerde predicanten voorsien ende degene, die aldaer naer Godts woort hongeren, daermede gespijst moghen worden. Ende zal de classis van Gorcum kennisse nemen van de dorpen van Heusden ende de classis van Dordrecht van de Langhestraet ende den gedeputeerden metten eersten adviseren, wat plaetsen aldernoodichst ende alderbequaemst met dienaeren beset dienen te werden, voor dewelcke de gedeputeerde voorsz. stipendium ende sauvegarde van de E. E. Moog. heeren Staeten sullen soecken te verwerven.

Artic. 26.

Bedevaert tot Boxtel ende Heuckelem. — Gelijck deselve aan de E. E. heeren voorsz. sullen remonstreren de affgoderije, dewelcke tot Boxtel ende tot Heuckelem geschiet, ende de menichte dergeener, die uyt haerer E. E. Moog. heeren gebiet derwaert met conniventie van den vijandt haer begeven, midtsgaeders de swaricheden, die daeruyt in den lande souden connen ontstaen, opdat haere E. E. Moog. daerinne voorsien met renovatien

van placaten, daertegen uytgegeven, oft schrijven aen de gouverneurs der frontieren ofte andersins, alsoo haere E. E. sal goetduncken.

Artic. 27.

Seker bloetschandich houwelic geoondemneert. — Het houwelijck in Leyden, tusschen eene nichte ende eenen couden oom tegen waerschouwinghe der kercke gecontraheert, wort van den sijnodo gehouden voor nul, als strydende tegen het woort des Heeren ende de ordinantie der E. E. heeren Staeten. Dies de vrouwpersoone, die tselve aengegaen is, synde een lidtmaedt der kercken, vant avontmael des Heeren sal affgehouden worden totdat se metterdaet gepeniteert heeft, dat is van den man gescheyden is, daertoe de kercke van Leyden by d' overicheyt haer beste doen ende, niet connende uytrechten, aen de gedeputeerde schrijven sal, opdattet door de E. E. heeren Staeten te weghe gebracht werde.

Artic. 28.

Houwelicsche casus, van een nicht ende oom ende contra, uyt te drucken. — Ende opdat alsulcke houwelicken door geen misverstandt van toelatinge der E. E. heeren Staeten meer en ghebuere, sullen de gedeputeerde de E. E. Mog. heeren Staeten voorsz. bidden, dat haere E. E. believe desen casum in haere ordinantie wt te drucken, dat niemandt sijner overledener huysvrouws susters ofte broeders dochter ende vice versa en sal mooghen trouwen, ende haere E. E. aendienen, dat sulcke houwelicken onlancx veel gevallen zijn.

Artic. 29.

Heyens; Cornelis Gerrits. — Tegen de genoemde heydenen ofte heijen ende diergelijcke landtloopers sal mede renovatie van placaten doer de ghedeputeerde versocht worden, midsgaeders dat se geweert worden op de frontieren. Ende alsoo eenen sekeren Cornelis Gerritsz, papistighe leser ende besweerder, noch menichmael het landt doorloopt ende veele lieden bedriecht, temeer dat hij voorwent het consent ende zeghel van zijn Excellentie, dat haere E. E. believe denselven te weeren.

Artic. 30.

Vant trouwen van seker papisten. — Op de vraeghe, off men die oock in de Gereformeerde kercke trouwen zal, dewelcke, outjaerich zijnde den doop der Gereformeerde kercke versmadende, haer hier oft daer bij eenen monick ofte paep hebben laten doopen, is geantwoordt dat, als men vernemen can, dat se bij eenen priester gedoopt zijn, men deselve niet en zal weygeren te trouwen, ten waere dat bevonden worde, dat alsulcke bevestinghe van houwelick ter plaetsen soude ergerlick wesen, in welcken gevalle de persoonen tot d'overicheyt sullen gesonden worden.

Incidenten ende resolutien over deselve.

Artic. 31.

Noortwyck. — Is geopent ende gelesen een missive, aen den sijnodum geschreven, commende van den E. heere JOHAN VAN DER DOES VAN NOORTWIJCK, inhoudende dat zijne E. verbodt gedaen hadde aen ELIASARUM PLATEVOET, kerckendienaer tot Noortwijck, ende den kerckenraedt aldaer, te verschijnen op desen sijnodum, waerop zijn E. verstaen hadde dat zijlieden van de ghedeputeerden des sijnodi beschreven waeren, begeerende dat dese zijne missive hem tot een excuse soude dienen, meynende zijne E. voorsz. het verschil tot Noortwijck voorsz. te laeten versterven ofte door neutrale persoonen te slissen. Is mede geoopent ende gelesen eenen brieff van den kerckenraedt voorsz., verclarende sulck verbodt als voorseyt is ontfanghen te hebben, gelijct bleeck by de copije des brieffs van den E. heere voorsz. aen haerlieden daerbij gaende, haeren dienaer ende haerselven daermede verontschuldighende over haerlieder affblijven uyt dese vergaederinghe. Daerop hebben de gedeputeerden des sijnodi gelesen wat bij haer tot bevredinghe gedaen was. Hebben oock de broeders des classis van Leyden sekere copije van eenen missive van den E. heere VAN NOORTWIJCK aen den gedeputeerden des sijnodi ende den gecommitteerden der classen, over die saecke geroepen, met de antwoorde op deselve voorgelesen. Dit alles heeft oorsaeck gegeven om van de swaericheyt tot Noortwijck te spreken ende is naer overlegginghe der zaecken besloten, dat eenen brieff tot antwoordt aen den E. heere VAN NOORTWIJCK gesonden zal werden, waerin hem beleefdelick zal verthoont worden, dat hij niet en hadde behooren ELIASARUM te huys te houden ende te doen ontgaen zijnen competenten rechter, welck is de synodus, van den E. E. Mog. heeren Staeten geauctoriseert over alsulcke kerckelicke saecken, in dewelcke tot der kercken vrede niet en zal connen uytgericht worden, indien particuliere heeren den dienaeren voet geven om deselve te declineren. Sal voorder versocht worden, dat zijne E. gelieve de zaecke te laeten verhooren bij neutraele, soo kerckelicke alsooc eenighe andere de religie goetgunstighe persoonen, also hy voorheenen aen sekeren E. heere van den Raede verclaert heeft tevrede te zijn ende oock tselve in zyn missive den sijnodo aenbiedet. Dat tenselven fine de ghedeputeerden bij den E. heere voorsz. haer sullen laeten vinden ende, meermaels in dit haer versoeck affgeslagen zijnde, aenhouden zullen by de E. E. Mog. heeren Staeten, dat den E. heere VAN NOORTWYCK voorsz. gecommandeert worde de sake behoorlick te laten verhooren, waertoe sij belastet worden voort te vaeren, al waert met ondanck van den heere voorsz., ende sullen tot haer nemen twee ofte meer uyt den sijnodo gedeputeert, voor dewelcke neffens de ghedeputeerden voorsz., als den teghenwoordighen sijnodum representerende,

Eliasarus Platevoet sijne verantwoordinghe gehouden zal sijn te doen, metten welcken ende de geheele saecke de gedeputeerden voorsz. alsoo sullen handelen als sal behooren. Ende om de saecke te bereyden, sal mede eenen brieff gesonden worden van wegen deses sijnodi aen Eliasarum ende den kerckenraedt voorsz., deselve over de weijgeringhe van verschijninghe van desen sijnodo bestraffende ende tot haer devoor in de voordere handelinghe vermanende, opdat men niet en worde genootsaect tegen Eliasarum voorsz., hertneckich blyvende, swaerder te procederen. Ende en heeft de sijnodus niet goetgevonden om redenen, in de ondersoeckinghe der aengeboden justificatie van de classis van Leyden vooralsnu te treden. Ende alsoo die van Leyden remonstreerden, dat se seer groote oncosten in dese zaecke gedraegen hadden, soo is geconsenteert, dat se geene meer dan haer eijgene in de verhandelinghe deser zaecke dragen en zullen ende dat de oncosten der ghedeputeerden zullen betaelt worden by den sijnodum. Ende zijn den ghedeputeerden des sijnodi in dese zaecke bygevoecht om des noot zijnde gebruijct te worden Bernardus la Faillie, Joannes Dibbetius, Martinus Nicolai, respective dienaren van den Haeghe, Dordrecht ende Lier, in de classe van Delff.

Artic. 32.

Beroepinge van Willem Crynsz *uyt Maeslandt in den Briel.* — Is voor den sijnodo met behoorlicke credentie verscheenen d'eersame Lenaert Jansz, raet der stede van den Briel, gecommitteert van de burchmeesters ende regeerders derselver stede, geassocieert met D. Theophilo Rijckewaert, gedeputeerde de classis van den Briel, ende gaff te kennen, dat de kercke van den Briele met toestemminghe des magistraets aldaer hadden beroepen in de plaetse D. Reginoldi Dontsclock, eertyts derden dienaer der voorsz. kercke, Willhem Crijnsz, teghenwoordich dienaer des h. evangelii tot Maeslandt, maer dat die van Maeslandt ende classis van Delff (onder welcke Maeslandt voorsz. sorteert) tvoorsz. beroep (tot welck nochtans Willhem Crijnsz voorsz. gesint was) hadden affgeslaghen. Versocht oversulcx de voorsz. gecommitteerde, dat de sijnodus, soo ten aensien van den grooten noot der kercken voorsz. alsoock om andere redenen, die hij bybrachte, soude gelieven de handt te bieden, ten eijnde tvoorsz. beroep zijn behoorlick effect mochte sorteren. Sijn ooc daernae mede met credentie van den magistraet ende kerckenraedt van Maeslandt in de vergaederinghe verschenen Doe Steffens ende Jan Diricxsz, gecommitteerde van Maeslandt voorsz., bij welcke haer oock hebben gevoecht de gedeputeerde des classis van Delff, versoeckende ter andere zijden seer instantelick ende met merckelicke redenen, dat de sijnodus tvoorsz. beroep zoude gelieven aff te stemmen ende goet te vinden, dat Willhem Crijnssz voorsz. tot Maeslandt behoorde te blijven. Beyde de voersz. partijen ten wederzyden van den sijnodo gehoort,

is WILLHEM CRIJNSZ voorsz. affgevraecht, hoe hy tot het voorsz. beroep was gesint, dewelcke alsoo hij hem rondelick verclaerde tot tselve gantschelijck genegen te zijn om redenen, die hij den sijnodo voorstelde, heeft de sijnodus ter ernstigher instantie der gecommitteerden van Maeslandt et adjunctorum gesocht ende gearbeydt WILLHEM CRYNSZ voorsz. te induceeren, hij wilde by de kercke van Maeslandt blijven, tot dien eynde hem voorhoudende verscheyden swaricheden, die uyt syn vertreck apparent zijn te volghen. Maer merckende de seer groote affectie ende genegentheyt van WILLHEM CRIJNSZ voorsz. tot het beroep der kercke van den Briele ende vreesende, sooverre hij teghen zijn herte tot Maeslandt bleef, dat sijnen lust ende ijver mocht verflouwen, heeft de sijnodus eijndelick goetgevonden ende verclaert, gelijck zij goetvint ende verclaert mitds desen, dat WILLHEM CRIJNSZ voorsz. tberoep, op zijnen persoon by de kercke van den Briel gedaen, sal mooghen volghen, welverstaende dat WILLHEM CRIJNSZ voorsz. van Maeslandt niet sal moghen vertrecken dan naer het eijnde van een jaer, van nu aff ingaende, binnen welcken tijt van een jaer die van Maeslandt voorsz. bij desen worden belast haer van eenen anderen predicant opt spoedichste te voorsien, waertoe de classe van Delff mede alle neersticheyt zal aenwenden. Ende soo haest die van Maeslandt zullen versorcht zijn, al waert oock voor d'expiratie des jaers, verclaert de sijnodus, dat WILLHEM CRIJNSZ voorsz. naer den Briel zal gehouden zijn te vertrecken, ende sullen die van den Briele betaelen aen die van Maeslandt alzulcke oncosten als zij in de beroepinghe van WILLHEM CRIJNSZ tot den dienst van haere kercke hebben gedraeghen.

Artic. 33.

Alphen teghen de classe van Woerden. — Is gelesen eenen brieff, geschreven aen den sijnodum door den kerckenraedt tot Alphen, beclaegende den classem van Woerden van niet wel op haere kercke gelet te hebben nae die afflijvicheyt JOACHIMI HORSTII s., als die hebbende willen open houden den tyt van negen maenden, de beloofde bedieninghe, terwijlen zij vaceerde, niet behoorlick waergenoomen te hebben noch daervoor gesorcht, dat se met eenen goeden dienaer hadde moghen voorsien wesen. De classis van Woerden voorsz. heeft daerop alsoo geantwoordt, soo uijt haer classicael boeck als uijt het getuijchnis des schoolmeesters binnen Alphen voorsz., dat de sijnodus een volkomen genoegen aen haer gehadt ende haer volkomentlick ontschuldich verclaert heeft ende noodich gevonden, dat men aen den kerckenraedt tot Alphen voorsz. tot een antwoort schrijven zal: dat de sijnodus geoordeelt heeft bij haerlieden den kerckenraedt voornoemt seer quaelijck gedaen te zijn, 1[en] dat se eenen stommen brieff gesonden hebben in plaetse van persoonlick te compareren, 2[en] dat

se die dinghen voor den sijnodum gebracht hebben, waerover zijselve schult bekent hebben ende eijndelick met de classe int vriendelick verdraegen zijn, dies vermaent sullen worden voor soodanighe onvoorsichticheyt haerlieden in toecomende te verwachten. Ende alsoo den voorss. brieff voorder begeerde ordre gestelt te hebben op de vacatie der kercken ende de huijsen der pastoryen, dewelcke somwijlen van de weduwen te vroech worden verlaeten, soo is geordineert, dat de resolutie des synodi, den tijt van de vacatie der kercken aengaende, artic. 21 sup., haer meteenen sal medegedeylt worden, ende voorder dat de weduwen, genietende de gagie der kercke, gehouden sullen zijn te blijven in de huijsinghe der pastorye ofte ten minsten daerop ordre te stellen dat se niet beschadicht en worden, ende dat in dezelve ofte elders de dienaeren, die daer comen predicken, behoorlick ontfangen ende getracteert worden, gelijck tot haeren laste mede staen de oncosten van gaen ende comen der voorsz. dienaeren, ten waere dat se eene belaste weduwe waere, wanneer dese laetste oncosten tot haere verlichtinghe in de classe zullen gevonden worden.

Artic. 34.

Chronyck van E. Demeter. — Daer is van den gedeputeerden des sijnodi voorgestelt, dat de historie ofte chronijcke van den E. Demeter, dewelcke bij gebreke van goede ende genoechsaeme informatien met veele onwaerheden vervult is, oock soodanighe, die grootelicx tot nadeel ende beswaringhe der Gereformeerder kercken strecken, wederom gedruckt wort ende dat den druck alreede sooverre geavanceert is, dat deselve (soo men meijnt) qualijck zal connen verhindert worden ende nochtans noodich, dat tot eere ende justificatie der kercken ende kerckelicke persoonen wat worde daertegen gedaen. tWelck overwooghen ende gehoort het goet getuychenis van den persoon van E. Demeter, is goetgevonden dat men aen hemselve metten aldereersten schrijven, verscheyden fouten aenwijsen ende versoecken zal, dat hij die in syne chronijcke selve betere, dewelcke in alle classen bij eenen, daertoe van de classen te deputeeren, opgesocht ende aen de ghedeputeerden gesonden zullen worden. Ende byaldien dat Demeter voorsz. weygerich ofte naelatich wert bevonden, soo sal door de ghedeputeerde een sekere waerschouwinghe teghen zijne voorsz. chronijcke gestelt worden. Ende opdat alle kerckelicke saecken (in den historien te mentioneren) getrouwelick souden verhaelt worden, is allen classen bevoolen, dat se eenen wt het midden van haerlieden zullen uytmaecken, dewelcke alle kerckelicke dinghen zal aenteeckenen, die den gedeputeerden behandicht ende van dezelve gesamentlick gesonden zullen worden aen D. Merulam, van de E E. Mog. heeren Staeten belastet om eene lants-chronijcke te schryven, opdat hij hemselven daernae in sijn schrijven reguleere.

Artic. 35.

Wtschryvinge des synodi. Gravamen op den aenstaenden sijnodum. — Op de clachte, dat de uijtschrijvinghe des sijnodi seer laet geschiet is, ende het voorstel, ofte de voorss. wtschrijvinghe niet beter den ghedeputeerden en zoude bevoolen werden, is geresolveert, dat se alsnoch blijven zal by de classe sijnodael, maer dat deselve de voorighe foute sal beteren ende naer het exempel van Noorthollandt de gemelde uytschrijvinghe doen ten minsten thien weken van te vooren ende soo tydelick de gedeputeerden van andere sijnoden verwittighen, dat se hen bequaemelick tot ons sullen connen vervoeghen ende dat dit voor een gravamen op den naesten sijnodum zal uytgeschreven worden: off de beschryvinghe des sijnodi niet beter door de gedeputeerden, als meerder kennisse van alle synodaele acten hebbende, dan door de sijnodaele classe in toecomende jaeren sal geschieden.

Artic. 36.

Brieven van nationali synodo van Vrancryc, belangende haere confessie ende D. Piscatorem. — Hebben ooc de gedeputeerden verthoont twee brieven, van den nationalen sijnodum van Vrancrijck aen de Gereformeerde kercken deser provincien gesonden, waervan den eenen diende om te vergeselschappen haere belydenisse des geloofs, daeromme overgesonden opdat goede eendrachticheyt in de suijverheyt der leere in de kercke Christi int algemeyne onderhouden worde. Begeerde oversulcx, dat deselve haere belijdenisse voorsz. van onse kercken oversien ende, soo daer ijet inne waere dat scheene niet wel overeen te comen met Godes woort, daervan vriendelick vermaen gedaen ende tgene Godes woort conform is eendrachtelick soude aengenoomen worden, versoeckende vorder dat tenselven eynde ooc onse Confessie aen haer gesonden werde. Den anderen om ons te waerschouwen voor D. Piscatorem, van denwelcken sij oordeelde dat hij schadelicke doolingen leerde van de bekeeringhe ofte boetveerdicheyt, vant geloove ende van activa justitia oft werckelicke rechtveerdicheyt Christi, ende versocht, dat hij tot beteringhe derselver door eenighen middel gebracht ofte andersins tot wederlegginghe derselve ofte waerschouwinghe voor deselve soude gearbeydt worden. Het eerste is den sijnodo seer aengenaem geweest. Van het tweede, als niet alleenlick desen sijnodum maer allen kercken int gemeijn aengaende, en heeft dese sijnodus geene volkomen kennisse willen nemen noch oock ordeel geven, om niet te prejudiceren den nationalen ende andere particuliere sijnoden, maer heeft dat uytgestelt tot op den generaelen sijnodum ende aengeteeckent om mede te dienen tot een argument by den E. E. heeren Staeten om in het generael sijnodus voorsz. te eer te bewillighen. Ende heeft goetgevonden van dese resolutie den

sijnodum van Vrancryck door de gedeputeerden te verwittigen ende deselve te bedancken van den goeden ijver, bij haer bewesen in de bevlijtinghe des vredes der kercke Christi ende specialick der suijverheyt zijner waerheyt, met verclaeringhe, dat onse kercken mede door des Heeren genade van herten daertoe genegen zijn ende wel niet goet en vinden, dat ijemant zijn particulier goetdincken int licht brenge aleer hij tselve met zijnen nationalen sijnodo voorhenen gecommuniceert heeft, maer doch bidden de broeders van Vranckrijck dese saecke D. Piscatoris met sulcke geene hefticheyt te drijven, daerwt eenighe scheuringhe ofte twist mochte ontstaen, ende daerop letten dat D. Piscatoris particulier gevoelen niet en is het gevoelen der algemeyne kercke. Ten laetsten is oock goetgevonden, dat de schriften D. Piscatoris neerstelicken doorlesen zal de classis van Delff.

Artic. 37.

Off de studenten examina sullen moogen anhooren. 2en Gravamen op den toecomenden sijnodum. — Is gevraecht, off men studenten opt examen der aencomenden predicanten zal toelaten ofte niet. Ende is geantwoort, dat daervan een gravamen zal gemaeckt werden teghen het toecoomende jaer.

Artic. 38.

Glaserus *by laste des sijnodi aengesproken.* — Alsoo de sijnodus tot deser plaetsen versamelt is, alwaer de Ubiquitisten veel zijn, soo is om redenen goetgevonden, dat D. praeses Franciscus Lansbergius met D. Adriano van den Borne hem voor tscheyden deses sijnodi sal laeten vinden by Glaserum, predicandt der Ubiquitisten voorsz., ende hem te kennen geven het eynde, waerom de sijnodus alhier is vergaedert geweest, dat oock dezelve heeft goetgevonden hem eens aen te spreken als dat gevoelen niet hebbende, dat tusschen haerlieden ende ons nemmermeer geene vereeninghe en soude connen vallen, maer deselve noch eijndelick hoopende alsoo die gevallen is in Polen ende Russen. Daertoe seer goet waere, dat alle bitterheyt vermydt werde ende dat zijlieden mede teghen ons, ghelijck wij teghen haer, alle modestie gebruijcten, twelc in dier voeghen de voorsz. gedeputeerde op hem zullen begeeren, dat se hem meteenen zullen te verstaen geven, dat ons seer mishaecht het lasterboeck Philippi Nicolai, ende eijndelick alsoo met hem handelen ende spreken als de tegenwoordighe gelegentheyt sal medebrenghen. tWelck geschiet is ende heeft hem belooft, behoudens zijn conscientie, discretelick te draegen.

Artic. 39.

De naemen dergeener, die totten kerckendienst in Zuydthollandt zijn toegelaeten tsedert den sijnodum, gehouden in den Briel anno 1603, totten tyt des tegenwoordighen sijnodi van Woerden anno 1601, zijn dese naevolgende.

In de classe van Dordrecht:

1. Samuel Maijus,	om te dienen in	Strijen.
2. Mr. Zegher Pitten,		Meulenaersgraeff ende Brantwyc.
3. Gothardus Pierius,		Bleskensgraeff ende Wijngaerden.
4. Joannes Mercerus,		Giessen-Nieuwekercke.
5. Huybrecht Leyniers,		Alblas.
6. Franciscus Taurinus,		Rijsoort.

In de classe van Delff:

7. Jacobus Pauli, om te dienen tot Schipluij.

In de classe van Leyden:

8. Gibbertus Ophenius,	om te dienen in	Lis.
9. Joannes Lodensteyn,		Soeterwoude.
10. Joannes Adriani,		Woutbrugghe.

In de classe van Rotterdam:

11. Adrianus Smouthius,	om te dienen in	Rhoon.
12. Petrus Cupus,		Craelinghen.
13. Adriaen Sijmonz,		Capelle.

In de classe van den Briel:

14. Leo Petri,	om te dienen in	Nieuwenhoorn.
15. Valerius Valerii,		Oudenhoorn.
16. Balthasar Baumont,		Hekelingen.
17. Carolus Rijckewaert,		Oostvoorn.

In de classe van Woerden:

18. Cornelius Burchvliet,	om te dienen in	Nieucoop.
19. Isebrandus Wilhelmi,		Rhijnsaeterwoude.

Artic. 40.

Visitatores classium syn voor dit jaer genomineert in de classe van:

Dordrecht, neffens Andries de Meester, Michael Hogius;

Delff, neffens Pieter Louwijck, Daniel Dolegius;

Leyden, neffens Hermannum Schuyl, Adolphus Spranchuysius;

Goude, neffens Herboldum Tomberge, Lambertus Jemmingius;

Rotterdam, neffens Henricum Arnoldi, Nathanael Marlandus;

Gorcum, neffens Albertum Selcart, Petrus Leeuwius;

Briel, alsoo Philippus Gallus overleden is, Theophilus Ryckewaert ende Cornelis Damman;

Haghe, neffens Samuelem Montanum, Libertus Fraxinus;

Woerden, neffens Henricum Nobelium, Cornelius Martini.

Artic. 41.

Totte oude gedeputeerde des sijnodi, D. Libertum Fraxinum ende D. Adrianum van den Born, sijn van nieuws vercooren ende bygevoecht D. Franciscus Lansbergius ende Daniel Dolegius.

Artic. 42.

Sijn gedeputeert op den sijnodum van Gelderlandt D. Bernardus la Faillie, op den sijnodum van Noorthollandt Festus Hommius ende Daniel Dolegius, op den sijnodum van Groningenlandt ende Ommelanden D. Adrianus van den Born. Ende is goetgevonden, dat de gedeputeerde voorsz., op de voorsz. sijnoden gaende, ten naesten Suydhollandschen sijnodo mondelic ofte schriftelick rapport doen sullen van alle alsulcke dinghen als in de voorsz. sijnoden den algemeijnen kercken aengaende gehandelt sullen wesen, ende niet de volle acten gelesen worden.

Artic. 43.

Acten sijnodi aff te veerdigen ende te onderteeckenen. — De sijnodaele acten sullen voortaen binnen de maendt nae het eyndigen des sijnodi affgeveerdicht ende allesins gesonden worden door den scribam, ende sullen voorhenen gecollationeert ende onderteeckent zijn by den praesidem, assessorem ende scribam.

Artic. 44.

De classis van Woerden sal sijnodael zijn ende de uytschrijvinghen des naestcomenden sijnodi beneerstighen. Ende zullen vermaeningen gedaen worden van eenen dienaer des woorts uyt de classis van Woerden voor ende een uyt de classe van Dordrecht nae.

Artic. 45.

Ten versoecke van de kercke van Woerden is de vermaeninghe uytgestelt ende nae gedaen in de kercke door D. Bernardum la Faillie wt 2 Cor. 10 : 4 in plaetse van de ordinaerische predicatie. Des nae gewoonlicke censure ende bedanckinghe van de E. E. heeren commissarissen is de vergaederinge met dancsegginghe tot God eendrachtelick besloten ende geeyndicht den 13en Augusti anno 1604 voor den middach, ende de acten, daervan gemaeckt, onderteeckent wt den naem des gantschen sijnodi ende bij last desselven door de praesidem, assessorem ende scribam.

Franciscus Lansbergius, hujus synodi praeses.
Joh. Dibbetzius, assessor.
Daniel Dolegius, scriba.

Acta synodi provincialis der kercken van Suydhollant, gehouden in den jare onses Heeren 1605 *binnen Rotterdam.*

Anno 1605 den xxx[en] Aug. zyn na orden der kercken in des Heeren name vergadert binnen Rotterdam de gedeputeerde der kercken van Suydhollant, namelyck:

Uyt den classe van Dordrecht:

Joannes Becius,	predicant tot	Dordrecht,
Joannes Bisschop,	predicant tot	Geertrudenberge,
Michael Hogius,	predicant tot	Streefkercke,

Arent Cornelissz Cool, ouderlingh tot Dordrecht.

Uyt den classe van Delff:

Daniel Dolegius,	predicant tot	Delff,
Petrus Lauwijck,	predicant tot	Naeldwyck,
Isaacus Neranus,	predicant tot	Vlaerdingen,

Michael Balde, ouderlingh tot Delff.

Uyt den classe van Leyden:

Festus Hommius,	predicant tot	Leyden,
David Jacobi,	predicant tot	Catwyck op den Rijn,
Michael Joannis,	predicant tot	Voorschoten,

D. D. Paulus Merula, ouderlingh tot Leyden.

Uyt den classe van der Goude:

Theodoricus Hermanni,	predicant tot	Goude,
Andreas Strangerus,	predicant tot	Oudewater,
Lambertus Jemmingius,	predicant tot	Morendrecht,

Gerrit van Galen, ouderlingh tot Oudewater.

Uyt den classe van Rotterdam:

Ruardus Acronius,	predicant tot	Schiedam,
Nicolaus Grevinckhovius,	predicant tot	Rotterdam,
Jacobus Taurinus,	predicant tot	Delfshaven,

Guijliame Schaeltgens, ouderlingh tot Rotterdam.

Uyt den classe van Gorchum:

Jodocus Geisteranus,	predicant tot	Gorchum,
Hermannus Bergaeus,	predicant tot	Culenbergh,
Nicolaus Petri,	predicant tot	Heusden,

Adam Servaes, ouderlingh tot Gorchum.

Uyt den classe van den Briel:

Theophilus Ryckewaert, Joannes Heuckelom, Petrus Pilius,	predicant in	den Briel, Middelhernisch, Heer Symonshaven,

Jan Willemsz Verdam, ouderlingh in den Briel.

Uyt den classe van den Hage:

Libertus Fraxinus, Arnoldus Swalmius, Abrahamus Leeuwius,	predicant in	den Hage, sGravensande, Rijswyck,

Mr. Roelant de Waert, ouderlingh in den Hage.

Uyt den classe van Woerden:

Petrus de Bricquigni, Henricus Reineri, Philippus Ruijl,	predicant tot	Woerden, Noorden, Sevenhoven,

Philippe le Febure, ouderlingh tot Woerden.

Die vergaderinge aengevangen synde met aenroepinge van des Heeren h. name, is vercoren praeses D. Libertus Fraxinus, een assessor D. Joannes Becius, ende een actuarius Festus Hommius.

Die brieven van credencie syn gelesen ende goetgekent, mits dat de gecommitteerde uyt den classe van Leijden vermaent syn, also men verstont, dat de gedeputeerde dienaer uijt de stat niet by den classe maer bij de kercke van Leijden genomineert wort, hetwelcke in geen andere classen en geschiet, dat sy sich voortaen zullen conformeren daerin met het gebruyck van andere classen, waertoe men oock die kercke van Leyden sal soecken beleefdelyck te induceren. De classen syn oock vermaent voortaen neerstelyck te letten, dat die brieven van credencie behoorlyck worden onderteijckent.

De heeren Staten hebben ooc daer gesonden met brieven van credencie hun gecommitteerden, den ernstfesten, godsaligen ende hooghgeleerden Mr. Cornelis van der Nieustat ende Rombout Hoogerbeetz, raden ordinaris in den Hoogen Rade van Hollant. Desgelyx de synodi provinciales van Gelderlant ende Noorthollant: D. Henricum Leonem, predicant tot Bommel, ende D. Joannem Bogardum, predicant tot Haerlem, ende Jacobum Roelandi, predicant tot Amsterdam, om te onderhouden die aengevangene ende stichtige correspondentie.

Die propositie is gedaen van Petro de Bricquigni wt den cxxxiii psal., die daerover van syne goede vermaninge bedanckt is geweest by den praesidem.

Artic. 1.

Die gedeputeerde des sijnodi hebben gerapporteert, dat sy gesamentlyc met den gedeputeerden des Noorthollantschen synodi, denselven last hebbende, zeer instantelyck hebben aengehouden aen den heeren Staten Generael om te becomen acte van consent tot het houden des synodi nationalis, maer dat de heeren Staten Generael daertoe alsnoch niet en hadden connen verstaen uijt oorzake voornamelyck omdat de Staten der provincie van Uytrecht int besonder daertoe niet en hadden bewillight. Dat sy gedeputeerde voorsz. darom volgens haren last naer Uytrecht gereijst sijn ende, geassisteert synde met den dienaren des godd. woorts aldaer, versocht hebben aen den Staten derselver provincie, also nu alle andere provincien geconsenteert hebben, dat harer E. Mogh[t]. daertoe oock mede haer consent souden willen dragen, opdat so noodige sake niet langer opgehouden en worde. Ende dat sy aldaer van den heeren Staten der provincie van Uytrecht eyndelyck daertoe consent verworven hebben, dewelcke mitsdien verclaerden, dat sy de sake noodich achteden ende gevoelden, dat alles ter goeder trouwe gehandelt worde. Dat sy gedeputeerde hierop hebben willen aenhouden aen den heeren Staten Generael, maer dat het voor die tyt niet geraetsaem gevonden en worde, overmits eenige van de provincien niet tegenwoordich en waren ende hiervan niet dan in volle vergaderinge resolutie en soude genomen worden. Hierop is goetgevonden, dat de gedeputeerde des sijnodi belast sullen blijven om met den gedeputeerden des Noorthollantschen synodi ende de kercke van Amsterdam dese zake by den heeren Staten Generael op het vlijtighst ende gevougelijxt te voorderen.

Art. 2.

Also Gillis van Couwenburch hemselven heeft ingedrongen tot Zulicom in de Bommelerweyrt, syn de broeders van Gelderlant vermaent te willen letten op zulcken eenen geexcommuniceerden lantlooper, dat hij daer geen schade en doe. Die van Dordrecht syn oock vermaent te willen letten op eenen verloopen monick, genaemt Joannes Gosuinus, die op de Swaluwe compt prediken sonder beroepinge.

Artic. 3.

Overmits sijn Genade van Hohenlo den meesten tyt van den jare absent is geweest, en hebben die gedeputeerde des synodi geen gelegentheyt gehad om aen syne Genade te versoucken, dat de dienaren des godd. woorts int graefschap van Buren zouden mogen resorteren onder de synode van Suydhollant. Is derhalven goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi belast zullen blyven om tselve ter gelegentheyt te versoucken.

Artic. 4.

Dewijle men nu goede hope heeft om den synodum nationalem te beco-

men, is goetgevonden tot op deselve te laten berusten het versouck tot correspondentie met den synoden van andere provincien.

Artic. 5.

D. D. JACOBUS ARMINIUS, aengesproken uyt den name der gedeputeerden des synodi, heeft belooft het werck tegen de Wederdoopers te beneijrstigen, soveel hem doenlyck sal wesen.

Artic. 6.

Also de excommunicatie van CASPAR COOLHAES niet gevougelyck heeft connen int werck gestelt werden tot Amsterdam, omdat hij noyt een litmaet der NoortholIantscher kercken en is geweest noch oock in eenige kercken van Suydhollant, omdat syn fauten sedert gecommitteert daer niet gevallen noch bekent en zijn, so is goetgevonden, dewyle dese sake in synodo nationali van selfs sal voorcomen int herlesen der acten, dat men de sake sal laten berusten tot op den synodum nationalem.

Artic. 7.

Die wederlegginge der redenen, warom men gedoopte met ongedoopte wel sal mogen trouwen, gestelt van JOANNE BECIO, is in de vergaderinge gelesen, ende sal elcke classi een copije daervan toegesonden werden om beneffens het ander schrift D. BECII, daertegen gestelt, int besonder geexamineert te worden.

Artic. 8.

D. REGINALDUS DONTECLOC sal van de broeders van Delff, waer hij nu woont, gebeden worden om neerstelijck voort te varen int werck tegen de waerseggers ende besweyrders. Ende deselve sullen hem, des noot synde, daerin behulpich wesen.

Artic. 9.

De classis van Gorchum sal arbeijden, dat Heuckelom met een bequaem dienaer des woorts sal mogen voorsien worden.

Artic. 10.

TILMANNUS CUPUS, dienaer des godd. woorts tot Nieupoort, heeft versocht, dat hem onder recepisse soude mogen ter hant gestelt werden de acten van alle synoden ende een register van alle namen der dienaren des godd. woorts, die in dese onse Nederlantsche Gereformeerde kercken oijt gedient hebben, met aenteyckeninge van haer gelegentheyt, wat sy geweest syn eer sy tot den dienst gecomen syn, hoe sy daerin sich hebben gedragen ende diergelycke, om hem te mogen dienen in seker werck, dwelc hij voorgenomen heeft te maken van den stant der reformatie in Nederlant. Daerop is goetgevonden, dat de gedeputeerde des sijnodi dit begonnen werc eerst sullen visiteren ende ter naester sijnodale vergaderinge rapport doen,

hoedanich dit werck soude mogen zijn ende tot wat eynde aengestelt, opdat daerna geordeelt mach worden of het noodich ende stichtich sal wesen.

Artic. 11.

Belangende die oversettinge des bijbels, die door last ende versouck des synodi nationalis is opgeleyt D. ARNOLDO CORNELII ende D. WERNERO HELMICHIO, also ARNOLDUS sal. in den Heere is ontslapen, zal D. HELMICHIUS gebeden werden in dat werck te willen voortgaen met sulcke neersticheyt ende spoet, als bij hem doenlyck sal wesen, ende dat hem believe voortaen alle synodale vergaderingen van Zuyd- ende Noordhollant jaerlyx te vertoonen tgene bij hem dien jare sal gedaen wesen. Is oock noodich geacht D. HELMICHIUM te vermanen, dat hij int oversetten zal willen blijven bij de woorden van onse oude Duijtsche oversettinge, soveel eenighsins de waerheyt can lyden. Ende also D. WILHELMUS BAUDARTIUS, dienaer des woorts tot Zutphen, den synodo verclaerde, dat de synodus van Gelderlant goetgevonden hadde hem toe te laten om over te setten uijt Hooghduyts d'oversettinge des bijbels D. JOANNIS PISCATORIS, opdat men dese oversettinge zoude mogen gebruijcken, terwijle men d'ander is verwachtende, ende om voor te comen, dat deselve sonder ordre hier ofte daer door eenige druckers niet int werck geleyt en worde, ende also hij hierop versochte mede het advys deses sijnodi, is voor advys gegeven: nademael dit een zake is, die alle Neerlantsche kercken int gemeijn aengaet, dat de synodus niet en can goetvinden, dat ijemandt eenige oversettinge des bijbels ofte verbeteringe in de oversettinge int besonder ofte ooc door last eens particulieren synodi aenneme sonder last des synodi nationalis, gelyc de gedeputeerde der kercken van Noorthollant verclaerden, dat in haren synodo daervan sodanige een expresse resolutie was genomen.

Artic. 12.

De synodus heeft bevonden zeer dienstich ende noodich te wesen voor de kercke ende gerusticheyt derselver, tot weijringe van meerder scandalen ende swaricheden, den gedeputeerden des synodi te authorizeren om, des noot synde, bij inductie ende intercessie ofte tusschenspreken te arbeyden tot beslechtinge van alle differenten ende oneenicheden, die in de kercken souden mogen comen te ontstaen, om die so tydelijck neder te leggen als mogelyck sal wesen ende also voor te comen, dat de zaken tot geen ergerlyck verloop uijt en vallen, ende heeft darom tot dien eynde ende in sulcker vougen de gedeputeerde des sijnodi geauthorizeert mits desen, te meer dewijle ditselve van de E. M. heeren Staten door hare gecommitteerde nu voor de tweede mael seer ernstelijck was gerecommandeert ende oock in verscheijdene voorgaende synoden genoechsaem geresolveert.

Artic. 13.

De classen blijven belast om aen te teyckenen alle historische memorien belangende de saken der kercken in dese landen, om deselve over te senden aen D. D. PAULUM MERULAM, opdat hij, een warachtigh bericht der saken hebbende, daerna sich beter moge regulieren in syne Neerlantsche historien welcke hij schrijft wt last der Staten Generael, daerbeneven om aen de gedeputeerde des sijnodi over te senden wat in de historie van IMM. DEMETRIO in kerckelycke geschiedenissen niet warachtich zoude mogen bevonden worden.

Artic. 14.

MATTHIJS PIETERSSZ, dienaer des woorts Gods tot Barendrecht, heeft hem beclaeght over d'uijtsprake des classis van Dordrecht, bij welcke goetgevonden was, dat hij van die plaetse zoude moeten vertrecken. De synodus gehoort hebbende syne redenen ende de wederredenen des classis van Dordrecht ende door twee gecommitteerde van de gelegentheyt der gemeynte in loco informatie genomen hebbende ende bevindende, dat hij selve vrijwillighlyck in de classe belooft heeft te vertrecken ende dat die gelegentheyt also bevonden wort, dat hij aldaer ter plaetse apparentelyc geen stichtinge en zal connen doen, is goetgevonden, dat MATTHYS PIETERSSZ om der vrede ende stichtinge wille van Barendrecht zal vertrecken, nadat hij in tegenwoordicheyt van twee dienaren aldaer een vreedsame predicatie tot afscheyt zal gedaen hebben. Ende het classis van Dordrecht zal tot synen profyt den dienst waernemen ende hem versorgen met huijshuere tot Meij eerstcomende. Zal ooc hij MATTHYS PIETERSSZ gehouden syn d'eerste beroepinge, die hem gepresenteert sal worden, aen te nemen. Ende dit sal der gemeynte van Barendrecht door D. LANSBERGIUM ende HENRICUM ARNOLDI aengedient werden, die deselve oock vermanen sullen over de wrevelickheyt tegen haren predicant voorsz..

Artic. 15.

Sommige van den magistraet ende kerckenraet van Charlois ende Catendrecht hebben bij requeste ende mondelingh versocht, dat JOANNES ISERMANNUS, die bij ordeel des classis van Rotterdam ende door zyn eygen bewillinge geremoveert was van den dienst des woorts binnen Charlois, van haer wederom van nieus beroepen synde, zoude mogen hen toegevought worden of dat men hen soude willen verclaren die redenen, warom hij van daer was geremoveert geweest. De synodus, hierop gehoort hebbende den classem van Rotterdam, ISERMANNUM zelve ende andere uijt den magistraet ende kerckenraet van Charlois, gelesen hebbende die proceduren, die tegen ISERMANNUM zyn gevallen ende alles, wat meer diende aengemerckt ende ondersocht, in de vreese des Heeren rypelyck overwogen hebbende, heeft

verclaert, dat de classis van Rotterdam gewichtige redenen gehadt heeft om tegen Isermannum also te procederen gelyck gedaen is, dat dese beroepinge gants onwettigh is ende strijdende tegen de orden der kercke, ende al waert dat deselve oock wettelyck soude mogen aengeleght syn, dat de synodus evenwel niet en can bevinden, dat in dese gelegentheyt deselve voor de kercke van Charlois stichtich ende vruchtbaer sal wesen, dat darom die gemeynte van Charlois van dese beroepinge sal desisteren ende arbeyden om met goeden vrede eendrachtelyck een ander beroepinge te doen op een ander bequaem dienaer des godd. woorts. Ende indien sulx met goeden eendracht niet en sal connen geschieden bij de gemeente, dat alsdan de gedeputeerde des synodi met advijs der naestgelegener classen de beroepinge sullen doen; dat Isermannus tot den dienst des godd. woorts op een ander plaetse wel sal mogen gepromoveert worden, maer niet voordat de gemeynte van Charlois sal wesen met een ander dienaer des woorts voorsien; dat hij, hem ondertusschen christelyc dragende, so daerna op hem eenige beroepinge gedaen wort, van het classis van Rotterdam met advijs der gedeputeerden des sijnodi attestatie sal becommen. Ende onder des sal het staen ter discretie des classis van Rotterdam, waer hij sal woonen ende hoelangh hij syn gagie sal trecken, mits dat tselve hem niet langer sal toegelaten worden als tot den eersten Januarij eerstcomende. Al hetwelcke voorsz. Isermannus danckelyck heeft aengenomen ende belooft na te comen, gelyck mede zijn beste te doen, dat die van Charlois mogen wederom tot vrede gebracht worden.

Artic. 16.

De gedeputeerde des synodi sullen op het aenschrijven van den kerckenraet van Leyden noch aenhouden bij de E. M. heeren Staten, dat het onwettigh huwelyck, gecontraheert tot Leijden tusschen een nichte ende couden oom, door harer E. authoriteyt zoude mogen gerescindeert werden ende dat de E. M. Staten believe in de huwelijcksche ordonnancie uijt te drucken desen casum: dat niemand zyner overledene huijsvrouwen susters ofte broeders dochter ende vice versa en zal mogen trouwen. Ende sullen den heeren Staten vertoonen, dat onlanx sodanige huwelycken veel gevallen syn met grooter ergernisse.

Artic. 17.

De synodus heeft raedsaem ende gants noodich bevonden, dat gerenoveert ende bij allen classen neerstelyck onderhouden worde de resolutie des synodi van Rotterdam, gehouden int jaer XVᶜLXXXI, die genomen is op het oversien des eersten artikels aent vierde capittel des synodi nationalis, gehouden tot Dordrecht anno 1578, met dese woorden: dat tselve artikel sal niet alleen om de eenicheyt der leere maer ooc om de gesont-

heyt derselver te betuijgen int werck gestelt worden. Ende so tot eeniger tyt een de minste suspicie over eenen dienaer viele in eenige stucken der leere, is des synodi ernstige vermaninge, dat de classis met sulcken dienaer in hare vergaderinge van de stucken der leere sal handelen, opdat sy versekeringe hebbe van sulcken dienaer. Ende een dienaer, die in de leere reijn is, en sal hierin geen swaricheyt maken, ende een, die swaricheijt mochte hebben, can door dit middel uijt onverstant geholpen worden.

Artic. 18.

De classen sullen goede zorge dragen, dat die visitatien der kercken van den visitatoribus met grooter neersticheyt ende getrouwicheijt mogen gedaen worden. Ende tot dien eynde sullen den classen van nieus overgesonden worden die copijen van d'instructien der visitatoren, opdat sy daerna sich behoorlijck mogen regulieren.

Artic. 19.

Opdat eenmael d'oude clachten van prophanatien der sabbath- ende biddagen, rhetoryckspelen, kermissen, oeffeningen der pauselycker superstitien ende andere diergelycke ongeregeltheden, nu meermaels in den synodo voorgewent, zouden mogen gebetert worden, en heeft de synodus vooralsnoch geen bequaemer middel connen vinden als dese, namelyck dat de respective kercken, waer eenigh gebreck gevonden wort, bij hare overheden eerst zullen neerstelyck aenhouden tot weyringe ofte beteringe derselver, ende indien zulcx niet en can bij haer te wege gebracht werden, dat alsdan den gedeputeerden des synodi die abusen sullen overgesonden worden met aenteyckeninge der voornaemster omstandicheden. Ende zullen die gedeputeerde voorsz. doorlesen die placaten der heeren Staten, oude ende nieuwe, om te sien, tegen wat abusen, die kerckelyck sijn, de heeren Staten nu alreede souden mogen hebben bij placate ordre gestelt, ende sullen zulx allen classen bekent maken. Ende indien men alsdan bevint, dat d'officieren haer ampt int wtvoeren niet en doen, zo sal men versoucken aen den Raed Provinciael, dat sodanige officieren daertoe mogen geconstringeert werden. Indien noch tegen eenige abusen by placate van den heeren Staten niet en soude mogen voorsien wesen, sullen die gedeputeerde des synodi versoucken aen de heeren Staten, dat daervan ordonnancie soude mogen gemaect werden, mits dat sij den heeren Staten niet meer dan eenige weynige, de aldergewichtighste stucken tseffens, zullen voordragen.

Artic. 20.

Om te verhinderen der Martinisten aenwas en can vooralsnoch geen beter middel gevonden worden, als beraemt is in synodo Woerdana des voorleden jaers, art. 15, waertoe mede dienstich geacht wort het schrift, tot dien eynde van D. Casparo Grevinckhovio gestelt ende uytgegeven,

ende dit alles totdat in synodo nationali bequamer middelen sullen mogen gevonden worden.

Artic. 21.

Die gedeputeerde des synodi zullen aenhouden by den heeren Staten, dat op den Hollantschen bodem geen papen in dienst geleden en worden, maer dat den E. heeren Staten believe gagien te verleenen, opdat die plaetsen overal, soveel doenlyc sal wesen, met bequame ende Gereformeerde dienaers des godd. woorts mogen voorsien worden. Ende sullen oock versoucken aen den E. heeren raden van den Staten Generael dat alle predicanten ter plaetsen, die onder des vijants contributie syn, savegarde vercrijgen.

Artic. 22.

Zij sullen oock versoucken, dat in de uijtschrijvinge der biddagen alle verbodene ongeregeltheden mogen wtgedruckt ende niet alleen onder maer oock buijten de predicatien verboden worden; item, dat de boucken van DAVID JORIS ende HENDRICK NICLAES, synde vol blasphemien, allen bouckdruckers ende boucvercoopers te drucken ende te coope te houden opentlyc ofte heijmelyck verboden mogen worden; item, dat de E. M. heeren Staten believe opt stuck vant huwelyck ordonnancie te maken ende te publiceren, opdat alle schandelijcke abusen ende ongeregeltheden, die dagelyx int huwelyck voorvallen ende vermeerderen, mogen geweyrt worden.

Artic. 23.

Overmits het versouck van de algemeene verhooginge der gagien der dienaren ten platten lande nu dryemael bij den E. heeren Staten afgeslagen is, en wort niet geraden gevonden van nieus wederom daertoe aen te houden. Maer de dienaren des woorts, die gebreck hebben, sullen mogen met kennisse des classis ofte haerer gedeputeerden aen de heeren Staten int besonder sich addresseren. Ende so ijemand bevonden wort ijet te versoucken zonder derselver kennisse, die sal daerover gecensureert worden.

Artic. 24.

De synodus verstaet, dat tegenwoordelyck van de swaricheyt, geroert int sevende gravamen, niet en can bequamelyck gehandelt worden om redenen, maer dat de kercken ende classen neerstige sorge sullen dragen om de suijverheyt der leere eendrachtelyck onder haer in goeden vrede te onderhouden volgens den 17en artikel voorgaende. Ende dat de gedeputeerde deses synodi, mitsgaders de gedeputeerde des Noorthollantschen sijnodi, die daertoe mede bij desen versocht werden, neerstich ondersouck sullen doen van alle puncten, waerover in de universiteyt van Leyden ofte eenige kercken eenighsins swarigheyt zoude gemaect worden, ende alsdan aen de heeren curateurs der universiteyt van Leyden ofte de heeren Staten versoucken, dat de professores facultatis theologicae tot Leyden, tot verdedinge van haer

eere ende vrede der kercken, over deselve haer gevoelen rondelyck willen verclaren. Indien bij de professores verclaringe gedaen wort, dat deselve aen allen classen door den gedeputeerden des sijnodi sal overgesonden worden om alle suspicien te weyren ende de kercken in ruste te stellen, maer so de professores ofte ijemant onder haer sulx soude mogen weijgeren, dat alsdan beneffens de gedeputeerde des synodi uijt allen classen een sal worden gecommitteert om met gemeyner advijsen voortaen in de sake te doen, gelijck de noot ende stichtinge sal vereijsschen, dewijle door het onseker verwachten des synodi nationalis de zake niet en dient opgehouden te worden, uijt vreese van meerder swaricheden.

Artic. 25.

De synodus en can niet verstaen, dat een vrij ongehillickte persoon gehouden sal wesen te trouwen een dochter, die hij beslapen heeft. Ende so de dochter soude mogen pretenderen, dat haer voor den bijslaep belofte van trouwe gedaen is, dat deselve sal moeten bij de magistraet door afneminge van eede beslecht worden.

Artic. 26.

Men sal voortaen in alle kercken soveel doenlyck is onderhouden die opteyckeninge van de namen der gedoopten, mitsgaders der ouderen ende getuijgen ende des tyts, gelijck in sommige kercken geschiet ende in synodo nationali is geresolveert.

Artic. 27.

De gedeputeerde des synodi zullen versoucken aen de heeren Staten, dat hare E. gelieve ordre te stellen op het langh ende nalatigh uijtstellen der solemnisatie des huwelijx, nadat de geboden syn gegeven, waeruijt veel swaricheden connen ontstaen.

Artic. 28.

De classis, daer het synodus sal gehouden worden, sal met alle discretie daerop letten, dat de gecommitteerde der classen, die op den synodum verschijnen, niet gefouriert en worden, so het doenlyck ende gelegen is, in openbare herbergen maer by de dienaren des woorts ofte andere eerlycke borgers.

Artic. 29.

So een van twee persoonen, die na wettigen ondertrou haer drije huwelyxsche geboden gehad hebben, doodelyck cranck wierde ende opt bedde begeerde van eenen dienaer des woorts getrout te worden, datselve zal mogen van de dienaren des woorts gedaen worden, mits dat het geschiede met kennisse des magistraets ende ten overstaen van eenige uijt den kerckenraet.

Artic. 30.

Het ware goet, om veel frauden ende misbruijcken te verhoeden, dat de dienaren des goddelycken woorts mochten staen over de rekeninge van de kerckelycke goederen ten platten lande. Ende darom, waer het bequamelyck geschieden can, zullen die dienaren des woorts arbeyden om tot het aenhooren der rekeninge gevougelyck te mogen toegelaten worden.

Artic. 31.

Die beschrijvinge des synodi zal blyven vooralsnoch bij den classe sijnodael, dewelcke vermaent sal wesen deselve tydelyck te doen.

Artic. 32.

Geen studenten ofte proponenten en zullen voortaen mogen toegelaten worden om te aenhooren eenich examen der beroepenen dienaren.

Artic. 33.

Zedert het houden des laetstledenen synodi tot Woerden, anno 1604, tot desen sijnodum toe, syn geexamineert ende tot den dienst des godd. woorts toegelaten:

In den classe van Dordrecht:

Isaacus Heynsbergius, } om te dienen { op den Fienaert.
Cornelius Simonis van Gesel, } om te dienen { op Strijen.

In den classe van Delff:

Abrahamus Vlietius, om te dienen tot Maeslant.

In den classe van Rotterdam:

Hugo Beyerus, } om te dienen tot { Hilligersberge.
Elbasar Swalmius, } om te dienen tot { Poortegael.

In den classe van Gorchum:

Frederick Isebrantsez, om te dienen in Heycop.

In den classe van den Briel:

Sibrandus Sixti Frisius, om te dienen in d'Oudetonge.

In den classe van Woerden:

Wouter Cornelissz, om te dienen tot Sluijpwyck.

Artic. 34.

Visitatores classium zullen wesen voor dit jaer

in den classe van

Dordrecht: Michael Hogius ende Balthasar Lydius;
Delff: Daniel Dolegius ende Isaacus Neranus;
Leyden: Adolphus Spranckhusius ende Esaias Gallus;
Goude: Lambertus Jemmingius ende Theodoricus Hermanni;
Rotterdam: Nathanael Merlandus ende Nicolaus Grevinchovius;

Gorchum: PETRUS LEEUWIUS ende GEDEON SONNEVELT;
Briel: THEOPHILUS RYCKEWAERT ende CORNELIUS DAMMAN;
Hage: LIBERTUS FRAXINUS ende WIJNANDUS SCHUIJLIUS;
Woerden: CORNELIUS MARTINI ende PETRUS PETREIUS.

Artic. 35.

Tot gedeputeerde des synodi zijn vercoren, beneffens FRANCISCUS LANSBERGIUS ende DANIEL DOLEGIUS, JOANNES DIBBETZIUS ende FESTUS HOMMIUS.

Artic. 36.

Syn oock gedeputeert op den synodum van Gelderlant PETRUS DE BRICQUIGNI; op den synodum van Noorthollant, beneffens DANIEL DOLEGIUS, JOANNES BECIUS, ende op den synodum van Groningerlant RUARDUS ACRONIUS.

Artic. 37.

De classis van Rotterdam zal wesen synodael, ende de synodale vermaninge sal geschieden van eenen uyt den classe van Delff int bijeencomen ende van eenen wt den classe van Leyden int scheyden des naesten synodi.

Artic. 38.

Nadat censura morum gehouden ende een vermaninge gedaen is van JOANNE BECIO uijt 2 Cor. 4 versen 1, 2, is de vergaderinge met gemeene gebeden ende dancksegginge tot God besloten ende na bedanckinge der heeren gecommitteerden gescheyden op den VI^en Semptembris anno 1605.

Aldus gedaen ende besloten in de synodale vergaderinge van Suydhollandt binnen Rotterdam in den jare ende dage voorss. ende tot bevestinge der waerheyt uijt last ende in den name der gantscher vergaderinge geteyckent by ons

LIBERTUS FRAXINUS, synodi praeses.
JOHANNES BECIUS, assessor ss.
FESTUS HOMMIUS, synodi actuarius.

Acta synodi particularis van Suydthollandt, gehouden tot Gorichum ende begonnen den 8 *Augusti* 1606.

Nae den gebede tot Godt door JOHANNEM BECIUM, assessorem des voorgaenden synodi, gedaen, sijn bij den broederen, dienaren des woorts Goods ende ouderlingen, vercoren tot praesidem deses synodi D. JOANNES BECIUS voorsz., tot assessorem JOHANNES BERNARDI [1]) ende tot scribam CASPARUS GREVINCHOVIUS.

De dienaren des woorts Goods ende ouderlingen, tot desen sijnodum verschenen, sijn geweest dese:

Uijt den classe van Dordrecht: JOHANNES BECIUS, D. HENRICUS BOXHORNIUS en HENRICUS SWALMIUS junior, dienaren des woorts Goods tot Dordrecht, Breda ende Beijerlandt respective, ende WILLEM PETERSZ, ouderlinck tot Dordrecht.

Uijt den classe van Delff: JOANNES BERNARDI [2]), ISAACUS NERANUS ende HENRICUS PROELIUS, dienaren des woorts respective tot Delff, Vlaerdingen ende Pijnaecker, ende BORGER JANSZ, ouderlinck der kercke tot Delff.

Uijt den classe van Leiden: D. EGBERTUS AEMILII, JOHANNES NOBELIUS ende FLORENTIUS MARCI, dienaren des woorts respective tot Leiden, Koukercke ende Ougstgeest, ende WILHELMUS CODDAEUS, professor, ouderlinck tot Leiden.

Uijt den classe ter Goude: D. HERMANNUS HERBERTII, LEVINUS VAN DEN BORRE en ANDREAS STANGERUS, dienaren ter Goude, Schoonhoven, Oudewater, ende JOHAN ADRIAENSZ, ouderlinck der kercke tot Schoonhoven.

Uyt den classe van Rotterdam: D. CASPARUS GREVINCHOVIUS, NATHANAEL MARLANDI ende D. HENRICUS SWALMIUS senior, dienaren tot Rotterdam, Schiedam ende Bleiswijck, ende PETER JANSZ NESCH, ouderlinck tot Schiedam.

Uyt den classe van Gorichum: JODOCUS GEYSTERANUS, JOHANNES ANDELLIUS, REINERUS REINIERSZ, dienaren tot Gorichum, Meerkercke ende Hardinxvelt, ende ABRAHAM TEN HAGEN, ouderlinck tot Woudrichem.

Uyt den classe van den Briel: WILLEM KRYNSZ, JACOBUS FLORIANUS ende PETRUS PILIUS, dienaren ten Briel, Suydtlant ende Plate, ende FREDERICH CORNELISZ, ouderlinck ten Briele.

---

[1]) „Bernardi" O heeft „Berendtsz." [2]) „Bernardi" O heeft „Berndtsz".

Uyt den classe van sGravenhaege: D. JOHANNES UYTENBOGAERT, ABRAHAMUS LEWIUS en WINANDUS SCHUILIUS, dienaren in sGravenhage, Rijswijck ende Schevelingen.

Uyt den classe van Woerden: PETRUS PETREIUS, GYSLAN DE SEGERS VAN WASSENHOVEN ende JACOBUS WILHELMI, dienaren tot Woerden, Bodegraven ende Arlanderveen, ende GIJSBRECHT JANSZ VAN CAMERICK, ouderlinck tot Woerden.

Uyt het graefschap van Buijren, Iselstein etc.: GERARDUS VERSTEGIUS ende JOHANNES HENRICI, dienaren tot Buijren ende Schoonrewuerden.

Sijn vorder in dese vergaderinge verschenen van wegen de heren Staten van Hollant ende Westvrieslandt de hoochgeleerde, welwyse heren, mijnheren ende meesters ROMBOUT HOGERBETZ ende NICOLAUS CROMHOUT, raden ordinaris in den Hoogen ende Provincialen Raden van Hollandt respective, om volgende haere Ed. credentie ende commissie regart te nemen in desen sijnodo geen politijke saken noch eenige saken, den standt der kercke int gemeen aengaende, noch andere dan die, bij den particulieren kercken tot noch toe gehandelt sijnde, niet en hebben connen beslichtet worden ofte waeruijt eenige onruste, scheuringe ofte oneenicheit soude moegen rijsen, af te handelen, doende van alles rapport nae behoeren.

Sijn alsnoch gecompareert met behoorlicke credentiebrieven tot dese vergaderinge D. HENRICUS COCHLEARIUS, dienaer der kercke tot Nimwegen, gesonden van wegen des synodi van Gelderlandt ende Sutphen; D. BERNARDUS THEODORICI NORDANUS, dienaer der kercke tot Groningen, van wegen des sijnodi van Groningen, Ommelanden etc.; JOHANNES NICASIUS, dienaer der kercke tot Middelshum, is absent gebleven ende geexcuseert; D. JACOBUS ROLANDUS ende HERMANNUS GERARDI, dienaren tot Amsterdam ende Enchuisen, van wegen des synodi van Noorthollandt. Ende sijn alle te samen der vergaderinge geweest lief ende aengenaem.

De credentiebrieven van allen gecommitteerden, heren, dienaren ende ouderlingen, sijn gelesen ende goetgekent, alleenlick dat de classis van sGravenhaege sich geexcuseert heeft voor desen geen ouderlinck te hebben conen senden, belovende nochtans in toecomende tijden (opdat dit in geen consequentie getrocken en werde) daerin te voorsien. Ende is mede geresolveert, dat voortaen de credentiebrieven, ten minsten van twee welbekende dienaren ofte van een dienaer met den zegel des classis onderteeckent ofte bevesticht, tot desen sijnodum sullen gesonden werden.

JOHANNES BERNARDI heeft gedaen uijt name des classis van Delff ende in plaetze ALBERTI VAN OSTERWYCK, cranck sijnde, de vermaninge voor ende tot een beginsel des sijnodi uyt Rom. 16 vs. 17, 18: Ick bidde u broeders, hebt acht op degene, die tweedracht ende ergernisse maken, etc.. Ende heeft hem de vergaderinge seer bedanckt.

Is goetgevonden de vergaderinge te houden des voormiddaegs van acht tot elff ende des naemiddaegs van twee tot vijff uyren.

1.

Dienaren des graefschaps van Buyren. — De dienaren des graefschaps ende heerlicheden van Buijren, Leerdam, Iselstein etc. sijn ingestaen bij den sijnodum, overgegeven hebbende hare credentie neffens zeeckere remonstrantie van den standt harer kercken, doende haer onschult, dat se seeckere jaren lanck tot den classem van Gorichum (daeronder sij geresorteert hadden) ende tot den sijnodum niet en waren gecomen overmits beletsel ende interdictie bij sijn Ghen. VAN HOOHENLOO, hoger memorien, ende dat se alsnu beschreven zijnde ende haer Ghen. VAN BUIJREN, soe van de gedeputeerden des sijnodi als henluijden aengesproken sijnde ende versocht, mochte lijden ende tevreden was (gelijck ooc D. UYTENBOGAERT verclaerde uijt haer Ghen. mondelinge onlancx verstaen te hebben) dat de dienaren, onder haer gebiet geseten, mochten comen tot den sijnodum van Suijdthollandt, doch dat haer Ghen. geen schriftelicke acte ofte ordonnantien om politike consideratien wille haren dienaren en conde geven. Ende bedenckende, off dese comparitie henluijden schier morgen mochte dienen tot naedeel in hunlieder bedieninge, versochten sij bij den sijnodo raet ende advijs ende hen in desen voor te staen. Soe ist dat de sijnodus raetsaem ende goet gevonden heeft de voornoembde dienaren bij provisie tot dese vergaderinge toe te laten in alsulcke hare gestalte ende als andere dienaren stemme te hebben, ende in gevalle van swaricheit (welcke de sijnodus wel verhoept neen) hen alle addres bij intercessie bij haere Ghen. VAN BUIJREN te doen, welverstaende dat de dienaren van Buijren, Iselstein etc. onder desen sijnodo tot op den generalen sijnodum bij provisie resorteren ende blijven sullen, mits onderhoudende goede kerckenordeninge ende correspondentie met den kercken deses sijnodi, comende voortaen tot het sijnodum met twee dienaren, gelijck sij alsnu gedaen hebben, ende staende onder de inspectie des sijnodi van Suijdthollant ende gedeputeerden desselven, gelijck andere kercken, ter tydt ende wijle in generali sijnodo anders, regart nemende op de plaetsen ende dienaeren der kercken [1]) voornoempt, geresolveert sal sijn, waarinne de

[1]) „dienaeren der kercken". Evenzoo L. O heeft „kercken der dienaren. Zoo ook H.

gecommitteerde dienaren van Buijren bewillicht ende alles getrouwelick nae te comen belooft hebben.

2.

Generale synodus. — Opt rapport der gedeputeerden des sijnodi van Suijdtholland, wat in de sake des generalen sijnodi gedaen was, hebben de kercken gaerne verstaen, dat bij haere Ed. Mog. mijnheren Staten Generael den kercken acte van consent des generalen synodi gegeven was; hebben ooc deselve geaccepteert. Evenwel alsoe dese sijnodus verstaen heeft, dat meerderdeels in den sijnoden der provincien swaricheden gemoveert worden over seeckere clausulen, in deselve acte begrepen, alsoe desen sijnodo uijt het rapport der gedeputeerden derselve gebleken is ende de kercken hen lieten beduncken, alsof men eenige novatie ende veranderinge voorhadde in saken der religie ofte lere, tot noch toe in den kercken door Goods genade geleert ende staende gehouden, maer dat desen sijnodo daervan bericht gedaen is, soe door den heren gecommitteerden als den gedeputeerden deses sijnodi, sulcx de meininge van haere Ed. Mog. niet te sijn, soe ist dat de sijnodus, persisterende bij de suijverheit der lere voorseit, nutte ende nodich hout allesins ende versoeckt, dat haere Ed. Mog. gelieve den kercken de hant te bieden om tot het houden des generalen sijnodi opt spoedichste te moegen comen, belastende den dienaren (diewelcke uyt den kercken deses sijnodi tot de convocatie praeparatorie, om te delibereren van den tijdt, plaetze ende manier desselven generalen sijnodi, comen sullen) te letten op de poincten, in de acte van consente voorss. begrepen, om hare Ed. Mog. goet bericht ende vergenuegen te doen ende niettemin goede toesicht te nemen, dat de kercken (twelck men verstaet de meininge van hare Ed. Moge ooc niet te sijn) niet en worden geprejudiceert, versoeckende midlerwijle dese sijnodus ende belastende de dienaren, diewelcke tot de convocatie praeparatorie verschijnen sullen, bij hare Ed. Mog. aen te houden ende te versoecken, dat derselver gelieven wille de woorden revisie der Confessie ende Catechismi (alhoewel de kercken verstaen, dat in den sijnodo generali de Confessie nae gewoenlicke wijse behoert hersien ende overwoegen te werden) te versoeten ende andere bequame ende minst quetselicke woorden in de acta ofte brieven van de beschrijvinge des generalen sijnodi aen allen den kercken in de respective provincien te stellen, om den wedersprekeren geen voetsel noch oirsake van novatie (alsof men aen de lere selfs twijvelde) noch ooc den swacken eenich naedencken ofte ergernisse dienaengaende te geven.

3.

Lamuyden. — Die van de kercke te Lamuijden hebben te kennen gegeven, hoe dat sij doende waren om te beroepen seeckeren dienaer des woorts

Goods met name JAN CORNELISZ, denwelcken hen ooc bij eenige dienaren haeres classis van Woerden gerecommendeert was, welcken sij ooc gehoort ende sijne gaven hen wel bevallen hadden, versoeckende dat de sijnodus hen willen toelaten om hem te beroepen, alsoe de classis van Wuerden haer hijrinne sochte te beletten ende haer eenen anderen, studiosum theologiae, was recommenderende, volgende, in regart van soedanige studenten, de goede meininge der Ed. heren Staten ende des sijnodi, alsoe sij seijden, den classem voor te wenden. Ende want die van den classe voorsz. gehoort sijnde, verclaerden dat sij met diversche van de voornaemste der kercke te Lamuijden versproken waren sonder raet des classis in desen niet te sullen doen, ende dat sij niettemin, onaengesien haer belofte, tegens den raet ende advijs des classis haren sin wilden volgen ende de classis daerom die van Lamuijden haerluijder ooge af te wenden van den dienaer voorsz., vermaent hadden, maer te vergeefs, dat de classis hijromme veroirsaeckt was haer tot den synodum te remitteren ende den synodo sommige vragen, desen aengaende, te laten voorstellen, soe ist dat de sijnodus verclaert heeft, dat de classis van Woerden heeft wel gedaen int promoveren der studenten theologiae voor anderen, maer alsoe die van Lamuijden ganschelick tot den voorsz. dienaer gesint sijn, is hen geconsenteert, konen sij hem met stichtinge crijgen, hem te moegen beroepen, welverstaende dat sij hare schult van hare haestige procedure dragen sullen ende vermaent werden vorder toe te sien, dat sij (gelijck alle kercken schuldich zijn) voortaen met goeden raet, oordeel ende correspondentie des classis in dese ende andere voorvallende saken handelen ende dat desen bij anderen in geen consequentie getrocken en sal werden.

4.

D. ARMINIUS *tegen de Wederdoperen.* — D. JACOBUS ARMINIUS wort alsnoch versocht bij desen, in de refutatie tegens den Wederdooperen te willen voortgaen ende specimina sijns aerbeits int licht te laten uijtgaen.

5.

Te letten op de redenen, waerom dat men ongedoopte personen niet trouwen en sal. — De kercken ende classen sullen letten op de redenen, waeromme dat men ongedoopte persoenen niet en sal moegen trouwen, om hijrvan den generalen sijnodo te kennen te geven, alsoe dese sake allen kercken int gemeen aengaet, blijvende niettemin de kercken bij tgene in desen, om geen gedoopte met ongedoopte te trouwen, volgende de acta der voorgaende synoden, geresolveert ende in observantie is, in haer geheel.

6.

DONTEKLOCK *wort versocht voort te gaen in tgene hem opgeleit was.* — Off wel schoen REGINALDUS DONTEKLOCK sijn excuse aen den sijnodum heeft

laten doen van sijne occupatien, waerdoor hij het tractaet, aen hem versocht nopende den tovenaren, besweerderen ende diergelijcke, niet en soude connen volbrengen, soe is nochtans goetgevonden, dat hij ter begeerte deses sijnodi (soeveele hem doenlick sijn sal) in dit werck wil voortgaen.

7.

Translatie des bibels. — In de translatie des bibels blijven de voorgaende resolutien in haer geheel, alsoe dat D. WERNERUS HELMICHIUS uijt name deses sijnodi door D. ROLANDUM, synen collegam, versocht sal werden om int goede aengevangen werck te continueren, welverstaende, dat de revisie van tgene bij hem gedaen sal sijn, blijven sal bij degene, die daertoe geordineert zijn, ende dat bij den aenstaenden generalen sijnodo ijemant, een ofte meer, hem sal tot hulpe bijgevoegt werden om de plaetze D. ARNOLDI CORNELII saliger mem. te vervullen, gelijck ooc mede bij desen sijnodo voor goet ingesien is, dat men met de oversettinge der translatie des bibels, gedaen bij D. PISCATOREM, int Nederduijtsche, mocht ophouden, totdat in den aenstaenden generalen synodo daerop ordre mach gestelt worden.

8.

Aenteickeninge der kerckelycke geschiedenissen. — De classes blijven alsnoch belast met het aentieckenen der historiale memorien van saken der kercken deser landen ende, soe ijemant ijet heeft, D. MERULAE toe te senden, alsmede soe ijemant ijet anders in de historie DEMETRII sal moegen bevonden hebben in saken den kercken aengaende.

9.

Nichte met haren kouden oom te trouwen. — Op zeeckere saken van houwelick, dat een nichte met haren kouden oom soude moegen trouwen off dat, sij getrout zijnde, sulck houwelick behoorde gerescindeert te worden, van welken casum de gedeputeerden des sijnodi verstaen hadden bij de heren Staten ende bij sommige professoren wat swaricheits gemoveert te sijn, soe is nochtans bevonden, dat niet alleene de heren Staten selfs desen casum in te willigen geweigert hebben, maer dat ooc deselvige in den civilen rechten ende bij ordonnantie van de policie deser landen verboden zij. Ende sullen daeromme de gedeputeerde des sijnodi (onaengesien eenige exempelen, diewelcke geen wet maken en connen) bij den heren Staten aenhouden, opdat, gelijck dese casus ende diergelijcke inclusive in de ordonnantie van de policie begrepen ende verboden is, bij ampliatie om der eenvoudiger, slechter luijden wille, die dit niet verstaen en connen, alsmede om der quaetwilligen wille, die hen somwijlen opposeren, door authoriteit van de heren Staten mach uijtdruckelycker gearresteert ende verboden werden.

10. Willem van Iseren. — Willem van Iseren, hebbende getuijchenisse der waerheit gegeven, alsoe bij voor den sijnodo verclaerde jegens eenen Mees Tonisz tot Culemborch, uijt den monde sijns neven, was in sijnen leven knecht Mees Thoenisz voorsz., waerom sij in verschil gecomen, beide van het avontmael des Heren gebleven, maer d'eene voor d'ander nae wederom tot den avontmale des Heren gecomen ende toegelaten waren, waerin eenige, alsoo Iseren seggen wilde, hen seer geargert hadden, maer is gebleken, soe uijt seeckere acte van den kerckenraet tot Culenborch als uijt de handelinge tusschen Iseren ende den kerckenraet voorsz., gedaen voor den classe van Gorichum, dat sij met malcanderen versoent ende malcanderen de hant daerop gegeven hadden, soe heeft de sijnodus Iseren voornoemt vermaent, dat hij in desen hem behoorde als onpartidich te dragen ende, hem gerust ende stille houdende, tot den avontmale des Heren gaen ende vorder de sake den Here ende der justitie laten bevolen zijn.

11.

Couwenberch. — Gillis van Couwenberch (alsoe Henricus Cochlearius van wegen des sijnodi van Gelderlant verclaert heeft) was ingedrongen wederom tot Zulickum in Bommelerwaert ende hadden die van Gelderlandt in sijn sake gedaen, doch dat het ontbrack aan d'executie bij den amptman derselve plaetze. Hadden ooc bovendien bevonden, dat Couwenberch, hen gevende schone woorden, midlerwijle toestont de lere David Joris. Ende sijn die van Gelderlant gebeden, gelijck ooc Henricus Cochlearius belooft heeft te beneerstigen, dat sulck eenen geremoveert worde.

12.

Joannes Gosuinus. — Johannem Gosuinum aengaende, diewelcke, een moninck, geweest zijnde, op de Swaluwe soude woonen ende met een bagijn in concubinaetschap leven, lerende het pausdom, ende alsoe eenige meinen, dat hij gagie soude hebben bij sijn Excellentie, is goetgevonden, dat D. Boxhornius met assistentie D. Uijtenbogaerdi ende eenen van den gedeputeerden des classis van Dordrecht hijrvan aen sijn Excellentie ende sijnen raet remonstreren ende aenhouden sullen, dat soedaenigen geweert worde.

13.

Formula visitationis. — Wat belangt de formulam visitationis of inspectionis der kercken in den classen, is belast den gedeputeerden des sijnodi deselve uijt den acten der generalen ende particularen synoden met de resolutien, voor desen geresolveert ofte besloten, mits aenwijsingen waer ende in wat synodo ende artikel dat sulcx besloten zij, te amplieren ende

den classibus toe te seinden, totdat in den generalen synodo naerder daerop gedisponeert sal sijn.

14.

Papen te removeren in Hollant ende dienaren in haer plaetze te bestellen. — Volgende den 21 artikel des laesten particularen sijnodi, 1605 tot Rotterdam, dat geen papen op den Hollantschen bodem haere pauselicke exercitie te oeffenen getolereert, maer bij den heren Staten gagie geordineert ende in haer plaetze goede Gereformeerde dienaeren in den kercken mochten gestelt worden, dat ooc dieselve onder sauvegarde ten platten lande sittende, mede begrepen moogen sijn ende vrij blijven, was bij den gedeputeerden des synodi geremonstreert ende bij haere Ed. Mog. diesaengaende wat gedaen. Maer, want hijrinne noch gebreck was, soe sijn de gedeputeerden des sijnodi belast, haere Ed. Mog. van tgene gedaen is te bedancken ende vorder aen te houden bij den Ed. Mog. heren Staten Generael of bij den Raet van Staten Generael, dat in de reste ordre gestelt ende versien mach worden, waervan de classis, daer het noodich is, den gedeputeerden des synodi in tijdts sullen overschrijven.

15.

Profanatien der sabbath-, vast- ende biddagen. — Insgelijcken sullen de gedeputeerden des sijnodi aenhouden, soe int particulier bij den heren advocaet ende den secretario der Ed. Mog. heren Staten van Hollant ende Westvrieslandt, dat de profanatien der sabbathen ende der vast- ende biddagen, diewelcke meer drinckdagen dan sabbath-, vast- ende biddagen bijnae geworden zijn, mochten geweert worden, doordien de officieren selfs tappers ende vele van hen der christelijcker religie niet wel toegedaen en sijn, om met meerder ernst ende last ofte peine deselve uijtgeschreven te worden, opsoeckende verder de oude placaten ende uijtschrijvingen, ooc missiven der E. heren Staten, expresselicken van de sabbathen of sondagen niet te profaneren uijtgegeven, om bij de classen of kercken int particulier haere magistraten in de steden ende ten platten lande hijrvan aen te spreken ende te vermanen, alsmede door de gedeputeerden des sijnodi aen de heren Staten ende het Hof Provinciael te remonstreren. Des werden de classes ende kercken vermaent bij desen, hebbende notable exempelen van misbruijcken, daervan waerachtich bericht zij, den gedeputeerden des synodi toe te schrijven, ten einde de misbruijcken mochten geremedieert worden. Hebben ooc mijnheren gecommitteerde den gedeputeerden des sijnodi beloeft te addresseren, dat sij die placaten, diewelcke tegen diese ende andere misbruijcken sijn uijtgegeven, moegen vercrijgen, om daervan den classen te adverteren, ende voorts te achtervolgen tgene art. 19 des laesten synodi, gehouden tot Rotterdam, geresolveert is.

16. *Incruipen der papen ende Jesuiten.* — Sullen alsnooh de gedeputeerden des sijnodi aenhouden ende achtervolgen bij den E. heren Staten, indien dat de uijtschrijvinge bij de Ed. Mog. heren Staten van desen jaere aen allen officieren, tegen het incruipen der papen ende Jesuiten gedaen, niet en vordert (als men verhoept dat het sal), dat naerder daerin voorsien ende scherper toesicht genomen werde.

17.

Lasterlijcke boecken. — Desgelijcken sullen de gedeputeerden doen int stuck van allerlei schandaluese ende lasterlijcke boecken, dat die hijr te lande tot naedeel der religie ende des lants (hoedanige sijn veele boecken der papisten, David-Joristen ende andere) niet gedruckt noch vercocht en werden.

18.

Houwelixordinantie ende verbeteringe. — Om te moegen hebben een seecker houwelixordeninge ende verbeteringe van diversche misbruijcken, voor desen aen de Ed. Mog. heren Staten geremonstreert, is goetgevonden dat de gedeputeerden des sijnodi sullen aenteickenen ende gereet maken eenige voornaemste poincten, den houwelicken staet ende andersins aengaende, ende hijrop versoecken aen de Ed. Mog. heren Staten, dat haere Ed. gelieven wille eenige heren te committeren, met diewelcke de gedeputeerden des sijnodi in communicatie van wegen den kercken mochten comen, om eenmael met assistentie der gecommitteerde heren, alsmede der gedeputeerden des sijnodi van Noorthollant ende specialicken D. Wtenbogaerdi ende andere dienaren ende theologen, hijrinne wat goets te doen ende voorts de met rechte verbodene graden in materie van houwelick wat claerder, soe om der eenvoudiger als der quaetwilliger wille, uijt te drucken.

19.

Ongedoopte by de overicheit te trouwen. — De vrage, off een christelijcke overicheit mach toelaten ongedoopte personen met gedoopte tot verijdelinge des christelijcken doops, als des zegels der christenheit, getrout te worden (waervan voor desen dicwils gehandelt ende vermaent is worden), is uijtgestelt tot den naesten generalem sijnodum. Ende refereert sich dese sijnodus vorder tot het 5 art., hijrvooren gearresteert.

20.

Sake der universiteit tot Leiden. — Wat belangt de sake in de universiteit tot Leiden, waervan articulo 24 des voorgaenden sijnodi tot Rotterdam breeder te sien is, ende wat van den gedeputeerden deses sijnodi daerin gedaen was, namelick dat de heren curatores verstaen, dat men van den professoren int ondertieckenen der Confessie ende des Catechismi niet meer en mach afeijschen dan van den predicanten ende dat sij niet en wisten,

dat de professores daertegen deden of leerden, maer indien datter ijet vorder was, dat het diende tot eenen generalem sijnodum, denwelcken sij meinden te sullen voortgaen, soe heeft dese sijnodus goetgevonden, alsoe de generale sijnodus bij den Ed. Mog. heren Staten Generael geconsenteert is, dat dese sake tot den generalem sijnodum gebracht ende de professores theologiae hijrtoe sullen vermaent worden volgende tgene hijrnae geresolveert is.

21.

Opteickeninge der namen der doopelingen. — De opteijckeninge der namen der kinderen, die gedoopt worden, ende hare ouders ende getuijgen is wederom gearresteert ende belast den classen ende kercken, dieselve door den costers, voorlesers of andere bequame personen te laten doen soovele mogelick sal sijn, tot op den generalem synodum, alsoe verscheiden redenen zijn, waerom dat sulcx nut ende noodich zij.

22.

Apologia Erasmi *ende Nederlantsche Confessie.* — Seeckeren brieff Johannis Lijdii om eene Apologia Erasmi Roterodami, bij sijnen vader selve gedaen, alsmede seeckere predicatien over de Nederlantsche Confessie gedaen ende te doen, int licht uijt te geven met oordeel des classis ende gedeputeerden des sijnodi, is goetgevonden, alsoe Erasmus hemselven in sijnen schriften verontschuldicht heeft ende Vita Erasmi ex ipsius autographo (als men verstont) onder handen was; item, dat de synodus in dese gelegentheit van tijdt om redenen niet raetsaem en achtet vooralsnoch predicatien over de Confessie uijt te geven; soe is dit uijtgestelt tot op den generalem sijnodum, ende dat niettemin D. Lijdius int naerstich ondersoecken ende doorgronden der Confessie tot op gelegen tydt sal moegen continueren ende voortgaen.

23.

Dootslagen. — Om niet de moetwillige dootslagen door de vingeren te sien ende lichtelick te pardonneren noch op te houden of hen geleide te geven, gemerct (alsoe de sijnodus bericht is) dat hen geleide te geven niet en stae in de macht der particuliere heren, soe is alsnoch goetgevonden, dat men hijrvan aen sijn Excellentie ende den Ed. heren Staten remonstreren sal, de oude placcaten te willen renoveren ende soedanige misdadigers (die gemeenlich op onwaerheit pardoen versoecken) geen geloove geven noch pardoen lichtelich verlenen. Ende want door dansspelen ende drinckgelagen ende bijsonder op kermissen ten platten lande selden gebeurt, of daer geschieden schandelijcke moorden ende dootslagen, dat den officieren op peine, daertoe te statueren, wel ernstelich mochte belast worden, soe bij de Ed. Mog. heren Staten als bij den Hove deser provincie opt aenhouden der

gedeputeerden des sijnodi, dat sulcke dansspelen verboden, gestraft ende geensins met ooglujjckinge toegelaten worden; dat ooc sijn Excellentie versocht werde, den capiteinen niet toe te laten soe lichtvaerdelijcken somwijlen hare soldaten te doorsteken. Sijn ooc de kercken ende classes belast, den gedeputeerden des synodi hijrvan waerachtige ende merckelijcke exempelen toe te schrijven.

24.

Rethoryckspelen. — Wat betreft den rethorijckspelen ende kamers, waervan in sommigen plaetzen wat gedaen was, is den kercken ende classen belast, ter plaetze, daer misbruijcken (verstreckende tot ontheiliginge des naems ende woorts Goods) voorvallen, deselve hare magistraten te kennen te geven ende, soe dit niet en helpt, den gedeputeerden des sijnodi, om hijrvan bij tHof aen te houden, over te schrijven om te beletten.

25.

Bellarmini *refutatio.* — Den laesten boeck Bellarmini De grat. et liber. arbit. te wederleggen heeft de sijnodus verstaen, dat D. Sybrandus dit werck onder handen hebbe, dat ooc int Engelsche dit boeck wederleit sij ende getranslateert mach worden. Is daeromme raetsaem bevonden, indien ijemant vorder ijet heeft hijrtoe dienende, tselve met D. Sybrando te communiceren ofte tot den naesten particularem synodum om oversien te worden in te brengen. Ende is bij occasie goetgevonden, dat de professores theologiae sullen aengesproken worden om ex officio de studenten meer tot het naerstich ondersoecken, studia ende lesen der h. schriftuijre ende Catechismi te vermanen ende bij hen aen te houden, dan in soedanige controverse boecken haeren tijdt te verslijten, om eerst een goet fondament te leggen.

26.

Bedevaerden. — De bedevaerden te Hueckelom, Boxtel ende elders te beletten, sal sijn Excellentie ende den Raet van de Ed. Mog. heren Staten Generael gebeden worden dieselve te verbieden als saken, streckende tot naedeel der religie ende des lants, jae tot calumnie ende tot roem bij den vijanden, om last te geven den gouverneurs ende capiteinen, wanneer de superstitieuse dagen van bedevaerden aencomen, hijrin toesicht toesicht te nemen ende te executeren, sonder soedanige bedevaertgangers, betrapt sijnde, vrij te laten of niet rantzoenlick te achten, tot wechneminge van calumnieuse geruchten, die hijrvan gaen.

27.

Schoelen. — Dewijle ten hoochsten voor den kercken ende landen nutte ende nodich is goede schoelen, ordeninge ende gagije te hebben, sijn belast de gedeputeerden des sijnodi bij de heren Staten, ende de kercken ende

classes bij haere overicheden aen te houden, dat de dienaren in de electie off aenneminge der schoelmeesters mede geauthoriseert worden ende dat vorder mijnheren Staten gelieve den ingesetenen van den dorpen te belasten ende constringeren tot de gagien der schoelmeesters te contribueren. Sullen de kercken vorder verdacht sijn, dat in den sijnodo generali een goede schoolordeninge geraemt ende bij haere Ed. Mog. gesancieert mach worden, mits midlertijdt de placcaten, opt stuck van de schoolen uijtgegeven, op te soecken ende punctuelick te onderhouden.

28.

Papen onder contributie. — Dat de papen, onder contributie sittende, niet en werde toegelaten soe vrijmoedich in den steden ende landen van deser sijde te comen ende onder sulcken dexsel haere superstitie te vorderen tot schade der religie ende des lants, sullen de gedeputeerden des sijnodi aan den Raet van Staten Generael versoecken.

29.

Dorpen, onder Hollant gelegen, met dienaren te versien. — Is nodich bevonden, dat de dorpen, onder Hollant resorterende, met goede predicanten mochten versien worden, ende sullen oversulcx de gedeputeerden des sijnodi hijromme bij den Ed. heren Staten aenhouden, ooc ondersoecken door den kercken, classes ende andersins, wat geestelijcke goeden dat in sulcken plaetzen sijn, om dieselve tot den kerckendienst ende dienaren aengewent te worden.

30.

Bedieninge der kercken voor den weduwen. — Wat belangt de bedieninge der kercken naet afsterven der dienaren voor de weduwen derselven, blijft dese vergaderinge bij tgene hijrvan in den synodo te Woerden geresolveert is, totdat bequamelijcker hijrin sal connen versien worden.

30.

H. Thammerus. — Henricus Thammerus, ingedrungen in den dienst der kercken tot Etten, alsoe bij achtervolgende het getuijchenisse des synodi van Gelderlandt, item Wuerden, Gorichum etc. ongegrondet is in der lere ende onstichtelick is in sijnen handel ende wandel ende nu Martinist, dan anders, waeromme hij ooc uijt de Overbetue gebannen ende tot Woerden ten derden mael geciteert bij tHof van Hollant eindelick fugitijff geworden is, verclaert daeromme dese sijnodus hem onwaerdich te sijn des kerckelicken ministerii ende dat hij in den ministerio, als een looper, niet en behoort geduldet te worden. Ende is daeromme belast den scribae synodi uijt den name deser vergaderinge aen den drossaert tot Heusden te schrijven, alsulckeenen te weren. Ende indien hij Thammerus daerop niet en past, sal de classis van Gorichum hijrop letten ende den gedepu-

teerden des sijnodi te kennen geven om aen den heren Staten te remonstreren, dat hij geremoveert worde.

32.

Verklaringe over 19 *artijkel synodi generalis in sGravenhage.* — Ende want questie voorgevallen was over het verstant des 19^{en} artikels sijnodi generalis 1586, nopende de beroepinge ende instellinge der schoelmeesters, is raetsaem bevonden dit gerefereert te werden ad synodum generalem naestcomende ende dat de kercken ende classes vorder aenhouden, gelijck hijrvoor artic. 27 is goetgevonden.

33.

Vrage over de wet Exod. 22 *ende Deut.* 22. — Aengaende de vraege over de wet Exod. 22 vs. 16, 17 ende Deut. 22 vs. 28, 29, off een manspersoone, hebbende een dochter bedroegen, gehouden zij dieselvige te trouwen, is verclaert, alsoe vele ombstandicheden hijrinne vallen in consideratie, dat het goet sal sijn dat dit poinct tot de houwelixe saken, hijrvooren art. 18, ende tot tgene, hetwelcke partic. quaestione 86 synodi Middelburgensis geantwoort is, ende tot den rechtsgeleerden gerefereert te worden.

34.

Vroupersoen een lombardier getrout. – Opt artikel van dat een vrouppersoon, lidtmaet der kercke, tegen de vermaninge der kercke getrout heeft eenen lombaerdier, is geresolveert, alsoe sij eene openbare schandael der kercke gegeven heeft, dat sij ooc met openbare schultbekenninge voor der gemeente hare gegeven ergernisse bekennen ende, bewijsende datelicke beterschap, in oetmoedicheit ende nedericheit sonder pracht ende prael haerselven dragen, ooc belijdende dat haer haers mans handelinge mishaege, soeveel in haer is bij haren man om soedanigen neringe van woeckeren te verlaten ende andere eerlijcke hanteringe ter hant te trecken (als christelick ende recht is) aenhouden sal ende hem soecken te induceren om, aldus der kercke satisfactie gevende, tot den avontmale des Heren toegelaten te werden.

35.

Een man niet willende toelaten sijn huijsvrowe totten avontmale. — Een man, met tijrannie ofte fortse soeckende sijn huijsvrouwe van het avontmael des Heren af te trecken, sal door den kerckenraet aengesproken ende sulcx nae te laten vermaent werden. Ende helpt dit niet, soe sal men hem der overicheit te kennen geven, ten einde hij bestraft ende belettet werde met authoriteit nae behooren.

36.

Praeparaten tot den generalem synodum. — Om te maken praeparaten tegens den naesten particularem synodum om bequamelick tot het houden des

generalen synodi te comen, is goetgevonden ende belast den classen, dat sulcx geschiede.

37.

Augsb. Confessie. — De Augsburchsche Confessie te onderschrijven ende dat wederom de orthodoxe derselve confessie de Nederlantsche Belijdenisse tot breder verclaringe, om tot vereeniginge te comen, onderschrijven mochten, alsoe dit allen kercken aengaet, is het gerefereert ad sijnodum generalem.

38.

Acta der synoden te contraheren. — De acta der voorgaenden generale synoden ende wat vorder in den particularen sijnoden goetgevonden is, dienende tot stichtinge ende ordre der kercken, te contraheren om daermede den jongen kerckendienaren ende den generalen sijnodo te dienen, sonder tselve te laten drucken, is goet ende raetsaem bevonden, ende sal tselfde nae communicatie met den gedeputeerden des sijnodi tot den sijnodum generalem moegen gebracht werden.

39.

Adamus Billichius. — Alsoe sijn Ghen. den grave van Culenborch etc. aen dese vergaderinge geschreven heeft, dat sijn Ghen. Adamum Billichium tot eenen dienaer der kercke tot Culenborch beroepen hadde etc. ende versocht, dat alsulcke beroepinge mocht voortgaen, soe is goetgevonden Adamum Billichium te ontbieden ende met hem te handelen om hem te dissuaderen de beroepinge tot Cuilenborch te volcomen ende goetwillich daervan te desisteren, als een sake voor hem bij den kercken niet profijtelick, ende oversulcx sijn Ghen. te bedancken. Sal ooc sijn Ghen. van Culenborch dienstelicken van wegen des sijnodi versocht werden bij inductie, dat sijn Ghen. gelieven wille int regart van sijn Ghen. reputatie ende des persoens Adami Billichii, dewelcke, hoewel hij met den kercken versoent is, nochtans de kercke tot Culenborch, als aldernaest de frontieren van Hollant ende Wtrecht gelegen, niet soe stichtelick en sal connen bedienen, hem van de beroepinge, op hem gedaen, te ontslaen, mits dat van wegen deser vergaderinge sijn Ghen. eenen bequamen persoen tot eenen dienaer sal gepresenteert worden etc. Ende sijn hijrtoe versocht ende gelastet D. Johannes Wtenbogaert met eenen der gedeputeerden des sijnodi, om bij sijn Ghen. tot Culenborch dit te verrichten.

40.

Geexamineerde ende toegelatene ad ministerium. — De studenten theologiae ende andere, diewelcke tot den kerckendienst binnen desen jaere geexamineert ende toegelaten sijn ten overstaen der gedeputeerden des sijnodi, waren :

In den classe van Dordrecht, ten overstaen Francisci Lansbergii ende

JOHANNIS DEBETZII, gedeputeerden des synodi, SAMUEL NICOLAI, studiosus theologiae, om te dienen der kercke in Nieu Beijerlant. Actum den 27 Septemb. 1605.

Alsnoch, present dieselve gedeputeerde des sijnodi, WILHELMUS BASTINGIUS, studiosus, om te dienen de kercke van Heinenoort. Actum den 6 Junij 1606.

In den classe van Leijden, ten overstaen FRANCISCI LANSBERGII ende FESTI HOMMII, gedeputeerden des sijnodi, JOHANNES ARNOLDI, om te dienen de kercke tot Leiden. Actum den 7 Martii 1606.

Alsnoch, praesente FESTO HOMMIO voorsz. ende JOHANNE DEBETZIO, ISAACUS FREDERICI, om te dienen de kercke tot Noortwyck. Actum den 10 April 1606. Beide studiosi theologiae.

In den classe van der Goude JACOBUS DE RHOO, studiosus, om te dienen de kercke tot Nieuwerkercke in Schielandt, ten overstaen FESTI HOMMII ende JOANNIS DEBETZII. Actum den 4 April 1606.

In den classe van Rotterdam, praesente FRANCISCO LANSBERGIO ende DANIELE DOLEGIO, gedeputeerden des sijnodi, REINERUS BORREMAN, eertydts was pastor int lant van Luijck, om te dienen de kercke in Roon. Actum den 26 Septemb. 1605.

Alsnoch, praesente LANSBERGIO ende FESTO HOMMIO, SAMUEL GRUTHERUS, studiosus theologiae, om te dienen de kercke tot Delffshaven. Actum den 10 Octob. 1605.

Item alsnoch, praesente FRANCISCO LANSBERGIO ende JOHANNE DEBETZIO, CONRADUS MARCHINIUS [1]), om te dienen in de kercke tot Capelle. Actum den 12 Decemb. 1605.

41.

Ondervraginge van de Confessie ende Catechismo. — Opt artikel van te ondervraegen in den classen aengaende de Confessie ende den Catechismum, alsoe mijnheren Staten Generael eenen generalem sijnodum gehouden te werden bestemt hebben ende den kercken niet hoogers dan de suijverheit der lere te bewaren tot Goods eere ende salicheit der menschen gerecommandeert is, heeft de sijnodus goetgevonden, dat alle dienaren des woorts Goods, onder desen sijnodum resorterende, sullen vermaent ende belast werden de Nederlantsche Confessie ende Catechismum, in den kercken deser landen gebruijckelick, met naersticheit te doorlesen, ende indien ijemant ijet soude moegen aenmercken, daerop hij soude achten dat behoorde gelettet te worden, dat hij tselfde sal te kennen geven ende met goede gronden ende redenen bekleden, soe haest hem moegelick syn sal, al waer

[1]) In O is hierboven geschreven „studiosus".

het ter naester vergaderinge des classis, welverstaende dat sulcx reciproce in stillicheit gehouden ende niemant buijten de vergaderinge sal gecommuniceert worden, veel weiniger daervan pro concione te handelen, totdat hetselfde tot den particulieren sijnodum sal gebracht ende, tot den generalen gedirigeert zijnde, daervan uijt Goods woort decisie sal gedaen ende resolutie genomen zijn, op poenam van kerckelicke censure ingevalle van contrarie te doen. Sijn ooc gedeputeert uijt name deses sijnodi D. JOHANNES WTENBOGAERT, D. CODDAEUS, professor, ende D. NATHANAEL MARLANDI ende EGBERTUS AEMILIUS, om van wegen deser vergaderinge hen te voegen bij den professoren facultatis theologiae ende den regenten der collegien theologiae tot Leiden, om dieselvige met vrienschap aen te spreken ende versoecken, dat hen, der vergaderinge deses sijnodi te dienste, gelieve de Confessie ende Catechismum als vooren te doorsien ende tgene zij vinden sullen aenmerckinge waerdich te sijn, sulcx den voornoembden gecommitteerde broederen willen te kennen geven, om daervan aen den particularem sijnodum ende volgens tot den generalem in te brengen, om nae Goods woort oordentelick gedecideert te werden, mits dat ten wederzijden soedaenige aenmerckingen niet en sullen worden gedivulgeert ende dat, om te vermijden alle controversien soeveel doenlick sijn sal, de studenten theologiae tot naerstich ondersoeck des Catechismi ende voornamelick der h. schriftuijre sullen werden vermaent, alles om rust ende eenicheit in de kercken te bewaren, totdat bij den generalem sijnodum ordre ende decisie hijrvan gestelt ende gedaen syn sal. Ende want dese sake allen kercken aengaet, soe heeft dese sijnodus vorder goetgevonden, dat dese acte aen den anderen particularen sijnoden ende kercken deser Geconfedereerde Provincien gesonden sal worden. Ende sullen dieselve sijnoden dienstelick bij desen gebeden sijn, hijrinne bij den dienaren haerer classen aen te houden ende tgene sij aenmerckinge waerdich bevinden sullen, aen haere particuliere sijnoden innebrengen om te overwegen, hoe dat het allerbest tot den generalem sijnodum sal moegen gebracht werden etc.

42.

Nederlantsche Confessie te confereren. — De Nederlantsche Confessie, verscheidelick in woorden doch een in substantie gedruckt zijnde, te doorsien ende met de oudste, item het Latijnsche ende Fransche exemplaer, bij den Fransche kercken bewaert, te confereren, is raetsaem bevonden door den gedeputeerden des sijnodi gedaen ende mede tot het voorgaende artikel gerefereert te werden.

43.

Prive doop tot Breda. — De doope int prive voor weinige personen in de kerckencamer te bedienen om sommiger swacken wille onder den volcke,

specialiken tot Breda, wort getolereert tot op den generalem sijnodum, sonder in consequentie te trecken, mits aerbeidende het volck daervan te ontwennen.

44.

Visitatores. — Visitatores classium sijn gestelt voor desen jaere in den classe van Dordrecht: Balthasar Lydius ende Henricus Swalmius junior;

Delff: Isaacus Neranus ende Albertus ab Osterwyck;

Leyden: Esaias Gallus ende David Jacobi;

Goude: Theodoricus Hermanni ende Tielmannus Cupus;

Rotterdam: Nicolaus Grevinchovius ende Hugo Beijerus;

Gorichum: Gedion Sonnevelt ende Mathias van Recht;

Briel: Cornelius Damman ende Wilhelmus Quirini;

Haghe: Winandus Schuilius ende Johannes Lamotius;

Woerden: Petrus Petreius ende Jacobus Wilhelmi.

De dienaren int graefschap van Buijren sullen deputeren onder haer, diewelcke de visitatie doen ende van den stant harer kercken aen den sijnodum rapport doen sullen.

45.

Classis sinodalis. — De classis sijnodi is geordineert de classis van Gorichum om de uijtschrijvinge des naesten particulieren sijnodi te doen, waertoe sij ooc van den gedeputeerden des synodi (ingevalle den tydt vereijscht haeste) sullen gewaerschout werden.

46.

Crijchsleger te bedienen. — Den crijchsleger te bedienen, volgen die van Woerden ende daernae die van der Goude, elck den tijdt van twee maenden de bedieninge in den leger waer te nemen.

47.

Gedeputeerde des sijnodi. — Sijn vercooren tot gedeputeerden deses sijnodi in plaetze der afgaenden Casparus Grevinchovius ende Johannes Bernardi, dienaren der kercke tot Rotterdam ende Delff respective.

Op den sijnodum van Gelderlant te verschijnen, is gedeputeert Jodocus Geysteranus, dienaer tot Gorichum.

Tot den sijnodum van Noorthollandt, neffens Johannem Becium, Nathanael Marlandi, dienaer tot Schiedam.

Tot den sijnodum van Groningen te reisen, is opgeleit Egberto Aemilio, dienaer tot Leiden.

Welverstaende, indien der gedeputeerden des sijnodi van Suijdthollandt een quame te sterven, soo sal de oudste der afgaenden in de plaetse des overledenen hijrmede bestemt zijn. Ende indien ooc der anderen een quame cranck te worden ende te sterven ofte door nootsaken verhindert

worde, soe sal alsdan die de naestmeeste stemmen gehadt heeft de plaetze desselven vervullen.

48.

Vermaningen in den sijnodo te doen. — De vermaningen, in den naesten particulari sijnodo voor te doen, is opgeleit eenen uyt den classe van der Goude, ende nae, eenen uijt den classe van Rotterdam.

49.

Vermaninge int einde deses synodi. — De vermaninge int einde deses sijnodi is gedaen door Egbertum Armilium uijt den classe van Leiden, verclarende den text 1 Cor. 16 vs. 13, W a e c k t, s t a e t i n t g e l o o v e etc.. Ende is van de vergaderinge seer [1]) bedanckt.

50.

Censura, danceegginge tot Godt ende bedanckinge. — Censura is gehouden ende de vergaderinge voor desen met een gebeth ende dancksegginge tot Godt geeindicht zijnde, sijn mijnheren de gecommitterden ende de broederen, uyt anderen sijnoden tot dese vergaderinge gesonden, mitsgaders de gantsche vergaderinge, voor haer goede assistentie, raet ende advijs, insgelijcken mijnheren der stadt Gorichum voor de eere ende vrienschap, den sijnodo gedaen, door den praesidem, assessorem ende scribam bedanckt geworden. Aldus geeindicht ende gedaen binnen der stadt Gorichum den XII Augusti anno XVIcVI.

Johannes Becius, hujus synodi praeses ss.
Jan Barentszen, assessor.
Caspar Grevinchovius, scriba synodi. [2])

Acta synodi particularis van Suythollant, gehouden binnen Delf, den 14 Aug. anno 1607 begonnen.

Na den gebede tot God, gedaen door Joannem Barnardi, assessorem des voorgaenden synodi, syn by de broederen, dienaren des woorts Godts ende ouderlingen, vercooren tot praesidem deses synodi D. Ruardus Acronius,

[1]) „seer" ontbr. in O, H en L. [2]) O. heeft alleen de eigenhandige onderteekening van den praeses; die van assessor en scriba ontbreken.

bedienar des godlycken woorts tot Schiedam, tot assessorem D. BALTAZAR LYDIUS, dienaer des h. evang. tot Dordrecht, ende tot scribam JAN BARENTSZEN, predicant tot Delf.

De dienaren des woorts Gods ende ouderlingen, verscheenen tot desen synodum, syn geweest dese navolgende.

Wt den classe van Dordrecht: D. BALTAZAR LYDIUS, D. HENRICUS BOXHORNIUS ende D. JOANNES EPISCOPIUS, dienaren des woorts Gods tot Dordrecht, Breda ende Geertrudenberge respective, ende JAN DE BRAIJMAKER VAN BRUSSEL, ouderling der kercke tot Dordrecht.

Wt den classe van Delf: JAN BARENTSZEN, D. ARNOLDUS OSTERHAEN ende JOANNES LEONARDI, predicanten tot Delf, Nootdorp ende opt Wout respectieve, ende HENDRICK FRANSZEN, ouderling der kercke tot Delf.

Wt den classe van Leyden: D. ADRIANUS VAN DEN BORRE, D. HARMANNUS SCHUYL ende D. JOANNES LODENSTEYN, dienaren des h. evang. respective tot Leyden, Voorhout ende Soeterwoude, ende PAULUS STOCHIUS, ouderling der kercke van Leyden.

Wt den classe van ter Goude: D. LIVINUS VAN DEN BORRE, dienaer des godlicken woorts tot Schoonhooven, D. THEODORUS HERBERS, predicant ter Goude, D. JOANNES LYDIUS, dienaer des h. evangelii tot Oudewater, ende JAN EVERDINGH, schout ende ouderling mede tot Oudewater.

Wt den classe van Rotterdam ende Schielant: D. NICOLAUS GREVINCHOVIUS, D. RUARDUS ACRONIUS ende D. HENRICUS SWALMIUS, predicanten tot Rotterdam, Schiedam ende Bleyswyc respective, ende MATTHYS CLAESZEN VAN DER HORST, ouderling der kercke van Rotterdam.

Wt den classe van Gorichem: D. PETRUS THEOD. LEUWIUS, D. JOANNES ANDELLIUS, D. MATHAEUS VAN RECHT, bedienaren des h. evang. tot Gorichem, Meerkerck ende Asperen, alsooc mede GYSBRECHT JANSZEN, ouderling tot Gorichem.

Wt den classe van den Briel: WILLEM CRYNSEN, ARNOULT TIMMERMAN, CAROLUS RYCKEWAERT, predicanten in den Briel, Nieuwetonge ende Oostvooren respective, ende JAN WILLEMSZEN VERDAM, ouderling in den Briel.

Wt den classe van sGravenhage: D. JOANNES WTENBOGAERT, D. JACOBUS CORNELII MEURSIUS ende D. GERARDUS DORMAEL, predicanten in sGravenhage, Loosduijnen ende Voorburch respective, ende JAN JANSZEN COCQ, ouderling in sGravenhage.

Wt den classe van Wourden: D. PETRUS DE BRICQUINGNII, CORNELIUS MARTINI, ISBRANDUS WILHELMI, dienaren des woorts tot Wourden, Swamerdam ende Rhynsaterwoude respective, ende MATHAEUS VAN RHY, ouderling tot Wourden.

Wt den classe van Buyren, Iselsteijn etc.: D. JOANNES HENRICI CROON

ende D. Henricus Billichius, dienaren des woorts tot Schoonrewourt ende Malsen.

Syn mede in dese vergaderinge verscheenen van weegen de E. E. heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslant de hoochgeleerde, welwyse heeren, mijnneheeren ende meesters Rombout Hogerbets ende Nicolaus Cromhout, raden ordinaris van den Hogen ende Provincialen Raden van Hollant respective, om volgende haere E. E. credentie ende commissie regart te nemen in desen synodo, dat geen politique saecken noch eenige saecken, den stant der kercken int gemeen aengaende, noch andere als die te vooren by de particulire kercken syn behandelt ende niet hebben coonen beslicht werden off daeruijt eenige onruste, scheuringe ofte enige onenicheyt soude mogen verrysen, te verhandelen.

Syn mede gecompareert met behoorlycke credentiebrieven tot dese vergaderinge D. Sebastianus Dammannus, dienaer des woorts tot Zutphen, gesonden van wegen des synodi van Gelderlant ende Zutphen; D. Joannes Acronius ende D. Joannes Nicasius, respective predicanten der stat Groeningen ende Ommelanden, van wegen des synodi van Groeningen; D. Harmannus Gerardi ende D. Joannes Roggius, dienaren des h. evang. tot Enchysen ende Hoorn, van weegen des synodi van Noorthollandt. Ende syn alle te saemen der vergaderinge lief ende aengenaem geweest.

De credentiebrieven van alle gecommitteerde heeren, dienaren ende ouderlingen, syn gelesen ende goetgekent.

D. Joannes Lydius, predicant tot Oudewater, heeft uijt name des classis van der Goude de vermaninge gedaen voor ende tot een beginsel des synodi uyt den 1 Cor. 1 vers 10, 11, 12: Maer ic bidde u broeders, door den name onses Heeren Jesu Christi, dat gij alle eensins spreecket, etc., ende heeft hem de vergaderinge bedanckt.

Is goetgevonden, dat men de vergaderinge sal houden des morgens van 8 tot 11 ende des namiddaeghs van 2 tot 5 uren.

1.

Versoeck des classis van Buyren tot haer vermeerderinge. — Nadat het 1e artikel des voorgaenden synodi voorgelesen was, hebben de voornoemde broederen uyt den classe van Buyren, Iselsteyn etc., de gelegentheyt waerneemende, aen de synodale vergaderinge begeert ende voorgestelt, dat se wel wensten (om redenen, die haer daertoe beweegen) dat meer kercken

tot haren classen mochten gevoecht werden. Ende gevraeght synde, verclaerden haer bedencken te syn, dat Cuylenborch, Vyanen ende de dorpen daeronder behoorende wel nuttelijc by Buyren etc. gebracht souden mogen werden. De broederen des classis van Gorichem syn mede daerop gehoort, dewelcke meenden, dat sulcks niet wel int werck te stellen en soude syn ende dat in alle gevalle het classis van Buyren hiervan met het classis van Gorichem eerst hadde behooren te handelen. Is daerop by den synodum goetgevonden, dat het classis van Buyren sal mogen met vrienschap versoecken aen den classem van Gorichem, henlieden voorige voorstellinge te willen inwilligen ende daertoe te helpen, ende mogen ooc, indient van node is, op de gedeputeerden des synodi begeren, dat se haer de goede hant bieden in desen. Ende sal in den naesten synodo hiervan rapport gedaen werden, om dan daerin gehandelt te worden naer behooren.

2.

Synodus nationalis. — Opt voorleesen vant 2 artikel hebben de gedeputeerden des synodi gerapporteert, wat moeyte gedaen is door de kercke van Amsterdam ende den gedeputeerden van den synoden, beyde van Suyt ende Noorthollant, aen de E. E. heeren Staten Generael, dat conventus praeparatorius (by hare E. E. M. M. toegeseyt) soude byeengeroepen werden, opdat het nationalis synodus haest daerop soude mogen volgen, ende hoe dat se eyndelyc sulck een praeparatorie byeencoomste hadden verworven. Ende is meteenen ende door dese occasie hier mede gehandelt het 4 gravamen, daer dese synode op te letten heeft, luydende: of men in desen aenstaenden synode niet en sal ontbieden de kerckendienaers, die laetsmael van de E. E. M. M. heeren Staten uyt Suijthollant beroepen syn om advijs te geeven over den tyt, plaetse ende maniere vant houden des synodi nationalis, om in desen synodo particulari rapport te doen van hun weedervaren ende ooc om rekenschap te geven van hun advijsen, opdat men oordelen mach of de kercken daerdoor eenichsins souden geprejudiceert werden. Ende is daerop na veele debatten geoordelt, dat het belangende het rapport ditmael dese vergaderinge sal genoech sijn te hooren lesen de advysen, in conventu praeparatorio gestelt ende daernae de E. E. M. M. heeren Staten overgeleevert, gelyc deselve ooc gelesen syn geworden. Ende aengaende de verdere rekenschap, also ooc diesaengaende de gedeputeerden des synodi van Groeningen ende Ommelanden versochten in den name haeres synodi, dat dese vergaderinge soude willen overweegen, of de meeste stemmen in conventu praeparatorio voorschreven op de 6 en 8 vragen der E. E. M. M. heren Staten Generael recht geadvyseert hebben ofte niet, is niet goetgevonden, dat daervan in desen synodo sal geoordelt werden, voordat se de redenen, die de differerende partijen de E. E. M. M. heeren

Staten Generael elc van haere advisen overgeeven, gesien sal hebben, belastende de synodus hare gedeputeerden aen de E. E. M. M. heren Staten Generael of met hare E. E. M. M. consent aen de eersaeme broederen (die de advijsen gestelt ende dan ooc de redenen daervan overgelevert sullen hebben) te versoecken om te mogen hebben copie van deselve, opdat se die den synodo mogen overleeveren om, dieselve gesien hebbende, daervan te oordelen ende voorts hierin te doen als bevonden sal werden te behooren.

3.

Om aan de E. E. M. M. heeren Staten van Hollant te versoecken extraordinare vergaderinge. — Opt 6 gravamen, aldus luijdende: ingevalle de M. M. heeren Staten souden mogen goetvinden het beroepen des synodi nationalis noch langer uijt te stellen, wort gevraecht, wat de kercken van Hollant onderdes behooren te doen ende ter hant te neemen tot behoudinge der eenicheyt ende suyverheyt der leere; is geresolveert als volght: nademael den kercken ten hoochsten daeraen geleegen is, dat alle kerckendienaren de suyvere leere eendrachtelyc predigen ende toestaen ende de geruchten van oneenicheyt onder de kercken int stuc der leere so langhe so meer aenwassen ende sich verspreyden, niet alleene in dese maer ooc in andere landen ende coninerijcken, gelyc mede de gecommitteerden van Groeningerlant verclaerden, dat in hare provincie verscheyden puncten werden gestroeijt, die men seyt hier in Hollant by sommige gedreeven te werden, ende oversulcx versochten, dat dese synodus de kercken van Groeningerlant daervan souden willen bericht doen, is goetgevonden ende geresolveert, om te mogen hebben een volcoomen bericht van alle puncten der leere, waerover eenige, tsy predicanten of professores, in dese provincie swaricheijt souden mogen maeken ofte verschillen, dat eerstdaeghs by de E. E. heeren Staten van Hollant in name deses synodi versocht werde, dat met hare consent de kercken souden mogen beroepen ende houden een vergaderinge van gecommitteerden uyt alle classen van Suijt ende Noorthollant, in welcke ontbooden mochten werden de professores theologiae in de universiteyt tot Leiden ende alle sodanige predicanten als de voorschreeven vergaderinge sal goetvinden, opdat in deselve vergaderinge werde aengestelt een vriendelycke ende broederlycke conferentie over alle die stucken der leere, waervan swaericheyt soude mogen gemaeckt werden, opdat uyt een ronde verclaringe over deselve aen weedersyden moge blycken, wat ende hoe groot het geschil soude mogen weesen, ende dat alsdan na bevindinge der saecke by de voorschreeven vergaderinge sodanige ordre mach werden beraemt, gelyc alsdan alderbequaemst sal geacht worden om de eenicheyt ende suyverheyt in de leere in dese provincie onverbreeckelyc in goeden

vreede te onderhouden ende alle twist ende schueringe voor te coomen, totdat de synodus nationalis (welcke ooc om andere verscheyden groote redenen in dese gelegentheyt opt alderspoedichste dient voort te gaen, onaengesien dese conferentie) sal gehouden werden.

4.

De Confessie ende Catechismus neerstelick te doorleesen. — De classes hebben verclaert, dat, volgens den 41 artikel des laestgehouden synodi, den dienaren des woorts alomme belast is de Confessie ende de Catechismum neerstelijc te doorleesen ende haere aenmerckingen in den classen in te brengen, ende dat meest alle dienaren des woorts in alle classibus verclaert hebben tegen deselve schriften niet te hebben, ende dat oversulcx in gene classes enige aenmerckinge oft swaricheijt was ingebracht, uijtgenoomen dat eenige classen verclaerden sommige dienaers onder haer te weesen, die geseijt hadden noch te weesen int ondersoecken ende, als sy gereet sullen sijn, dat se tot syner tijt ende ter gelegentheijt tgeene sy daertegen souden mogen hebben, sullen inbrengen. D. Wtenbogaert heeft ooc rapport gedaen, hoe dat hij midtschaders de drie andere broeders, met hem daertoe gedeputeert, hebben ten selven eynde aengesproocken ende van des synodi weegen versocht de professores theologiae in de universiteyt tot Leiden ende regenten der collegien aldaer ende dat voor antwoort is gegeven van D. D. Gomaro, dat hy het versoec des synodi geerne wilde nacomen doch onder protestatie, dat hij sulcx soude doen niet omdat hy eenichsins aen de waerheyt derselver schriften twyfelde, maer om den synodo daerin te gelieven; gelijc ooc D. D. Trelcatius tselve antwoort heeft gegeven midts daerby voegende, dat hy sijne aenmerckingen (so daer eenige souden mogen sijn) door den Walschen synodum soude ter handen doen coomen; dat ooc D. D. Arminius heeft geantwoort, dat hy die voorschreeven schriften al hadde doorsocht ende verder deselve noch wilde ondersoecken, ende aengaende het overleeveren sijner aenmerckingen (indien hij eenige hadde) dat hy tot syner tijt daerop sal letten ende daerin doen als de gelegentheyt alsdan soude toelaten; dat ooc D. Petrus Bertius, regens, versocht hebbende extract van de resolutie des synodi, belooft heeft hemselven daernae te draegen; ende dat D. Daniel Colonius, regens, heeft geantwoort, sich in desen te sullen reguleren na de resolutie der Walscher synodi ende dat hy syne aenmerckinge (so hij eenige sal hebben) deselve sal ter handen stellen. Hierop is goetgevonden, dat alle dienaeren des godlijcken woorts noch belast blyven int neerstich ondersoeck op alles, soewel de substantie als de woorden ende phrases belanght, vlytich te letten om metten alderee rsten haere aenmerckingen in de classen in te brengen, ten alderlanghsten tegen de vergaderinge van conferentie, die versocht sal worden. Ende

blijven de vorige vier broeders belast om de professores ende regentes voorschreven daertoe te vermanen.

5.

Versoec, dat D. ARMINIUS *voortgaen wil int schrijven tegen de Wederdopers.* — Alhoewel D. D. ARMINIUS, versocht wordende van de gedeputeerden des synodi (volgende den last, haer opgeleijt int voorleeden jaer) te willen voortgaen in de refutatie tegens de Wederdopers ende specimina syns arbeyts in licht te laten uijtgaen, hem geexcuseert heeft so op de occupatien syns diensts als ooc op de suspicien, die men heeft ende maeckt op sijn persoon int stuc van de leere, dat men eerst sal moeten besien, tsy int synodo nationali ofte in eenige andere daertoe gestelde vergaderingen, hoe dat de broeders int stuc der leere met malcanderen staen, alleer hij in dit werck soude conen voortgaen, so is nochtans beslooten, dat de gedeputeerden des synodi in tselve versoec noch weeder aenhouwen sullen.

6.

Van de redenen, waerom men ongedoopte met gedoopte niet mach trouwen. — Opt 5 artikel heeft het meerderdeel der kercken deses synodi ingebracht, dat se aengevangen hebben te letten op de redenen, waerom men ongedoopte persoonen niet en sal mogen trouwen, gelyc ooc mede op de wederlegginge der contrarie argumenten. Ende blyven daerom alle deselve kercken belast daerin voort te varen, opdat het geheele werck ten vollen gereet mach sijn tegen den tyt, dat het nationalis synodus sal gehouden werden, blijvende ondertusschen by het voorgaende gebruyc, gelyc int voornoemde artikel is verordent.

7.

De dienaer ende gemeente in de Oudetonge. — D. SYBRANDUS SIXTUS, dienaer des godlycken woorts in de Oudetonge, is voor de vergaderinge des sijnodi verscheenen ende gaf te kennen, dattet wel so verre gecoomen was, dat syn kerckenraet begeerde, dat hy soude vertrecken ende van synen dienst aldaer afstant doen ende dat het classis van den Briel mede geoordeelt hadde, dat hy nae een ander plaetse ende dienst soude mogen uytsien ende van synen dienst in de Oudetonge desisteren tegen den 25 Julij laestleeden, maer dat hy daerinne niet tevreeden en was ende hadde hem beroepen op het oordel van dese vergaderinge. Neffens hem is mede gecoomen de E. JAN VAN DER WYLEN, ambachtsheere van een gedeelte van des ambachts heerlycheijt in de voornoemde parochie, seggende ooc last te hebben van de andere ambachtsheeren, item twee litmaten van de Oudetonge voorschreeven, genaemt GOVERT EGGEN STATHOUDER ende JOB HUYGEN DANE, ende noch twee andere personen, met naemen WILLEM VAN AECKEN ende PIETER LUCASZEN, brengende onderteeckeninge wel van dertich per-

sonen, die hem alle wel geerne (soot geschieden conde) souden willen houden in denselven dienst. Syn daertegen mede gehoort BETHMAN CORNELISZEN ende MARCUS JANSZEN VOS, beyde ouderlingen in de voornoemde gemeente, die behoorlycke credentiebrieven van denselve hebben vertoont, welcke wel bekenden, dat se niet en wilden claegen, dat haer dienaer onsuijvere leere predighde oft van een quaet leeven was, maer seyden, dat hij selve den 9 Junij des voorleeden jaers met veele woorden ende seer instantelyc hadde begeert, men soude hem van synen dienst ontslaen, gelyc sy eyndelijc gedaen ende hem acte (welcke ooc hier vertoont is) daervan gegeven hadden, onderteeckent by den kerckenraet, ende was hetselve (alsoe sy seyden) daerna ooc bestemt ende toegestaen by de andere litmaten der gemeente, sustinerende de twee voornoemde ouderlingen, dat het nu soverre gecoomen was, dat hy niet en conde met stichtinge blijven. Syn noch mede gehoort de broeders des classis van den Briel, dewelcke reden hebben gegeven van de sententien desselven classis, in dese saecke uytgesproocken, verclarende wat groote moeyte in desen gedaen was ende hoe noch eynd'lijc goetgevonden was daertoe te arbeyden, dat een bequame verwisseling mochte geschieden ende dat SYBRANDUS SIXTUS alsoe met stichtinge mochte coomen in een ander plaetse ende een ander bequaem dienaer in de Oudetonge. Het synodus, op dit alles ende op alles, wat noch meer bygebracht is, rypelyc gelet hebbende, heeft goetgevonden ende beslooten, dat de gedeputeerden des synodi haer ter eerster geleegentheyt in de Oudetonge sullen laeten vinden, opdat de partijen aldaer met malcanderen versoent ende een stichtelycke vreede mochte getroffen werden, ende so sy daertoe niet en coonen geraecken, dat se te saemen sullen roepen eenige, die so uyt het classis van Rotterdam als ooc uyt het classis van Delf door deselve classen respective daertoe gedeputeert sullen werden, ten eynde de gedeputeerden des synodi ende der voornoemden classen gesamentlijc de saecke ten vollen in den naem deses synodi sullen verhooren ende daervan oordelen, gelijc sij bevinden sullen te behooren.

8.

DANIEL WITTIUS. — Overmidts het 12 gravamen, aldus luydende: alsoe DANIEL WITTIUS van synen vader BOMMELIO binnen Iselsteyn gebruyckt wert twoort Gods aldaer opentlijc te predigen, niettegenstaende hy veelen seer groote ergernissen gegeven heeft, sonderlingen in onsen classe, ten aensien van syne onwettelycke handelinge des huwelijcx, niettegenstaende oock dat hy niet en is geexamineert, veel weyniger attestatie syns leevens ende wandels (dient behoort) vertoont heeft, so is de vrage, off niet behoorlyc en is, dat hem interdictie geschiede van voortaen niet meer te predigen ter tyt toe, dat syn gegeven ergernisse wechgenoomen sij ende dat hy

hem na behooren sal gepurgeert hebben; is Daniel Wittius van selfs voor de vergaderinge verscheenen ende gaf int brede te kennen dat, alhoewel hy hem liet duncken, dat diegene, die tgravamen gestelt hadden, haer tegen goede ordren hadden vergreepen, hy nochtans verblyt was, dat hem daerdoor oorsaec was gegeven voor dese vergaderinge te coomen, opdat deselve op syn saeck mochte letten ende bevinden, dat (alhoewel hij niet en was sonder merckelijcke faulten) syn saec nochtans so qualic niet en stont als hem van eenige naegegeven werde ende datter eenmael een goet eynde van mocht getroffen werden, versoeckende aen de vergaderinge (dewelcke hij verscheijden attestatien syns wandels overleeverde) dat het beste daerin mochte gedaen werden. De vergaderinge heeft hierop gehoort het classis van Woerden ende andere meer, die hierin te hooren waeren, ende gelet hebbende op alles, daerop in desen te mercken stont, is claerlyc bevonden, dat Wittii saeck alsoe stont als hetselve gravamen medebrenght, ende heeft geoordelt, dat de voornoemde Daniel Wittius hier in deese vergaderinge gecensureert ende van syne merckelycke feylen ende onordentelyc procederen bestraft ende tot hertelyc berouw ende schultkenninge vermaent sal werden; dat hem noch bovendien opgeleyt sal werden, dat hy hem niet en moet vervorderen ergens eenige predicatien te doen, veelmin een dienst aen te neemen, voor ende alleer hy sal versoent syn met diegene, die hy door syn onordentelyc procederen heeft te cort gedaen. Om waertoe te geraecken syn van dese vergaderinge vercooren D. Joannes Wtenbogaert, Petrus de Bricquingni ende Jacobus Cornelii Meursius, predicanten respective in sGravenhage, Wourden ende Loosduynen, ende Paulus Stochius, ouderling der kercke tot Leiden, om in desen te handelen ende het beste te doen. Ende oft eevenwel quame, dat se tot dit goede voorneemen niet en conden geraecken, so sullen sy tgeene daerin gedaen sal syn, brengen aen den gedeputeerden des synodi, tot welckers oordel het staen sal, of der saecke genoech gedaen sij ende of de meergemelde Daniel tot het predighampt toegelaeten sal mogen werden. Hierop deselve Daniel weer ingeroepen synde, so is de censura, vermaninge ende bestraffinge aen hem gedaen, dewelcke hij heeft aengenoomen ende heeft sijn schult bekent, opentlyc verclarende, dat hij Gode bat om vergevinge ende begeerde aen de vergaderinge, sy wilde mede hem dat vergeeven soeveele het haer aengaet, gelyc ooc geschiet is. Is hem mede uytdruckelyc aengeseijt, dat hij hem moet wachten een beroepinge tot den dienst des woorts aen te neemen, ja dat hy hem geheel ende al van het predigen moet onthouden, totdat alles gedaen sal syn, daervan vooren meldinge is geschiet, twelc hij meede heeft toegestaen ende ingewillicht. Ende heeft alsoe (de vergaderinge van alles bedanckt hebbende) syn afscheyt genoomen.

9. *Aenteeckeningen der kerckelycken geschiedenissen ende het lesen der Nederlantscher Historie.* — Wattet 8 artikel der acten des voorleeden jaers aengaet, is goetgevonden dat, alhoewel D. MERULA sal. overleeden is, de classes evenwel belast blijven te sullen voortgaen int aenmercken der historiale memorie van saecken, de kercken deser landen aengaende, ende die den gedeputeerden des synodi (om byeen te versamelen) toe te seynden. Ende wat wijder belanght de Nederlantsche Historie DEMETRII, alsoe men verstaet, dat die noch weeder herdruckt sal werden, niettegenstaende daer eenige dingen in gevonden werden, daerover de kercken te claegen hebben ende dieshalven verbeeteringe behoeven, is goetgevonden, dat de gedeputeerden de synodi hem door brieven sullen vermanen, dat de druck niet aengeleyt en werde ofte, is die al aengeleyt, men daerin niet voort en gae binnen den tyt van 6 maenden. Ende soot de gedeputeerden nodich achten, so sullen sy hiervan de E.E. M.M. heeren Staten Generael remonstreren, opdat die mede het beste souden believen te doen, dat dit werck niet voort en ginge binnen den bovengestelden tijt, binnen welcke de classes vlytich sullen voortgaen int doorleesen derselver Historie, sowel om aen te wysen waer daerin yet staet betreffende de historie der kercken, maer ooc wat daerinne staet, waerover haer de kercken te beclagen hebben, om hetselve aengeteeckende daervan goetstyts (immers binnen de voornoemde 6 maenden) aen de gedeputeerden te seynden om dat te doen by hetgeene, dat hen alreede toegesonden is, ende deselvige te seynden aen DEMETRIUM bovenvermelt, opdat syn Historie verbeetert werde.

10.

Relaes der gedeputeerden van huwelijcksche saecken. — Roerende hetgene de huwelycken aengaet, daervan int 9 artikel mentie gemaeckt wert, de gedeputeerden des synodi hebben gerelateert, wat moeyte by hen gedaen is ende wat puncten sy van dese materie den E. E. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant hebben vertoont om goede ordre ende verclaringe daerop te becoomen, ende hoe datter (alhoewel onder de E. E. heeren Staten voornoemt etlyckemael daervan gesproocken is) niet op en is gevolcht, te min omdat eenige puncten sodanige sijn, datter in de provincie van Hollant alleen niet en dient ordre op gestelt te worden, ende dattet sal moeten blijven in sulcken stant alst nu is, tot opt synodum nationalem.

11.

JOANNES GOSSUINUS *ende van de dorpen, ontrent den vijant gelegen.* — Opt 12 artikel hebben die van den classe van Dordrecht gerelateert ende der vergaderinge aengedient, dat JOANNES GOSSUINUS (die het predigen op de Swaluwe, sonder daertoe wettelyc geroepen te sijn, hadde onderstaen) nu daervan ophouwt, gelyc hij ooc heel onbequaem worde bevonden, ende dat

die plaetse enige Sondagen by buerten van henlieden bedient is ende vinden eenen grooten yver by het volc aldaer om het woort Gods te hooren. Doch also het vol perickels is, dat de dienaren, die daer coomen, mochten gevangen werden van den vyant, heeft deese vergaderinge den classi van Dordrecht ende daerneffens D. JOANNI WTENBOGAERT opgeleijt te sullen versoecken aen de raden van syne Excellentie, dat sauveguaerde voor die plaetse (gelyc mede voor alle de dorpen, gelegen ontrent Breda, daert mede periculues is) mochte vercregen werden, opdat se de oeffeninge van den h. kerckendienst mochten hebben. Ende sullen deselvige broederen aen de E.E. M.M. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant gagie ende sauveguaerde versoecken voor de dorpen, die op den Hollantschen bodem ontrent den vijant liggen ende daer noch geen Gereformeerde predicanten en sijn. Ende is denselven mede opgeleijt te remonstreren daert behoort, hoe stoutelyc de papen woonen binnen Breda ende andere steeden meer, opdat hetselve mede belet werde.

12.

WILLEM VAN ISEREN. — WILLEM VAN ISEREN (van wiens saecke int 10 artikel des voorgaenden synodi te vinden is) is noch weeder verscheenen ende gaf te kennen, dat hij noch niet en is versoent met MEEUS THONISZEN tot Cuylenborch (hetsy ooc wat daervan int boeck des classis van Gorichem ofte in de acten des voorleeden synodi soude mogen aengeteeckent syn) ende dat hy de meninge des classis van Gorichem (als de versoeninge aldaer met den kerckenraet van Cuijlenborch in absentie van MEEUS THONISZEN voornoemt was geschiet) niet en hadde verstaen. Heeft derhalven nu aen den synodum versocht, dat alsnoch tusschen hem ende MEEUS THONISZEN kerckelijc mochte gehandelt werden tot versoeninge, opdat die ergernisse, die daeruyt (dat de voornoemde MEEUS THONISZEN sonder deselve versoeninge ten avontmaele des Heeren gaet) ontstaen is, mocht wechgenomen werden. De vergaderinge aenmerckende, dat WILLEM VAN ISEREN claeghde niet verstaen te hebben, wat hy in den classe van Gorichem dede (als vooren verhaelt is), heeft goetgevonden, dat het voorgemelde classis van Gorichem ende twee van de gedeputeerden des synodi in desen kerckelycken handelen sullen, opdat dese versoeninge tot stichtinge van diegeene, die ontsticht syn, getroffen werden.

13.

Een man tot Gorichem, die syns overleeden huysvrouwen moeije getrouwt heeft. — Het classis van Gorichem remonstreerde de vergaderinge, dat binnen Gorichem een seeckere huwelycsche swaericheijt voorgevallen is tusschen twee litmaten der gemeente, geleden ontrent den tyt van 3 jaren, namentlyc dat een manspersone getrouwt heeft buijten de stat (het classis en weet

niet waer) syns overleeden huysvrouwen bloetmoeye, niettegenstaende dat sommige broederen des kerckenraets tot Gorichem voor het onwettelyc trouwen hen sodanich abominabel huwelyck hebben gedissuadeert. Na het trouwen heeft men menichmael (met namen voor de bedieninge des avontmaels) met hen gehandelt, ooc alsoo dat sy niet alleen deurgaens vant avontmael syn afgehouden, maer men heeft hen den schrickelycken toorn Gods voorgestelt, ist dat sij hen niet en bekeeren. Twee dienaren des classis daertoe gedeputeert synde, hebben mede met hen gesproocken, doch alles te vergeefs. So was dan nu de vrage, of de kercke van Gorichem voorschreeven niet en soude tot de uterste remedie, namentlyc tot de excommunicatie, mogen voortgaen, of wat anders hierin te doen is. Het synodus heeft geantwoort, nadien dese quaestie niet en is gestelt geweest onder de gravamina, die aen de classes sijn gesonden, ende ooc omdat verwacht wert, dat de E. E. heeren Staten het verstant van hare E. E. ordonnantie aengaende desen casum breder verclaren sullen, gelyc alreede aen hare E. E. versocht is, ende om meer andere insichten, dat wel de graden tot de excommunicatie toe door de kercke van Gorichem aen de voornoemde personen sullen gebruijckt worden, doch dat de uterste remedie der excommunicatie noch niet en sal int werck gestelt werden, maer dat de classes deses synodi, na het leesen der acten, dit stuc sullen overweegen ende haer oordel daervan in de eerstcomende vergaderinge des particuliren synodi inbrengen, ende dat ondertusschen de kercke van Gorichem dickwils dese lieden tot beteringe sal vermaenen, gelijc alreede veel geschiet is, ende ooc ernstelyc verneemen, waer ende by wien se getrouwt sijn, opdat het voorschreeven synodus, antwoort van dit alles hebbende, voorts hierin mach doen na behooren.

14.

Bedevaerden. — Also men verstaet, dat de bedevaerden tot Heuckelom, Boxtel ende elders meer toeneemen, sodat ooc het loopen ende reysen van veele menschen uyt dese landen derwaerts vermeerdert, is goetgevonden, dat noch weeder aen syn Excellentie ende aen de raden van de E.E. M.M. heeren Staten Generael sal aengehouden werden, dat sulcx ganschelyc door gevoechgelijcke middelen werde belet, opdat de ergernisse, die hierdoor onder de swacken ontstaet, ende de spot ende roem, die de vyanden der waerheyt hierop voeren, mach ophouden.

15.

Placaten. — De gedeputeerden des synodi sullen noch blyven voortvaren om byeen te versamelen de placaten, die tot de goede ordre in de scholen ende meer andere saecken, den welstant der kercken aengaende, syn gepubliceert.

16. ADAMUS BILLICHIUS. — D. JOANNES WTENBOGAERT ende D. JOANNES DE BEτIUS hebben int lange gerelateert, dat (also syn Gen. van Cuylenborch cranck was, als sy tot Culenborch quamen om den last, hen int 39 artikel des voorleden sijnodi opgeleijt, te verrichten, ende sy van wegen syne crancheijt van die materie met hem niet en mochten spreecken), wat sy ooc met schrijven so aen sijn Gen. van Culenborch voorseyt alsooc aen ADAMUM BILLICHIUM gedaen hebben, so ist, dat eevenwel de voornoemde BILLICHIUS in den dienst der kercke tot Culenborch is gecoomen ende tot noch toe gecontinueert. Is daeromme nu gevraeght, wat wyder daerin te doen sij, ende is nutst gevonden, dat BILLICHIUS voorengeroert sal maecken, dat het synodus van Gelderlant (twelc op hem te seggen ende hem attestatie geweygert heeft) werde gecontenteert, opdat hij, goede attestatie van den synodum voorseyt verworven hebbende, als een wettelijc dienaer in den dienst der kercke tot Culenborch voorseyt mach gekent werden; dat hij hem voorts in alles drage als een vroom dienaer des h. evang. toestaet, ende sonderlinge dat hij met HARMANNO syn mededienaer in goeden vrede ende eenicheyt leve. Hetwelcke alles geschiedende, so sal hy ooc neffens sijn voornoemde mededienaer als een lidt des classis van Gorichem gekent ende ontfangen werden.

17.

Nederlantsche Confessie. — In 42 artikel des voorgaenden synodi was den gedeputeerden opgeleijt de Nederlantsche Confessie, die wel verscheyden in woorden maer een in substantie gedruckt is, te doorsien ende met de outste, het Latynsche ende Fransche exemplar, by den Franschen kercken bewaert, te confereren. Al waerop sy ooc nu de vergaderinge hebben vertoont, hoe dat se hetselvige gedaen hebben.

18.

Legerdienst. — Die van Wourden ende daerna die van der Goude blyven elc den tyt van twee maenden belast, het leger (so hetselve te velde trock) met de predicatie des godlijcken woorts te bedienen ende waer te neemen.

19.

Gehoor by de E. E. heeren Staten te verwerven. — Is gevraeght geworden: gemerckt de menichvuldige ende gruwelycke sonden van dootslagen, van profanatien van sabbath ende biddagen, die meer ende meer misbruyckt werden tot dronckenschap, danserije ende rhetorijckspelen ende veele andere misbruycken, de overhant neemen, meest by faulte, som en meent, dat de E. E. heeren Staten, hierover van de gedeputeerden des synodi aengesproocken synde, soveel gewoonlijc met lantsaecken (daer sy eygentlyc om vergadert sijn) te doen hebben, dat se niet of weynich hierop in sulcke vergaderingen conen letten, oft niet goet en waer (om eenmael deese swaere clachten

verbeetert te hebben), dat het synodus aen de E. E. heeren Staten versocht ende suppliceerde, dat haer believe een extraordinare vergaderingeen de tyt te vergonnen, waerin haere gedeputeerden van hare E. E. mochten met meerder patientie gehoort werden? Is geantwoort, dat het goet is, dat sulc versoeck geschiede.

20.

Ordre in den kerckenraet, daer geen predicant en is. — Also na het overlyden oft vertrecken der predicanten in veele plaetsen ten platten lande lichtelyc swaricheyt voorvalt int verkiesen van een ander tot den dienst harer kercke ende in andere kerckelycke saecken, uyt oorsaeck dat dickwils tot kerckelycke opsicht sijn vercooren sodanige personen, die van regeringe der kercke niet veel ervarentheyt en hebben, so werde gevraecht, oft niet goet en soude sijn, dewyle de dienaren des classis sulcke plaetsen den tyt, dat se vaceren, waerneemen moeten, dat de predicant, die van wegen den classe den dienst doet, in hare kerckelycke vergaderinge tegenwoordich sij om die saecken, die voorvallen, te beleyden ende voornamentlyc als van de beroepinge van een ander dienaer gesproocken wert. Is hierop geresolveert, dattet behoorlyc is, dattet also geschiede.

21.

Onderhout voor de predicanten ende der predicanten weduwen. — Op de vrage, of men niet opt nieuw voor den dienaren ten platten lande ende insonderheyt voor de nagelaten weduwen der predicanten behoort te intercederen, gemerckt den noot so langhs so grooter wert, is beslooten, dat sulcx sal geschieden ende dat D. Joannes Wtenbogaert, Meursius ende Schuylius, predicanten respective in den Hage, Loosduynen ende Voorhout, hetselve sullen doen aen de E. E. heeren Staten van Hollant. Ende also de dienaren int graefschap van Buijren etc. hare gagie van elders moeten hebben, so sullen de gedeputeerden des synodi voor henlieden versoecken by diegeene, daer sulc versoec aen moet geschieden.

22.

Tegens de misbruijcken der attestatien. — Also enige lantloopers met bedroch eenige attestatie crijgen, maeckende boecxkens, waerin sy laeten opschrijven met onderteeckening van de dienaren, hoeveel men haer geeft, vergaderende alsoe een groote menichte van namen van predicanten, met dewelcke sy niet alleen verscheyden kercken maer ooc particulire lieden niet sonder groot schandael ende achterdeel der kercken bedriegen, is de vrage, of sulckx niet en behoort geremediceert te werden. De synodus heeft hierop geantwoort, dat sulx behoort geremedieert te worden. Ende opdat tselve geschiede, men sal niemant lichtelyc attestatie geven, men en sal in haere boeckens niet teeckenen, wat men haer gegeven heeft, ende men sal

volgen hetgeene int 76 artikel onser kerckenordeninge, gestelt in sijnodo nation. in sGravenhage, te vinden is.

23.

Formuliren van den doop etc. — De formuliren van den doop, avontmael ende trouwen, sullen gebruyckt worden, gelyck die voorgeschreven ende tot dien eynde gedruckt sijn, opdat gelijcheyt by allen hierin gebruyckt werde, totdat in synodo nationali anders geordineert sal sijn.

24.

Roomsche kercke. — Dewijle veele sware disputen hier ende daer vallen over de Roomsche kercke, hoeverre die van de waere vervallen is ende waervoor men deselve te houden heeft, so is deselve vrage in dese vergaderinge gebracht, dewelcke geantwoort heeft, dat dit meede een saecke sij, die in nationali sijnodo sal moeten gehandelt werden.

25.

Buyten ordinaren tijt den doop versocht. — Also de kercke van Oudewater veele gehuchten, wel tot 10 oft 12 toe, onder haer heeft behoorende ende sy de geheele winter in de weecke int gemeen niet dan des avonts predicatie heeft, alwanneer de lieden uijt alle de gehuchten niet en connen ter predicatie comen, daerdoor meenichvuldige smeeckingen coomen om buytentijts de kinderen gedoopt te hebben ende by weygeringe van tselve veele lelycke calumnien over de dienaren, beroepingen voor het oordel Gods, so de kinders sonder doop coomen te sterven, ende andere schandalen meer; ooc geschiet het, dat se terstont dreygen te loopen na Montvoort, haer dicht by geleegen, om hare kinderen aldaer by een pape te laeten doopen; vraecht sij, oft haer niet geoorloft soude wesen by den sijnode, in sulcken gevalle den swacken te gerijven ende buyten tijts haere siecke kinderen te doopen. Is daerop geantwoort, men sal de predicatien daerna aenleggen opdat de swacken deselve mogen waerneemen om dan ordinaerlijc hare kinderen te laeten dopen, ende en wort niet toegelaeten hierin wyder te treden, dan in synodo nationali, gehouden in sGravenhage articulo 50, verordent is.

26.

Litmaten, die haer met de lombaerden behelpen. — Also men verstaet, dat eenige lidmaten der gemeente Christi, die in de lombaerden schade geleden hebben, hen met het houden der lombaerden soecken te beneficieren, seer onchristelijc doen, ende daerentusschen den particuliren kercken seer beswaerlyc valt tegen sodanige te procederen sonder algemeenen voet ende resolutie der kercken int gemeen, so is de vrage, oft niet geraeden en waer int algemeen daerop te letten om met gemeenen voet ex autoritate synodali daerin te procederen. Is daervan besloten, dat men met desulcke sal

procederen, gelijc met andere ergerlijcke lidtmaten, na inhout onser kerckenordeninge, conform den woorde Gods geprocedeert wert.

27.

Schoolmeesters, die vijanden sijn van de Gereformeerde kercke. — Also een yegelyc meer dan genoech bekent is, dat tot grooter ergernisse der kercke Jesu Christi in verscheyden plaetsen tot het schoolampt gevordert werden sodanige, die niet alleen geen litmaten der Gereformeerder kercke sijn maer die ooc met wijf ende kinderen derselver gansch vijant sijn, soo wert versocht, waer soodanige syn, dat se van haren dienst werden geamoveert ende dat van nu voortaen ordre mach gestelt werden om sodanige tot den schooldienst niet toe te laeten. De vergaderinge heeft hierop geresolveert, dat hiervan sal geremonstreert werden aen de E. E. heeren Staten van Hollant, opdat sulcx (als hier versocht wert) door haere E. E. auctoriteijt mochte int werck gestelt werden.

28.

Onordentelijck byeencoomen in den echten staet. — Overmidts dagelicx groote clachten worden gehoort, dat op verscheyden plaetsen jongegesellen ende jongedochters tegen wil ende danc van hare ouderen met malcanderen wechloopen ende malcanderen beslaepen, om hare ouders also te dwingen tot consent van malcanderen te sullen mogen trouwen, ende over dese disordre voor desen tijt meermael is geclaecht geworden maer tot noch toe niet geremedieert, so wert weederom versocht, dat daerin voorsien mach worden. Is daerop beslooten, alsoe de gedeputeerden noch binnen een jaer tijts van dese mateerie een remonstrantie aen de E. E. heeren Staten van Hollant hebben overgegeven, dat daerop sal aengehouden werden door de gedeputeerden, opdat dese sonden ende disordren verhindert mogen werden.

29.

Van de gagie van de nadienst, als een predicant gestorven is. — Op de vrage, of de nagelaten weduwe eens dienaers des woorts alleen genieten sal de gagie, die voor haer ende de nagelaten kinderen van haer overleeden man door den nadienst der predicanten hares classis verworven wert, is geantwoort: neen. Ende verstaet de synode, also de dienaren des classis hetselve doen ten proffite van den gemeenen boel, dat de kinderen, van wat ouderdom ende conditie die souden mogen sijn ende ooc al waert dat het haers overleden mans voorkinderen waeren ende sijselve geen kinderen en hadde, (eerst vant geheel afgetrocken de oncosten, ter oorsaecke van den voorseyden dienst gedaen) de rechte helfte daervan sullen hebben.

30.

Hoe de synoden sullen volgen. — Is mede goetgevonden opt voorstellen van de gedeputeerden deses synodi, dat het Suythollantsche sijnodus sal

ontfangen ende gehouden werden nae ordre der classen, gelijc die in dese vergaderinge sitten, opdat gelijcheijt gehouden werde, soveele mogelijc is. Ende sal ten naesten jaere beginnen van Dordrecht, alwaerop Delf soude volgen ende so voort, maer in dese reyse sal Delf in de ordre voorbij gegaen werden, omdat de vergaderinge in deselve stat nu ijegenwoordich is.

31.

Oversettinge des bibels. — De gedeputeerden des Noorthollantschen sijnodi hadden de vergaderinge een lang geschrift behandicht, hetwelcke handelt van de oversettinge des bibels ende geeft te kennen, dat D. Helmichius niet en heeft connen (overmidts sijne veelvoudige occupatien) beter voortgaen met dit werck; spreeckt ooc van de alderbeste maniere van doen int oversetten ende versoeckt, dat de vergaderinge daerop wil letten. De vergadering heeft syn onschult geern aengenoomen ende verstaet wel, dattet niet anders heeft connen gaen, ende begeert hertelijc, dat D. Helmichius daerin voortgaen wil, soveel hem doenlyc is. Maer wat aengaet hem in desen meer hulps toe te voegen in de plaetse D. Arnoldi saliger, also de synoden in alle de Vereenichde Provincien daerinne gekent moeten sijn ende men verhoopt, dat de synodus nationael binnen corten tyt sal vergadert werden, is goetgevonden dit uyt te stellen tot op deselve vergaderinge.

32.

Camerspel te beletten. — Het classis van Delf heeft gevraecht, of ooc (gelyc goetgevonden was) alle classes haer beste doen om de schadelycke rhetorijc oft camerspelen tegen te staen door remonstreeren aen haere overicheden ende andere goede middelen, gelyc by haer eenige vlyticheijt in desen ende dat niet sonder vrucht gedaen was. Ende is bevonden, dat in eenige classen geen camerspelen en syn te vinden, maer by eenige, sonderlingen in den classe van der Goude ende den Briel, syn seer gruwelycke dingen in dat camerspeelen gepleecht ende en weeten de kercken geen middel om dat te weeren. Is daerop geresolveert, dat nae de omstanden van deselve leelijcke exemplen ende de seeckerheyt van dien vlytich vernomen ende die den gedeputeerden des synodi toegesonden sullen werden, opdat se die vertoonen mogen, daert van node sal syn, ten eynde de spelen geheel ende al te niet gedaen mochten werden.

33.

Geexamineerde tot den dienst. — De studenten theologiae, dewelcke tot het predigampt binnen desen jare ten overstaen van de gedeputeerden des synodi geexamineert ende toegelaten syn, waren dese:

In den classe van Leyden: Egbertus Verhoevius, student, om te dienen in de kercke van Hylicheym, ten overstaen D. Festi Hommii ende Joannis Barnardi den 16 Oct. 1606.

Noch Jacobus Cuchlinus, student, om te dienen in de kercke van Haserswoude, ten overstaen D. Francisci Lansbergii, Joannis Dibbetzii, Festi Hommii ende Joannis Barnardi den 11 Decemb. 1606.

Noch ten overstaen van deselve ende ooc ten selven dage M. Jonas Volmarus, student, om te dienen in de kercke van Oestgeest.

Item Samuel Baselius, student, om te dienen in de kercke van Katwyck op Zee, ten overstaen D. Festi Hommii ende Joannis Barnardi den 22 Jan. 1607.

Mede Isaacus Junius, student, ten overstaen van deselve den 14 Mai 1607, om te dienen in de kercke van Warmont.

In den classe van Rotterdam: Christophorus Hellerus, student, om te dienen in de kercke van Rotterdam, ten overstaen D. Francisci Lansbergii ende Joannis Barnardi den 21 Novemb. 1606.

Item Casparus Caprarius, student, om te dienen in de kercke van Pernisse, ten overstaen D. Francisci Lansbergii ende Festi Hommii ontrent den laetsten Mart. 1607.

In den classe van den Hage: Samuel Everherdts Petri f., student, om te dienen in de kercke van Wassenaer, ten overstaen van D. Festi Hommii ende Joannis Barnardi op den 25 Junij 1607.

34.

Visitatores. — Visitatores classium sullen in deesen jaere sijn in den classe van

Dordrecht: Henricus Swalmius junior ende Joannes de Betz;

Delf: Albertus ab Oosterwijc ende Henricus Proelius;

Leiden: Davit Jacobi ende Festus Hommius;

Gouda: Tylmannus Cupus ende Joannes Backhuysius;

Rotterdam: Hugo Beyerus ende Adrianus Joannis;

Gorichem: Matthys van Recht ende Jodocus Geysteranus;

Briel: Wilhelmus Quirini ende Arnoldus Timmerman;

Haga: Joannes Lamotius ende Gerardus Dormael;

Wourden: Jacobus Wilhelmi ende Paulus Mercator;

Buijren etc.: Gerardus Verstegus ende Joannes Henrici Croon.

35.

Gedeputeerden des synodi. — Syn vercoren tot gedeputeerden deses synodi neffens D. Festum Hommium ende Joannem Barnardi, die dit jaer noch blyven, D. Ruardus Acronius ende Libertus Fraxinus, predicanten tot Schiedam ende den Briel respective;

op den synodum van Gelderlant te verschynen D. Petrus Leuwius, dienaer tot Gorichem;

tot den synodum van Noortholl ant, neffens D. NATHANAELEM MARLANDI, D. JOANNES WTENBOGAERT;

ende tot den synodum van Groeningen te reysen is opgeleijt D. BALTHASARO LYDIO, predicant tot Dordrecht.

36.

Classis synodael. — De classis synodi is geordineert het classis van Delf om de uijtschrijvinge des naesten particularen synodi te doen, waertoe sy ooc van de gedeputeerden des synodi (ingevalle het vroeger sal mogen gedaen werden als na gemeen gewoonte) sullen vermaent werden.

37.

Vermaningen in den synodo te doen. — Om de vermaningen in den naesten particuliren synodo te doen is opgeleijt een uijt den classe van Gorichem tot een begin ende een uyt den classe van den Briel tot een besluijt des synodi.

38.

Vermaninge int eijnde deses synodi. — De vermaninge int eynde deses synodi is gedaen door D. RUARDUM ACRONIUM, uijt den classe van Rotterdam, op den text tot den Rom. 15 vers 5, 6: De God der lijtsaemheijt ende vertroostinge geeve u etc.. Ende is van de vergadering bedanckt.

39.

Censura gehouden, danceegginge tot God ende bedanckinge. — Censura is gehouden ende de vergaderinge voor desen met een gebet ende dancsegginge tot God geeyndicht synde, sijn mijneheeren de gecommitteerden ende broederen, uijt andere synoden tot dese vergaderinge gesonden, mitschaders de gansche vergaderinge voor hare goede assistentie, raet ende advijs, insgelijcken mijneheeren der stat Delf voor de eere ende vrienschap, den synodo gedaen, door den praesidem, assessorem ende scribam bedanckt geworden. Aldus geeyndicht ende gedaen binnen der stat Delf, den 24 Augusti anno 1607.

RUARDUS ACRONIUS, synodi praeses.
BALTHAZAR LYDIUS, synodi adsessor.
JAN BARENTSZEN, scriba synodi.

Acta synodi particularis van Suythollandt, gehouden binnen Dordrecht, den 14 *Octob. a°.* 1608 *begonnen.*

Nae den gebede tot Godt, door D. Ruardum Acronium, praesidem des voorgaenden synodi, gedaen, zyn by de dienaren des woorts ende de ouderlingen verkoren tot praesidem D. Libertus Fraxinus, dienaer des godtlyken woorts in den Briele, tot assessorem D. Ruardus Acronius, dienaer des godtlyken woorts binnen Schiedam, tot scribam Balthazar Lydius, dienaer des h. evangelii tot Dordrecht.

De dienaren des godtlyken woorts ende ouderlingen, op desen synodo verschenen, zyn geweest dese naervolgende.

Wt de classe van Dordrecht:

D.D.	Balthazar Lydius,	dienaren des h. evangelii binnen	Dordrecht,
	Michael Hogius,		Streefkercke,
	Henricus Swalmius,		Out Beyerlant,

Leenaert Sibertsz, ouderling ende thesaurier der stat Dordrecht.

Wt de classe van Delf:

D.D.	Albertus ab Oosterwyck,	dienaren des h. evangelii binnen	Delf,
	Petrus Lowyck,		Naeltwyck,
	Joannes Fenakolius,		Wout,

Roelant Carpentier, ouderling der kercke van Delf.

Wt de classe van Leyden:

D.D.	Adolphus Spranckhusen,	dienaren des h. evang. binnen	Leyden,
	Hermannus Schulius,		Voorhout,
	Michael Joannis,		Voorschoten,

D. Gulielmus Coddaeus, ouderling der kercke tot Leyden.

Wt de classe van der Goude:

D.D.	Theodorus Hermanni,	dienaren des h. evang. binnen	Gouda,
	Joannes Lydius,		Oudewater,
	Jacobus van de Kerckhoven,		Polsbroeck,

Laurentz Cornelisz, ouderling ter Goude.

Wt de classe van Roterdam:

D.D.	Franciscus Lansbergius,	dienaren des h. evang. binnen	Roterdam,
	Ruardus Achonius,		Schiedam,
	Petrus Cupus,		Cralingen,

Dirck Arentsz, ouderling tot Schidam.

Wt de classe van Gorichem:

D.D.	Petrus Theodori Leuwius,	dienaren des h. evang. binnen	Gorichem,
	Gedeon Sonnevelt,		Woudrichem,
	Ludgerus Vogelsanck,		ter Ameide,

Hans Boogmans, ouderling tot Woudrichem.

Wt de classe van den Briele:

D.D.	Libertus Fraxinus,	dienaren des h. evang. binnen	Briele,
	Nicolaus Dammius,		Goerede,
	Carolus Rykwaert,		Oostvoren,

Abraham Commelstein, ouderling in den Briele.

Wt de classe van den Hage:

D.D.	Bernhardus Faille,	dienaren des h. evangelii binnen	Hage,
	Gerardus Dormael,		Voorburch,
	Samuel van den Berge,		Wateringe,

Mr. Willem Baersdorp, ouderling in den Hage.

Wt de classe van Woerden:

D.D.	Petrus Petreius,	dienaren des h. evang. binnen	Woerden,
	Joannes Cornelii,		Lamuiden,
	Tobias Gellinckhusen,		Waerder,

Cornelis Hermansz, ouderling binnen Woerden.

Wt de classe van Buren:

D.D.	Everhardus Bomelius,	dienaren des h. evang. binnen	Yselsteyn,
	Gerardus Verstegen,		Buren.

Zyn oock mede in dese vergaderinge verschenen van wegen de E. E. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant de hoochgeleerde, welwyse heeren, mynheeren ende meesters Rombout Hogerbeetz ende Nicolaus Cromhout, raden ordinaris van den Hogen ende Provincialen Raet van Hollant respective, om volgens hare E. E. credentie ende commissie regaert te nemen, dat geene polityke saken of den staet van de kercken int gemeen aengaende noch andere, als die te vooren by de particulire kercken zyn gehandelt ende niet en hebben konen beslicht werden ofte daerwt eenige onruste, scheuringe ofte oneenicheyt soude mogen rysen, in dese vergaderinge verhandelt wierden.

Is mede gecompareert met behoorlyke credentie D. Johannes Fontanus, dienaer des h. evangelii binnen Ahrnem, gesonden van wegen den synodo van Gelderlant.

Van wegen den synodo van Groeningerlant ende d' Omlanden (alhoewel aen haer was geschreven) zyn geen broeders verscheenen, welck men achtede te geschieden door de onbequaemheyt van de reise om dese tyt des jaers.

Van wegen Noorthollandt zyn gecompareert D. D. HERMANNUS GERARDI ende JOHANNES ROGGIUS, dienaren des h. evangelii binnen Enckhusen ende Hoorn respective. Ende zyn allegader den broederen lief ende aengenaem geweest.

D. GEDEON SONNEVELT, praedicant tot Woudrichem, heeft wt de name des classis van Gorichem de vermaninge gedaen tot een anvanck des synodi wt de woorden Actorum XX vs. XXVIII: So hebt dan acht op uselven etc.; ende is wt de name van de vergaderinge over deselvige van D. praeside bedanckt.

Is goetgevonden, dat men de vergaderinge des morgens sal houden van acht tot elf uren ende nae den middage van twee tot vyf uren. Ende zyn in de vergaderinge verhandelt dese naervolgende articulen.

Articulus 1.

Bevorderinge des synodi nationalis ende provincialis. — Also van den eersten articel des voorgaenden synodi in het 9 gravamen sal moeten gesproken werden, is men getreden tot den 2 articel, daerin dat geresolveert wort op de vrage, of het niet goet en ware de kerckendienaers, die wt Zuythollant in sGravenhage beroepen zyn geweest om advys te geven over den tyt, plaetse ende maniere van het houden des synodi nationalis, te onbieden om in dien particulari synodo rapport te doen van haer wedervaren ende rekenschap te geven van hare advysen, opdat men oordeele, of het recht der kercken eenichsins daerdoor verkortet ware etc.. Ende aengehoort zynde het rappoort der gedeputeerden des synodi van tgene sy gebesoigneert hebben in desen volgende den last, haer in den laestleden synodo gegeven, zyn door dese occasie twe dingen verhandelt.

Vooreerst, wat te doen staet belangende den synodum nationalem, van hare E. E. M. M. verwilliget, daervan evenwel (als voorschreven is) aengaende de maniere van het houden desselvigen verscheiden advysen in sGravenhage in den jaere 1607 zyn gevallen ende den heeren Staten overgelevert, die daer dienden voor den nationalem synodum beslicht te worden. Ten anderen, of men de redenen van de advisen der broederen des minderen getals, staende onder desen synodo, ende belangende de voornoemde sake, haerlieden niet sal afeischen om daerop te letten nae behoren. Wat het eerste aengaet, is goetgevonden ende besloten, dat de kercke van Amsterdam,

die last daervan heeft, aenhouden sal met den gedeputeerden van beide synoden op het houden des synodi nationalis, dat tyt ende plaetse desselvigen van haer E. E. M. M. genoemt ende de kercken niet langer opgehouden werden, welverstaende nochtans dat de synodus provinciael vooral bevordert werde, opdat in deselvige de obstaculen (daerdoor de synodus nationalis verachtert wert) wechgenomen mogen werden.

Ende soveel het twede aengaet, naemelyck het afeischen der redenen van de broederen ter wedersyden nopende hare verschillende advisen, is vertoont geworden door de heeren commissarisen seker extract van eene der resolutien, die hare E. E. M. M. over dese sake hebben genomen, daerby den classibus, alsoock den synodo, hantsluitinge gedaen wert om disputen, deliberatien ende resolutien te maken op de advisen, van D. doctore Arminio ende Johanne Wtenbogardo ende andere kerckendinaren a⁰ 1607 in sGravenhage gegeven. De synodus hierop lettende ende overwegende, dat tgene de kercken int gemeen aengaet met gemeene ende broederlyke correspondentie ende deliberatie behoort verhandelt te werden, heeft goetgevonden door de gedeputeerden des synodi by hare E. E. M. M. te versoeken, dat haer believe de redenen van de verschillende advisen der broederen, in sGravenhage gegeven (die sy gepresenteert hebben hare E. E. M. M. over te leveren), op te nemen ende deselvige den gedeputeerden des synodi in handen te stellen, opdat sy door deselvige aen de classen voor den synodum provincialem overgesonden werden, ende dat haere E. E. M. M. door dese occasie mogen verstaen, of ende waeromme de kercken swaricheyt maken nopende dese particulire advisen ende de redenen tot versterkinge van dien, gegeven van de broederen, in sGravenhage over het houden des synodi nationalis van hare E. E. M. M. ontboden zynde.

2.

Wat gedaen dient te werden, byaldien de synodus provincialis niet voort en gaet. — Belangende den derden articel, daerin dat gehandelt werdt van de conferentie, die daer diende met den aldereersten aengestelt te werden om te vernemen, wat ende hoe groot het verschil aengaende de leere soude mogen wesen tusschen de professoren in de theologie alsoock eenige kerckedinaren van dese provincie ende hoe tselvige door den bequaemsten middel soude konen wechgenomen werden, daerop is desen synodo aengedient, dat de gedeputeerden des synodi haer wterste beste gedaen hebben om deselvige te bevorderen ende dat van deselvige door de gewichtige beraetslagingen van des gemeenlants saken niet is gevallen. Oversulx is gevraecht geworden, byaldien hare E. E. M. M. door voordere incidenten ende swaricheden, als voren zyn verhaelt, verhindert zynde den synodum provincialem verwilliget niet wt en schreven, wat van den kercken alsdan tot ont-

lastinge van hare conscientien om te behouden de suiverheyt der leere alsoock tot vermydinge van alle scheuringen dient gedaen.

Daerop is geaentwoort, dat met den eersten de gedeputeerden des synodi hare E. E. M. M. sullen voorstellen den hoochdringenden noot van te houden den voornoemden synodum ende dat deselvige om de swaricheden, die hoe langer hoe meer toenemen, dient met den aldereersten voort te gaen, ende dat oversulx hare E. E. M. M. believe den tyt desselvigen te beramen, ende byaldien dat deselvige wederom langer soude moeten werden opgeschort, dat in sulcken gevalle de gedeputeerden des synodi ditselvige den classibus te kennen geven, opdat die met den aldereersten resolveren, wat men voorder doen sal om de suiverheyt der leere ende eendrachticheyt der kercken te behouden.

3.

Van het overlesen der Nederlandsche Confessie ende des Heidelbergsen Catechismi. — Aengaende den 4 articel des voorgaenden synodi van de Nederlandsche Confessie ende den christelyken Catechismum te doorlesen ende d' aenmerckingen op deselvige in de classen met den eersten in te brengen, alsoock de professoren in de theologie ende de regenten der collegien daertoe te vermanen, hebben eenige classen verclaert, dat de kerckendienaren, onder haer resorterende, hierop gevraegt zynde, verclaert hebben noch in de woorden, veelmin de leere selfs, daerin begrepen, in het minste beswaert te wesen, jae hebben betuycht ende betuigen mits desen door des Heeren genade by deselvige te willen leven ende sterven ende begeerden, dat dese hare verclaringe in de acten deses synodi soude aengeteikent werden. Ende alsoo in sommigen classen, als wt den 4 articel des synodi van Delf blyckt, eenige kerckendienaren verclaert hebben noch te zyn in het ondersoeken ende, als sy gereet sullen zyn, tsyner tyt hare aenmerckingen te willen inbringen, verstaet dese synodus, dat sodanige geen langer wtstel om haer rondelyck ende als voor den Here te verclaren sal gegunt werden (dewyl sy nu tyts genoch gehat hebben om haer te bedencken) als de tyt van een maent nae desen. Ende sullen nae exspiratie derselfder de voornoemde dienaren gehouden zyn in hare classen te openbaren, wat sy in de ondersoekinge der Confessie ende des Catechismi hebben aengemerckt, waervan oock de gedeputeerden des synodi door de classen verwittiget sullen werden. Van welcke resolutie, opdat niemant sal mogen praetenderen ignorantie, sal nae het sluiten deses synodi de insinuatie van dit besluijt den classibus met den eersten overgeschreven worden door die, welcke op desen synodo geweest zyn, ende sullen de classen gehouden zyn ten overstane van de gedeputeerden des synodi tegens de overtreders van dese resolutie te procederen. Dewyle dat men oock niet heeft konen verstaen,

wat de 4 gecommitteerde broeders, die in den vorigen synodo belast bleven de professores theologiae ende de regenten der collegien iterative aen te spreken van het overlesen der Confessie ende des Catechismi, diesaengaende gedaen hebben, so is goetgevonden, dat de gedeputeerden des synodi ditselvige tot haren laste sullen nemen om te vernemen, of ende wat sy hebben tegen de woorden of den sin der meermaels genoemde schriften.

4.

Van de redenen, waerom men geen gedoopte met ongedoopte mach trouwen. — Wat aengaet de redenen, waerom men gedoopte met ongedoopte niet mach trouwen, alsoock mede de wederlegginge van de contrarie redenen, daervan in den voorgaenden synodo artic. 6 goetgevonden is, dat de kercken daerop letten souden om tegen den synodum nationalem dieselvige gereet te hebben, blyft de tegenwoordige synodus by de resolutie, doen genomen, ende achtet nodich te zyn, dat voortaen oock deselvige sake den kercken bevolen blyve.

5.

Van de reformatie der dorpen op den Hollandsen bodem. — De sake van de Swaeluwe, de gagie voor de predikanten op den Hollandsen bodem, alsoock de sauvegarde voor deselve te verwerven, daervan gesproken is in den XI artic. des voorgaenden synodi, sullen de classes van Dordrecht ende Gorichem (die best de gelegentheyt van de Langestrate ende dorpen, ontrent Heusden gelegen, weten) met onderlinge correspondentie by der hant nemen ende allen mogelyken vlyt aenwenden, opdat deselvige een goede wtkoomste sortere, dewyl men verstaet, dat daer honger is nae de suivere leere.

6.

Van de bedevaerden. — Dewyle in de sake van de afgodise bedevaerden nae Boxtel etc., daervan gewach gemaeckt wert in den 14 articel synodi Delfensis, dit jaer van den gedeputeerden des synodi niet heeft konen gedaen werden, so sal de classe van Gorichem (als naest by den afgodisen brant zynde) met den gedeputeerden des synodi haer wterste best doen, dat deselvige geweert mogen werden.

7.

Opneminge Billichii *in de classe van Gorichem.* — Adamus Billichius, daervan in den 16 artic. des voorgaenden synodi geroert wort (also men wt de acte des synodi van Gelderlant, in desen jare gehouden, verstaet, dat die van Gelderlant op syn leere ende leven nu niet meer en hebben), sal, naedat syne getuichenissen sullen oversien ende goetgekent syn, tot een lit des classis van Gorichem opgenomen werden.

8.

Van den legerdienst. — Die van Woerden ende daernae die van der Goude, volgens den 18 artic. synodi Delfensis, blyven belast elck den tyt van twe maenden het leger (so hetselvige te velde treckt) met de predicatie des godlyken woorts te bedienen.

9.

Van de paepse schoolmeesters ende onordentlyc byeenkomen in den houwelyken staet. — Op den 27 ende 28 artic. des voorgaenden synodi, handelende van de paepse schoolmeesters ende het onordentlyck byeenkomen in den houwelyken staet, hebben de gedeputeerden des synodi verclaert niet van haer gedaen te zyn by gebreke van particulire aenwysinge der faulten, die nodich souden zyn vertoont te werden, indien men yet goets in dese sake soude effectueren, daerom diegeene, die desen aengaende eenige swaricheyt hebben, datselvige sullen mogen den gedeputeerden des synodi met particulire aenwysinge der gebreken overschryven, opdat dit quaet eenmael moge geweert werden.

10.

Translatie des bibels. — Also D. Arnoldus Cornelius ende D. Wernerus Helmichius beide saliger gedachtenissen deser werelt zyn overleden, kan in de sake van de translatie des bibels, daervan artic. 31 synodi Delfensis gesproken wert, niet meer gedaen worden voor den synodum nationalem, doch sullen de gedeputeerden des synodi aerbeiden om byeen te versamelen al tgene van de voornoemde personen soude mogen naegelaten zyn, dit hoochnodich werck aengaende.

11.

Weringe der rhetoryckspelen. — Articulo 32 des voorgaenden synodi wort gehandelt van de belettingen der rhetoryckspelen, daerin niet alleen ongerymde maer oock somwyl grouwelyke dingen gebeuren, ende is nu tot wechneminge derselviger goetgevonden, dat diegeene, welcke noch swaricheyt hebben desen aengaende, deselvige particulierlyck sullen vertonen aen de heeren Raden Provinciael, opdat deselvige camerspelen door deselvige heeren Raden (gelyck sy alrede in sommige plaetsen gedaen hebben) voorder afgeschaft werden.

12.

Van den Goudschen Catechismo. — Also de kercke van der Goude tot miscontentement deses synodi een catechismum in het licht heeft gegeven tot stichtinge van hare jeucht, so sy voorwendet, sonder met de gedeputeerden des synodi hierover communicatie te houden, so ist dat de voorseyde gedeputeerden den synodo hebben verclaert, wat sy hierin volgende haer ampt hadden gedaen, ende in bedencken gegeven, wat nu voorder tot

wechneminge van de gegeven ergernisse te doen stond. De synodus, hierop lettende, heeft verclaert, dat sy een groot misnoegen heeft in dese handelinge van die van der Goude ende belast den gedeputeerden des synodi, dat sy allen mogelyken vlyt sullen aenwenden om denselvigen catechismum (also hy de principale hooftstucken der christelyker leere wtlaet) wt de schole van der Goude te weeren ende den Heidelberchschen Catechismum in plaetse van dien weder in te voeren. Ende opdat dit dies te gevoechelyker sal mogen geschieden, sullen de gedeputeerden des synodi van dese sake met den heeren magistraten van der Goude alsoock insonderheit met den kerckenraet aldaer spreken, op hope dat allenskens die kercke haer met de andere kercken van Zuythollant sal conformeren.

13.

Beroep D. Petri Molinaei. — D. doctore Trelcatio f. in den Heere ontslapen zynde, vaceert in d' universiteyt van Leiden een plaetse in facultate theologica, dewelcke dient van een man versien te zyn, daeraen de kercken een goet vergenoegen hebben. Oversulx wordt gevraecht, oft niet goet en ware, dat wt de name deses synodi den heeren curatoren der academie tot Leiden voorgeslagen wierde de persone D. Petri Molinaei, daervan goede getuichenissen gehoort worden ende hope is, dat hy sal mogen tot aenneminge deses dienstes verwillicht werden. De synodus resolveert: jae.

14.

Van geene veranderinge in de religie toe te laten. — Is oock goetgevonden, byaldien in dese beraetslagingen van treves wederom voorstellinge gedaen wierde van eenige veranderinge in de religie toe te staen, dat alsdan de gedeputeerden des synodi wt de name der gemener kercken aen hare E. E. M. M. sullen remonstreren, dat haer belive dit versoeck der vianden niet te verwilligen, also niet weinich te beduchten is, dat groote swaricheyden voor de kercken alsoock voor den staet deser landen wt dese toelatinge souden rysen.

15.

Comparitie van die van Gelderlant op den synodum provincialem. — De synodus van Gelderlant versoeckt, dat tot onderhoudinge van de correspondentie met beide synoden van Hollant (als de synodus provincialis sal gehouden werden) twe kerckendinaren, van haerlieden daertoe genoemt, namelyck D. Joannes Fontanus ende D. Joannes Coitzius tot denselven toegelaten werden, hetwelcke de synodus seer goet vindt. Ende sullen daerom de gedeputeerden des synodi de voornoemde broederen van den tyt des synodi provincialis by tydt waerschuwen.

16.

Voorslach, dienende tot verbeteringe veler misusen. — Belangende het

eerste gravamen, daerin veele ende oude misusen verhaelt werden ende onder ander oock mede van het weeren der lombaerden gesproken wordt, de synodus die en weet het leste aengaende geen middel te vinden tot wechneminge der lombaerden, alhoewel sy wel wenschede, dat andere middelen tot onderhoudinge der armen gevonden wierden. Voorts de reste aengaende, daer placaten tegens gemaeckt zyn ende nochtans niet onderhouden en worden, sal men, daer het gebreck is, de officiers van haer ampt met aenwysinge der begane faulten vermanen ende, so sy geen gehoor en geven, den heeren van den Provincialen Rade datselvige remonstreren. Daer noch geene placaten tegen gemaeckt zyn, sullen de gedeputeerden des synodi versoeken aen hare E. E. M. M., dat haer believe tot verbeteringe van sulcke gebreken goede ordonancien te publiceren.

17.

Wat te doen staet met een litmaet, die de bloetmoye van syn overledene huisvrouwe getrout heeft. — Op het 2 gravamen, daervan oock in den 13 artic. des voorleden synodi gesproken werdt, aengaende het houwelyck van een litmaet der kercke binnen Gorichem, die de bloetmoye van syn overleden huisvrouwe getrout heeft ende in de bywoninge nae alle kerckelyke vermaningen, aen hem gedaen, met deselvige is volherdende, also dat de kercke den eersten trap van de kerckelyke discipline tegens hem heeft waergenomen ende int werck gestelt, is geresolveert, dat de classis van Gorichem sal by deselvige personen aenhouden met vermanen ende aenwysen van het oordeel des synodi, welcke dit houwelyck gruwelyck acht te zyn. Doch de vordere procedure wordt der kerke ende den classi bevolen.

18.

Wederlegginge van een boeck D. V. Coornherts. — De wederlegginge van het boeck Coornherts van de vremde sonde, schult ende straffe, wort nodich gevonden. Ende also men verstaet, dat D. Arnoldus Cornelii saliger gedachtenisse ende D. Reginaldus Donteklock de principale argumenten deses boex schriftelyck wederleyt hebben, sal datselvige werck by de kercke van Delf oversien werden ende aen het licht gebracht met communicatie van de classe.

19.

Verhinderinge van het drucken der godtslasterlyke boeken. — De gedeputeerden des synodi sullen by de E. E. heeren Staten aenhouden, dat het drucken van de boeken Coornherts ende insonderheit van David Joris ende Hendric Niclaesz ende diergelyke, vol zynde van gruwelen ende abominatien, door haer E. E. M. M. authoriteyt verboden ende insonderheyt gelet werde op dien drucker binnen der Goude, die, verscheiden

boeken tegens de christelyke religie druckende, hemselven voor een onpartydich drucker in de titel van eenige boeken wtgeeft.

20.

Van het onderhout der papen. — Also eenige kercken van Zuythollant meest belast werden met het overkomen van de papen ende andere personen, het pausdom verlaten hebbende ende tot Leyden in de universiteyt sich nederslaende, wierdt in desen synodo gevraecht, of het niet goet en ware tot onderhoudinge derselvigen de hulpe van andere kercken niet alleen van Zuyt maer oock van Noorthollant te versoeken. De synodus heeft goetgevonden hierop geen naerder dispositie te maken, dienstelyckst achtende, dat elcke kercke nae gelegentheyt der sake sal handelen ende dat in aller voorsichticheyt, voor soveele men die soude konen in desen gevalle gebruiken.

21.

Afstellinge des partydigen kerckenraets. — Wanneert geschiet, dat een predicant met menichvuldige schandelyke dingen alomme openbaerlyck beruchticht is ende dat synen kerckenraet niet alleenlyck weigert den classi de hant te bieden om sulx te ondersoeken maer haer oock daerinne verhindert, soveel haer mogelyck is, ende tegens de handelinge des classis protesteert, jae dan oock wanneer de persoon al overwonnen is, wort de synodus gevraecht, of niet sodanigen kerckenraet behoort neffens den praedicant afgestelt ende met den nieuwen praedicant oock een nieuwen kerckenraet met advys der naestgesetene praedicanten verkoren te werden. Daerop is geresolveert, dat wanneer al d'omstandicheden, in de vrage verhaelt, tsamenkomen, dat alsdan de partydige kerckenraet ten overstane van de gedeputeerden des synodi door de naestgesetene kerckendinaren sal mogen van synen dienst gedeporteert worden.

22.

Adpel eens litmaets aen de visitatores des classis tegen synen kerckenraet. — Wanneer de visitatores ofte de gedeputeerden des classis, visitatie doende in eenige kercken, onder haer resorterende, bevinden, dat een litmaet met den kerckenraet sodanigen verschil heeft, dat de litmaet versoeckt aen de visitatores ofte gedeputeerden des classis, dat de sake in hare tegenwoordicheyt gehoort ende, so het mogelyck is, afgedaen werde ende de visitatores of gedeputeerden hierin haer hulpe aenbieden met raet ende advys te geven, latende den kerckenraet haer recht om te praesideren ende alleen keurstemmen te hebben, maer de kerckenraet sulx afslaende sustineert, dat sy eerst daerover wil ende moet oordelen, opdat (so de partye sich hierin beswaert vint) de sake doort middel van adpell voor de classe kome, wort gevraecht, of niet sodanigen kerckenraet gehouden is (om voordere moite te

schuwen, die doort vertreck des tyts te verwachten staet) de sake met den visitatoribus by de hant te nemen. De synodus antwoort: jae.

23.

Oversendinge van de gravamina aen alle particulire kerckendienaren. — Is oock gevraecht, oft niet goed en ware ende de natuere der sake niet en schynt te vereischen, dat de gravamina, gelyck sy merckelyken tyt voor het houden des synodi by de classe synodael aen allen classen werden overgesonden, oock also by de dienaren, aen dewelcke sy aldereerst werden geaddresseert, in elcke respective classe aen alle bysondere kercken ende kerkendienaren des classis overgesonden wierden, ten einde de resolutien over deselvige met ryper voorbedenken in de classe mochten genomen ende also tot den synodum gebracht werden. De synodus aentwoort insgelyx: jae.

24.

Repartitien van de classen. — Belangende de repartitien van de classen vint de synodus goet, dat dieselvige mach geschieden by de gedeputeerden des synodi met goet consent van de classe ende particuliere heeren, onder welcke de plaetsen resorteren, die by malkanderen gevoecht of van malkanderen sullen gesepareert worden.

25.

Verbeteringe der gagie der praedicanten ten platten lande ende der weduwen tractament. — De gagie van den kerckendinaren ten platten lande ende het tractament van der praedicanten weduwen wort bevonden geheel sober te zyn, insonderheyt in desen dieren tyt. Zyn oversulx verordineert om der voornoemder gagieverbeteringe by haere E. E. M. M. aen te houden D. D. Albertus ab Oosterwyck, Franciscus Lansbergius, Bernhardus Faille. Ende sal, indien eenige augmentatie verkregen wort, geen dienaer voortaen by de heeren Gecommitteerde Raden mogen versoeken jaerlyx subsidium, behalven in hoochdringende noot met kennisse ende approbatie des geheelen classis.

26.

Geexamineerde ende toegelatene tot den kerckendienst. — Sedert de synode van Delf, voorleden jare gehouden, zyn ten overstane van de gedeputeerden des synodi tot den kerckendienst geexamineert ende toegelaten dese naevolgende personen.

In de classe van Dordrecht:

Thomas Laurentii, student, om te dienen in de dorpen Bleskensgrave ende Wingarden;

Cornelius Adriani Hanekops, student, om te dienen in de dorpen van Meulenaersgrave ende Brandwyck;

Cornelius Simonides, student, om te dienen in den dorpe van Maesdam;
Johannes Celosse, student, om te dienen in den dorpe Ridderkercke.

In de classe van Delf:

Bernhardus Dwinglo, student, om te dienen in de kercke van Berckel.

In de classe van Leyden:

Engelbertus Sibelius, student, om te dienen in de kercke van Benthuisen;
Johannes Bocardus, student, om te dienen in de kercke van de Kage.

In de classe van der Goude:

Jacobus Triglandius, gewesen rector tot Vianen, om te dienen in de kercke tot Stolwyck.

In de classe van Roterdam:

Mathias Adriani, student, om te dienen in de kercke van Sevenhuisen;
Samuel Lansbergius, student, de sone D. Francisci Lansbergii, om te dienen binnen de stat van Roterdam.

In de classe van den Briele:

Teunis Arentsz, proponent van Schidam, om te dienen in de kercke van de Oudetonge.

27.

Visitatores classium. — Visitatores classium sullen voor desen jaere zyn in de classe van

Dordrecht: D. Johannes Dibbetzius, D. Michael Hogius;
Delf: D. Henricus Proelius, D. Henricus Arnoldi;
Leyden: D. Festus Hommius, D. Carolus Agricola;
Goude: D. Johannes Backhusius, D. Levinus van den Borre;
Roterdam: D. Adrianus Johannis, D. Petrus Cupus;
Gorichem: D. Jodocus Geisteranus, D. Eleazar Platevoet;
Brile: D. Johannes Damman, D. Libertus Fraxinus;
Hage: D. Gerardus Dormael, D. Bernhardus Faille;
Woerden: D. Paulus Mercator, D. Henricus Mabilius;
Buren: D. Gerardus Verstegius, D. Thomas Hessing.

28.

Gedeputeerden des synodi ende gecommitteerden op andere synoden. — Tot gedeputeerden des synodi zyn, neffens D. Libertum Fraxinum ende D. Ruardum Acronium, verkoren D. Johannes Becius ende D. Egbertus Aemilius.

Op den synodum van Noortholland sullen verschynen wt de name deses synodi D. Johannes Wtenbogard, D. Albertus ab Oosterwyck.

Tot den synodum van Gelderlant sal reisen D. Festus Hommius.

Tot den synodum van Groeningen D. Franciscus Lansbergius.

29.

Classis synodael. — Classis synodael sal voor den volgenden jaere zyn volgende de gemeene ordre de classis van Dordrecht om te doen de wtschryvinge des particulieren synodi van Zuytholland.

30.

Vermaninge voor ende nae den synodum. — De vermaninge in den naest particuliren synodo te doen is opgeleit een wt de classe van den Hage tot een begin ende een wt de classe van Woerden tot besluyt des synodi.

31.

De vermaninge tot besluijt deses synodi is voor dese reise opgeschort. — De vermaninge nae den synodum soude door D. praesidem Libertum Fraxinum geschiet geweest zyn, maer opdat de broeders, die nae huys haesteden tegen den aenstaenden Sondach, hierdoor in hare reise niet souden verachtert werden, is deselvige voor ditmael naegelaten, sonder dat nochtans dit in consequentie sal getrocken worden.

32.

Censura morum. — Censura morum gehouden zynde, is de synodus met een gebet tot den Heere geeyndicht. De heeren commissarisen ende de broeders wt de andere synoden alsoock alle de andere kerckendienaren etc. zyn bedanckt van haren goeden raet ende gegevene advisen. Zyn oock wt het midden der broederen eenige gecommitteert om de heeren magistraten der stat Dordrecht te bedancken voor de eere ende vriendschap, desen synodo bewesen.

Aldus gesloten ende gedaen binnen Dordrecht den 18 Octobris 1608 ende by praesidem, assessorem ende scribam onderteykent.

Libertus Fraxinus, praeses.
Ruardus Acronius, assessor.
Balthazar Lydius M.f., synodi actuarius.

Acta des Suythollantschen synodi, gehouden te Delff, begonnen den VIIIen October ende geeyndicht den VI November incluis anno XVIc ende achtien.

Naer aenroupinge des naems Godts door D. HENRICUM ARNOLDI, dienaer des h. evangelii tot Delff, syn met gemeyne stemmen der dienaren des h. evangelii ende der ouderlingen, wt de classen van Zuythollant alhier verschenen, verkooren tot praesidem D. HENRICUS ARNOLDI, tot assessorem D. BALTHASAR LIJDIUS, tot scribam D. JOHANNES LAMOTIUS.

De dienaren des goddelycken woorts ende ouderlingen, in dese synode verschenen, syn dese:

Wt den classe van Dordrecht:

BALTHASAR LIJDIUS,	dienaren des woorts tot	Dordrecht,
JOHANNES EPISCOPIUS,		Geertruydenberg,
MICHIEL HOGIUS,		Sevenbergen,

WILLEM PIETERSSZ, ouderlinck der kercke van Dordrecht.

Wt den classe van Delff:

HENRICUS ARNOLDI,	dienaren des woorts tot	Delff,
PETRUS LOUWYCK,		Naeltwyck,
MARTINUS NICOLAI,		Lier,

MICHIEL BALDE, ouderling der kercke van Delff.

Wt den classe van Leijden:

FESTUS HOMMIUS,	dienaren des woorts	Leyden,
JACOBUS DE ROO,		Cage.

Wt den classe van der Gouda:

THEODORICUS HERBERTZ,	dienaren des woorts tot	Gouda,
SAMUEL VAN DEN BORRE,		Grootammers,
JOHANNUS LYDIUS,		Oudewater,
DANIEL WITTIUS,		Schoonhoven.

Wt den classe van Rotterdam:

CHRISTOPHORUS HELLERUS,	dienaren des woorts tot	Rotterdam,
ADRIANUS SIMONSSZ,		Scharlois,
HUGO BEIJERUS,		Schiedam,
SAMUEL GRUTERUS,		Delfhaven.

Wt den classe van Gorchem:

GEDEON SONNEVELT,	dienaren des woorts tot	Worchem,
EDZARDUS FREDERICI,		Ameyda,
GYSBERTUS VOETIUS,		Heusden,

ADAM SERVAESZ, ouderlinck der kercke van Gorchem.

Wt den classe van den Brijel:

THEOPHILUS RYCKEWAERT,	dienaren des woorts in den	Bryel,
JACOBUS CARPENTARIUS,		Middelharnisch,
JACOBUS FLORIANUS,		Suytlant,
HENRICUS NOLTHENIUS,		Bommenede.

Wt den classe van den Hage:

JOHANNUS LAMOTIUS,	dienaren des woorts in den	Hage,
SAMUEL MONTANUS,		Wateringe,
WINANDUS SCHULIUS,		Schevelinge,

mr. FRANCHOIS FAGEL, ouderlinck van de dolerende kercke van den Hage.

Wt den classe van Woerden:

JOSEPHUS DE ROSIERE,	dienaeren des woorts te	Woerden,
JUSTUS BUYSTENIUS, [1]		Langeraer.

Wt den classe van Bueren:

MICHIEL VAN LOVEREN,	dienaren des woorts	[Akoij],
PETRUS VLIEGERIUS,		[Iselsteyn],
ALBERTUS HUTTENUS,		[Bueren],
THEODORICUS BOMIUS,		[Beusekom]. [2]

Wt den classe van Breda:

ABRAHAMUS MUYSENHOLIUS,	dienaren des woorts te	Breda,
ANTHONUS PLANCIUS,		Oosterhout.

Syn oock in dese vergaderinge verschenen van wegen de Ed. Mo. heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslant de hoohggeleerde, welwyse ende voorsienige heeren mr. NICOLAES CROMHOUT, eerste raedt ordinaris in den Hove van Hollant, ende de E. heere JACOB PAUW, regierende burgemeester der stadt Delff.

Alhier zyn oock verschenen als deputati des laetst Suythollantschen sinodi de E. D. JOHANNES BECIUS, dienaer des h. evangelii te Dordrecht, ende de E. D. FESTUS HOMMIUS, dienaer des h. evangelii tot Leyden.

Item de E. E. D. PETRUS PLANCIUS ende D. HERMANNUS GERHARDI,

---

[1]) „Buystenius" de andere codd. hebben „Buyssonius." [2]) Deze plaatsnamen tusschen [ ], opengelaten in Q en in onzen codex, zijn uit P aangevuld. K[3] heeft „Schoonderwoerdt" in plaats van „Iselsteyn". I en R hebben „Accoij, Schoonderwoert," terwijl de andere plaatsnamen ontbreken.

dienaren des h. evangelii in de kercken van Amsterdam ende Enchuysen respective, als gedeputeerde des Noorthollantschen synodi tot onderhouding der onderlinge correspondentie.

Desgelycx de E. D. WILHELMUS BAUDARTIUS, dienaer des h. evangelii te Zutphen, als deputatus des Gelderschen synode.

De synodus van Groeningen ende Ommelanden heeft sich door missive aen dese vergaderinge verexcuseert, dat sy nyemant tot ons gesonden noch oock ons tot hare vergaderinge genodicht hadde overmits de cortheyt des tyts.

JOHANNES LAMOTIUS heeft uyt de name des classis van den Hage de vermaninge gedaen tot aenvanck des synodi op de drie eerste versen van Psalm 125: die op den Heere hoopen etc., ende D. praeses heeft hem wt name der vergaderinge bedanct.

Alle de voornoemde gecommitteerden hebben hare credentien overgelevert, dewelcke gelesen ende geexamineert syn geweest. Ende is goetgevonden, dat men in dese vergaderinge byeen sal comen des voormiddachs van acht uyren aen tot elven toe ende des namiddachs van twee uyren aen tot vyve toe. Voorts syn in dese synode dese navolgende artikelen besllooten, elcke sessie met aenroupinge des naems Godts begonnen ende met dancksegginge eyndigende.

Art. I. Wt het quartier van Bueren, twelck duslange voor een ongeseparerde classis gehouden ende in de uytschryvinge der Ed. Mo. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant voor een halve classis naer ouder gewoonte erkent is geweest, syn verschenen gedeputeerden van de twee partyen, d'eene, die haer affgesondert hadde naerdat de wtschryvinge was geschiet, bestaende alleenlick wt drie persoonen, te weten ALBERTO HUTTENO, THEODORO BOMIO ende NICOLAO HERTSOECKER, waervan de twee HUTTENUS ende BOMIUS de gecommitteerde waren ende HERTSOECKER de committent, presses ende scriba, ende voorwendende dat sy met reden hunselven affgesondert hadden, overmits de andere partye ettelicke mael vergaderinge hadde gehouden sonder heur daerby te roupen. De sinodus verstaende, dat soodanige vergaderinge niet en waren geweest classicael, in welcke classicale vergaderingen de voornoemde drie altyt gekent hadden geweest, ende dat sy oock selve onder haer dryen meermaels gelycke vergaderingen hadden gehouden, dat een alleen geen vergaderinge en conde maecken om de twee andere te deputeren, dat oock aen haer drien als een affgesondert deel geen missive van wtschryvinge en hadde gesonden geweest, dat zyn Excellencie de prince van Orangien aen haer int bysonder nyet en hadde geschreven maer aen den classem int gemeen, haer gebiedende dat sy sick schic-

ken souden naer het uytschryven des classis synodael van Dordrecht, soo en heeft des ynodus hare affsonderinge nyet connen vinden in reden gefondeert noch hare deputatien wettelick. Heeft derhalven HUTTENUM ende BOMIUM belast op te staen als geen stemme hebbende in dese vergaderinge, doch by sooverre sy etwes hadde voor te stellen, dat sy [1]) den synodus sulckes tsyner gelegentheyt souden voordragen. Ende syn oversulcx alleenlick twee, die de classis van Beuren gecommitteert hadde, te weten MICHAEL VAN LOVEREN ende PETRUS VLIEGERIUS, voor wettelick gedeputeerde toegelaten.

II. Alsoo de Noorthollantsche synodus tegenwoordelick tEnchuysen vergadert es, soo syn van wegen dese vergadering tot onderhouding van de onderlinge correspondentie derwaerts gedeputeert ELEAZARUS ZWALMIUS ende LEONINUS LEO, respective dienaren des woorts te Schiedam ende Nieuwenhoorn, met behoorlicke credentie.

III. De synodus heeft op het versouck des scriba hem tot medeschribam bygevoucht GEDEON SONNEVELT tot syner verlichtinge ende des te seeckerder aenteickeninge van tgene in dese vergaderinge gepasseert is.

IIII. De synodus heeft den kercken int quartier van Breda op haer versouck toegestaen, dat sy voor een halve classis erkent sullen worden tot approbatie van tgene de classis van Dordrecht, onder welcke sy plechten te resorteren, voor desen haer heeft toegelaten, namelick voor een halve classis gehouden te worden, twelcke de synodus haer heeft geconsenteert met conditie, dat sy dese saecke syn princelicke Excellentie sullen bekent maecken.

V. D. FLORIANUS ende NOLTHENIUS hebben uyt name ende last der gesepareerde broederen in den classe van den Bryel geprotesteert niet te connen met goede conscientie by de tegenwoordige Remonstranten als christelicke broeders sitten, overmits op haer protest, nevens hare gravamina aen den classem synodael van Dordrecht overgesonden, tot haer genougen (soo sy meynden) niet en was gelet. De synodus siende, dat dit directelick soude stryden tegen de goede meeninge der Ed. Mo. heeren Staten, die zy in hare brieven van uytschryvinge aen den classem synodael voorseyt te kennen geven ende alsoo dese vergaderinge vruchteloos maecken, heeft de voornoemde broeders aengeseyt, dat sy wel gewenscht hadde, dat soodanige protest voor ditmael achtergebleven ware, alsoo de classis synodael voors. [2]) emmers daerop hadde

[1]) „sy" P heeft „sy in de stadt souden blyven ende." [2]) „voors" P heeft „voorz. int stellen van de gravamina."

gelet, ende heeft haer vermaent hare sitplaetse te willen nemen, dat men haer acte soude geven, dat sy haer commissie hadde naergecomen [1]), alsoo het eynde deses synodi nyet en is te oordeelen, oft men dese Remonstranten voor broeders sal erkennen oft nyet, maer de saecken prepareren, ten eynde de synodus nationalis sulckes doe.

VI. Alsoo de Ed. Mo. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant door haer Ed. Mo. commissarissen de remonstrantie, by de Remonstranten den XIII[en] [2]) September lestleden aen hare Ed. Mo. gepresenteert, dese vergaderinge belieft heeft ter hant te stellen om gelesen ende overwogen te worden, naerdat de tegenwoorde Remonstrantsgesinde rondelick verclaert hadden, dat zy noch tot instellen noch oock tot overgeven der voornoemde remonstrantie consent hadden gegeven, soo heeft de synodus eenigen seeckeren persoonen, hier tegenwoordich, last gegeven deselve remonstrantie te doorlesen, tgene daerin aenmerckelickst is aen te teickenen ende tselvige den sinode by geschrifte over te geven. Heeft oock int bysonder elck lidt deser vergaderinge vermaent in de tusschentyden, dat de vergaderinge noch nyet en is geseten, de voornoemde remonstrantie te doorlesen ende tgene zy daerin mochten aenmercken, den voornoemden persoonen ter hant te stellen. Dese persoonen hebben een seeckere antwoorde op de voors. remonstrantie gestelt, dewelcke de vergaderinge gelesen hebbende door de E. E. heeren commissarissen den Ed. M. heeren Staten heeft gepresenteert.

VII. De credentien gelesen ende daerwt verstaen zynde, wie volgens de resolutie der Ed. Mo. heeren Staten ende de uytschryvinge des classis synodael voor leden deses sinodi te houden waren, alsoo in het VIII[e] gravamen gevraecht wort, oft alle diegene, die op den sinode als gecommitteerde ende leden derselve sullen verschynen, nyet en behooren in den aenvangh oprechtelick voor den Heere te verclaren (tot contentement der voors. synode), dat noch zy noch oock diegene, die haer gecommitteert hebben (sooveele haer bekent is) int stuck der aengenomene leere onser kercken, in de formulieren van eenicheyt verclaert ende begrepen, anders geen verschillende gevoelen en hebben als de vyff bekende articulen, by de Remonstranten in hare eerste remonstrantie overgegeven, ende namentlick dat sy verwerpen alle leerpoincten der Socinianen ende andere dwaalgeesten, tegen de leere der Gereformeerde kercke strydende, ende dat zy haer allen te samen het oordeel des sinodi onderwerpen, soo is daarop omgevraecht,

[1]) „dat sy — naergecomen" P heeft „van sodanigh protest alhier gedaen te hebben."
[2]) „XIII[en]" I, K[2] en R hebben „18"

off de classen tselve noodich ende dienstich achten, ende is van allen classen eendrachtelick ingebrocht, dat sy verstaen, dat sulcx behoorlick, noodich ende dienstich is. Ende volgens dien hebben verclaert deghene, die tegenwoordich waren, eerst voor haerselven eenige, als namentlick uyt den classe van der Gouda THEODORUS HERBERTS ende DANIEL WITHIUS, wt den classe van Rotterdam CHRISTOPHORUS HELLERUS ende ADRIAEN SIMONSZ, wt den classe van den Bryel THEOPHILUS RIJCKEWAERT ende JACOBUS CARPENTARIUS, dat sy wel stonden in het gevoelen der Remonstranten, in de voors. vyff poincten begrepen, twelck sy oock verclaerden te houden den woorde Godts conform ende nyet te stryden tegen de aengenomene leere, in de voorschreve formulieren verclaert, maer dat deselve formulieren hielden voor schriftmatich, ende namentlick dat sy verwierpen ende detesteerden alle de leerpoincten der Socinianen, tegen de voorsz. aengenomene leere strydende, sulcx dat sy verblyt waren hierdoor gelegentheyt gecregen te hebben om haerselven in dusdanige treffelicke vergaderinge diesaengaende te mogen verclaren. Wat aengaet hare committenten verclaerden deselve, dat sommige hare [1]) classen van tgevoelen der Remonstranten nyet en hadden goetgevonden tot den synodum te comen ofte yemande wt haren name te deputeren, maer aengaende de andere, die haer gedeputeert hadden, dat deselve met haer oock wel stonden int gevoelen der vyff voorschreve articulen, maer dat sy nyet en wisten, voor sooveele haer bekent was, dat onder deselve yemant was, die buyten de vyff voorschreve articulen eenich gevoelen soude hebben, strydich tegen de voorsz. formulieren ofte overeencomende met het gevoelen der Socinianen, daertegen strydende. Waerop goetgevonden is aen te teickenen de namen dergener, die swaricheyt gemaect hebben omme tot dese tegenwoordige synode te comen ofte yemant te deputeren, ten eynde men daernae order mach stellen om naer derselver gevoelen te vernemen, opdat alle geschillen onder de kerckendienaren, onder dese synode gehoorende, bequaemlick tot den synodum nationael mogen gebrocht worden. Alle de andere kerckendienaren, die verschenen waren, hebben verclaert, dat sy de voors. vyff articulen nyet toe en stonden, maer hielden deselve te stryden tegen Godes woort ende de voors. formulieren, ende voorts dat sy nyet en hadden int minste eenich gevoelen, strydende tegen de voorsz. aengenomene leere, maer dat sy verstonden, dat deselve den woorde Godts conform waren in alle deelen, dat oock alle degeene, die haer gecommitteert hadden in de respective classen, deselve verclaringe gedaen hadden. Wat belangt het laetste lith [2]), van sich het oordeel des

---

[1]) „hare" I, K² en R hebben „harer" P heeft „in haere". [2]) „lith" I, K² en R hebben „lidt des gravamens."

synodi te onderwerpen, naedat verclaert was, dat daerdoor nyet verstaen en wiert, dat men soude moeten beloven alles voor goet te kennen, wat by de synode soude besloten werden, maer dat men soude moeten ofte datselve goetkennen ende volgen, ofte soo men sulcx nyet en conde doen, in goeder conscientie liever affstant doen van de kerckelicke diensten als sich tegen de ordre des synodi stellen, daerop hebben alle de leeden des synodi, soowel van het een als van het ander gevoelen, eendrachtelick verclaert, dat sy in sulcker vougen haer gewillichlick het oordeel soo deses als des toecomenden synodi nationalis onderwierpen.

VIII. Volgende het oude gebruyck des synodale vergaderingen zyn eerstelick geresumeert ende opgelesen de acten des laetsten synodi van Suyt-hollant, gehouden in den jare XVI^{c} ende acht binnen Dordrecht, ende hebben de gedeputeerden des synodi JOHANNES BECIUS ende FESTUS HOMMIUS (die volgens de ordre der voorgaende synoden in de plaetse EGBERTII AEMILII sal. gecomen was) rapport gedaen, wat naersticheyt ende devoir by haer gedaen was tot bevorderinge des synodi provincialis, dat tot dien eynde verscheydene remonstrantien aen de Ed. Mo. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant waren gedaen ende daerdoor ten laetsten sooveele te wege gebrocht, dat hare Ed. M. eyntelick toesegginge hadden gedaen, dat deselve synodus gehouden ende wtgeschreven soude worden tusschen den X^{en} ende XX^{en} October in den jare 16 ende 08; dat sy, dien tyt genaeckende, aengehouden [1]) hadden, dat de voors. synode soude mogen uytgeschreven worden, dat sy daerop voor antwoort hadden ontfangen, dat haer Ed. Mo. daertoe nyet en conden verstaen, voor ende aleer dat de classis van Alckmaer soude bethoont hebben gehoorsaemheyt aen de beveelen van hare Ed. Mo., by dewelcke haer belast was, dat ADOLFUS VENATOR ende eenige andere predicanten in deselve classe souden ontslagen worden van de suspensie, over haer gedaen; dat de gedeputeerden van beyde de synoden van Suyt ende Noorthollant van hare Ed. Mo. zyn belast derwaerts te reysen ende hierover met de voors. classe te handelen, twelcke geschiet es. Ende is by die occasie verhaelt de geheele handelinge der gedeputeerden met de voors. classe, dat deselve wel d'andere predicanten in hare vergaderinge wederom souden willen ontfangen, maer dat zy gewichtige redenen hadden, waerom zy ALDOLFUM VENATOREM van de suspensie nyet en conden ontslaen; dat de gedeputeerde voorsz., hiervan rapport doende aen de Edele Mogende heeren Staten, meteen door een wytlopinge remonstrantie zeer ernstelick hebben wederom versocht, dat de voorsz. synode met den eersten soude

1) „aengehouden" R heeft „aengenomen."

mogen wtgeschreven worden; dat sy daerop sulcken antwoort hadden ontfangen, daermede nyet alleenlick tvoorsz. versouck affgeslagen wierde, maer oock de hoope genouchsamelick affgesneden, dat deselve synodus in die gelegentheyt van tyden niet soude connen verworven werden, waeromme sy oock vorder versouck nagelaten hebben, als houdende tselve vruchteloos te sullen wesen. Belangende de bevorderinge des sinodi nationalis hebben dselve gedeputeerde gerapporteert, dat by de kercken [1]) goetgevonden was, om denselven synodum met des te meerder vrucht te bevoorderen, te versoucken aen de kercken der respective provincien, dat deselve oock eenige soude willen deputeren om met brieven van voorschryvinghe van de Edele Mogende heeren Staten van de respective provincien tselve versoeck gesamentlick te helpen bevoorderen, twelcke geschiet is op verscheydene tyden, voornamelick in den jare XVI^c ende twaelff ende derthien, maer dat sy evenwel de voors. wtschryvinge niet hebben connen verwerven, voornamelick doordien de provincien van Hollant ende Wtrecht in het houden des sinodi nationalis van nieuws swaricheyt maecten om te consenteren, waerby men oversulcx de saecke heeft moeten laten blyven, alsoo daer gheen apparentie en was om yet voorders te sullen connen verwerven. Is oock van deselve gerapporteert, dat sy hadden aengesproken de professooren der h. theologie ende de regenten in de universiteyt ende haer vermaent, dat sy hare bedenckingen over de Confessie ende Catechismum volgens den III^en articul souden willen openbaren; dat D. D. GOMARUS ende TRELCATIUS hadden verclaert geene te hebben, maer dat D. ARMINIUS hadde verclaert de syne te hebben, ende dat hy den gedeputeerden op haer versouck schriftelick soude antwoorden, de regent PETRUS BERTIUS verclaerde desgelycx de syne te hebben, ende hadden belooft deselve over te seynden; dat D. ARMINIUS namaels haer schriftelick hadde te kennen gegeven verstaen te hebben, dat de E. M. heeren Staten den classen hadden aengeschreven, dat sy hare bedenckingen souden met beslootene missiven overseynden aen hare Ed. Mo., dat hy meynde oock sulck bevel te sullen ontfangen ende dat hy daernae hem soude gedragen. Ende is voorts by de voors. gedeputeerden cortelick verhaelt, wat sedert het houden des laetsten synodi tot op desen in de kercken van Suythollant publyckelick sich hadde toegedragen, namelick dat in den jare XVI^c ende negen, nadat D. ARMINIUS eerst ende daernaer D. GOMARUS gehoort waren geweest in de vergadering van de heeren Staten, een conferentie tusschen beyden in hare E. M. tegenwoordicheyt was aengestelt, met [2]) vier predicanten geassisteert; dat in het

---

[1]) „de kercken" P en Q hebben „de kercke synodael van Amsterdam ende de ghedeputeerde van beyde sijnoden." [2]) „met" de andere codd. hebben „elck met."

volgende jaer van thiene eenige kerckendienaren sonder communicatie ende voorweten der kercken ende classen overgelevert hebben aen de Ed. Mo. heeren Staten seeckere remonstrantie, waerinne sy stellen seeckere vyff leerpoincten aengaende de goddelicke predestinatie, de genade Godts ende de volherdinge der geloovigen, verclarende wat gevoelen zy diesaengaende hadden, met versouck dat hare Ed. Mo. haer ende hare diensten in hare protectie souden willen nemen; dat de voors. vyff poincten corts daernae by de E. heeren Gecommitteerde Raden wtgesonden syn aen eenige classen, daer beroepene predicanten souden geexamineert worden, met last dat deselve classen in het examineren niemant hooger en soude perssen in dye poincten, als by de voorschreve overgeleverde articulen verclaert staet, waerinne als de classen swaricheyt maecten, overmits by deselve verstaen wierde, dat de voors. articulen stryden tegen Godts woort ende tegen de formulieren van eenicheyt, dat sy bereyt waren sulcx den E. heeren Staten door de gedeputeerden in een wettige kerckelicke vergaderinge te bewysen; dat daerop by haer Ed. Mo. goetgevonden was, dat in hare vergaderinge daerover aengestelt soude werden een conferentie tusschen ses van de Remonstranten aen de eene syde ende ses andere predicanten, die dese voors. articulen voor ontschriftmatich houden, aen d'ander zyde, dewelcke by de respective classen gecommitteert zyn; dat de voors. conferentie gehouden is in den jare XVIc ende elff, gelyck mede op denselven tyt gehouden was in de voors. vergaderinge een andere conferentie tusschen de voorsz. ses gecommitteerde der classen ende D. CONRADUM VORSTIUM, die beroupen was tot de professie der h. theologie in de universiteyt van Leyden, tegen wiens beroupinge oock haer hebben geopposeert eenige voornaemste steden van Hollant, de E. M. heeren Staten van eenige naburige Geunieerde Provincien, mitsghaders oock syne Mt van Groot Britannien; dat de voors. conferenten daerna belast zyn van hare E. M. te stellen aen wederzyden den staet des geschils over de vyff voors. articulen, in de voornoemde conferentie verhandelt, alsoock haer advys, hoe dese differenten alderbest souden connen affgedaen worden; dat de sake dus is blyven staen ende dat onderdes verscheydene andere geschillen ende swaricheden in de kercken van dage te dage meer ende meer hebben toegenomen, gevoet ende vermeerdert synde door verscheydene twistschriften, die dagelix onder de gemeynte gestroyt wierden; dat in den volgenden jare XVIc ende veertien seeckere resolutie by de meeste steden genomen was aengaende dese kerckelicke geschillen, ende dat in het jaer daeraen deselve resolutie aen de classe is aengeschreven met last deselve te gehoorsamen op pene van wederhooricheyt; dat sommige classen daertegen bereyt waren geweest hare beswaernissen aen hare Ed. Mo. over te geven, alsoo gecontroverteert wierde, off deselve te houden soude syn voor een resolutie

staetschewyse genomen, dat oversulcx nyet verder gedaen was; dat in den jare xvi[e] ende sestien in de vergaderinge van hare Ed. Mo. verscheydene voorslagen zyn gedaen geweest, hoe dese geschillen op het gevouchelickste souden mogen affgedaen worden ende voornamelick van een vergaderinge van kerckelicke ende politicke persoonen in gelyck getal om de saecke te accommoderen, maer dat sulcx nyet en was goetgevonden; dat in het volgende jaer seventien zyne Mt. van Groot Brittannien, gelyck oock de naburige provincien van Zeelant, Gelderlant, [1]) Groningen ende Ommelanden de heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant [vermaent ende geraden hebben, dat dese gheschillen] [2]) niet bequamelicker souden connen affgedaen worden dan doort middel van de synode nationael; dat verscheydene steden sulcx in hare Ed. Mo. vergaderinge met veele redenen verthoont hadden; dat daerop eyntelick gevolcht was, dat de H. Mo. heeren Staten Generael op den xi[en] [3]) September resolutie hadden genomen, dat de sinodus nationael soude wtgeschreven worden om tegen den 1[en] Maij gehouden te worden, ende meteen ook beraemt hadden den voet, op welcke dese soude gehouden werden [4]), bestaende in xvii articulen, die oock opgelesen syn; dat door eenige oppositien, die hiertegen gedaen wierden by de provincien van Hollant ende Wtrecht, dese wtschryvinge noch een tyt lanck was opgehouden, totdat in desen jare xvi[e] ende achthien op den vyftienden Junij laetstleden de wtschryvinge gedaen is van de sinode nationael, die gehouden sal werden op den eersten November toecomende binnen de stad Dordrecht, ende dat eyntlick oock de difficulterende leden van Hollant ende de heeren Staten van Wtrecht haer daermede eendrachtelick hadden geconformeert.

IX. Den eersten ende tweeden articul des laetsten synodi houden nu op, alsoo onse gebuerlicke overicheyt soowel tot houdinge des nationalis als particularis synodi verwillicht heeft.

X. De derden articul des laetsten gehoudenen synodi geresumeert synde, by dewelcke belast wort, dat alle de kerckendienaren, onder dese sinode gehoorende, die eenige bedenckingen tegen ofte over de aengenomene leere, in de Confessie ende Catechisme verclaert, souden mogen hebben, deselve binnen den tyt van een maent nae de insinuatie in de classen souden openbaren, is van de classen verclaert, dat in geene derselver soodanige bedenckingen

---

[1]) „Gelderlant" P en Q hebben „Gelderlandt, Vrieslandt." [2]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit P en Q. In I, K[2] en R staat deze lezing: „vertoonden, dat de saecke." [3]) „xi[en]" I, K[2] en R hebben „17[en]." [4]) „ende meteen — werden" ontbr. in K[2] en R.

zyn ingebrocht, maer dat by missive van de Ed. M. heeren Staten van date den 23 November anno 1608 belast[1]) was, dat sulcke bedenckingen met beslotene brieven aen hare Ed. Mo. souden werden overgesonden om by haer Ed. Mo. bewaert te worden tot den synodum[2]). Ende alsoo diesangaende oock in het vierde gravamen vermaent wort, oft niet goet ware, dat alle deselve bedenckingen, die de Remonstranten in haer Naerder bericht pag. 111 bekennen overgesonden te hebben, op dese particuliere synode souden mogen innegebrocht ende geopent worden om, door deselve tot den synodum nationalem overgebrocht synde, te bequaemlicker ende seeckerder alle differenten over de leere in deselve nationale synode affgehandelt te mogen worden, is daerop by de classen verclaert, dat sulcx seer dienstich ende noodich zal wesen. Ende de classis synodael heeft daerby verclaert diesaengaende geschreven te hebben aen de Ed. M. heeren Staten, met versouck dat haer Ed. Mo. gelieve de voorsz. overgesondene bedenckingen mede te geven harer Ed. Mo. gecommitteerde op desen synodum, dewelcke oock verclaerden, dat men na de voorsz. brieven gesocht hadde, maer dat men se nijet hadde connen vinden. Soo heeft de sinodus de E.E. heeren commissarissen gebeden te gelieven aen te houden, dat nae deselve noch eens met neersticheyt soude mogen gesocht worden. Ende alsoo voorts int voors. gravamen voorgestelt wort, dat alle ende ygelick predicanten vermaent mogen werden hare voors. bedenckingen, die se souden mogen hebben, in desen synodum te willen inbringen ten eynde voornoemt, soo hebben daerop verscheydene classen verclaert, dat in hare classen sulcke vermaninge gedaen was ende dat onder haer nyemant en was gevonden geweest, die eenige bedenckingen tegen ofte over de voors. formulieren en hadden, niet alleen wat aengaet de substantie der leerstucken maer oock de manieren van spreecken, met dewelcke deselve voorgestelt ende verclaert worden, die eenige noodige veranderinge souden vereysschen. Omgevraecht zynde, off yemant in dese synode eenige soodanige bedenckingen souden mogen hebben, is eendrachtelick verclaert by alle die tegenwoordich waren, dat syluyden nyet en hadden tegen dselve leere, wat de substantie der leerstuck aengaet, maer sommige verclaerden wel eenig bedenckens te hebben tegens sommige manieren van spreken, met dewelcke de leerstucken wtgedruct worden, die bequamelicker souden connen gestelt worden om aenstoot ende misduydinge voor te comen, hoedanige voorgestelt wierden by die van der Gouda. Ende alsoo in verscheyden classen soodanige vermaninge ende omvraging niet en is gedaen ende veele kerc-

---

[1]) „belast" R heeft „belooft." [2]) „synodum" I, K[2] en R hebben „synodum nationael."

kendienaren nyet en hebben willen seynden ofte deputeren tot den synodum noch selve comen, is goetgevonden daertoe te arbeyden, dat deselve bedenckingen, soo sy eenige soude mogen hebben, desen synode mogen toegesonden worden. Ende tot dien eynde zyn de E.E. heeren commissarissen voors. van den synode seer gedienstelick gebeden ende versocht te gelieven van derselve wegen by de Ed. Mo. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant aen te houden, dat metten allereersten door missiven van hare Ed. M. souden mogen belast worden alle de kerckendienaren, die hare verclaringe over dit stuck noch nyet en hebben gedaen, dat binnen een seeckeren corten tyt, by hare Ed. Mo. te stellen, alle hare bedenckingen, die sy souden mogen hebben tegen ofte over de Confessie ende Catechismum deser kercken, soo de substantie der leerstucken voornamelick als oock de manieren van spreecken aengaende, schriftelick aen den tegenwoordigen synodum willen overseynden met corte deductie van de redenen, waeromme zy zouden meynen, dat in de voors. formulieren eenige veranderinge ofte naerder verclaring soude nodich ofte dienstich wesen, mitsghaders oock ronde ende oprechte verclaringe schriftelick over te seynden over de artyckelen ende tegenartyckelen, die in de conferentien van Delft in den jare 16 ende 13 voorgehouden syn, opdat alsoo des te beter de staet des geschils in dese kercken geformeert ende bequaemlick tot den synodum nationalem gebrocht mogen werden. Tot dien eynde soude moeten geschreven worden aen de classis van Delft ende aen de vergaderinge van de Remonstranten des classis van Leyden, van der Gouda, van Rotterdam, van den Briel ende van Woerden. Aen de drie predicanten in den classe van Bueren, die haer hierover noch nyet en hebben verclaert, sal van de synode worden geschreven. Ende sullen sich verclaren de voors.: 1. off sy eenige bedencken hebben over de waerheyt ende nootsaeckelicheyt van eenich leerpoinct, in de Confessie ofte Catechismo begrepen, soo int gemeen als specialick ten aensien van elcken artickel ende elcke vrage met hare antwoorde; ten tweeden off sy bedencken hebben over de woorden ende manieren van spreecken, waermede de voorsz. leerpoincten voorgestelt worden. Ende sal een ygelyck dese verclaringe doen in alle oprechticheyt voor den Heere, die een kenner aller harten is, sonder eenige mentale aecquivocatie ofte dobbelsinnige woorden te gebruycken. Indien neen, dat sy dan sullen verclaren, dat sy deselve schriften met alle hare leerpoincten ende woorden, genomen in soodanigen sin als van tbeginsel aen der reformatie de Nederlantsche kercke de Confessie verstaen heeft ende ghelyck de kercken des keurvorstelicken Paltz ende de Gereformeerde Nederlantsche kercken den Catechismum verstaen ende uytgeleyt hebben, van harten toestaen.

XI. De E.E. heeren commissarissen hebben volgende den naestvoorgaenden artickel wt name des synodi requeste aen de Ed. M. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant gepresenteert ende op den XIX October rapport gedaen van tgene hare Ed. Mo. daerop hadden geordonneert, te weten dat hare Ed. Mo. datelick aen de classen ende vergaderingen, in de requeste gespecificeert, hebben geschreven ten versochten eynde; doch wat aengaet de bedenckingen, voor desen aen hare Ed. Mo. overgesonden, dat den heere avocaet [1]) van tlant, die de voors. bedenckingen in syn bewaringe hadde, daernae gevraecht synde, geantwoort hadde, alsoo hy sieck geweest ende ettelicke mael syn comptoir verandert was, dat sy verleyt waren, dat by sooverre yemant van de syne by hem mochte comen, dat hy ten naestenby aenwysinge meende te connen doen, waer sy te vinden souden syn. Waerby de saecke voor die tyt gebleven is. Ende de sijnodus de E.E. heeren commissarissen ten hoochsten bedanckt hebbende, heeft haer E.E. op een nieuw gebeden de naesoeckinge der voornoemde bedenckingen te willen urgeren.

XII. Op den IIII[en] artickel des laetsten synodi, van de ongerymtheyt van de bevestinge der huwelicken der gedoopte met ongedoopte door kerckendienaren, syn de redenen, by D. BECIUM tot bewys van dien int brede gestelt, gelesen. Ende is by de vergaderinge goetgevonden deselve redenen te contraheren, in de Latynsche sprake te stellen ende alleenlick op tgene, dat daerin kerckelick is, te letten (twelcke gedaen is) ende alsoo door onsen gecommitteerden den synodo nationali verthoont te worden.

XIII. Den XII[en] artickel des laetsten synodi, handelende van den Goutschen catechismo, gelesen ende D. BECII redenen aengehoort synde, daermede hy de nootwendicheyt van het affschaffen desselvigen bewyst, heeft de vergaderinge, om naerder de gelegentheyt hiervan te verstaen, THEODORICUM HERMANI gevraecht, wat van de saecke was, dewelcke rondelicken bekent heeft, dat syn vader, hy ende ARBOLDUS denselvigen catechismum gestelt hadden in geen andere meeninge, dan opdat hy in de kinderschoolen binnen der Gouda geleert soude worden. Gevraecht synde den voornoemden THEODORICUS, met wien sy denselven catechismum gecommuniceert hadden, heeft bekent met ARMINIO, die hem gesien ende

---

[1]) Hierbij heeft K^2 in margine: „Nota. Den advocaet lagh op datmael ghevanghen. Is geapprehendeert den 29 Aug. 1618 op den dagh van S. Jans onthoofdinghe, ende is den 13[en] Meij daeraen anno 1619 metten sweerde geexecuteert ende onthooft." Een bijna woordelijk gelijkluidende aanteekening vindt men bij I en R in margine.

overgeleesen hadde, voegende daerby, dattet hem leet was, dat deselve oyt was uytgecomen, oock syn beste dede om hem in te houden, hebbende tot dien eynde alle de exemplaren tot hem genomen ende opgesiooten om onder de luyden nyet te laten comen, datter goede hoope was, dat in de kercke van der Gouda de gemeyne Catechismus der Gereformeerde kercken naer den nationalem synodum ingevoert sal worden, alsoo het meerderdeel des kerckenraets, die hem gesonden hadde, daertoe genegen was.

XIIII. Christhophorus Hellerus, Daniel Witsius, Theodoricus Herberts, Theophilus Rijckewaert ende Adriaen Simonsz hebben een seecker schrift, by haer onderteickent, den synodo behandicht, twelcke sy versochten, dat de vergadering lesen ende daerop antwoorde wilde geven, alsoo sy nyet eer verder in handelinge met haer en conden treden. In dit schrift naer ettelicke clachten stellen sy seeckere poincten haeres gevoelens int stuck van de christelicke leere ende verclaren, by sooverre de synodus dit haer gevoelen voor goet kende, dat sy dan eens waren met den synodo, soo nyet, begeren sy dat synodus tegen dese hare theses wille stellen anthitheses. Versochten verder te verstaen de capita accusationum, die men tegen haer hadde. De synodus, tvoornoemde schrift gelesen, op haer versouck gelet hebbende, heeft tot antwoorde gegeven, dat sy voornoemt nu alreede vier dagen ende meer de vergaderinge bygewoont hadden, dat haer geen oorsaeck was gegeven om daerwt te scheyden, dat men se voor leden des synodi erkent hadde, dat volgens het wtschryven der Ed. M. heeren Staten aen de andere Remonstranten ten versoecke deses synodi, deselve Remonstranten verwacht wierden om des te beter den staet des geschils te mogen stellen, ende dat alsdan bequamelick op haer schrift voornoemt soude connen gelet worden.

XV. Aengaende het derde gravamen, van in toecomenden tyde voor te comen die swaricheyt, die nu in de leere is gevallen, dwelcke eerst wt de academie van Leyden is gesproten, is om daertoe te comen goetgevonden vier persoonen wt dese vergaderinge te belasten een seeckere ordre te beramen aengaende de professooren in de theologie ende der Hebreische spraecke, de regenten der collegien ende de studenten theologiae, item de opsienders der collegien; welcke ordre, in dese synode goetgevonden synde, eerst gecommuniceert sal worden met de Ed. M. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant om daernae (met voorweten hare Ed. Mo. als oock haer Ed. M. approbatie) den gedeputeerden van Gelderlant, Vrieslant ende Groningerlant, die op den synodum nationael sullen verschynen, door onse gecommitteerde voorgehouden ende, indien syt nodich vinden, den synode

nationael voor te dragen, volgens alle twelcke oock een soodanige ontworpene ordere den Ed. M. heeren Staten voornoemt met een remonstrantie verthoont es.

XVI. Syn gelesen dese navolgende schriften: verclaringe CASPARI CAPRACII, predicant te Pernisse; de missive JOHANNES DE VRIES, predicant op de Stadt onder den Bryel; een seecker schrift der Remonstranten, gestelt in hare vergaderinge tot Leyden den 22 October 1618 ende geteeckent JOHANNES SCHOTEN, preses, BERNARDUS DWINGELOO, scriba; oock andere missiven der Remonstranten van Rotterdam, Gouda ende Woerden, geschreven int particulier aen de E.E. heeren commissarissen ende by hare E.E. de synodale vergadering gecommuniceert; item een verclaringe FRANCISCI LANSBERGII nopende de vyff poincten, Catechismum ende Confessie, mitsgaders de conferentie van Delft, de bedenckingen THEODORI HERBERTS, tot welcke WITSIUS hem oock refereerde; verder de bedenckingen SAMUELIS LANSBERGII over de Catechismum ende de Confessie; verder de verclaringe HUTTENI ende BOMII wt den classe van Bueren; de missive CUPI te Woerden, seer spytich ende injurieus; de bedenckingen HERTSOECKERI. Ende syn dese schriften medegegeven den gecommitteerden ad synodum nationalem.

XVII. Op het vyffde gravamen, van theses ende antitheses de ware leere te stellen, dese hebben D. FESTIUS ende D. TRIGLANDUS gestelt, d'eene in Duyts, d'andere in Latyn, welcke gelesen synde is goetgevonden, dat se ad synodum nationalem gesonden sullen worden.

XVIII. Het seede gravamen gelesen synde ende de classis omgevraecht nae de persoonen, die sy wisten ofte onwettelick beropen te wesen tot den dienst des woorts ofte aen eenige merckelicke ergernisse schuldich, syn by de gecommitteerde der classen een merckelick getal soodaniger voorgestelt geweest. Ende is goetgevonden dese namen in notitie te houden om deselve te behandigen dengenen, die van wegen dese vergadering de classen sullen visiteren.

XIX. Het sevende gravamen verstaet de synodus, dat onnoodich ende ongefondeert es [1]).

XX. Aengaende het IX gravamen, twelck uyt drie leden bestaet, verstaet de synodus, dat voortaen het eerste ende tweede deel onderhouden

---

[1]) Hierop volgt in K[2] „Het VIII[e] gravamen is hiervooren, artic. 7, door occasie afghedaen". Evenzoo in I en R.

ende tegen de contraventeurs kerckelick geprocedeert sal worden. Het derde vint sy oock goet. Ende is by occasie van de twee eerste leden gevraecht, off nyet geraden ware een acte in dese vergaderinge te ontwerpen om te weten, in wat sin men den Catechismum sal onderteickenen. Ende is by de meeste stemmen goetgevonden, dat hier een project ontworpen ende datselve den synodo nationali te oordeelen gegeven worde.

XXI. Het x[e] gravamen heeft de synodus geoordeelt te wesen niet alleen onnodich maer oock streckende tot beswaring der kercken, der dienaren des h. evangeli ende der gedeputeerden des sinodi, evenalsoff zy de Confessie ende den Catechismum wilden stellen in eenen graedt met Godes woart (twelcke verre van daer es), ende de woorden revisie ende examinabel in haren behoorlicken sin niet en wilden toelaten, daer nochtans niemant voortgebrocht can werden, selffs nyet by die van der Gouda (die dit gravamen hebben gestelt), die dese woorden van revisie ende examinabel verder heeft verworpen, dan sooverre daermede de Confessie ende Catechismus in reatu, als verbetering van doen hebbende, gestelt worden. Derhalven alsoo die van der Gouda dit gravamen gestelt hebben sonder fondament, alleen op bloote geruchten, die sy seyden dat onse kercken ende leeraren nagingen van de Confessie ende Catechismum te willen stellen in gelycke weerdicheyt met Godes woort ende op weigeringe van de clausule van revisie des Catechismi ende der Confessie (tot welcke sinistere geruchten de Remonstranten selve oorsaecke hadden ghegeven), allegerende de resolutie der H. M. heeren Staten Generael, daerin de clausule van revisie gespecificeert staet, daert genouch bekent is, dat die resolutie nyet goet en was gevonden by alle de leden van de Generaliteyt, allegerende weders de acte des synodi van Gorchem in eenen verkeerden sin, daer de acte maer en siet op tgene, dat in alle nationale synoden gebruyckelick is (namelick dat in den aenvanck derselve altyt de Confessie gelesen wort ende daerop omgevraecht, offer yemant es, die etwes daertegen heeft), bekennende oock eyndelicken (gevraecht zynde, waerom dat behoorden gecensureert te worden diegene, die de revisie der Confessie hadden tegengesproken, sonder eenige reden daerby te stellen), dattet wel anders hadde behooren gestelt te worden, soo isset dat de vergadering verclaert heeft nyet alleenlick, dat noyt yemant onder de Contraremonstranten de Confessie ende Catechismum gestelt heeft noch oock tegenwoordelick stelt in eenen graet met Godes woort, jae ter contrarien deselve den oordeele des goddelicken woorts onderwerpt, maer oock dat dit tiende gravamen te nyete gedaen worde, ende dat de classis van der Gouda voorsichtelicker int stellen desselvigen hadde behooren te handelen.

XXII. Het elffde gravamen, oft behoorlick is, dat men de Catechisme als den bybelschen text de gemeynte voorleest ende haer deselve met ongedecten hooffde laet aenhooren, acht de sinodus te wesen impertinent ende ongefondeert, doch syn de classe vermaent geweest, daert gevouchelick geschieden kan, dat men voor de leere des Catechismi eenige texten der h. schriftuere voorlese, dat met de materie des Catechismi overeencoemt.

XXIII. Aengaende het twaelffde gravamen de synodus verstaet, dat niet alleenlick de Confessie maer oock de Catechismus voor formulieren van eenicheyt in onse Nederlantsche kercken syn te houden, alsoo dese beyde van de kercken syn aengenomen.

XXIV. Wat belangt het 13 gravamen, off onse Confessie voor een formulier van eenicheyt gehouden wert in anderen zin dan voor sooveele dieselve met andere confessien overeencoemt, oordeelt de synodus, dat dit gravamen inpertinent is, ende heeft tot bescheyt, dat de Confessie te verstaen is nae den sin der kercken, die se gestelt hebben om alsoo te wesen voor haer een formulier van eenicheyt.

XXV. Nopende het 14 ende 15 gravamen heeft de synodus van die van der Gouda, die se gestelt hebben, naerder verclaringe gevoordert, daerop sy verclaert hebben, niemant anders daerdoor te verstaen dan Johannem Lijdium ende Fredericum Abbema, die in hare classe van haer gescheyden zyn. Ende zyn de voornoemde alsoock de kercken, die haer affgesondert hebben, vermaent geweest hare redenen gereet te sien te hebben, daermede sy haer doen meenen te verantwoorden.

XXVI. De synodus heeft goetgevonden, dat van de boucken ende schriften, int 17 gravamen aengeroert, seeckere lyste gemaect worde van de autheuren ende titulen derselve ende met namen van de schandaleuste ende seditieuste om tot naerder kennisse daervan te geraecken. Is ommegevraecht, off yemant in de vergaderinge seeckere wetenschap hadde van sulcke autheuren ende schriften, ende sullen soodanige den gecommitteerden tot den synodum nationalem medegegeven worden. Met namen worden de voornoemde gecommitteerde belast den synode nationali voor te dragen: de Conferentie, Naerder Bericht, Appendix, Antwoorde op die van Walcheren, mitsgaders de Delffsche Conferentie.

XXVII. Voorder is goetgevonden, dat verschreven sullen worden om te compareren op desen synodum de Remonstranten, resorterende onder den

classe van Leyden, Rotterdam, Gouda ende Woerden, die geweygert hebben yemant van de hare te committeren op dese vergaderinge, die de bedenckingen, welcke sy noch souden mogen hebben, medebringen ende oock mondelick van deselve bedenckingen, mitsghaders van hare missiven aen de heeren commissarissen, alsoock de schriften, aen de synodale vergadering gesonden, alhier met dese synodale vergadering communiceren ende daervan verclaringe ende rekenschap geven gelyck oock van hare proceduren ende comportementen, waerdoor eenige kercken syn ontrustet. Ende is in de discretie gestelt van den praeses, assessor ende scriba, om WTENBOGARDUM, BERTIUM, GREVINCHOVIUM, HUTTENUM, etc. te ontbieden.

XXVIII. Op het achtiende gravamen wort geresolveert sulcx wel noodich te zyn, maer aengaende de maniere, op dewelcke het best sal connen geschieden, sullen de broederen, die op den synodum nationalem wt dese vergaderingen sullen werden gedeputeert, daerover beramen eenich formulier ende datselve met den synode nationali communiceren.

XXIX. Op het 19 gravamen verclaert de vergadering sulcx te behooren ende nootwendich te zyn. Ende alsoo sommige classen oordeelen, dat VORSTIUS behoort in synodo nationali gehoort te worden, soo blyven de gecommitteerde ad synodum nationalem belast aldaer aen te houden, dat VORSTIUS van haer geciteert worde om rekenschap van syn schriften ende manieren van doen te geven.

XXX. Op het 20e gravamen is goetgevonden, dat men de goede hant hierinne houde, ten eynde de dolerende kercken mogen werden geholpen. Ende sullen de gedeputeerden der dolerende kercken hiervan communiceren met de gedeputeerden deses synodi om sulcx by de Ed. Mo. heeren Staten te worden verthoont.

XXXI. Op het 21 gravamen wordt geantwoort: jae, ende dat daervan in synodo nationali sal worden volcomelick gehandelt, ende sal de ordre ondertusschen vant beroup der kerckendienaren worden gevolcht, die anno 1586 is gearresteert. Ende sal het bouck WTENBOGARDI vant ampt der overicheyt mitsghaders de questie de jure patronatus den synodo nationali gepresenteert worden om desselvigen oordeel daerop te hebben.

XXXII. Op het 22 gravamen sal de saecke worden gerenvoyeert op den synodum nationalem.

XXXIII. Op het 23 gravamen aengaende de vervoerde litmaten is geresolveert, dat sulcx gestelt worde int goetvinden van yderen particulieren kerckenraet omme daerinne te worden gehandelt naer gelegentheyt der persoonen.

XXXIV. Is op het 24 gravamen geoordeelt, dat soodanige kerckendienaren worden gehouden censurabel.

XXXV. Op het 25e gravamen is geresolveert, dat de saecke in synodo nationali sullen werden affgedaen per decisie. Ende sullen die alleenlick verschynen op den nationalem synodum, die uyt de provinciale synoden worden gedeputeert. Ende sal in de brieven der gedeputeerden worden geinsereert, dat sy haer alleenlick sullen dragen naer de instructie, henlieden hiervan mede te deelen by desen synodum.

XXXVI. Op het 26e gravamen is goetgevonden, dat den inhoudt desselven behoort te geschieden ende dat sulcx, als het laetste lith medebringt, door seeckere kerckelicke ordre, in den synodo nationali te beramen, sal worden verrichtet.

XXXVII. Op het 27 wort gerefereert tot het goetvinden des synodi nationalis ofte dergener, die wt de respective provincien daertoe sullen worden gedeputeert.

XXXVIII. Op het 28 gravamen, belangende het eerste wort bevonden sulcx te behooren, ende dat met overstaen van de respective kerckenraden. Op dese laetste deelen wort bevonden sulcx beyde noodich te zyn.

XXXIX. Op het 29, wort den inhoudt deses gravamens bevonden seer nodich, onder dese restrictie, dat sulcx nyet en verhindere een nationalem synodum, ende dat de gedeputeerde rapport doen van haer wedervaren aen den particulieren synodum.

XL. Op het 30 is bevonden sulcx te wesen nodich, ende dat men sal belasten de deputatos synodi op te soecken seeker concept, daervan synde ende berustende ofte onder de voorsz. gedeputeerde ofte de E.E. heeren Gecommitteerde Raden. Ende alsoo men bevint, dat D. Wtenbogaert eenige brieven geschreven heeft nopende het huwelick tusschen verboden graden, sullen dselve brieven worden gestelt in handen van de gedeputeerde ad synodum nationalem.

XLI. Op het 31 gravamen, [ghelyck dit gravamen][1]) bestaet wt verscheyden deelen, alsoo werden deselve alle dienstich ende noodich gehouden. Doch alsoo eenige particuliere classen ende kercken hebben noch eenige bysondere bedenckingen ende gravamina, die haer meest drucken, sullen dselve gehouden syn die te stellen by geschrifte ende te geven aen de gecommitteerde ad synodum nationalem, opdat deselve daerinne ten besten der kercken int gemeyn ende van yder int bysonder, sooveel mogelick wesen sal, met elcanderen handelen. tWelck opdat te vruchtbaerder geschiede, sullen de gedeputeerde sulcx alles communiceren met de E.E. heeren commissarissen ende de E. heeren Gecommitteerde Raden, opdat geremedieert worde tgene particulier is. Ende aengaende de provincie van Hollant, dat het gemeyne gebrocht werde ad synodum nationalem, twelcke sal worden gecommuniceert met de E.E. heeren, die van wegen dselve provincien aldaer sullen verschynen.

XLII. Op het 32 gravamen, die dienaren des goddelicken woorts, resorterende onder de baronie van Breda, sullen selver hieroppe aenhouden by zyne princelicke Excellentie ende de H. M. heeren Staten Generael, waertoe zy oock, zoot noodich is, mogen versoucken de hulpe ende addresse van de gedeputeerden des synodi.

XLIII. Op het 33, alsoo men bevint dese clachten te wesen van verscheyden natuyre ende dat eenige purelick aengaen de religie selver, sommige vermengt syn soo van de religie als gegevene scandalen, sommige eyndelicken concerneren de comportementen ende gegevene ergernissen, is goetgevonden, dat men ordentlick van alle deselve alhier handele.

XLIIII. Op het 34 is geresolveert sulcx noodich te zyn ende sal tselve geschieden by die van Dordrecht, alsoo men verstaet, dat deselve daerinne alrede getreden zyn. Ende sullen al tgene, twelck noch ongeremedieert is, communiceren met degene, die wt dese vergaderinge sullen worden gedeputeert ad synodum nationalem.

XLV. Goetgevonden synde te resumeren ende te overwegen de Delffse conferentie, is deselve punctuelick de vergaderinge voorgelesen. Ende ommegevraecht zynde per D. presidem, wat een yder soo van de theses als antitheses gevoelde, hebben de Contraremonstranten te samen datelick verclaert haer volcomelick de theses aen te nemen ende de antitheses te ver-

[1]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit P en Q.

werpen. De Remonstranten, hebbende haer beraet daerop genomen tot des anderen daechs, verclaren oock hetselve soo voor haer persoonen als voor hare committenten, behoudens alleenlick dat zy blyven by de vyff bekende articulen.

XLVI. Is de vergaderinge voorgedragen seecker concept ofte ontwerp nopende de onderteickeninge van de Confessie ende Catechismus, te doen by de respective kerckendienaren, resorterende onder den Suythollantschen synodo, welck concept naerder sal werden overwogen by den gedeputeerden deser vergaderinge, gaende ad synodum nationalem, ende, ist nodich, by haer gecommuniceert met de gedeputeerde van andere provincien, aldaer comparerende.

XLVII. Syn in de vergaderinge verschenen REINERUS BORREMANS, kerckendienaer in Roon, ende PETRUS VAN WASSENBURCH, predicant in Poortugael, inbrengende eenige aenclachten ende beschuldingen, die sy over ende weder tegen elckanderen hadden nopende verscheyden proposten ende debatten, bevoorens tusschen henlieden voorgevallen. De vergaderinge haer verleent hebbende gehoor ende bevindende, datter noodich was breeder verclaringe ende bewys, twelcke sy alsdoen nyet en hadden by der hant, heeft de gansche sake gerenvoyeert tot hare gedeputeerde, die tot de respective classen sullen worden gesonden.

XLVIII. De E. magistraet ende kerckenraet van den Briel hebbende versocht, dat CORNELIUS BURCHVLIET ende NANNIUS GEISTERANUS, predicanten aldaer, op dese vergadering souden verschynen, alsoo hare E. tegen deselve wat hadde te proponeren, is geresolveert, dat hetselve om de cortheyt des tyts wille soude worden uytgestelt tot op de compste van de gedeputeerde des synodi in den classe van den Bryel, die alsdan volcomen kennisse der saecke sullen nemen volgens haer instructie.

XLIX. Syn in de sinodale vergaderinge verschenen de gedeputeerde des kerckenraets van Heusden, te kennen gevende dat de voors. kerckenraet met approbatie van de E. magistraet JOHANNEM GREVIUM van synen dienst heeft ontset met aenbiedinge van reekenschap te geven aen de tegenwoordige synode, bereyt synde het oordeel van deselve over dese saecke te verwachten. Waertegens verschenen is JOHANNES GREVIUS, sich voor de synodale vergaderinge beclagende over het voorsz. deportement. Ende naerdat de gecommitteerde van Heusden hare proceduren hadden verhaelt mitsghaders de redenen, waeromme zy D. GREVIUM hadden van synen dienst ge-

deporteert, ende GREVIUS daertegens was gehoort, de synodus in den name des Heeren vergadert op alles, te wedersyden bygebrocht, gelet ende overwogen hebbende in Godes heylige vreese, oock gehoort het advys van de E.E. heeren commissarissen, approbeert ende ratificeert het voors. deportement, by den kerckenraet ende magistraet van Heusden tegen GREVIUM gedaen, verclarende dat de voors. GREVIUS sich van alle kerckediensten [sal onthouden, ter tyt toe hy behoorlicke satisfactie] [1]) sal hebben gedaen, waervan de synodus ofte hare gedeputeerde sullen oordeelen.

L. Ende alsoo in de saecke GREVII, verhandelt voor dese synodale vergaderinge, mede mentie is gemaect van seeckeren kerckenraet, die GREVIUS ende de syne hadden vercooren ende bevesticht, soo verstaet de synodus voornoemt deselve verkiesinge gans onwettelick ende tegen alle orden geschiet te wesen, ende dat dienvolgende deselve persoonen voortaen sullen desisteren van alle kerckelicke bedieningen, te meer alsoo GREVIUS voors. van synen dienst is gedeporteert. Welcke resolutie des synodi deselve persoonen mede datelick aengeschreven es.

LI. Alsoo verschreven was HENRICUS SLATIUS, predicant tot Bleyswyck, omme te compareren voor dese synodale vergaderinge ende aldaer aen te hooren tghene hem van wegen deselve soude werden geproponeert, ende de voorschreve SLATIUS sich evenwel bleeff absenterende, heeft de synodus haeres plichtes geacht te wesen tot ondersouck van syne saecke te treden. Ende bevonden hebbende, dat SLATIUS voornompt al bevoorens was gesuspendeert van synen kerckendienst by den synodum van Gelderlant ende evenwel, staende onder deselve suspensie, den kerckendienst aengenomen hadde, mitsgaders met het aenslaen van syn lasterlycke ende grouwelycke placcat de leere der Gereformeerde kercken seer valschelick hadde gheschavotteert, ende voorts met syne comportementen seer sware ergernissen gegeven, eyndelick sich gethoont halsterrich ende contumax, niet willende voor den synodum compareren, heeft de gemelde synodus, op dit alles in de vreese des Heeren lettende, den voors. SLATIUM gedeporteert van alle kerckelicke bedieningen, totdat hy soo de sinode van Gelderlant als dese van Suythollant sal hebben gedaen contentement. Welcke resolutie, den E. E. heeren magistraet van Rotterdam door eenighe gedeputeerde des synodi verwittiget zynde, heeft hare E. gelieft aen dese vergaderinge eenige persoonen wt het midden van haer te senden om op de saecke SLATII naerder openinge te versoucken, dat men, naerder daerop lettende, weder met hem

[1]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd.

in onderhandelinge derselver treden soude. Maer is hare E. E. met crachtige redenen verthoont, dat de synodus hierinne wettelick hadde gehandelt, ende is meteenen order op de bedieninge van Bleyswyck gestelt.

LII. Is op het aenschryven des sinodi verschenen ADRIANUS ROMANUS, predicant tot Goere, welcken voorgelesen synde verscheyden sware beschuldingen tegen synen persoon nopende syn bedrichelick aencomen tot den kerckendienst mitsgaders zyne onbehoorlicke ende seditieuse comportementen te Goere voornoemt, het stellen ende doen aenplacken van seecker schandelick ende lasterlick placcaet (tot nadeel ende vlecke van veele treffelicke leeraren der kercken ende blame van de leere selve der Gereformeerde religie), ende daerop gehoort zyne frivoole antwoorde ende ydele excuse, heeft de synodus, op alles ernstelick ende in de vreese des Heeren lettende, den voornompden ROMANUM gedeporteert van synen kerckendienst, totdat hy de synode behoorlick zal hebben voldaen, ende oock meteenen gesuspendeert van het avontmael des Heeren, totdat hy de kercke sal hebben gegeven genouchsame satisfactie. Aengaende den kerckenraet, by ROMANUM te Goere vercooren, verstaet de synodus, dat dselve sal affleggen soodanige qualiteyt, ende dat den ouden kerckenraet weder sal comen tot hare voorige bedyeninge.

LIII. Alsoo de sinodus verscheyden malen hadde geciteert door hare brieven NICOLAUM GREVINCHOVIUM, kerckendienaer te Rotterdam, omme aen te hooren tgene deselve vergaderinge hem hadde te proponeren, ende hy sich weygerich stelt te compareren, oock eyndelick schryft, dat hy nyet en weet, off den synodo toestaet van syne saecke te disponeren, vilipenderende alsoo hare authoriteyt ende nyet passende op de wtschryvinge der Ed. Mo. heeren Staten, welcke bevelen den Remonstranten op dese vergaderinghe te comen ofte yemant uyt haren name te deputeren, op welcke syne wederspannicheyt de synodus lettende ende daerenboven hebbende aengehoort het lesen van verscheyden extracten, uyt zyne boucken getogen ende tegen deselve boucken gecollationeert, vol van seer grouwelicke lasteringen tegen de ware Gereformeerde religie mitsghaders seditieuse ende oproerige redenen, waerdoor hy de E. E. heeren magistraten soect op te hitsen tegen de getrouwe dienaeren der kercken, mitsghaders oock gelet op de onbehoorlicke actien, proceduyren ende ergernissen, by de classe van Schielant seeckerlick tot syner beswaringe ingebrocht, ditte dan alles in de vreese Godts overwegende, deporteert de synodus NICOLAUM GREVINCHOVIUM voors. van alle de kerckelicke diensten, totdat hy denselven synodo ofte de gedeputeerden van dyen sal hebben gedaen behoorlicke

satisfactie. Doch sal de executie deses worden uytgestelt, totdat de Ed. Mo. heeren Staten van alles sullen wesen verwitticht, twelcke metten eersten geschieden sal door de E. E. heeren commissarissen.

LIIII. JOHANNES TAURINUS, kerckendienaer in sGravenhage, verscheyden malen van den synodo ontboden zynde, is eyntelick gecompareert, vergeselschapt met twee van den kerckenraet der gemeynte aldaer, dewelcke noch [1]) nyet toegelaten en hebben D. TAURINUS in syn eygen saken soude spreecken, hoewel hy daertoe van de vergaderinge ernstelick werde vermaent. Waerover tsamen scheydende ende daernaer ontboden synde, heeft nochtans nalatich geweest te compareren. Ende siende de sinodus, dat alle hare zoo schriftelicke citatien ende mondelinge vermaningen waren te vergeeffs, is eyndelick tot ondersouck der sake TAURINI gecomen. Ende bemerckende, eerstelick dat TAURINUS, scheydende van de kercke van Delff, nyet en heeft behoorlicke attestatien van dimissie, maer veele meer alsnoch staet onder de censure derselve, als daervan noch nyet ontslagen zynde, wyders dat hy nochte naer de orden van tjaer sessentachtich, nochte naer de ordre van het jaer eenentnegentich is beroupen, oock nyet en heeft becomen het consent van de societeyt, in den Hage gebruyckelick (welcke mede onder de overheyt verstaen wort te behooren), dat oock in zyn beroup het classis nyet en is behoorlick gekent maer gevilipendeert ende voorby gegaen, eyndelick dat hy naer veele ende verscheydene citatien ofte nyet en is gecompareert ofte, eens verschenen synde, nyet en heeft willen antwoorden onder pretext hem van synen kerckenraet sulcx te wesen verbooden, ditte alles de synodus rypelick ende in de vreese des Heeren overwegende verclaert, dat TAURINUS voors. geensints voor een wettelick kerckendienaer in den Hage by haer wort erkent, maer hout hem ter contrarien van alle kerckelicke diensten gesuspendeert, totdat by hem soo de kercke van Delff als den synodo behoorlick satisfactie sal wesen gedaen. Welcke resolutie des synodi den kerckenraet van S. Jacobs kercke in den Hage mede aengeschreven es.

LV. Is in de vergaderinge verschenen CASPARUS SELCAERT, kerckendienaer in Abbenbrouck, tegen welcken opgelesen synde verscheyden beschuldigen, by den gedeputeerden des classis van den Bryel gestelt, ende daerop gehoort syne antwoorde, heeft de synode goetgevonden de zake te renvoieren ad deputatos, die metten eersten de respective classen visiteren sullen, om by dezelve daerinne gedaen te worden nae behooren. Sal ondertusschen

[1]) „noch" P en Q hebben „oock"; I, K[2] en R hebben „doch".

Selcaert sich onthonden van de oeffeninge des kerckendienstes ende sich examini deputatorum onderworpen.

LVI. Is mede uytgestelt de sake Stangeri, predicant tot Schipluij, dewelcke verschreven synde alhier is gecompareert. Is hem geinjungeert, dat hy sich sal onthouden van de bedieninge des avontmaels ende oock sich wachten van te bevorderen eenige onderteickeninge, tot synen voordeele dienende, ofte yet dyergelick aenrichten, twelcke tot beroerte soude mogen strecken. Ende sal van nu voortaen de plaetse by beurte worden bedient, totdat in de saecke Stangeri door den gedeputeerden des synodi volcomelick sal wesen gedisponeert.

LVII. Alsoo Samuel de Prince, predicant tot Baertwyck, op het aenschryven des synodi was gecompareert, ende nochtans om des tyts cortheyts wille tgene de classis van Gorinchem tegen hem hadde te proponeren, niet en conde worden geexamineert ofte syne antwoorde daeroppe gehoort, is de judicature syner saecken mede den deputatis synodi bevolen.

LVIII. De ouderlingen ende diaconen der gemeynte Jesu Christi tot Iselsteyn, tot dese vergaderinge gesonden hebbende D. Johannem Timmerman, predicant te Benscop, omme te openbaren eenige swaricheden, in hare kercke ontstaen, is de saecke uytgestelt, totdat de gedeputeerden des synodi haer in den classe van Bueren sullen transporteren.

LIX. Alsoo volgens het 6 gravamen was geresolveert, dat de gedeputeerde van de respective classen, gesonden tot desen synodum, souden naemcondich maecken de kerckendienaren, die ofte onwettelick tot den kerckendienst waren gecomen ofte met hare lasteringen tegen de leere der kercken ergernissen hadden gegeven ofte in hare comportementen onstichtelick waren bevonden, ende dat volgens deselve resolutie veele naemcond werden gemaeckt, welckers saecken alhier nyet en hebben connen werden ondersocht, datter oock verscheyden, verschreven zynde, nyet en hebben gecompareert, soo sullen de gedeputeerden des synodi blyven belast om in hare visitatien op alle deselve persoonen acht te nemen mitsgaders op andere, die in de respective classibus noch sullen mogen worden geopenbaert. Tegen alle welcke persoonen de voors. gedeputeerde handelen sullen met soodanigen authoriteyt, alsoff de synode selve ware tegenwoordich, naerdat sy sullen vinden te behooren, mits conditie nochtans dat diegene, die haer by de wtsprake der gedeputeerden vinden gegraveert, sich sullen beroupen mogen ad synodum nationalem.

LX. Is geresolveert, dat de synodus sal versoucken aen de Ed. Mo. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant, dat hare Ed. Mo. gelieve te committeren eenige commissarissen omme met den gedeputeerden des sinodi de saecken, waervan in den voorgaenden artikel is gesproken, te verrichten.

LXI. Syn gecompareert eenige gedeputeerden der gemeynte van Sevenhuysen omme te excuseren de absentie van MATHAEUS ADRIANI BURGHII, kerckendienaer aldaer, maer verclaert de synodus soodanige excusen niet aen te nemen, als synde frivole ende sonder fondament. Ende sal dese saecke mede den gedeputeerden des synodi blyven bevolen.

LXII. Alsoo verscheydene Remonstranten in hare boecken gebruycken seer vreemde manieren van spreecken, duyster ende dobbelsinnich wesende, welcke in den synodo nationali sullen moeten worden aengewesen, soo is goetgevonden, dat de classis van Dordrecht sal ondersouck doen van de schriften WTENBOGARDI, de classis van Delff de schriften JOHANNES ARNOLDI, die van den Bryel de Conferentie en de Naerder Bericht, die van Schiedam de boecken N. GREVINCKHOVII ende het aenhangsel. Welcke manieren van spreecken sylieden sullen toeseynden den gedeputeerden ad sinodum nationalem.

LXIII. Eenige ghedeputeerden van Hillegersberch, gesonden van de dolerende kercke aldaer, hebbende versocht, dat sy mede alternatim mochten werden bedient by Contraremonstranten, is henlieden tselve geerne ingewillicht, ende is nomine hujus sijnodi henlieden daervan gegeven acte, met dewelcke sy haer mogen behelpen soo by de Ed. Mo. heeren Staten als by de E. E. heeren van Rotterdam ende andersins, daer sy bevinden sullen sulcx noodich te wesen.

LXIIII. De dolerende kercke van der Goude versoecken recommandatie deses synodi aen de Ed. Mo. heeren Staten om te mogen hebben binnen de stadt van der Goude de Gasthuyskercke ende aldaer door de Contraremonstranten te worden bedient, welck versouck haer ingewillicht is, ende is hiervan gestelt requeste aen hare Ed. Mo.

LXV. Alsoo JOHANNES WTENBOGAERT, predicant in den Hage, verschreven synde om te compareren op den synodum van Suythollant, vergadert tot Delff, niet en is verschenen, ende de vergaderinge bevint hem op verscheyden manieren onbehoorlick te hebben gedragen soo met sichselven

te stellen als het principael hooft, dirigerende ofte beleyder van alle dese opgeresene kerckelicke swaricheden, die ontstaen zyn zoo wt de van hem eerst overgegeven remonstrantie als van hem geprocureerde substractie der kerckelicke persoonen wt de gewoonlicke kerckelicke censuren, alsoock met verscheydene lasterlicke schriften wt te geven, tot merckelicke blame niet alleenlick van veele voortreffelicke leeraren der kercken maer oock tot lasteringe van de ware religie selve streckende, overwegende daerenboven, dat hy trouloosliek syne kercke heeft verlaten, onder decksel dat hem acte van absentie voor eenen tyt lanck van syn kerckenraet soude vergunt wesen, ende alsnoch fugytyff is blyvende, heeft de synodus den gemelden WTENBOGAERT gedeporteert, gelyck sy hem deporteert mits desen, van alle kerckelicke diensten, totdat hy den synode ofte hare gedeputeerden sal hebben gedaen volcomen contentement ofte satisfactie, gelyck hy oock soolange sich sal onthouden van den h. avontmale des Heeren.

LXVI. Gelesen synde de instructie, welcke de synodus van Zuythollant medegeven sal haren gecommitteerde, gaende ad synodum nationalem, heeft de gansche vergaderinge daeraen gehadt een goet genougen, behalven alleen dat de Remonstranten, op desen synodum verschenen, hebben geprotesteert tegen den artickel, waerin geseyt wort, dat de verschillende leerpoincten sullen in synodo nationali worden affgedaen by decisie, verstaende zy Remonstranten, dat men daerinne sal handelen naer accommodatie.

LXVII. De respective classen, resorterende onder desen synodus, sullen committeren wt een yder classe twee kerckendienaren omme, des noot zynde, den gecommitteerden deses synodi ad synodum nationalem te assisteren, waertoe sy by deselve gecommitteerden sullen werden beschreven om te compareren wt yder classe een.

LXVIII. De plaetse van Cralingen sal van nu voortaen worden besorcht door de broederen van Schiedam.

LXIX. Elcke respective classe sal aen de gedeputeerden des synodi naemcondych maecken de kerckendienaren, die tsedert het jaer 1608 tot desen tegenwoordigen jare toe tot den predickampte gecomen syn.

LXX. Tot de synode nationael syn gecommitteert vier kerckendienaren ende twee ouderlingen, namelick BALTHASAR LIJDIUS, HENRICUS ARNOLDI, FESTUS HOMIUS ende GYSBERTUS VOETIUS, respective kerckendienaren tot

Dordrecht, Delff, Leyden, Heusden, denwelcken (indien yemant derselven door siecte ofte andere pregnante oorsaecken souden moeten absenteren) gesubstitueert syn ABRAHAMUS MUIJSENHOLIUS, JOHANNES BETIUS ende JOHANNES LAMOTIUS, respective kerckendienaren tot Breda, Dordrecht ende in den Hage. Als ouderlingen syn gecommitteert den E. heere ARENT MUYS VAN HOLY, baillu van Suythollant, ende JOHANNES LATIUS, respective ouderlingen tot Dordrecht ende Leyden, denwelcken mede in cas als vooren gesubstitueert syn FREDRICK DE VRYE, rekenmeester, ende MICHIEL BALDE, respective ouderlingen eertyts in de kercken van Amsterdam ende tegenwoordich tot Delft.

LXXI. De gedeputeerde deses sinodi syn voor dit jaer vercooren: ABRAHAMUS MUYSENHOLIUS, MICHAEL HOGIUS, MARTINUS NICOLAI, HUGO BEYERUS ende EDZARDUS AURICANUS, respective dienaren in de classen van Breda, Dordrecht, Delff, Schielant ende Gorinchem, denwelcken in cas als boven gesubstitueert zyn GEDEON SONNEVELT ende WINANDUS SCHULIUS, respective dienaren tot Worchem ende Schevelinge.

LXXII. Om de correspondentie met de naburige synoden te onderhouden syn gecommitteert: HENRICUS ARNOLDI om te reijsen op de synode van Groningen, SAMUEL GRUTERUS op de synode van Gelderlant, ende JOHANNES EPISCOPIUS [1]), WINANDUS SCHULIUS op de synode van Noorthollant.

LXXIII. De naestvolgende synodus is bestemt gehouden te worden tot Leyden.

LXXIIII. De vermaningen in den toecomenden synodo sullen doen voor de actie die van Bueren ende nae de actie die van Breda.

LXXV. Tot ontlastinge van de gedeputeerden des synodi sullen verschynen op de examina D. WINANDUS SCHULIUS ende D. SAMUEL GRUTERUS.

LXXVI. Naerdat de vergaderinge de E.E. heeren commissarissen hadde bedanckt ende de censura morum gehouden was, heeft JOSEPHUS DE ROSIERE de vermaninge gedaen wt den 133 Psalm, ende is alsoo de vergaderinge met dancksegginge tot Godt almachtich gescheyden. Nae twelcke de praeses

---

[1]) „Johannes Episcopius" P heeft „Carolus Agricola".

ende assessor door last des synodi de E. heeren burgemeesteren der stadt Delff vriendelick hebben bedanckt.

Wt name ende last des voorseijden sijnodi op huyden den VII^en November XVI^c ende achtyen geteickent: [1])

HENRICUS ARNOLDI, electus synodi praeses.

BALTHASAR LYDIUS, M.f. Palatinus, synodi adsessor.

J. LAMOTIUS, scriba synodi.

Gravamina [2]) der classen van Suythollant, op dewelcke dese Suythollantsche synodus geleth heeft.

I.

Alsoo de algemeyne swaricheden in de kercke deser landen ontstaen syn over de leere ende ordre der kercken, dat de voors. swaricheden behoorlick ondersocht, status controversiae gemaect ende tot de synode nationael gebrocht mogen worden om aldaer affgedaen te worden ende consequentelick in deselve synode nationael een christelick middel moge voorgenomen werden tot wegneminge van alle scheuringen soo int gemeen als int particulier. Ende om alle hetselve te beter te verrichten, dat men dient sorghe te dragen, dat voort synodus nationael een algemeene biddach uytgeschreven worde, opdat deselve synode nationael met meerder vrucht moge gehouden worden ende daerin sulcke ordre gestelt mogen worden, dat in toecomenden tyden soodanige swaricheden in de leere ende ordre der kercke te beter moghen verhoet worden.

II.

Off men int examineren van de vyff poincten in sinodo nationali niet en behoort te letten soowel op de redenen ende de manieren van spreecken, die ten wederzyden int verantwoorden ende wederleggen derzelve in de Haechsche conferentie syn bygebrocht, als op de vyff poincten selve. Ende om tselve te bequaemlicker te doen, off het niet geraden ware, dat de gecommitteerden onses sinodi op de sinode nationael medegegeven werden eenige notulen, in deselve conferentie aengemerct.

III.

Alsoo de eerste swaricheyt over de leere wt d'academie van Leyden is gesprooten, dat de sinodus hierop alsoo wille letten, dat in den toecomenden synodo nationali hierin moge versien worden, opdat beyde in de academie ende in de theologische collegien niet dan de ware Gereformeerde leere

---

[1]) Ook Q is eigenhandig door alle drie geteekend. P heeft onder deze acta alleen de eigenhandige onderteekening van „J. Lamotius, scriba synodi". [2]) Deze gravamina ontbr. in I, terwijl zij in K[3] en R niet achter maar vóór de acta geplaatst zijn.

gehanthavet ende de studenten behoorlick daerin geoeffent worden, ende dat insonderheyt gelet worde op de persoonen van professooren in de theologie ende regenten in de voors. collegie. Off oock niet behoort beraemt te worden een ordonnantie, naer dewelcke voortaen de professooren der theologie ende der Hebreesche sprake mitsghaders de regenten van de voorsz. collegien sullen vercooren ende beropen worden. Item off niet onder tgetal van de opsienders van de voors. collegien eenige kerckelicke persoonen behooren gestelt te worden.

IIII.

Alsoo den kercken alsnoch onbekent is, wat eenige predicanten op het schryven van de Ed. Mo. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant van date den 23 November anno 1608 voor bedenckingen over den Catechismum ende Confessie souden mogen overgesonden hebben aen hare Ed. Mo., gelyck de Remonstranten in haer Naerder Bericht pag. 111 sulcx bekennen gedaen te hebben, dat allen ende yegelicke predicanten vermaent mogen werden, volgende de resolutie des particulieren Suythollantschen synode anno 1606 art. 41 ende anno 1608 art. 3, in hare classe in te brengen alle soodanige hare bedenckingen, opdat deselve door dese particuliere synode tot de nationale synode affgehandelt worden. [1])

V.

Ende alsoo geduyrende dese droevige geschillen ende onordeningen in de kercken seer veele hooftstucken van de leere der Gereformeerde kercke syn wedersproken ende in twyffel getrocken, off het nyet geraden zy om hiervan te gereeder geoordeelt te mogen worden in synodo nationali, datter in dese particuliere synode sekere theses der ware leere, met getuychenisse der h. schrifture ende met de woorden der formulieren der eenicheyt bevesticht, mitsgaders de tegenstellingen der contrarie leeringen, getrocken uyt verscheydene boucken, eenige jaren herwaerts uytgegaen, byeengestelt worden om in synodo nationali overgelevert ende geexamineert te worden.

VI.

Alsoo verscheyden kerckendienaren tsedert het houden des laetsten Suythollantschen synodi tot den dienst op onbehoorlicke wyse beroepen ende in deselve ingecomen syn onder pretext van jure patronatus ende andersints, alsoo oock verscheydene predicanten seer merckelicke ergernisse opentlick hebben gegeven, die noch nyet en syn gerepareert, off het nyet goet en ware, dat de classen elck in den haren door hare gecommitteerde op de

[1]) „affgehandelt worden" P en Q hebben „overgebrocht synde, te bequaemlicker ende sekerder alle differenten over de leere in deselve nationale synode afgehandelt worden."

synode soodanige predicanten den synodo bekent maecten, ende dat de classen, die sulcx goetvinden, haer daertoe in tyts bereyden, opdat de synodus daerin mach doen naer behooren; ende dat namentlick daerop moge gelet worden, off de predicanten, die hare remonstrantien aen de Ed. Mo. heeren Staten in den jare 1610 overgegeven hebben, nyet en behooren in synodo naemcondich gemaect te worden, ten eynde zy van haren doen ende proceduren in de voorschreven synodo nationael rekenschap geven ende het oordeel des voors. synodi daerover verwachten.

VII.

Off diegene, die voort houden des synodi haerselven als partyen hebben aengestelt, ende diegene, die sy voor haer wederpertye houden, hebben veroordeelt, de broederschap opgeseyt ende met formele onderteickeninge aen de leere, die in synodo mocht gecontroverteert worden, verbonden ende aen de verbintenisse in den synodo selve noch houden, bequaem syn om als richters decisive stemme int stuck der leere te hebben.

VIII.

Off alle diegene, die op d'aenstaende synode als gecommitteerde ende leden derselve sullen verschynen, niet en behooren in den aenvanck oprechtelick voor den Heere te verclaren tot contentement van de voors. synode, dat sy noch oock diegene, die haer gecommitteert hebben (sooveele haer bekent is) int stuck der aengenomene leere onser kercke, in de formulieren van eenicheyt verclaert ende begrepen, anders gheen verschillende gevoelen [en hebben] [1]) als de vyff bekende articulen, by de Remonstranten in haer eerste remonstrantie overgegeven, ende namentlick dat sy verwerpen alle leerpoincten der Socinianen, tegen de leere der Gereformeerde kercke stryddende, ende dat zy haer altsamen het oordeel des synodi onderwerpen.

IX.

Of men nyet en behoort kerckelickerwyse te procederen tegen de predicanten, die de Confessie ende Catechismum, formulieren der eenicheyt, weygeren te onderteickenen ende den voors. Catechismum in de kerck te predicken. Ende off het niet oorbaerlick ware, dat de Nederlantsche Confessie mede achter het psalmbouck gedruckt worde.

X.

Offt nyet de Confessie ende Catechismus behooren t'allen tyden in de kercke des Heeren examinabel gehouden te worden om alsoo Godts woort syne behoorlicke authoriteijt ende eere te geven, ende off sy nyet in dese tyt behooren datelick geexamineert ende gerevideert te worden, ende dat naer de resolutie der H. M. heeren Staten Generael daerover genomen, als

[1]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd.

oock des laesten synodi, gehouden tot Gorchem. Ende off diegene, die de wtschryvinge des nationalen synodi met de clausule van revisie der Confessie hebben wedersproken, niet en behooren in synodo gecensureert te worden.

XI.

Oft behoorlick is, dat men de Catechisme als de bybelsche text de gemeente voorleest ende haer deselve met ongedecten hooffde laten aenhooren.

XII.

Off niet voor tformulier van eenicheyt in onse Nederlanden te houden sij alleen de Confessie ende niet mede de Catechismus.

XIII.

Off onse Confessie voor een formulier van eenicheyt gehouden wort in anderen sin dan voor sooveel dieselve met andere confessien, in de Harmonie gestelt, overeencoemt.

XIIII.

Off niet tegen christelick behooren gehandelt hebben soodanige kerckendienaers, die haer affgescheurt hebben van hare classen sonder off by monde off schriftelick eenige redenen daervan te geven, ende nyettegenstaende dat sy de resolutie van de E. M. heeren Staten van den jare xvi^c veertien, contrarie bevelende, hadden aengenomen naer te comen, mits dat zy by haer gevoelen int point der leere mochten blyven, twelck haer met alle toestemminge harer medebroederen alsoock by de voors. resolutie selffs is toegelaten, niettegenstaende oock dat zy tot eenicheyt van hare medebroeders veele ende menichfuldelick versocht ende vermaent zyn.

XV.

Off oock insgelycx die kerckendienaren niet tegen christelick behooren gehandelt hebben, dewelcke in kercken ende in gemeenten scheuringe gesocht ende gemaect hebben sonder eens te vooren den dienaer off kerckenraet van die plaetse aengesproken te hebben.

XVI.

Alsoo de gesepareerde kercken van veelen voor onwettelicke kercken gehouden ende gecalumnieert worden, alsoff hare leere grouwelick, lasterlick ende seditieus ware, soo is de vrage, hoe de voors. kercken in hare goede ende publycke sake sullen gejustificeert ende van swaricheyt verlost worden [1]).

XVII.

Off men niet en dient te letten op alle schriften, die geduyrende dese geschillen in de kercke tegen de leere der kercke ende eenige naemhaf-

[1]) In margine staat, evenals in P en Q: „Wtgestelt tot op den synodum nationalem."

tige leeraers derselve wtgegeven zyn, sommige met bekende, sommige met onbekende namen, om de autheuren van alle deselve sooveel mogelick is bekent te maecken ende denselven van sulck haer schryven rekenschap aff te eysschen om daervan te oordeelen naer behooren. Ende off niet insgelycx behoort gelet te worden op sommiger predicanten aenstootelicke woorden ende schriften, die sy hebben gesproken ende wtgegeven tot oneere van onse christelicke Gereformeerde kercke ende schadelicke ergernisse van veele eenvoudige leden derselve.

XVIII.

Dewyle vast groote onwetenheyt by groote ende cleyne int stuck van de religie gespeurt wort, soo is de vrage, offer niet eenich middel soude syn te vinden na texempel van andere uytheemsche, oock eenige inlantsche kercken, door welcke d'onwetenden beneffens de publycke predicatien in de eerste hooftstucken der christelicke leere mochten onderwesen worden.

XIX.

Off Coernradus Vorstius met syne wtgegeven boucken ende anderssints hem sooverde nyet en heeft verloopen, dat hy behoort incapabel geoordeelt te worden om in eenige kercken ofte academien deser landen dyenst te mogen doen.

XX.

Hoe men de dolerende kercken, die haer beswaert vinden eenige gemeenschap in den kerckendienst met de Remonstranten te hebben, best sal accommoderen in de exercitie der religie ende hare predicanten van tractementen voorsien, ter tyt toe de synodus nationael sal geeyndicht zyn.

XXI.

Alsoo de Remonstranten in hare remonstrantie te kennen geven, dat sy noch eenen sesten artickel hebben, waerin sy met de predicanten hier te lande niet en accorderen, namentlick van de macht der hoge overicheyt in de kerckelicke saken, dat hiervan, alsoock vant boeck Johannis Wtenbogart, van dese materie geschreven, in synodo nationali judicature versocht worde; dat oock in beyde synoden opt jus patronatus gelet worde.

XXII.

Alsoo verscheyden verschillen over de leere ende ordre der kercke syn geresen ende daerover questie ontstaet, hoeverde de persoonen, met eenich vreemt gevoelen ingenomen, te tolereen syn, is de vrage, alsoo de sake ende persoonen verscheyden zyn, hoe men met een ygelick sal handelen tot behoudinge der Gereformeerde leere ende weeringe van alle tgene, twelck met deselve is strydende.

XXIII.

Hoe men handelen sal met de vervoerde lithmaten, ende off sy geen

schultbekenninge en behooren te doen, eer sy weder opgenomen worden.

XXIIII.

Wat te houden zy van sulcken dienaer, die geen onderscheet en maect tusschen de leere der Remonstranten ende Contraremonstranten ende geen swaricheyt en maect in de vyff artickelen der Remonstranten; item van eenen, die verclaert, dat hy by de suyverheyt der leere is gebleven ende ondertusschen met notoire Remonstranten aen de tafel des Heeren communiceert ende oock hare onbehoorlicke proceduyren ende actien approbeert.

XXV.

Off nyet goet en ware om de nationale synode des te wettelicker ende vruchtbaerlicker te houden, oock tot meerder borgerlicke vrede in de lande, by de Edele Hoochmoghende heeren Staten Generael alsoock syne princelicke Excellentie aen te houden, dat de voorschreve synodus mocht werden gehouden alleen tot accommodatie ende niet decisie, ende dat tot dien eynde mede werde gearbeyt, dat oock een goet aental van de gequalificeerste Remonstranten mochten werden tot den nationalem synodum als leden desselven geschreven.

XXVI.

Dat de kerckeordeninge, in de voorgaende nationale synoden geresolveert, op de aenstaende nationale synode geresumeert moge werden om, sooveele met de meeste stichtinge der kercken ende de ruste der landen doenlick sal syn, deselve kerckenordeninge by alle provincien aengenomen ende geautoriseert te mogen worden. Ende dat in deselve kerckenordeninge mede gelet worde op de bevestinge der kerckendienaren in de consistoriecamer ende het doopen in de huysen; item annos probationis te stellen voor papen ende munnicken, eer men se tot eenige kercke ofte schooldienst sal toelaten; item hoe men best sal voorcomen het indringen int predickampt dergener, die nyet genouchsaem kennisse en hebben van de religie, hare hantwercken ofte schoolen verlatende.

XXVII.

Hoe den achsten artickel van de kerckenordeninge des nationalem synodi anno 1586, nopende de dimissie der kerckendienaren etc., te verstaen zy.

XXVIII.

Dat oock in de kerckenordeninge gelet worde op het stellen van de sieckentroosters, rectoren, schoolmeesters ende op een goede schoolordeninge ende onbequame schoolmeesters te weyren, alsoock off sieckentroosters ende schoolmeesters niet mede gehouden sullen syn t'onderteickenen den Catechismum ende Confessie, alsoock vant leeren des Catechismi soowel ten platten lande als in de steden.

XXIX.

Off men nyet en sal bevorderen, dat op de provinciale ofte particuliere synoden de correspondentie tusschen alle de kercken der Geunieerde Nederlanden aengestelt worde, ende dat tot dien eynde elck voors. synodale vergaderinge wt yder derselve provinciale synoden ten minsten een gedeputeerde met behoorlicke credentie sal verschryven.

XXX.

Off niet in synodo nationali mede gelet dient op een goede houwelicks ordeninge, by seeckere politijcken ende ecclesiastycken persoonen te concipieren, om in alle de Geunieerde Nederlanden alle ongeregeltheden in houwelicke saken te weyren.

XXXI.

Te letten op de oude gravamina, in de voorgaende synodum niet affgedaen, als: profanatien des sabbaths met erffhuysen, Bacchusfeesten, kerckmissen, clootschieten, balslaen, kaetsen, vogelschieten etc., item dansspeelen, rhetoryckspeelen ende camerspelen, ongeregeltheden int drucken [1]) ende vercoopen van schandaleuse ende seditieuse boecken ende geschriften, item int uytgeven van allerley boucken aengaende der religien, oock die slecht zyn ende nyet veel te beduyden en hebben, item aengaende het doopen ende trauwen der papisten, oeffeninge van alle pauselicke exercitien [2]) int bedevaertloopen, by naemen tot Heukelom ende Boxtel ende andersins, alsoock in de begravinge der dooden, welcke superstitien te min geremedieert worden overmits coniventien ende negligentien sommiger officieren, welck meest vreemt syn van de Gereformeerde religie. Oock mede te letten op het doopen der vroetwyfs, dilay ofte uytstel vant doopen der kinderen ende absentie van den vader over den doop der kinderen, item aengaende de lyckpredicatien, item belangende d'eenparicheyt vant formulier des eets in alle rechtbancken, alsoock van de kerckmeesters ende Heylige Geestmeesters, off sy nyet en behooren mede professie te doen van de religie ende insonderheyt off diegene, die geen professie en doen van de religie, onder den tytel van Heiligen Geestmeesters int ampt der diaconie mogen treden, item van de eenparicheyt van de feestdagen in alle provincien ende steden. Oock te letten opt vieren van den dach des lydens Christi, item aengaende de vermeerderinge van de gagien der predicanten, insonderheyt die Godt gesegent heeft met veele kinderen soo in de steden als voornamelick ten platten lande ende specialick in de baronnie van Breda, alsmede de verbeteringe van de alimentatie der ouder predicanten, die

---

1) „drucken" K², P en R hebben „drincken." 2) „exercitien" R heeft „superstitien ende exercitien."

emeriti zyn, ende der weduwen van de predicanten, item dat de classicale oncosten mogen den predicanten ten platten lande gerefondeert worden, gelyck in Zeelant ende elders. Dient oock gelet beneffens de oude gravamina op de excessen in cledingen ende maeltyden, oock mede op het vloucken etc.

XXXII.

Te arbeyden dat in de baronnie van Breda de publycke pauselycke exercitien souden mogen geweert worden, off ten minsten dat die van de religie de publycke kercken souden mogen gebruycken, soo nyet nu, ten minsten op de expiratie van den treves, ende principalyck te letten op de plaetse van der Heyden, daer voor den treves geen pastoor geweest noch misse gedaen is, ende daernaer een pastoor is inghecroopen ende de vervallen kercke opgebout wort, die sy meynen tot affgoderyen te misbruycken, strydende tselve tegen taccordt, int tractaet van de treves gemaect, van geen nieuwicheden in te voeren.

XXIII.

Alsoo daer verscheyden clachten van verscheyden classen werden ingebracht tegen eenige particuliere persoonen, soo predicanten als anderen, dienende tot verclaringe van eenighe voorgestelde generale gravamina, welcke particularie sooveele ende menichfuldich zyn ende eenige zoo wyt gededuceert ende geverifieert, dat deselve te lange soude vallen aen allen classen bysonderlick wt te schryven, soo sullen de classen, die deselve particuliere clachten ingebracht hebben, daervan dienen openinge te doen des noot zynde in synodo particulari, opdat, de partyen gehoort zynde, de synode daervan moge oordeelen ofte tot de nationale sinode refereren, gelyck de classe synodael de schriften, aen haer overgesonden, tot dien eynde bewaert.

XXXIIII.

Off nyet alle de acten van de particuliere synoden, tsedert het jaer 1586 gehouden, dienen oversien om te annoteren, wat poincten in elck voorgaende particulier synode zyn wtgestelt ende gerefereert tot de nationale, waervan sommige classen eenige hebben aengeroert, die hier om der cortheyt willen nyet gestelt en worden, dewyl deselve neffens andere int oversien der voors. acten sullen gevonden worden.

Acta des Suydhollantschen sijnodi, ghehouden binnen Leyden, begonnen den 23^{en} Julij des jaers 1619 ende gheeijndicht den 17^{en} Augusti incluijs.

Het ghebedt [gedaen synde] [1]) door Henricus Arnoldi, presidem des voorgaende particularen sijnodi, zijn door de meeste stemmen der broederen vercoren tot presidem Festus Hommius, tot assessorem Henricus Rosaeus ende tot scribam Balthasar Lijdius. Sijn met behoorlicke credentien op desen sijnodum verschenen dese naevolghende persoonen:

Uijt de classe van Dordrecht:

Balthasar Lijdius,	bedienaren des h. evangelii tot	Dordrecht,
Gerardus Verstegius,		Nieuleckerlant,
Everardus Schuijlius,		Westmase,

ende Wijnant Janssz [Rutgers] [1]), ouderling tot Dordrecht.

Uijt de classe van Delff:

Henricus Arnoldus,	bedienaers des h. evangelii tot	Delff,
Martinus Nicolai,		Lijer,
Johannes Fenacolius,		Maeslantsluijs,

ende Francoijs Allertssz, ouderling tot Delff.

Uijt de classe van Leijden:

Festus Hommius,	bedienaers des h. evangelii tot	Leyden,
Carolus Agricola,		Rheijnsburch,
Johannes a Lodensteijn,		Soeterwoude,

ende Johannes de Laet, ouderling tot Leijden.

Wt de classe van der Goude:

Samuel van de Borre,	bedienaers des h. evangelii tot	Grootammers,
Johannes Taijus,		Nieuwerkerck,
Johannes Rosaeus,		Leckerkerck,

ende Rutger [2]) Hugenssz, ouderling tot Schoonhoven.

Uijt de classe van Rotterdam:

Petrus a Nijenroij, [3])	bedienaers des h. evangelii tot	Rotterdam,
Eleazar Swalmius,		Schiedam,
Samuel Gruterus,		Delffshaven,

ende Doue [4]) Jorissz, ouderling tot Schiedam.

---

[1]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit and. codd. [2]) „Rutger" K^2 en R hebben „Ruth." [3]) „Nijenroij" K^2 heeft „Nieuwerode," Q „Nieuwenroij", I en R „Nieuroey." [4]) „Doue" I, K^2 en R hebben „Doen," Q heeft „Doe."

Uijt de classe van Gorichem:

Ludgerus Vogelsanck,	bedienaers des h. evangelii tot	Vijanen,
Gijsbertus Voetius,		Heusden,
Dionisius Spranckhuijsen,		Worcum,

ende Adam Sarvaessz, ouderling tot Gorichem.

Uijt de classe van den Briel:

Willem Quirinss,	bedienaers des h. evangelii tot	Briel,
Gosuinus Buijtendijck,		Goeree,
Henricus Nolthenius,		Bommenee,

ende Jan Janssz Teerlingh, ouderling in den Briel.

Uijt de classe van den Haghe:

Henricus Rosaeus,	bedienaers des h. evangelii tot	Haghe,
Abrahamus Leeuwen,		Rijswijck,
Wijnandus Schuijlius,		Schevelinghe,

ende mr. Jacob Swerius, raetsheer in den Raet van Brabant, ouderlingh in den Haghe.

Uijt de classe van Woerden:

Jacobus Craijlingius,	bedienaer des h. evangelii tot	Woerden,
Isaacus Wassenburch,		Bodegraven,

ende Adam van der Mijle, burgemeester ende ouderlingh tot Woerden, ende Jeremias Dirckxssz, ouderlingh tot Nieucoop.

Uijt de classe van Bueren:

Michael van der Loveren,	bedienaers des h. evangelii tot	Acquoij,
Johannes Mulhovius,		Leerdam.

Uijt de classe van Breda:

Anthonius Plancius,	bedienaers des h. evangelii tot	Oosterhout,
Gualtherus Pomeranus,		De Luer.

Sijn oock in desen sijnode van weghen de E. Mo. heeren van Hollant ende Westvrieslant verschenen de hoochgeleerde, zeer wijse ende voorzijenighe heeren, mijnheer Adrianus Junius, raet ordinaris in den Hove van Hollant, ende mijnheer Gerrit Leenaertssz, burghemeester der stadt Leijden.

Tot onderhoudinghe van de onderlingen correspondentie sijn van weghen die van Noorthollandt verschenen Petrus Plancius ende Harmannus Gerardi, bedienaeren des h. evangelii tot Aemsterdam ende Enckhuijsen. Als ghedeputeerde des sijnodi van Suijdhollant zijn ghecompareert Abrahamus Muusholius, Michael Hogius, Hugo Beyerus, Edzardus Frederici, dienae-

ren des h. evangelii tot Breda, Sevenberghen, sGravenhaghe ende Ameijde respective.

MARTINUS NICOLAI, mede ghedeputeerde des sijnodi zijnde, is ghecompareert op desen sijnodum als ghedeputeert van zijne respective classe.

JOHANNES MULHOVIUS heeft volgens de oude ende goede ghewoonte tot den aenvangh des sijnodi een vermaninghe ghedaen uijt den 80[en] Psalm vers 15, 16, 17, ende is over deselvighe van D. preside bedanckt uijt den naeme deser vergaderinghe. Is goetgevonden de vergaderinghe des sijnodi te houden voor den middach van acht tot elff ende nae den middach van drie tot ses uijren.

Articulus I.

[*Alle Remonstrantsche ende oock om andere oorsaecken van haren dienst ghesuspendeerde predicanten werden successive ontboden.*] [1]) — D. praeses heeft den sijnodum ghevraecht, off deselve gheraden vont de kerckendienaren in dese provincie, zijnde van het ghevoelen der Remonstranten maer noch niet van hare diensten ghedeporteeert, voor dese vergaderinghe te ontbieden om haer aff te vraghen, off sij haer de decreten des nationalen sijnodi, onlanckx tot Dordrecht ghehouden, wilden onderwerpen, off dat men dese saecke, om desen sijnodum te becorten, de respective classen, daeronder sij resorteren, zal bevelen. De vergaderinghe, op alles rijpelick ghelet hebbende, vint geraden ende tot meeste stichtinghe te dienen, dat men sodanige personen alsoock om andere saecken van haren dienst gesuspendeerde voor den sijnodum successive sal ontbieden, opdat alles niet alleen ten aenhooren ende met raet van mijnheeren de gecommitteerden maer oock met gemeen advijse van alle de leden deses sijnodi moghe verhandelt ende affgedaen worden, twelck men verstaet, dat in de classen soo ghevoechlick ende met sulcke authoriteijt niet en soude connen gheschieden. Ende opdat de geciteerde niet soude praetenderen eenige ignorantie van de decreten des sijnodi nationalis over de vijff artijckelen, is goedtghevonden neffens de missive aen een ijder van de geciteerde te zeijnden de [2]) Canones, opdat se nae het leesen derselven ter beter geprepareert tot de antwoort op desen tegenwoordigen sijnodum moghen verschijnen. De missiven zijn met twee expresse boden een ijder van de gheciteerde persoonen den 24[en] [3]) Julij toeghesonden.

II.

[*Voorslagh van een ander repartitie sommigher classen te maken.*] — Sijn opgelesen de acte des voorgaenden sijnodi particularis, gehouden binnen

---

[1]) De tusschen [ ] geplaatste marginalia zijn overgenomen uit K[2]. [2]) „de" de and. codd. hebben „een exemplar van de" [3]) „24[en]" I, K[2] en R hebben „23[en]". Zoo ook Kist.

Delff, ende door occasie van den vijerden articul, bij welcken die van Breda vergunt wort, dat se voor een halve classe sullen erkent worden, heeft de preses voorghestelt, off men niet gevoechlick een ander repartitie van de classen soude connen maecken, dewijle eenighe merckelick grooter sijn als d'ander ende sooverre van malcanderen verspreijt sijn, dat se niet ghevoechlick connen by malcandren comen insonderheydt bij wintertijdt. De broeders hebben geantwoort, dat se van haer classen geen last hadden om van dese saecke te spreecken, dat sulcke repartitie volgens de resolutien, daerover voor desen ghemaeckt, moste geschieden met goetbelieven van de kercken ende van de heeren, onder dewelcke soodanighe kercken resorteren, dat oock in dese teedere staet der kercke sulcke veranderinge seer sorchlick waren, ende dat sommige [1]) kerckendienaeren daertoe niet en souden verstaen om verscheijden ende gewichtighe redenen. Is derhalven besloten, dat de gedeputeerde des sijnodi op dese saecke haer neerstich sullen informeeren ende op de naeste sijnodus van haer wedervaren rappoort doen om alsdan naer bevint der saecke naerder hierover te resolveren, tot welcken eijnde het dienstlick zijn zal, dat de voornoemde gedeputeerde een project maecken van de nieuwe repartitie ende den sijnodo alsdan verthoonen.

III.

[*Van het reformeren der universiteyt binnen Leyden.*] — Den 15[en] art. des voorgaenden sijnodi gelesen sijnde, in welcken van de reformatie van de universiteijt van Leijden wordt gesproecken, hebben de ghedeputeerde des sijnodi rappoort gedaen van hare besoigne in desen, alsdat se eerst alleen ende daernae, dewijle de saecke die vant Noorderquartier mede aengingh, ghesamentlick met de gedeputeerde des sijnodi van Noorthollant by de heeren curateuren der academie aengehouden hadden, dat de theologische faculteijt ende het collegium theologicum wel zouden bestelt ende verzijen worden, ende dat se voor antwoort hadden gecregen, dat de heeren curateuren niet alleen op de theologische faculteijt wilden letten maer daertoe arbeyden, dat de geheele universiteijt werde gereformeert ende haren vorighen luijster cryge, dat oock de heeren curateuren alrede tot de professie in de theologie gedelibereert waren te beroepen D. Petrum Molinaeum ende D. Antonium Walaeum ende tot het regentschap in het collegie D. Festum Hommium ende tot subregentem M. Danielem Sinapium. De sijnodus heeft hieraen een goet ghenoeghen gehadt ende hare gedeputeerde vermaent vorder op dese saecke te letten ende bij de heeren curateurs ende by zijne Pr. Exellentie aen te houden, dat hetgene twelck wel

[1]) „sommige" de andere codd. hebben „vele."

begonnen is, in alle andere faculteijten ende professien, insonderheydt van de talen ende philosophie, vorder met alle vlijdt, dewijle aen dese saecke seer veel tot welstant van de kercke Christi is gheleghen, ten vollen uijtgevoert mogen worden.

IIII.

[*Besendinghe aen de heeren curateurs tot bevorderinghe van de reformatie der universiteyt van Leyden.*] — Also men verstont, dat gedueerende dese deliberatie de heeren curateurs van de academie tegenwoordich waren binnen Leijden, ghecomen om eenige besoignien d'unijversiteijt betreffende, is goetgevonden, dat eenige persoonen uijt dese vergaderinghe, die oock meteenen daertoe zijn genomineert etc., hare Achtb. souden bedancken voor tgene alrede in de reformatie van de universiteijt ende het collegie van Leijden was gedaen ende haer meteenen bidden om alsoo voort te varen, opdat niet alleen de theologische faculteijt ende het collegium theologicum van rechtgevoelende professores ende regenten wijerde versijen, maer oock de professien in alle andere faculteijten ende artibus alsoo wijerde bestelt, dat de Gereformeerde religie, met sulcke moeijte ende oncosten onlanckx gerestabilieert, door de professoren van de voornoemde professien, ongesond in de leere zijnde, op het nieuwe geen schade en lijde, dat de gedeputeerde persoonen om met de heeren curateuren te spreecken, neffens tgene over een jaer in sijnodo Delphensi aengaende de reformatie van de universiteijt ende het collegie theologicum was beslooten, haer onder malcanderen souden bespreecken van tgeene de heeren curateuren dient aengeseijt te worden.

[*Advijs van een professor theologiae practicae.*] — Is bij dese occasie verhandelt het 26e gravamen, daerin gevraecht wert, off[1]) het niet dienstich en ware, dat een professor theologus in de academie tot Leijden beroepen wijerde om den studenten der h. theologiae Ethicam Christianam, daerdoor men Theologiam Practicam verstaet, te leeren. Hierop is gheantwoort, dat sulcx nodich is, ende dat de heeren curateuren ten eijnde voornoemt sal voorgheslagen [worden] D. Guilielmus Amesius, welcken de tegenwoordige sijnodus tot dese professie achtet seer bequaem te zijn.

[*Van een professor textus bibliae.*] — Ende alsoo het seer dienstich zoude sijn voor de studenten in de h. theologie om binnen de drie ofte vier jaren den cursum studii theologici te eijndigen, dat onder de professores theologiae een ware, die binnen den tijt van weijnich jaren den gehelen bibel cortelick verclaerden, alleenlick aenwijsende den eijgen sin van de woorden, soo is mede goedtgevonden ditselve den heeren curateuren ernste-

---

[1]) In marg. staat hierbij: „26 gravamen."

lick te recommanderen ende tot dese professie hare Achtb. voor te slaen den persoone D. ANTHONII THIJSII, professoris s.s. theologie tot Harderwijck. Dese dinghen syn nae de middach te vijer uijren den heeren curateuren in hare vergaderinge voorgedraghen ende op het hooghste gerecommandeert ende hebben hare Achtb. den sijnodie bedanckt van de sorge, die sij in desen voor d'universiteijt ende kercken deser landen draghen, ende belooft dese dinghen voor gerecommandeert te houden ende van de voorghestelde saecke met zyn Pr. Excellentie ende de andere heeren, die ad hunc actum bij hare E. Mo. de heeren curateuren waren bygevoecht, te spreecken ende niet te doen sonder goetduncken van zijne Pr. Excellentie. Tgene aen de heeren curateuren was geremonstreert. Is daerna bij occasie mondeling aen zijn Pr. Excellentie verthoont, die insgelijckx belooft heeft de goede hant aen dit werck te willen houden. Is niettemin besloten een remonstrantie uijt den naeme deses sijnodi te stellen, gelijck oock daernae geschiet is ende van den sijnodo is geapprobeert om deselve daert behoort te praesenteren, opdat de voornoemde verbeteringe der academie ende des collegie theologici des te ernstiger bevordert mogen worden.

V.

[*Van het jus patronatus te weeren.*] — Dewijl de tegenwoordighe sijnodus vergadert is om te letten op alle tgene, dat bij de kercken dient ghedaen te worden tot ruste ende vrede der kercken, soo is onder andere dinghen mede gesproocken gheworden de jure patronatus, daerdoor de kercke Christi in dese provintie lichtelick wederom zouden connen getroubleert worden. Ende is goetgevonden, alsoo hetselve jus patronatus [1]) noch in Godes h. woordt noch in eenighe vaste reden is gegrondet ende een suerdeessem is van de Roomsche kercke ende naedeelich het beroep [2]) van de kerckendienaeren, daeruijt veele onrusten doorgaens ontstaet ende selff enige inconvenienten voor de republijcke sijn te vresen, dat uijt den name deses sijnodi een remonstrantie sal gestelt worden, twelck oock daerna gheschiet ende in desen sijnodo opgelesen ende gheapprobeert is, daerbij hare E. Mog. ootmoedelick souden werden versocht in dese provincie met het jus patronatus de kercken niet te beswaren. Ende zullen de gedeputeerde des sijnodi deselve remonstrantie in de naeste dachvaert aen hare E. Mog. overleveren ende van haer wedervaren metten eersten den classen verwittighen.

VI.

Correspondentie met de E. magistraet int beroepen der predicanten te houden, sooverre die behoort te strecken. — Om volgens den 4^{en} ende 5^{en} artyckel

---

[1]) In marg. staat hierbij: „Dit gaet aen het 2^{e} gravamen, verhandelt art. 79."
[2]) „beroep" de and. codd. hebben „wettelick beroep."

van de kerckenordeninghe, in de laeste sijnodo nationali geresumeert ende bij de hooghe overicheijdt gearresteert, in de verkiesinghe van de kerckendienaeren goede correspondentie te houden mette christelicke magistraet, sal de kerckenraet met de diaconen, haer ooge geslaghen hebbende op een persoon ofte persoonen, deselve den E. magistraet voordraghen, eer men tot beroepinge van een kerckendienaer treet ofte het gebet van de gemeijnte over de verkiesinge versoeckt, ende daerover met de magistraet, doende professie van de Ghereformeerde religie, communiceren om te vernemen, off deselvige enige ghewichtige redenen zoude moghen hebben, waerom de voorgheslaghen persoon off persoonen voor haer plaetse niet dienstich en zoude verstaen worden. Indien de kerckenraet ende magistraet in den voorgeslagen persoon ofte persoonen ackorderen, zal de kerckenraet met de diaconen na voorgaende vasten ende bidden voorts procederen om ofte deselve persoon ofte uijt deselve persoonen te verkiesen degene, die volgens de voorsz. ordre der kercken door de meeste stemmen des kerckenraets ende der diaconen de bequaemste sal geoordeelt worden ende daernae over de gedaene verkiesinge approbatie van de magistraet versoecken. Indien de magistraet tsij in communicatie ofte in de approbatie soude mogen swaricheijt maecken, zal de kerckenraet door alle behoorlicke middelen arbeyden om de magistraet onderdanichlicken to onderrichten ende tot bewillinge te induceren ende tot eenicheijt met den kerckenraet te brengen. Ende in gevalle dat sulckx door de kerckenraet niet gevoechlick zal connen gheschieden, zoodat over dese saecke tusschen de magistraet ende kerckenraet eenich misverstant soude mogen ontstaen, sal eerst door tusschenspreecken des classis, onder dewelcke de kercke sorteert, ende soo het daerdoor niet te wege can gebracht worden, door het oordeel desselven classis het misverstant wechgenomen werden, met advijs der gedeputeerde des sijnodi des noot zijnde.

VII.

[*Van de correspondentie met de andere provincien int houden van de jaerlicksche synoden.*] — Alsoo in den 39[en] art. van de kerckenordeninghe goetghevonden is, dat correspondentie met de andere provincien sal gehouden werden, vint de sijnodus goet, dat deselve vooral met die vant Noorderquartier (met dewelcke wij maer een provintie sijn) dient ghecontinueert te worden. Ende wat de andere provintien aengaet, sullen de gedeputeerde des sijnodi vernemen, hoe deselve daertoe gesint zijn, ende vooral die van Zeelant ende Stift van Utrecht, als die ons naest gelegen zijn. Ende bijaldien dat se bevinden, dat enighe daertoe zijn genegen, zullen sij allen saecken daerhenen dirigeren, dat het blijcke, dat wij in geen ghebreecke gheweest [1])

---

[1]) „gheweest" ontb. in K² en R.

zijn van de voornoemde correspondentie t'onderhouden ende te bevorderen.

VIII.

[*Van een alghemeene houwelicksche ordonnantie.*] — Om een algemeijne ende gestabilieerde huwelicxordinantie te becomen, hebben de ghedeputeerde des sijnodi nationalis verclaert, uijt den name desselven sijnodi aen de H. Mo. heeren Staten Generael bij haer aengehouden te wesen. Ende is voorts goetgevonden, dat bij de classen metten eersten aen de ghedeputeerde des sijnodi sullen overgesonden worden die casus ende beswaringe, die in dese materije de kercken meest drucken, opdat hare H. Mo. door onse gedeputeerde gebeden moghen worden daerop te letten ende nae haren voorsichtigen raet over zulcke beswaringe, zooveele sulckx mogelick zal zijn, in hare ordinantie eenige decisien te maecken.

IX.

[*Van de augmentatie der tractamenten der kerckendienaren.*] — De gedeputeerde des sijnodi hebben rappoort gedaen van haer gebesoigneerde in de saecke van de augmentatie der tractamenten van de kerckendienaers in cleijne steden ende ten platten lande, ende voorgelesen hare requeste, aen hare E. Mo. nopende dese saecke gepresenteert, ende wat apostille daerop gevolcht is. Ende also men daeruijt bevint, dat bij hare E. Mo. tvoornoemde versoeck noch niet en is inghewillicht, soo worden de gedeputeerde belast, insiende den hoochdringenden nood van de kerckendienaers, neerstich ende ernstich bij hare E. Mo. aen te houden, dat een goede resolutie daerop genomen werde, ende tot dien eijnde oock aenspreecken de heeren ontfangers Coolwijck ende Commersteijn, opdat deselfve favorabel advijs over dese saecke geven, ende mede aen de ontfangers voorsz. uijt den naeme deses sijnodi te remonstreren van de abdije van Bern, dat de cours des h. evangelii in die contreije niet weijnich daerdoor verhindert wort, dat de landen, tot die abdije behoorende, bij die van de Roomsche kercke werden beseten ende verpacht aen lieden van gelijcke ghesintheijt, alsoo dat niet alleen die geestelicke [1]) incoomsten door dit middel hier te lande minder zijn, maer oock veele menschen aldaer verhindert worden van de Gereformeerde religie professie te doen.

X.

[*Van de kercke ter Heyden.*] — Tot bevorderinge van de kercke ter Heijden zullen de ghedeputeerde des sijnodi bij sijne Princelycke Excellentie aenhouden, dat de opgeboude kercke aldaer dien van de Gereformeerde religie mogen vergunnet worden, te meer dewijle voor de trefves noijt in

---

[1]) „geestelicke" K² heeft „geheele."

deselve plaetse misse ghedaen is ende daerom nu veel minder deselve aldaer dient ghedaen te worden.

XI.

[*Van de schuldtbekenninghe* Joan. Taurini *ende de relaxatie van syne suspentie.*] — De ghedeputeerde des sijnodi hebben gerapporteert, dat Johannes Taurinus, ghewesene dienaer des godtlicken [woorts] tot Delff ende in sGravenhage, in den laesten sijnodo van den dienst des woorts gesuspendeert zijnde, zoo mette kercke ende classe van Delff door openbaere schultbekentenisse, schriftelicken met sijn eijgen hant geteijckent ende de gemeijnte voorgelesen, alsoock in de vergaderinge der gedeputeerde des sijnodi, met de kerck was gereconcilieert, ende dat hem daerop van de gedeputeerde des sijnodi acte van relaxatie van de suspensie was verleent, waerdoor hij verclaert wert wederom beroepelick te wesen ende den kerckendienst wederom te moghen bedienen, gelijck de ghecommitteerde des classis van Delff oock verclaerden, dat hij sedert in hare classe met groot [1]) contentement van de rechtgevoelende gemeente op verscheijden plaetsen ende voornaemelick tot Maeslant ghedaen heeft.

XII.

[*Advijs op het beroepen eens kerckendienaers ter Gouda.*] — Sijn uyt den name van de Gereformeerde kercke van der Goude verschenen Bartholomaeus Nicolai, kerckendienaer aldaer, ende Thomas de Roo als ouderlingh, verclarende dat se geerne zouden treden tot de beroepinge van een tweeden [2]) kerckendienaer, maer dat se daertoe niet wel en connen comen, doordien de E. magistraet van der Goude genoechsaem de ordre van tjaer 91 wilde onderhouden ende den art. in de kerckenordeninge, spreeckende dat de verkiesinge van de predicanten moet gescieden bij de kerckenraet met correspondentie van de heeren magistraten, tot desen eijnde allegeerde. Vraechde daerom, wat haer in desen te doen stont tot meeste stichtinge der kercke. De sijnodus antwoort, dat voor dese tijt om praegnante redenen oorboirlickxt sijn zal, dat de kercke van der Goude voor een tijt van het verkiesen van een kerckendienaer sal supersederen ende haer met leeninge behelpen, ende dat, om de kercke van der Goude ende andere, alwaer eenich misverstant over de maniere van correspondentie zoude moghen vallen, [3]) te helpen, de interpretatie, daerover bij desen sijnode gemaeckt, [4]) metten eersten door de gedeputeerde des sijnodi harer E. Mo. Gecommitteerden Raden zal bekent gemaeckt worden, opdat door deselve dese saecke in de poincten van beschrijvinge op de dachvaert specialick uijtge-

[1]) „groot" K² heeft „goet." [2]) „tweeden" ontbr. in I, K² en R. [3]) „alwaer eenich — vallen" ontbr. in K². [4]) „gemaeckt" I, K² en R hebben „artic. 6 ghemaeckt."

druckt werde om daerop te letten, ten eijnde alle de kercken van Suijdhollant een eenparige voet in de beroepinge van de kerckendienaers mogen onderhouden.

XIII.

[*D'afghesette kerckenraden van Vlaerdinghen ende Maesland weygheren het kerckenboeck ende rekeninghe der diaconie over te leveren aen de teghenw. kerckenraden.*] — Is verhaelt, dat de kerckenraden van Vlaerdinghen ende Maeslant, die nu affgezet zijn, weijgerich vallen het kerckenboeck ende de reeckeninghe der diaconen in handen van den tegenwoordigen kerckenraet over te leveren. De tegenwoordige sijnodus, niet hebbende constringerende macht, heeft goetgevonden door de heeren commissarisen hare E. Mo. autorijteijt hiertoe te versoecken.

XIIII.

[*De kerckendienaren, bij de ghedeputeerde des synodi int visiteren der classen gesuspendeert van hare diensten, worden ontboden.*] — Dewijl dese sijnodus merckt, dat bij de gedeputeerde des sijnodi veele kerckendienaren naer vereijsch van saecken zijn van hare diensten gesuspendeert ende voor die tijt niet formelick gedeporteert ende dat se niettemin, doordien sij den gestelden tijt om haer met de kercken te versoenen hebben laten overstrijcken ende noch geen aensoeck aen desen sijnodus doen noch eenich leetwesen betonen, voor ghedeporteert zijn te houden, soo ist dat dese tegenwoordige sijnodus, opdat voor alle de werelt blijcke, dat dese E. vergaderinge in alle langmoedicheijdt ende sachtmoedicheijt heeft gehandelt, goetgevonden heeft aen deselve een missive te zeijnden, bij welcke wij onse affectie ende genegentheijt tot haer welvaren zouden verclaren ende te kennen geven, dat indien zij hier comende hertelick berou ende leetwesen over vorige handelingh betonen, de sijnodus tot haer voordeel doen sal al tgene de behoudinge der waerheijt ende de stichtinge der kercken zal connen lyden.

XV.

[*Copia van sekere missive, bij de Ghecomm. Raden aen desen synodum ghesonden.*] — Den 26[en] Julij nae de middach is aen de heere gecommitteerde van de E. Mo. heeren Staten, kerckendienaren ende ouderlingen, sijnodaliter vergadert binnen Leijden, een missive gecomen, luijdende aldus:

De Gecommitteerden [Raden] [1]) van de Staten van Hollant ende Westvrieslant. Welgeleerde, wijse, lieve, besondere. Hier gaet bijgevoecht dubbelt van de acte, die by de Ho. Mo. heeren Staten Generael verstaen ende ons toegesonden is, dat voor den welstant, ruste ende vrede van de Ver-

[1]) Aangevuld uit de andere codd.

eenichde Nederlanden, steden ende leden [1]) van deselve, bij de alrede affgesette ende alsnoch aff te sette predicanten van haren dienste behoort ende sal moeten geteijckent worden. Ende is midtsdien onse ernstighe begeerte, dat bij ul. sal worden ghelet, dat alle alsulcke affgesette ende alsnoch aff te sette predicanten in de steden ende platten landen van Hollant ende Westvrieslant metten aldereersten daertoe werden gehouden, dat se deselve acte aennemen, teyckenen ende beloven hem daernae te reguleren sonder eenige swaricheijt, ende soo eenighe van hen de voorsz. teyckeninghe, aenneminge ende beloften van hem daernae te reguleren weijgeren, ons daervan ende van de namen van sulcke, ende waer se predicanten gheweest zijn, te adviseren om voor ons beschreven te worden, ende weygerich blijvende bij onse ordre ende autorijteijt van de Ho. Mo. heeren Staten Generael, ons bij haer voorschrijven gegeven, uijt de Verenichde Nederlanden ende het sovereijn resort van deselve gedaen te worden vertrecken, waertoe wij ons sullen verlaeten. Hijermede, welgeleerde, wijse, lieve, bijsondere, uwe L. in de schuts des Almogenden bevelende, geschreven in den Hage den 26en Julij anno 1619. Onder stont: ter ordinantie van de Ghecommitteerde Raden. Ende was gheteijckent: A. DUIJCK.

[*Copia van de acte, by den afghesetten predicanten te teyckenen.*] — De acte, daervan in den voornoemden missive gesproken is, is dese:

Ick ondergheschreven belove ende verclare mitsdesen in goeder conscientie ende oprechtelick, dat ick mij van nu aff ende voortaen zal onthouden van alle kerckelicke diensten ende bedieningen ende wat daeraff dependeren mach, [2]) int heijmelick ofte int openbaer, directelick ofte indirectelick, soowel in als buijten de steden, dorpen ende plaetschen van de Geunieerde Provintien ende het resort van dien, maer dat ick mij burgerlick in alle modestie ende stilheijdt als een particulijer ingesete sal comporteren ende dragen ende mijn nae de bevelen van de overheijt sal reguleren ende deselve ghehoorsamen. In oirconden der waerheijdt is dese bij mij onderteijckent op den, etc.

Dienvolgende is goetgevonden alle de gedeporteerde kerckendienaers met den aldereersten te ontbieden ende aen elckeenen, die voor desen bij den sijnodo geciteert ende ghedeporteert zijn ofte noch gedeporteert sullen moeten worden, nae hare deportement de voornoemde acte voor te draghen om deselve te onderteijckenen, ende bij gebreecke van dien de namen der soodanighe volgens den inhoudt van den voornoemden missijve hare E. Mo. bekent te maecken.

---

[1]) „leden" Kist heeft „landen." [2]) „dependeren mach" Kist heeft „dependerende was."

XVI.

[ARNOLDUS OOSTERHAREN.] — ARNOLDUS OOSTERHAREN, dienaer des h. evangelii tot Nootdorp in de classe van Delff, is voor den sijnodo volgens den ghedane citatie verschenen. Gevraecht zijnde, off hij sich het oordeel des sijnodi nationalis wilde onderwerpen ende hem in sijne predicatien daernae reguleren, heeft gheantwoort, dat hij des vorighen daechs in de classe van Delff ghesegt hadde ende alsnoch daerbij persisteerde, dat hij met geen goede conscientie soude connen aennemen de Canones ende die onderschrijven, dewijle hij eenighe dinghen, die daer in sijn, niet voor goet kende, als bij exempel dat Christus alleen de sijne salich maeckt, item tgene canone 6, 10, 15 in sijnodo nationali over de eerste articul der Remonstranstranten is gedefinieert. Heeft oock den sijnodo schriftelicken sijn gevoelen overgelevert over de vijff poincten, twelck bynaest met de eijgen woorden der Remonstranten was uijtgedruckt, daerin hij, spreeckende van de Canones sijnodi nationalis, schrijft dat hij alle heerlicke schriftuerplaetsen, doorgaens in de vijff poincten gebruijckt, bekent te wesen het h. woort Godts. Wat aengaende de leere, dat Godt enige in de gemene elende zoude laeten, dat dit voor hem al te harde note was te craecken, dat sijne tanden daertoe al te swack waren. Versocht mede, indien hij affgeset soude worden, dat men voor hem bij hare E. Mo. wilde intercederen, dat hij eenich tractement soude moghen vercrijgen. De sijnodus, op alles gelet hebbende ende verstaen met droefheijt [1]), dat zijne eene kercke van Wilsveen, alwaer hij de grootste gemeijnte hadde, hem alrede hadde verlaten ende dat hij dese weeck, daer hij nochtans op ander tijden alleen des Sondaechs gepredickt, een extraordinare predikatie gedaen hadde, zijn oorloff nemende aen de gemeente, twelck vrij wat veel nae onrust smaeckte, dat hij oock verclaerde bij sijn gevoelen te willen leven ende sterven ende dat niet een [2]) binnen Nootdorp soude ter kercke comen, indien daer anders gepredickt werde als sijn gemeijnte was ghewent, heeft hem volgens het decreet des nationalen sijnodi ende d'approbatie van de Ho. Mo. heeren Staten Generael, lettende op de stichtinghe ende vrede [3]) der kercke, dadelick ontset van zijnen dienst, ende de classe van Delff belast van nu voortaen den dienst in de kercke te versorghen. Lettende nochtans op sijne hooghen ouderdom ende syn comportement voor den tijt van de geresen differenten, heeft goetgevonden eenige alimentatie bij hare E. Mo. te versoecken, midts conditie dat ARNOLDUS OOSTERHAREN eerst sal verclaren, dat hij nergens anders eenich onderhout geniet ende in gener manieren schuldich en is aen de

---

[1]) „met droefheijt" ontbr. in Q. [2]) „een" ontbr. bij Kist. [3]) „de stichtinghe ende vrede" Kist heeft „den vrede, strijdig."

ligue, binnen Rotterdam gemaeckt, ende hem voortaen sal blijven houden aen het gehoor van Godts woort ende sijn gemeente daertoe vermanen. Soo niet, en sal geen intercessie voor hem geschieden.

Ende alsoo de broederen des classis van Delff geen tijt hebben gehadt om ARNOLDO OOSTERHAREN aen te seggen, dat hij van den dienst was gedeporteert, hetwelcke in sijn absentie geschiet was, zoo is hij wederom voor den sijnodo verschenen ende heeft sich willen behelpen met de schriften D. HENRICI BULLINGERI, waerop hem geantwoort is, dat in sijnodo nationali uijt de eygen handt BULLINGERI ghebleecken was, dat hij in desen het gevoelen HIERONIMI SANCHII heeft geapprobeert, ende daeromme de Remonstranten haer te vergefs met BULLINGERO soecken te behelpen. Vorder heeft ARNOLDUS OOSTERHAREN verclaert, dat hij in alles bleeff bij sijn schrift, den sijnodo overgelevert, daerbij doende dat hij noch [1]) wel een jaer van doen hadde om sich nader [2]) te bedencken ende dat niet coste verstaen, dat de goede wercken vruchten sijn der verkiesinghe. Insgelijckx heeft hij in de volgende articulen hem verclaert te sijn vant gevoelen der Remonstranten. Is derhalven hem de sententie van zijn deportement voorgelesen ende daernae de acte van hare Ho. Mo., dewelcke hij heeft gheteeckent. Ende is hem op sijn versoeck belooft, voor hem te doen al tgene de staet der kercke sal connen lijden ende van hare E. Mo. mildicheijdt sal connen vercregen worden.

XVII.

[*Comparitie van verscheyden predicanten voor den synodum, hare antwoorden ende afsettinghen.*] — Syn voor desen sijnodo ontboden ende gecompareert ABRAHAMUS VLIETIUS, predicant tot Maeslant in de classe van Delff, THEODORUS SWANIUS, predicant tot Berckel in de classe van Delff, JAN CORNELISSZ, predicant tot Lemuijen in de classe van Woerden, HENRICUS OOSTERHAREN, predicant tot Hillegon, JAN JANSSZ, predicant tot Leijderdorp, REIJNERUS ANDREAE [3]), predicant tot Sassenhem, ende HUGO STEUR [4]) predicant tot Oostvooren in de classe van Voorn ende Putten, ende is hem van de praeside aengesegt, dat de sijnodus nationalis, onlanckx binnen Dordrecht gehouden, verclaert hadde, dat geen kerckendienaeren hier te lande in den dienst mochten getolereert worden, als die de Canones sijnodi nationalis verclaerden met goeder conscientie te connen onderteijckenen ende haer na deselve in het leeren te conformeren, dat oock hare Ho. Mo. dit oordeel des sijnodi nationalis hadden gheapprobeert, dat wij oock niet en twijffelden, off hare E. hadden dese Canones, haer toegesonden, gesien ende

---

[1]) „hij noch" Kist heeft „men". [2]) „nader" Kist heeft „weder." [3]) „Reijnerus Andreae" ontbr. bij Kist. Q heeft „Regnerus Andreae Walenburg." [4]) „Steur" Kist heeft „Storm."

in de vrese des Heeren overwogen, ende daerom hare E. rondelick haer souden believen te verclaren, off sij in dese onderschryvinge eenige swaricheijt maecten offe niet.

Waerop ABRAHAMUS VLIETIUS geantwoort heeft, dat hij deselve gesien, gelesen ende overgewogen hadde, maer dat hij deselve behoudens goede conscientie niet en conde onderschrijven, alsoo hij deselve bevont onschriftmachtich te zijn. THEODORUS SWANIUS verclaerde, des voerigen daechs in sijne classe nae dese saecke gevraecht sijnde, geantwoort te hebben, dat hij deselve niet en conde aennemen, dat hij alsnoch bij dese antwoorde persisteerde ende daer niet bij te doen en hadde. JAN CORNELISSZ seyde soo groot verstant niet te hebben, dat hij strackx in dese saecke conde resolveren, bekende tegenwordich noch te sijn in het gevoelen der Remonstranten, ende dat hij in Canonibus alrede gevonden hadde enighe saecken, die hij niet voor goet en kende. Vermaent zijnde, dat hij hem tot morgen zoude bedencken, weijgerde sulcx te doen, omdat de tijt te cort was. HENRICUS OOSTERHAREN verclaerde, dat hij soovele alrede in Canonibus gevonden hadde, dat hij beswaert was deselve te onderschrijven [1]). JAN JANSSZ seijde anno 1586 zijn gevoelen over de gecontroverteerde poincten verclaert te hebben, dat hij vooralsnoch daerbij bleeff, dat hij doen daerin getolereert was. Soo de sijnodus nu hetselve niet en wilde doen, dat se dan met hem mochten doen, sooals se goetvont ende voor Godt wilde verdedigen. Gevraecht synde, off hij de goede wercken bekende te sijn vruchten der verkiesinge, zeijde: moet ick hierop antwoorden, soo doet liever met mij, wat u goetdunckt. Wederomme gevraecht sijnde, off het ware gelove geheel verlooren wert, zeijde: doet met mij, sooals ghij het verstaet. Ende alsoo men merckte, dat de geciteerde daerop zeer [2]) stuenden, dat voor desen eenige tolerantie over de leere van de praedestinatie is gepractiseert gheweest, soo heeft men de geciteerde gevraecht, off sij onder die ghetolereerde eenich mensche wisten, die daerop getolereerdt was, dat hij nochtans lochende de goede wercken te vloeijen uijt de verkiesinge, off oock soodanigen getolereerde, die de vier [3]) andere poincten der Remonstranten goetghekent ende op den predikstoel off in het particulier met stilswijgen der kercke ende oochluijckinge desselve gedreven hadde, waarop de geciteerde niet en hebben weten te excipieren.

REIJNERUS ANDRAE, predicant tot Sassenhem, zeyde een corten tijt gehadt te hebben om de Canones sijnodi nationalis te overwegen, maer evenwel sooveel daerin gevonden te hebben, dat hij wel verstont, dat se streden mette Remonstranten vijff artijckelen, die hij noch voor goet kende

[1]) „Henricus Oosterharen — onderschrijven" ontbr. in Q. [2]) „zeer" Kist heeft „zelfs". [3]) „de vier" Kist heeft „en".

ende daeromme niet en conde de voornoemde Canones onderschrijven, opdat hij hemselven niet en beschuldichde van veranderinghe in de leere, die hij eens hadde aengenomen.

HUGO STUER[1]) zeyde de Canones voor desen niet gesien te hebben, nochtans alrede eenighe dingen daerin gevonden te hebben, die hij niet en conde onderschrijven. Gevraecht synde nae de vijff artijculen der Remonstranten, wat hij alsnoch daervan gevoelde, zeijde niet te connen beloven, dat hij der Contraremonstranten contrarie ghevoelen ooijt voor goet soude erkennen.

Alles overwoghen sijnde in des Heeren vrese, heeft de tegenwoordige sijnodus volgens het besluijt des synodi nationaelis de voornoemde persoonen affgeset van hare kerckelicke diensten ende bedieninghen ende wat dien aencleeft.

[*Antwoorden der voorsz. afghesette predicanten op het voorhouden van de onderteyckeninghe van de acte van stilstant van haren dienst.*] — Hierop zeyde JAN CORNELISZ, als haer nae de affsettinge de acte van hare Hoochmogentheden wijert voorgehouden om deselve te teijckenen, dat het was conscientiedwangh ijemant to verhinderen, dat hij sijne gaven niet en mochte gebruycken tot stichtinge.

HUGO STUER[1]) seijde syn talentpont niet te moghen begraven. HENRICK OOSTERHAREN wilde wel beloven niet te predicken in de publijcke kercken maer vorder niet, zeyde dat hij geresolveert was voor seven ofte acht ofte meer int particulier vermaninge te doen.

JAN JANSSZ zeijde, dat het ten aensien van sijn jaren tijt was om te rusten, dat hij nu veelmeer, affgeset sijnde, van syn dienst rusten wilde, maer dat in de voornoemde acte wat anders schuijlde.

Ghesamentlick hebben sij begeert tijt om haer naeder te bedencken. De sijnodus heeft haer tijt gegeven totten volgenden dach[2]), op welcken tijt JAN JANSSZ verschenen zijnde, verclaerde noch langer tijdt te begeren om sich te bedencken, dewijle veele dinghen onder de acte verborgen waren.

REIJNERUS ANDREAE zeyde daerin beswaert te zijn, dat de acte oock scheen te verbieden andere in den gelove der Remonstranten te verstercken.

ABRAHAMUS VLIETIUS, JAN CORNELISSZ, HENRICUS OOSTERHAREN, HUGO STUER[1]) hebben schriftelick verclaert, dat sij alsnoch niet en conden de acte onderteijckenen maer noch tijt behoefden om haer te bedencken, die haer wederomme vergunt is.

JAN JANSSZ ende REIJNERUS hebben aengenomen[3]), de absenten dit te verwittighen om ter bestemder tijt voor den sijnodus te verschijnen.

---

[1]) „Stuer" Kist heeft „Storm". [2]) „volgenden dach" Q heeft „. . ." [3]) „hebben aengenomen" ontbr. bij Kist.

THEODORUS SWANIUS heeft de acte onderteyckent, verstaende dat hij daerdoor in syne conscientie niet en wiert gedwongen.

Sijn daerna ten bestemden daghe persoonlick verschenen JAN JANSSZ, HENRYCUS OOSTERHAREN, REIJNERUS ANDREAE, weijgerende de voornoemde acte te teyckenen.

REIJNERUS ANDREAE [1]) zeyde, dat het geen manier en was straffe te ordeneren voor degene, die noch niet ghesondicht hebben, maer wel tegen sonde, die alrede begaen was. Vraechde, off hem wel soude gheoorloft sijn zijnen dienst te quijteren, daer hij de kercke in syne bevestinge sijn dienst hadde toegeseijt. Alsoo men hem zeijde, dat hij nu door de kercke van die beloften was ontslagen, antwoorde hij, dat Christus hem noch niet ontslagen hadde van synen dienst, leverde oock over een calumnieus schrift, daerinne hij erchlistelick verdraeijde eenige woorden der heeren commissarisen ende des sijnodi alsoock des classis van Leijden in syne aenneminghe tot den dienst, daerop hem punctuelick is gheantwoort ende insonderheijt daerop, dat hij schreeff, dat de acte van hare Ho. Mo. bij de tegenwoordige vergaderinghe alsoo was verclaert, dat daerdoor den affgesetten kerckendienaren toegelaten wiert die vrijheijt, die andere secten hier te lande hadden, daer nochtans hem geseijt was, dat de sijnodus niet aennam de verclaringe van de voornoemde acte te doen, maer dat hij uijt het placcaet van hare Ho. Mo. besloot, dat de vrijheijt der conscientie by dese acte niemant verhindert en wijert ende dat de gedeporteerde predicanten haers bedunckens die vrijheijt zouden hebben, die andere privé personen hier te lande in hare conscientie ghenoten. Is ghedelibereert, wat men met dit schrift REIJNERI ANDREAE doen zoude, oft men hem tselve zoude wedergeven ofte niet. Is eijntlick besloten hem aen te seggen, dat de sijnodus dit overgelevert schrift niet aennam als waer sijnde, maer als calumnieus bewaerde tot zijne overtuijginghe.

Syn oock voorgelesen de schriftelicke antwoorden van JAN JANSSZ ende JAN CORNELISSZ, daerin sij de onderschrijvinge weijgeren met vreemde redenen, streckende tot disreputatie van hare Ho. Mo. en dese tegenwoordige vergaderinghe, die bewaert worden om deselvige aen hare E. Mo. over te zeijnden.

ABRAHAMUS VLIETIUS heeft geseijt, dat hij alsnoch van sin was niet te prediken, maer dat hem dochte, dat d'acte wat meer inhijelt, dat hij noch niet en conde deselve aennemen, dat het hem vreemt dochte, dat men hem niet met vrede liet, daer hij geen kerckendienaer meer en was, dat de woorden in de acte uijtgedruckt ,,van nu voortaen" vrij wat inhadden.

HUGO STUER [2]) ende HENRICUS OOSTERHAREN hebben oock weygerich geweest,

---

[1]) ,,Andreae" Q heeft ,,Andreae Swanenburg". [2]) ,,Stuer" Kist heeft ,,Storm".

die voornoemde acte te teijckenen. Is daerom allen ende [1]) eenen ijder aengeseijt, dat zij haer ten besten wilden bedencken ende beraden met den Heere buijten alle verkeerde passien ende onbehoorlicke verbintenissen, dat wij van alles hare Ed. Mo. ghetrouwelick zouden rappoort doen.

XVIII.

[Regnerus Borremans.] — Reijnerus Borremans, predicant in Rhoon in de classe van Schielant, is volgens het schrijvens aen hem gedaen verschenen, ende ghevraecht zijnde, off hij de resolutie des sijnodi nationalis wilde aennemen ende sijn predicatie daernaer reguleeren, heeft verclaert, dat hij altijts van dat gevoelen gheweest was sich het oordeel des sijnodi nationalis te onderwerpen [2]), soo hij in sijn gemoet conde bevinden tselve den woorde Godts conform te sijn, zoo niet, dat hij alsdan van den kerckendienst wilde supersederen ende zijn ziele in gedult [3]) wilde besitten, dat hij de Canones des sijnodi nationalis hadde geleesen ende daer wel [4]) goede dinghen in vant, maer daer oock verscheyden dingen in waren, daerom hij beswaert was deselve te onderschrijven, dat hij alsnoch was in het gevoelen der Remonstranten ende daerbij dachte te blijven, ten ware hij beter conde onderrecht worden, ende dat hij hem altijt leersaem wilde aenstellen ende middelertijt van alle kerckelicke bedieninge sich onthouden. Ende als hem de acte van hare Ho. Mo. wijert voorgelesen, heeft hij eevenwel gheweijgert deselve t'onderschrijven, seggende dat de woorden „ende wat daervan dependeert," zoover zouden connen ghetrocken worden, dat daerdoor oock verboden wiert den krancken een troostelick woort aen te spreecken ofte sijn ghevoelen van de vijff poincten te verclaren. Als hem gezecht wijert, dat hem geoorloft soude zijn alle tgene te doen, dat ander burgers, van gevoelen der Remonstranten zijnde, toegelaten wiert, heeft hij evenwel hem met dese verclaringe niet laten contenteren. De sijnodus, op alles lettende, heeft hem aengeseijt, dat het haer van harten leet was sulcke verclaringe van hem te hooren, dat zij daerom, volgende de sententie des sijnodi nationalis, geapprobeert bij de Hoochmogende heeren Staten Generael, genootsaeckt was hem van zijnen dienst te ontslaen, gelyck sij hem ontsloech midts desen [5]), hem vermanende volgens zijne beloften, te vooren ghedaen, van alle kerckelicke diensten voortaen te supersederen, dat zij nietemin, wat tot zyne onderechtinge zoude connen dienen, geerne doen wouden ende hem de hant bieden in alle saecken, die niet en streden tegen de eenicheijt der leere ende ruste der kercke, ende alsoo hij de acte van hare Ho. Mo. weygerde te onderscrijven, dat de sijnodus, volgens den last

---

[1]) „ende" Kist heeft „van." [2]) „te onderwerpen" Kist heeft „conform te zijn." [3]) „gedult" Q heeft „lydsaemheyt ende geduldigheyt." [4]) „wel" I, K[2], Q en R hebben „vele." [5]) „gelyck sij — desen" ontbr. bij Kist.

haer gegeven, tselve hare E. Mo. zoude moeten te kennen geven, ende dat hij aldaer sijne beswaringen ende interpretatie over eenighe woorden in deselve soude mogen te kennen geven ende versoecken, dewijle de tegenwoordighe vergaderinghe niet geauthorijseert was om deselve acte nader te interpreteren ende hem daervan, ghelijck hij versocht, schriftelicke acte te geven, hetwelcke een saecke zoude zijn van quade consequentie ende die bij veelen zoude connen misduijdet worden.

XIX.

[Nicolaus Luddingh.] — Nicolaus Loedinck, predicant tot Reynsaterwoude in de classe van Woerden, geciteert zijnde om te onderschrijven de Canones sijnodi nationalis, heeft verclaert deselve noch niet te vollen gelesen te hebben ende dat hij deselvige, ten ware dat zij anders verclaert wijerden als zij luijden, niet en soude connen onderschrijven, daerbij doende dat hij verstont, dat het gelove eerst in den mensche moste zijn, eer hij vercoren wert. Als men hem seijde, dat hij zijn beraet zoude nemen tot den volgenden dach ende middelertijt de Canones neerstich in de vrese des Heeren overweghen, heeft hij geseght, dat sulcx onnodich was, dewijle hij alrede soovele daerin gelesen hadde, dat hij verclaerde deselve niet te connen onderschrijven ende in syne predicatien hem daernaer te connen reguleren. Is daeromme bij desen sijnodum volgens de sententie des synodi nationalis van zijnen kerckendienst affgeset. Is hem daerna voorgelesen de acte van hare Ho. Mo., de affgesette predicanten aengaende, die hij onderteijckent heeft, alleen daerbij doende, dat hij verstont bij deselvighe hem toegelaten te zijn, tgene de vrijheyt der conscientie aengaet ende andere privé persoonen, van de gesintheijt der Remonstranten zijnde, toegelaten wort.

XX.

[Cornelius Martini.] — Cornelius Martini, predicant tot Swammerdam in de classe van Woerden, ontboden zijnde om de Canones sijnodi nationalis over de vijff gecontroverteerde poincten te onderschrijven, is verschenen ende heeft verclaert deselvige noch niet ten vollen overwogen te hebben, dat hij daer wel eenige goede dinghen in vant, maer dat hij sommighe dingen soo hooch niet en conde begrijpen. Gevraecht zijnde nae sijn gevoelen over de vyff articulen, heeft hij eerst seer getergiverseert maer ten laesten bekent de remonstrantie van den jare 1610 onderteyckent te hebben ende tgevoelen van de Remonstranten toe te staen. Vermaent zijnde, dat hij rondelick hem verclaren zoude, wat hij nu gevoelde, heeft ten laesten [1]) bekent alsnoch te gevoelen, dat de vijff articulen der Remonstranten den woorde Godts conform waren, biddende dat men hem in de lijeffde zoude

[1]) „laesten" Kist heeft „eerste."

draghen, ende soo bij niet en mochte als een kerckendienaer gheleden worden, dat hij als een privé persoone ende gehoorsaem ondersaet in desen lande soude mogen woonen ende dat men voor hem soude intercedeeren bij hare E. Mo. om eenich subsidie, alsoo hij de kercke des Heeren twee en dertich jaren in eenen vromen wandel bedient hadde ende nu van den Heere met lammicheijt was besocht. Vermaent sijnde, dat hij als een emeritus, van synen dienste ontslagen sijnde, tot Swammerdam soude te kercke gaen ende des Heeren avontmael soude ghebruijcken, seijde daerin te willen houden de vrijheijdt van sijne conscientie. De acte van hare Ho. Mo. om sich van alle kerckelicke diensten te onthouden heeft hij vooreerst geweijgert te onderteyckenen, seggende dat se hem mede verboot zijne verdedinge te doen tegen de beschuldigingen, daermede de Remonstranten beswaert wijerden, waerop, alzoo men zeijde, dat de acte van hare Ho. Mo. geen conscientie en dwonck [1]), heeft hij evenwel tot volgenden daechs sijn beraet begeert, twelck hem vergunt is. Des volgende daechs verschenen sijnde, heeft hij de voornoemde acte onderteijckent, versoeckende op de E. vergaderinghe, dat nae sijn doot zijn weduwe het tractament, bij hare E. Mo. den weduwen der overleden kerckendienaren vergunt, soude moghen volgen. De sijnodus heeft geantwoort, dat sij sulckx niet en conde beloven, maer dese saecke haerder E. Mo. gedeputeerde op desen sijnodum favorabelick zoude recommanderen, daerbij voegende, dat dese dingen beter souden vallen ende gelucken, bijaldien hij hemselven, nu van sijnen dienst gedeporteert sijnde, stille droech ende syne vorighe gemeente door sijn uijtblijven uijt de kercke niet vorder en ontruste, waerop hij antwoorde, ghelijck te vooren, daerin te willen behouden zijne vrijheijt. De sijnodus daerop lettende, dat sijnen dienste voortaen ontstichtelick zijn soude ende dat hij synen dienst van selffs geresigneert hadde in hande deses sijnodi, dat hij oock een man was van tsestich jaren, nu oock van den Heere met een specie van beroertheijdt [2]) was besocht ende twee en dertich jaren in dienst gewest was ende geen middelen hadde om te leven, heeft goetgevonden hem een particulier acte ende sententie, niet in conformiteijt van de andere gedeporteerde, mede te delen ende voor te houden, ende te arbeijden, dat bij hare E. Mo. hem eenich subsidium vitae uijt speciale gratie zoude mogen toegeleijt worden.

XXI.

[Nannius Geysteranus.] — Nannius Geysteranus, predicant in den Briel [in de classe van Voorne ende Putten] [3]) is mede ten eijnde menichmael verhaelt verschenen, heeft alhier verclaert over de Nederlantsche Confessie

---

[1]) „geen conscientie en dwonck" Kist heeft „hem drong." [2]) „beroertheijdt" de andere codd. hebben „geraecktheyt." Zoo ook Kist. [3]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd.

ende Catechismum gheen swaricheijt te maecken, maer wat aengaet de Canones des sijnodi nationalis, dat hij deselve niet en conde onderschrijven ende een ruymen tijdt soude moeten hebben om deselvige te overdencken. De ghedeputeerde des sijnodi hebben daernae, als hij uijtgestaen was, verhaelt dat hij in den Briele seltsame predicatien gedaen hadde, streckende tot groote altaratie van de goede ingesetene van den Briele, ende dat sij hem van syne dienst zouden ghesuspendeert hebben, ten ware zij verhindert waren gheweest ten aensien van de ghelegentheijt derselviger kercke, die geen ander dienaer en hadde als hem, doordien dat Theophilus Rijckewerd was geciteert op den sijnodus nationalem binnen Dordrecht ende Burchvliet van sijnen dienst ghesuspendeert was. De sijnodus, alles ghehoort hebbende, heeft volgens het decreet des nationalen sijnodi den voornoemden Nannius Geijsteranus van sijnen dienst gedeporteert, hem evenwel haren dienst in sijne onderrichtinge aenbiedende, ende hem voorgelesen de acte van hare Ho. Mo., die hij geweygert heeft te onderteijckenen, seggende dat het swaer was sijn pont te begraven ende de kercke te verlaten, die hem ende sijns gelijcken niet en begeerden te ontslaen. Heeft nae alle onderrichtinge, ter contrarije aen hem gedaen, begeert sijn beraet tot den volgenden dach, twelck hem de E. vergaderinge vergunt heeft, alhoewel zij niet en ziet eenige oorsaecke van de weijgeringe der onderteijckeninghe. Des volgenden daechs wedercomende, heeft hij verclaert alsnoch in dese onderteijckeninghe perplecx te zijn, versoeckende twee dinghen, eerstelick dat dese woorden in zijne sententie souden werden geroyeert, te weten dat hij naemaels, wederkerende tot de kercke, niet alleen in de vijff ghecontroverteerde poincten maer oock in alle andere leerstucken de kercke soude gehouden sijn te voldoen, dewyle hij hierdoor suspect gemaeckt wort van andere dwalingen, daer hij nochtans buijten de vijff poincten niet anders en hadde; ten tweeden dat hij wederomme na den Hage soude mogen vertrecken ende het Ed. Hoff van Hollant van de weijgeringe der [1]) subscriptie reeckenschap geven. Het laeste is hem vergunt. Belangende teerste is geantwoort, dat de sijnodus met de voornoemde woorden voor desen tijt hem niet beswaerde boven de vijff poincten, maer dat dese clausule in de sententie moste blijven, opdat men alle mogelicke versekerheijt mochte hebben van de suijverheijt der leere van alle degene, die wederom tot de gemeijnschap der kercken werden opgenomen, ende dat men tot dien eijnde sulcke persoonen van nieus zal examijneeren, alsoff sij noijt in den dienst geweest waren.

XXII.

[Jacobus Carpentarius.] — Jacobus Carpentarius, predicant in Middelharnisch in classe van Voorn ende Putten, geciteert zijnde van den sijnodo

---

1) „weijgeringe der" ontbr. in I, K², R en bij Kist.

ten eynde als vooren, heeft geseijt, dat hij niet in den kerckendienst sijnde maer te vooren, eer hij tot denselvigen opgenomen wijert, naer het gevoelen der Remonstranten ten meestendeel gehelt hadde, ende dat hij daerop totten kerckendienst was toegelaten, dat het hem derhalven swaer soude vallen zijn gevoelen te verlaten door het onderschrijven van de Canones des sijnodi nationalis, die hij niet en achtede den woorde Godes conform te zijn, willende niettemin sich leersaem stellen onder Godes woort. [1])

Is hem aengeseijt, dat in voorleden tijden men veele dingen hadde moeten over thooft zien, die men voor dien tijt niet en conde door het ongeluck der tijden verbeteren, dat de sijnodus met droeffheijdt verstont, dat hij bij zijn gevoelen, in sijnodo nationali verworpen, persisteerde ende derhalven de sijnodus genootsaeckt wiert hem van zijnen dienst aff te setten, gelijck sij hem affsetten midts desen, hem meteenen voorhoudende, dat hij sich van nu voortaen volgens de acte, bij hare E. Mo. ons toegesonden, als een pryvé persoon zoude draghen. Waerop hij seijde, dat hij niet verstont, wat hare Ho. Mo. met die woorden „ende wat daervan dependeert" item „directelick off indirectelick" in den sin hadden. Heeft gevraecht, off hij met goede conscientie zijn dienst zoude moghen naelaten. Hem is geantwoort: jae; ende dat hij van conscientie wegen schuldich was de acte van hare Ho. Mo. te gehoorsamen, dewijle sijne conscientie niet en wiert gedwongen aengaende sijn gevoelen, dat hij oock die vrijheijdt soude hebben, die ander burgers in saecken van religie gegunt wort. Daerop hij repliceerde, dat de burgers, van ander gesintheijt zijnde, geoorloft was haer gevoelen voort te planten, dat desen eysch voor hem ende sijns gelijck swaer [2]) viel naer te comen, dat hij hem noch langer hierover moste beraden. Is hem derhalven gegunt de tyt van drije daghen. Ende alsoo men verstondt, dat in de kercke van Middelharnisch het deportement van Carpentari voornoemt, van den predickstoel affgelesen zijnde, wel [3]) onruste in de plaetse zoude mogen baren door de onstuijmicheijt van zommige visschers van die plaetse, die voor dezen D. Nicolaum Dammium, die daer quam om te predijken, zouden met stenen geworpen hebben, ten ware dat sij door den grooten regen genootsaeckt waren gheweest te delogeren, dat sij oock daernae Valerium Tophusium, insgelijck gecomen zijnde om den stoel te becleden, schandelick mishandelt hadden, zoo sijn de E. heeren gedeputeerde van hare E. Mo. gebeden hierop acht te willen nemen, dat hierin tegen Sondach naestcomende wiert verzijen. Drije dagen na desen is Carpetarius wederomme gecomen ende heeft de acte van hare Ho. Mo. geteyckent ten huijse D. praesidis.

---

[1]) Hier eindigt I. Eerst bij art. 78 begint dit HS weer. [2]) „swaer" K[2], R en Kist hebben „te swaer." [3]) „wel" Kist heeft „veel."

XXIII.

[Henricus Holtenus.] — Henricus Holtenus, predicant tot Waddinckxveen in de classe van Woerden, is volgens de citatie des sijnodi verschenen. Gevraecht zijnde, hoe hij beraden was ende off hij de Canones des sijnodi nationalis, hem toegesonden, onderschrijven wilde ende hem in sijn leeren daernae schicken, heeft geantwoort, dat hij geen tijt hadde gehadt rijpelick deselve te overweghen, maer dat hij alrede eenighe dingen daerin hadde gevonden, die hij niet en conde onderteijckenen. Is oock desen sijnodo aengedient, dat hij seer lebbich van de religie menichmael gesproocken ende seer quade diensten de kercke gedaen hadde, waerdoor de sijnodus beweecht is geworden om hem van sijnen dienst te deporteren, daerover hij hem qualick gehouden heeft, seggende dat hij op het gevoelen der Remonstranten in de classe tot een lidt desselven was aengenomen, ende dat hem doen van de Contraremonstranten, zoo men die noemt, de hant der broederschap gegeven was. Hem is daerop gheantwoort, gelyck als oock Carpentario ende andere, dat die tijden dese tegenwoordighe geen wet en connen stellen, dat hij voortaen volgens de acte van hare Ho. Mo. van alle kerckelicke diensten ende bedieninge moste supercederen, waerop hij verclaerde, dat hij sulcx niet en conde voor desen tijt doen, alsoo hij niet en verstont, wat de woorden inhadden „ende wat daervan dependeert", item wat men daermede meende „directelick ofte indirectelick". Hem is geseijt tgene hem hoorde vernoecht te hebben, maer alsoo hij die onderrechtinge niet aen en nam maer meerder tijt vereijste, is hem uytstel vergunt tot op den derden dach [1]), op welcke hij weijgerich gevallen is, gelijck blijckt bij syne missive, de acte voornoemt te onderschrijven, omdatter geschreven staet: „ende gij bekeert sijnde, bekeert uwen broeder", ende dat hetgene heden bij hem ende de zijne gecontroverteert wort, is [2]) een nootsaeckelicke waerheyt [3]), ende dat het vreemt is, dat een vrij Nederlander door dese acte in sulcx een parket gebracht wort.

XXIIII.

[Bernardus la Faillie.] — Also Bernhardus la Faille, predicant in sGravenhaghe, bij de gedeputeerde des sijnodi van sijnen dienst was ghesuspendeert voor de tijt van ses maenden ende verclaert was [4]) te sullen gehouden worden voor gedeporteert, ten ware hij binnen de tijt, hem daertoe bij de voornoemde gedeputeerde geprefigeert, de kercke satisfactie dede, ende dat dese tijt nu al lange verstreecken was, zonder dat Barnhardus la Faille voornoemt eenige aensoeckinge dede, ende daeromme naer

[1]) „den derden dach" Kist heeft „Donderdag." [2]) „is" R en Kist hebben „in." [3]) „waerheyt" Kist heeft „waarheid wordt veranderd." [4]) „verclaert was" Kist heeft „verkiest."

uijterste recht zoude moghen gehouden worden voor ghedeporteert, soo ist dat diesniettegenstaende dese tegenwoordige sijnodus ten overvloet, om te thoonen haer sachtmoedicheijt ende anderen, die int tgene voor desen tegen hem gestatueert is, ongerust zijn, de mate vol te meten, goetgevonden heeft Barnhardus voor dese vergaderinge te ontbieden ende hem mondelick door Wijnandus Schulius onse goede affectie [1]) tot de reconciliatie, indien het stichtelick sal connen geschieden, te doen verclaren, ghelijck oock daerna geschiet is, doch te vergeeffs, alsoo la Faille vernoemt schriftelick geweijgert heeft te coomen, daerby doende dat hij hem houdt voor gedeporteert. De tegenwoordighe synodus, siende tot haren groten leetwesen dese syne hardicheijt, heeft nodich geacht midtsdesen te verclaren, dat zij de uijtspraeck, door hare gedeputeerde voor desen gedaen ende bij Barnhardus la Faille, blyckende bij syne missive, geratificeert, voor bundich houdet, ende vermaent hem sich te comporteren als een privé persoon, van welcke sententie des synodi hem een acte ten eersten gelegentheijt sal toegesonden worden.

Den III[en] Augustij is Barnardus la Faille selffs gecompareert, welcke verclaerde bij geschrifte, eerstelick dat hij t'onrecht was gesuspendeert [2]) ende gedeporteert [3]), ten anderen dat hij is een prijvé persoon, ten derden wilde niet, dat sijn saecke zoude worden geresumeert, maer dat hij sich als een prijvé persoon wilde draegen. Waerop dat de gedeputeerde des sijnodus antwoorden, dat se bereijt waren van hare handelinge met hem ende sententie openinghe ende rekenschap te geven voor dese eerwaerdighe vergaderinge, hetwelcke Barnardus heeft affgeslagen. tSynodus heeft besloten, dat Barnardus sal aengeseyt worden, gelijck oock D. preses gedaen heeft, eerstelick dat een predicant niet lichtelick hem behoort uijt den dienst te begeven tot een privaet leven, ende dat hij sich naeder [4]) behoorde te bedencken om de Canones sijnodi nationalis te approberen ende te teijckenen [5]), opdat alsoo de saecke geprepareert mochte worden om met de kercke wederom te versoenen. Ten tweeden, dat dese sijnodus verstaet, aengesijen hij tegen de sententie sich niet en wilde stellen, dat de sententie der gedeputeerde zal stant houden, ende dat hy deselve alsoo niet en behoort tegen te spreecken. Ten derden is vermaent, dat hij sich van de gemeijnschap der Gereformeerde kercke niet en behoorde te scheijden, maer de predicatien te frequenteren. Ten vierden, dat hij sal teijckenen de acte der Ho. Mo. heeren Staten. Heeft op tvijerde [6]) geantwoort, dat hij dese acte voor de heeren Staten soude teijckenen.

---

[1]) „affectie" Kist heeft „attentie." [2]) „gesuspendeert" Kist heeft „gedispenseert." [3]) „ende gedeporteert" ontbr. in K[2] en R, alsmede bij Kist. [4]) „naeder" ontbr. bij Kist. [5]) „ende te teijckenen" ontbr. in Q. [6]) „tvijerde" Kist heeft „het eerste."

XXV.

[Nicolaus Oosterharen.] — Nicolaus Oosterharen, predyckant te Noorden in de classe van Woerden, gecompareert sijnde ende gehoort hebbende van D. preside, waeromme hij ontboden was, heeft geseijt, dat hij met weijnich woorden den synodo zoude antwoorden, namentlick dat hij geensins in conscientie verstaen can de Canones sijnodi nationalis te teijckenen. Is hem daeromme de sententie van zijn affsettinge van den dienst voorgelesen, waerop hij zeijde, dat dit was een sware sententie, maer dat de Heere leeffde. Als hem daerna de acte van hare Ho. Mo. was voorgelesen, heeft hij geweijgert deselve te gehoorsamen, omdat hem daerbij verboden wijert yet te doen tot stijvingh van de vijff artyckelen, ende dat hij syn talent niet en dachte te begraven, dat het bedroeft was, dat de conscientien hijer te lande soo wyerden gedwonghen, dat hij ooc alle dese dingen niet en zeijde uijt een lossicheijt ofte onbedachtheijt, maer eerst deselve wel overwoghen hebbende. De sijnodus heeft ghearbeijt om hem beter te onderrichten, doch te vergeeffs. Ende is derhalven uijt de vergaderinge gegaen met sulcke gebeerden, die zijne insolentie voor dese Eerw. vergaderinge genoech te kennen gaven.

XXVI.

[Nicolaus Hertsoecker.] — Nicolaus Hertsoecker, predicant tot Iselsteijn in de classe van Bueren, is van D. preside gevraecht, alsoo hij voor desen den gedeputeerden des Suydhollantschen sijnodi belooft hadde sich het oordeel des sijnodi nationalis te onderwerpen, off hij de Canones gelesen hadde ende in sijnen dienst hem int leeren nae deselve gesint was te draghen. Heeft geantwoort, van conscientie wegen sulckx niet te connen doen. Is derhalven hem de sententie van sijn deportement voorgelesen ende daerna de acte van hare Ho. Mo. Dese heeft hij voor die tijt geweijgert te onderschrijven, begerende tyt van beraet, die hem gegunt is, maer deselve geexpireert zijnde, heeft hij gepersisteert bij de voorgaende weygeringhe.

XXVII.

[Joannes Pythius.] — Johanni Pijthio, predicant tot Arlanderveen in de classe van Woerden, was by de gedeputeerde des sijnodi aengeseijt, dat hij moste verplaetst worden. Is hem daeromme door D. praesidem aengedient, dat men, om sulckx met stichtinge ende goede conscientie te doen, weten moste, off hij oock in zijne predikatien sich wilde reguleren naer tgene in den sijnodo nationali was besloten. Hierop heeft hij geseyt, dat de tyt om sich daerover te bedencken te cort geweest was, dat hem eenige dingen in de Canonibus behaechden, sommige voor desen tijt mishaechden, maer dat hij misschien deselvige mede soude voor goet kennen, zoo hij langer tijt hadde om sich te bedencken, daerop hem geseijt is, dat hij

daervan mochte verseeckert zijn, dat de vijff Remonstrantsche articulen in den voornoemden sijnodo waren geoordeelt onschriftmatich ende dat hij derhalven om dat te weten, off de Canones sijnodi met der Remonstranten vijff articulen accordeeren, geen tyt van beraet en hoeffde, maer byaldien hij naer Godes h. woort deselvige noch begeerde [1]) te overwegen, dat men daertoe hem tyt vergunnen soude, dewyle hij verclaerde geen gelegentheijt gehadt te hebben om deselve te coopen, leesen ende t'overwegen. Dit gehoort hebbende, heeft hij begeert eenen ruijmen tijt, maer alzoo de sijnodus niet en mach te lange opgehouden worden, is hem aengeseijt, dat hem drye dagen gegunt worden tot naeder bedenckinghe. Is daernae op den geprefigeerden tijt wederomme gecomen, verclarende dat hij, het gantsche corpus Canones insiende, tselve niet en can teijckenen noch oock de acte van hare Ho. Mo., omdat hij namaels zoude mogen berou hebben van sulcke onderteyckeninge, namelick wanneer de zaecken der Remonstranten bij hare E. Mo. zouden mogen alzoo verstaen worden, dat den Remonstranten oock haer bijsondere versamelingen souden mogen toegestaen worden. De sijnodus, wat beter antwoorde van hem te vergeeffs verwacht hebbende, heeft hem eijndelick van zynen dienst, gelijck de andere, ontslagen. Eenige daghen daerna heeft hij hem anders bedacht ende is gecomen in de sijnode om de acte van hare Ho. Mo. te teijckenen, gelijck hij oock dadelick gedaen heeft.

XXVIII.

[Robertus Audart.] — Robertus Audart, predicant tot Cappelle in de classe van Schielant, heeft verclaert geen tijt gehat te hebben om de Canones des nationalen sijnodi te overlesen, ende, gesien hebbende het placcaet van hare Ho. Mo., sijn affscheijt van zijne kercke genomen te hebben, dat hij om de vrijheijt zijner conscientie te behouden in dese landen was gecomen ende nu om deselve oorsaecke uijt dese lande gesint was te vertrecken ende daerom ongehouden was de Canones sijnodi nationalis te onderschrijven; bekende evenwel te staen in het gevoelen der Remonstranten. Gevraecht sijnde, off hij tyt begeerde om hem naeder te bedencken, heeft gesecht: neen; ende dat hij noijt de vergaderingh dat soude nahouden, dat sij hem geen tyt van bedenckinge gegeven hadde. Is derhalven van zijnen dienst gedeporteert, waernae hem voorgehouden is de acte van hare Ho. Mo. om deselve te onderteijckenen, twelck hij weijgerde, seggende dat hij hem niet en vont gedisponeert om sulckx te doen ende dattet onnodich was, dewijle hij geresolveert was uijt het lant te vertrecken, ende dat hij hem de straffe onderwerpen wilde, zoo hij bevonden werde de placcaten deser landen te overtreden.

---

[1]) „begeerde" Kist heeft „beliefde."

XXIX.

[JOANNES DE VRIES.] — JOHANNES DE VRIES, predicant op de Stat in de classe van Voorn en Putten, hadde den gedeputeerden des synodi gezeijt, dat hij hem het oordeel des sijnodi nationalis gesint was te onderwerpen. Is hem daerom gevraecht, off hij de Canones des voornoemden sijnodi gezien, gelesen ende overwogen hadde ende hem daernae in zijne predikatie voortaen wilde reguleeren, waerop hij geantwoort heeft, dat sommige Canones hem behaechden, dat sommige met het gevoelen der Remonstranten overeenquamen, doch dat hij se generalick, soo sij luijden, niet en conde onderteijckenen. In de conferentie, met hem gehouden, zeyde hij onder anderen, dat Godt belooft [1]) heeft het gelove te geven, die hem gescickt dragen, item dat de genade Godts daerin bestaet, dat de menschen connen geloven, item als een Indiaen Godts woort wort gepredickt, dat hij alsdan geschickt is om te geloven. De sijnodus, dit hoorende, heeft hem voorgelesen zijn sententie van deportement, maer also se meteenen merckte zijn bedroeffheijt nae de uijtgesproecken sententie ende verstont, dat hij student zijnde ingetogen van leven was geweest, niet halstarrich noch wrevelich en was ende geen middelen en hadde om daervan te leven, heeft goetgevonden bij hare E. Mo. voor hem te intercederen, te meer alzoo hij de acte van hare Ho. Mo. gewillich onderteijckent hadde, dat hij voor dit jaer sijn tractement behouden mochte. Is hem oock aengeseijt, dat hij hem voortaen stille soude dragen ende niet met de Remonstranten soude aenspannen, ende soo syn gelegentheijt zulckx toeleijt, binnen Leijden gaen woonen om door goede lessen ende onderrichtinghe uijt Godts woort tot het rechte verstant wederomme gebracht te worden, waerop hij belooft heeft den goeden raet der broederen te zullen volghen, haer danckende voor de goede affectie [2]), die zij hem betoonden. Is desselven daechs met HUGONE BEIJERO ende de raetsheer SWERIUS na den Haghe getrocken, dewelcke daerna wedergecomen zijnde verhaelt hebben, dat hare E. Mo. Gecommitteerde Raden consenteerden, dat JOANNES DE VRIES, gewesen predikant op de Stat, zijn tractement voor een halff jaer sal genieten om middelertijt te letten, hoe hij hem sal draghen. Hij heeft daerna noch versocht, dat boven het halff jaer gagie hij soude mogen genieten het vierendeel jaers, in twelcke hij nu alrede getreden was. Ende is hem voorschrijven van dese vergaderinge aen de heeren Gecommitteerde Raden om dit te verwerven medeghedeijlt.

XXX.

[ISAACUS NERANUS.] — ISAACUS NERANUS, predikant tot Vlaerdinghen in de classe van Delff, gehoort hebbende tot wat eijnde hij van den sijnodo

---

1) „belooft" K² heeft „belieft". 2) „affectie" Kist heeft „intentien".

was ontboden, heeft rondelick bekent, dat hij de Canones des sijnodi nationalis niet en oordeelde den woorde Godts conform te zijn. De sijnodus, dit verstaen hebbende ende vorder lettende op zijne proceduyren, in voorleden tijden gehouden, nae vermaninge aen hem vergeeffs[1]) gedaen, dat hij hem beter bedencken zoude ende de gaven, die hem de Heer verleent hadde, ghebruijcken tot stichtinge van Godes kercke, heeft hem van synen dienst affgeset ende voorgedraghen de acte van hare Ho. Mo., die hij geweijgert heeft te onderteyckenen, alhoewel hem tijt van bedenckinge bij den sijnodo was vergunt.

XXXI.

[Nicolaus Jacobi.] — Nicolaus Jacobi, predikant tot Sevenhove in de classe van Woerden, die hem nu eenen tijt hadde gehouden by de vergaderinge der Remonstranten, was onder andere op den synodum verschenen om hem te verclaren over de Canones des sijnodi nationalis. Verschenen zijnde, heeft hij getoont een attestatie van zijn kercke, bij verscheyde zoo tegenwoordighe als ghewese ouderlingen ende diaconen onderschreven, waerbij hem getuijchnisse gegeven wijerde van zijn gesontheyt in de leere ende stichtelick leven, welck getuijchnisse hij hem meijnde zooverre te coonen dienen, dat men hem tot nader verclaringe van zijn gevoelen niet en zoude porren. Maer verstaende, de sijnodus hiermede niet tevreden was, heeft hij zijn beswaringe over den 6en ende 15en canones van den eersten artijcul ende den 8en canon van den tweeden[2]) articul schriftelick den sijnodo voorgelesen, daerbij doende dat hij hem altijt stille gedragen hadde, niemant sijn gevoelen ingeplant, maer dat hij schuldich was in dese vergaderinghe sijn gevoelen rondelick te verklaren. De sijnodus op alles lettende ende verstaen hebbende wt Jan Cornelissz ende Pieter Pietersz, ouderlingen van de kercke van Sevenhoven, dat Nicolaus Jacobi bij haer wert gehouden voor een Contraremonstrant, dat hij oock verscheijden nabuerige kercken raet gegeven hadde om geen Arminiaensche predicanten, soo sij spraken, te crygen, dat sij mede ernstich versochten hem te houden, dat tegenwoordich geen ongerustheijt off verdeeltheijt in hare kercke was, maer soo Nicolaus Jacobi gedeporteert wijert, dat daeruijt verdeeltheijt ende schueringhe zoude ontstaen; mede in consideratie nemende, dat Nicolaus Jacobij verclaerde, tgeen hij schriftelick overgelevert hadde aen den sijnodus, niet en was sijn eijntlicke meninghe, ende dat hij hem wilde leersaem aenstellen ende geerne bij sijne ghemeijnte blijven; heeft eijndelick besloten, om te thoonen hoe ongeerne dat se comt tot deportement van de geciteerde, dat Nicolaus Jacobi ses maenden sal gesuspendeert worden van zijnen dienst, die middelertijt bij die van de classe van Woerden sal

[1]) „vergeeffs" ontbr. in Q. [2]) „tweeden" R en Kist hebben „3e".

waergenomen worden, nae welcke tijt, bijaldien NICOLAUS JACOBI niet in alles en conformeert met de Canones sijnodi nationalis ende deselve onderschrijft, sullen hem de ghedeputeerde deses sijnodi uijten name desselven datelick sonder eenighe exceptie off delaij van sijnen dienst deporteren. Dese sententie is NICOLAO JACOBI aengeseijt, dewelcke bekende dat hij stricto jure hadde mogen gedeporteert worden ende derhalven den sijnodo voor dese sententie hadde te bedancken, daerbij voegende dat hij vreesde, dat de onderrichtinge, aen hem te doen [1]), vruchteloos zoude zijn, bij sooverre de suspentie aen hem int werck ghestelt wijerde. De sijnodus heeft geantwoort, dat se voor ditmael niet anders in zijn saecke doen conde, ende dat hij door geen menschelicke insichten behoorde beweecht te worden om der waerheyt geen plaetse te geven, ende dat hij volgens gedane beloften hem leersaem zoude stellen. De ouderlinghen is oock aenghesecht, dat se alle hare actie tot rust der gemeijnte zouden dirigeren, verhopende een goede uytcoemste door den seghen des Heeren. Na desen hebben die van Sevenhoven aen den sijnodus een request overgelevert, versoeckende mitigatie van de sententie des synodi ende affdoeninghe van de suspentie, daerop de beraetslagingh uijtgestelt is, totdat het getal der broederen zoude compleet zijn. Daernae de sententie geresumeert zijnde, heeft de sijnodus ongeraden gevonden het oordeel, eens ghegeven, te wederroepen, te meer dewijle zij in de requeste geen suffisante redenen en vont, die haer tot veranderinge zouden connen bewegen, welcke resolutie den kerckenraet van Sevenhove zal bekent ghemaeckt worden bij de eerste gelegentheijt [2]).

XXXII.

[NICOLAUS TYCKMAKERS.] — NICOLAUS TYCKMAKERS, predicant tot Geervliet in de classe van Voorn en Putten, is in dese vergaderinghe verschenen, van deselve ontboden zijnde om te onderschrijven de Canones synodi nationalis, alsoo hij een ruijmen tijdt bij de Remonstranten hem vervoecht hadde. Gevraecht zijnde, off hij deselvighe met goeder conscientie gheresolveert was te onderteijckenen, heeft gheantwoort: jae; ende dat hy altijt in het gevoelen gheweest was, dat in de Canonibus uytgedruckt wort, noijt een ander gevoelen gepredickt noch in sijn herte toegestaen, noyt hem oock anders bij ijemant ter contrarije verclaert hadde. Die van de classe hebben ter contrarije verscheyden dinghen tegen dese verclaringhe NICOLAI TIJCKMAKER ingebracht, daeruyt bleeck dat hy hemselven in verscheijden saecken hadde laten misbruijcken ende specialick deputeren, die hoochlick streckten tot nadeel niet alleen van de gesonde kercke van den Briele, maer oock van de kercken int gemeen. De tegenwoordige sijnodus, alles wel overwe-

---

[1]) „te doen" de andere codd. en Kist hebben „gedaen". [2]) „bij de eerste gelegentheijt" ontbr. in R en bij Kist.

gende, bevint, dat NICOLAUS TIJCKMAKER in sijn beleijt zijne voeten niet recht gedraghen heeft, maer al te verre door de becommertheijt der tijden verruckt is gheworden; heeft daeromme geoordeelt, dat hij behoorde een jaer van zijnen dienst gesuspendeert te worden, ende eerst alhier in desen synodo met oprecht ghemoet zijn schult, in desen begaen, te bekennen ende aff te bidden ende daernae oock in de classe ende ten derden in de kercke van Geervliet volgende de acte, daervan bij desen sijnodus te maecken. Doch door speciale intercessie van de achtbare heeren commissarisen is de sententie ten deele [1]) versacht ende de suspentie by den sijnodus NICOLAI TYCKMAKER geremitteert [2]), midts conditie dat hy verclaren zoude (gelijck oock dese tegenwoordighe synodus verclaert, dat hij sulcke suspensie [3]) van den dienst waerdich is) ende beloven vortaen gestadigher te zijn ende aff te laten van die van de classe te beschuldigen, dat zij qualick hebben geprocedeert ende buyten noot gheschuert zijn, ende wat diergelycke dingen meer souden mogen bedacht worden, ende in alle modestie hem te draghen zoo in leere als in proceduren. Des volgenden daechs heeft hij syne schultbekentenisse gedaen in manieren als volcht:

TIJCKMAKERS *schultbekentenisse.* Ick ondergeschreven bekenne midts desen voor Godt ende dese eerwaerdighe vergaderinge, dat ick, mijnselven binnen eenighe jaren bij de classicale vergaderinghe der Remonstranten des classis van Voorn en Putten begeven hebbende, verscheijden saecken hebbe helpen besluijten ende executeeren, streckende aen d'een zijde om de valsche leere ende onbehoorlicke proceduren der Remonstranten te stijven ende de rechtsinnighe leere ende proceduren der [4]) Contraremonstranten, die bij de oude, ware Gereformeerde religie zijn ghebleven, te becladden, odieus te maecken, tegen te staen [5]) ende zooveel mogelick was te verdrucken, oock zooverre dat ick mij hebbe laten gebruijcken om de luyden van de rechtsinnighe leere ende leeraers [6]) aff te trecken, waerinne ick bekenne voor Godt Almachtich ende dese eerwaerdighe vergaderinghe mijnselven swaerlick ende menichvuldelick vergrepen [7]) te hebben, versoeckende ende begerende, dat Godt Almachtich ende dese eerwaerdige vergaderinge [8]) de voorsz. fauten ende ergernisse om Christi wille gelieve mij [9]) te vergeven ende te goede te houden. Belove oock voortaen mijselven in mynen dienst alsoo te dragen, dat ick [10]) de gemeijnte de suijvere waerheijt volgens Godts woordt ende na de formulieren van eenicheijt midtsgaders de verclaringhen des nationalen sijnodi zal voordragen ende degene, die door mij verleijt ofte twyffelmoedich zouden zijn ghemaeckt, te onderrichten,

[1]) „deele" Kist heeft „dezen". [2]) „geremitteert" Kist heeft „gelimiteert". [3]) „suspensie" Kist heeft „sententie". [4]) „Remonstranten – der" ontbr. bij Kist. [5]) „tegen te staen" ontbr. bij Kist. [6]) „leeraers" Kist heeft „leerwijs". [7]) „vergrepen" K[a] heeft „verloopen". [8]) „mijnselven — vergaderinge" ontbr. bij Kist. [9]) „gelieve mij" Kist heeft „biddende mij die". [10]) „ick" Kist heeft „in".

stichten ende wederom tot de eenicheijt der kercke te brenghen, biddende Godt, den Vader der lichten, dat hij mij daertoe zijnen zegen verlene. In kennisse der waerheijt hebbe ick dit opten derden Augustij XVI°XVIIII ghewillichlick onderteijckent.

Onder stont: NICOLAUS NICOLAI [1]) TYCKMAKERS.

XXXIII.

[HENRICUS GREGORII.] — HENRICUS GREGORII BLIJVENBURCH, predikant tot Soetermeer in de classe van Delff, heeft verclaert, dat hij de Canones sijnodi nationaelis geexamineert hadde na den tyt, die hem daertoe vergunt was, maer dat hij tselve niet scherp genoech hadde connen doen ende dat hij, ten ware hij beter onderricht wijert, voor dese tyt deselvighe niet en conde onderschrijven, dat hij tegenwoordich noch was in het ghevoelen der Remonstranten. De sijnodus heeft oock met droeffheijt verstaen, dat HENRICUS voornoemt een besonder belijdenisse des ghelooffs, die een recht chaos was, uijtgegeven hadde ende oproerich gepredickt op den biddach, dat hij geseijt hadde, dat wij onse toehoorders de leer van de predestinatie gesuijckert ingaven, gelyck men de kinderen het wormcruijt ingeeft, dat wij waren sectarisen, dat de colecten, die voor de dolerende kercken gedaen wijerden, waren een hoerenloon, ende dat hij den doleanten gaff te bedencken, off sij niet en waren lantverraders. Sijn vader heeft gebeden, dat men doen soude tot beste van zijn soon alle tgene ghevoechlijcker wijse gheschieden conde. Het sijnodus heeft sulckx belooft ende heeft HENRYCO GREGORII tijt gegeven om hem te bedencken. Maer is daernae wederom verschenen, seggende dat hij alsnoch persisteerde bij de weijgeringhe van de verclaringhe des synodi nationalis te teyckenen, daerbij doende, als hij conde verstaen, dat de Canones in redenen ghefondeert waren, wel wilde de rede plaetsche geven. De sijnodus, op alles lettende, heeft hem volgens de gemeijne forme van zijnen dienst ontset. Daernae is hem de acte van hare Ho. Mo. voorgelesen, waerop hij sijn beraet begeert heeft, twelck hem vergunt is. Heeft daernae verclaert, dat hij hem over dese saecke met Godt ende zijn conscientie ende naeste vrienden hadde beraden ende wat gestelt in gheschrifte tot verclaringe van zijn gevoelen over dese acte, dewijle hij vele dingen in die acte niet en verstont. De somme was, dat hij beloofde van de bedieninghe, die tpredijkampt eygen zijn, sich te onthouden, maer van de broederen beter onderricht zijnde, heeft hij ten laetsten [2]) de acte gheteijckent.

XXXIIII.

[SAMUEL DE PRINCE.] — Is verschenen SAMUEL DE PRINCE, ghewesene kerckendienaer tot Baertwijck in de classe van Gorichum, deweleke naedat

---

[1]) „Nicolai" ontbr. in K[2] en B, alsmede bij Kist. [2]) „laetsten" Kist heeft „eerste".

hem is gevraecht, off hij de verclaringe des nationalen sijnodi over de vijff questieuse poincten in conformite van de acte in den voorsz. sijnodo nationali zoude [1]) onderteyckenen ende hem int oeffenen zijnes dienstes, zoo hij t'eeniger tijt wederom tot denselven mochte ghebruyckt worden, zoude connen daernaer reguleren, heeft geantwoort, dat hij sulckx in goeder conscientie niet en zoude connen doen, waerop de synodus in Godts vrese lettende, alsoock op tgene de gedeputeerde des particulieren synodi rapporteerden, hoe hij van sijnen dienst tot Baertwijck om zijn ongeregelt leven is ghesuspendeert, heeft goetghevonden ende besloten hem alhier solemnelick van zijnen dienst te ontsetten volgens de gemeyne sententie, waerin dese woorden sullen geinsereert worden, dat hij van den dienst des woorts binnen Baertwijck om sijn ongeregelt leven door het oordeel des classis ende der gedeputeerde des sijnodi was gesuspendeert ende noch niet met de kercke was versoent. D'acte van hare Ho. Mo. heeft hij geweygert te teijckenen.

XXXV.

[Franciscus Lansbergius. Christophorus Hellerus.] — Syn verschenen D. Franciscus Lansbergius ende Christophorus Hellerus [2]), beijde predikanten tot Rotterdam [in de classe van Schielandt]. D. praeses heeft haer voorghehouden, off sij de verclaringe des nationalen sijnodi bereyt waren te ondertteijckenen. D. Lansbergius heeft verhaelt, dat schoutet, burgemeesteren ende schepenen van Rotterdam haer beyde van de kerckendienst hadden gedeporteert, dat zij oock bereijt zijn haer als affghesette ende private persoonen te dragen ende volgens dien, dat zij niet gehouden waren over de verclaringe des sijnodi nationalis haer gevoelen te openbaren. Lansbergius zeijde mede, dat syn swackheijt ende ouderdom niet toe en leijt zodanige lasten langer te dragen, dat hij verhoopt hadde, dat de sijnodus nationalis een modderatie over de vijff poincten zoude ghevonden hebben, maer nu zij daerover definitie ghemaeckt hadde, dat hij nu de Canones niet onderschrijven conde. Haer is oock voorgelesen de acte van hare Hooch Mo. om die te teijckenen, waerop zij zeijden, dat zij diergelijcke acte door last van den E. magistraet van Rotterdam geteijckent hadden, alleen dat onderscheijt bemerckende, dat de acte van den magistraet alleen verbiet alle kerckelicke diensten binnen de stat Rotterdam, ende de acte van hare Ho. Mo. zulckx verbiet in alle plaetsen van de Geunieerde Provincien. De sijnodus gelet hebbende, dat se van de E. magistraet van Rotterdam alleen zijn ontzet van haren dienst binnen Rotterdam, ende dat se derhalven noch predikanten zijn, heeft instantelick begeert, dat se de Canones sijnodi nationalis wilden teijckenen, doch nadien zij weygerich bleven, heeft de sijnodus den voornoemden Franciscum Lansbergium ende

[1]) „zoude" K[2], R en Kist hebben „soude connen". [2]) „Hellerus" Kist heeft „Hillegerus".

CHRISTOPHORUM HELLERUM [1]) ontslagen ende ontzet van den dienst, welcke sententie in de gemeijnte tot Rotterdam opentlick van den predijckstoel zal affgelesen worden. D. preses heeft haer voorgehouden te willen teijckenen de acte van hare Ho. Mo. waerop zij swaricheijt maeckten, seggende dat se hare E. magistraet daervan hebben contentement gedaen, ende indien hare E. Mo. daermede niet tevreden waren, hoopten zij aen deselve contentement te geven. Zijn van D. presidi vermaent, dat se haer van de kerckelicke vergaderinghe niet en zouden affscheyden maer Gods woort hooren.

[*De kerckenraedt van Rotterdam gedeporteert.*] — Is mede beslooten, dat de kerckenraet der Remonstranten binnen Rotterdam affgeset zal worden, ende dat hetselvige mede aldaer in de kercke zal affgheleesen worden.

XXXVI.

[CORNELIUS BURCHVLIET.] — Is oock verschenen CORNELIUS BURCHVLIET, predicant in den Briel, welcke van de gedeputeerde des sijnodi verclaert wort noijt gheweest te zijn noch oock tegenwoordich te mogen gehouden worden voor [2]) een wettich predicant in den Briel ende tot het eijnde des nationalen sijnodi van haer gesuspendeert te zijn, welcke sententie de voorss. BURCHVLIET heeft verclaert van waerden te houden. Gevraecht, off hij de Canones wilde teijckenen, heeft sulckx geweijgert, ende is daernae gedeporteert. Is hem daerna vorgehouden de acte van hare Ho. Mo., dewelcke hij weijgerde alhier te teijckenen, daerbij seggende wel voor de heeren Staten daerover te willen verschijnen om deselvige contentement te geven.

XXXVII.

[SAMUEL PYTHIUS.] — Is verschenen SAMUEL PIJTHIUS, predicant tot Waerder in de classe van Woerden, welcke zeijde, dat hij, na rijpe deliberatie ende overlesinghe [3]), de verclaringe des nationalen sijnodi niet en conde met goeder conscientie onderteijckenen ende approberen, waerover de sijnodus hem heeft ontset van zijnen dienst volgens het gemeijne formulijer. Daerna is hem oock voorgehouden de acte van hare Ho. Mo., waerop hij antwoorde deselve alsnoch niet te connen teijckenen, versoeckende copye ende beraet tot den sesten Augustij, twelck hem is gheconsenteert. Heeft daerna, verschenen zijnde, de acte geteijckent, midts conditie dat de onderschryvinghe niet geduijt en werde, evenalsoff hij hem hierdoor des dienst onwaerdich verclaerde te zijn, maer alleen om hare E. Mo. te ghehoorsamen ende te bethonen, dat hij hemselven vrij kende van alle comploterijen.

---

1) „Hellerum" Kist heeft „Hillegerus." 2) „mogen — voor" Kist heeft „zijn."
3) „overlesinghe" de andere codd. en Kist hebben „overlegginghe."

XXXVIII.

[DIRICK BACX.] — DIRCK BAX, predicant tot Moordrecht in de classe van der Goude, is mede ghecompareert, welcke zeijde de Canones noch niet alle gelesen te hebben, doch zooveel dat hij se met goeder conscientie noch niet zoude connen onderteijckenen, dat hij oock staet int gevoelen der Remonstranten. Is hem tijt gegeven tot den derden dach, op welcke hij verclaert heeft, dat hij noch de Canones synodi nationalis noch de acte van hare Ho. Mo. conde aennemen. Ende is daerom van zijnen dienst gedeporteert.

XXXIX.

[CHRISTIANUS SOPINGIUS.] — Is daernae oock verschenen CHRISTIANUS SOPINGIUS, predikant tot Warmont in de classe van Leijden, welcke verclaerde, dat hij de Canones met goeder conscientie niet en conde onderteijckenen. Waerop ende tgene in zijn zaecke van de gedeputeerde des sijnodi was ghedaen, te weten dat hij was ghesuspendeert ende, soo hij binnen seeckeren tijt niet versoende, zich soude houden voor gedeporteert, de synodus lettende, heeft de voornoemde SOPINGIUM van zijnen dienst ontset, ratificerende tgene de gedeputeerden voorsz. in zijne zaecken hadden gedaen. Hem is oock voorgelesen de acte van hare Ho. Mo., 'dewelcke hij gheweijgert heeft te teyckenen.

XL.

[FRANCISCUS JUNIUS.] — Is ingestaen FRANCISCUS JUNIUS, predekant tot Hillegontsberch in de classe van Schielant, dewelcke gevraecht zijnde, off hij de Canones sijnodi nationalis toestont, heeft gheantwoort, dat hij de Canones niet gelesen hadde ende deselve hem oock niet aen en gingen, alsoo hij, den kerckendienst verlaten hebbende, hem tot een ander studium hadde begeven ende t'enemael geresolveert was den kerckendienst niet meer te betreden. De synodus heeft goetgevonden hem aen te seggen, hoewel hij niet vermochte zijnen dienst uijt eijgener authoriteijt te verlaten, dat se nochtans aenneemt de resignatie zijnes dienstes [1]) ende dat hij vermaent zal worden sich stille te houden ende de saecke nader te overleggen. Hem is oock de acte van hare Ho. Mo. voorgelesen om die te teijckenen, welcke hij geteijckent heeft.

XLI.

[PETRUS DE BRICQUIGII.] — Is oock verschenen PETRUS DE BRICQUIGNII, gewesen [2]) predikant tot Woerden, van denwelcken de gedeputeerde des sijnodi rapport deden hem bevonden te hebben weerdich om gedeporteert te worden, naerdat men uijt singulier goetgunsticheijt hem vercregen hadde vijerhondert

---

[1]) „dienstes" de andere codd. en Kist hebben „diensts ende hem van synen dienst op syn versoeck ontslaet." [2]) „gewesen" ontbr. in K^3.

guldens jaerlickx, nadat hij vrijwillich zijnen dienst in handen van de gedeputeerde des sijnodi hadde geresigneert, doch dat hij, van andere opgemaeckt zijnde, dese mildicheijt hadde verworpen ende daernae bij de heeren magistraten van Woerden van zijn dienst aldaer was gedeporteert met advijs van de gedeputeerde des sijnodi. Derhalven heeft de sijnodus, alsoo BRICQUIGNII voor desen was gedeporteert, onnodich gheacht hem de Canones synodi nationalis voor te dragen, maer heeft hem alleen voorgelesen de acte van hare Ho. Mo., twelck geschiet zynde heeft hij geweijgert deselve te ondertekenen, omdat hij niet soude schijnen zijn gelove versaeckt te hebben, item omdat zijn mont, daermede hij belooft hadde van den kerckendienst te willen supercederen, zoo edel [1]) was als zijn penne, dat oock de missive van hare E. Mo. hem niet aen en gingh, alsoo sij volgens zijn gevoelen spreecken van de gedeporteerde off die noch zouden gedeporteert worden, daer hij ter contrarije niet gedeporteert was, maer vrijwillich zijn dienst hadde verlaten, concludeerende dat hij hem beswaert vont de voornoemde acte te onderteyckenen. Is hem aengezeijt, dat de sijnodus zijne resignatie ende deportement aenneemt ende hem hout voor gedeporteert.

XLII.

[WOUTER CORNELISZ.] — WOUTER CORNELISZ, predicant tot Nieucoop in de classe van Woerden, was by de gedeputeerde des sijnodi ghesuspendeert van zynen dienst ende hadde in zijn missive aen den sijnodus gheschreven, dat hij de Canones nationalis synodi hadde doorlesen ende rijpelick in de vrese des Heeren op alles gelet ende gevonden deselve sodanich te zijn, dat se strydich waren tegen zijn gemoet. Is verschenen zijnde ghevraecht, off hij in die meninghe persisteerde. Heeft geantwoort: jae. Is daerom, uijtgestaen zijnde, weder ingeroepen ende van zijnen dienst ontset. De acte van hare Ho. Mo. zeyt hij voor desen gesijen te hebben ende deselvighe noch niet te connen teyckenen.

XLIII.

[CASPARUS CELCAERT.] — CASPARUS SELCAERT, predikant gheweest in Abbenbroeck in de classe van Voorn ende Putten, is affgeset geweest bij de gedeputeerde des sijnodi om verscheyden ende ghewichtighe reden, als dat hij onwettelick in den dienst was inghecomen, hem onbehoorlick daerin hadde ghedraghen met lasteringe der Gereformeerde leere ende hadde derven seggen, dat hij twijffelde, off de Schriftuere Godes h. woort was, niet uijt ingeven des H. Geest maer uijt eijgen redenen bij hemselven door zijn eygen oordeel daervan was verseeckert gheworden, beschuldigende diegene, die seggen dat se door ingevinge des H. Geestes daervan verseeckert worden,

[1]) „edel" Kist heeft „wel."

van geestdrijverije; van gelijck oock heeft durven seggen, dat hij getwyffelt hebbende, off Christus was Godts Zoone, hemzelven daervan verseeckert heeft door zijn eygen oordeel, dat hij bij hemselven hadde gedacht, twelck wij sonder lasteringe ghesproocken hier insereren moeten, dat Christus off de Soone Godts ofte eenen grooten sot moste geweest zijn, maer dat uijt zijn leere ende miraculen bleeck, dat hij geen sot en was, ende dat hij daerom hadde geoordeelt, dat hij de Zoone Godts was; insgelyckx oock heeft durven seggen, dat hij om hemselven te verseeckeren, dat Jesus Christus de Sone Godts is, hem hadde gebalancheert [1]) tegen eenen grooten sot, versoeckende wije zijns bedunckens soude swaerder weghen. Heeft oock in het oproerich voornemen HADRIJANI ROMANI binnen Goereede hemselven laten vinden ende mede laten gebruijcken, opentlick int aenhooren des volckx roepende tot de Contraremonstranten, die daer tegenwoordich waren, dat hare leere zoo grouwelick ende affschuwelick was, dat se haer schaemden deselve te openbaren, welck alles streckte tot meerder beroerte.

De voornoemde SELCART van desen sijnodo ontboden zijnde om hem voor te houden de acte van hare Ho. Mo., heeft daerop geantwoort, dat hij van de Gereformeerde kercke affgescheijden zijnde, in deselvige niet en gedacht te prediken, dat het vreemt is een acte voor te leggen yemant, die se noch niet en heeft overtreden, ende daertoe sulcken acte, die haer verhinderde de waerheijt, die nu onderdruckt wert, volgens haer gevoelen voor te staen, dat hij daerom de acte niet en conde onderteijckenen. Ende alsoo SELCART voornoemt onder andere dinghen seijde, dat hij in zyne richters, die hem gedeporteert hadden, vereijschte conscientie, soo is hem gevraecht, off hij appelleerde van de sententie aen desen tegenwoordigen vergaderinge, waerop hij antwoorde: neen. De sijnodus daerop lettende, dat zijn deportement hadde zijn volle leden ende geapprobeert was by hare E. Mo., ende dat hij voor desen niet gheappelleert hadde ad sijnodum nationalem, gelijck hem belast was, heeft niet geraden gevonden dese saecke te resumeren, alhoewel de ghedeputeerde des synodi gewillich waren van haer doen rekenschap te geven, maer oordeelt, dat men SELCART alhier sal ontbieden ende weder inroepen ende bestraffen van zijn stout spreecken ende oock hare E. Mo. van dese saecken rappoort doen om daerover te disponeren tot meeste ruste der kercke ende montstoppingh van SELCARTS lasteringhe tegen de sententie, over hem uijtgesproken ten overstaen van hare E. Mo. gedeputeerde.

XLIIII.

[ADRIANUS ROMANUS.] — ADRIANUS ROMIANUS, gewesen predicant tot

[1]) Achter dit woord staat in Q „(o blasphemie)."

Goerede in de classe van Voorn ende Putten, van den laestleden sijnodo particulari, binnen Delff gehouden, gedeporteert zijnde, is uijt last van de missive, van hare E. Mo. aen desen sijnodus ghesonden, ontboden om de acte, den synodo toegesonden, t'onderschrijven. Verschenen zijnde, heeft hij begeert copije van de voornoemde acte ende tijt om hem te beraden. Beijde hem toeghestaen zijnde, heeft hij de voornoemde acte ten huijse D. praesidis in tegenwoordicheijt D. MUIJSSHOLII geteyckent.

XLV.

[PASCHIER DE FYN.] — PASSCHIER DE FIJNE, predikant tot Jaersvelt, is nae veele citatien op den sijnodum gecompareert. De gedeputeerde des sijnodi hebben van hem verhaelt, dat hij gheseijt hadde, dat hij onder geen classe en stont, oock niet en wiste van eenige kerckenordeninghe, dat hij bij TAURINUM ende SPEENHOVIUM ende vyer andere Remonstrantsche predikanten uijt Suydhollant tot den dienst was toegelaten ende door SCOTENUM [1]) bevesticht. Hij heeft gezeijt, dat hij verscheijden ongerijmtheden vont in de Conffessie ende Cathechismo ende, zoo hij die naeder ondersocht, misschien meerder ongerijmtheden vinden zoude. Is oock bij die van Bueren verhaelt, dat hij zoude geseijt hebben: waer hij paeps, hij zoude geen gues worden, dat CALVIJNUS leere van de predestinatie noch Godt noch den duijvel en behaechde, omdat se voor Godt te oneerlick was ende voor den duijvel te goet. De synodus, dit passerende, heeft hem alleen gevraecht, off hij de Canones sijnodi nationalis met goeder conscientie conde onderschrijden, waerop hij antwoorde, dat hij menschelicke schriften niet en wilde onderteijckenen om deselve als godtlick te leeren. Als men hem seyde, dat sulckx op hem niet versocht wert, maer dat hij gevraecht wiert, off hij de Canones voornoemt schriftmachtich achtet te wesen, heeft geseijt deselvige niet te connen onderschrijven, als met Godts Woort niet overeencomende. Is daernae van zijnen dienst affgeset geworden ende heeft geweijgert de acte van hare Ho. Mo. te onderteijckenen, omdat het niet geoorloft is de gaven, die men van den Heer ontfanghen heeft, te verberghen, hetwelck hem bij dese acte, zoo hij meijnde, geboden [2]) wijert.

XLVI.

[DANIEL WITTIUS.] — DANIEL WITTIUS, eertyts predicant tot Schoonhoven in de classe van der Goude, is verschenen voor den sijnodo. De gedeputeerden des sijnodi hebben van hem verclaert, dat hij ongesont bevonden is in eenighe poincten, gaende boven de vijff articulen, bij exempel in de leere van de volmaecktheijt des menschen in dit leven, van de salicheijt der menschen buijten de kennisse Christi, dat hij oock het famues

---

[1]) „Scotenum" Kist heeft „Scholtenius." [2]) „geboden" K[3], R en Kist hebben „verboden."

libel SLATII aengeslaghen, gedistribueert ende tot Schoonhoven verdedicht hadde, wenschende dat sijn name stont in de plaetse van den name SLATII, dat hij oock een acte in het kerckenboeck ontroulick verandert hadde ende de heeren magistraten tegen de Gereformeerde kercke opgehitst, alst blijct uijt de praefatie, van hem gestelt voor de translatie van het boeck doctoris ARMINII, dat hem oock met politijcke saecken ende met de waerdegelders gemoijt hadde, daerenboven noch een ergerlick leven eertijts geleijt, soo te Geneven als te Lions, somma hem alsoo hadde gedraghen, dat hij bij de gedeputeerde was ghedeporteert. Is hem derhalven alleen voorgedraghen de acte van hare Ho. Mo., daerop hij tijt begeert heeft om hem nader te bedencken, twelck hem is toegelaten. Is daernae DANIEL WITTIUS wederom in den sijnodo gecomen, verclarende dat hij mischijen de voornoemde acte soude onderschrijven, bijaldien hij alsdan ghelijck een ander burger soude getrackteerdt worden; claechde oock zeer over de E. heeren magistraeten van Rotterdam, die hem in sijne [1]) stat de woninge opgeseijt hadden; zeyde bij haer wel menschelicke aengesichte gesijen maer geen menschelicke bewegingen gevonden te hebben. Is derhalven van de tegenwoordighe vergaderinge ernstich berispt ende vermaent de voornamentlicke machten niet te lasteren, maer behoorlick respect toe te draghen ende eerlick van deselvighe te spreecken, gelyck alle Christenen ende vornamentlick een kerckendienaer betaemt.

XLVII.

[HENRICUS SPUDAEUS.] — HENRICUS SPUDAEUS, predikant gheweest tot Arkel in de classe van Gorichem, out zijnde, zoo hij zeijde, ontrent tachtentich jaren, hadde vrijwillich zijn dienst geresigneert in handen van de classe van Gorichem. Is hem daerom alleen voorgedragen de acte van hare Ho. Mo., daerover hij eerst swaricheijt maeckte om deselve in de vergaderinge te teijckenen, willende liever hetselvighe doen in sGravenhaghe. Maer ten laesten anders van zin gheworden zijnde, heeft hij deselve onderschreven.

XLVIII.

[JEREMIAS TYCKMAKERS.] — JEREMIAS TYCKMAECKERS, predikant in de Nieupoort in de classe van der Goude, die zijn belofte aen Godt, in de classe van Dordrecht ghedaen (van hem te houden aen de leere, in de formulieren van eenicheijt uijt Godes h. woort tesamenghestelt), overtreden hadde ende den Remonstranten in de leere ende proceduren was toeghevallen, is voor desen door de gedeputeerden des synodi van zijnen dienst ghesuspendeert ende is hem aengeseijt geweest, dat de suspensie zoo lange zoude dueren, totdat hij mette classe ende zijn kercke was versoent, hetwelcke

---

[1]) „syne" K² en R hebben „hare," Kist heeft „hunne," Q „de."

van hem noch niet en is ghedaen. Gevraecht sijnde, off hij de Canones sijnodi nationalis gesint was te teijckenen, zeyde die zoo ample niet gelesen te hebben, maer uijt hetgene dat hij daerin gelesen hadde beswaert te zijn om deselve aen te nemen. Is alsoo van sijnen dienst affgheset. Over de teyckeninghe van de acte heeft hij tijt begeert om hem te bedencken, vragende, alzoo hij nu maer een burger was, waerom men hem meer dese acte voorleijdt als een ander gemeijn burger. Hem is geantwoort, dat hij kerckendienaer geweest was, dat hij daeromme hem soude connen tegen den inhout van de acte verlopen, twelck in de ander burgers niet en was te vresen. Den volgenden daechs voor de vergaderinghe verschijnende, heeft hij de voornoemde acte onderteyckent. Ende alsoo hij geresolveert was, zoo hij zeijde, ernstich te overwegen de Canones sijnodi nationalis ende middelertijt moste leven, heeft hij begeert, dat door intercessie des sijnodi voor hem eenich tractement zoude versocht worden, daerop de sijnodus belooft heeft te zullen letten [1]).

XLIX.

[Theodorus Herberts.] — Theodorus Herbers, predikant binnen der Goude, is voor de vergaderinghe verschenen ende heeft zijne excuse ghedaen van zijn langh uijtblijven, seggende dat zijne coomst hem eerst van den E. magistraet ter Goude was verhindert, die over zijne saecken eerst wilden spreecken met zijn Pr. Excellentie, dat hij nu quam om te hooren, wat de synodus hem soude willen voordragen. D. praeses heeft hem aengezeijt, dat hij ontboden was om van hem te verstaen, off hij de Canones sijnodi nationalis, aen hem ghesonden, gewillich was te onderschrijven ende in syne predikatien hem daerna te reguleren, waerop Theodorus gheantwoort heeft, dat den broeders wel bekent was de staet van de kercke ter Goude, maer dat hij die saecke beval den E. magistraet derselver stat; belangende zijn gevoelen, dat hij bleeff int gevoelen der Remonstranten, dat hij int sijnodo Delphensi belooft hadde hem te willen het oordeel des synodi nationaelis onderwerpen, welverstaende indien hij tselvighe den woorde Godts bevont conform te zijn, daervan hij tcontrarije hadde bevonden, ende dat hij liever affstant soude doen van alle kerckelicke diensten als hem teghen het oordeel des synodi stellen, dat hij oock verhoopt hadde, dat in de voornoemde sijnodo nationali geen condemnatie maer een accommodatie [2]) in de vyff artyckelen zoude zijn ghesancieert, maer alsoo de saecke anders uytgevallen was, dat hij nu verwachte, wat de synodus over hem zoude besluijten. De vergaderinge op alles lettende ende bijsonder daerop, dat Theodorus niet alleen voor desen verscheijden boecken tegen de leere der Gereformeerde kercken hadde uijtgegeven, maer alsnoch verclaerde ons

[1]) „daerop de — letten" ontbr. in K[2]. [2]) „maer een accomodatie" ontbr. bij Kist.

ghevoelen in de vijff gecontroverteerde artijckelen niet te connen toestaen, heeft hem volgens de sententie des synodus nationalis, gheapprobeert bij hare Ho. Mo., van zijnen dienst affgeset. Is hem daernae voorgehouden de acte van hare Ho. Mo., daerop hij antwoorde, dat hij hare E. Mo. [1]) daerin zoude contentement doen ende niet en [2]) meynde, dat wij laste hadden om hem sulckx voor te draghen. De sijnodus heeft hem haer last, die zij hadde, verthoont. Diesniettegenstaende heeft hij geweijgert tselvige te doen in dese tegenwoordige vergaderinghe, dewijle hij naer sijn seggen last ofte ten minsten verloff hadde om sulckx te weijgeren.

L.

[*Van den handel ter Gouda, ende vooreerst de conferentie van* Johan Vlack *met de synode, om aldaer de predicatie ordentlicken ende met sekerheyt te beginnen in de Groote kercke.*] — Is ter selvigher tijt voorgelesen eenen brieff van hare E. Mo., gheschreven aen den achtbaren heer mr. Adriaen Junius, commissaris van hare E. Mo., daerbij den synodo ghelast wort ordre te stellen, dat Gedeon Sonnevelt Sondaechs ter Goude predike, dat oock ordre gestelt werde op het verlaten van den tegenwoordighe kerckenraet ende die van de Gasthuijskercke van desen te doen hebben kennisse om haer op Sondach naestcomende in de Groote kercke te vinden; dat de directie van dese sake den synodo bleeff bevolen, dewelcke daerover met den heere Johan Vlack, burgemeester der stat Goude etc., zoude confereeren om des te ordentelicker in alles met seeckerheijt te handelen, waerop de sijnodus lettende metten heere Johan Vlack over dese saecke is ghetreden in communicatie. Ende heeft de heer burgemeester verclaert, als zijne E. aengezeijt was het deportement Theodori Herberts, dat de magistraet van der Goude wel verstonden, dat hare kercke tegenwoordich vaceerde, dat hij hoopte, dat degene, die na der Goude sullen van wegen desen synodo ghesonden worden, de stat souden vinden in stilte, dat die van der Goude haer van langer handt hijertoe geprepareert hadden, ende dat se wel storven, die van langer handt storven, dat men de burgerije volgende haere gewoonlicke sachticheijt soude vinden alsoo gedisponeert, dat soo men tot haer seijde: staet, dat sij souden staen, dat soo men seijde: sit, dat se zouden sitten, dat hij geraden vont, dat men aen de h. burgemeesteren van der Goude van het ghebesoigneerde ende wat vorder stont te doen, soude een vriendelicke advertissement doen, dat hij oock tot dien eijnde een missijve aen de h. magistraet schrijven wilde.

Ende alsoo op Woensdach ende Vrijdach toecomende plach in de Groote kercke ter Goude gepredickt te worden, is goetgevonden ten overstaen ende

---

[1]) „daerop hij — E. Mo." ontbr. bij Kist. [2]) „niet en" ontbr. bij Kist.

door raet[1]) van heer VLACK, dat deselve predicatien sullen opgeschort worden om niet door dese subijte veranderinghe een alteratie binnen der Goude te causeeren.

Dewijl oock nu metten eersten binnen der Goude andere kerckendienaeren sullen moeten beroepen worden, soo is de h. JOHAN VLACK van wegen dese vergaderinghe gebeden, dat de beroepinge geschieden mochte volgende de gemeene kerckeordeninghe, onlaegs geresumeert, namelick by de kerckenraet, daerover communicatie houdende met haer magistraet, waerop sijne Achtbaerheijt gheantwoort heeft, dat de magistraten van sin waren aen de kercke een voorslach te doen, off mischien ter goeder uijre deselve den kerckenraet mochte aengenaem zijn. Waermede hij, de vergaderinge bedanckende ende sijn dienst presenteerende[2]), wederom nae sGravenhage is getrocken.

Articul 51.

[*Besendinghe uyt den synodo nae der Gouda om met de E. magistraet aldaer te delibereren over de leeninghe van een kerckendienaer voor een tydt.*] — Ende alsoo men nae desen verstaen heeft, dat de kercke van Delff ende oock SONNEVELDIUS selve in[3]) de leeninghe van syn persoon tot dienst van de kercke van der Goude swaricheijt[4]) maeckte, soo is gheresolveert, dewijle dat die van der Goude alrede kennisse hebben van dese leeninghe, die by de H. Ghecommitteerde Raden met advijs van sijn Princelicke Excellentie goetghevonden was, dat D. SONNEVELDUS Sondach naestcomende ter Goude den dienst sal bewaren, ende dat twee uijt dese vergaderinghe, namelick ELIAZERUS SWALMIUS ende GIJSBERTUS VOETIUS, nae der Goude sullen reijsen om met den kerckenraet ende magistraet van der Goude voorder te delibereren van een bequaen ende haer aengenaem persoon, die voor een tijt aldaer by leeninge sal worden versocht. Ende sullen die van sGravenhaghe middelertijt in absentie SONNEVELDII de kercke van Delff, die nu verlegen is door afwesen SUALMII, assisteeren ende hant bieden.

Articul 52.

[*Rapport van haer wedervaren ter Gouda.*] — De gecommitteerde deses tegenwoordighen sijnodi, die gheweest sijn ter Goude, hebben rappoort gedaen van hare wedervaren, alsdat sij, Saterdach lestleden gecomen sijnde binnen der Goude, strackx incomen[5]) in de stat gemerckt hebben, dat de gemoederen aldaer vrij wat ontstelt waren ende dat sij niet als quade geruchten gehoort hadden, alsdat daer getumultueert ende geroepen was geweest voor de Gasthuijskercke, dat eenige de hare uijt de stat gesonden

[1]) „ende door raet" ontbr. bij Kist. [2]) „ende sijn dienst presenteerende" ontbr. in K[2] en R en bij Kist. [3]) „in" ontbr. bij Kist. [4]) „swaricheijt" ontbr. bij Kist. [5]) „incomen" de andere codd. en Kist hebben „tot haer incomen."

hadden om het aenstaende tumult te ontgaen, dat sij, met GEDEONE SONNEVELDIO vergeselschapt zijnde, versocht hadden vergaderinghe van de H. magistraet ende voor deselve verschenen sijnde, vertoonende hare credentie, versocht hadden, dat de ordre bij hare E. soude ghestelt worden, opdat alles in stilte sonder tumult soude mogen toegaen, dat de H. magistraeten op de broeders begeert hadden, dat in beijde de kercken, namentlick in de Groote kerck ende in de Gasthuijs, tegelijck soude ghepredickt worden, int Gasthuijs door BARTHOLOMEUM NICOLAI ende in de Groote kerck bij SONNEVELDUM, ende dat men twee dijaconen, sijnde borgeren ende, soo sij meijnden te behooren, geen Vlamingen, bij provisie soude lenen uijt de de Gasthuijskercke om de aelmossen te collecteren. Hetwelcke de broederen, merckende waertoe het streckt, hebben affgeslagen ende meteenen den H. aengedient, dat bij de ordre deses sijnodi de tegenwoordighe kerckenraet van de Gasthuyskercke wijert gheauthoriseert in de dienst ende de andere gedeporteert, gelyck oock van de predickstoel soude moeten affgelesen worden dit deportement van THEODORO HERBERDTS ende sijns kerckenraet, ghelijck dat in verscheijdene ander kercken gheschiet was. Dat daerop hare Eersaemheden hebben gheantwoort ende het eerste [1]) geaccordeert ende belooft ordre te stellen, versoeckende dat ten minsten voor dien dach het deportement, om alles tumult te vermijden, niet en zoude affgelesen worden ende dat dit bij de broederen voor dien Sondach gewillicht was op te schorten.

Dat sy des Sondaechs morgens met SONNEVELDIO uijt haer herberge opt derde geluijt gegaen waren na de kercke, siende langs de straet groot gewoel van menschen, ende de kercke bevonden vervult met menschen, die sij wel merckten, dat niet en quamen om Godts woort te hooren, alsoo sij door haer gebeerden ende woorden de broeders bespotteden ende een gelach maeckten ende met steenen ten deel wel versien waren, dan evenwel gegaen waren om te sitten ter behoorlicker plaetse int heck ende dat haer gevolcht waren de broeders des kerckenraet, sooveel als doen daerontrent waren, dat de psalm opgeheven [2]) sijnde een gelach ende vreeselick geroep is gehoort geworden ende onder tgebet noch veel meer geschreeus gemaeckt was ende per intervale nu ende dan vreeselick was geroepen, met stenen opt portael was gesmeten, de messen geslepen, de bancken verset, op ende nedergeworpen, ende onder de predicatie de honden by de staerten opgenomen ende onder het volck geworpen waren, ende in het singen na de predicatie ijselick tegengeschreut ende gesonghen was, oock met oneerlicke liedekens.

Dat dit alles niettegenstaende bij D. SONNEVELDUM de predicatie wt

---

[1]) „eerste" ontbr. in K. [2]) „opgeheven" Kist heeft „opgelezen" K[2] „ghesongen".

Math. 9, vs. 37 ende 38 omtrent een groote uijre voldaen ende voltrocken was, dat nae de predicatie de broeders haer ondert volck begeven hadden om alsoo te gevoechlicker uijt de kerck te raecken, maer dat nietemin desen woelenden hoop, dit vernoemen hebbende, op de broeders aengedronghen was, stotende haer op het lijff, werpende met steenen ende haer int portael geheel overloopen souden hebben, ten ware de officier, hem voegende aen de binnendeure, tvolck gestuijt hadde.

Dat sy aldus wt de kercke geraeckt sijnde, alwaer noch een steen na haer wyert geworpen, na de marckt ende voorts na haer herberge haer hadden begeven, alwaer sij den secretarius, van de H. magistraet tot de broeders gesonden sijnde, voorgedragen hadden, dat sij van sins waren volgens haren last na den middach wederom te predicken, indien de H. magistraet beter ordre wilde stellen, maer voor antwoort gecregen hadden, dat de [1]) magistraten versochten ende begeerden, dat men van de middaechsche predicatie souden supersedeeren, alsoo buyten twijffel alsdan erger soude zijn, als het voor de middach geweest was, ende sij geen ordre voor desen tijt costen ofte wisten te stellen.

Dat hierop de broeders van der Goude des Sondaechs nae de middach ten 2 uijren waren vertrocken ende des Maendaechs haer hadden geaddresseert aen mijnheer de Prince van Orangien ende de E. Mo. Gecommitteerde Raden ende denselven verhaelt, tgeene hem wedervaren was, die beloofft hadden op de saecke te sullen letten ende ordre op alles te stellen.

Dit aengehoort sijnde van den sijnodo, sijn de H. commissarissen gebeden, dat haere Achtbaerheden soude believen nae sGravenhage te schrijven om te vernemen, wanneer de ordre gestelt soude sijn, opdat men wederomme de predicatie binnen der Goude beginnen mochte, alsoock meteenen te bevorderen, dat de kercken ende classis-boucken van over de 38 jaren aen de H. commissarissen, die tegenwoordich binnen der Goude sijn, mochten overgelevert ende door deselvige den classe ende kercke van der Goude in handen gestelt worden.

Is daerna, voorgelesen synde de missiven van sijn Princelicke Exellentie ende Gecommitteerde Raden van tegen naestcomenden Sondach ordre te stellen op den dienst in de Grote kercke binnen der Goude, goetgevonden derwaerts weder te seijnden met last ende instrucktie als voordesen Gedeonem Sonnevelt, Eliaserum Swalmium ende Gijsbertum Voetium. Ende indien de kercke van Delft beswaert is Sonneveldium weder daerheenen te senden, sullen Swallmius ende Voetius voor desen Sondach den dienst binnen der Goude waernemen.

---

[1]) „indien – de" Kist heeft „tenzij de Heeren".

Articul 53.

[CORNELIUS DRONGELENSIS.] — CORNELIUS DRONGELENSIS, gewesen predicant tot Veen in de classe van Gorichum, voor desen sijnen dienst aen de classe van Gorichum geresigneert hebbende, wert gehouden voor een privé persoon. Is hem daerom voorgehouden de acte van hare Ho. Mo., die hij sonder eenich tegenspreecken geteeckent heeft, midts dat hij door deselve niet verhindert soude werden school te houden. Waerop hem geantwoort is, dat onses bedunckens de voornoemde acte hem dat niet en verboot, midts dat hij niemant het ghevoelen der Remonstranten inscherpte, twelck hij belooft heeft, daerbij doende dat hij noijt de Remonstrantsche leere toegestaen hadde. Ende alsoo men verstaet, dat hij geen sorge en draecht om syn schulden te betalen, wert de classe van Gorichum belast de penningen, die hij ontfangen sal, aen hem ende sijne crediteurs te dispenseeren.

Articul 54.

[HENRICUS TAMERUS.] — HENRICUS TAMERUS, predicant tot Doveren ende Genderen in de classe van Gorichum, out 79 jaren, was ontboden om te onderteijckenen de acte van hare Ho. Mo. Heeft sijn absentie om sijn lijffs swackheijt door JOHANNEM CLOPPENBURGUM doen excuseeren ende meteenen gesonden sijn onderteyckeninge van de voernoemde acte, die neven andere aen hare E. Mo. sal gesonden worden.

Articul 55.

[ALBERTUS HUTTENUS.] — Alsoo ALBERTUS HUTTENUS, gewesen predicant tot Buijren ende onwettelick aldaer in den dienst gecomen, in plaetse van voor dese eerwaerdige vergaderinghe te verschijnen ende aen te hooren, wat deselve uijten name van hare E. Mo. hem hadde aen te seggen, heeft gesonden een brieff, heel met galle overgoten, daerinne hij verclaert noijt eenighe gemeenschap gehadt te hebben met degene, die de opinien, in de sijnodo nationali gearresteert, houden te sijn tgevoelen van de Gereformeerde kercken, ende dat hij hem noijt mede soude begeven hebben tot den dienst van de kercken noch oock met ons ten avontmale gegaen hebben, indien het syn minste gedachte geweest was, dat dit de leere der Ghereformeerde kercke ware, dat hij alleen door onwetentheijt ende doolinge in onse kercken gheweest is ende dat hem niet vrij en staet langer te blijven in de kercke, die andere gelooffsartijculen heeft aengenomen boven degene, die duslange aengenomen sijn gheweest, dat hij oock niet can verstaen, dat hij zalich soude mogen worden, indien hij die leere, die in de Dordrechtsche Canonibus is uijtgedruckt, geloofde ende hielp voortplanten, dat hij de kercke ontseijt sijnen dienst ende gemeenschap, hem houdende alsoo onberoupelick voor eenighe van hare vergaderingen, sijnoden, classen, consistorijen, als Luijtersche, Mennoniten ofte van eenighe andere

gesintheden, soo ist dat de sijnodus, merckende dese sijne ongestuijmicheijt ende dat hij ons geheel alle broederschap ende cristelicke gemeenschap opseijt, goetvint dat hij niet alleen van sijnen dienst sal worden gedeporteert, maer dat daerenboven de kercke van Buijren aen HUTTENUM sal gebruycken de kerckelicke censuren ende nae gedane vermaninge, soo hij hartneckich blijft, volgens de ordre der kercke comen sal tot excommunicatie ende deselfde in de plaetse van sijne residentie de christelicke vergaderinge bekent maecken.

Articul 56.

[GERARDUS VELSIUS.] — GERRARDUS VELSIUS, predicant tot Rekangie in de classe van Voorn en Putten, heeft insgelijckx in plaetse van te conpareren een brieff aen den sijnodo gesonden, geschreven met groote bitterheijdt ende oneerbiedicheijt, daerin hij onder andere dinghen verhaelt, dat hij, merckende onse onchristelicke procedueren in het deporteeren soo van andere sijne medebroederen alsoock van syn eijgen persoon, geen kerckelicke gemeenschap met ons can houden, dat wij niet alleen aen de scheuringhe maer oock aen een kettersche ende grouwelicke leere ende aen tijrannije ende bittere vervolginge ons schuldich ghemaeckt hebben, dat hij hem tegenwoordich hout voor een kerckendienaer, dat ghelijck als Jannes ende Janbres Mosi tegenstonden, alsoo wij oock de waerheijt in den Remonstranten tegenstaen ende menschen zijn van verdorven sinne ende noch stedes tot allen quade geneijcht, dat hij heden ende [1]) morghen in weerwil van de voschen wandelen [2]) sal totter tijt toe, dat sijn uijre gecomen ende een eynde nemen sal. De sijnodus dit alles overwegende ende vooral daerop lettende, dat sulcke bittere scheltwoorden te kennen geven een gemoet, heel van de Gereformeerde kercke hier te lande vervreemt, heeft neffens het deportement die van de classe van Voorn ende Putten belast ende geautoriseert midts desen om GERRARDUM VELTIUM, indien hij de vermaninghen, die aen hem gedaen sullen werden, veracht ende in sulcke choleere verhart, van de gemeijnscap der kercken aff te snijden, twelck gheschieden sal in die kercke, daer hij voor desen heeft gestaen, ende daerna sal bekent gemaeckt worden ter plaetse van sijn residentie.

Articul 57.

[JOANNES GREVIUS.] — JOHANNES GREVIUS, eertijts predikant tot Heusden ende van de kerckenraet aldaer met consent van de magistraet gedeporteert, welcke deportement daerna bij den laetsten ghehouden sijnodum Delphensem es geratificeert, es ontboden om hem voor te houden de acte van hare Ho. Mo.. Verschijnende heeft hij copie van de acte geeijst ende tyt begeert van bedencken, die hem vergunt is. Heeft evenwel bij anticipatie verclaert, dat hij hem noch hielt voor een kerckendienaer, dewijl het kerckampt was

---

1) „ende" Kist heeft „noch". 2) „wandelen" Kist heeft „veranderen".

een character indelebilis, item dat een goet kerckendienaer noch door belofte noch door de drijegementen hem behoort te laten beweghen om sijn dienst te versuijmen. Des volgenden daechs wedercomende heeft hij gezeijt vooralsnoch niet gedispooneert te syn om de voornoemde acte te teyckenen, dat hij dit oock niet eer doen en zoude, voordat hij overtuijcht was, dat hij van conscientie wegen schuldich was sulckx te doen, dat hem cracht ende gewelt geschiedt was in syn deportement, dat hy ad sijnodum nationalem niet en hadde geappelleert, omdat hij uijt sommige verstaen hadde, dat de partijckuliere saecken aldaer niet en souden verhandelt worden, daer nochtans het contrarije waer is, want de saecke WELSINGII, predicant tot Hoorn, door appel ad synodum nationalem was gecomen ende van nieus op de begeerte WELSINGII geoordeelt is geworden, dat hij hem noch niet en hielt voor ontslagen van de kercke, alsoo hij degene voor de kercke hielt, die syn dienst begeerden ende tot hem wel geneghen waren. Is vermaent alsoo niet te opiniatreren, maer de reden een plaetse te geven, opdat hij hemselven in geen meerder swaricheijt en brocht.

Articul 58.

[JOANNES SCHOTENUS.] — JOHANNES SCHOTENUS, predikant tot Haserwoude in de classe van Leijden, is voor desen van de gedeputeerde des sijnodus om sijn meriten van de kerckendienst gesuspendeert, ende nu geciteert sijnde, heeft hij een missive gesonden, daerbij hij rondelijck verclaert, noch de Canones sijnodi nationalis te connen aennemen noch oock de acte van hare Ho. Mo. te onderschrijven. In de stat sijnde, geciteert om te compareeren, en is hij niet verschenen. De sijnodus verstaet, dat, alsoo dese vergaderinghe vast ten eijnde loopt, dat het onnoodich is SCHOTTENUM voornoemt wederom te ontbieden ende, dewijle hij hem rondelick genoech heeft verclaert, alsoo dat hij tegenwoordich sijnde geen naerder openinge soude connen doen, midtsdesen dadelick van sijnen dienste sal worden gedeporteert, ende dat men sijn missive aen hare E. Mo. als een notoire weygeringe van de onderteyckennige der acte sal oversenden.

Articul 59.

[SIMON HUGIUS.] — SIJMON HUIGIUS, predicant tot Oestgeest in de classe van Leijden, is verschenen ende de gedeputeerde des sijnodi hebben van hem verclaert, dat hij in den kerckendienst tot Oestgeest was ingedrongen ende oock in sijn examen onwetende van de gesonde leere ende notoirlick Pelagiaens bevonden, alsoo dat de rechtsinnige broeders des classis doen haer hebben gestelt tegen sijn beroupinghe, maer hun evenwel met de meeste stemmen der Remonstranten over den hals gedrongen was. Heeft oock de missive van Ho. H. Staten Generael van den biddach punctueelyck gesocht in sijn kercke te beantwoorden ende te wederleggen. Gevraecht zijnde, off hij de Canones sijnodi nationalis wilde onderschrijven, seijde

haestelijck deselve gelesen te hebben ende daerin bij hem aengemerckt te sijn eenige dingen, die hij niet en can onderschrijven, alsoo in deselvige het gevoelen van seer treffelicke lichten in de kercke des Heeren wedersproecken wert. De sijnodus, siende dat hij bij sijn quaet [1]) ghevoelen was blyvende, heeft hem de sententie van syn afsettinge voorgelesen ende daerna voorgedraghen de acte van hare Ho. Mo., die hij met sijne hantteeckeninge belooft heeft te gehoorsamen.

Articul 60.

[PETRUS ENGELRAVEN.] — PETRUS ENGELRAVIUS, predikant tot Boscoop in de classe van Leyden, was van de gedeputeerde des sijnodi van sijnen dienst gesuspendeert tot het eijnde synodi nationalis ende is voor desen onsuijver bevonden in de leere van de erffsonde, van de volmaeckte onderhoudinge der wet in dit leven. Heeft in desen sijnodo verclaert, dat hij niet en can menschelicke geschriften onderschrijven, insonderheijt wanneer die strijden tegen de h. schriftuere, ghelijck hij meijnt, dat de Canones synodi nationalis doen. Is van desen sijnodo van sijn dienst verlaten. Aengaende de acte van hare Ho. Mo. verclaert hij, dat hare Ho. Mo. dan eerst actie tegen hem sullen hebben, wanneer hij deselvige overtredet, ende heeft geweygert deselvige te onderschrijven.

Articul 61.

[ANDRIES FOLKERTSZ.] — ANDRIES VOLCKERTSSZ, predicant tot Benthuijsen in de classe van Leijden, meermaels geciteert sijnde, alsoo hij hem onder andere reden van weygeringhe mede excuseerde door sijn indispositie, is ten laesten [2]) door een missive der sijnodi vermaent om schriftelijck syn meninge van de onderschrijvinge van de Canones synodi nationalis ende de acte van hare Ho. Mo. te verclaren. Heeft derhalven sijn schriftelijck antwoort aen den synodo overghesonden, daerin hij onder andere dingen seijt, dat hij de Canones heijt oversien [3]) ende onnodich geacht deselve te teijckenen, dewijle hij hem alleen aen Godts heijlige woort hout verbonden te sijn ende niet aen menschelijcke schriften. Ende wat aengaet de acte van hare Ho. Mo., deselvige heeft hij gearbeijt punctuelijck te censuereren, schryft dat daerin sijn veele [4]) onnuttelicke beswachtelingen ende limitatien, ende dat het een snode waerheyt mach sijn, die niet en mach lijden, dat men haer tegenspreeckt, daer men nochtans volgens onse leere niet behoeft te vresen, dat het getal van de kinderen Godts sal vermindert worden. De gedeputeerde des sijnodi hebben mede opgelesen, wat sij den 8en Februarij deses jaers met hem hadden gehandelt ende dat haer gebleecken was, dat hij onwettelijck was beroepen ende [5]) de gemeente van Benthuijsen tegen

---

1) „quaet" ontbr. bij Kist. 2) „laesten" Kist heeft „eerste." 3) „oversien" Kist en R hebben „overwogen". 4) „veele" Kist heeft „zeer", R „heel". 5) „ende" Kist heeft „in."

haer gemoet over den hals gedronghen ende aldaer gecomen sonder attestatie van syne kerckenraet, dat hij oock de gemeente niet was voorgestelt noch in den kerckendienst aldaer bevesticht, ende dat de classe van Leijden in syn beroep niet en was gekent. Daerom de gedeputeerde geoordeelt hadden, dat hij tot Benthuijsen niet en mochte voor een kerckendienaer bekent worden, dat hij derhalven niet als minister loci maer alleen als bij leeninghe in sijn beurte nevens andere soude prediken ende hem stil draghen, den Cathechismum na ghewoonlicke ordre aldaer prediken, doch dat hij sulckx geweijgert hadde na te coomen. De sijnodus alles overwegende heeft geoordeelt, dat ANDRIES VOLKERTSSZ behoorde van synen dienst afgeset te worden, gelyck sij hem oock affsetten bij desen, ende dat dese sententie, tegen hem uijtgesproocken, hem toegesonden ende van den predickstoel sal afgelesen worden.

Artikul 62.

[ASSUERUS VAN DE POL.] — ASSUERUS VAN DER POL, predicant [1]) tot Sluijpwijck in de classe van Woerden, is voor den sijnodo verschenen. Ende hebben de gedeputeerde des synodi opgelesen tgene bij haer in de saecke ASSUERUS was gebesoingeert, als dat uijt [2]) certificatien van beeedichde [3]) persoonen was gebleecken, dat ASSUERUS voornoemt de leere ende leeraers der Gereformeerde kercke seer hadde gelastert, dat hij den 28en Octobris des voorleden jaers binnen Woerden gepredickt hadde, dat volgens het gevoelen der Contraremonstranten Godt een oorsaecke was van sonde, de mensche daertoe dreef ende nootsaeckte, dat hij oock verscheijde dingen vant onheijl, dat uijt [4]) de sijnodo nationael soude ontstaen, geseyt hadde, dat hij van haer was tot het eynde des sijnodi nationalis gesuspendeert ende, soo hij hem binnen dien tijt met sijn kercke niet versoende, soude ghehouden worden voor gedeporteert, hetwelcke alsoo het noch niet bij hem was gedaen, heeft de tegenwoordige vergaderinge hem gehouden voor gedeporteert [5]). Nochtans om een prove te nemen, off hij noch eenige meninge [6]) hadde tot de reconsiliatie, is hij gevraecht, off hij de Canones synodi nationalis soude willen onderteeckenen. Antwoorde eerst op gisteren deselvige gelesen te hebben ende daerin alrede gevonden te hebben verscheyden artijckelen, die daer streden met de waerheijt, die hij voor desen beleden hadde ende alsnoch toestont. In de acte van hare Ho Mo. maeckte hij swaricheijt om deselvige, soo als hij seyt [7]), in dese vergaderinge te onderteyckenen om verscheijden redenen, die hij bij geschrift gestelt

---

[1]) „predicant" de andere codd. hebben „gewesen predicant." [2]) „uijt" Kist heeft „uit vijf." [3]) „beeedichde" Kist heeft „beleedigde." [4]) „uijt" Kist heeft „in." [5]) „hetwelcke — gedeporteert" ontbr. in Q. [6]) „meninge" K² en Q hebben „neijginghe." [7]) „hij seyt" de andere codd. hebben „sy leijt." Evenzoo Kist.

hadde, als dat sij bevestighde het placcaet van de Ho. Mo. Staten Generael, in dewelcke de sijnodus nationalis wort geapprobeert, item dat hij van toecomende dinghen, die uijt hare natuere onbepaelt sijn, door de voornoemde acte genootsaeckt wiert ijet seeckers te beloven. Seijde ooc, dat hij vooralsnoch gesint was als predicant hem te onthouden van de vergaderinge der Remonstranten, sooals die nu aengestelt wierden met perijckel van bloetstorten, maer dat hij niet wiste, off hij soo altijt soude gesint blijven, dat hij hemselven noch hielt voor een predikant, wel niet tot Sluijpwijck maer in genere, alsoo hij in dese noch gedeputeerden des sijnodus noch nationalem sijnodum en kende. Hem is aengeseijt, dat men van alles aen haere E. Mo. getroulicken soude rappoort doen. Is daernae aen desen sijnodum van ASSUERO voornoemt gesonden een seecker brieff, die qualick heeft connen gelesen worden, daerin hij verclaert, dat hij hem niet en hout voor ghedeporteert, welcken brieff onder andere monumenten des sijnodi goetghevonden is om te bewaren.

Articul 63.

[ABRAHAMUS LA FAILLIE.] — ABRAHAMUS LA FAILLE, ghewesen [1]) predekant in de Nieuwetonghe onder de classe van Voorn ende Putten, van de gedeputeerde des sijnodi eerst van sijne dienst gesuspendeert ende daernae van de plaetse in de Nieuwetonge geheel ontset, heeft verschenen sijnde gheantwoort, dat hij de Canones sijnodi nationalis hadde gelesen, doch dat hij niet in conscientie alles conde voor waerheyt aennemen ende derhalven die niet en soude connen teijckenen ende in het leeren sich daernae reguleeren. Is daerom volgens het oordeel synodi nationalis van synen dienst gedeporteert. Gevraecht sijnde, off hij de acte van hare Ho. Mo. wilde teijckenen, heeft geantwoort, dat hij vooralsnoch deselvige niet en conde teijckenen ende dat hij sich moste bedencken ende, dewijl de missive haer refereerde aen hare E. Mo., dat hij aldaer ontboden sijnde ten principale [2]) soude antwoorden.

Articul 64.

[ARNOLDUS NEOMAGUS.] — ARNOLDUS NEOMAGUS, predicant tot Bergambacht [3]) in de classe van der Goude, was bij de gedeputeerde des sijnodi bevonden onsuijver in de leere buijten de vijff gecontroverteerde poincten, als bij exempel [4]) in de leere van de volmaeckte onderhoudinghe der geboden Godts in dit leven, item dat heijdenen door de onderhoudinghe van de wet der natueren connen zalich worden. Was oock den voornoemde ARNOLDUS voor de gedeputeerden vertichtet, alhoewel niet overtuijcht, van oneerlickheijt ende heel onrustich bevonden in sijn predicatien, in welcke hij CALVINUM menichmael nominatim doorstreeck. Om welcke ende diergelijcke

[1]) „ghewesen" ontbr. in Q. [2]) „ten principale" ontbr. in Q. [3]) „Bergambacht" Q heeft „Bergambacht ende Ammerstol." [4]) „in de leere — exempel" ontbreekt bij Kist.

manieren van doen den voornoemde ARNOLDUS bij hare Waerde van den dienst was gesuspendeert tot het eynde des sijnodi nationalis. Meermaels ontboden voor desen synodum om te teijckenen de Canones ofte de acte van hare Ho. Mo., is niet gecompareert. Doch alsoo hij in sijne missive aen den sijnodum verclaert de Canones sijnodi nationalis niet te connen aennemen ende daerenboven sijne contumatie door sijn uijtblijven ghetoont, soo ist dat de tegenwoordighe synodus ARNOLDUM voornoemt midts desen van sijnen dienst deporteert, totdat hij den kerck sal hebben satisfactie gedaen. Ende sal hem dese sentencie door de classe van der Goude aengeseijt ende in de kercke van Berghambacht publijckelick affgelesen worden. Sal oock hare E. Mo. de wete gedaen worden, dat hij bij ons niet en is verschenen om de acte van hare Ho. Mo. te teijckenen.

Articul 65.

[LUCAS MOLANUS.] — LUCAS MOLANUS, predicant tot Woubrugge in de classe van Leijden, is bevonden by de gedeputeerde des synodi noijt wettelick aldaer [1]) beroepen ende sonder consent van de kercke in den dienst ingedronghen te sijn. Is op desen sijnodum, alhoewel meermaels verschreven sijnde, niet verschenen. Wert midtsdesen van sijne gepretendeerden ende gheusurpeerden kerckendienst ontset. Ende alsoo hij de acte van hare Ho. Mo. niet en heeft geteijckent, sal sulckx hare E. Mo. uijt den name des sijnodi aengeschreven worden.

Articul 66.

[JOANNES STANGERUS.] — JOHANNES STANGERUS, gewesen predikant tot Schipluij in de classe van Delff, is onwettelick aldaer tot den kerckendienst beroupen, selfs tegen de ordeninge des jaers 1591. Hadde de kercke van Schipluij verseeckert, dat hij was vant ghevoelen der Contraremonstranten, sonder welcke verclaringe hij niet en soude bij haerluijden beroepen sijn gheweest. Heeft daernae heel anders hem verthoont ende onsuijver bewesen te syn in de leere, heeft oock in lasteren ende schelden hem seer onbehoorlick gedragen, noemende de kerckendienaren binnen Delff wolven, seggende dat de Remonstranten liever den koninck van Spangien te hulpe souden nemen als die van Amsterdam laten souvereijnen worden. Is van de gedeputeerde des sijnodi gesuspendeert van sijnen dienst tot 1en [2]) Meij deses jaers ende heeft noijt ernstelick gepoocht met de kercke te versoenen, alhoewel hem in synen suspensie was aengezeijt, dat men hem, soo hij sulckx niet en dede, soude houden voor gedeporteert. Ontboden synde van den sijnodo, is niet verschenen, hem met de siecte van sijn huijsvrouw excuseerende. Doch alsoo men verstaet, dat sulcke excuse cesseerde ende dat hij in sGravenhage gesien is, soo ist dat de sijnodus sijn uijtblijven

[1]) „aldaer" ontbr. bij Kist. [2]) „1en" Kist heeft „13de."

hout te sijn een wederspannicheyt, ende niet alleen om dit maer om sijn voorgaende comportement hem hout ende verclaert te sijn van syne kerckelijcke diensten ende bedieninge gedeporteert. Ende alsoo men verstaet, dat STANGERUS voornoemt tot Schipluij school houdet, sijn die van de classe van Delff vermaent hierop te letten ende hem uijte schole te weijren, tenzij dat hij, gelijck alle andere scoolmeesteren gehouden syn te doen, volgens het formulier [1]), daervan in synodo nationael gemaeckt, den Nederlantsche Confessie ende Cathechismum onderschrijve.

Articul 67.

[MATTHAEUS BURGIUS.] — MATTHEUS BURGIUS, geweesen predicant tot Sevenhuijsen in de classe van Schielant, is by de gedeputeerde des sijnodi uijt sijn eygen bekentenisse, schriften ende getuijgenissen bevonden ongesont in de leere ende lasterlijck in syne propoosten, noemende den Cathechismum een vleeschelicken arm, waerdoor men souckt de predicanten de tonghe uijt [2]) te halen om te sien, off daer gort [3]) op leijt. Heeft geseijt, dat de kerckendienaren van Amsterdam niet waerdich sijn christenen genaemt te worden, item dat veele, die int martelaersbouck staen, niet waerdich sijn martelaren genoemt te worden. [4]) Heeft neffens HENRICUM SLATIUM ende JACOBUM BONTEBAL [5]) gemaeckt het schandelijck ende lasterlijck schrift van de tijrannie CALVINI, twelck zij van Antwerpen als een monsterken hebben herdruckt.

Heeft oock geseyt, dat hij liever wilde syn onder tjock van Spangien als CALVINI leere aennemen, dat hij hem oock eerder tegen de Nederlantsche Belijdenisse der kercke soude gestelt hebben, indien hij se eer te recht verstaen hadde.

Op welcke saecken ende schandelicke handelinge de gedeputeerde des sijnodi MATTHEUM BURGIUM van syn kerckendienst hebben affgeset ende het h. avontmael verboden. Ende de tegenwoordige synodus, op alles lettende, als specialick mede op syn hartneckich wtblijven, verclaert dat hij niet alleen sal gehouden worden voor een gedeporteert kerckendienaer maer dat men oock, soo hij hertneckich blijft, aen hem sal oeffenen de kerckelicke censure ende comen tot de excommunicatie, twelck die doen sullen van de classe van Schielant met kennisse ende ten overstaen van de gedeputeerde des sijnodi.

Articul 68.

[HENRICUS SLATIUS.] — HENRICUS SLATIUS, eertijts predicant tot Bleyswijck in de classe van Schielant, is voor een jaer in sijnodo Delphensi van de kerckedienst om gewichtige [6]) redenen gedeporteert, is van der

---

[1]) „het formulier" Kist heeft „de Acte." [2]) „uijt" K[3], R en Kist hebben „uyt de neck." [3]) „gort" Kist heeft „goud." [4]) „item — worden" ontbr. in Q. [5]) „Bontebal" Kist heeft „Bonteval." [6]) „gewichtige" Kist heeft „hebzuchtige."

jeucht aen geweest van een seer schandelick leven ende daerenboven, als blijckt uijt sijne schriften ende propoosten, die hij gevoert heeft, het gevoelen der Socinianen genoechsaem toegedaen. Was van den synodo ontboden om te teeckenen de acte van hare Ho. Mo., doch en is niet verschenen. Ende heeft de tegenwoordighe sijnodus geoordeelt, dat van wegen syne lasterlycke leere met SLATIO sal gehandelt worden als met MATTHEO BURGIO, dewyle haer verloop verrewech swaerder is als dergener, die alleen de Canones sijnodi nationalis ende de acte van hare Ho. Mo. weijgerden te teyckenen.

Articul 69.

[THEODORUS BOMIUS.] — THEODORUS BOMIUS, gewesen predicant tot Beusechom in de classe van Buijren, heeft tegen gedaen beloften een andere leere gepredickt als die, op welcke hij totten kerckendienst was toegelaten, heeft overgeset een bouck CASTALIONIS, alhoewel hij tgevoelen, daerin begrepen, soo hij seyde, in alles niet toe en stont, heeft oock geschreven een schandelick bouck, genaemt de Postbode, daerin hij veel vrome kerckendienaers schandelick overhaelt, schrijvende dat sij ondert decksel der conscientie rechtsom slinckxom meesterlick weten te speelen. Is bij de gedeputeerde des sijnodi soodanigh bevonden, dat sij hem hebben van synen dienst afgeset. Ende alsoo men verstaet, dat hij noch tegenwoordich dienst doet in de schuere ende andere plaetse, seggende spottelick dat dit geen kerckendienst is, ende ontboden sijnde om de acte van hare H. Mo. te teyckenen, niet en is verschenen, soo is goetgevonden van alles hare E. Mo. rappoort te doen, te meer dewijle hij een is van de Rotterdamsche ligeurs.

Articul 70.

[ARNOLDUS GENIUS.] — Is oock mede goetgevonden, dat die van Schielant ARNOLDO GENIO, die voor eenigen tijt van wegen syn ouderdom van den dienst is gelicentieert, de acte van hare Ho. Mo. sullen voorleggen ende doen teijckenen, opdat syn dienst niet ergens by de quaetwillige misbruyckt werde. Ende soo hij weygert de acte te teijckenen, sal sijn naem hare E. Mo. bekent gemaeckt worden.

Articul 71.

[*Besluyt des synodi om* P. BERTIUM, VOSSIUM *ende* BARLAEUM *voor haer te ontbieden.*] — Alsoo D. PETRUS BERTIUS ende D. GERRARDUS VOSSIUS, gewesene regenten des collegii theologici, ende CASPARUS BARLEUS, onlanckx subregent desselvigen collegii, met verscheyden boucken ende procedueren de kercke des Heeren soo binnen als buijten tslants groote argenisse gegeven hebben, ende dese tegenwoordige sijnodus vergadert is om volgende de resolutie des sijnodi nationalis te letten op alle de persoonen, die ghe-

duerende dese swaricheden in leere ende schrijven ende andere [1]) proceduren haer hebben vergrepen, is goetgevonden de voornoemde persoonen voor dese vergaderinge te ontbieden om met haer te spreecken, off sij gesint souden sijn de kercke van dese dingen satisfactie te doen ende wederomme met deselvige te versoenen. Sijn derhalven de voornoemde persoonen door een uijt de classe van Dordrecht ende een uijt de classe van Delff versocht om voor den sijnodum te verschijnen. D. Petrus Bertius seyde, dat hij eerst met de heeren [2]) curatoren soude spreecken ende soo sij tegen sijn comparitie niet en hadden, gelijck hij meende neen, dat hij alsdan verschijnen soude. D. Vossius seyde verwondert te sijn, dat, daer hij geen predicant en was ende oock van sijn regentschap verlaten, evenwel voor dese vergaderinge wiert ontboden, nam in advijs, off hij comen soude, maer heeft niet sekers willen belooven. Barleus beloofde te sullen comen.

Namiddach heeft D. preses de vergaderinge aengedient, dat hij bij de heeren burgemeesteren als curatoren der academie tot Leijden ontboden was ende dat hare Achtb. hem geseijt hebben, dat D. Bertius ende D. Vossius noyt kerckendienaren waren geweest, maer dat sij Barlei saecken stelden in discretie des sijnodi, midts dat niet verder tegen hem geprocedeert wert als tegen een kerckendienaer, latende het professorschap ongeroert, ende dat hare Eersa. het werck van reformatie der universiteijt bij de handt genomen hadden, dat derhalven bij de sijnodum niet en diende gedaen te worden, hetwelcke hare E. recht mochte vercorten ofte hare actie eenichsins mochte prejudiceeren. Dat hare Eersame insgelijckx beswaert waren, tgene daerin tgeheele collegium curatorum behoorde gekent te werden (gelijck daer was het toelaten van comparitie der geciteerde op den sijnodum, leden sijnde van de academie tot Leijden), op haer alleen te nemen, dat sij oock begeerden van dese tegenwoordige vergaderinge, dat men het uijtblijven van de voornoemden persoonen niet en wilde duijden te sijn een hertneckicheijt maer een raet, den geciteerde van de heeren burgemeesteren gegeven.

Van Berleo heeft de praeses oock verhaelt, dat hij selve bij hem gheweest was ende verclaert hadde, soo men hem ontboot om de Canones sijnodi nationaelis te onderschrijven, dat hij tselvige niet en soude connen doen, ende aengaende de acte van hare Ho. Mo. dat hij daerin hare E. Mo. soude contentement geven. Soo men hem wilde aenspreecken over sijn boucken [3]), dat men hem dan aen den senatum academicum moste aenclagen, dewijle hij een professor was.

De sijnodus, alles in de vrese des Heeren overwogen hebbende, heeft goet-

---

[1]) „ende andere" Kist heeft „van deze." [2]) „heeren" Q heeft „burgmeesters als."
[3]) „over sijn boucken" ontbr. bij Kist.

gevonden twee uijt dese vergaderinge te seijnden aen de heeren burgemeesteren om hare Achtbare uijt den name deses sijnodi aen te dienen, dat bij dese tegenwoordige vergaderinge ernstich daerop sal werden gelet, dat niet het minste hier gedaen werde, als tgene geheel kerckelick is ende derhalven geensins derogeren can de authoriteyt van de curatoren ofte hare actie praejudiceren.

Is daernae ghesproocken geworden, wat vorder in dese saecke te doen stont. Ende heeft de tegenwoordighe sijnodus verstaen, dat men in vorder handelinge met de voornoemde persoonen diende te treeden, ende dat tot breeder onderrichtinghe van de heeren curateuren tot nader kennisse van de geciteerde persoonen, daer anders hare Achtb. schier [1]) ofte morghen soude mogen claghen, dat noch door classe noch [2]) door den sijnodum haer eenighe onderrichtinge gedaen was ofte clachte voorgecomen, daerop int aennemen ofte verlaten van de voornoemde persoonen tot het professoorschap diende gelet te werden. Syn ook twee genomineert, die van nieus de voornoemde persoonen souden citeren. Dees hebben des volgenden daghe rapport gedaen van hare wedervaren, alsdat D. Bertius geseijt hadde bereyt te sijn om te verschijnen, bijaldien de H. burgemeesteren sulckx toelieten, dat hij met de H. burgemeesteren van nieus wilde spreecken, dat D. Vossius verclaert hadde, soo de H. burgemeesteren hem toelieten te comen, dat hij alsdan noch eerst met D. rectore magnifico wilde spreecken.

Dat Barleus geantwoort hadde, dat hij geen kerckendienaer was, ende dat de H. burgemeester Deijman [3]) hem gheraden hadde, dat hij tegen de citatie des sijnodi hem soude daermede behelpen, dat hij een lit was van de universiteijt. Insgelyckx hebben degene, die gedeputeert waren om met den H. burgemeesteren te spreecken, gerapporteert, dat sy de H. burgemeesteren uijt den name deses sijnodi hadden aengedient, dat hare Achtb. dat soude believen te verstaen, dat dese sijnodus [4]) geensins en dachte het recht van de H. curateuren te vercorten ofte te treden in saecken, die eenich vooroordeel souden mogen geven in de handelinge van hare Achtbare, maer alleen souden verhandelen kerckelicke saecken onvermindert de authoriteijt van hare Achtb. [5]), dat daerop de H. burgemeesteren geantwoort hadden, dat sy den geciteerden niet en hadden verboden hier te verschijnen maer alleen vermaent thuijs te blijven tot naeder advijs, dat sy oock deselvighe geensins begeerden alle kerckelicke oordeel te ontrecken maer alleen [6]) wenschten, dat dese saecke van de geciteerde voor

---

[1]) „schier" Kist heeft „schier van daag." [2]) „noch" K² en R hebben „noch ghedeputeerde des synodi, noch." Zoo ook Kist. [3]) „de H. burgemeester Deijman" Kist heeft „de Heeren Burgemeesteren dus aan." [4]) „hare Achtb. — sijnodus" Kist heeft „die". [5]) „maer alleen — Achtb." ontbr. in K² en bij Kist. [6]) „alleen" K² en Kist hebben „evenwel."

desen tijt mochte berusten ende in handen gegeven worden van de gedeputeerde des sijnodi, opdat die nae tscheyden des synodi over 14 dagen dese saecke mochten by der hant nemen, ende dat sy daerop gerepliceert hadden, dat tegenwoordich de saecke diende bij der handt genomen te worden om den H. curateuren te dienen als een goet advijs in hare tegenwoordighe besoignien, ende dat hare Achtb. schier off morgen een swaren last op haer souden halen, indien sij de tegenwoordige handelinghe verhinderden, waerop hare Achtb. geseyt hadden, dat sij haer niet formeelick en wilden stellen tegens onse actie maer alleen begeerden dilaij van dese saecke, opdat se door de classen ofte de gedeputeerde des sijnodi mochte verhandelt worden. De sijnodus alles overwegende ende daerop lettende, dat bij de H. burgemeesteren haer geen expres gebodt gedaen was om niet in naerder handelinge met den sijnodo te treden, ende dat Vossius geen professor en was, dat Petri Bertii schriften ende actien alhier judiciabel waren, ende dat geen oppositie gemaeckt wiert om Barlei saecke naeder te ondersoecken ende dat de saecken heel ecclesiastijc sijn, dat se alle drie lidtmaten waren van de Gereformeerde kercke, heeft goetgevonden met de voornoemde persoonen in voorder handelinge te treeden.

Articul 72.

[Casparus Barlaeus.] — Caspar Barleus, eertyts predicant in de Nieuwetonghe, is voor de vergaderinge verschenen ende is hem aengeseijt, alsoo hij voor desen kerckendienaer gheweest was ende de saecke der Remonstranten heftich hadde gedreven ende seer spijtelick tractaten ten eijnde voornoemt int licht gegeven, daeruijt groote argenisse binnen ende buyten tlant ontstaen was, dat de sijnodus hem vraechde, off hij de Canones sijnodi nationalis hielt den woorde Godts conform te sijn, ende off hij gesint was syne begane fauten te repareeren ende de kercke satisfactie te doen. Hierop heeft hij geantwoort, dat sommige Canones goet waren ende van hem conden onderteijckent werden, maer andere niet. Aengaende sijn boucken ende ergernissen, daeruijt geresen [1]), seijde hij, dat de H. burgemeesteren, alhoewel hij maer een gesproocken hadde, soo men meent, hem geraden hadden, dat hij in die materie voor dese vergaderinge niet en soude treden, maer evenwel dit begeerde aengemerckt te worden, dat in sijn boucken op twee dingen te letten stont, eerstelick op de materie, daerna op de maniere van schrijven. Wat aenging de materie, dat die streckte tot defensie vant gevoelen der Remonstranten ende dat hij de saecke alsnoch gesint was te mainteneren, onvermindert de authorijteijt van de H. Staten. Ende belangende den stijl, dat denselven wel scherp ende satijrisch maer dat die

[1]) „daeruijt geresen" ontbr. bij Kist.

was stilus litteratorum, ende dat hij niet gesint was daervan schultbekentenisse te doen. De sijnodus, alles wel overwogen hebbende, heeft verclaert, dat Barleus onwaerdich was des kerckendienst, ende dat hem door oordeel des sijnodi soude ontseyt worden de tafel des Heeren, gelyckx oock meteenen gheschiet is, dat oock ten overstaen van de gedeputeerde des sijnodi de kercke van Leijden tegen hem soude procederen tot de excommunicatie, bij sooverre hij hem niet beter en droech, ende dat de gedeputeerde des sijnodi belast soude worden alle dese saecken den H. curateuren te remonstreren. De sententie van sijn deportement is hem daernae voorgelesen, waervan hij begeert heeft copie, die hem metten eersten ter hande sal gestelt worden. Is hem daerna voorgelesen de acte van hare Ho. Mo., die hij strackx geteijckent heeft, int uijtgaen allen ende een ijder in de vergaderinge wenschende een gemoet, dat na waerheijt ende vrede trachtede.

Articul 73.

[Petrus Bertius.] — Is daerna gecompareert D. Petrus Bertius ende is hem aengeseijt, dat, alsoo de tegenwoordighe sijnode vergadert was om volgens de resolutien des sijnodi nationalis te letten op alle de persoonen, die geduerende dese swaricheden in de leere ende schrijven ende andere proceduren haer tegen de kercke hadden vergrepen ende dat bevonden wiert, dat hij boven andere in verscheijden schriften: de Apostasia sanctorum, Hijperaspis, in Diatribe de fide justificante apologetica contra Piscatorem, Thesibus de theologia occulta et revelata ende andere, hem daerin swaerlickx verloopen hadde tegen de leere der Gereformeerde kercke tot groot schandael van veele duijsenden soo buijten als binnen tlant, dat hij oock was afgeweecken van de Confessie der Nederlantsche kercke, daer syn ampt medebracht de jeucht, hem vertrout, in deselvige leere te onderwijsen, dat daerom de sijnodus sonder int minste te willen quetsen het recht der H. curateuren, maer alleen oeffenende de christelicke tucht [1]) aen den litmaeten der kercke, goetgevonden hadde hem te ontbieden om te vernemen [2]), off hij gesint soude sijn met de kercke te versoenen ende door openbare revocatie der gemelder schriften ende behoorlicke schultbekentenisse de gemeente Christi te voldoen ende volgends als een Gereformeert christen hem te conformeren naet oordeel des nationalen sijnodi, ende dat [3]) sijne E. als een lidtmaet der Gereformeerde kercke hemselven dit oordeel niet conde onttrecken. [4]) Hierop heeft hij geantwoort, alsoo hij een suppoost was van de universiteijt tot Leijden, staende ter judicature van de H. curatoren ende burgemeesters, tegen dewelcke hij niet en wist

---

[1]) „tucht" Kist heeft „pligt." [2]) „om te vernemen" Kist heeft „en te vermanen."
[3]) „dat" Kist heeft „of." [4]) „onttrecken" Kist heeft „onderwerpen."

sich vergrepen te hebben, tot noch toe bij deselve was opgehouden om niet te verschijnen, dat deselve begeerden, dat voor dese reijse dese saecke onverhandelt bleeff. De heer commissaris GERRIT LEENDERTZ dit hoorende seyde tot D. BERTIUM, dat hij niet en was by de H. curatores opgehouden, maer dat sy hem gheseyt hadden, dat hij hem soude beraden, off hij gaen wilde, soo nijet by den sijnodum gedaen wyert tegen het recht der academie, dat hij daertegen soude mogen excipieeren. D. BERTIUS achtede, dat dit met sijne voorgaende redenen niet en street, bekende dat hij naer het uijterste recht voor dese vergaderinge judiciabel was, heeft daerom op de voorgestelde vrage begonnen te antwoorden: 1e dat hij een lidt was van die kercke, in dewelcke hij gedoopt was [1]), soosls die van Christo was ingestelt, ende niet van eenige scheurkercke, dat hij noch Arriaen [2]) noch Sociniaen noch Mahomoetist was maer een Christen. Wat de staet der kercken in desen lande aenginck, dat daerin tcaf conde de overhant nemen, dat hy geen caff voor koren wilde aennemen. Heeft ten laetsten [3]) noch bekent, dat hij een lidtmaet was van de tegenwoordige kercke tot Leyden. Als hem geseyt wiert, dat hij syne beloften, aen Godt ende de kercke gedaen van de jeucht in de christelicke religie te onderwijsen volgens de formulieren der eenicheyt, niet en hadde gehouden, heeft hij vooreerst geseijt, dat hem sulckx maer int grosse ende niet soo particulierlijck was voorgeleyt, ende heeft daerna de volgende antwoorde den scribae deses synodi gedicteert:

PETRUS BERTIUS, werdende regent in collegio, seijt, dat hij de wetten vant collegie, die hem bij de H. curatores ende burgemeesters tot Leijden syn ter hant gegeven met last om deselvige te onderhouden ende te doen onderhouden, met goede conscientie heeft gesocht selfs ende onder de jonge jeucht te hanthavenen menschelicke swackheijt wtgesondert, dewelcke hij Godt Almachtich dagelickx is afbiddende.

Seyde daerna veele dingen buyten propoost, als dat hij niet veele dertele dagen int collegie gehadt hadde, dat als andere haer vermaeckten [4]), dat hij dan [5]) studeerde, vastede ende badt, ende dat hem niet vrolicker in sijn leven gebeurt was als de ontslaginge vant regentschap. Daerna comende tot de antwoort op de vrage, off hij gebleven was bij de leere der Gereformeerde kercke, in de Confessie ende Cathechismo begrepen, ende de jeucht daerin onderricht hadde off ter contrarie daervan was afgeweecken ende de jeucht qualic hadde bericht, seyde hij bemerckt te hebben, dat in onse Confessie eenige dingen niet soo naeckt uijtgedruckt wierden, ende dat

---

[1]) „was" K[2], R en Kist hebben „was in den name des Vaders etc", Q heeft „was in de naeme des Vaders, des Soons ende des H. Geests. [2]) „Arriaen" Kist heeft „Arminiaans." [3]) „laetsten" Kist heeft „eerste." [4]) „dat als andere haer vermaeckten" ontbr. bij Kist. [5]) „dan" ontbr. bij Kist.

hij in die dingen voor sich selven decisie gemaeckt hadde, maer de jeucht vrijheijt gelaten om anders te gevoelen. Gevraecht sijnde, wat dat het voor dingen waren, die in de Confessie niet soo naeckt wijerden uijtgedruckt, seyde nu sulckx niet te weten, maer versocht te huijs te gaen om eenige papieren te halen. Quam ten laetsten [1]) tot de materie van de mogelicheijt van de afval der heijligen, daerin seijde hij, dat syne decisie accordeerde met de geheele outheyt. Op de vrage, off hij geen nader correspondentie met de Remonstranten gehouden hadde, heeft hij geantwoort, dat hij de remonstrantie hadde geteyckent, maer dat hij niet en was geweest in andere vergaderinge ende [2]) handelinge der Remonstranten. Wederom ghevraecht sijnde, off hij noch bleeff int gevoelen der vijff artyckelen van de Remonstranten, sooals sij die verclaert hadden in de conferentie van sGravenhage, seijde die aen te nemen, soo alse lagen, dat hij se misschien anders soude uijtleggen als de Remonstranten, dat veellicht geen twee van de Remonstranten de voornoemde 5 artijckelen op een manier uijtleijden.

Voorder gevraecht sijnde, off hij geene twijffelingen off nader bedenckinge over sijn leere gecregen hadde, antwoorde hij, hoe hij meerder bedacht aen d'een sijde de nature Godts, aen d'ander sijde de nature van menschen, dat hij sooveel te meer in sijn vorighe gevoelen bevesticht wiert, maer dat hij in sijn voorreden, gestelt voor sijn Hijmijnaeo Desertore ghenoechsaem verclaert hadde, dat hij beter onderrichtinge altyt wilde plaetse geven. Is hem oock aengeseijt, dat hij vorder ginck als de vijff artikelen, twelck bleeck in materie van de rechtveerdichmaeckinge, bij hem gedreven in sijn [3]) Diatribe, waerop hij seyde, dat in het uijtgeven van dat bouck [4]) ter quader trouwe was gehandelt.

Als men hem antwoorde, dat het met sijn verloff gedruckt was, bekende hij sulckx warachtich te zijn, maer seyde sulckx toegestaen te hebben, dewijle het anders evenwel sonder syn consent gedruckt soude geweest zijn, bekennende nietemin dat hij alsnoch int gevoelen stont, int voorgenoemde bouck wtgedruckt. Ten laetsten gevraecht sijnde, off hij niet soude gesint sijn sijn fouten te repareren ende de kercke satisfactie te geven, seyde dat hij eerst beter moste onderricht sijn, dat hij niet en verstont ergens in hem verlopen te hebben.

De sijnodus met groot leetwesen verstaende, dat D. Petrus Bertius blijft bij sijn voorgaende gevoelen, niet alleen in de vijf artijckelen maer oock in materien, die verder gaen, ende dat hij geen reparatie begeert te doen, siende op tgene, dat dient gedaen te worden tot stichtinge ende bevredinge der kercken, heeft verclaert, dat D. Bertio soude ontseijt werden het

---

[1]) „laetsten" Kist heeft „eerste." [2]) „vergaderinge ende" ontbr. in Q. [3]) „bij hem gedreven in sijn" R en Kist hebben „in." [4]) „van dat bouck" ontbr. bij Kist.

gebruijck vant h. avontmael, ende dat de kercke van Leijden ten overstaen van de gedeputeerde des sijnodi arbeijden sal om hem beter te onderrichten, ende soo hij deselve onderrichtinge niet aenneemt, dat alsdan de kerckelicke censure voorder ende bij trappen aen hem sullen geoeffent worden tot de excommunicatie toe, die uijtgestelt sal worden tot den naesten sijnodum particularem. Ende alsoo aen dese saecke veel gelegen is, dewijle D. Bertius in een publyck persoon, noch in den dienst van de academie tot Leijden, soo is goetgevonden de voorverhaelde saecke de H. curatores der academie te communiceeren.

De sententie is hem daernae mondelick aengeseijt, dewelcke hij gehoort hebbende, vragede off de sijnodus verder sach als op sijn persoon. Hem is gheantwoort: neen [1], dat de sijnodus haer voorder sijner niet en moeijde. Ende alsoo D. Bertius vraechde, off de meninge des synodi was alle, die de vyf artikelen der Remonstranten toestonden, vant avontmael aff te houden, is hem geantwoort, dat de sententie, tegen hem uijtgesproocken, gefondeert was op zijne proceduren ende actien als oock opijnien, gaende boven de 5 gecontroverteerde artikelen. Evenwel zeijde D. Bertius, persisterende bij sijn gevoelen, dat hij nu seggen mocht dien dach geleeft te hebben, dat ijemant afgehouden wiert van de tafel des Heeren om een gevoelen, twelcke van de geheele oude kercke, twelck nochtans onwarachtich is, voor goet bekent wiert, item dat hij niet verstaen conde, dat de macht der sleutelen haer sooveere uijtstreckte. Besloot sijn redene hiermede, dat hij tot noch toe in dese vergaderinge cortelijck ende ongeprepareert sijnde, sijne saecke verdedicht hadde, ende is alsoo uijt de vergaderinge gescheijden.

Articul 74.

[Gerardus Vossius.] — D. Gerardus Vossius, onlangs regens collegii theologici, is voor dese vergaderinge verschenen, alhoewel hij eerst veel exceptien daertegens gemaeckt hadde. Hem is aengeseyt, dat alsoo hij hem tot noch toe als een lidtmaet van de Ghereformeerde kercke gehouden hadde ende in sijne praefatie voor sijn bouck van de Historie Pelagii betuijcht hadde alle syne schriften het oordeel der Ghereformeerde kercken gewillichlijck te onderwerpen, dat de sijnodus geerne van hem soude verstaen, off hij alsnoch syne schriften hetselve oordeel ende oversulckx deser vergaderinge, die den Gereformeerde kercken in Suijdhollant repraesenteert, begeert te [2] onderwerpen. Waerop hij heeft geantwoort, dat hij den name van de Gereformeerde kercken wijder uijtstreckte als sommige ende daeronder niet alleen begreep dese kercken maer oock die van d'Augsburchsche Confessie. Ghevraecht zijnde nae sijn gevoelen van de 5 artikelen seijde, dat hij se verwierp in sulcken verstant, als hij se bij som-

---

[1] „neen" ontbr. bij Kist. [2] „begeert te" Kist heeft „bij eede wilde."

mige jonge gasten wel hadde hooren uijtleggen, dewijl sij in sulcken sin Pelegiaens waren, maer soo sij verclaert wierden, gelijck PHILIPPUS MELANTHON in syne laeste schriften gevoelt hadde, dat hy se dan niet en dorste verwerpen, alhoewel hij noch niet en seijde [1]), of hij se in sulcken sin toestont. Op de vrage, off hij sijn schriften wilde verbeteren, soo se streden met het oordeel des nationalis sijnodi, heeft hij geantwoort meer plaetse te willen geven de Schriftuere als de outheijt, soo de Canones streden met het eendrachtich gevoelen der outvaderen, dat sij hem dan souden verdacht sijn, maer dewijl hij oock het oordeel van sooveel treffelicke mannen, als in de sijnodo nationali geweest waren, veel toeschreef, dat hij derhalven Canones, aldaer gestelt, soo sij tegen syn gevoelen streden neerstich ende meermaels overwegen wilde, waertoe hij alsnoch geen tijt gehadt hadde, daerbij doende, dat hij veele dinghen geleert hadde tegen het gevoelen der Remonstranten ende dat sijn gevoelen nader quam met het gevoelen der Contraremonstranten als der Remonstranten, dat hij bekende tgelove niet te sijn een voorgaende conditie maer een vrucht uijt de verkiesinge volgende, dat de uijtvercorene niet uijt en vallen wt de genade, dat eenige verseeckert waren van hare salicheijt.

Gevraecht sijnde, wat poincten hij in de Remonstranten niet verwerpen en conde, heeft genoemt dese navolgende dingen: datter een algemeijne genade is, alhoewel niet der verkiesinge, door welckers kracht [2]) de menscen verworpen worden, item datter is een wederstandelicke genade, dat sommige oock crijgen een onwederstandelicke genade, dat eenige genade verlooren wort, dat het gelove, dat gewortelt is, niet en vergaet.

Op [3]) tgene van sijn twyffelachtige maniere van leere hem voorgehouden wiert, daerdoor hij de jongeluijden als op een glat ijs settede, alsoo dat sij claechden van hem niet te connen verstaen, wat hij van sulcke poincten gevoelde [4]), antwoorde hij alsoo, evenalsoff de questie niet en ware geweest van leerpoincten selve maer alleen van de verclaringe van eenige particuliere schriftuerplaetsen.

Gevraecht sijnde, off hij gearbeyt hadde sijn discipelen wel te onderrichten tegen tgevoelen der Remonstanten volgens sijn ampt, daertoe hij gheroepen was, seyde rondelick sich verclaert te hebben tegens eenige poincten in de leere [5]) der Remonstranten, dat hij sijne discipelen tegent pausdom gewapent hadde om haer te diverteeren van de disputen over de vijf artikelen, dat hij geen Remonstranten gemaeckt ofte uijtgebroet hadde, maer in het collegio gevonden hadde, ende dat men moste bedencken,

---

[1]) „seijde" Q heeft „wiste." [2]) „kracht" K[2], R en Kist hebben „verachtinghe." [3]) „op" Q heeft „of." [4]) „gevoelde" Q heeft „gevoelde, waerachtig was." [5]) „leere" Kist heeft „zaak."

wat de conditien van de steden voor desen geweest waren, dat nu tegenwoordich meer Contraremonstranten int collegie waren als doen hy daer eerst in quam. Alles gehoort hebbende is hem aengeseijt, dat hij de broederen niet voldaen hadde, dat hem soude believen morgen tegen negen [1]) uijren syn gevoelen [2]) in geschrift te stellen, twelck hij ten laetsten [3]) nae gedaene clachte over [4]) de cortheyt des tijts heeft aengenomen.

Des volgenden daechs verschenen sijnde heeft hij vooreerst geseijt, dat hij des vorigen daechs niet verschenen was, omdat hij daertoe gehouden was ofte genootsaeckt, maer vrijwillich, omdat hij geerne bij de broederen verschijnen wilde, anders daer niet in gehouden sijnde, ende dat hij dit seijde om de vrijheijt, die de academie meent te hebben, niet te praejudiceeren.

Hem is geantwoort, dat de sijnodus ter contrarie verclaerde, dat hij als een lidtmaet der gemeente schuldich was voor den sijnodo te verschijnen, ende dat geen academische privelegie hem oft eenich lidtmaet der kercke daervan conde excipieeren. Daernae is voorgelesen sijn verclaringe over de vijff artikelen, daerin hij de broederen wederom niet en heeft voldaen doch veel minder contentement gegeven op de plaetse, uijt sijn Hijstorie pag. 140 hem voorgelesen, daerin hij stelt, dat de gehoorsaemheijt Jesu Christi onse wort door naevolginge.

Is hem derhalven aangeseijt, dat hij den sijnodo noch mondelick noch schriftelijck contentement gegeven hadde, dat men wel merckte, dat hij in veele dinghen seer naer quam by het gevoelen der Remonstranten, dat men oock, beneffens tgeene hem aangeseyt was, noch over verscheijden andere dingen met hem hadde te spreecken, maer alsoo de sijnodus vast ten eijnde liep ende dat tot sulcke collatie meerder tijt behoefde, dat de gedeputeerde des sijnodi bij de eerste gelegentheijt naerder met hem souden spreecken. Is oock hem voorgehouden, dat hij qualick gedaen hadde, des eenen daechs communiceerende met de Contraremonstranten, des anderen daechs met de Remonstranten. Ende alsoo dese saecken sijn van grooten insichte, is goetgevonden, dat dese collatie met D. Vossius geschieden sal bij de gedeputeerde des sijnodi ende de theologisce faculteijt tot Leijden, waertoe oock Johannes Latius sal versocht werden.

Is meteenen goetgevonden, dat metten eersten de H. curatores door de gedeputeerde des sijnodi van wegen dese vergaderinge sullen versocht worden, dat hare Achtb. gelieve de dispositie van Vossii professie soolange te laten berusten, totdat hij de kercken, die over sijn schriften ongerust [5]) sijn, sal behoorlicke satisfactie gedaen hebben.

---

[1]) „negen" de andere codd. en Kist hebben „10." [2]) „gevoelen" Kist heeft „bedenkingen" R „bedencken." [3]) „laetsten" Kist heeft „eerste." [4]) „gedaene clachte over" ontbr. bij Kist. [5]) „ongerust" Kist heeft „onthutst" R „ontrust."

Articul 75.

[Petrus Cunaeus.] — Dewyle de tegenwoordige vergaderinge verstaet, dat Petrus Cuneus, professor juris ende politices, groote ergernisse gegeven heeft soo door sijn satijren als door eenige plaetsen van syn bouck de Repub. Hebraeorum ende de praefatie voor sijn Juliano, soo is goetgevonden, dat de gedeputeerden des sijnodi hem sullen vermanen om van dese dingen by de eene ofte andere gelegentheijt schriftelicke reparatie te doen, dewijl de satisfactie, die hij de kercke van Leijden hierover gedaen heeft, niet soo publijck is, dat se de ergernisse, door syne gedruckte boucken gegeven, geheel can wechnemen.

Articul 76.

[*Van de predicanten, die als ligeurs van hare Hoogh Mogh. gheboden zijn uyt dese Vereenighde Landen te vertrecken.* — Jacobus Watelier.] — Alsoo Herboldus Tombergius, Adrianus van den Borre, Samuel Landsbergius, Johannes van Galen, Wilhelmus Lomannus, Adriaen Simonisz ende Petrus Cupus, geweest synde kerckendienaren ter Goude, Leijden, Rotterdam, Schoonhoven, Noortwijck, Cherloos ende Woerden respective, niet alleen de vijff bekende art. scherpelijck ende met groote onstumicheijt hebben gedreven, maer oock sommige van de voornoemde persoonen boven de vijff art. met andere dwalinge behipt sijn geweest [1]) ende noch daerenboven door haren antisijnodum ende schadelicke ende schandelicke liguen, te Rotterdam gemaeckt, swaerlick haer tegen de republijcke ende kercke deser landen verlopen hebben, alsoo dat sy door de last van de Ho. overicheijt buijten de Vereenichde Provintien ende het souvereijne resort van dien geboden syn te vertrecken [2]), ende dat Jacobus Johannes [3]) Watelier, predicant geweest zijnde tot Cralingen, boven sijn ongesontheijt in de leere trouwlooslijc synen dienst heeft verlaten ende alsnoch voortvluchtich is, buijten twijffel door wroginge in de conscientie van tegen de republijcke hem verloopen te hebben, soo ist dat de tegenwoordige sijnodus haer midtsdesen van alle kerckelicke diensten ende bedieninge afset ende haer niet anders kent als prijve persoonen, verclarende daerenboven, dat sij tegen sodanige ter gelegender tijt kerckelijck sal procederen ende haer geheelick van de kercke sal afsnijden, tenzij dat se haer leven beteren ende de kercke Christi, die sij opt hoogste bedrouft [4]) ende geargert hebben, behoorlicke satisfactie doen.

Articul 77.

[Jason Byland.] — Alsoo Jason Bijlandt, predicant van de heere van Langeraack, ordinaris ambassadeur der Ho. Mo. Staten Generael by sijn

[1]) „behipt sijn geweest" Kist heeft „bezig zijn." [2]) „vertrecken" Q heeft „vertrecken ende dadelyc wtgevoert." [3]) „Jacobus Johannes" Kist heeft „Johannes Jacobius." [4]) „bedrouft" Kist heeft „beroerd."

Majesteijt van Vranckrijck, binnen Parijs den kerckendienst betredet ende men verstaet, dat hij by de [1]) Remonstranten in de classe van der Goude is geexamineert, oock te vreesen staet, dewijle hij dickwils int lant coomt, dat hij eenighe kerckelicke diensten onder de Remonstrantsgesinde soude mogen oeffenen, soo is goetgevonden te versoucken by de H. Staten Generael, dat met hare Ho. Mo. permissie ende bevel, aen JASON gedaen, hij van de professoren in de theologie ten overstaen van de gedeputeerde des sijnodi sal mogen werden geexamineert ende, indien hij onsuijver in de leere bevonden wort, hem van den kerckendienst te mogen deporteeren ende de acte van hare Ho. Mo. voor te leggen om die te onderteijckenen ende van alles de Gereformeerde kercke van Parijs de wete te doen, opdat hij, daer sijnde, geen kerckendienst met haer toestaen en betreede.

Volgen de resolutien over de gravamina, bij de respective classe aen desen synodum ghesonden.

Articul 78 [2]).

Op het eerste gravamen, off het niet nodich en sij in alle kercken een eenparigen voet te volgen soo over de predicanten als gemene litmaten, die geduerende dese oneenicheden gevolcht ende voorgestaen hebben het gevoelen ende de proceduijren der Remonstranten, soo sij metten kercke willen versoenen off ter contrarie hartnackichlick in hare opinien willen persisteren, hoe men met deselvige tot stichtinge ende eenicheijt der kercken sal handelen, oordeelt de sijnodus, lettende op de vrede der kercken ende behoudinge der gesonde leere in deselvige, dat een groot onderscheijt moet gemaeckt worden tusschen de hertneckige ende tusschen de geseggelicke, dat de hartneckelijcke leeraren sullen volgens het decreet des naesten sijnodi nationalis datelick van hare diensten gedeporteert ende, de trappen der vermaninghe aen haer waergenomen sijnde, geexcommuniceert worden. Belangende de andere leeraeren, die haer geseggelick ende leersaem sullen betoonen, alsoo haer verloop niet even swaer en is, wert goetgevonden, dat degene die voor desen tegen de ware leere hebben geschreven, deselvige schriftelijcken ofte mondelijck, hetsij in publijcke predicatien hetsij in particuliere tsamenspreeckinge hebben gelastert, twee jaren eerst sullen beprouft worden, eer men se wederom tot de kerckendienst opneemt, twelck geschieden sal na publijcke [3]) wederroepinge van hare voorgaende gevoelen ende satisfactie aen de kercke over haer proceduijren, opdat de kercke wederomme niet door haer werde ontrust, wanneer men se al te

---

[1]) „de"de andere codd. hebben „de zyde der." [2]) In K[2] en R komen bij dit artikel marginalia voor, die wij hier niet opgeven, omdat zij zoo uitgebreid en talrijk zijn, dat zij soms weinig van de acta zelve verschillen. [3]) „publijcke" de andere codd. hebben „ghedaene publycke", Kist heeft „gedane."

haestich wederomme aenneme. Wert oock verstaen, dat men soodanige niet anders als met weten ende goetvinden van de gedeputeerden des sijnodi tot den predickstoel sal toelaten, welverstaende dat sulckx niet stichtelick sal connen geschieden in deselvige kercke, daer sij te voren gestaen ende de gemoederen van de toehoorders door hare onsuijvere leere ontrust ende van haer vervreemt hebben.

Belangende de andere leeraren, die haer sediger gedragen ende tegen de gesonde leere niet gheschreven noch deselvige op eenigerleij manieren gelastert hebben, soodanige sullen na publijcke gedaene schultbekentenisse voor de gemeente, die sij te voren ontsticht hebben, een jaer lanck eerst beprouft sijnde, soo sij haer daerna wel gedragen hebben, op het gevoechlickste als sulckx sal connen geschieden, verplaetst ende wederom tot den kerckendienst toegelaten werden, midts conditie dat sij gelyck als de voorgaende, daervan int vorige lidt is gesproocken, de Confessie ende Catechismum alsoock de Canones des naesten sijnodi nationalis volgens het formulier, by den voornoemden sijnodum gestelt, gelyck oock andere kerckendienaren hier te lande sincere onderschrijven ende in de practijcke waernemen sullen.

Aengaende de litmaten, deselvige sijn ofte in kerckelicke bedieningen geweest ofte niet. Aengaende de eerste soorte, die ouderlinghen ofte diaconen geweest sijn van de sijde der Remonstranten ende by hare opinien persisteeren, oordeelt de sijnodus, dat de hartneckighe dadelick van haren diensten sullen afgeset worden, maer dat men geen excommunicatie aen deselvige gebruijcken sal ende een jaer lanck insien, hoe sij haer draghen, ende in de naeste sijnodo particulari beraden, wat voorder met hen sal dienen ghedaen te worden tot meeste stichtinge der kercken.

Wat aengaet degene, die met de kercke soecken te versoenen, wert goetgevonden, dat soodanighe met schultbekentenisse, voor den kerckenraet gedaen, sullen volstaen mogen. Maer bijaldien in sommige plaetsen geoordeelt wiert, dat de publycke schultbekentenisse meerder stichtinge soude inbrengen, sal tselvige aldaer mogen geschieden, doch met advijs des classis ofte haren gecommitteerde.

Belangende de gemene litmaten, die in geene kerckelicke diensten syn geweest, dewijl deselvighe sijn ofte hertneckich ofte geseggelijck, wat de eerste aengaet, deselvige sullen van de kerckenrade, onder welcke sij resorteeren, neerstelick vermaent worden tot afstant van hare gevoelen, doch sal de voordere procedure tegen haer uijtgestelt worden tot de naeste sijnodum partijcularem om daerover alsdan te disponeren naer behooren.

Maer degene, die uijt eenvoudicheijt, misverstant ofte swackheyt de leere der Gereformeerde kercken aengaende het een ofte ander artyckel der 5 verschillende poincten noch volcomentlijck niet en connen ofte begrypen

ofte toestaen ofte tgevoelen der Remonstranten in deselvige stucken volcomentlijck verwerpen, doch haerselven leersaem betoonen ende beginnen haer te laten onderrichten, blyvende bij tgene sij alreets goet hebben aengenomen ende wenschen noch vorder in de waerheyt toe te nemen, die sal men oock vorder naerstich onderwijsen ende ondertusschen tot de gemeijnschap der kercken toelaten, midts dat se sullen beloven haerselven stil te houden ende te willen arbeijden, dat se in de kennisse der waerheijt meer ende meer mogen toenemen ende meteen verclaren de leere der Gereformeerde kercke te houden voor de rechte ende volcomene leere der salicheijt ende des voornemens te zijn door de genade Godts bij deselvige te blijven.

Nopende de gemene lidtmaten, die in hare proceduijren de Remonstranten toegevallen sijn ende daerover ergernisse gegeven hebben, wiert goetgevonden, dat in saecke van minder ghewichte een amnestia ofte vergetenheyt sal gebruijckt worden. Maer in eenige uijtstekende daden, die de kercken hebben bedroeft, sal by diegene, die haer eertijts daerin vergrepen hebben ende wederom begeren met de kercke te versoenen, int partijckulier voor de kerckenraet de schultbekentenisse geschieden. Ende sal voor de bedieninge des h. avontmael [de ghemeynte] [1]) vermaent worden in generalibus terminis, sonder eenige namen wt te drucken, dat niemant hem en ergere aen die persoone, die voor desen door hare proceduijren de kercke des Heeren bedrouft hebben ende nu wederom tot het h. avontmael toegelaten worden, dewyl sij van hare faute schultbekentenisse den kerckenraet hebben gedaen, maer dat men veelmeer den Heere voor haer dancke ende haren val gebruijcke tot een geestelijcke voorsichticheijt om sich voor diergelijck verloop neerstich te wachten.

Ende alsoo geduerende dese swaricheden veele bij den Remonstranten tot lidtmaten der kercken syn opgenomen, soo eenige van deselvige berou hebbende met ons begeeren te communiceeren, sal datselvige hem niet geweygert worden, maer sullen in de visitatie van de lidtmaten [2]) der kercken bij een predicant ende ouderling mogen tot lidtmaten der Gereformeerde kercke aengenomen werden, midts dat dit niet in consequentie en werde getrocken om alle andere lidtmaten in sulcke maniere aen te nemen.

Dewyle oock de staet ende conditie van sodanighe persoonen verscheyden es, heeft de tegenwoordige vergaderinge geacht tot meeste stichtinge te dienen, dat de gequalificeerde persoonen, van de Remonstranten tot ons comende, niet formelijck noch punctelijck van nieus sullen geexamineert werden, maer dat men met haer in de visitatie over de verschillende poincten tot hare onderrichtinge ende gerustheyt des gemoets in eenige

---

[1]) Het tusschen [ ] geplaatste aangevuld uit de andere codd. [2]) „van de lidtmaten" ontbr. bij Kist.

minnelicke conferentie sal treden ende, indien bevonden wort, dat eenijge bij de Remonstranten sijn aengenomen met publijcke wederroepinge van hare voorgaende gevoelen, sullen sij om de gegeven argernisse te repareeren publijcke wederom hiervan haer schult moeten bekennen.

Diegene die bij de Remonstranten sonder belijdenisse van haer gelooff te doen, alleen om haer getal te vervollen, tot de gemeenscap des h. avontmaels toegelaten sijn, sullen van nieuws in de hooftsomme der christelicke leere, alsoff sij noijt litmaten geweest waren, ondervraecht ende onderricht [1]) worden.

Belangende diegeene, die altyt bij onsluijden zyn ghebleven ende alsnoch met ons communiceeren, evenwel niet naerlaten soo van onse leere als van de procedujre, bij ons gebruijckt, lasterlick te spreecken, deselvige sullen ernstichlick hierover wt den name des kerckenraets bestraft werden ende, indien sij in haer doen continueeren, sal men vorder beraden, wat met haer dient gedaen te werden tot meeste ruste ende [2]) stichtinge der kercken.

Articul 79.

[*Van het jus patronatus.*] — Op het tweede gravamen, spreekende de jure patronatus, of het niet dienstich en ware bij de E. Mo. H. Staten van Hollant ende Westvrieslant te remonstreeren ende versoucken, dat hetselve geheelijck uijt de kercke geweert ende gehouden mochte worden, nadien rappoort gedaen was van tgene daervan in synodo nationali was voorgevallen, is eijndelick goetgevonden, alsoo in verscheijde kercken van Suijdthollant verscheyden swaricheden, onstichtinge ende drovige beroerte der kercken daeruijt ontstaen ende apparentelijck geen minder swaricheden in toecoemende tyden daeruijt te verwachten waren, dat de beswaringe wt den name deses sijnodi aen hare Ed. Mo. soude werden geremonstreert met ootmoedighe smeeckinge daerop te letten tot ruste [ende welstand] [3]) deser kercken. Waervan breeder gesproocken is art. 5.

Articul 80.

[*Van den doop der ghedeporteerde Remonstrantsche predicanten.*] — Op het derde gravamen, wat te houden sij van den doop, welcke van Remonstrantsche predicanten na haer deportement bedient wort, wert geantwoort, dat deselve in veele omstandicheden berispelijck is ende dat men bij alle gelegentheden de toehoorders vermanen sal, dat sy hare kinderen bij de Remonstranten niet en laten doopen, opdat hierdoor geene dispuijten over de oprechticheyt desselvigen doops den conscientie verweckt worden. Ende alsoo noch geene exempelen van sulcke gedoopten den sijnodo voorgecomen

---

[1]) „ende onderricht" ontbr. in R en bij Kist. [2]) „ruste ende" ontbr. bij Kist. [3]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd.

sijn, is goetgevonden over dese vragen geen voorder decisie te maecken. Middelertydt sullen allen kerckendienaren haer onthouden van eenige bij den Remonstranten gedoopt synde wederomme te doopen, maar sullen, soo haer desen aengaende eenighe swaricheden voortcomen, deselve, met alle hare omstandicheden becleet sijnde, brengen aen den naesten sijnodum particularem om alsdan daerop te letten nae behooren.

Articul 81.

[*Van een eenparighen voet te houden in het proclameren ende confirmeren der predicanten, die te vooren ghedient hebben.*] — Op het vierde gravamen, datter een eenparige voet gehouden mochte worden in Suijdhollant om te proclameeren ende te confirmeeren soodanighe predikanten, die te vooren gedient hebben, is geresolveert, dat sulcx behoorde te gheschieden ende dat de kercken, die hiervan tot noch toe in gebreecke sijn geweest, voortaen haer na de kerckenordeninge art. 5 sullen hebben te reguleeren.

Articul 82.

[*Van de jaerlicksche visitatie der professoren theologiae ende collegii theologici.*] — Op het vyfde gravamen, off het niet goet en ware, dat de gedeputeerde van de sijnode [1]) in tegenwoordigheyt der H. curatoren jaerlickx visitatie deden tot Leyden over de professoores theologiae ende oock overt collegium theologicum, is verstaen, dat sulckx tot gerustheijt der kercke hoochnodich is, ende sijn eenige persoonen gedeputeert om ijet te bewerpen van de maniere derselver visitatie om sulckx den H. curatoren der academien te verthoonen, opdat niet en gheschiede sonder hare Achtb. kennisse ende goetvindinge. tFormulier is eenige daghen daerna desen sijnodus voorgeleesen ende bij deselvige geapprobeert, ende luijt aldus:

De gedeputeerde van beijde de sijnoden, jaerlickx visiteerende de theologische faculteijt, sullen bij provisie tot naerder last in de voorgemelde visitatie na dese instructie haer reguleeren:

Ten eersten, sij sullen in de voorgemelde visitatien de tyt ende gelegenheijt waernemen, op denwelcken sij sullen verstaen, dat de H. curatoren der academie tot Leijden sijn vergaerdert.

Ten tweeden, tot Leyden aengecomen sijnde, sullen eerst de voorsz. curatores aenspreecken ende aen hem hare last ende het eynde van hare coomste aldaer openen.

Ten derden, sij sullen met alle vlijt ende discretie vernemen, hoe de voorsz. professores ende regenten hem comporteeren in leere ende leven, ende off sij oock de gesonde leere der waerheijt den studenten inscherpen, ende off een iegelick van hen sijn dienst getrouwelijck ende met behoorlicke devoor ende neersticheyt volbrengen.

---

1) „de synode" de andere codd. hebben „van beyde de synoden."

Ten vierden, alles wel ghevonden hebbende, sullen van wegen de kercke van Suijd ende Noorthollant een ijegelick van hem voor hare getrouwicheyt ende goet devoor bedancken ende vermanen met gelycke neersticheijt daerin te willen continueeren.

Ten vijfden, indien sij by de een off de ander in de voorgemelde saecke eenich mangel ofte gebreck vonden, twelck zij verstonden van sulcke gewichte niet te wesen, dat het behoufde de curatoren aengeweesen te worden, daervan sullen sij denselven na gelegentheyt der saecken met alle behoorlicke discretien vermanen. Maer fauten van grooten gewichten sullen sij de curatores bekent maecken ende aenhouden, dat deselve met den eerste mogen gebetert worden.

Ten sesten, sij sullen vooral mede letten ende acht nemen op de studenten int collegio theologico, op hare comportementen van leven ende neersticheyt in hare studie, hare exercitien ende propositien altemets, voor sooveele doenlick is, hooren ende een yegelicke van hem een spore geven om wel te leven ende neerstich te studeren.

Ten sevenden, sullen alle jaren een ijder in syn respective sijnodo van hare wedervaren oock rappoort doen.

Articul 83.

[*Van het schrijven van een kerckelicke historie.*] — Op het seste gravamen, off het niet geraden en ware yemant te deputeeren tot het schrijven van een kerckelicke historie, beginnende van den tyt der Reformatie tot noch toe, is beslooten, dat sulckx wel te wenschen ware, maer dat dit seer opereus ende moeijelijck soude vallen, ende dat men derhalven diende te beginnen van het jaer 1600, dewyle die dinghen noch vers in de memorie hanghen, ende dat de stucken daertoe dienende beter connen ghevonden werden. Om tselvige bijeen te stellen is bij den sijnodum ernstelijck [1]) daertoe versocht D. Johannes Latius, ende syn de classen belast hare monumenten van tgene binnen dien tyt, den stant der kercken int gemeen betreffende, voorgevallen is, hem toe te senden ende daervan in geen gebreecke te blijven.

[*Van de historie van* Emanuel van Meteren.] — Door dese occasie is gesproocken geworden van de historie van Emanuel van Meteren, die seer verscheydentlijck ende in de saecke [derkercken] [2]) tegen malcander strijdich tot nadeel van de Gereformeerde leere [3]) gedruckt is. Wert goetgevonden, dat hetselve door hare Ed. Mog. gedeputeerde ad hanc sijnodum den H. Staten Generael geremonstreert worde, opdat daerin bij

---

[1]) „ernstelijck" ontbr. in de andere codd. en bij Kist. [2]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd. [3]) „leere" I, K² en R hebben „kercke."

deselvige werde versien ende dat de gedeputeerde des sijnodi aenhouden bij hare Ho. Mog., dat hetgene qualick in die historie verhaelt wort, wat verbetert moghe worden.

Articul 84.

[*Eenparicheyt in de Catechismuspredicatie.*] — Op het sevende gravamen, dat eenparicheijt gehouden werde in den aenvanck van de Catechismuspredicatie tsij int voorleesen van den text der h. Schriftuere ofte andersins, is besloten, dat men een eenparigen voet alomme in Suydhollant sal houden ende dat eerst een bequaem text der h. Schriftuijre, waerop de vrage ende antwoorde passen, sal voorgeleesen worden ende daernae eerst de vrage ende antwoorde, die verclaert sullen worden.

Articul 85.

[*Van het predicken in de gasthuysen ende armhuysen.*] — Opt achtste gravamen, luijdende aldus: Alsoo men bevint, dat in sommige gasthuisen ende armhuijsen noch gepleecht worden eenig superstitien ende affgoderije, doordien datter weijnich opsicht wort genomen, is de vrage oft niet nodich en ware, datter een generale ordre gestelt werde, dat in alle de voorsz. huijsen eenige oeffeninge van Godts woort ten minsten alle Sondaghen gedaen werde, tsij door een predicant ofte sieckenbesoecker; vint de sijnodus goet, dat het geschieden sal door een sieckenbesoecker door vermaninghe, ende dat de kerckenraden in alle steden met malcanderen spreecken sullen, hoe de abuysen, in desen voorvallende, op het gevoechlicste souden mogen verbetert ende wechgenomen worden.

Articul 86.

[*Van het trouwen ende doopen des naemiddaghs.*] — Op het negenste gravamen, van de bevestinge der houwelicken des Sondachs voor de middach ende kinderdoop, waerop de bruijlofts ende doopmalen [1]) volgende, de namiddachsche predicatien seer verhindert worden, off het niet goet en ware door ordre daerin te voorsien ende dese dingen tot de namiddachsche predicatie wt te stellen, wert goetgevonden, dat men hierin syn alderbeste doen sal, opdat alle prophanatien van de rustdach des Heeren vermiedet worden, ende sal op de beste forme om dit int werck te stellen bij de partijculiere kercken gelet worden. Doch sal ten aensien van de dorpen, daer men maer des Sondaechs voormiddach predickt, hierin met discretie gehandelt werden, opdat den doop van de kinderen, die cranck sijn, door dese constitutie niet verhindert en worde.

Articul 87.

[*Van het weeren der pauselicke exercitien.*] — Op het thienste gravamen, dat neerstich gelet werde op het weeren van alle pauselijcke oeffeninge ende incruijpen van papen ende monnicken ende andere geestelicke persoo-

---

[1]) „ende doopmalen" ontbr. in Q.

nen niet alleen in de steden maer oock in partijckuliere heerenhuijsen ten platten lande, is geresolveert, dat de gedeputeerde des sijnodi van Suydhollant met de gedeputeerde des sijnodi nationalis arbeyden sullen om dit te effectueeren ende insonderheijt te remonstreeren de abuijsen, die ter contrarie voorvallen in de baronie van Breda, binnen Culenburg, Lexmonde, Cappelle, Rhoon ende in de Veenen, om dewelcken te verbeteren het nodich sijn sal, dat aengehouden werde op de executie van de goede placaten, die voor desen tegen sulcke misbruycken sijn gheemaneert.

Articul 88.

[*Van de profanatie des sabbaths ende andere ongheregeltheden meer te weeren.*] — Opt elffste gravamen, dat de oude gravamina van de prophanatie des sabbaths soo onder als buijten de predicatie met clootschieten, balslaen, kaetsen ende danssen, op instrumenten speelen, dronckedrincken, boelhuijs houden, gerechtsaecken plegen, alsoock van de bacchusfeesten, vastenavonden, Meijdagen, kermisse [1]), gildedaghen, midsgaders alderleij superstitien over de begravinghe der dooden, eenmael ernstich bij der hant genomen ende soodanige abuijsen ende ongeregeltheden behoorlijck geremedieert mogen worden, vint de sijnodus noodich, dat op alle dese dinghen punctuelijck sal gelet worden ende dat de gedeputeerde des sijnodi op het afschaffen van dese misuijsen sullen aenhouden ende by de voorgaende abuijsen sullen voegen: visschen, paepegaeyschieten, doelschieten, teeren van de schutterije, retorijckspeelders, camerspeelders, openbare marcktdaghen, open winckelhouden, gansentrecken, konijnentrecken etc., opdat deselvighe mede mogen geweert worden.

Articul 89.

[*Van een geauthorizeerde kerckenordeninghe. — Advijsen op verscheyden casus, voorvallende in den kerckendienst.*] — Opt twaelfste gravamen, datter een geauthoriseerde kerckenordeninge moghe vercregen worden om ten minsten in de kercke van Hollant ende Westvrieslant in de regieringe der kercken een eenparige voet te houden, ende dat in de kerckenordeninge mede gelet worde opt verschijnen van de vaderen voor de predickstoel als hare kinderen gedoopt worden, alsoock op de kerckelicke cencuren tegen degene, die van de ware leere der Gereformeerde kercken afwijcken tot de Wederdoopers, Papisten ende andere seckten, off men niet eijndelijck en behoort tegen deselvighe te procedeeren tot excommunicatie, item hoe men procederen sal tegen degene, die dicmael jaren lanck absenteeren van de gemeenschap der kercke int gebruijck des h. avontmaels sonder reden te geven van hare absentie.

Het eerste acht de sijnodus hoochnodich, ende is met vreuchden ver-

---

[1]) „kermisse" ontbr. in K[3].

staen, dat de kerckenordeninge, int sijnodo nationali geresumeert ende overgelevert aen de Staten Generael, is bij de heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant, sooals hij leijt, aengenomen.

Op tweede sal men volgen tgene art. 57 van de Gereformeerde [1]) kerckenordeninghe besloten is.

Belangende het derde is goetgevonden, dat men geen generalen regel hierop maecken sal, alsoo de omstandicheden verscheijden sijn. Wort nietemin geraden gevonden, dat men sulcke sal vermanen ende soecken te onderrichten, maer niet connen affsnidinge doen, voor ende aleer de casus, met al syn omstandichheden becleet, aen de pertijckeliere sijnodum sal wesen gebracht ende daerover gehoort sal sijn het oordeel desselvigen sijnodi.

Aengaende het vijerde sal dienen daerop gelet te werden, off sulckx absenteeren geschiet uijt verachtinge van de instellinge Christi ofte uijt andere swackheden ende geestelicke aenvechtinghe, dewijl men heel anders met de swacke als met de halstarcke moet handelen.

Artycul 90.

[*Van een houwelicksche ordonnantie. — Verscheyden casus, die daerinne te insereren zijn.*] — Op het 13 en 14e gravamen, om te versoecken bij de Ed. Mog. H. Staten een goede houwelickxe ordonantie, is gerapporteert, dat in sijnodo nationali in dese saecke wat is gedaen ende aen hare Ho. Mo. geremonstreert, dat het hoochdienstich ware een goede houwelijcke ordonantie te maecken bij politijcke ende kerckelijcke persoonen. Ende sullen de gedeputeerde des sijnodi naest de ghedeputeerden des sijnodi nationaelis arbeyden, dat in de voornoemde houwelickxe ordonantie over de tijt ende plaetse van aenteeckeninge van de houwelicsche geboden ende de formulieren van ondertrouwen, op de echtmijdinge der Wederdoperen, op het trouwen bij de papen ende het wechloopen der jongeluijden met malcanderen om alsoo de ouders het consent aff te persen, ijetwas beraemt ende besloten wort. Middelertijt sullen de lidtmaten der kercken, die de ouders consent afpersen, vermaent ende na bevint van saecken kerckelijck gecensureert worden.

Articul 91.

[*Van een schoolordeninghe.*] — Op de 15en gravamen, luijdende aldus: datter een goede schoolordeninge gemaeckt ende bij publijcke authoriteijt bevesticht worde om alle ongeregelde schoolmeesters te weeren ende off de [predicanten ende] [2]) kerckenraden int aennemen der schoolmeesteren niet mede en behooren te stemmen, dat oock deselvige schoolmeesters van nootwendich onderhout versien worden om alleen van denselven dienst te mogen leven, ende dat de schoolmeesters, voorsangers ende sieckentroos-

---

[1]) „Gereformeerde" de andere codd. hebben „geresumeerde." [2]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de andere codd..

ters de Cathechismum, Confessie ende Canones sijnodi nationalis onderteijckenen, is verclaert, dat op de eerste leden gravaminis yet is gedisponeert in synodo nationali, te weten dat versocht soude worden een generale welgestelde schoolordeninghe, ende dat tot dien eijnde hare Ho. Mo. eenige geleerde persoonen de last soude believen te geven om deselvige wel te stellen.

Op het laetste, te weten van de teeckeninge van de Confessie, Cathechismum ende Canones bij de rectoren ende schoolmeesteren, wert goetgevonden, dat sij volgens het formulier, daervan gemaeckt ende hierachter gestelt, deselvige schriften behooren te teijckenen, dewijle sy van meerder verstant ende kennisse behooren te sijn als de ghemeene lidtmaten ende dat sy, onsuijver in de leere synde, de jonge [1]) jeucht lichtelijck connen infecteeren. Ende alsoo in veele plaetsen de schoolmeesteren seer [2]) sober tractement hebben, sullen de gedeputeerde des sijnodi bij hare Ho. [3]) Mo. aenhouden, dat de magistraten van de dorpen de schoolmeesteren van noodich onderhout te besorghen belast wiert, alsoo bij gebreck van dien geen bequame persoonen connen gevonden werden [4]) tot de dienst der schoolen insonderheijt ten platten lande, alwaer de schoolen genoegsaem verlooren gaen, omdat de schoolmeesters niet sooveel tractement en hebben, dat sij bij deselvige alleen, sonder eenighe diensten daerneffens te doen, eerlick connen leven.

Articul 92.

[*Van sectorische byscholen ende der Remonstrantsche predicanten.*] — Op het 16[en] gravamen, dat tot weringe van alle sectarische bijschoolen ende der [5]) Remonstrantscher predicanten ordre gestelt worde, dat se sullen subjeckt wesen deselvige geauthoriseerde schoolordinge, ende middel beraemt werde, hoe men ondertussen met soodanighe sal handelen, eer de voorsz. schoolordeninge int licht coemt, acht de sijnodus, dat een welgestelde schoolordeninge vercregen sijnde, het eerste lit deses gravaminis sal ophouden. Aengaende het tweede lit wert goetgevonden, dat men aen de magistraten sal aenhouden, dat na de resolutie des sijnodi nationalis soodanighe van hare diensten sullen werden ontslaghen.

Articul 93.

[*Van particuliere kerckenordeninghen.*] — Opt 17[en] gravamen, off de kercken, die tot noch toe particuliere kerckenordeninge hebben gehadt, geconsenteert ende onderteeckent bij magistraet ende kercken, deselve heel sullen moeten nalaten ende haer behouden alleen aen de ordre, in sijnodo nationali ghestelt, dan off sij de voorgaende particuliere ordre, daer se

1) „jonge" de andere codd. hebben „bloeyende". 2) „seer" ontbr. in I, K² en R. 3) „Ho." de andere codd. hebben „Ed." 4) „alsoo bij — werden" ontbr. in K². 5) „ende der" Kist heeft „onder".

spreecken van saecken in de generale ordre niet begrepen, sullen mogen behouden in substantie, de generale niet contrarieerende, wert goetgevonden, dat men precijs sal blijven bij de ordre des nationalis sijnodi in de substantieele saecken, maer dat in eenige omstandicheden, die niet en strijden tegen de generale kerckenordeninghe maer alleen specificeeren eenige dingen, die in de generale ordre niet en sijn uijtgedruckt, bij exempel wanneer ende hoe menichmael binnen tjaer het avontmael des Heeren sal gehouden werden, elcke kercke hare vryheijt sal onverhindert blyven.

Articul 94.

[*Van de armversorghers ende diaconen int ontfanghen ende administreren van hare penninghen.*] — Opt 18en gravamen, alsoo in sommighe kercken de armvoechden, anders genoemt de Heylige Geestmeesters, de aelmissen in de kercke, door den diaconen versamelt, halff wilden deelen, ende in sommige kercken den diaconen geen administratie van penningen wordt toegelaten, off daerin niet behoort versien te werden, is goetgevonden, dat in dese bij de voorsz. armbesorgers, die men ongerijmt noemt Heijlige Geestmeesters, niet gedaen worde, daerdoor het recht van de diaconen int minste soude connen vercort worden. Ende om alle inconvenienten desen aengaende sooveel te bequamer te verbeteren [1]) is goetgevonden, dat de particuliere classen alle abuijsen, die sij aengemerckt hebben, schriftelick aen de gedeputeerde des sijnodi sullen oversenden, opdat door deselvige ordonantie op de verbeteringe van dese gebreecken bij hare Ed. Mog. ofte hare gedeputeerde versocht ende vercregen soude mogen werden.

Articul 95.

[*Van de rekeninghe der armenbesorghers ende hare qualiteijt.*] — Opte 19en gravamen, dat oock ordre moge gestelt worden op de reeckeninge van de armbesorgers ten platten lande, dat deselvige jaerlicx geschiede ter behoorlijcker plaetse in de tegenwoordicheijt des kerckenraets ofte ten minsten des predicants, ende off soodanige armbesorgers niet en behooren professie te doen van de Gereformeerde religie, vint de synodus goet, dat alle leeden deses gravaminis geobserveert werden, ende ordoneert midtsdesen hare gedeputeerde, dat sij gelijckerwijs als int voorgaende gravamen bij hare Ed. Mog. ofte hare Gecommitteerde Raden sullen aenhouden, dat deselvige gelieve door goede ordonnantie in dese swaricheeden alsoo te versien, ghelijck hare Ed. Mog. tot meeste versekeringhe der armen sullen vinden te behooren.

Articul 96.

[*Van de qualiteyt der officiers in de steden ende dorpen.*] — Opt 20en gravamen, oft niet nodich is te versoecken van de Ed. Ho. Mo. Staten,

---

1) „verbeteren" K² heeft „verhoeden."

datter alomme, soowel ten platten lande als in de steden, soodanighen officiers mogen gestelt worden, die de Gereformeerde religie toegedaen off immers deselvige niet partijdich en sijn, ten eijnde de goede ordonnantien van de Ed. Mog. te beter moghen gehanthaeft ende int werck gestelt worden, oordeelt de sijnodus dienstich te sijn, alsoo de kercke dickwils groote schade door de qualijck tot de kercken geaffectioneerde officieren ende oock secretarissen lijt, dat de gedeputeerde des sijnodi hare Ed. Mog. sullen remonstreeren, hoeveel de kercke aen dese saecke is geleghen. Ende sullen de classen midtsdesen vermaent sijn metten eersten bij malcanderen te coomen om particulierlijck hare swaricheden, die sij in desen hebben, schriftelijck aen de gedeputeerde des sijnodi over te senden, opdat hare Ed. Mog. door deselvige des te beter van alles werden onderricht ende alsoo bewogen om alle inconvenienten, die uijt sulcke officieren ende secretarissen ontstaen, door hare goede ordonantien te remedieeren. Ende alsoo in de baronie van Breda ende in de classe van Bueren ende in eenige plaetsen, daer particuliere heeren sijn, oock soodanighe reformatie dient te gheschieden, sullen de gedeputeerde des sijnodi met sijne Princ. Exellentie ende de particuliere heeren van dese saecke spreecken, opdat de kercken [1]) van de voornoemde classes meteenen mogen geholpen werden.

Articul 97.

[*Van de vermeerderinghe van de tractamenten der predicanten ende harer weduwen ende derghener, die geen dienst meer connen doen.*] — Opte 21^{en} gravamen, dat de tractementen van de predicanten bijsonder ten platten lande midtsgaders de alimentatien der kerckendienaren, die geen dienst meer connen doen tsij door ouderdom, sieckten ofte andersins, dat oock de tractamenten der predicantsweduwen verbetert mogen werden, ende dat specialijck gelet werde opt onderhout van de predicanten, die boven andere met veele kinderen sijn gesegent, is beslooten, dat de gedeputeerde des sijnodi metten eersten haer devoor sullen doen om dit alles hare Ed. Mog. te remonstreeren ende arbeijden om te vercrijgen voor de kerckendienaren, die geen dienst door ouderdom meer connen doen, dat sij voor den corten tyt hares levens hare volle tractament, gelijck in Zeelant geschiet, souden mogen houden, dewijl sij in haren hogen ouderdom hetselvige dicwils opt hoochste van doen hebben. Sal oock bij deselvige gelet worden op de weduwen der predicanten, die met veele kinderen beswaert sijn, op de verbeteringe vant tractement in de cleijne steden. tSelvige sal oock aen de Ho. Mo. Staten Generael ende sijne Princ. Exellentie ende andere particuliere heeren geremonstreert worden ten aensien van de baronie van

---

[1]) „kercken" de andere codd. hebben „broeders ende kercken."

Breda ende graefscap [1]) van Bueren, dewijl in deselvige classen hierin noch geen seeckere voet is genomen, maer alles alleen geschiet bij provisie.

Articul 98.

[*Van de restitutie der classicale oncosten.*] — Opte 22en gravamen, dat den predicanten gerestitueert werden hare classicale reyse ende teercosten, die sij van wegen hare reijse [2]) doen, midtsgaders oock dat uijt der kercken middelen gevonden werden de oncosten van broot ende wijn tot de bedieninge des h. avontmaels, vint de sijnodus in alle manieren billick, dat sulckx geschiet. Ende sullen om dit te vercrijgen hare Ed. Mog. door de gedeputeerde des sijnodi versocht worden, dat hare Ed. Mog. gelieve den magistraet van de respectijve plaetsen te bevelen, dat sij uijt de middelen, daeruijt sulcx best sal connen vallen, de verschoten reijscosten den kerckendienaren restitueeren ende oock daeruijt vinden de oncosten, die in de bedieninge des h. avontmaels gedaen worden.

Articul 99.

[*Van de restitutie der oncosten, ghedaen bij de dolerende kercken.*] — Opt 23en gravamen, dat bij de Ed. Mog. heeren Staten aengehouden wert, dat de oncosten, die de doleerende kercken gedaen hebben in haren noot ende tot laste opgenomen sijn off bij particulier verschooten, gerestitueert werden aen deselven, is geresolveert, dat met den eersten partenente reeckeninge sal gestelt worden, wat quade schulden daer sijn ende wat best is geresolveert [3]), tot welcken eynde de classes de reeckeningen eerst sullen visiteren ende approberen. Ende om dese penningen bequaemelijck te vinden is geresolveert, bij hare Ed. Mo. te versoecken, dat met hare Ed. Mog. consent ofte ten minsten oochluijckinge voor soodanighe belaste kercken in de prinsipaelste steden van Hollant ende Westvrieslant gedaen werde een particuliere collecte, ende dat bij de liefhebbers alleen, niet over het geheele corpus der steden. Sal oock dien van de classe van der Goude, alwaer groote oncosten sijn gedaen in de besorginge der vacerende kercken, voorschryvene gegeven worden aen hare Ed. Mog., dat tot verval van de gedane oncosten de classe van der Goude, gelijck in andere plaetsen geschiet, soude mogen trecken de gagien van de gedeporteerde kerckendienaren, die geen gagie en trecken, ingaende van de tijt, dat sij gedeporteert sijn, tot den tijt toe dat de kercken wederomme van ordinaris kerckendienaren sullen wesen versien.

Articul 100.

[*Van de wooninghe der gedeporteerde predicanten.*] — Opt 24en gravamen, off de gedeporteerde predicanten in hare plaetsen, daer sij ghestaen hebben,

---

[1]) „graefscap" I, K[2] en R hebben „classis." [2]) „reijse" de andere codd. hebben „kercken." [3]) „geresolveert" I, K[2] en Q hebben „gefondeert."

sullen blijven woonen, wert goetgevonden, aen hare Ho.[1]) Mo. door de gedeputeerde des sijnodi te remonstreren, dat sulckx geheel ondienstich syn zal ende verhinderen den aenwas der Gereformeerde kercken, insonderheijt ten aensien van de gedeporteerde predicanten, die weygerich vallen te kercken te comen ende te communiceren ofte andersins haer partijdich aenstellen.

Articul 101.

[*Van een formulier van cort ondersoeck voor dieghene, die haer ten avondtmale willen begheven.*] — Opt 25[en] gravamen, dat een seecker formulier van cort ondersoeck dergener, die ten avontmale willen gaen, in gheheel Suijdhollant moghe gebruijckt worden, tsij dat van Middelburch ofte eenich ander, is geresolveert, dat D. preses den gedeputeerden des sijnodi sal bestellen tselvige formulier, dat in sijnodo nationali was ontworpen, ende sal tselve door de gedeputeerde aen de classen op haren costen gesonden worden om tegen den naesten sijnodum daerop te letten, off tselvige diende in alle kercken van Suijdhollant gebruyckt worden.[2])

Articul 102.

Het 26[e] gravamen is affgedaen bij occasie, artyckel 4.[3])

Articul 103.

[*Van de Confessie der Wederdooperen, ghestelt voor haer Martelaerboeck, 1618.*] — Opt 27[en] gravamen, te letten op de Confessie der Wederdooperen, gestelt in den jare 1618 voor haer Martelaersbouck, om te vernemen, off sij dese Confessie altemael stant doen, alhoewel de sijnodus niet en siet, waertoe sulckx sal strecken ende hoe het sal connen vernomen werden, heeft nochtans, om de begeerte eenichsins te voldoen, goetgevonden te versoecken aen de gedeputeerden des sijnodi van Noorthollant, alsoo dat Martelaersbouck daer gedruckt is, dat hare Waerde hiernae believe te vernemen. Sullen niettemin de broeders in alle classen sien, off sij by de een ofte d'ander gelegentheyt haer op dese saecken souden connen informeeren.

Artijckel 104.

[*Van kerckmeesters, die vyanden der waerheyt sijn.*] — Opt 28[en] gravamen, off soodanighe kerckmeesters mogen sijn, die, vijanden van de waerheijt sijnde, den kercken weijgeren een kerckenbijbel ende tgene tot de bedieninghe des h. avontmael van node is te leveren, de sijnodus acht sulcke onbehoorlijck. Sal daeromme dit abuijs door de gedeputeerden des sijnodi aen hare Ed. Mog. geremonstreert worden, opdat door hare Ed. Mog. bevel sulcke kerckmeesters gestelt wierden, die de Gereformeerde kercke niet partijdich maer goetgunstich sijn.

---

[1]) „Ho." de andere codd. hebben „Ed." [2]) „off tselvige — worden" ontbr. in K[2].
[3]) „4" I, K[2] en R hebben „V."

Volgen nu de particularia, desen sijnodo voorgecomen.

Articul 105.

[*Van de kercke van Jaersvelt onder een classe te brenghen.*] — Also de kercke van Jaersvelt tegenwoordich onder geen classe resorteert, daerwt veele inconvenienten ontstaen, soo is goetgevonden, dat de gedeputeerde des sijnodi metten heere van Jaersvelt sullen treden in communicatie, off dese plaetse met syn believen onder de classe van Buijren soude mogen gerepartieert worden, daeronder men verstaet dat sij voor desen geresorteert heeft, ende sullen middelertijt die van de classe van Bueren tot haren laste nemen de voornoemde kercke te bedienen.

Articul 106.

[*Den Lutherschen predicant binnen Bodegraven te weeren.*] — Die van de classe van Woerden hebben den sijnodo aengedient, dat binnen Bodegraven een Luijtersche predicant woont ende syn exercitie heeft, twelck nergens in eenige andere dorpen toegelaten wort. Is goetgevonden, dat de gedeputeerde des sijnodus bij hare Ed. Mog. ofte Gecommitteerde Raden sullen arbeyden, dat de Luijtersche predicant geboden werde vandaer te vertrecken ofte ten minsten aldaer geen dienst te doen.

Art. 107.

[*De lyckpredicatien binnen Bodegraven af te schaffen.*] — Is bij Isaaco Wassenburgio gevraecht, hoe hij het maecken sal met de lijckpredicatien, die hij genootsaeckt wert te doen, omdat de Luijtersche hem alsoo voorgaen. Wert geantwoort, dat volgens de kerckenordeninge Isaacus voornoemt met alle gevoechlijcke middelen sal soucken deselve af te schaffen.

Art. 108.

[*Die van Bueren ende Breda versoecken om elck voor een geheel classe erkent te worden.*] — Die van de classe van Bueren ende van Breda hebben versocht elckx voor een geheel classe erkent te worden. Is goetgevonden, dat hierop in den naesten synodo sal gelet werden, wanneer de gedeputeerde des sijnodi haer rappoort sullen doen, tgene sij besoigneert hebben in de repartitie van de classe, daervan te vooren art. 2 is geresolveert.

Art. 109.

[*Vraghe des classis van Dordrecht.*] — Die van de classe van Dordrecht hebben verhaelt, dat de classe sijnodael uijtgelaten hadde een seker gravamen, daerin gevraecht wiert, of in de kercke, daer swaricheijt alrede was ofte te vresen stont, sulcke predicanten mochten beroupen werden, die te voren gehelt hadden na de zijde der Remonstranten ende de gepretendeerde resolutie der heeren Staten ofte oock het chartabel Lantsbergiorum onderteeckent hadden. Die van de classe van Delft hebben hierop geantwoort, dat dit gravamen daerom bij haer wtgelaten was, omdat de antwoort op dit gravamen soude connen genomen worden uijt de resolutie deses sijnodi

op het eerste gravamen. Ten principale is voor dese saecke besloten, dat sonder naerder de omstandicheden te weten niet en can eenige resolutie op dese vrage genomen worden, maer sijn de kercken vermaent voorsichtelijck hierin te handelen ende wel te letten op tgene in desen dient gedaen te worden tot meeste stichtinge der kercken volgens de resolutien deses sijnodi opt eerste gravamen.

Art. 110.

[*Van de proponenten, by de Remonstr. geexamineert.*] — Is mede gevraecht, wat te houden sij van de examinibus der proponenten, by de Remonstranten gedaen. Is goetghevonden by den sijnodo, dat soodanige proponenten vant proponeeren sullen onthouden, [1]) totdat sy van nieus sullen geexamineert sijn ende toegelaten, ende dat men de namen van sodanige proponenten, die ongesont bevonden worden in de leere, hare Ed. Mog. sal te kennen geven, opdat hem verboden werde van hoger hant in dese lande niet meer te predicken.

Art. 111.

[*Van een Remonstrantschen sieckenbesoecker, preparatorie geexamineert.*] — De classe van Leyden heeft den sijnodo voorgestelt, dat de sieckenbesoucker tot Leijden [2]) Walick Maertensz bij die vant gevoelen der Remonstranten in de classe van der Goude was praeparatorie geexamineert ende op dit examen binnen Noortwijck hadde gepredickt ende gedoopt, daerhenen van Loomanno gesonden sijnde, ende dat hij bij de classe van Leijden van sijn propositien was gesuspendeert. De sijnodus verstaet, dat tgeen Walick Maertensz gedaen heeft, onwettelijck van hem gedaen is ende heeft hem van sijn gepretendeerden dienst afgeset ende gesuspendeert vant gebruijck des h. avontmaels. Sullen oock de heeren magistraten van Leijden versocht worden hem van sijnen sieckenbesoeckerampt aff te stellen, ende is vermaent hem leersaem te dragen.

Art. 112.

[*Van een schoolmeester, beroepen tot Boscoop.*] — Hebben oock die van Leijden den sijnodo verhaelt, dat die van Boschkoop gesint waren te beroupen tot den kerckendienst mr. Cornelis Mathijsz, schoolmeester geweest sijnde tot Haserwoude, ende dat sij, lettende op de resolutie des sijnodi nationalis van geen schoolmeesters ende hantwerckxlieden ende andere, die niet gestudeert en hebben, tot het predickampt toe te laten sonder advijs des sijnodi provincialis, die van Boschkoop de resolutie des voornoemden sinodi hadden laten weten ende vermaent hierop te verwachten het oordeel des sijnodi. Heeft D. preses wytlopende gededuceert, hoe nodich het sij,

1) „sullen onthouden" de andere codd. hebben „stracx (Kist: thans) sullen ophouden."
2) „tot Leijden" ontbr. bij Kist.

dat ontrent de stat Leijden, daer de academie is, geen persoonen, die niet gestudeert hebben, tot den dienst der kercken werden toegelaten, omdat de studenten seer gediscoragieert worden, wanneer sulcke persoonen haer worden gepreferееrt. De sijnodus daerop lettende, dat de voornoemde persoone soodanige qualiteijten heeft, als het decretum sijnodi nationalis vereijst, siende oock mede daerop, dat hij bij die van Leijden tot den kerckendienst is opgequeeckt, ja gaende gemaeckt om hem int proponeeren te oeffenen ende alrede praeparatorie geexamineert, goede diensten den kercken in de meeste swaricheden ende hitte [1]) gedaen heeft, dat oock de hooge noot der kercken vereijst, dat nu geene persoonen, die bequame gaven hebben, van den dienst affgehouden werden, verstaet dat die van Boschkoop met het beroup sal mogen voortgaen. Middelertijt sijn alle classen vermaent ende vooral die van de classe van Leijden, dat sij caeteris paribus [2]) de studenten voor andere sullen praefereren ende toesien, dat sij niet lichtelijck iemant toestaen hem int proponeeren te oeffenen, tensij vooreerst op de nodige qualiteijten van soodanigen in den sijnodo particulari ware gelet.

Art. 113.

[*Niemandt toe te laten om te predicken, die niet preparatorie is geexamineert.*] — Is gevraecht, of een schoolmeester, die hem eenige reijsen int proponeeren geoeffent heeft, voortaen tselfde soude mogen doen. Is geantwoort, dat de classe, die dit voorstelt, haer sal hebben te reguleeren naer tgene van dese materie in sijnodo nationali is besloten. Ende alsoo bij dese occasie gesproocken is van eenige, die hier en daer gaen prediken sonder preparatorie geexamineert te sijn, soo syn de broederen vermaent in memorie te houden ende te practiseeren, wat voor desen tegen sulcke maniere van doen is besloten.

Art. 114.

[*Casus van een, die versoeckt ten avondtmael te gaen, wiens kinderen onghedoopt sijn.*] — Een seecker kercke heeft gevraecht, hoe sij haer sal dragen met een persoon, die versoeckt ten h. avontmael toegelaten te worden, wiens kinderen, doordien sijn vrouwe Wederdoops gesint is, noch ongedoopt sijn om onruste in de familie te vermijden. Wert geantwoort, dat men neerstich vernemen sal, off de schult oock niet bij de man is, ende of hij sijn beste gedaen heeft de kinderen te laten doopen. Soo jae, sal hij onder belofte van de kinderen bij gelegentheijt te willen laten doopen tot het h. avontmael toegelaten worden. Ende soo men bemerckt, dat eenige onder de litmaten hierover onrustich sijn, sal men deselvige onderrichten ende doen verstaen, op wat conditie sulck een persoon tot de gemeenschap der kercke is opgenomen.

---

[1]) „hitte" Q heeft „hittige bangigheden." [2]) „paribus" Q heeft „postpositis.

Art. 115.

[*Van gravamina, daerover in de kerckenordeninghe decisie ghevallen is.*] — Dewijle dickwils onder de gravamina sulcke dingen gestelt worden, daerover in de kerckenordeninghe decisie gevallen es, wort goetgevonden, om dat te verhoeden, dat voortaen int uijtschrijven van sulcke gravamina uijtgedruckt sal worden de artyckel van onse kerckenordeninge, waerop het gravamen siet ende die men versoeckt naerder verclaert te worden.

Art. 116.

[*Twee synodale schryfboecken.*] — Sijn oock den sijnodo van D. preside [1]) geexibeert twee groote schrijfboucken, in welcke eene de acte sijnodorum provincialium van het jaer 1600 af ten deele geschreven sijn, ten deele noch voorder sullen geschreven worden, int ander de rappoorten van de gedeputeerde des sijnodi opgeteijckent sijn ende nog voorder opgeteijckent sullen worden. Is goetgevonden, dat de oncosten, die daerin gedaen sijn, by den sijnodum sullen gedragen worden, ende dat altijt de classe sijnodael die boucken sal hebben in hare bewaringe ende seeckerlijck aen den naesten sijnodum door hare gedeputeerde sal bestellen om aldaer in voorvallende saecken ingesien ende gebruijckt te worden.

Art. 117.

[*Nota.*] — Alsoo in de acte van de voorgaende synodo particulaer niet uijtgedruckt is, dat de Remonstrantsche predicanten, die doen in sijnodo tegenwoordich waren, bekent hadden niemant onder de onse te kennen, die gevoelt ofte geleert hadde, dat Godt niemant beslooten heeft te verdoemen sonder aensien van sonden, ende dat Godt de kinderen van de borsten haerder moederen wechwerpt in de helle, ende dat hieraen tot montstoppinge van de lasteraers veel is gelegen, soo is goetgevonden tselvige alhier te stellen pro memorie.

Art. 118.

[*De Remonstrantsche kerckenraden te casseren ende nieuwe te stellen.*] — Is goetgevonden een formulier te maecken van affsettinge der Remonstrantsgesinde kerckenraden ende hetselvige in de kercke, daer soodanige sijn, aff te leesen, alsoo het gantsch niet en dient tot ruste der kercken ende landen, dat nu nae het gestreecken oordeel over de vijff artijckelen door den sijnodum nationalem twee contrarie kerckenraden in een plaetse onder de Gereformeerde kercken souden ghetolereert worden. Ende dewijl in sommige plaetsen noch geen Ghereformeerde kerckenraden sijn, doordien de Remonstranten noch sijn in volle possessie der kercken, is goetgevonden, dat de

[1]) „van D. preside" ontbr. in I, K^2 en R.

classen metten aldereersten deselve[1]) casseren sullen. De acte hiervan is in appendice geannexeert.

Art. 119.

[*Resolutie syn. nat. van dat alle predicanten, rectoren ende schoolmeesters moeten onderteyckenen de Confessie ende Catechismum.*] — Is mede goetgevonden den classen bekent te maecken de resolutien des nationalis sijnodi van de onderteijckeninge van de Nederlantsche Confessie ende christelicke Cathechismum, die bij de rectoren [2]) ende schoolmeesters voortaen sal moeten gedaen worden, ende dat daeromme deselve resolutien des nationalis sijnodi achter dese acte sullen gestelt ende aen alle classen overgesonden worden.

Articul 120.

[*Deputati synodi.*] — Tot gedeputeerde des synodi neffens ABRAHAMUM MUIJSENHOLIUM ende HUGONEM BAIERUM sijn vercoren voor de twee volgende jaren BALTHASAR LIDIUS ende HENRICUS ARNOLDI.

Articul 121.

[*Visitatores classium.*] — Visitatores classium voor desen jare sijn by de classe vercoren dese naevolgende:

In de classe van Dordrecht: JOHANNES BOCARDUS, MICHAEL HOGIUS, JOHANNES CROON ende ABRAHAMUS SPECKSIUS, respectyve bedienaren des h. evangelii tot Dordrecht, Sevenbergen, Goudriaen ende Willemstat.

Delft: HENRICUS SWALMIUS ende GREGORIUS ADRIANI, respecktive bedienaren des h. evangelii tot Delft ende Owerschie.

Leijden: FESTUS HOMMIUS ende CAROLUS AGRICOLA, respectyve bedienaers des h. evangelii tot Leijden ende Rheijnsburg.

Gouda: SAMUEL VAN DEN BORRE ende JOHANNES TAJUS, respectijve bedienaeren tot Grootammers ende Nieuwerkerck.

Rotterdam: ELIASER SWALMIUS ende SAMUEL GRUTERUS, respective bedienaren des h. evangelii tot Schiedam ende Delfshaven.

Gorrichom syn voor desen tyt geen bij gebreck van de middele tot verval van de oncosten, maer sijn vermaent voortaen haer den andere classen in desen te conformeeren, gelyck oock daertoe vermaent syn die van de classe van Woerden.

Brijle: WILLEM CRIJNTSZ ende JAN HEIJNDRICKSZ, respective bedienaren des h. evangeliums in den Briele ende Swartewale, ende GOOSWIJNUS BUIJTENDIJCK, bedienaer des h. evangelii in Goerede, visitator over twater.

Hage: JOHANNES LAMOTIUS ende WIJNANDUS SCHUIJLIUS, respective bedienaren des h. evangelii in den Hage ende Schevelinge.

---

[1]) „metten aldereersten deselve" de andere codd. hebben „hierinne metten aldereersten sullen voorsien ende deselvighe metten eersten" Zoo ook Kist. [2]) „rectoren" de andere codd. hebben „predicanten, rectoren."

Beure: JONAS ARNOLDI TIMMERMAN ende MICHAEL VAN LOOVERE, respective bedienaren des h. evangelii tot Benschop ende Acquoij.

Breda: WILHELMUS VERHOEVE ende JOHANNES LEMNIUS, respective bedienaren des h. evangelii ter Heijde ende in Princenlant.

Artijckel 122.

[*Over te leveren de namen dier predic., die tzedert tjaer* 1608 *in den dienst ghecomen zijn.*] — Door absentie van veele broederen heeft men niet connen pertinent register maken van de namen dergener, die sedert het jaer 1608 in den kerckendienst syn gecomen. De classen werden midtsdesen belast den naesten sijnodo particulari pertenente lijste hiervan te leveren.

Art. 123.

[*Plaetse des toecomenden synodi.*] — De naeste sijnodus particularis volgens de ordre der classes sal gehouden worden binnen de stat Gouda.

Art. 124.

[*Beurten van propositien in deselve te doen.*] — De vermaninge voor den sijnodum sal gedaen worden bij een wt de classe van Dordrecht ende na den sijnodum door een van de classe van Delft.

Art. 125.

[*Persoonen genomineert om te gaen op de correspondentie.*] — Tot de correspondentie tot die van Noorthollant om op den sijnodum aldaer te verschijnen worden gecontinueert JOHANNES EPISCOPIUS ende WIJNANDUS SCHUIJLIUS, respective bedienaren des h. evangelii tot Geertrudenberge ende Schevelinge. Insgelijckx wert oock gecontinueert SAMUEL GRUTERUS, indien die van Gelderlant hem beschreven.

Art. 126.

Om te bedancken de h. burgemeesteren der stat Leijden voor alle goede diensten, eere ende vrienschap, den sijnodo bewesen, sijn gedeputeert FESTUS HOMMIUS ende ABRAHAMUS MUIJSHOLIUS.

Art. 127.

[*Censura morum ende bedanckinghen.*] — Censura morum gehouden sijnde, sijn de h. commissarissen door D. presidem uijt den name deser vergaderinge voor hare tegenwoordicheijt, directie ende goede advijse bedanckt ende gebeden onsen ootmoedigen dienst hare Ed. Mog. te presenteeren ende het gebesoigneerde te recommandeeren. Sijn oock bedanckt de gedeputeerde des sijnodi van Noorthollant ende daerna alle leden deses sijnodi ende insonderheyt de gedeputeerden des synodi van Suijthollant van wegen de extraordinare moeyte ende arbeijt, het voorleden jaer int visiteeren der classen gedaen.

Articul 128.

[*Propositie tot besluyt des synodi.*] — ABRAHAMUS MUIJSHOLIUS heeft tot besluijt deses sijnodi de vermaninge gedaen uijt den 134 Psalm ende is

daerover uyten name der vergaderinge bedanckt. Ende is alsoo de sijnodus met dancksegginge tot Godt gescheijden in goede vrede ende eenicheijt den 17en Augustii anno 1619.

Onderstont:
Festus Hommius, sijnodi preses.
Balthasar Lijdius, sijnodi actuarius.

Appendickx van eenighe stucken, daervan in voorgaende artijckulen ghewach ghemaeckt wort:

1o. Copie vant formulier van de onderteijckeninge der Confessie ende Cathechismo, sooals deselve bij de kerckendienaren volgens de resolutie des sijnodi nationalis gedaen sal moeten worden.

2o. Copie van de onderteijckeninge van de Confessie ende Cathechismus, sooals deselve bij de rectoren ende schoolmeesters volgende de resolutie des sijnodi nationalis ghedaen sal moeten worden.

3o. Copie van de sententie, wtghesproken bij den Suijthollantschen sijnodum, gehouden binnen Leijden anno 1619 in den maenden Julio ende Augustio, tegen diegene die gheweijgert hebben de resolutie des sijnodi nationalis aen te nemen.

Copie vant formulier van de affsettinghe der Remonstrantsche kerckenraden om in de kercke [1]) afgheleesen te worden.

Alsoo N., dienaer des goddelicken woorts tot N., volgens de resolutien des sijnodi nationalis, laest ghehouden tot Dordrecht, ende de approbatie van de Ho. Mog. heeren Staten Generael daerop ghevolgt [2]), door het oordeel des sijnodi van Suijdthollant, vergadert binnen Leyden, van sijnen dienst is verlaten, soo ist dat deselve sijnodus van Suijdthollant tot ruste ende eenicheijt der kercke dienstich ende nodich heeft bevonden, dat de ouderlingen ende diaconen, die mette voorsz. verlatene kerckendienaer tot noch toe in de kerckenregieringe gedient hebben, mede van hare tegenwoordighe diensten sullen worden verlaten, gelijckxe oock van deselve verlaten ende ontslaghen worden midtsdesen. Ende wordt de classis van N. vermaent ende belast sorge [3]) te dragen, dat in deselvige gemeente metten aldereersten ander ouderlinghen ende diaconen, staende in eendrachtich gevoelen der Gereformeerde kercken, in de voorsz. sijnodo nationali verclaert, volgens de ordre der kercken wederom vercoren ende ghestelt worden, waerom voor wettige ouderlingen ende diaconen der Gereformeerde kercken

---

[1]) „kercke" de andere codd. en Kist hebben „kercken, daer soodanighe zyn." [2]) „daerop ghevolgt" ontbr. in K². [3]) „sorge" Kist heeft „zich zoo."

hier ter plaetsen voortaen alleen [1]) gehouden sullen worden de tegenwoordige ouderlingen ende diaconen, die in de openbare kercke haer ampt bedienen neffens de dienaren des goddelicken woorts, die haer met het ghevoelen der Gereformeerde kercken, in de voorsz. sijnodo nationali verclaert, conformeeren.

Onderstont:
BALTHASAR LIJDIUS, sijnodi actuarius.

Copie vant formulier van de onderteyckeninge der Confessie ende Cathechismum, sooals deselve bij de kerckendienaren volgens de resolutie des sijnodi nationalis gedaen sal moeten worden.

Wij ondergheschreven dienaren des godtlicken woorts, resorteerende onder de classe van N., verclaren met [2]) goeder conscientie voor den Heere [3]), dat wij van harten ghevoelen ende geloven, dat alle de artijckelen ende stucken der leere, in dese Confessie ende Cathechismo der Nederlantsche Gereformeerde kercken begrepen, midtsgaders de verclaringe over eenige poincten des voorsz. leere, in de nationale sijnodo anno 1619 tot Dordrecht gestelt, in alles met Godts woort overeencomen, belovende derhalven, dat wij de voorsz. leere neerstelick sullen leeren ende getroulijck voorstaen sonder ijet tegen deselvige tsij opentlick ofte int bijsonder, directelick ofte indirectelick te leeren ofte te schrijven, ghelijck oock dat wij niet alleen alle dwalinge, daertegen strijdende, ende namentlick, die in de sijnode gecondemneert sijn, verwerpen maer oock sullen tegenstaen, wederleggen ende helpen weijren. Ende indien het soude mogen gebeuren, dat wij nae desen eenigh bedencken ofte gevoelen tegen de voorsz. leere ofte eenige poincten derselve souden mogen crijgen, beloven wij, dat wij tselve noch opentlick noch heijmelick sullen voorstellen, drijven, prediken ofte schrijven, maer dat wij tselve alvooren den kerckenraet, classen ende sijnode sullen openbaren om van deselve geexamineert te worden, bereijt sijnde het oordeel desselvighen altijt gewillichlick ons te onderwerpen, op pene dat wij, hiertegen doende, ipso facto van onsen dienst sullen sijn gesuspendeert. Ende indien t'eenigen tijden de kerckenraet, classis ofte sijnodus soude mogen goetvinden om gewichtighe oorsaecken van naedencken, tot behoudinge van de eenicheijdt ende suijverheijt in de leere, van ons te vereijschen ons naerder gevoelen ende verclaringe over eenighe artijckelen van de voorsz. Confessie, Cathechismus ende sijnodale verclaringe, soo beloven wij ooc midtsdesen,

---

[1]) „alleen" ontbr. in I, K[2] en bij Kist. [2]) „met" de andere codd. hebben „oprechtelick ende in." [3]) „Heere" de andere codd. hebben „Heere, met dese onse onderteyckeninghe."

dat wij daertoe tot alle tijden sullen bereijt ende willich wesen, op pene als boven, behoudens trecht van appelle in casu van beswaernisse, gedue-rende welcken tijt van appelle wij ons na de wtspraecke ende ordre des sijnodi provincialis sullen reguleren.

Copie van de onderteijckeninge van de Confessie ende Cathechismus, sooals deselve bij de rectoren ende schoolmeesters volgens de resolutie des sijnodi nationalis gedaen sal moeten worden.

Wij ondergeschreven rectoren ende schoolmeesteren van N. N., verclaren oprechtelick ende in goede conscientie voor den Heere met dese onder-teijckeninge, dat wij van harten gevoelen ende geloven, dat alle artijkelen ende stucken der leere, in dese Confessie ende Cathechismo der Neder-lantsche Gereformeerde kercken begrepen, mitsgaders de verclaringe over eenige poincten der voorsz. leere, in de nationale sijnode anno 1619 tot Dordrecht gestelt, in alles met Godes woort overeencoemt. Beloven der-halven, dat wij de voorsz. leere getrouwelick sullen voorstellen [1]) ende de joncheijt nae eijsch van ons beroep ende haer begrijp neerstich inscherpen, op peijne dat wij, hiertegens doende, van onsen schooldienst sullen ontset worden.

Copie van de sententie, wtgesproocken bij den Suijdt-hollantschen sijnodum, gehouden binnen Leijden anno 1619 in de maende Julio ende Augusto, tegen degene die geweijgert hebben de resolutie des synodi nationalis aen te nemen.

Alsoo de sijnodus nationael, laest gehouden binnen Dordrecht, de respec-tive particuliere sijnoden vermaent ende belast heeft, dat sij niemant tot den h. kerckendienst toelaten, die de leere, in desen sijnodalen besluijten verclaert, weygert te onderteijckenen ende te leeren, niemant oock in deselve diensten te behouden, door wiens merckelick verschil ofte dissentie de leere, in desen sijnodo met soo groote eenstemmicheijt bevesticht, ge-crenckt ende de eendrachticheijt der kerckendienaren ende de ruste der kercken wederom mochte worden verstoort, ende daerenboven de Ho. Mog. heeren Staten Generael in de approbatie van de voorsz. sijnodale vercla-ringe willen ende statueeren, dat gene andere leere aengaende de voor-schreven leerpoincten in de kercke deser landen sal worden geleert ofte gedreven, als dewelcke het voorsz. oordeel conform is, ordoneeren ende bevelen dienvolgens alle kerckelicke vergaderingen, kerckendienaren, professoren ende

---

[1]) „voorstellen" de andere codd. hebben „voorstaen."

doctoren in de h. theologie, regenten vant colegie ende voorts allen ende een ijegelicken, die dit eenichsins concerneren ofte aengaen mach, haer int exerceren van hare diensten ende bedieningen getrouwelick ende oprechtelick in alles hiernae te reguleeren ende te dragen; soo ist dat de sijnodus van Suijdhollant, tegenwoordich vergadert binnen Leijden, om de goede resolutie des voorsz. sijnodi nationalis ende de bevelen der hoge overicheijt te voldoen, voor haer heeft geciteert den Eersamen N., dienaer des godtlicken woorts tot N. onder de classe van N., ende naedat hem een exemplaer van de voorsz. sijnodale verclaringe van desen sijnodo te vooren toegesonden was, met vermaninge dat hij deselvige soude willen naerstich overlesen ende overwegen, off hij de voornoemde verclaringe met goede conscientie soude connen onderteeckenen ende beloven hem na deselve int leeren te conformeeren, ende de voorsz. N. in dese sijnode rondelick verclaert heeft, dat hij de voorsz. sijnodale verclaringe met goeder conscientie niet en soude connen onderteijckenen noch tgene boven geseijt is beloven, waerom de sijnodus voorsz. volgens de ordre ende last, in de voorsz. sijnode nationael gegeven, ende de goede intentie van de Ho. Mog. gemelde Staten Generael heeft verclaert, gelijck sij verclaert bij desen [1]), dat de voorsz. N. hem sal houden van nu aff verlaten ende ontslagen van alle kerckelicke diensten ende bedieningen, gelijck hij oock midtsdesen tegenwoordelick wort verlaten ende ontslagen, ter tijt toe dat hij door beter onderrichtinge ende bedenckinge hemselven de Gereformeerde kercken, soo in desen als in alle andere leerpoincten, sal conformeeren ende de kercke behoorlicke satisfactie sal hebben gedaen, waertoe hem de Heere de genade des H. Geestes goedertierentlick wil verlenen.

Acta synodi provincialis van Zuidholland, gehouden binnen der stad Goude, aenvangende den 4e Augusti 1620.

D. Baltasar Lijdius, als scriba gedient hebbende in de naestvoorgaende synode, gehouden binnen der stad Leiden, heeft na aenroeping van den h. naem des Heeren, geassisteert door D. Heinsbergium, versamelt de keur-

[1]) „gelijck — desen" ontbr. bij Kist.

stemmen der vergadering van die personen, die de volgende actie souden bestueren. Ende is tot presidem vercoren D. JOHANNES DEBETIUS, tot assessorem D. HUGO BEIJERUS, tot scribam D. HENRICUS SWALMIUS.

Uit de Zuidhollandsche classen sijn met behoorlijcke credentien tot desen synodum afgevaerdigt dese navolgende broederen.

Uit de classe van Dordrecht:

D. JOHANNES DEBETIUS,	respective dienaren des woorts tot	Dordrecht,
D. GERARDUS VERSTEGUS,		Leckerland, [1])
D. JACOBUS LEWIUS,		Oudbeyerland,

CORNELIS CORNELISZ BAEN, [2]) oud-raed der stad ende ouderling der kercke van Dordrecht.

Uit de classe van Delf:

D. HENRICUS SWALMIUS,	respective dienaren des woorts tot	Delf,
D. PETRUS LOOWIJCK,		Naeldwijck,
D. JOHANNES VENNEKOLIUS,		Maessluis,

SALOMON JACOBZ VAN DER HEUL, ouderling der kercke van Delf.

Uit de classe van Leiden:

D. HERMANNUS KUCHLINUS,	respective dienaren des woorts tot	Leyden,
D. JOHANNES a LODESTEIN,		Soeterwoude,
D. ISAACUS JUNIUS,		Katwijc op Rijn,

de E. hooggeleerde D. D. ANTONIUS TYSIUS, professor ende doctor der h. theologie ende ouderling der kercke van Leyden, in wiens plaetse naderhand is gesurrogeert Sr. PAULUS CRAULAERT, mede ouderling. [3])

Uit de classe van der Goude:

D. ISAACUS HEINSBERGIUS,	respective dienaren tot	Goude,
D. GERARDUS SEVENHUSIUS,		Schoonhoven,
D. JOHANNES TAIJUS,		Nieupoort,

ADRIAEN SEBASTIAENSZ, ouderling tot Oudewater.

Uit de classe van Rotterdam:

D. PETRUS NIEUROY,	respective dienaeren tot	Rotterdam,
D. REINERUS BERCKELIUS,		Schiedam,
D. REINERUS DONTECLOCK,		Poortegael,

Sr. JAQUES MASSYS, [4]) ouderling tot Rotterdam, ende is naderhand gesurrogeert GERRIT MAERTENSZ.

---

[1]) „Leckerland" I, K² en R hebben „Nieu Leckerland." [2]) „Baen" de andere codd. hebben „Baenen." [3]) „ouderling" I, K² en R hebben „ouderling tot Leiden." In Q ontbreekt „ende ouderling - ouderling." [4]) „Massys" I, K² en R hebben „Marcys."

Uit de classe van Gorinchem:

D. Jodocus Gestranus, D. Dionisius Spranckhusius, D. Julius Eysonius,	respective dienaren tot	Gorinchem, Woudrichem, Lexmonde,

Jan Cornelisz, ouderling tot Heusden.

Uit de classe van den Briel:

D. Tobias Dammannus, D. Gosewinus Buitendijc, D. Jacobus Florianus,	respective dienaren in den	Briel, Goederede, Zuidland,

Joris Gerritsz, ouderling in den Briel.

Uit de classe van sGravenhaeg:

D. Hugo Beijerus, D. Abrahamus Lewius, D. Arnoldus Swalmius,	respective dienaren tot	sGravenhaeg, Rijswijc, sGravesande,

Hugo Vinc, ouderling in sGravenhaeg.

Uit de classe van Woerde:

D. Jacobus Cralingius, D. Petrus Mosis, D. Henricus Vollenhovius,	respective dienaren tot	Woerde, Nieuweveen, Nieucoop,

Johan Floren, ouderling tot Woerden.

Uit de classe van Bueren:

D. Petrus Vligerius, D. Hubertus Wachtmannus,	respective dienaren tot	Iselstein, Bueren.

Uit de classe van Breda:

D. Antonius Plantius, D. Guilhelmus Verhoeven,	respective dienaren tot	Osterhoud, Heyde.

1 Artyckel.

[*Aenmerckinghe op de clausule in de credentie van die van Bueren*] [1]). — De credentien der voorgenoemder broederen gelesen synde, is niet sonderlings in deselve aengemerct, alleen dat die van Bueren nae het oordeel der vergadering een ongevoegelycke clausule in deselvige hadden gestelt, waerdoor de gedeputeerde desselven classis wierden verplicht om in zaecken, die in gravaminibus niet en waren uitgedruct, den gemenen kercken ofte haren classe int particulier concernerende, niets te besongeren voor en aleer sy sulx haeren classi ofte gedeputeerde desselfs hadden gecommuniceert. Ende gemerct de vergadering verstont tselfde tot haeren prejuditie te strecken, evenalsof sy haer iets souden willen aennemen tgene haer niet en soude competeren, mitsgaders ooc dat de vrijheyt ende trecht derselver

[1]) De marginalia tusschen [ ] bij deze acte zijn overgenomen uit K².

vergadering ende dergener, die als leden tot deselve gesonden waeren, onbehoorlyc wort bepaelt ende besnoit, so heeft de vergadering de gedeputeerden des classis van Bueren daerover vermaent ende belast haeren principalen te rapporteren tmisnoegen, dat de vergadering daerover hadde.

2.

[*Commissarii.*] — Syn ooc in desen synode van wegen de E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland verschenen de hooggeleerde, achtbare ende seer voorsienige heeren, de heere Mr. Rochus van den Honaert, raed-ordinaris in den Hoogen Rade, ende de heere Gysbrecht Hendrixz tHert, burgemeester der stede Gouda.

3.

[*Correspondentes.*] — Ende also tot welstand der kercke niet weinich dienstig en is goede correspondentie mette kercken van andere provincien te houden, so syn tot onderhouding desselfs tot dese vergadering met behoorlycke credentien verschenen: van wegen die van Gelderlandt D. Henricus Fabritius, dienaer des goddelycken woorts tot Zutphen; van wegen die van Noortholland D. Hermannus Gerardi ende D. Jacobus Triglandius, respective dienaren tot Enchuisen ende Amsteldam; van wegen die van Groningen ende Ommelanden D. Cornelius Hillenius ende D. Andreas Stratemannus, respective dienaren van Groningen ende Zuidwolde.

4.

[*Deputati synodi Zuydthollandiae.*] — Als gedeputeerde des synodi van Zuidholland syn op deze vergadering verschenen D. Baltaser Lydius ende D. Henricus Arnoldi, respective dienaren der kercken van Dordrecht ende Delf.

5.

[*Propositie.*] — Also de ordre vereischte, dat iemand uit de classe van Dordrecht tot inleiding van de vergadering de eerste propositie soude doen, is deselvige gedaen door D. Debetium presidem, synen text genomen hebbende uit het 28ᵉ vers des 20ᵉ cap. Actor. ende is van wegen syne goede vermaninge bedanckt.

6.

[*Uijren der byeencomste.*] — Is goetgevonden, dat men des morgens ten acht ueren de vergadering dagelijx sal aenvangen ende besoingeren tot elf ueren, ende des namiddaegs ten drien ende sitten tot ses ueren, uitgesondert dat ten versoeck van de kercke van der Goude des Woonsdaegs ende sVrydaegs namiddag de vergadering een uerken vroeger sal werden aengevangen, opdat tot stichtinge van hare teere ende opcomende kerck de leden der vergadering ooc haar mochten presenteren int gehoor.

7.

[*Rapport der ghedeputeerden des synodi.*] — De acta des voorgaenden synodi heeft men gelesen ende is ter occasie van dien by de gedeputeerden desselvigen synodi rapport gedaen van hetgene sy hadden gebesoingeert in die commissien, die haer van den voorgaenden synodo waren geinjungeert.

8.

[*Van de vergrootinghe der classen van Breda ende Bueren.*] — De gedeputeerde des synodi hebben opening gedaen van haeren vlijd, aengewent tot vergrooting van de halve classen van Breda ende Bueren, ende hebben verhaelt, dat se hadden ondervonden, dat deselvige vergrooting beswaerlyc soude te practiseeren sijn. Hierop gehoort ende gevraegt synde toordeel der vergadering, wat men wijders desen aengaande hadde te doen, is goetgevonden, dat ment by het gebesongeerde voor desen tyd sal laten blijven.

9.

[*Van de vordere reformatie der universiteyt tot Leijden.*] — Also in de voorgaende synode art. 3 den gedeputeerden desselfs belast was so by syn Princelycke Exellentie alsooc by den E. heren curateuren der academie van Leiden alle vlijd aen te wenden, dat de wel aengevangen reformatie derselver universiteit ten vollen mochte werden uitgevoert, so is by denselven gedeputeerden sodanig bericht den synodo (over tgene sy desen aengaende middelertyd hadden verrichtet) gedaen, dat de synodale vergadering, over haren arbeid volcomen contentement nemende, deselvige gedeputeerde heeft bedanct. Ende is ooc ter occasie van desen door mynheer de raetsheer VAN DEN HONERT als curator derselver academie clare ende wijtlopige deductie gedaen van tgene de heeren curatores (so in het reformeren van de academie alsooc van het collegio theologico der E. M. heeren Staten binnen Leijden) alrede hadden gedaen, met aenbieding dat by deselve E. heeren curateurs sulx wijders in de aengevangene reformatie soude werden behertigt als tot welstant des vaderlants ende voordeel der kercke Christi soude dienstig bevonden worden, waerover den voornoemden heere curator bij de vergadering hertgrondelyc is bedanct.

10.

[*Van een professor theologiae practicae.*] — Gemerct de heeren curatores tot noch toe niet en hebben connen resolveren om te beroepen een professorem theologiae practicae ende men verstond door den heer curator VAN DEN HONERT, dat de saecke niet absolutelijc en is afgeslagen ende geheel buiten alle hoope, so ist dat de synodus (oordelende sodanigen professie den kercken ten hoogsten nut ende profytelyc te wesen) goetgevonden heeft, dat de gedeputeerden des synodi den heeren curatoribus scripto sullen remonstreren tgoetvinden des synodi, mitsgaders een naerder opening doen

van de natuer ende nootsakelyckheyt deselven professie, gelijc ooc den heer curator sich aengeboden heeft hiervan aen den anderen heeren curateuren rapport te doen ende de goede hand daertoe te sullen bieden.

11.

[*Van de besoinge over het jus patronatus.*] — De gedeputeerden des synodi hebben opening gedaen aengaende haer devoir, dat sij aengewent hadden om by de E. M. heeren Staten te versoecken afschaffing van het kercken schadelycke jus patronatus, volgens den last haer gegeven in den voorgaenden synode, art. 5. Ende is haer rapport sodanig geweest aengaende haer besongen (dat niettegenstaende de kercke alsnoch mettet selfde beswaert blijven), dat de vergadering zich niettemin over het doen der gedeputeerde gecontenteert houd.

12.

[*Van de kerckenordeninghe. — Voornemen der Ed. Mo. Staten om eenighe veranderinghe te maken in de kerckenord. — Remonstrantie daerteghen.*] — Nopende de correspondentie te houden tusschen de christelijcke magistraet ende kerckenraden over de beroepinge der predicanten, daervan de voorgaende synode art. 6 by noot provisionele verclaring gedaen heeft, hoeverre sich dese correspondentie behoort uit te strecken ten besten der kercken om also alle occasien van verdere ofte niewe swaricheden in eenige kercken te verhoeden, verclaren de gedeputeerde des synodi verstaen te hebben uit eenige heeren, die sylieden desen aengaende int particulier hadden gesprooken, dat sodanige uitleggingen des synodi den E. heeren Staten niet wel en soude gevallen, seggende dattet den particulieren synode niet toe en staet interpretatie te doen over hetgene in synodo nationali is besloten. Is ter oorsaecke van desen goetgevonden, also men hadde verstaen in den voorgaenden synodo ende daernae, dat de kerckenorde, geresumeert in synodo nationali, (prout jacet) bij den E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland was gearresteert, dat tot verhoeding van alle verdere swaericheden de kerckelijcke ordre alhier soude werden gelesen, aengenomen ende allen classibus toegesonden. Doch also men bericht was, dat de E. M. heeren Staten in haere aenstaende vergadering voorhadden op enige poincten van deselvige ordre naerder te letten ende wat by te voegen ende dat den heeren vroetschappen der steden van Holland ende Westvriesland eenige articulen desen aengaende waren toegesonden om daerover haeren gedeputeerden op de dagvaert met instructien te dienen, so heeft de synodale vergadering nodig ende dienstig geacht, dat men haere Ed. Mog. vriendlijc sal versoecken ende bidden, dattet doch haere Ed. Mog. [1]) gelieve in deselfde poincten niet finalijc te arresteren sonder

[1]) „vriendlijc — Ed. Mog." ontbr. in P.

alvooren deselvige verandering oft bijvoegselen mette kercke derselver provincie in communicatie geleid te hebben, ten einde dat door sodanige billijcke ende christelijcke correspondentie alle verder onheil ende schade der kercke (die anders te vresen staet) voorsichtelyc mochte werden voorgecomen. Doch opdattet niet en werde by hare Ed. Mo. also geduidet, dat men haere handelingen voorhadde te contramineren, is goetgevonden, dat door den deputatos synodi sal werden een remonstrantie gestelt, dewelcke na voorgaende revisie ende approbatie der vergadering door D. Henricum Arnoldi ende D. assessorem haere Ed. Mog. sal werden in de aenstaende dagvaert overgelevert, opdat de vergadering voor haer scheiden desen aengaende noch mochten rapport hebben.

13.

[*Van de correspondentie met andere provincien int houden van de synoden.*] — Belangende de correspondentie met andere provincien, daervan gesproken wort art. 7 des voorgaenden synodi, daervan is gerapporteert, dat de E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland niet en verstaen, dat men alsnoch sal eenige nieuwe provintien daertoe versoecken, maer dat men de zake uitstelle ter tijd de kerckelycke ordre generalijc sal syn aengenomen, tevreden sijnde dat men voortvaere in de aengevangen correspontie met die provintien, die van outs daertoe hebben verstaen, beneffens ooc dat die van Zeeland, alleen aenbiedende een schriftelycke correspondentie, de personele hebben afgeslagen.

14.

[*Van de verbeteringhe van de gagien der predicanten.*] — Nopende de verbetering van de gagie der predicanten in de cleine steden ende ten platten lande syn sodanige rapporten gedaen, datter hoop is, dat deselvige soude mogen vallen. Is derhalven goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi in bevordering van dese vlijtelijc sullen arbeiden, ende, sulx becomen hebbende, ooc voor die van Breda ende Bueren by syn Princelycke Exellentie, mitsgaders voor die onder Vianen ende andere particuliere heeren resorteeren, aenhouden daer het behoort, opdat ooc derselver stipendia van gelycke mogen werden gebetert.

15.

[*Van de kercke ter Heyde.*] — Wat belangt de kerck van der Heyde ontrent Breda hebben de gedeputeerde des synodi gerapporteert, dat syn Princelycke Exellentie verclaert redenen te hebben, waerom sijn Furstelycke Genade geduerende de treves die van de Gereformeerde kercke aldaer niet en vond geraden te setten in de possessie van de publijcke kerck, belovende niettemin na de exspiratie van dien de kercke contentement te sullen geven.

van de natuer ende nootsakelyckheyt desselven professie, gelijc ooc den heer curator sich aengeboden heeft hiervan aen den anderen heeren curateuren rapport te doen ende de goede hand daertoe te sullen bieden.

11.

[Van de besoinge over het jus patronatus.] — De gedeputeerden des synodi hebben opening gedaen aengaende haer devoir, dat sij aengewent hadden om by de E. M. heeren Staten te versoecken afschaffing van het kercken schadelycke jus patronatus, volgens den last haer gegeven in den voorgaenden synode, art. 5. Ende is haer rapport sodanig geweest aengaende haer besongen (dat niettegenstaende de kercke alsnoch mettet selfde beswaert blijven), dat de vergadering zich niettemin over het doen der gedeputeerde gecontenteert houd.

12.

[Van de kerckenordeninghe. — Voornemen der Ed. Mo. Staten om eenighe veranderinghe te maken in de kerckenord. — Remonstrantie daerteghen.] — Nopende de correspondentie te houden tusschen de christelijcke magistraet ende kerckenraden over de beroepinge der predicanten, daervan de voorgaende synode art. 6 by noot provisionele verclaring gedaen heeft, hoeverre sich dese correspondentie behoort uit te strecken ten besten der kercken om also alle occasien van verdere ofte niewe swaricheden in eenige kercken te verhoeden, verclaren de gedeputeerde des synodi verstaen te hebben uit eenige heeren, die sylieden desen aengaende int particulier hadden gesprooken, dat sodanige uitleggingen des synodi den E. heeren Staten niet wel en soude gevallen, seggende dattet den particulieren synode niet toe en staet interpretatie te doen over hetgene in synodo nationali is besloten. Is ter oorsaecke van desen goetgevonden, also men hadde verstaen in den voorgaenden synodo ende daernae, dat de kerckenorde, geresumeert in synodo nationali, (prout jacet) bij den E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland was gearresteert, dat tot verhoeding van alle verdere swaericheden de kerckelijcke ordre alhier soude werden gelesen, aengenomen ende allen classibus toegesonden. Doch also men bericht was, dat de E. M. heeren Staten in haere aenstaende vergadering voorhadden op enige poincten van deselvige ordre naerder te letten ende wat by te voegen ende dat den heeren vroetschappen der steden van Holland ende Westvriesland eenige articulen desen aengaende waren toegesonden om daerover haeren gedeputeerden op de dagvaert met instructien te dienen, so heeft de synodale vergadering nodig ende dienstig geacht, dat men haere Ed. Mog. vriendlijc sal versoecken ende bidden, dattet doch haere Ed. Mog. [1]) gelieve in deselfde poincten niet finalijc te arresteren sonder

[1]) „vriendlijc — Ed. Mog." ontbr. in P.

alvooren deselvige verandering oft bijvoegselen mette kercke derselver provincie in communicatie geleid te hebben, ten einde dat door sodanige billijcke ende christelijcke correspondentie alle verder onheil ende schade der kercke (die anders te vresen staet) voorsichtelyc mochte werden voorgecomen. Doch opdattet niet en werde by hare Ed. Mo. also geduidet, dat men haere handelingen voorhadde te contramineren, is goetgevonden, dat door den deputatos synodi sal werden een remonstrantie gestelt, dewelcke na voorgaende revisie ende approbatie der vergadering door D. Henricum Arnoldi ende D. assessorem haere Ed. Mog. sal werden in de aenstaende dagvaert overgelevert, opdat de vergadering voor haer scheiden desen aengaende noch mochten rapport hebben.

13.

[*Van de correspondentie met andere provincien int houden van de synoden.*] — Belangende de correspondentie met andere provincien, daervan gesproken wort art. 7 des voorgaenden synodi, daervan is gerapporteert, dat de E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland niet en verstaen, dat men alsnoch sal eenige nieuwe provintien daertoe versoecken, maer dat men de zake uitstelle ter tijd de kerckelycke ordre generalijc sal syn aengenomen, tevreden sijnde dat men voortvaere in de aengevangen correspontie met die provintien, die van outs daertoe hebben verstaen, beneffens ooc dat die van Zeeland, alleen aenbiedende een schriftelycke correspondentie, de personele hebben afgeslagen.

14.

[*Van de verbeteringhe van de gagien der predicanten.*] — Nopende de verbetering van de gagie der predicanten in de cleine steden ende ten platten lande syn sodanige rapporten gedaen, datter hoop is, dat deselvige soude mogen vallen. Is derhalven goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi in bevordering van dese vlijtelijc sullen arbeiden, ende, sulx becomen hebbende, ooc voor die van Breda ende Bueren by syn Princelycke Exellentie, mitsgaders voor die onder Vianen ende andere particuliere heeren resorteeren, aenhouden daer het behoort, opdat ooc derselver stipendia van gelycke mogen werden gebetert.

15.

[*Van de kercke ter Heyde.*] — Wat belangt de kerck van der Heyde ontrent Breda hebben de gedeputeerde des synodi gerapporteert, dat syn Princelycke Exellentie verclaert redenen te hebben, waerom sijn Furstelycke Genade geduerende de treves die van de Gereformeerde kercke aldaer niet en vond geraden te setten in de possessie van de publijcke kerck, belovende niettemin na de exspiratie van dien de kercke contentement te sullen geven.

van de natuer ende nootsakelyckheyt desselven professie, gelijc ooc den heer curator sich aengeboden heeft hiervan aen den anderen heeren curateuren rapport te doen ende de goede hand daertoe te sullen bieden.

11.

[*Van de besoinge over het jus patronatus.*] — De gedeputeerden des synodi hebben opening gedaen aengaende haer devoir, dat sij aengewent hadden om by de E. M. heeren Staten te versoecken afschaffing van het kercken schadelycke jus patronatus, volgens den last haer gegeven in den voorgaenden synode, art. 5. Ende is haer rapport sodanig geweest aengaende haer besongen (dat niettegenstaende de kercke alsnoch mettet selfde beswaert blijven), dat de vergadering zich niettemin over het doen der gedeputeerde gecontenteert houd.

12.

[*Van de kerckenordeninghe. — Voornemen der Ed. Mo. Staten om eenighe veranderinghe te maken in de kerckenord. — Remonstrantie daerteghen.*] — Nopende de correspondentie te houden tusschen de christelijcke magistraet ende kerckenraden over de beroepinge der predicanten, daervan de voorgaende synode art. 6 by noot provisionele verclaring gedaen heeft, hoeverre sich dese correspondentie behoort uit te strecken ten besten der kercken om also alle occasien van verdere ofte niewe swaricheden in eenige kercken te verhoeden, verclaren de gedeputeerde des synodi verstaen te hebben uit eenige heeren, die sylieden desen aengaende int particulier hadden gesprooken, dat sodanige uitleggingen des synodi den E. heeren Staten niet wel en soude gevallen, seggende dattet den particulieren synode niet toe en staet interpretatie te doen over hetgene in synodo nationali is besloten. Is ter oorsaecke van desen goetgevonden, also men hadde verstaen in den voorgaenden synodo ende daernae, dat de kerckenorde, geresumeert in synodo nationali, (prout jacet) bij den E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland was gearresteert, dat tot verhoeding van alle verdere swaericheden de kerckelijcke ordre alhier soude werden gelesen, aengenomen ende allen classibus toegesonden. Doch also men bericht was, dat de E. M. heeren Staten in haere aenstaende vergadering voorhadden op enige poincten van deselvige ordre naerder te letten ende wat by te voegen ende dat den heeren vroetschappen der steden van Holland ende Westvriesland eenige articulen desen aengaende waren toegesonden om daerover haeren gedeputeerden op de dagvaert met instructien te dienen, so heeft de synodale vergadering nodig ende dienstig geacht, dat men haere Ed. Mog. vriendlijc sal versoecken ende bidden, dattet doch haere Ed. Mog. [1]) gelieve in deselfde poincten niet finalijc te arresteren sonder

---

[1]) „vriendlijc — Ed. Mog." ontbr. in P.

alvooren deselvige verandering oft bijvoegselen mette kercke derselver provincie in communicatie geleid te hebben, ten einde dat door sodanige billijcke ende christelijcke correspondentie alle verder onheil ende schade der kercke (die anders te vresen staet) voorsichtelyc mochte werden voorgecomen. Doch opdattet niet en werde by hare Ed. Mo. also geduidet, dat men haere handelingen voorhadde te contramineren, is goetgevonden, dat door den deputatos synodi sal werden een remonstrantie gestelt, dewelcke na voorgaende revisie ende approbatie der vergadering door D. HENRICUM ARNOLDI ende D. assessorem haere Ed. Mog. sal werden in de aenstaende dagvaert overgelevert, opdat de vergadering voor haer scheiden desen aengaende noch mochten rapport hebben.

13.

[*Van de correspondentie met andere provincien int houden van de synoden.*] — Belangende de correspondentie met andere provincien, daervan gesproken wort art. 7 des voorgaenden synodi, daervan is gerapporteert, dat de E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland niet en verstaen, dat men alsnoch sal eenige nieuwe provintien daertoe versoecken, maer dat men de zake uitstelle ter tijd de kerckelycke ordre generalijc sal syn aengenomen, tevreden sijnde dat men voortvaere in de aengevangen correspontie met die provintien, die van outs daertoe hebben verstaen, beneffens ooc dat die van Zeeland, alleen aenbiedende een schriftelycke correspondentie, de personele hebben afgeslagen.

14.

[*Van de verbeteringhe van de gagien der predicanten.*] — Nopende de verbetering van de gagie der predicanten in de cleine steden ende ten platten lande syn sodanige rapporten gedaen, datter hoop is, dat deselvige soude mogen vallen. Is derhalven goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi in bevordering van dese vlijtelijc sullen arbeiden, ende, sulx becomen hebbende, ooc voor die van Breda ende Bueren by syn Princelycke Exellentie, mitsgaders voor die onder Vianen ende andere particuliere heeren resorteeren, aenhouden daer het behoort, opdat ooc derselver stipendia van gelycke mogen werden gebetert.

15.

[*Van de kercke ter Heyde.*] — Wat belangt de kerck van der Heyde ontrent Breda hebben de gedeputeerde des synodi gerapporteert, dat syn Princelycke Exellentie verclaert redenen te hebben, waerom sijn Furstelycke Genade geduerende de treves die van de Gereformeerde kercke aldaer niet en vond geraden te setten in de possessie van de publijcke kerck, belovende niettemin na de exspiratie van dien de kercke contentement te sullen geven.

van de natuer ende nootsakelyckheyt deselven professie, gelijc ooc den heer curator sich aengeboden heeft hiervan aen den anderen heeren curateuren rapport te doen ende de goede hand daertoe te sullen bieden.

11.

[Van de besoinge over het jus patronatus.] — De gedeputeerden des synodi hebben opening gedaen aengaende haer devoir, dat sij aengewent hadden om by de E. M. heeren Staten te versoecken afschaffing van het kercken schadelycke jus patronatus, volgens den last haer gegeven in den voorgaenden synode, art. 5. Ende is haer rapport sodanig geweest aengaende haer besongen (dat niettegenstaende de kercke alsnoch mettet selfde beswaert blijven), dat de vergadering zich niettemin over het doen der gedeputeerde gecontenteert houd.

12.

[Van de kerckenordeninghe. — Voornemen der Ed. Mo. Staten om eenighe veranderinghe te maken in de kerckenord. — Remonstrantie daerteghen.] — Nopende de correspondentie te houden tusschen de christelijcke magistraet ende kerckenraden over de beroepinge der predicanten, daervan de voorgaende synode art. 6 by noot provisionele verclaring gedaen heeft, hoeverre sich dese correspondentie behoort uit te strecken ten besten der kercken om also alle occasien van verdere ofte niewe swaricheden in eenige kercken te verhoeden, verclaren de gedeputeerde des synodi verstaen te hebben uit eenige heeren, die sylieden desen aengaende int particulier hadden gesprooken, dat sodanige uitleggingen des synodi den E. heeren Staten niet wel en soude gevallen, seggende dattet den particulieren synode niet toe en staet interpretatie te doen over hetgene in synodo nationali is besloten. Is ter oorsaecke van desen goetgevonden, also men hadde verstaen in den voorgaenden synodo ende daernae, dat de kerckenorde, geresumeert in synodo nationali, (prout jacet) bij den E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland was gearresteert, dat tot verhoeding van alle verdere swaericheden de kerckelijcke ordre alhier soude werden gelesen, aengenomen ende allen classibus toegesonden. Doch also men bericht was, dat de E. M. heeren Staten in haere aenstaende vergadering voorhadden op enige poincten van deselvige ordre naerder te letten ende wat by te voegen ende dat den heeren vroetschappen der steden van Holland ende Westvriesland eenige articulen desen aengaende waren toegesonden om daerover haeren gedeputeerden op de dagvaert met instructien te dienen, so heeft de synodale vergadering nodig ende dienstig geacht, dat men haere Ed. Mog. vriendlijc sal versoecken ende bidden, dattet doch haere Ed. Mog. [1]) gelieve in deselfde poincten niet finalijc te arresteren sonder

[1]) „vriendlijc — Ed. Mog." ontbr. in P.

alvooren deselvige verandering oft bijvoegselen mette kercke derselver provincie in communicatie geleid te hebben, ten einde dat door sodanige billijcke ende christelijcke correspondentie alle verder onheil ende schade der kercke (die anders te vresen staet) voorsichtelyc mochte werden voorgecomen. Doch opdattet niet en werde by hare Ed. Mo. also geduidet, dat men haere handelingen voorhadde te contramineren, is goetgevonden, dat door den deputatos synodi sal werden een remonstrantie gestelt, dewelcke na voorgaende revisie ende approbatie der vergadering door D. Henricum Arnoldi ende D. assessorem haere Ed. Mog. sal werden in de aenstaende dagvaert overgelevert, opdat de vergadering voor haer scheiden desen aengaende noch mochten rapport hebben.

13.

[*Van de correspondentie met andere provincien int houden van de synoden.*] — Belangende de correspondentie met andere provincien, daervan gesproken wort art. 7 des voorgaenden synodi, daervan is gerapporteert, dat de E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland niet en verstaen, dat men alsnoch sal eenige nieuwe provintien daertoe versoecken, maer dat men de zake uitstelle ter tijd de kerckelycke ordre generalijc sal syn aengenomen, tevreden sijnde dat men voortvaere in de aengevangen correspontie met die provintien, die van outs daertoe hebben verstaen, beneffens ooc dat die van Zeeland, alleen aenbiedende een schriftelycke correspondentie, de personele hebben afgeslagen.

14.

[*Van de verbeteringhe van de gagien der predicanten.*] — Nopende de verbetering van de gagie der predicanten in de cleine steden ende ten platten lande syn sodanige rapporten gedaen, datter hoop is, dat deselvige soude mogen vallen. Is derhalven goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi in bevordering van dese vlijtelijc sullen arbeiden, ende, sulx becomen hebbende, ooc voor die van Breda ende Bueren by syn Princelycke Exellentie, mitsgaders voor die onder Vianen ende andere particuliere heeren resorteeren, aenhouden daer het behoort, opdat ooc derselver stipendia van gelycke mogen werden gebetert.

15.

[*Van de kercke ter Heyde.*] — Wat belangt de kerck van der Heyde ontrent Breda hebben de gedeputeerde des synodi gerapporteert, dat syn Princelycke Exellentie verclaert redenen te hebben, waerom sijn Furstelycke Genade geduerende de treves die van de Gereformeerde kercke aldaer niet en vond geraden te setten in de possessie van de publijcke kerck, belovende niettemin na de exspiratie van dien de kercke contentement te sullen geven.

Canones synodi voorhielt, die vermaende te onderteickenen, sich met de kercke te verenigen ende deselvige over het gepasseerde contentement te doen. Volgens dit advijs van syn Princelycke Exellentie ende om te voltrecken de last des synodi syn de gedeputeerde tot Leiden voor de theologise faculteit verschenen, deselvige openende haren last, van den synodo ontfangen, nopende den persoon GERARDI VOSSII. Ende naedat haere Waerdicheden den 74e art. des synodi mitsgaders de verclaring VOSSII nevens een extract synder dwaling (in syn schriften bevonden) was voorgelesen, wasset versoeck der gedeputeerde, dattet haere Waerde soude gelieven nevens haer met D. VOSSIO in een vriendelijcke [1]) handeling te treden om te sien, of men hem door sodanigen weg te rechte brengen mochte. Waerop haere Waerde versochten, dat haer mochte behandicht worden copie van den 74e art. synodi Leydensis mitsgaders de bekentenis VOSSII, alsooc het extract der doolingen, uit syn boecken getogen, om haer wat naeder hierover te bedencken, ende is haer tselvige medegedeelt, belovende eerstdaegs haer goetvinden desen aengaende te laten weten, gelyc dan ooc haere Waerde den gedeputeerden des synodi hebben verwittigt, dat se, gereet sijnde om nevens den gedeputeerden met D. VOSSIO te spreken, hadden gecregen belasting van de heeren curatoren om sulx niet te doen, maer dat haere Waerde souden gelieven by gelegentheyt int particulier met D. VOSSIO [2]) alleen te handelen. De vergadering, op dit alles rypelijc lettende, wenschende dese saecke ten besten der kercke ende van D. VOSSIO te bestueren, heeft goetgevonden D. VOSSIUM tegen Woonsdagavond toecomende, wesende den 12e Augusti, voor dese vergadering te ontbieden om daegs daeraen met hem te handelen ende te sien, offer eenige hoop mochte sijn om de saec gevoegelyc ten besten der kercke ende van VOSSIO af te doen [3]).

30.

[*Handelinghe met* D. CUNAEO.] — D. PETRUS CUNAEUS, doctor ende professor juris, daervan gesproocken wort art. 75, door den gedeputeerden des synodi aengesproocken sijnde over sijne fouten, in sijn Satyra Menippaea ende boec De Republica Hebraeorum ende Praefatione in Juliano geobserveert, heeft geantwoort: indien hem syne fauten behoorlijc wierden aengewesen ende tgene by den gedeputeerden in de gemelde schriften mochte geobserveert sijn ter hand gestelt wierde, dat hy de saecke naerder wilde examineren ende de kerck sodanige satisfactie doen, dat se haer deselve wel souden laten gevallen. Ende hebben dienvolgende de gedeputeerde des synodi eenen brief van dato den 6e Julij 1620 aen hem gesonden, daerin de voornaemste observatien hem wierden toegeschict,

---

1) „vriendelijcke" Kist heeft „mondelinge." 2) „met D. Vossio" ontbr. bij Kist. 3) „af te doen" R heeft „t'enemael af te doen." Zoo ook Kist.

waerop D. CUNAEUS wederom heeft geantwoord. De vergadering gehoort hebbende de lecture van beide de brieven, so der gedeputeerde als D. CUNAEI, is deselvige niet alleen verheugt geweest over de naeder verclaering ende beleefde antwoorde D. CUNAEI, maer heeft ooc nodig geacht, dat tot behoorlyc redres van saecken ende satisfactie der kercken D. CUNAEUS by de eerste gelegentheyt stelle een clein schrift, daerin hij de voornaemste aengewesen ende bekende fouten castigere ende verbetere, ende sulx gestelt synde, dattet selfde worde behandicht de kerck van Leiden ende den gedeputeerden des synodi, opdattet van haer gelesen ende geapprobeert synde moge eerstdaegs int licht uitgegeven werden.

31.

[JASON BYLANDT *van synen ghepretendeerden kerckendienst gedeporteert.*] — Nopende JASON BIJLAND, waervan gesproken wort art. 77, hebben de gedeputeerden gerapporteert, dat hij den E. Mo. heeren Staten nopende de acte des stilstants hadde contentement gegeven, dat hy ooc den dienst geheel verlaten ende sich tot een politijcken dienst (daerin hy sich meent te houden) hadde begeven. Doch de synodus, oordelende niet genoeg te wesen, dat hy van hemselven den dienst verlaet, heeft denselven van sijnen gepretendeerden kerckendienst ontslagen ende gedeporteert, ende sal hem de acte sijnes deportements door den gedeputeerden des synodi eerstdaegs werden toegesonden. Mitsgaders sal ooc de kerck, daer hy sich nederset in dese provincie, vermaent syn tegen hem kerckelijc te procederen t'aldertyd hij deselve behoorlijcke satisfactie doet.

32.

[*Van het deportement* JOH. NARSII.] — Also JOHANNES NARSIUS, gewesen [1]) predicant van Bommel, voor den gedeputeerden des Gelderschen synodi synen dienst selver heeft geresigneert ende by de kercke niet en is gedeporteert, ooc, so men verstaet, de acte des stilstants noit en heeft onderteickent, ende dat deselfde nu sich binnen Rotterdam onthoud [2]), so is by den gedeputeerden gevraegt geworden, wat men synenthalven (also hy een schadelyc man ende bysonder roervingk in de Remonstrantsche factien altyd geweest is) ten besten der kercken hadde te doen. Is goetgevonden, dat de synodus van Gelderland sal schriftelijc versocht werden door de deputatos synodi, dat sy het onderlatene deportement bevorderen ende dat hij ter plaetse, daer hij resideert, sal gemaent ende geport worden tot de onderteickening van de acte des stilstants, ende dat die kerck tegens hem nae haer ordre [3]) wyders procedere.

---

[1]) „gewesen" ontbr. bij Kist. [2]) „onthoud" Kist heeft „onderhoud." [3]) „ordre" Kist heeft „orders."

33.

[*Van het visiteren der theologische faculteyt ende des collegii.*] — Also art. 82 den gedeputeerden was opgeleid te spreecken mette heeren curatoribus van d'universiteit tot Leiden nopende de jaerlycsche visitatie van de theologische faculteit ende des collegii, hebben sy de resolutie den heeren curatoribus voorgehouden ende tot dien einde d'acte opgelesen, waerop haere Achtbaerheden alleen hebben geantwoort tselve te sullen communiceren metten genen daer het behoort.

34.

[*Van het verbeteren der Nederlandtsche Historie* EMANUELIS VAN METEREN. — *Van de kerckelicke historie onses tydts.*] — De gedeputeerden volgens den last, haer gegeven art. 83, aen haere E. Mo. versocht hebbende, dat in de Nederlandsche Historien EMANUELIS VAN METEREN die dingen, die qualijcken ofte eensydig ofte ooc geheel vals aengaende de kerckelijcke saecken gestelt waren, in den druck, die men verstond van nieus op handen te wesen, mochte werden verbetert, hebben voor apostille becomen: dewyle de man was overleden ende het gemene land noit desselfs werck hadde aengenomen nochte geapprobeert, dat men vant gemene lands wegen in de correctie van dien niet en soude treden nochte ooc tselvige land met costen [1]) van correcteurs beswaeren, laetende deselfde in waerde soals die is. Gevraegt synde, wat men dan wyders in dese saecken hadde te doen, is goetgevonden, also het is een saec, de gemene kerc des lands concernerende, dat ooc de privelegie voor het boec is vergunt bij de H. Mo. heeren Staten Generael, datter sal werden met correspondentie van d'andere provintien gestelt uit den naem der kercke een ernstige waerschouwing, daerin niet alleen de misslagen ende fauten sullen werden ontdect, maer ooc de waerheyt der saecke cortelyc ende duidelyc voorgestelt, ende sal sulx geschieden door D. HENRICUM ARNOLDI ende D. JOHANNEM LAMOTIUM, dewelcke gestelt sijnde, sullen uit ijder classe twe personen op de aenmaning ende uitschrijving derselver broederen by malcander comen, tselvige schrift overlesen ende examineren ende, tselvige goetgevonden hebbende tot nodige verdediging der kerck, met haere E. Mo. Gecommitteerde Raden communiceren, dewelcke ooc (naer voorgaende approbatie desselvigen schrifts) sullen werden gebeden, dattet haere E. Mo. gelieve de hand daeraen te houden door haer intercessie by de Ho. M. heeren Staten Generael, dat deselvige waerschouwing onder hare Ho. Mog. privelegien mochte uitgegeven werden. Ende sullen de broeders, tot dit werc gecommitteert sijnde, voor soveel dit stuc ooc de gemene kerc concerneert, schrijven aen de

[1]) „met costen" ontbr. in P.

kerck van d'andere provintien om te vernemen, wat bij hunluiden is geobserveert aengaende den staet der kercke in haere provincie.

Belange het stellen van de kerckelycke historie, in synodo nationali [1]) D. LATIO binnen Leiden [2]) opgeleit, en is tot noch toe niet gepresteert, gemerct men verstaet, dat D. LATIUS niet gesint en is dien last alleen op syn schouderen te schorten, beneffens dat hy claegt, dat hem niets tot behulp uit den classibus wiert toegeschict. Doch also dit werc ten hoogsten nodig ende in dese gelegentheit D. LATIUS tot ditselvige werck voor andere seer bequaem is, heeft de vergadering goetgevonden, dat men D. LATIUM sal versoecken, dat hy by provisie tegen den naesten [3]) synodum nationalem bij malcanderen stelle ende versamele tgene dat doenlyc wesen sal. Ende opdattet werc te beter succedere ende D. LATIO te min lastig valle, is hem tot assistentie bygevoegt D. Doctor ANTONIUS TYSIUS, ende sal ooc eerstdaegs haerlieden werden toegesonden tgene eenige classen desen aengaende alrede hebben by den anderen gestelt ende geobserveert. Syn ooc by dese gelegentheit d'eerw. [4]) broederen de gedeputeerden van d'andere provintien versocht tselve met haeren principalen te willen communiceren, ende ingevalle sy iet hebben tot desen wercke dienstig, dat se ooc tselvige metten aldereersten D. LATIO gelieven ter hand te laten comen, gelyc ooc door den gedeputeerden deses synodi de kercken van d'andere provintien daertoe sullen werden versocht.

35.

[*Voor de Catechismus-predicatie een text uyt de h. Schrifture voor te lesen.*] — Also art. 84 besloten was, dat de Catechismi-predicatien souden werden eenparichlijc in allen kercken aengevangen van het voorlesen van eenen text der h. Schriftuer, ter materie dienstig, ende men verstaet, datter kercken syn, die haer daerna niet en reguleren, is goetgevonden, dat men in alle kercken eenen eenparigen voet houde ende dat diegene, die tot noch toe nalatig syn geweest, haer nae dese orde der kercken schicken.

36.

[*Hoe de vermaninghe, die de sieckbesoeckers in de gast- ende armhuysen gehouden syn te doen, te verstaen is.*] — Gemerct art. 85 gewach wort gemaect, dat de sieckenbesoeckers in de gast- ende armhuisen, daer geen predicatien en werden gedaen, sullen altemets vermaning doen, ende tselvige by sommige also mochte werden verstaen, dat dese vermaning soude geschieden predicatieswijse, so heeft de vergadering tot naerder opening ver-

---

[1]) „nationali" K² en R hebben „provinciali binnen Leyden," Kist heeft „Provinciali Leid." [2]) „binnen Leiden" ontbr. dan in K² en R en bij Kist. [3]) „naesten" Kist heeft „laatste." [4]) „eerw." Kist heeft „zeven."

claert, dat se by het woort vermaning niet en verstaet predicatie, die alleen den predicanten competeert te doen, nochte eenige publijcke oefening, maer dat de sieckenbesoeckers alleen capitatim d'een ende d'ander in sodanige armhuisen sullen vermanen ende onderwijsen van de gronden der christelycke religie. Ende sullen tot wering van de superstitie, in sodanige huisen gepleecht, alomme de kerckenraden (volgens den last haer door den synodum gegeven) met haere respective magistraten handelen, ten einde door deselver autoriteit sodanige superstitien mochten werden geweert.

37.

[*Van het weeren der pauselicke exercitien ende 't incruypen der papen ende monnicken.*] — De gedeputeerde des synodi by hare E. Mo. aengehouden hebbende volgens den last, haer gegeven art. 87, dat alle pauselijcke superstitien [1]) ende tincruipen der papen ende monicken mochte werden geweert, hebben rapport gedaen, dat haere Ed. Mo. d'uitgegeven placaten, dese materie concernerende, sullen amplificeren ende de respective officieren d'executie van dien scherpelyc belasten, mitsgaders ooc, dat syn Princelycke Exellentie, desen aengaende gesproocken sijnde nopende de plaetsen, die onder syn Vorstelycke Genade resorteren, mede belooft heeft daerop ordre te stellen. Ende blyven de gedeputeerde belast de saecke te bevorderen niet alleen bij de E. Mo. heeren Staten, syn Princelycke Exellentie, maer ooc by de particuliere heeren, syn Genade den graeve van Culenburg, den Ed. heer van Bredenrode ende andere meer.

38.

[*Van het weeren der profanatie des sabbaths.*] — Omme te weren de grouwelycke profanatie des sabbats, die alomme meer ende meer inbreect, en wert geen beter remedie bevonden, dan dat men ernstelyc by de respective magistraten aenhoude, dat door derselver autoriteit deselvige mochten werden geweert.

39.

[*Aen te houden met versoecken van een houwelicksche ordonnantie.*] — Nopende tversoecken van een houwelijxse ordinantie, daervan gesproken wort art. 90, blijven de gedeputeerde (tot noch toe niet hebbende geobtineert) belast in haer versoec aen te houden [2]).

40.

[*Het versoeck van vermeerderinghe van tractament voor schoolmeesters, bejaerde predicanten etc. wordt om redenen uytghestelt.*] — Nopende de gagie der schoolmeesteren, insonderheyt ten platten lande art. 91, het tractement der bejaerde ende van den dienst ontslagene predicanten, mitsgaders ton-

---

[1]) „superstitien" al de andere codd. hebben „exercitien." [2]) „in haer — houden" ontbr. in Q.

derhoud der weduwe art. 97, de restitutie der verschotene classicale oncosten art. 98, item tvergoeden der lasten, costen ende schaden etc., die de doolerende kercke voor desen gedragen hebben art. 99, hebben de gedeputeerde gerapporteert, dat sy dese saecken door raet van eenige gecommitteerden heeren van de Staten hadden uitgestelt ter tyd toe dat een favorable apostille op de request aengaende de verbetering van de gagie der predicanten soude vercregen wesen, opdat het eene het andere niet en verhinderde.

[*De schoolmeesters, byscholen houdende, syn gehouden den Catechismus, Confessie ende Canones te onderteeckenen.*] — Doch also men verstont, dat de schoolmeesters, alleen byschole houdende ende den Catechismo, Confessie ende Canonibus synodi niet onderteeckent hebbende, in veel plaetsen ongelyc beter vaeren dan diegene die, publycke schoolmeesters sijnde, deselvige onderteeckent hebben, ende door sodanige gelegentheit tot prejuditie niet alleen van de publycke scholen maer ooc tot naedeel der christelycke religie de bijscholen dagelyx toenemen, heeft de vergadering geoordeelt, also de acte des nationalis synodi geen onderscheit en maect tussen schoolmeesters ende schoolmeesters, dat niet alleen de publijcke maer ooc de private ende byschool houdende meesters dieselve behooren te onderteickenen. Ende sullen de gedeputeerde des synodi versoecken, dat haer Ed. Mo. gelieve tselve also toe te staen ende t'ordineren, dat alle schoolmeesters sonder onderscheit door haere autoriteit daertoe moge werden geconstringeert.

[*Van de restitutie der oncosten, gheleden bij de dolerende kercken.*] — Belangende de restitutie van de oncosten der doleerende kercken en wort vooralsnoch geen bequamer middel gevonden dan haere E. Mo. door den gedeputeerden te versoecken, dattet deselvige gelieve sulx uit slands middelen te geven ofte, indien haere E. Mo. daertoe niet en gelieven te verstaen, dat in sodanigen gevalle het haer gelieve te consenteren, dat by collecte in allen steden ende dorpen van de liefhebberen der waerheit tselvige mochte werden gevonden.

41.

[*Van de reformatie der officieren in Breda ende Buyren.*] — Aengaende de reformatie van de officieren in de baronie van Breda ende Bueren, daervan art. 96 gesproken wert, hebben de gedeputeerde des synodi met syn Vorstelycke Genade gehandelt terstont nae het houden des Leitschen sijnodi, dewelcke belooft heeft daerop te sullen letten.

42.

[*Van het weeren der Remonstr. predicanten uyt die plaetsen, daer se gestaen hebben.*] — Belangende tweren der afgesette predicanten uit de plaetsen,

daer sy gestaen hebben, ende die nochtans [1]) de acte des stilstants hebben onderteickent, hebben haere E. Mo. toegestaen volgens trapport der gedeputeerde des synodi, dat de predicanten, tegens haere onderteickening doende, by de respective magistraten sullen mogen werden uitgeseit [2]) ende uitgeleit.

43.

[*Cort ondersoeck voor 't avondtmael.*] — tCorte ondersoec, tegen tavontmael gebruickelijc in de kercke van Middelburg, is den synodo overgelevert, daervan in den 101e arti. synodi Leidensis gesproken wert.

44.

[*Van partydighe kerckmeesters.*] — Over tstuc van de partidige kerckmeesters art. 104 hebben haere Ed. Mo. goetgevonden, dat de doleanten haer naerder sullen informeren, in wat plaetse sulx geschiet, om daerna door publijcke autoriteit daerin te versien.

45.

[*Van de Confessie der Mennoniten, ghestelt voor haer Martelaer-boeck.*] — Aengaende de Confessie der Menoniten, gestelt voor haer Martelaerboec, daervan art. 103 gesprooken wert, heeft alsnoch niet sonderlings connen vernomen werden, ende hebben de E. broederen de gedeputeerden des Noorthollandschen synodi aengenomen in haeren aenstaenden synodo te vernemen, waer tselve boec mochte gedruct sijn.

46.

[*De kercke van Jaersvelt werdt ghebracht onder de classis van der Gouda.*] — Belangende de kercke van Jaersvelt art. 105 hebben de gedeputeerde gerapporteert, dat den E. heere van Jaersvelt, desen aengaende gesproken sijnde, verclaert heeft, dat syn intentie niet en was goede ordere tegen te staen ofte de kercke van Jaersvelt het kerckelycke opsicht t' ontrecken, maer dat hy om redenen niet geraden en vont, dat Jaersveld onder de classe van Bueren soude sorteren. Ende also deselfde plaetse resorteert onder Holland, is met toestaen van de heeren Gecommitteerde Raeden ende verwillinge van den voornoemden heer de kerck van Jaersveld als een lid des Goudschen classis ontfangen. Doch hebben die van Bueren den dienst derselver kerken volgens den last des Leidschen synodi waergenomen ter tyd toe, dat D. Arnoldus Hellius aldaer totten kerckendienst is bevordert.

47.

[*Van het weeren der Lutherscke.*] — Also volgens den inhoud van het 106 art. des voorigen synodi binnen Bodegrave was metter woon gecomen een Luiters predicant, hebben de gedeputeerde, haeren opgeleiden last

---

[1]) „die nochtans" Kist heeft „nopens die." [2]) „uitgeseit" Kist heeft „uitgezet."

voltreckende, tot antwoort van hare Ed. Mo. becomen, dat men denselfden predicant door den hooftofficier uit die plaets soude weren. Ende is by dese occasie door den gedeputeerden verhaelt, wat vlijt dat se hadden aengewent so by syn Vorst. Gen. alsooc bij haere Ed. Mo., dat naeder mocht worden gelet op de groote stouticheit der Luitersche, die niet alleen binnen Bodegrave maer ooc byna in allen steden de hoornen dapper opsteeken, de leere der kercke schandelyc lasteren, ende dat onder dien deckmantel de Remonstranten haere personagie bedectelyc konnen spelen tot schade des vaderlands ende der kercken, ende dat evenwel haere stouticheit tot noch toe niet en was ingetoomt. De vergadering hierop lettende heeft goedgevonden om alle vordere onheil voorsichtelyc te voorcomen, dat in den synodo sal werden gestelt sekere remonstrantie om haere Ed. Mo. niet alleen te remonstreren, wat swaricheden voor de kercke in dese ongebonden vrijheit der Luitersche steecken, maer ooc dat men haere Ed. Mog. ootmoedelyc sal versoecken, dattet haer gelieve by tyds ordre te stellen, dat doch dit quaet niet verder in en breecke.

48.

[*Van de twee synodale schrijfboecken.*] — De twe schryfboecken, geordineert om daerin de acta synodorum provincialium ende de rapporten der gedeputeerde des synodi te registreren, syn door den gedeputeerden des Leitschen classis volgens haeren last art. 116 den synode overgelevert om wederomme tot de naeste provinciale synode te berusten in handen van de classe synodael. Ende also noch eenige acten ende rapporten moeten werden geregistreert, is tot datselvige werck geordineert D. GERARDUS VERSTEGUS, dienaer des h. evangelii in Nieuleckerland. Ende is goetgevonden, dat jaerlyx uit het boec selve de acta des laetstgehoudene synodi sullen werden opgelesen. Ende sal men volgens toude gebruic een copie van de acte des jaerlyxschen synodi hare E. Mo. tydelijc toeschicken.

49.

[*Van het afsetten der Remonstrantsche kerckenraden ende verkiesinghe van nieuwe.*] — Aengaende het deporteren van de Remonstrantsche kerckenraden ende verkiesing van nieuwe volgens den inhoud art. 118 alsooc der acte van afsetting van sodanige kerckenraden, als te sien is in appendice des voorgaenden synodi, syn de broeders gevraegt, ofte ooc alomme in de respective classen ende kercken, daer sodanige kerckenraden hadden geweest, dese resolutie was naegecomen. Ende is bevonden dese synodale resolutie voldaen te wesen, uitgesondert alleen in de kerck van Warmont, daer den ouden kerckenraet wel was afgeset maer alsnoch genen nieuwen vercoren, ende in de kercke van Woubrugge, daer noit kerckenraed en hadde geweest, beide de plaetsen sorterende onder de E. heer VAN WARMONT, die aen de predicanten van de respective plaetsen hadde begeert, dat men

alsnoch de verkiesing wat soude uitstellen ende dilayeren, beneffens dat de predicant van Warmond selver meinde, indien het noch voor een tyd wierd aengesien [1]), dat hij alsdan bequamer [2]) stof mochte becomen om tot de verkiesing te procederen, wachtende dat eenige vervoerde ledematen wederomme mochten haer mette kerck vereenigen. Doch oordeelt de synodus gans nodig te sijn, dat in beide de kercken eerstdaegs sonder langer vertreck tot verkiesing des kerckenraeds, bestaende uit ouderlingen ende diaconen, werde geprocedeert ende also de resolutie des synodi worde voldaen.

50.

De classes van Gorinchem ende Woerden hebben (volgens den last, haer in synodo Leydensi art. 121 gegeven) visitatores gestelt.

51.

[*Van de namen derghener, die tsedert 'tjaer* 1608 *in den kerckendienst zyn opghenomen. — Clachte des classis van der Gouda, dat haer de classicale schriften van de afghesette Remonstr. predicanten onthouden worden.*] — Belangende de namen dergener, die tsedert het jaer 1608 in den kerckendienst syn opgenomen, daervan art. 122 gesproken wert, syn by eenige classen overgelevert ende hierna gestelt. Doch wenden die van de Goudsche classe tot onschult voor (also sy geen lijst overgelevert hadden), dat de classicale schriften haer noit en waren ter hand gestelt, maer by de afgesette predicanten haer wierden onthouden, ende daerom geen register en hadden connen overleveren. De vergadering, verstaende dat dieselvige schriften noch onder DIRCK HARMANSZ, gewesen predicant, mochten schuilen, heeft den E. heer burgemeester, aldaer tegenwoordig sijnde, gebeden, dat syn E. E. gelieve de goede hand daeraen te houden, dat deselvige schriften wederom den classi mochten werden behandigt. Ende heeft syn E. E. ooc belooft het beste daerin te sullen doen.

52.

[*Clachte van die van Rotterdam over het ontvreemden van het kerckenboeck ende de synodale acten.*] — Hebben ooc by dese gelegentheit die van Rotterdam geclaegt, dattet kerckenboec ende de synodale acten van voorige jaren haer syn ontvreemt. Ende also sy het daervoor houden, dat de afgesette predicanten ofte kerckenraden, alsnoch binnen Rotterdam woonachtig, wel weten waer dat die souden te vinden sijn, is goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi de kerck van Rotterdam de hand sullen bieden by de E. magistraet aldaer om door haer autoriteit deselvige schriften te becomen. Doch ingevalle het op desen voet niet wilde succederen, sal

---

[1]) „aengesien" Kist heeft „ingezien". [2]) „bequamer" Kist heeft „bekwame."

men sulx verder by haere E. Mo. versoecken, ten einde de kercke van Rotterdam van sodanige schriften niet en blijve ontbloot.

53.

[*Van het deportement* ARNOLDI *ende* CORNELII GEISTERANI.] — Is door D. BALTASAREM LYDIUM als gedeputeerde des synodi te kennen gegeven, hoe dat de classe van Gorichem tsedert den lesten synodum hadde den gedeputeerde des synodi toegesonden twe copien van vonnissen, bij de voorschreve classe uitgesprooken tegens ARNOLDUM ende CORNELIUM GESTRANUM, gewesen respective predicanten tot Schelluinen ende Hoogblockland, ende sulx van wegen dat de voorsz. personen weigerig waren geweest de Canonibus synodi nationalis te onderschrijven, benevens dat sy ooc hebben gedifficulteert haer gevoelen te openen overt poinct van de h. Drieeenicheit, [1]) voldoening Christi ende verrysenis des vleesch etc., niettegenstaende men haer seide, dat haer stilswijgen soude gehouden syn voor confessie, dat se in deselvige poincten ooc onsuiver waren ende verscheelden van het gevoelen der warer kercken. De voorsz. GESTRANI niet alleen de onderteickening van de Canonibus synodi maer ooc de vereischte verclaring weigerende, heeft de classe van Gorichem eindelijc moeten tot haer deportement procederen ende de voorgenoemde ende alhier opgelesen vonnissen tegens haer uitspreecken [2]). Ende is bij de classe van Gorichem versocht, dat de synodus doch niet en wilde haer voor onlief afnemen, dat se in de voorgaende synode Leidensi van dese twe personen geen gewag en hadden gemaect, gemerct sy geen fondement en hadden om te dier tijd eenige wettige clachten nopende d'onsuiverheit haers gevoelens in te brengen ende deselvige GESTRANI ooc soo bedectelyc ende geveinsdelijc [3]) hare personagie totten einde toe hadden weten te spelen, dat veel [4]) geen nadencken over haer persoonen en conden hebben [5]), dat se de sijde der Remonstranten toegedaen waeren, overmits deselfde ongevaerlijc een halfuer te vooren als sij haerselven openbaerden Remonstrantsgesint te wesen, hadden helpen een Remonstrantschen schoolmeester censureren, seggende dat hy qualijc hadde gedaen, dat hij sodanigen leer ende procedueren, als der Remonstranten sijn, hadde helpen mainteneren ende voorstaen. De vergadering, op dit alles lettende, oordeelt dat de classe van Gorichem wel ende behoorlijc heeft gehandelt, ende opdat bleecke, dat de synodus haere handeling in dese approbeert, heeft goetgevonden de copien van de gemelte vonnissen over de voorsz. personen achter aen dese synodale acten te voegen.

---

[1]) „Drieeenicheit" Kist heeft „Drievuldigheid (Drieëenheid.)" [2]) „ende de voorgenoemde — uitspreecken' K[2] en R hebben „ende syn de voornoemde vonnissen, teghen haer uytghesproken, alhier opghelesen", Kist heeft „en zijn de voorn. Vonnissen, tegen hen uitgesproken, alhier gesteld". [3]) „ende geveinsdelijc" ontbr. in K[2] en R en bij Kist. [4]) „veel" Kist heeft „men". [5]) „dat veel — hebben" ontbr. in P.

54.

[*Van een kiste in den Haghe, daer eenighe kerckelicke schriften, den synodo van Zuydholl. toebehoorende, opghesloten zijn gheweest.*] — Is ooc door D. LYDIUM verhaelt, dat voormaels in den Haeg in een seekere kist syn opgesloten geweest eenige kerckelijcke schriften, den synode van Zuidholland competerende, ende also men gevreest hadde, dat in dese bedroefde ende factieuse tijden de partien tot nadeel der kercke deselve mochten vervremden, dat de broeders de gedeputeerde des synodi voor desen geraden gevonden hadden deselvige kist ledig te maecken ende deselvige pampieren onder haer te houden, gelyc sy dan ooc deselfde naer haer genomen hebben, de eene dit, de andere dat deel, volgens de lijste, daervan onder malcanderen gemaect. Ende also eenige derselver gedeputeerde in den Heer syn ontslaepen ende de pampieren alsnoch onder haer erven rusten, is goetgevonden, dat de gedeputeerde sullen sorge dragen, dat de stucken wederom mogen werden ingesamelt ende dat deselvige werden bewaert in een seeckere kist binnen Delf, daervan twe sleutelen sullen werden gemaect, waervan de eene in handen van de kerck van Delf ende d'ander in handen van de gedeputeerde des synodi sal berusten. Ende deselve stucken byeengesamelt synde, sullen de gedeputeerde des synodi een register maecken van deselve, hetwelcke berusten sal bij die twe groote schrijfboecken, die den classi synodali syn ter hand gestelt om jaerlijx den synodo over te leveren.

55.

Is in de plaetse D. PETRI NIEWENRODII gesurrogeert D. SAMUEL GRUTERUS, te vooren by den classe van Rotterdam tot desen synodum gedeputeert. Doch also GRUTERUS was te vooren gedeputeert om te gaen op den synodum van Gelderland, heeft hij niet connen op desen synodum verschijnen voor syn wederkeren van den synodo Geldriae.

56.

[*Geen ouderlinghen totten synodum te deputeren dan die deselve totten eynde toe connen bijblijven.*] — Also men bevind, dat somwijlen van eenige kercken totten synodum werden afgesonden sodanige ouderlingen, die niet wel totten einde de vergadering connen bijblijven, ende andere, die van de voorgaende handelingen desselvigen synodi geen kennis en hebben, van de kercken worden gesurrogeert, so syn by dese gelegentheit de classes vermaent in toecomenden tijden sorge te dragen, dat geen ouderlingen totten synodum en werden gedeputeert dan daervan men (soveel als doenlyc is) mag versekert wesen, dat se de vergadering totten einde toe sullen byblijven.

57.

[*Versoeck des kerckenraedts van Leyden noopende den persoon* VOSSII.] — Is ooc gelesen een brief des kerckenraets van Leiden aengaende den persoon GERARDI VOSSII, welckers inhoud was: also D. VOSSIUS was geciteert

om voor den synode te verschijnen, dat hy aen denselvigen kerkenraed hadde versocht, dat se hem ten besten [1]) wilden raeden, wat hem hierin soude te doen staen; dat deselvige kerckenraet hadde geraden [2]) gevonden om gewichtige redenen den E. synodum te versoecken, dattet haere Waerde geliefde goet te vinden, dat eerst mochte werden beproeft tgene in den voorgaenden synodo, gehouden binnen Leiden, nopende syn persoon was geresolveert, of men door onderhandelinge der professoren van de h. theologie aldaer ende van de gedeputeerde des synodi hem [3]) niet en soude connen so ver brengen, dat hij den kercken contentement soude geven. Doch is dese zaec op het versoec van den heer raedsheer VAN DEN HONERT voor den tyd van twe ofte drie dagen uitgestelt.

58.

[*Missive der kercke van Breda noopende de citatie* HANECOPII, *by den synodo hiervoren ghedaen, artic.* 23.] — Is ooc den E. synodo behandicht seeckere missive van de kerck van Breda, daerin deselve kerck niet alleen haer en poocht te excuseren, waerom deselve, geciteert sijnde voor den synode, niet en compareert nochte ooc D. HANECOPIO niet veroorloft te verschijnen, maer ooc te kennen geeft, dat haere achtbare magistraet niet en verstaet, dat die van de synode van Zuidholland soude hebben d'autoriteit over de stad van Breda om hare predicanten te senden, daer het heur gelieven sal. De vergadering op hetselve schryven lettende ende merckende, dat die van Breda ofte de meining des synodi niet en hadden verstaen ofte deselve misduidede, alsof deselve alrede door een vooroordeel de dimissie HANECOPII toestond, heeft goetgevonden, dat men haer andermael alsooc D. HANECOPIUM tegen den toecomenden Donderdag schriftelijc citere, mitsgaders ooc dat aen de E. magistraet werde geschreven, dattet hare Achtbaerheden gelieve niet te verhinderen, dat de geciteerde souden compareren. Ende opdat niet en werde geexcipieert, dat se van wegen d'absentij D. MUISHOLII, d'ouderdom BOXHOORNII ende andere ongelegentheden den dienst HANECOPII so lange niet souden connen ontbeeren, is dienstig geacht, dat D. BARTOLOMAEUS NICOLAI, predicant binnen der Goude, derwaert sal reisen om aldaer dese zaec te bevorderen ende den dienst, indien het nodig ende die van Breda gevallig waer, op haer versoec waer te nemen, ende is sulx in de brieven aen de kerck ende E. magistraet geinsereert. Verstaet ooc de synodus, also de classe van Breda jaerlijx haere gedeputeerde op den synodum met credentie sent ende dat ooc de predicanten van de stad sowel als ten platten lande, gecommitteert sijnde, in den synodo compareren, dat ooc deselve

---

[1]) „besten" Kist heeft „eerste." [2]) „geraden" Kist heeft „te raden". [3]) „hem" ontbr. in P en bij Kist.

synodus macht ende recht heeft de kercke van Breda ende derselver dienaren voor haer te citeren ende t'ontbieden.

59.

[*Missive van de kercke van Schiedam, reden ghevende waerom sy, van den synodo ghециteert synde, artic.* 22, *niet en compareert.*] — Is ooc geopent ende gelesen een missive der kercke van Schiedam, daerin deselvige reden geeft, waerom dat se, van den synode geciteert synde, niet en compareert, te weten also sy volgens tadvijs des synodi tschrijven haere achtbare magistraet communicerende, tot antwoort hadden becomen, dat deselvige bleef by haere voorige resolutie van weigering over de dimissie Eleasari Swalmii, dat se ooc tschryven des synodi (als niet eigentlijc ende directelijc aen haer geschreven) ende dienvolgens de citatie, daerin begrepen, haer niet conden aentrecken, twelc nochtans gelaten was uit oorsaec de synodus, een kerckelijcke vergadering synde, geen macht en hadde om de achtbare magistraet neven den kerckenraed te citeren, dat daerom die van de kerckenraed (anders willig synde om te compareren) waren genootdruct, ten einde hierover geen onlust ende onrust en ontstont tusschen die van de kerck ende de magistraet (als tot noch toe met goede ende onderlinge correspondentie in desen gebesongeert hebbende) hare personele comparitie t'onderlaten, versoeckende, dat men het haer niet qualijc en wilde afnemen, dat sy haer beswaert vonden buiten het goetvinden ende byvoegen van eenige gecommitteerde uit het midden van de magistraet nevens hare gedeputeerde in so swaren handeling haer in te laten. De vergadering hierop lettende, heeft dienstig geacht, dat men den kerckenraet wederom de novo soude citeren om tegen Donderdaegs smorgens voor den aenvang der vergadering tegewoordig te sijn, mitsgaders ooc dat werde geschreven aen de achtbare magistraet aldaer ende deselve vriendlyc werde versocht, dat haere Achtbaerheden gelieve niet alleen die van de kercke niet te verhinderen, dat se geciteert sijnde niet en souden compareren, maer ooc dattet haer gelieve uitet midden van haere Achtbaerheden iemant neven de gedeputeerde der kercke op den synode te committeeren.

Die van Schiedam so van wegen de kerck als van wegen d'achtbare magistraet verschenen sijnde, heeft de vergadering goetgevonden, dat men de zaeck, daerover sy waren verschenen, soude bij der hand nemen ende dat men die van Amsterdam ende Schiedam in malcanders tegenwoordicheit soude hooren, mitsgaders ooc D. Eleasarum Swalmium, ooc mede die van de classe van Schieland. Dese alle gehoort ende uit de vergadering vertogen sijnde, mitsgaders ooc de broeders van den voornoemden Eleasaro, is door D. Baltasar Lydium, als specialijc van de vergadering daertoe gelast synde, de volgende acte aengaende dese zaec gestelt:

[*Handel ende uytsprake des synodi over de saecke* Eleazari Swalmii, *be-*

roepen tot Amsterdam.] — Sijn op d'iterative beschrijving deses synodi verschenen de gedeputeerde so van de kerck alsooc van de E. heeren magistraten der stad Schiedam, ontboden sijnde om redenen te geven van haere weigering der ontslaging D. ELEASARI SWALMII tot dienst van de kerck van Amsterdam, ende hebben die van de kerck tot Schiedam neffens D. REINERUM BERCKELIUM, haren kerckendienaer, in den synodo tegenwoordig synde, gedeputeert DOE JORISZ als ouderling om volgens haeren last ende instructie in dese saecken te besoingeren. Van wegen de heren magistraten van Schiedam is verschenen ARENT CORNELISZ MEISTER om volgende syne credentie aen te hooren de reden van beschrijving ende te verclaren den last ende resolutie des E. magistraets van Schiedam, mondeling daerbij doende gelast te syn dese saec den synodo niet te submitteren. Aen d'ander syde syn verschenen van wegen de kerck van Amsterdam neffen D. JACOBUM TRIGLANDIUM, in den synodo tegenwoordig synde als gedeputeert op de correspondentie met dese synodo, D. RUDOLPHUS PETRI, beide dienaren des h. evangelii tot Amsterdam, ende HANS LENAERS als ouderling, vertonende haere credentie so van de kercke alsooc van wegen de E. heren magistraten van Amsteldam om te vervolgen haere gedane beroeping ende den synodo voor te stellen, dat deselve op den noot van de kerck van Amsteldam christelijcke achting believe te nemen, welcken noot de voornoemde gedeputeerden op het lange hebben verhaelt, verclarende dat sy, so om het overlijden D. HALLII alsooc om de swackheit van sommige kerckendienaren tot Amsteldam ende veel sware lasten, totten kerckendienst aldaer beroepen hadden D. ELEASARUM SWALMIUM ende dat sijne E. na voorgaende deliberatie hetselvige beroep hadde aengenomen, maer dat die van de kerckenraet ende de magistraten tot Schiedam sulx hebben afgeslagen, dat sy derhalven waren genootsaect geweest haer aen de classe van Schieland te addresseren, dewelcke na rijpe deliberatie goetgevonden ende geresolveert hadden, dat D. ELEASAR SWALMIUS het beroep van Amsteldam behoorde te volgen, waerop gevolgt was, dat de heren magistraten van Schiedam (als bleec uit een seeckere acte, by de voornoemde heren op den 1e [1]) Februari deses jaers gepasseert ende den gedeputeerden van de classe van Schieland toegesonden) tot een hooger ofte synodale vergadering hadden geappelleert, weshalven die van Amsteldam genootsaect waren hare saecken op desen synodum te brengen, versoeckende dat insonderheit dese ses saecken bij den synode mochten overwogen werden: eerstelyc den hoogen noot van de kerc van Amsteldam; ten tweden de wettelijckheit van de beroeping D. ELEASARI SWALMII; 3. dat D. ELEASER het beroep aengenomen hadde; 4. dat het classis het gedane beroep hadden geapprobeert; 5. hoe schadelyc dit lange wachten is voor de kerck van

[1]) „1e" P heeft „17".

Amsteldam; 6. het quade gevolg, dat daeruit sal ontstaen, indien men toelaet, dat een particuliere kerck in twijfel trect, of sy in de saeck van de dimissie van haer predicant (beroepen synde tot den dienst van een andere ende meerder kerck) staet onder het oordeel des synodi particularis; ten besluit daerby voegende, dat die van Schiedam niet altijd waren even stijf by haer weigering gebleven. Daerna hebben de gedeputeerde van de kerck van Schiedam geclaecht, dat by de classe van Rotterdam niet genoegsaem overwogen waren de redenen van haere kerck, ende hebben schriftelijc ende mondelyc deselvige den synodo overgedragen, hierop uitcomende, dat sy ten aensien van de goede gaven ende diensten D. Elеasari Swalmii ende ergernis, die uit syn vertrec soude ontstaen, item dat sy binnen den tyd van anderhalf jaer van beide hare kerckendienaren souden door dit middel ontbloot worden ende, indien sy wat asem hadden mogen scheppen, dat dan de redenen van die van Amsteldam by haer meer plaetse souden grijpen, dat D. Berckelius aen die van Delf verbonden was ende haer ooc soude mogen ontrocken werden, niet en conden verstaen tot de ontslaging D. Eleaseri.

Die van de classe van Schieland hebben aen d'ander syde reden gegeven van haer doen ende besoingien in desen, als dat sij eerst versocht hadden de zaecke by te leggen ende D. Swalmium te induceren, dat hy by syn kerc soude blyven, maer als dit niet wilde vallen, by den E. heeren magistraten van Schiedam gearbeit hadden, dat sy D. Eleasarem vrywillig tot dienst van de kerc van Amsteldam souden laten volgen, maer als dit mede geen plaets en greep, dat sy alsdoen geresolveert hadden, dat sy, siende niet so seer op de redenen van die van Amsteldam als op de genegentheit D. Eleasari Swalmii, syne dimissie tot dienst van de kerck van Amsteldam inwilligde. Welcke resolutie, alhoewel sy om seeckere redenen goetgevonden hadden met sulcke termen in te stellen, niettemin sijne ontslaging stichtelyc ende nodig [1]) achtede, 1. omdat hij daer met syn gaeven meerder vrucht soude connen doen; 2. omdattet lichter was die van Schiedam met een getrou leraer te versorgen als die van Amsteldam; 3. omdat D. Eleaser verclaert hadde totte aenneming des dienst tot Amsteldam genegen te syn ende dat sy vreesden de onlust, die uit de weigering by D. Eleasarum soude hebben ontstaen; 4. dat sy verhoopten, dat uit het vertreck D. Eleasari sulcke swaricheit niet te vresen en was als die van Schiedam voorwenden, dat sulx uit het vertreck D. Hugonis Beijeri tot dienst van de kercke van sGravenhaeg was gebleecken.

D. Eleaser Swalmius gevraegt sijnde, hoe hij hem alsnoch tot dit beroep in syn gemoet beroert vond, heeft geantwoort, dat hij voor desen, als hem

---

[1]) „stichtelyc ende nodig" K heeft „noodigh ende profytelick."

dit beroep eerst voorquam, na vierige gebeden geresolveert hadde ten aensien van de wettelijckheit der beroeping, de gewichticheit der redenen van die van Amsterdam ende dat hy aldaer meer soude connen in kennisse ende gaeven toenemen als tot Schiedam, het beroep van Amsterdam te volgen om den Heer aldaer in den grooten oogst te dienen, ende dat hem noch geen redenen en waren voorgecomen, die hem van dit propoost konden diverteren.

De synodus, dit alles gehoort ende overwogen hebbende, heeft goetgevonden om vruchtbaerlyx iet in dese saec te resolveren, dat vooreerst die van Schiedam dienden besonden te worden om haer te persuaderen, dat se haer het oordeel van dese vergadering behoorden te onderwerpen niet alleen van wegen de gemene ordre, na welcke een minder vergadering staet onder judicature van een hooger, maer ooc omdat sy door haere schriftelycke protestatie haer aen dese banc vastgemaect hadden. Syn ten einde voornoemt dadelijc met credencie na Schiedam afgesonden D. Gerardus Verstegus, D. Tobias Dammannus ende D. Dionisius Spranckhuisius, dewelcke broederen, wederomgekeert synde, hebben gerapporteert, dat se na alle devoor, om dat te verwerven by haer aengewent, geen ander antwoort hebben connen verwerven, dan dat se niet en hadden geappelleert op desen synode, de zaec dienvolgens hujus fori niet en was, ende sy evenwel mochte lyden, dat de synodus nae haer goetvinden daerin oordeelde, doch dat sy thare ooc souden doen.

De synodus menende tot de zaec te komen, heeft D. Verstegen aengedient, dat hem in de memorie quam, dat eenige van de kerckenraet van Schiedam int particulier haerlieden hadden aengeseit, indien de synodus tot judicature van de zaec soude willen intreden, dat se dan noch wat hadden te seggen ende noch eens wel souden willen gehoort wesen. Waerdoor de zaec is uitgestelt tot sMaendaegs na den noen ten drie ueren, ende is de kerckenraet van Schiedam tegen die tyd verschreven te compareren.

Des Maendaegs heeft D. Reinerus Berckelius, dien den brief was medegegeven, den synodo aengedient, dat hij Sondaegs na de predicatie den kerckenraet denselven hadde behandigt ende sy geseit hadden denselven met hare E. magistraet te sullen communiceren, aengesien sy gewoon waeren in sodanige saecken sonder communicatie van haere magistraten niet te doen; dat hy ook verder niet en wiste, watter in geschiet waer anders dan dat hy vermoede, dat se noch hier niet conden wesen, omdat huiden de magistraet al laet na gewoonte in den voormiddag vergaert was.

De synodus, op hoop of se noch mochten comen vandaeg ofte morgenochtent, heeft de saecke uitgestelt om ten langsten morgen voormiddag by de hand genomen te werden om die van Amsteldam niet langer op te houden.

Welcken tijd gecomen synde ende niemand van die van Schiedam com-

parerende, heeft de synodus de saec by der hand genomen ende, de redenen ter wedersyde wel rypelijc in de vrese des Heeren overwogen hebbende, heeft geoordeelt, dat de redenen, by die van Amsterdam ingebracht tot bevordering van haer gedaen beroep, praepondereren de redenen van weigering ende afslaging des beroeps, by die van Schiedam bygebracht, nadat te voren was gevraegt, of de synodus in dese saeck sy competente rechter ofte niet, ende by allen classen eenstemmelyc was verclaert jae. Ende wyders omgevraegt synde, of dan D. Swalmius die van Amsteldam behoort te volgen ofte tot Schiedam te blijven, is geantwoord, dat D. Eleaser Swalmius die van Amsteldam behoorde te volgen, doch dat hy evenwel dadelyc niet en sal vertrecken maer in synen dienst tot Schiedam blijven continueren ter tyd toe dat die van Amsterdam syne dimissie so bij die van de E. magistraet als van den kerckenraed van Schiedam sullen hebben becomen, waertoe de synodus vertrout, dat dit haer tegenwoordig oordeel haer sal bewegen.

Resolutien over de gravamina.

[60.]

1. Gravamen. [*Van het invoeren der ghereesumeerder kerckenorden, immers in de provincie van Hollandt.*] — Dat de kercke-ordre, in den nat. synodum beraemt ende by de E. Mo. heeren Staten van Holland ende Westvriesland prout jacet gearresteert, so mocht werden geautoriseert, dat, so niet in alle provintien, immers in Holland de practycke derselver mocht werden ingevoert ende deselve tot dien einde uitgegeven ende allen classen toegesonden, so nochtans dat uitblyve tgene tjus patronatus aengaet.

2. Grav. [*Van een verbindtenisse te maken om sich nae de ghemelte kerckenorden te reguleren.*] — Of niet dienstig waer tot vordering van de practyc derselver kerckenordre, dat in desen synodo een acte van onderteickening wierde beraemt ende allen classen ende kerckenraden toegesonden, by welcke deselve mochten verplicht worden haer daernae te reguleren, ende so iemand weigerig waer, dat hy daerover kerckelyc wierde gecensureert?

tEerste ende twede gravamen is wat uitgestelt, also te vooren was goetgevonden by remonstrantie haere E. Mo. te vertoonen ende te versoecken, sulx als art. 12 te sien is, ende wert uitgewacht, wat door de broederen, die na den Haeg uit dese vergadering syn gedeputeert, sal werden gerapporteert, als volgt art. 91.

61.

3. Grav. [*Van een compendium theolog. te stellen.*] — Of niet dient gestelt seecker compendium theologicum, met schriftuerplaetsen versterct, ad examen ordinandorum, ende ooc tot een verclaring van de principale catechetische leerstucken, insonderheit die meest in dispuit vallen tot onderwijsing der eenvoudige?

Also dit gravamen 2 leden heeft ende teerste spreect van een examen ordinandorum om gebruict te worden over diegene, die tot den dienst der kercke aspireren, ende tander van een bericht der eenvoudige aengaende die dingen, die meest in dispuit vallen, oordeelt de vergadering het beide ondienstig ende onnodig te wesen: het eerste overmits het niet alleen den weg soude banen tot leuiheit, maer ooc in synodo nat., gehouden binnen Middelburg, quest. particulari 47 is ongeraden gevonden; het twede overmits dattet niet alleen meer is een werck des nationalen als eenes particulieren synodi, maer ooc overmits datter nu alrede compendia ende andere corte schriften genoeg syn uitgegeven, die den eenvoudigen in sodanigen gelegentheit connen dienen.

62.

4. Grav. [*Te versoecken dat de cruyskercken wat sachter mochten gehandelt worden.*] — Of niet de Ed. Mo. heren Staten van Holland ende Westvriesland dienen versocht, te willen aenhouden by den Hoog Mo. Staten Generael, dat de cruiskercken niet alleen in Vlaenderen ende Braband maer ooc in Cleef ende Gulickerland etc. door haer intercessie [1]) sachter mochten getracteert worden?

Also men uit den E. deputato synodi Geldriae verstond, dat geen cruiskercken in den lande van Gulick ende Cleef waren ende dat de kercken, die aldaer syn, haere kerckenraden, classes, synodale vergadering ende magistraten (aen dewelcke sij haer connen addresseren in eenige swaricheden) hebben, oordeelt de vergadering, dattet ten aensien van die kercken niet nodig en is. Doch soveel belangt de cruiskercken van Vlaenderen ende Braband wenschte de vergadering, dattet geschiede, ingevalle het haere Hoog Mo. sullen dienstig ende doenlijc vinden.

63.

5. Grav. [*Van het refuteren der Remonstrantsche uijtghegeven schriften.*] — Of niet dient ordre gestelt tot refutatie van verscheiden Remonstrantsche schriften ende insonderheit van haere Acta ende Scripta Synodalia, ende door intercessie der Hoog Mo. heeren Staten Generael d'uitlandsche theologi versocht hare consideratie tegen deselve te willen stellen ende, so sy deselve niet wilden uitgeven, den kercken alhier ter hand te doen om, soveel stichtelijc sal bevonden werden, uitgegeven te worden?

Also in synodo nat. is geresolveert, dat door de professoren der theologische faculteit binnen Leiden soude worden gestelt een scriptum elencticum ende by eenige andere broederen een scriptum populare tot dienst der eenvoudige, is goetgevonden, dat men het daerbij sal laten blijven ende dat door den deputatos synodi dese beide werden vermaent om haren last te voltrecken ende deselvige schriften gereet te maken om in den naesten synodo

[1]) „door haer intercessie" ontbr. in P.

nat. te werden geexamineert om daerna, indien het wert by den synodum geraden gevonden, deselvige schriften tot dienst der gemeine kercken uit te geven. Ondertusschen, also veel dingen, gestelt in de praefatie [1]) voor de Acta synodi nat. Dordracenae, den eenvoudigen souden connen dienen tot een bequaem tegenbericht van de calummien, die by den Remonstranten door haer schriften int lant werden gestroit, is niet ongeraden gevonden, dat deselvige praefatie by provisie als een voorlooper met goetvinden van hare Hoog Mo. (om den eenvoudigen te dienen int bijsonder) werde uitgegeven. Ende sullen de gedeputeerde des synodi vermaent syn sulx metten aldereersten te bevorderen.

64.

6. Grav. [*Middelen dienende tot wechneminghe van de verdeijltheden ter cause van de differenten, in de kercken ontstaen.*] — Of niet beneffens tvierig gebed tot God eenige andere bequame middelen dienen beraemt tot wedervereniging van de verdeilde gemoeden ende wegneming van de partischappen tusschen d'een ende d'ander [2]) ter cause van de differenten, in de kercken ontstaen?

Vint de vergadering nodig, dat tot heeling van de gescheurde kercke alhier te lande alle mogelycke vlijd nevens het christelycke ende vierige gebed tot God werde aengewent, ende oordeelt dat daertoe als gevoegelycke middelen connen dienen, vlijtige visitatie der predicanten ende ouderlingen niet alleen ten tijde des avondmaels maer in allen gelegentheden, vriendelycke aenspraeck, duidelijcke onderrichting ende clare demonstratie van de grouwelen, die niet alleen int gemeen int Remonstrantsche gevoelen steecken, maer ooc van sommige Remonstranten int bysonder, dewelcke seltsame monstra opinionum gevoert [3]) ende gedreven hebben, mitsgaders ooc dat men sich wachte van alle bespotting ende verwijting van schandalen ende ergernissen, dat men haer duidelijc aenwijse, dat haere tegenwoordige practijc loopt tegen haer voorgaende seggen, dat men d'overicheden [4]) behoort te gehoorsamen, dat ooc by haer schriftelijc bekent wort, dat men in de leer onser kercken kan salig worden, ende insonderheit dat men ooc volgens de resolutie des synodi nat. de verschilpointen op den stoel by goede gelegentheit bescheidelijc ende sonder onbetamelijcke hevicheit sal voordragen. Ende can hier [5]) met voorsichticheit gelden tgene de kercken in synodo Dordracena provinciali anno 1578 [6]), quest. 25 articuli 78 [7]), ende in synodi Middelburgensi anno 81, quest. 42 ten aensien van de Wederdoperen ende andere secten belast is, ende dierge-

---

[1]) „in de praefatie" ontbr. bij Kist. [2]) „tusschen — d'ander" ontbr. bij Kist. [3]) „gevoert" I, K[2], P, R en Kist hebben „gevoed", Q heeft „gevoelt". [4]) „overicheden" Kist heeft „Oudheid". [5]) „hier" Kist heeft „het". [6]) „anno 1578" ontbr. in R en bij Kist. [7]) „articuli 78" ontbr. in I en K[2].

lijcke middelen meer, die ijder na gelegentheit van tijden, plaetsen ende personen in alle voorsichticheit sal connen gebruicken, den segen wijders van den Heer verwachtende.

65.

7. Grav. [*Van het predicken des Catechismi des naemiddaghs in alle kercken.*] — Dat wel gelet mocht werden op het predicken van den Catechismo des namiddaegs in allen kercken. Also het is een resolutie des synodi nat., en behoort het niet onderlaten te worden, self ofschoon maer des predicants huisgesin ende eenige weinige daer tegenwoordig waren. Ende daer combinatien syn, sal men alternatim den Catechismum predijken. Ende syn de classes vermaent, daer noch eenige kercken mochten syn, die in gebreke blijven, dat se het den predicanten expresselijc bevelen ende sorge dragen, dat het niet en werde onderlaten.

66.

8. Grav. [*Van de eenparigheyt in het catechizeren ende van het formulier voor denghenen, die haer ten avondtmael begeven willen.*] — Opdat int catechiseren volgens de resolutie des nat. synodi eenparicheit mochte gehouden werden, dat naeder gelet werde op de bequaemste wijse daerin te volgen; dat ooc tformulier, by eenige in den nat. synodo gestelt voor dengenen, die haer ten avondmael mochten begeven, ten eersten werde toegesonden om overal immers in Zuidholland gevolgt te werden.

Wort dienstig geacht, dattet catechiseren metten aldereersten volgens de resolutie des nat. synodi in de kercke werde ingevoert met sodanige eenpaericheit, als doenlijc wesen sal, waertoe de synodus acht aldergevoechelijxt te wesen, dat men volge den cours van den christelycken Catechismo. Doch ingevalle iemand voor syn particulier tot synder behulp wilde gebruicken het schrift D. Faukelii ofte van iemand anders, dat sulx in haere vrijheit sal staen. Doch wanneer de collegae in een stad niet wel en souden connen in dese oefening verdragen ten aensien van de manier, tyd, plaets ende andere omstandicheden, so salt den last des classis syn (daeronder die kerck resorteert) ordre te stellen, dat de broeders met malcanderen dese wet in alle eenparicheit onderhouden.

67.

9. Grav. [*Van eenparigheyt in het vieren van de Nieuwejaersdagh ende Hemelvaertsdagh.*] — Dat voortaen eenparicheit mag werden gehouden int vieren van Nieuwejaersdag ende Hemelvaerdsdag volgens de ordre des synodi nat. Is goetgevonden, dattet geschiede, ende opdattet met te meerder aensien ende eenparicheit werde gepractiseert, sullen de gedeputeerde des synodi aen hare Ed. Mog. versoecken, dat door hare autoriteit sulx werde geordineert, opdattet in allen plaetsen eenparichlijc werde onderhouden.

68.

10. Grav. [*Naerder verclaringhe van eenighe poincten des* 1*en gravaminis synodi Leyd. artic.* 78.] — Of niet eenige leden vant antwoort des voorgaenden synodi opt eerste gravamen breder uitgeleid dienen, namelyc 1. hoe te handelen met de gequalificeerde afgeweeckene Remonstranten? 2. met de predicanten, die de acte van gehoorsaemheit onderteickent hebben ende niettemin uit de kerck blijven tot quaet exempel van andere, ende of daerin by hare E. Mo. niet en dient ordre versocht, gemerct sy meermael hebben verclaert, dat men sonder quetsing van conscientie de leer onser kerc niet alleen wel mag hooren, maer ooc dat se genoechsaem is ter salicheit? 3. met hare kerckenraden, die noch hertneckig in haer afwijcking voortvaren? 4. met de gemene lidmaten, die wel de vijf articulen toestaen ende nochtans voorts bij de ware leer blijven? 5. metten Remonstranten int gemeen, die, so men verstaet, haer selven met onderteickening verbinden van de kerck ende tgehoor van Gods woort af te blijven? 6. hoe men tegen de uitgesette predicanten, die hertneckig blyven, procederen sal?

Also dit gravamen verscheiden leden heeft, oordeelt de vergadering ten aensien van het eerste, dat men behoort te blyven by hetgene in synodo Leid. dienaengaende duidelijc genoeg is gestelt. Doch dewijle eenige versochten naeder interpretatie over het woort gequalificeerde, is geandwoord, dat de acte ende tbeleid der woorden genoegsaem uitwijsen, dat daerdoor niet en worden verstaen (gelyc sommige mochten menen) geformaliseerde Remonstranten, maer luiden [1]) van qualiteit ende aensienlycke beroeping, te voren niet bij de kerc maer heimelyc by den Remonstranten totte gemeenschap der kerc [2]) aengenomen, doch also dat men niet en verstaet, dat iemand op een vriendelijcke conferentie sal werden toegelaten, tensy deselvige verclare te staen int gevoelen van de kerck, tsy dat se gequalificeert syn ofte niet.

Opt twede lid wert niet geraden gevonden, dat men versoecke, dat sulx werde door hare E. Mo. autoriteit te wege gebracht, also deselvige alrede ordre hebben gestelt op haer verplaetsing ingevalle sy haer onderonderteickening contrarieren, maer sal men de sodanige, die tot een quaet exempel van andere uit onse kerc ende predicatie haer onthouden, kerckelyc aenspreken ende alle vlijd aenwenden om met gevoechelijckheit ende vriendelyckheit haer daertoe (ist mogelyc) te bewegen.

Opt derde lid, hebbende synen grond op de resolutie des Leidschen synodi art. 78, is goetgevonden, dat men alsnoch niet en sal treden tot de excommunicatie, maer aenhouden om deselvige kerckelyc te vermanen.

---

[1]) „luiden" Kist heeft „leden". [2]) „totte — kerc" ontbr. in I, K[2], R en bij Kist.

Aengaende t4e lid blyft de vergadering by tgene ooc nopende dese personen art. 78 synodi Leyd. is gestelt. Doch by dese occasie gevraecht sijnde, of de particuliere ledematen, geheljjc staende int gevoelen der Remonstranten nopende de 5 strydpoincten ende verclarende daerby te willen blyven, belovende niettemin [1]) haer te sullen stilhouden, souden mogen werden ten avondmael toegelaten, antwoord de synodus (beneffens dat dese questie duideljjc genoeg is gedecideert in den voorgaenden synodo art. 78, wanneer men wel let op de distinctie, die daer wort gemaect tusschen hertneckige ende geseggelijcke lidmaten), dat sulx in geenderley wijse en behoort te geschieden. Ende omgevraegt synde is verclaert, dattet in genen classibus ofte kercken, onder desen synodum resorterende, contrarie wort gepractiseert.

Belangende t5e lid word verstaen, indien sodanige personen ledematen syn, dat men kerckelyc sal beginnen tegen haer te procederen ende by haer E. Mo. versoecken, dat door haer [2]) autoriteit daerin werde voorsien.

Aengaende tseste ende leste lid verstaet de synodus, dat de uitgeseide ende uitgeleide predicanten, tsy dat se voor den synodum nat. geciteert ofte niet geciteert syn geweest, door tvonnisse desselven nat. synodi van de gemeenschap der kercken syn geweert ende dattet daerby behoort te blyven, ende dat men deselvige uit cracht van de uitspraec des nat. synodi sal houden als geexcommuniceert, te meer also sy door het vonnisse van haere E. Mo. uit den lande verbannen ende, also van alle gemeinschap deser landen ende kercken vervreemt sijnde, alhier niet citabel en syn. Ende werden hieronder ooc begrepen sodanige, die niet gebannen synde evenwel van selfs syn uitgeweken [3]).

69.

11. Grav. [*Van het weeren der huysvrouwen der Remonstr. predicanten uyt die plaetsen, daer hare mannen ghestaen hebben.*] — Offet niet goet waer te versoecken by haer Ed. Mo., dat de huisvrouwen van de uitgeseide [4]) predicanten geweert wierden van de plaetsen, daer haer mans gedient hebben, also door haer merkelycke schade ontstaet? Is ongeraden gevonden sulx by hare Ed. Mo. te versoecken, doch sullen de plaetse, die hiervan gebreck hebben, met behulp des classis soecken by de respective magistraten opt gevoechelijcste hierin te voorsien.

70.

12. Grav. [*Van een schoolordeninghe. Item van schoolmeesters ende schoolvrouwen, die alsnoch de Canones niet onderteyckent hebben.*] — Of men niet sal aenhouden om een geautoriseerde ordre over de aenneming van de school-

[1]) „niettemin" ontbr. bij Kist. [2]) „haer" ontbr. bij Kist. [3]) „uitgeweken" Kist heeft „uitgewezen". [4]) „uitgeseide" Kist heeft „uitgeleide".

meesters ende schoolregering ende op de correspondentie, daerover metten kercken te houden; hoe men sal handelen mette schoolmeesters, die tot noch toe de acta des synodi niet hebben willen teickenen ende niettemin syn in dienst gebleven; desgelyx ooc met de schoolvrouwen, daert so mede gelegen is; ende of de schoolmeesters, die geteickent hebben, niet behooren ledematen der kercke te syn? De vergadering verstaet, dat sodanige ordre ten hoochsten noodig waer ende dat daerdeur veel groote swaricheden conden werden verhoed, vind derhalve geraden, niettegenstaende uit de rapporten van de gedeputeerde des synodi is verstaen, dat hare Ed. Mo. de schoolordening hebben afgeslagen, dat nochtans in aensien van de resolutie des nat. synodi ende des hoogdringenden noots de gedeputeerde met duidelycke aenwysing van de swaricheden, die uit het ontberen van sodanige ordre rijsen, de novo aen haere E. Mo. sullen versoecken, dattet doch deselvige gelieve sodanigen ordre in te willigen ende uit te geven.

Belange de schoolmeesters, die alsnoch niet en hebben de Canonibus synodi onderschreven ende evenwel in dienst syn gebleven, oordeelt de synodus, dat se behooren daertoe geport te werden ende, ingevalle sy onwillig blijven, dat men se soecke door autoriteit der overicheit te weren. Ende also men verstaet, dat de schoolmeesters, die daer resorteeren onder het gebied van syn Gen. den Graef van Culenburg, noch geen onderteickening hebben gedaen, sullen die van de classe van Gorichem op het aldercivijlste ende gevoegelyxste syn Genade remonstreren ende versoecken, dattet doch syn Genade gelieve toe te staen, dat de schoolmeesters, onder syn gebied resorterende, de behoorlijcke onderteickening presteren. Ende ingevalle die van de classe niet en connen haer versoec impetreren, sullen de gedeputeerde des synodi haer de hand bieden.

Hiernevens verstaet ooc de synodus, dat alle degene, die de voornoemde onderteickening hebben gedaen, behoren lidmaten der kerck te wesen ende also professie van de christelijcke religie te doen.

71.

13. Gravamen. [*Verscheijden vraghen over den doop der kinderen.*] — Of niet naeder dient gelet op het stuc van den doop der kinderen, namelyc 1. dat men Sondaegs namiddags alleen (uitgenomen extremen noot) de kinderen doopte; 2. dewyl art. 56 eenen dag wort geordineert om den doop extraordinarie te bedienen, daer niet veel wort gepredict, [off dat oock sal plaets hebben in die dorpen, daer tweemael Sondaaghs wordt ghepredickt] [1]) 3. of niet oorbaer sy eenen eenparigen voet int compareren der ouderen by den doop haerder kinderen te gebruicken; 4. hoe te handelen met sulcke Remonstrantgesinde, die, staende over den doop van een kint, op de vragen,

[1]) Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de and. codd.

haer int formulier des doops voorgehouden, stilswijgen ende met tekenen van spotternijen ergernis geven; 5. of men ter plaetse, daer de Luitersche openbare [1]) exercitie hebben, de kinderen, daertoe versocht sijnde, niet ten allen tijden in de kercke mag doopen; 6. of men door supplicatie aen d'E. Mo. heeren Staten niet kan verhinderen het doopen der kinderen in de huisen der ouders, by de Lutersche gebruickelijc [2]); 7. of men in steden ende dorpen, die aen Paepse plaetsen paelen, versocht sijnde, in een huis de crancke kinderen niet en mag doopen om te verhinderen, dat die by de papen niet ten doop gebracht werden; 8. hoe te verhinderen, dat d'ouders hare kinderen niet ten doop presenteren bij Remonstranten ende papen; 9. of men de kinderen sal doopen, die sonder bescheit alleen van de vroetvrouwen ten doop gebracht werden; 10. hoe ordre te stellen sy tegen sulcke, die haer kinderen beide in de kerck ende van de papen laten doopen?

Dit gravamen, veel leden hebbende, is op ijder punctuelijc geresolveert. Opt 1°, dattet in een ijder kercke sal werden gepractiseert, soverre het doenlyc sal syn tot de meeste stichting. Opt 2° blijft de vergadering by het synodale decreet van de geresumeerde [3]) kerckenordening art. 56, welc sulx duidelijc ordineert. Opt 3°, behoort sulx te geschieden soveel als mogelyc is volgens den 51e [4]) art. van de geresumeerde [3]) kerckenorder. Opt 4° sal het stilswijgen der getuigen gehouden werden voor consent ende toestemming ende sullen de spotters bestraft ende by gelegentheit vermaent ende, hertneckig blyvende, den officier aengegeven worden. Opt 5°, wert gerenvoyeert op den naesten synodum nat. ende sal niettemin dit punct wederom den classibus werden gecommuniceert. Opt 6e, oordeelt de vergadering gans niet practicabel te wesen. Opt 7°, sal men volgen de kerckenorde, die sulx verbiet. Opt 8°, dat sulx behoort door de respective magistraten ende officieren geremedicert te werden, stellende ter executie de placcaten van den lande, daertegens geemaneert. Opt 9e, is goetgevonden, dat men geen kinderen en sal doopen, ten sy saecken men versekert sy, dattet syn kinderen des verbonds, ende om hiervan kennis te becomen wert gestelt in de discretie van ijder kerck, om hierin te volgen den stichtelijxsten voet. Ende also bevonden wert, dat in eenige kercken tot noch toe geen register is gehouden van gedoopte kinderen, is geordineert, dat dese orde in allen kercken sal werden ingevoert volgens de wet der geresumeerde kerckenorde art. 60. Opt 10e, sal men arbeiden, dat door autoriteit van de hooge overicheit sulx werde geremedieert.

72.

14. Grav. [*Van het trouwen in de huysen.*] — Of men in den dorpen,

---

[1]) „openbare" ontbr. in I, K² en R. [2]) „6 — gebruickelijc" ontbr. in P. [3]) „geresumeerde" P heeft „Gereformeerde". [4]) „51e" I, K² en R hebben „57e".

paelende aent pausdom, niet soude mogen de luiden thuis trouwen om deselve redenen als vooren van den doop? Sal niet geschieden dan alleen in summo casu necessitatis tsy door siecte ofte andersins ende de drie geboden te voren gegaen synde, als in syn. prov. Dordracena anno 1574 art. 85 is gestatueert, ende met voorgaende kennis ende goetvinden des kerckenraets.

73.

15. Grav. [*Van een generale houwelicksche ordonnantie te versoecken. — Van het bevestighen van de houwelicken der Remonstr.*] — Of men niet dient aen te houden om een generale houwelyxsche orde, die eenparig gebruict mocht werden, dewyl de inconvenienten, uit verscheiden gebruic ontstaende, vermeerderen, en of niet diende den deputatis uit allen classen instructie te geven om voor te stellen verscheiden onordentlyckheden aengaende thouwelijc ende insonderheit, of de bevestiging des houwelyx niet behoort te geschieden voor de gemeente na uitwysen vant formulier, ooc of der Remonstranten houwelycken behooren by den magistraten bevestigt te werden, also dat by haere Ed. Mo. alleen den Menoniten ende Papisten vergunt is, ende dat ooc eenige magistraten sulcke houwelycken weigeren te bevestigen?
Dit gravamen drie onderscheiden leden hebbende, is geresolveert, dat ten aensien vant eerste de gedeputeerde des synodi by goede gelegentheit sullen aenhouden by hare E. Mo., datte tgene alhier versocht wort, mochte vercregen werden. Ten aensien van het twede werden de classes geautoriseert daerin te doen totte meeste stichting. Ten aensien van het 3e, also geoordeelt wert hetselfde politijc te wesen, dat sulx sal staen int goetvinden ende oordeel van de magistraten.

74.

16. Grav. [*Van eenparigheyt te houden in de liturgie onser kercken.*] — Also bevonden wert verscheidenheit in de liturgie onser kerck, of niet goet waer, datter een eenparig formulier gebruict wierde int doopen, avontmael houden, trouwen, etc.? Wert gans nodig ende nuttig geacht, dat tot opbouwing van het huis des Heeren, soveel als doenlyc is, eenparicheit in de liturgie der kerck werde onderhouden volgens het besluit des nat. synodi, ende sal tot dien einde den classibus werden toegesonden, tgene door D. Festum uit last des synodi tot conciliatie der formulieren is gestelt.

75.

17. Grav. [*Versoeck om te weren verscheyden abuijsen.*] — Dat vernieut worde aen de Ed. Mo. heren Staten de oude clachten over het loopen, predicken, missedoen der Jesuiten ende papen, ooc dat de ouders haer kinderen in Paepsche ende Jesuitsche scholen bestellen, dat men op veel plaetsen Paepsche beelden in de kercken, cruisen op de kerckhoven laet blyven, ooc nederknielt voor de graven, dat men noch allenthalven siet

in swang gaen onnutte Bachusdagen, het violeren van de Sabbatdagen door vercopen, winckel houden, optrecken ende teeren van schutterien ende gilden, rhetorycspelen [1]), vissen, boelhuishouden [2]), papegayschieten ende dronckedrincken ende meer andere sulcke dingen. Wort ooc goetgevonden, dattet geschiede met ernstafticheit ende dat de predicanten haer behoorlyc debvoor doen in allen plaetsen om by d'officieren aen te houden, dat de placaten der landen, hierop gaende, met alle yver werden uitgevoert. [3])

76.

18. Grav. [*Dat de bededaghen met meerder godsdienstigheyt moochten onderhouden worden.*] — Of niet nodig sy te bearbeiden by den E. synode, dat de bededaegen voortaen met meerder solemniteit, devotie ende godsdienstigheit gehouden werden, ende hoe sulx bequamelijc sal geschieden? Wert geoordeelt, dat sodanige dingen niet beter en connen werden geweert dan dat de particuliere officieren haer ampt doen, daertoe werden versocht, ende dat by gelegentheit werd gearbeit, dat door d'autoriteit van hare E. Mo. noch naerder daerin mochte worden versien.

77.

19. Grav. [*Van de middelen om de lyckpredicatien af te doen.*] — Also art. 65 [4]) geseit wert, dat men de lyckpredicatien, daer se syn, met gevoechelycke middelen sal afdoen, wort gevraegt, welcke die syn? En behooren niet toegelaten te werden, dewijle het strijd tegen de kerckelycke ordinantie ende sullen de predicanten uit cracht desselvigen decreets met gevoechelycke redenen, als sy daertoe versocht werden, sodanige predicatien afseggen ende weigeren.

78.

20. Grav. [*Van de onderteyckeninghe der Canones nae de ghemaeckte formulieren te doen by den predicanten ende schoolmeesters sonder eenighe conditien ende reserven.*] — Of men niet en behoort te vernemen in synodo, of en hoe de onderteickening van de Confessie, Catechismus ende Canones synodi nat. na de gemaecte formulieren by de predicanten ende schoolmeesters sy geschiet, also men verstaet, dat se by eenige predicanten met conditie werden onderteickent? Is by allen verstaen geworden, dat over dit gravamen behoorde naerder opening gedaen te werden, by wien dat sulx geschiet ende toegelaten is geworden. [5]) Ende is bevonden, dat sulx was voorgevallen in de classe van Dordrecht. De broeders, uit deselvige classe totten synodum gedeputeert synde, hebben niet alleen naeder opening gedaen by monde, wat desen aengaende in haren classe sich hadde toege-

---

[1]) „optrecken — rhetorycspelen" ontbr. in I, K^2 en R. [2]) „boelhuishouden" ontbr. in Q. [3]) „uitgevoert" K^2 en R hebben „inghevoert". [4]) „65" nl. Syn. Nat.; I, K^2 en R hebben „107 synodi Leyd." [5]) „by wien — geworden" ontbr. in Q.

dragen, [1]) maer hebben ooc een schriftelycke acte hares classis, dese sake vervatende ende aldus luidende, overgelevert:

Also daer eenige kerckendienaren deses classis int onderteickenen van de Canones, Confessie ende Catechismo volgens tformulier, daertoe gemaect ende gestelt by den synodum nat. [2]), swaricheit maken, niet ten aensien van de voorsz. Canones, Confessie ende Catechismo, maer ten aensien vant voornoemde formulier, doende daertegen protesten ende willende bedingen seeckere conditien ende reserven, van dewelcke deselve kerckendienaers naderhand seiden, dat se hun toegestaen waeren van de classe ofte gedeputeerde derselver [3]), so is goetgevonden daervan te houden dese notitie, dat de classe noit verstaen en heeft de voornoemde protesten, conditien ende reserven te accepteren ende toe te staen, also het noch in deses noch in eenig anderes classis, self ooc niet in eeniges particulieren synodi [4]) macht is te dispenseren over de acte des synodi nat., ende dat derhalven ooc door de afscheit-testimonia deselve protesten, conditien ende reserven niet geapprobeert en connen werden, twelc aldus geannoteert wort niet alleen ten aensien van degene, die alrede de protesten ende conditien hebben gedaen ende voorgenomen te doen, maer ooc ten aensien van degene, die noch, in de classe comende, mede desgelyx doen mochten.

Hiernevens is noch den synodo overgelevert seker schrift, vervatende de redenen des gemelden mondelycken protest, by sommige gedaen, geschreven met de eigen hand D. Johannis Betii, dienaer des goddelycken woorts binnen Dordrecht, aldus luidende:

Johannes Betius ende Joh. Bocardus, aengesproken synde over de teickening van de formulieren van eenicheit, Catechismo, Confessie alsooc Canonibus synodi nat. volgens de acte, by de synodus nat. gemaect, hebben verclaert daertoe willig ende bereid te sijn, gelyc sy ooc dadelyc deselfde acte also se daer lag hebben geteickent, maer hebben daerby verclaert, dat sy deselve acte also verstaen:

1. Aengaende de wederlegging der dwalingen, die tegen de voorschreven formulieren stryden, dat die van eenen ijgelycken van hen sal mogen gedaen worden op sulc een wijse, als sy in goeder conscientie sullen bevinden te behooren tot meeste stichting der gemeente ende nae eysch ende gelegentheit van den text, die sy tracteren.

2. Aengaende tbedencken, dat iemant soude mogen crijgen, dat men tselve nergens heimelijc [5]) sal mogen voorstellen, voor en alleer dat men sulx sijnen kerckenraed, classi ende synodo sal te kennen gegeven hebben,

---

[1]) „wat desen — toegedragen" ontbr. in Q. [2]) „ende gestelt — nat." ontbr. in I, K[2], R en bij Kist. [3]) „derselver" Kist heeft „Syn." . . [4]) „self ooc — synodi" ontbr. in K[2], R, en bij Kist. [5]) „heimelijc" ontbr. in K[2].

dat sy verstaen, dat daermede niet en worden verboden sonder kennis van de voornoemde kerckelycke vergaderingen met eenige professoren theologiae ofte andere geleerde mannen ooc buiten de voorsz. vergaderingen te confereren, wanneer sulx niet en worde gedaen om aenhang te maken ofte syn gevoelen heimelijc [1]) te verbreiden tot verstooring van kercke ende politie, maer alleen tot gerusticheyt synes eigenen gemoets.

3. Aengaende de suspentie van degene, die op eenig poinct der leer eenig bysonder bedencken gecregen hebbende, tselfde niet souden terstont connen laten vallen ende haer selven het oordeel der kerckelijcke vergaderinge onderwerpen, hebben sy verclaert, dat sy haerselven, indien sy in sulcken faute vielen (twelc God verhoede), wel willen houden ipso facto gesuspendeert, maer dat sy niet en meinen, dat sij doort tekenen van de voorsz. acte verbonden syn om [2]) alderleij bijsonder bedencken op eenig poinct der leer te helpen dadelyc suspenderen, wanneer sy tselfde niet terstont souden konnen laten vallen, verclarende evenwel, dat sy voor haerselven de voorsz. acte also hebben onderteickent, dat sy heilichlijc beloven deselve in allen poincten na te comen. Ende om weg te nemen de suspitien, alsof sy niemand om eenig vreemt gevoelen souden willen helpen censureeren, suspenderen ofte deporteren, hebben sy verclaert, gelyc sy verclaren mits desen, dat sy gereet syn hierin na te comen de sententie des nat. synodi.

De vergadering, dese opening gehoort ende behoorlyc overwogen hebbende, oordeelt in regard van het gravamen, dat men sonder eenige verclaring, exeptien ofte bedingen de acte van onderteickening simpelijc [3]) sal onderschryven, so alse leidt, overmits dat niet alleen de Canones selfs maer ooc de acte van onderteickening by den synodum nat. is gestelt ende het niet en staet int vermogen eenes classis, ja particulieren synodi, daerin te dispenseren.

Aengaende de broeders, die niet dan onder eenige bedingen ofte eygen verclaring die onderschreven hebben, of sy schoon by d'onderteickening niet en syn schriftelijc gestelt ende uitgedruct, verclaert de synodus, dat sodanige teickening niet alleen voor nul ende van geender waerde sal worden gehouden, maer oordeelt ooc qualijc van haer gedaen [4]) te syn, ende sullen hierover door de gedeputeerde des synodi (tsamen [5]) gevoegt metten gedeputeerden des classis van Dordrecht) werden vermaent ende, so het doenlyc is, haer beter onderrechten, dat se van sodanige verclaringen, bedingen ende exeptien desisteren ende deselvige varen laten, ende ingeval

---

[1]) „heimelijc" Kist heeft „kennelijk". [2]) „om" Q heeft „om andere om." [3]) „simpelijc" ontbr. bij Kist. [4]) „gedaen" Kist heeft „gedacht." [5]) „tsamen" Kist heeft „thans."

sy daervan niet en willen desisteren, dat men kerckelyc tegen haer sal procederen.

79.

21. Grav. [*Van de Wederdoopers, die haer intituleren de ware kercke te zijn.*] — Also de Wederdoopers haerselven intituleren in openbaren druc de ware kerc te syn, of niet goet waer te versoecken, dat hen sulx door publycke autoriteit verboden werde? Oordeelt de vergadering onnodig ende niet practicabel te wesen, gemerct geen vergadering can werden gedrongen haerselven voor een valsche kerck uit te roepen ende te intituleren.

80.

22. Grav. [*Van de oversettinghe des bybels.*] — Of men niet ernstig sal aenhouden daert behoort, dat de oversetting des bybels eerstdaeg voortgang hebben mochte? Sal sulx geschieden door den gedeputeerden volgens het besluit des nat. synodi.

81.

23. Grav. [*Van het dispuijt de justitia activa et passiva.*] — Dewyle huidensdaegs dispuit valt de imputatione justitiae activae et passivae, of niet het synode by tyts sulcke orde behoort te stellen, dat de kercken daer niet door beroert werden? Also dese questie is gedecideert in de formulieren van eenicheit, so in de Confessie art. 22 alsooc in den Catechismo, oordeelt de vergadering, dat een ijgelijc behoort door d'autoriteit der classen in orde gehouden te werden om dit dispuit niet te moveren, nochte anders te leren als deselve formulieren met grond der H. Schriftuer spreken.

82.

24. Grav. [*Van het vorderen der Duytsche clercken in den dienst.*] — Of daerop niet dient gelet, dat sommige classes Duitsche clercken tot proponenten aennemen, praeparatorie examineren, totten kerckendienst bij hun vorderen ofte andere classen toesenden sonder daerop gehoort te hebben het oordeel des synodi, onaengesien tselve stryd tegen de resolutie des synodi nat. ende particularis van Leiden? Is geoordeelt, dat men daerop behoort acht te nemen, dat hierin werde nagecomen, tgene in synodo nat. in de geresumeerde order der kerck art. 8 is besloten. Doch wert verstaen, dat diegene, die in oefening syn geweest voor het houden des nat. synodi, eer dese wet was gestelt, daervan sullen exemt wesen ende, indien sy bequame gaven hebben ende alrede praeparatorie geexamineert syn, sullen mogen gevordert worden. Maer sullen voortaen gene totte propositien worden toegelaten nochte in de propositien continueren (noch niet praeparatorie geexamineert sijnde) dan met goetvinden van de gedeputeerde des synodi, specialijc van den synodo daertoe belast synde, ende geensins tottet praeparatorium examen ingelaten werden dan met voorgaenden oordeel des particulieren synodi.

83.

25. Grav. [*Off een classis yemandt magh examineren buyten haer resort.*] — Of ooc daerop niet behoort gelet te werden, dat een classe praeparatorie examineert een persoon buiten haer resort sonder voorweten ende advijs van die kerck, daer hy lidmaet van is, of van die classe, daer die kerck onder hoort, of ooc sonder eenige attestatie te sien van syn kerc ofte classe? Is geoordeelt, dat sulx niet en behoort te geschieden ende dat sodanigen classe censurabel is.

84.

26. Grav. [*Geen Remonstranten in den dienst te vorderen sonder voorgaende satisfactie.*] — Of alsulcke predicanten in de kercken onses synodi beroepelyc syn, die haer getoont hebben als hevige Remonstranten ende nochtans in andere provintien gecontinueert syn geworden in haeren dienst [1]) sonder alsulcke satisfactie te doen ende tyd van beproeving, als in synodo Leid. is goetgevonden [2])? Antwoort de synodus, dat sulx niet en behoort te geschieden dan met voorgaende satisfactie volgens tbesluit des Leidschen syn. art. 78.

[Joh. Raveswaey.] — Is dit gravamen gemoveert [3]) by de classe van Gorichem uit oorsaec, dat die van Culenburg hadden beroepen tot haren predicant Johannem Raveswaij, synde predicant onder het Sticht van Uitrecht in den dorpe van Jutfaes, voorgevende dat denselven Raveswaey, niettegenstaende hij in den synodo prov. t' Utrecht, gehouden nae den uitgang des nat. synodi, is met de kerck versoent ende tot een lid van dien synode opgenomen, ooc aldaer heeft bygeseten ende andere hertneckige Remonstranten helpen veroordelen, dat hy na de ontfangen beroeping zich binnen Culenburg heeft Remonstrants vertoont tot groote ergernis der gemeinte, tot bewijs van dese overleverende sekere pampieren, tot welckers ondersoec de vergadering eenige personen heeft gecommitteert om daerna, eer men resolveert, wederom rapport te doen. Ende is naderhand verstaen niet nodig te syn deselvige schriften te examineren, overmits de gedeputeerde des synodi last hebben om van dese saec met syn Gen. den Graef van Culenburg te spreken.

85.

27. Grav. [*Van dieghene, die haer de kerckelicke ordonnantien ontrecken.*] — Hoe men sal handelen met alsulcke kerckelijcke personen ende kercken, die haer ontrecken de resolutie des synodi nat., provincialis ende haeres classis, aengaende beroeping van predicanten ende andere kerckelycke saecken? De vergadering, verstaende dat dit gravamen ooc comt uit de classe van

---

[1]) „in haeren dienst" ontbr. bij Kist. [2]) „goetgevonden" Kist heeft „toegestaan."
[3]) „gemoveert" Kist heeft „gerenoveerd."

Gorichem in aensien van de kercken, resorterende onder het gebied van syn Genade den Graef van Culenburg, oordeelt dattet hadde behooren niet in thesi maer in hypothesi voorgestelt te syn. Ende is in desen casu goetgevonden, dat syn Gen. sal werden aengesproken door den gedeputeerden des synodi, ten einde dat syn Genade gelieve toe te staen, dat de kercken, onder syn resort behorende, haer nevens andere in kerckelycke ordinantien mogen voegen.

86.

28. Grav. [*Geen boecken maken noch oversetten dan volghens den art. 55 van de kerckenord.*] — Of ooc hierin niet en dient versien te werden, dat men boecken van hooge theologische materie herdruct ende overset sonder behoorlijcke visitatie, ende of men niet en behoort te delibereren, door wien sulcke visitatie sal geschieden? Behoort hierin gevolgt te werden te resolutie van de kerckelycke ordinantie art. 55. Is opening gedaen by de classe van Gorichem, daer [1]) dit gravamen mede van daen [2]) comt, dat hiertoe haer occasie heeft gegeven het translateren van het tractaet D. Petri Molinaei, geintituleert Anatomia Arminianismi, in hetwelcke eenige dingen werden gevonden, daeraen de kercken geen gevallen en hebben ende haeres oordeels behoorden gesupprimeert ofte [3]) verbetert te werden. Doch also men verstaet, dat de theologische faculteit tot Leiden D. Molinaeum hierover heeft vermaent ende hij aengeboden heeft tselve in den naesten druc te sullen verbeteren ende belooft den kercken daerin te voldoen, oordeelt de vergadering, dat men sulx sal uitwachten ende voortaen geen schriften stellen ofte oversetten, de religie aengaende, sonder te voldoen den voornoemden artyckel der kerckelycke ordinantie.

87.

29. Grav. [*Dat men teghens denghenen, die van onse religie afvalt tot het pausdom, gradatim kerckel. sal procederen.*] — Hoe men sal handelen, wanneer iemand afvalt tottet pausdom, insonderheit een lidmaet des kerckenraets op plaetsen, daer d'oefening der kerckelycke censuren schadelijc syn om d'ongewoonte? Is geoordeelt, dat men geensins om der ongewoonte wille behoort de kerckelijcke discipline geheelijc te onderlaten, maer dat men behoort tegen sodanige personen, indien sy hertneckig blyven, gradatim na ordre der kercke in de oefening der kerckelycke tucht te procederen.

88.

30. Grav. [*De costers behooren te zijn van de religie ende haer ampt selfs te bedienen.*] — Of niet dient, dat de kosters van de religie syn ende selfs

---

[1]) „daer" Kist heeft „dat". [2]) „daen" Kist heeft „daar". [3]) „gesupprimeert ofte" ontbr. bij Kist.

haer ampt bedienen? Is dienstig ende behoort te geschieden. Doch also dit gebrec insonderheit gevonden wort in de classe van Bueren, vint de vergadering dienstig, also se daer hebben in haere kercken drie kosters, die Paeps syn, dewelcke weigeren het water ten doop te dragen, den bybel aen te brengen, onderwijlen ooc te luiden, also dat sulx heeft moeten door de predicanten geschieden, soude het volc by malcanderen comen, dat de gedeputeerde des synodi hierover syn Vorstelycke Gen. den Prince van Orangien sullen aenspreken, ooc andere particuliere heren, daer dese aengaende mochte gebrec syn, om also door haer autoriteit daerin te versien.

89.

31. Grav. [*Dat in het uytgaen van de treves het landt van Breda van alle afgoderie mochte ghesuyvert, de papen gheweert ende in ghevalle van oorloghe de dienaren nyet beschadigt en worden.*] — Also int maken van den treves is weggebleven het weren van de Paepsche afgoderien ende der ministers van dien uit de baronie van Breda, synde onder de jurisdictie van de Ed. Mo. heeren Staten Generael, dat doch nu ernstig bij haere Hoog Mo. aengehouden werde, dat in de uitgaende treves sodanige goede ordre gestelt werde, dattet land van Breda ende alles wat daeronder resorteert van so grouwelijcke afgoderije gesuivert, de papen daeruit geweert ende de dienaren van Godes h. woort in alle publycke kercken mogen gestelt worden, ende ingeval van oorlog dat de kerckendienaers voornoemt also mogen werden gemainteneert ende beschermt, dat se in hare personen ofte goederen niet werden beschadigt. Sal sulx geschieden door den gedeputeerden des synodi, die hetselvige sullen versoecken bij haere Hoog Mo. de Staten Generael.

90.

32. Grav. [*Reformatie van de officieren, schouten, secretarisen ende wethouderen in de bar. van Breda.*] — Nademael in d'andere provincien gelet wort op de officieren, niet synde van de ware religie, opdat also de ware leer des te beter werde voortgeplant ende van alle onsuiverheit gereinicht ende gepreserveert, of niet en behoort instantelijc aen de Hoog Mog. heeren Staten Generael versocht te werden, dat haere Ho. Mo. insgelijx gelieve te letten op de schouten, secretarisen ende alle andere wethouderen, die onder de baronie Papist syn, die de vrucht, die daer andersins in de kercken geschieden souden, als vijanden der waerheit tegen syn ende verhinderen. Wert ooc sulx nodig bevonden door den gedeputeerden des synodi te versoecken, daer het behoort, ende sulx niet alleen voor de baronie van Breda maer ooc voor andere plaetsen, die het van noden hebben.

Hier eindigen de gravamina ende resolutien op deselvige.

91.

[*Rapport der broederen, uyt desen synodo ghecommitteert om met hare Ed.*

Mo. te treden in communicatie noopende de veranderinghe bij hare Ed. Mo. ghemaeckt in de kerckenordeninghe] — D. HENRICUS ARNOLDI ende D. HUGO BEYERUS, die volgens de commissie, haer opgeleid art. 12, waeren in den Haeg geweest, hebben rapport gedaen, dat sy haeren last hadden gecommuniceert int particulier met eenige heeren ende dat haer by deselvige was geraden, dat sy haere remonstrantie also gededuceert niet en souden ingeven, maer alleen versoecken, dat de aenmerckingen ofte naeder verclaring op de kerckenordening, by haere E. Mo. gestelt ende daerover nu in de vroetschappen, leden ende steden des lands was gedelibereert, eer sy wierden gearresteert, desen synodo mochten werden gecommuniceert, ten einde also met onderlinge correspondentie de kerck eens mocht haere gewenschte orde [1]) becomen. De vergadering dit overwegende heeft goetgevonden, dattet also geschiede ende dat de remonstrantie tot dien einde behoorlyc werde ingestelt ende by deselvige gedeputeerden haere E. Mo. overgelevert.

Deselvige gedeputeerde broederen, haere commissie in sGravenhaeg verricht hebbende, hebben rapport gedaen, hoe dat sy, in den Haeg comende ende haere saken als vooren met eenige particuliere heeren, die op de dagvaert gecommitteert waeren, in communicatie geleit hebbende, waeren geadviseert, dat sy nevens haere remonstrantie souden versoecken om de vergadering van hare E. Mo. mondelinge opening te mogen doen, ende dat sulx hun veroorloft sijnde, sy wijtloopig hadden vertoont, hoe veel de kerck Gods aen goede orde was gelegen, dat ooc sulx also was voor desen by de Hoog Mo. heeren Staten verstaen, blyckende uit de resumptie der kerckenorde in synodo nat. onder de autoriteit van haere Hoog. Mo. beleid gehouden, dat ooc haer E. Mo. van Holland ende Westvriesland tselvige also hadden geoordeelt, overmits haere E. Mo. alle vlijd hadden aengewent, dat de geresumeerde kerckelijcke ordre by allen anderen provincien ooc mochte worden aengenomen, gelyc deselvige by haere Ed. Mo. (volgens tgene in den laesten synodo Leidensi is verstaen) was aengenomen, dat ooc dese vergadering, op tselve oogmerc siende, volgens den last des nat. synodi, deselvige hadden aengenomen, ende, also verstaen was dat by haere Ed. Mo. gestelt waeren seekere aenmercken ende verclaringen over deselve ordre, dattet doch haere E. Mo. geliefde geen arrest in deselfde te doen sonder alvoren (om de rust ende welstand der kerck te bevorderen) deselfde den E. synodo te communiceren. Hierop vertreckende, dat haer, na langduerige deliberatie wederom binnen geroepen synde, was tot antwoord gegeven, dat haere E. Mo. den synodo bedancte voor haer sorg ende devoir, die se voor den welstand der kercken aenwendeden, dat ooc hare

[1]) „orde" I, K² en R hebben „vrede".

E. Mo. becommert ende besig waeren om tselvige te bevorderen ende dat se daerin so souden handelen, dat blijcken soude, dat hare E. Mo. becommert waeren over de vrede [1]) ende welstand der kercken, sonder nochtans te seggen dat se het metten E. synodo souden communiceren, ende dat de gedeputeerde hiervan hadden versocht een acte om den synodo dies te getrouwelycker te connen rapporteren tgoetvinden van hare Ed. Mo., ende dat haer was tot antwoort gegeven, dat haere E. Mo. souden schrijven aen haere E. commissarisen, op den synode gedeputeert.

Dit rapport gedaen sijnde, is by den heer raetsheer te kennen gegeven aen de vergadering, dat haere Achtbaerheden van hare Ed. Mo. hadden sekere missive ontfangen ende dat den inhoud sodanig was, dat haer E. Mo. de vergadering bedancken van haer devoir ende sorge ende dat haere E. Mo. besich waren om de kerckelijcke orde metten eersten in haer vergadering noch te resumeren, met vertrouwen dat, in de saecke getreden sijnde, men goetvinden sal daerin te gaen met onderlinge communicatie van de synoden ofte kercken van Zuid ende Noordholland.

Dit aldus den synodo voorgedragen synde, is de zaec totten 18ᵉ uitgestelt.

Ende also de vergadering ten einde neigde, heeft men van nieus aengevangen daervan te spreken. D'achtbare heeren commissarisen, van wegen haere Ed. Mo. op de vergadering gesonden, hebben seer ernstlyc ende instantelijc aengehouden, dat men de saec in haer geheel soude laten staen sonder iets te resolveren, maer uitwachten den tyd dat met sulcken communicatie (als d'E. Mo. heeren Staten sullen goetvinden metten synoden van Zuid ende Noordholland daerover te houden) iets werde besloten, verclarende hiernevens (door opening van twe distincte missiven, die deselve hare Achtbaerheden hadden ontfangen, de eene van de E. Gecommitteerde Raden van dato den 8ᵉ Aug. ende de andere van de E. Mo. heeren Staten van dato den 13ᵉ Aug.) haren last te wesen niet toe te staen, dat iets by den synode aldaer werde gedaen, maer alles beleid tot goede correspondentie ende onderling goet verstand van de hooggemelte heeren Staten ende die van de kerck, daerin de rust van de lande ende welstand van de kerck grotelyx is bestaende, ende oversulx hare E. Mo. verclaerden niet te twijfelen, of sulx soude mede by de voorsz. synode werden verstaen.

De vergadering dit ende alles wat ter saecke mocht dienen in de vrese des Heeren met rijpe deliberatie overwegende, vind nodig dat men van nieuws hare Ed. Mo. sal remonstreren, hoeveel dat den kercken is gelegen aen de onderlinge correspondentie over tstuck van de kerckelycke ordinantie tussen haere E. Mo. van Holland ende Westvriesland ende de kercken der-

[1]) „vrede" P heeft „ordre."

selver provincien, mitsgaders dat deselve haere Ed. Mo. niet alleen gedienstelijc en werden gebeden, dattet haer E. gelieve den kercken te openbaren de manieren van communicatie ofte correspondentie, daervan haere E. Mo. missiven spreken, maer ooc beleefdelyc ende duidelijc werde geremonstreert, hoe de synodus verstaet, dat haeres oordeels in sodanigen communicatie behoort gehandelt te werden, ende dat ondertusschen (also de kercke niet en can syn sonder ordre, selfs niet de minste tyd, sonder te vervallen in merckelijc perijckel ende schade) onderhouden werde den trein der kerckelijcke ordinantie, tot noch toe gepractiseert. Ende sal dese remonstrantie werden ingestelt ende vervolgt by de ordinaris gedeputeerden des synodi, ende ingeval haere Ed. Mo. gelieve met den kercken communicatie te houden, dat alsdan de ordinariis deputatis sullen bygevoegt werden uit den classibus, daer geen ordinarii deputati uit gecoren en syn, dese volgende broederen: uit de classe van Leiden D. Hermannus Cuchlinus, uit de classe van der Goude D. Bartholomaeus Nicolai, uit de classe van den Briel D. Tobias Dammannus, uit de classe van Gorichem D. Gysbertus Voetius, uit de classe van Woerden D. Jacobus Cralingius, uit de classe van Bueren D. Petrus Vliegerius, uit de classe van Breda D. Antonius Plantius, respective predicanten tot Leiden, Goude, Briel, Heusden, Woerden, Iselstein ende Osterhoud, die alleen by forme van communicatie sullen handelen, sonder iets peremtoirlijc te doen, maer gehouden sullen syn reces te nemen totten synodum particularem.

92.

[*De E.E. heeren curateuren der universiteyt tot Leyden vinden nyet raedtsaem, dat D.* Vossius *met die van den synodo soude treden in conferentie.*] — Also de saec D. Gerardi Vossii op het begeren van den heer raedsheer was voor eenige dagen uitgestelt ende nu, de vergadering ten einde loopende, diende by der hand genomen, so ist (als nu de vergadering int ondersoec van dit stuc was tredende) dat door den gemelden raetsheer is overgelevert seekere missive van den achtbare heeren curatoren der academie van Leiden aen deselve vergadering, daerin dat haere Achtbaerheden te kennen gaeven, hoe dat deselve al op den 29 Aug. des voorleden jaers uit cracht van seekere haere resolutie, nae deliberatie daerover met syn Vorstelycke Genade den Prins van Orangien gehouden ende daerna by haere Ed. Mo. geapprobeert, D. Gerardo Vossio hadden aengeseit, dat hy hem soude hebben te onthouden van sodanige conferentie, als hem bij den ynode van Zuidholland was geordineert te houden met eenige gedeputeerde van denselven synode, ende dat deselfde Vossius tot noch toe die last was ageoomen ende nu, voor dese synode geciteert sijnde, hun sulcx hadde te kennen gegeven, versoeckende advijs, waerna hy zich in dese gelegentheit hadde te dragen, ende dat haere Achtbaerheden hadden geacht haer

devoir te wesen de E. synodo ernstelyc [1]) te versoecken ten einde deselfde geliefde niet precipitantelyc in prejuditie van haere Achtbaerheden resolutien ende approbatien van de heeren Staten tegen Vossium (als noch een lid ende suppost der universiteit synde ende jaerlyxsche gagie genietende) voort te gaen, maer de saec so lang noch in sursance te houden, totdat anders bij den heeren Staten van Holland ende Westvriesland met advijs van den hooggemelten heere den Prins van Orangie soude mogen werden gepermitteert [2]), te meer also haer Achtbaerheden hadden verstaen, dat de gemelte D. Vossius niet alleen sich tenemael leersaem soude stellen, maer oock alrede door famuliere ende particuliere communicatie met den professoren van de theologische faculteit soverre soude gebracht sijn, datter seer goede hoop wort gegeven van dat de voorsz. Vossius eerlang van syn gevoelen in de leer niet alleen de kerck van Leiden maer ooc den E. synodo volcomen contentement sal doen hebben, ende dat haere Achtbaerheden hem daertoe souden houden [3]) ende porren. Dit alles noch breder by den gemelten heer raetsheer mondeling [4]) gededuceert sijnde, heeft ooc syn Achtbaerheit geopent, dat haer Ed. Mo. by missive hadden gelast nopende de saec Vossii, dat tot verhoeding van disputen de saeck werde gelaten daer sy staet, also haer Ed. Mo. hadden sodanigen bericht, datter hoop soude syn [5]), dat de zaec mocht in stilte gebracht worden, ten waer de synodale vergadering hadde redenen ter contrarie, daervan haere E. Mo. alvooren souden willen syn geadviseert.

[*Besluyt des synodi over de saecke* Vossii.] — De vergadering, dit alles overwogen hebbende ende merckende, dat het woort conferentie oft collatie, gestelt in den 74 [6]) art. des Leidschen synodi, also wiert geduit, alsof men met D. Vossio in eenig dispuit wilde treden, heeft verclaert daerdoor niet anders te verstaen, dan dat men sal pogen hem vriendlijc te onderrechten ende aen te seggen, dat hij qualijc gedaen ende in syn schriften verscheiden doolingen gedreven heeft ende daerover behoorde, volgens de resolutie des voorgaenden synodi, den kercken contentement te doen. Ende sal dit eerstdaegs geschieden door den gedeputeerden des synodi ende de kerck van Leiden, mitsgaders een uit denselven classe hun bygevoegt sijnde. Ende ingevalle D. Vossius deselvige niet en voldoet, sal men hem alsdan suspenderen van het gebruick des h. avontmaels, ende sullen de gedeputeerde des synodi haere E. Mo. contentement doen nopende dese handeling des synodi, ende waerom deselve sodanige kerckelycke proceduren [7]) niet langer tegen Vossium en can uitstellen.

---

[1]) „ernstelyc" Kist heeft „dienstelijk". [2]) „gepermitteert" Kist heeft „gepermitteerd (of geresolveerd)". [3]) „houden" Kist heeft „onderhouden". [4]) „mondeling" ontbr. bij Kist. [5]) „datter hoop — syn" ontbr. bij Kist. [6]) „74" Kist heeft „78ste". [7]) „proceduren" Kist heeft „censure".

93.

[*Visitatie van de theologische faculteyt ende des collegii theol. tot Leyden.*] — Nopende de visitatie der theologische faculteit in d'academie van Leiden ende des collegii theologici, daervan gesproken wert art. 82 syn. Leid., is goetgevonden, dat men alsnoch tot verhoeding van disputen daervan sal supersederen [1]). Doch sullen de gedeputeerde des synodi, wanneer haer de communicatie met haere E. Mo. over tstuc der kerckelycke ordre mochte ingewilligt syn, gedencken op het ernstichtste te versoecken, dat deselve visitatie, den kercken so nodig ende dienstig tot bescherming der waerheit ende vordering der godsalicheit, mochte werden ingewilligt.

94.

[*Rapport* BARTHOL. NICOLAI *noopende de sake* HANECOPII.] — Is voor de vergadering verschenen D. BARTOLOMEUS NICOLAI, gesonden na Breda ter oorsaec vervatet art. 23 ende 58, rapport doende van syn wedervaren, ende heeft te kennen gegeven de saec binnen Breda also bevonden te hebben, datter geen apparentie en was om HANECOPIUM tot haren predicant te becomen, ende dat dienvolgens die van de kerck ende d'achtbare magistraet van der Goude waren geresolveert het daerbij te laten blijven, bedanckende d'E. vergadering voor de hulp, aen haer bewesen.

95.

[*Van den doop der Remonstranten tsedert haer deportement.*] — Gevraecht sijnde (als in den voorgaenden synode), waervoor te houden sy den doop der Remonstranten sedert haer deportement, oordeelt de synodus, also geen exempelen en worden ingebracht, van wien ende aen wien sulx geschiet is, dat men het sal laten blyven bij de resolutie, in synodo Leid. over het derde gravamen art. 80 genomen. Ende dewijl het is een saeck, de gemene kerck deser provintien concernerende, sal se als een gravamen ad synodum nat. werden gebracht.

Volgen particularia.

96.

[*Men magh geen doodtslagh in de kercke versoenen.*] — Is gevraegt by de classe van Woerden, of men een doodslag in de kerck mag versoenen?

Antwoort de synodus, dattet onstichtelijc is ende niet en behoort in de kerck [2]) te geschieden ende dat sulx door autoriteit der overicheit behoort belet te worden, ende dat diegene, die daervan gebrec hebben, behoorden by de overicheit van de plaets of hooger, des nodig sijnde, te versoecken dat sulx verhindert werde.

---

[1]) „supersederen" Kist heeft „suspenderen". [2]) „kerck" I, K[2] en R hebben „tempel."

97.

[*Quaestie in de ghemeente van Bodegraven met* ISAACO WASSENBURGH.] — Also in de kerck van Bodegrave, resorterende onder de classe van Woerden, een sonderling swaricheit was voorgevallen, daerin het oordeel des synodi ten hoochsten wiert gerequireert, is goetgevonden, opdat de vergadering in haer ordinare besongen mocht procederen, dat eenige daertoe souden werden gedeputeert om de saec te ondersoecken, t'overwegen ende op het goetvinden des synodi te decideren. Ende syn daertoe geordineert: uit de classe van Delf D. PETRUS LOOWYC, uit de classe van Leiden D. ISAACUS JUNIUS, uit de classe van der Goude D. GERARDUS SEVENHUISIUS, uit de classe van Rotterdam D. REINERUS BERCKELIUS, uit de classe van den Haag D. ARNOLDUS SWALMIUS.

Dese broeders ende noch eenige, om de gewichticheit der saec haer bygevoecht sijnde, hebben na voorgaende ondersoec ende bevind van saecke schriftelijc rapport gedaen in forma als volgt:

De gecommitteerde by den E. synodum particularem van der Goude om kennis te nemen van de klachten, die ingebracht wierden tegen D. WASSENBURGIUM by eenige uit den kerckenraet ende, so sy seiden, ver het meeste deel der gemeinte, gehoort hebbende die van de kerckenraed, de E. gedeputeerde des classis van Woerden, D. WASSENBURGIUM ende den schoolmeester van Bodegrave mr. ISAAC, na langwilige overlegging van alle papieren, die ter wedersyden wierden ingebracht, ende mondelinge ontschuldigingen ende beschuldigingen, ondervinden:

Eerstelyc dat D. WASSENBURGIUS van allen tyden geweest is een man van goeden naem ende faem binnen ende buiten den dorpe van Bodegrave, van twelcke selfs getuigen syn beclagers, dat hy voor of na de geruchten (die nu werden ingebracht) noit met gelaet, woorden ofte wercken eenigen schyn van oncuisheit gegeven hadde.

Ten 2^e^, vorder dat alle attestatien, die geproduceert werden om hem van overspel te overtuigen, beleid syn van den schoolmeester mr. ISAAC, een man, die lange jaeren met MEINSJEN ARIENS, de gewesene dienstmaegt ende jegenwoordige clagersse van WASSENBURG, groote gemeenschap gehad heeft ende by verscheiden attestatien wort aengewreven, dat hy met de voorsz. dienstmaegt lange voor dese seer vrij geleeft ende quaet handgelaet gehad heeft.

Ten 3^e^ dat alle attestatien gefondeert syn op het bloot seggen van MEINSJEN ARIENS, syn dienstmaegt, een persoon, van welcke self mr. ISAAC getuicht, dat se lichtvaerdig ende leugenachtig is, ende die wettelyc bij solemnelen ede den 10 Junij deses lopenden jaers verclaert heeft, dat D. WASSENBURG haer noit haeres levens eenige oneer gevercht, veel min met haer vleschelyc geconverseert heeft, ende dat den brief, die se WAS-

senburg gesonden heeft, geschreven is door raet ende inductie van Emmeken, de huisvrou van Isaac schoolmeester.

Ten 4e eintlijc, als blijct uit onse acten, dat D. Wassenburg met een groote waerschynlyckheit beantwoord alle redenen, die by die uit de oude ende nieuwe kerckenraed in haer vertoog aen de E. classe van Woerde waerschynelyc werden geallegeert om de depositie van Meinsjen Ariens geloofwaerdig te maeken, met namen dat ons gebleken heeft by de eigen hand van D. Abrahamo Hertog, dat ten dage als hij met Meinsjen Ariens op de kamer gesloten was, niet is voorgevallen, twelc hen conde oorsaec geven om Wassenburg te vermanen of straffen.

Evenwel dewyle de tegenwoordige saec teer ende voor een groot deel politijc is, so ist dat de voorsz. gecommitteerde in desen haer advijs suspenderen ende op de eerwaerdige vergadering versoecken, dattet haer gelieve op het spoedichste neven [1]) die van de classe te ordineren, die geautoriseert werden om in loco naerder kennis te nemen ende de gansche saec totte de meeste stichting van de kerck te decideren.

De synodale vergadering, op dit rapport ende versoec lettende, heeft goetgevonden, dat nevens de ordinare gedeputeerden des synodi vier van diegene, die over de saec hadden gebesoingeert, als by namen D. Isaacus Junius, D. Arnoldus Swalmius, D. Gerardus Sevenhuisius, D. Reinerus Berckelius, in loco de saec naeder sullen ondersoecken ende decideren totte meeste stichting der kercke, ende ingeval sij D. Wassenburgium onschuldig vinden, het niet en sullen simpelijc laeten blijven by de kerckelycke justificatie syns persoons maer hem raden, dat hij sich tot wering van alle ergernis ooc politijcscher wyse nae haer voorschrift ende raet sal pogen te justificeren om also den lasteraers dies te beter den mond te stoppen.

98.

[*Van het compareren des Franschen predicants op de classe.*] — Also de kerck ende classe van Rotterdam niet wel en conden met malcander verdragen over het compareren des Franschen predicants in den classe, daer nochtans deselvige mede alle diensten in de weeck in de Nederduidsche gemeente doet, sowel als de andere op syn beurt predickende, so ist dat de vergadering, door mondelycke debatten vernomen hebbende so tversoec der kerc van Rotterdam, becleet met redenen, alsooc de weigering des classis ende de redenen desselfs, na rype overweging oordeelt, dat denselfden predicant in de vergadering des classis geen plaets en behoort geweigert te werden so weinich als syn voorsaeten, die op den classe plachten te verschijnen, behoudens dat denselvigen predicant in die dingen, die de Nederduitsche kerck aengaen, sal staen nevens andere Nederduidsche predicanten

[1]) „neven" I, K² en R hebben „eenige neven".

onder deselvige orde ende censuren der collegien, tsy des kerckenraets, classis [1]) ende Zuidhollandschen synodi, sonder in desen eenige exeptien te maecken.

99.

[*Van een ghewesen cappellaen, die hem oeffent in de propositien.*] — Is by de classe van Breda gevraegt, hoe sij handelen souden met eenen mr. HENDRIC HECHTERMANS, dewelcke voor den tijd van vijf jaren geweest synde een capelaen ontrent Maseick, sich nu eenigen tyd geoefent hebbende in propositionibus, nu versocht te mogen praeparatorie geexamineert te werden. De synodus, acht nemende op d'attestatie der kerck van Breda, hem medegedeelt, alsooc opt getuigenis der gedeputeerde broederen des classis van Breda [2]), heeft deselve classe geautoriseert hem noch een jaer in propositionibus te oefenen, ende gelast daervan in den volgenden synode rapport te doen om alsdan wijders gedaen te worden, sulx deselve synodus sal vinden te behooren.

100.

[*De broeders, die van weghen de correspondentie uyt andere provincien op desen synodum verschenen syn, versoecken verlof.*] — D'eerw. godsalige ende welgeleerde broederen, by d'andere provintien van wegen de correspondentie op desen synodum gesonden, hebben haer dimissie versocht om wederom tot haer kercken, die haer dienst niet langer en conden ontberen, te mogen keeren, bedanckende d'eerw. vergadering, dat men haer personen sessie ende haer advijsen broederlijc [3]) gehoor hadden gegeven, versoeckende hiernevens, dat men haer de acten deses alsooc des voorgaenden synodi wilden toeschicken, aenbiedende wederom van gelycken te doen. De vergadering heeft ooc door D. presidem haer Eerwaerdicheden niet alleen bedanct voor haer comparitie ende seer goede advijsen, daermede haere Waerdicheden desen synodo hadden gedient, maer ooc neevens d'Achtbare heeren commissarisen seer ernstelyc gebeden, dat doch haere Waerdicheden geliefden tot den einde toe den synodo by te blijven. Doch also hare E. tselvige versoec niet en conden om redenen verhaelt inwilligen, syn deselvige met een vriendelyc afscheit uit de vergadering getogen met toesegging, dat men hare Eerw. metten aldereersten de vereischte acten soude toesenden.

101.

[SAMUEL VELTZIUS.] — SAMUEL VELSIUS, voormaels geweest sijnde predicant van Wichem in Gelderland, gedeporteert van wegen tgevoelen der Remonstranten ende sich nu een wijl tijds binnen Leiden onthouden heb-

---

[1]) „classis" ontbr. in K². [2]) „alsooc — Breda" ontbr. in K². [3]) „broederlijc" K² heeft „behoorlick".

bende, heeft versocht sich wederom met de kerck te mogen versoenen, verclarende dat hij, de saec naeder ondersocht hebbende, genegen was de Canonibus te onderschrijven. De vergadering, insiende dat hij bij die van Gelderland was gedeporteert ende dat sy wel de beste kennis van syne saecken hadden, heeft goetgevonden, dat D. VELSIUS sich aen deselvige sal addresseren om den synodo, classi ende kercke, daer hy voormaels gedient heeft, te voldoen. Ende gemerct men van denselven VELSIO niet dan een goede getuigenis hoort [1]) ende deselve van Remonstranten ende Papisten wert gesolliciteert om tot haer te comen, oordeelt de synodus, so wanneer hy die van Gelderland sal hebben voldaen, dat hij niet alleen en sal beroepelyc wesen, maer dat men hem sal de hand bieden om hem iewers te vorderen, welverstaende dat hij na de gemelte satisfactie annum probationis sal hebben uitgestaen.

102.

[JACOBUS RIDDERUS.] — JACOBUS RIDERUS, gewesen predicant van Warmhuisen, heeft sich mette classe van Alcmaer ende de kerck van Warmenhuisen gereconcilieert. De classe van Leiden, synen stichtelijcken wandel siende, hebben door seeker examen aen hem gedaen ondervonden, dat hy int gevoelen der kercken staet, nevens dat hij ooc de Canonibus synodalibus heeft onderschreven. De synodus staet toe (gemerct hy nu langer dan een jaer is beproeft geworden) dat hy wederom totten kerckendienst werde gevordert, d' opsicht ende vordering synes persoons latende den classi van Leiden wyder bevolen syn.

103.

[*Brieff deses synodi aen de Gherefor. kercke van Parijs noopende de saecke* BERTII.] — Is gelesen den brief, dewelcke nopende den persoon D. BERTII aen de Gereformeerde kerc van Parijs soude werden gesonden, ende heeft de vergadering wel gevallen, ende is goetgevonden dat se metten aldereersten werde gesonden.

104.

[*Van de comparitie der ghedeputeerde van de magistraet van Delff op de classe.*] — Is by de classe van Delf verhael gedaen, dat enige tyd herwaerts haere classicale vergadering was gehouden geworden binnen Delf ter begeerte van den achtbaren magistraet derselver stad, dat ooc hare Achtbaerheden tsedert altijd hadden op haere classicale byeencomsten gesonden twe van haere gedeputeerde om by te sitten ende op alle voorvallende saecken te letten, dat ooc die van de classe, misnugen hebbende (dat deselvige vergaderingen altyt souden gehouden worden binnen de stad, alsooc dat sodanige gecommitteerde van de gemelte haere Achtbaerheden in deselvige vergaderinge

---

[1]) „hoort" Kist heeft „heeft".

soude compareren), seer geern hadden gesien, dat men de classicale vergaderingen op den ouden voet hadden mogen houden, by beurte in allen plaetsen omgaende, ooc dat haere Achtb. van sodanige comparitie hadden gedesisteert, doch dat niet connende verwerven, dat nochtans eintlijc hare Achtbaerheden hadden toegestaen ende goetgevonden, dat dese handeling door het oordeel deses synodi soude werden geslicht, dat ooc hare Achtb. nae het goetvinden desselvigen synodi haer souden gedragen. De synodus dan, gebeden synde haer oordeel te interponeren ende lettende sowel op het eene als op het andere poinct, so opt houden van classe ten aensien van de plaets, so opt compareren van de gedeputeerde van de Achtb. magistraet der stad Delf, heeft geoordeelt, dat den 41ᵉ art. van de geresumeerde kerckelijcke ordinantie het eerste stelt int goetvinden van de vergadering des classis, namelyc tyd ende plaets te beraemen, wanneer ende waer men de naeste classe houden sal, benevens dat in synodo nat. Middelburgensi quest. part. 107 is goetgevonden, dat de classes met beurte sullen ommegaen ende niet altyd in eene plaets gehouden worden.

Nopende de comparitie der gecommitteerde van de achtb. magistraet oordeelt de synodus, datter geen redenen en syn, waerom de classe van Delf in desen meer souden beswaert ende van haer vrijheit ontbloot worden als andere classes, in dewelcke sodanige gecommitteerde niet en verschynen.

105.

[*Van een schoolmeester in de Cage, die hem een wijle tydts in proposit. heeft geoeffent.*] — Aengaende de schoolmeester in de Kaege, die hem nu eenen tydlang in propositionibus heeft geoefent, also van hem seer goet getuigenis wort gegeven, is goetgevonden, dat men met hem sal volgen den voet, over de proponenten genomen int leste deel vant 24ᵉ gravamen, namelyc dat de classe van Leiden ende de gedeputeerden des synodi sullen oordelen, wat men wyders met syn persoon doen sal.

106.

[*Een schoolmeester in Leckerkerck wordt syn oeffeninghe in de propositien opgheseyt.*] — Die van de classe van der Goude hebben gevraegt, also den schoolmeester van Leckerkerck hem een wyl tyd geoefent hadde in propositionibus, of men hem verder oefenen sal, so ist dat de vergadering (verstaende dat syn huisvrou de religie niet seer toegedaen en is, weinig ter predicatie komt ende noch andere bedenckingen syn) oordeelt, dat, om alle ergernis te voorcomen, die van de classe syn verder oefening sullen staecken.

107.

[DIRRICK HARMANSZ.] — Also DIRC HERMANSZ, geweseen predicant binnen der Goude, niet en heeft in eigener persone maer alleen door een ander als borge de acte des stilstants onderteickent, ende het buiten alle twijfel wort gehouden, dat hy hier ende daer noch d'onrust der kerc voet, is

goetgevonden, dat de gedeputeerden des synodi haer E. Mo. sullen remonstreren, wat swaricheit hierin gelegen is, dat hem meerder vryheit als andere wort vergunt, ende sullen de heeren gecommitteerden der stede Gouda, op de vergadering van haere E. Mo. verschynende, gebeden werden de goede hand daeraen te willen houden, ten einde het versoec te beter syn effect sortere.

108.

[*Abusen voorvallende in de Oude ende N. Tonghe.*] — Die van de Oude ende Nieuwe Tonge versoeckende, dat men haer wilde de hand bieden int reformeren van eenige groote abusen, die by haer in den doop, bevestiging der houwelijcken, int profaneren des Sabbats ende andersins voorvallen, is goetgevonden, dat sy haer op alles wel sullen informeren ende na volcomen bewijs ende bericht van saecken met behulp des classis van den Briel (daeronder sy resorteren) tselvige haere E. Mo. remonstreren.

109.

[*Deputati synodi.*] — D. Baltasari Lydio ende D. Henrico Arnoldi syn, om voor twe jaeren te dienen als gedeputeerde des synodi, bygevoegt D. Henricus Rosaeus ende D. Samuel Gruterus, respective dienaren des woorts in sGravenhaeg ende Delfshaven.

110.

[*Deputati op de correspondentie.*] — Op den synode van Gelderland van wegen de correspondentie is gedeputeert D. Johannes Debetius, op den synodum van Noordholland is gecontinueert D. Winandus Schulius ende hem bygevoegt D. Henricus Swalmius, op den synodum van Groeningen D. Hugo Beijerus. Ende ingeval iemand quam cranc te worden, sal in de plaets D. Debetii succederen D. Henricus Swalmius, in de plaets dergener, die na Noordholland souden gaen, D. Abrahamus Lewius, in de plaets D. Beyeri D. Dionisius Spranckhusius.

111.

[*Visitatores classium.*] — Om voor tvolgende jaer te dienen als visitatores classium syn vercooren:

In de classe van Dordrecht:

Johannes Bocardus, of in syn plaets Daniel Demetrius,	respective predicanten tot	Dordrecht,
Johannes Selossa,		Ryderkerck,
Cornelius Symonides,		Clunder,
Abrahamus Spexius,		Willemstad.

In de classe van Delf:

Henricus Swalmius,	respective predicanten tot	Delf,
Johannes Peltius,		Schiplui.

In de classe van Leiden:

Festus Hommius,	respective pre-	Leiden,
Carolus Agricola,	dicanten tot	Reinsburg.

In de classe van Gouda:

Gerardus Sevenhusius,	respective pre-	Schoonhoven,
Antipas van den Borre,	dicanten tot	Bergambacht.

In de classe van Rotterdam:

Samuel Gruterus,	respective pre-	Delfshaven,
Johannes Petreius,	dicanten tot	Sevenhusen.

In de classe van Gorichem:

Luderus Vogelsang,		Vianen,
Gysbertus Voetius,	respective pre-	Heusden,
Jodocus Gestranus,	dicanten tot	Gorichem,
Dyonisius Spranckhusius,		Woudrichem.

In de classe van den Briel:

Willem Crijnsen,	respective pre-	Briel,
Jan Hendrixen,	dicanten in den	Swartewael.

In de classe van den Haeg:

Johannes Lamotius,	respective pre-	sGravenhaeg,
Abrahamus Lewius,	cicanten tot	Ryswijck.

In de classe van Woerde:

Henricus Alutarius,		Woerden,
Henricus Vollenhovius,	respective pre-	Nieucoop,
Johannes Gysberti,	dicanten tot	Waerder,
Johannes Frederici,		Aerlanderveen.

In de classe van Bueren:

Petrus Vligerius,	respective pre-	Iselstein,
Johannes Mulhovius,	dicanten tot	Leerdam.

In de classe van Breda:

Henricus Boxhornius,	respective pre-	Breda,
Antonius Plantius,	dicanten tot	Oosterhoud.

112.

Register dergener, die in den dienst sijn opgenomen tsedert het jaer 1608 volgens de lijste, by allen de classen (uitgesondert Goude [1]) ende Rotterdam) overgelevert.

---

[1]) Ter aanvulling deelen wij hier het volgende mede uit de Acta syn. Z.H. 1621 art. 67 (cod. K^3.)

„In den classe van der Goude, die op het laeste synodus particulier geen lijste hadden overghelevert:

Johan. Rosaeus, om te dienen tot Leckerkerck, anno 1617 in Julio.

Isaacus Abbama, om te dienen tot Bercoude, anno 1618.

Arnoldus ab Hell, om te dienen tot Jaersvelt, anno 1620 in Junio."

In de classe van Dordrecht:

Anno 1608 den 9e December geexamineert

	PETRUS A SCHARLAKEN,	om te dienen op	Strijen,
	ABRAHAMUS MELINUS [1]),		S. Antonipolder ende Selishoec.
Anno 1609, 3 Nov.	JOHANNES TAURINUS, om te dienen op Nieu Beyerland.		
Anno 1610, 5 Jan.	JUSTUS BUISONIUS,	om te dienen op	Nieu Beyerland,
	DAVID LOWIJC,		Barendrecht.
9 Mart.	LOTUS AB ILPENDAM,	om te dienen tot	Mede,
	GOSUINUS BUTENDIJC,		sGravenmoer,
	TIMOTHEUS WYKENTOORN,		de Dussen,
	JOHANNES GIJSIUS,		Streefkerc.
3 July.	ANTIPAS VAN DE BORRE, om te dienen op Otteland.		
Anno 1611, 21 Jul.	JEREMIAS TYCKMAKER,	om te dienen tot	Heinenoord,
	JEREMIAS BASTINGIUS,		Maesdam,
	EVERARDUS SCHULIUS,		Westmaes.
Anno 1612, 5[2]) Sept.	AEGIDIUS BATIUS, [3]) om te dienen op sGravendeel.		
Anno 1613, 17 Apr.	JOHANNES SUETENUS,	om te dienen op	Besoijen,
12 Jul.[4])	JOHANNES TANGERUS,		Rijsoort,
7 Aug.[5])	JOHANNES BOGARDUS,		Heynenoord.
7 Nov.[6])	ADRIANUS RADAEUS,	om te dienen op	Oosterhoud,
	GUILHELMUS LUPERDUS,		Oudenbosch,
	JOHANNES PALUDANUS,		Princenland.
Anno 1614, 9 Apr.	JOHANNES PELTIUS,	om te dienen op	de Swaluwe,
	JOHANNES BETIUS,		Linde.
Anno 1615, 7 Jan.[7])	SIMEON DE BELS,	om te dienen op	Nieu Beyerland,
	CASPARUS NUSIUS [8]),		Dussen.
Anno 1616, 12 Apr.	JACOBUS VOCANUS [9]),	om te dienen op	Bleskensgraef,
2 Aug.[10])	JESAIAS WYKENDOORN [11]),		Heerjansdam,
	SAMUEL AMSING [12]),		Rysoort,
3 Nov.[13])	JOHANNES TORRENTINUS,		Sprang,
	ADRIANUS SNELLIUS,		Swaluwe.
Anno 1617, 4 Jan.	HENRICUS VOLLENHOVIUS,	om te dienen op	sGravenmoer,
12 Ap.[14])	TOMAS BAUDICTIUS,		Lijnde,
5 Jul.[15])	JOHANNES GOSUINUS[16]) BOSMAN		Swyndrecht.

[1]) „Melinus" K^2 en R hebben „Mellinus", I heeft „Mellius," „P „Molinus" [2]) „5" I, K^2 en R hebben „6." [3]) „Batius" de andere codd. hebben „Becius." [4]) „12 Jul." ontbr in I, K^2 en R. [5]) „7 Aug." ontbr. in I, K^2 en R. [6]) „7 Nov." R heeft „8 Nov." [7]) „7 Jan." R heeft „5 Jan." [8]) „Nusius" I heeft „Musius." [9]) „Vocanus" I en K^2 hebben „Foranus." [10]) „2 Aug." ontbr. in I, K^2 en R. [11]) „Wykendoorn" de andere codd. hebben „Wyckentoren." [12]) „Amsing" I heeft „Anisius" K^2 „Anisinus." [13]) „3 Nov." ontbr. in I, K^2 en R. [14]) „12 Ap." ontbr. in I, K^2 en R. [15]) „5 Jul." ontbr. in I, K^2 en R. [16]) „Gosuinus" ontbr. in I, K^2 en R.

Anno 1618, 7 Febr.[1])	JACOBUS LEWIUS,	om te staen op	Out Beyerland,
7 Nov.[2])	ARNOLDUS TYCKMANNUS,		Swijndrecht.
Anno 1619, 5 Febr.	ANDREAS CORPUTIUS,	om te dienen op	Selishoeck,
	ANDREAS COLVINUS,[3])		Rysoort,
	PETRUS SOETENS,		Nieu Beyerland.
Anno 1620.	JACOB DE JEU,[4]) om te dienen op Goudriaen.		

In de classe van Delf:

Anno 1616.	REINERUS BERKEL, om te dienen op tWoud.		
	JOHANNES GEORGII,[5]) om te dienen tot Soetermeer.		
Anno 1618.	NICOLAUS MARTINIUS,	om te dienen tot	Wilsveen,
	ABRAHAMUS MORAEUS,		Berckel.

In de classe van Leiden:

Anno 1608, 17 Aug.	ENGELBERTUS SIBELIUS,	om te dienen tot	Benthusen,
1 Sep.[6])	JOHANNES BOCARDUS,		Kaege.
Anno 1609, 3 Febr.	PETRUS KULIUS, om te dienen in Oegstgeest.		
Anno 1610, 5 Oct.[7])	CORNELIUS TETRODE, om te dienen in Benthuisen.		
Anno 1611.	SAMUEL NERANUS, by de Remonstranten geexamineert, om te dienen in Hasersoude.		
Anno 1612, 24 Sept.[8])	PETRUS ENGELRAVEN,	om te dienen in	Boscoop,
3 Decem.[9])	JOHANNES A MIDDELHOVEN,		Lisse.
Anno 1614, 4 Mart.	REINERUS ANDRAEAE,	om te dienen in	Sassem,
28 Ap.[10])	SIMON HUGIUS,		Oestgeest,
6 Oct.[11])	PETRUS CARPENTERIUS,		Voorhoud.
Anno 1618.	LUCAS MOLANUS, by den Remonstranten geexamineert, om te dienen in Woubrugge.		
Anno 1619, 23 Sept.[12])	AMBROSIUS TEUNEMANS,	om te dienen tot	Warmond,
	JOHANNES L'EMPEREUR,		Leyerdorp,
	NICOLAUS[13]) BIANDER,		Benthuisen,
21 Oct.[14])	CORNELIUS MATTHIAE,		Boscoop,
	BALDUINUS A BANCHEN,		Sassenheim,
25 Nov.[15])	BALDUINUS HAMAEUS[16]),		Woubrugge,

[1]) In P is het geheele stuk „Henricus Vollenhovius — 7 Febr." overgeslagen, zoodat op „Anno 1617, 4 Jan." terstond volgt „Jacobus Leewius" enz. [2]) „7 Nov." ontbr. in I, K[2] en R. [3]) „Colvinus" de andere codd. hebben „Colvius." [4]) „de Jeu" I heeft „de Leu." [5]) „Georgii" I en K[2] hebben „Gregory." [6]) „1 Sep." ontbr. in I, K[2] en R. [7]) „5 Oct." ontbr. in I, K[2] en R. [8]) „24 Sept." ontbr. in I, K[2] en R. [9]) „3 Decem." ontbr. in I, K[2] en R. [10]) „28 Ap." ontbr. in I, K[2] en R. [11]) „6 Oct." ontbr. in I, K[2] en R. [12]) „23 Sept." ontbr. in I, K[2] en R. [13]) „Nicolaus" I, K[2] en R hebben „Nicolaus Andreae." [14]) „21 Oct." ontbr. in I, K[2] en R. [15]) „25 Nov." ontbr. in I, K[2] en R [16]) „Hamaeus" K[2] en R hebben „Hamerus," I heeft „Hamerus [Hameus]".

In de classe van Gorichem:

Anno 1608.	Julius Eysonius, Johannes Houweningius,	om te dienen tot	Zidervelt, Werckendam.
Anno 1609.	Dionysius Spranckhusius, Petrus Neander,	om te dienen tot	Asperen, Gysen.
Anno 1610.	Josephus van de Rosiere, Cornelus Synapius, Cornelius Gestranus, Johannes Blom,	om te dienen tot	Hedickhusen ende Harp, Veen, Hoogblockland, Meerkerck.
Anno 1611.	Johannes Lissius, Gysbertus Voetius, Christianus a Straetsele,	om te dienen tot	Heukelem, Vliemen, Oosterwyc.
Anno 1613.	Petrus Nieuwenrode [1]), Henricus Botterpot,	om te dienen tot	Zidervelt, Almkerck.
Anno 1614.	Samuel Platevoet, Hermannus Nachenius,	om te dienen tot	Grevecoeur, Spijc.
Anno 1615.	Abrahamus Genius, Arnoldus Zindren,	om te dienen tot	Andel, Kedechem.
Anno 1616.	Abrahamus Snouc, om te dienen tot Wyc.		
Anno 1617.	Johannes Cloppenburg, Hugo Aloysius, Arnoldus Gestranus, Petrus Loir, Daniel de Berg [2]), Johannes Slatius,	om te dienen tot	Aelburg, Hertochsvelt, Scheluinen, Hedichhuisen, Vlijmen, Vlymen,
Anno 1618 [3]).	Jacobus Bellard, Hendric Hoec,	om te dienen tot	Zidervelt, Eeten.
Anno 1619 [3]).	Gerardus Broeckhuisen, Johannes Wijckentoorn, Abrahamus Veldius, Abrahamus Torrentinus,	om te dienen tot	Kedichem, Doveren, Veen, Uitwijc.
Anno 1620.	Franciscus Nicolai, Hermannus Suyden, Tomas Dinxlaken, Theodorus Gysberti,	om te dienen tot	Almkerck, Leerbroeck, Blockland, Meerkerck.

[1]) „Nieuwenrode" I heeft „Nieuroey" K² „Nienroey" P „Nyenrode" en R „Niewenroij." [2]) „de Berg" K² en R hebben „van den Berghe"' I heeft „van den Berch [de Berg]." [3]) De opgaven van dit jaar ontbreken in R.

In de classe van den Briel [1]):

Anno 1619, 9 Apr.	Asarias Justini,	om te dienen tot	Recaingie,
	Jeremias Hennekert,		Niewetong,
	Jan Simonsz van den Berg,		Dirxland,
	Adriaen Lodewyxe,		op de Stad,
	Pieter l'Empereur,		Hellevoet,
	Joris de Koster [2]),		Abbenbroek [3]),
	Johannes Fleurkens,		Oudenhoorn.

Anno 1620 [4]). Cornelis Simonsz, om te dienen in Heenvliet.

In de classe van den Haeg:

Anno 1616. Abrahamus Jacobi, om te dienen tot Loosduinen.

In de classe van Woerde [5]):

Anno 1610, 10 Nov.[6])	Theodorus Swanius, om te dienen tot Rijnsaterwou.		
Anno 1611, 5 Oct.[6])	Nicolaus Jacobi, om te dienen tot Sevenhoven.		
1612, 19 Apr.[6])	Nicolaus Osterhaeren, om te dienen tot Noorden.		
1613, 24 Jul.[6])	Dirc Jansz Bax, om te dienen tot Sluipwijc.		
1616, 13 Jan.[6])	Nicolaus Lodingius [7]), om te dienen tot Rynsaterwoude.		
1617, 25 Jul.[6])	Asuerus Pollio,	om te dienen tot	Sluipwyc,
18 Aug.[6])	Johannes Pitius,		Arlanderveen,
1618, 17 Apr.[6])	Petrus Mosis, om te dienen tot Nieuweveen.		
1619.	Adrianus Johannis [8]),	om te dienen tot	Langeraer,
	Johannes Friderici,		Arlanderveen,
	Johannes Ryckwaert,		Sluipwijc.

In de classe van Bueren:

Anno 1610. Jonas Arnoldi Timmerman, om te dienen tot Benscop.

1612. Petrus Vligerius, om te dienen in Schoonderwoert.

1614. Michael van de Loeveren, om te dienen in Akoy.

1615. Bartolomaeus Schats [9]), om te dienen tot Tricht.

1618.[10]) Hubertus Wachtmannus, om te dienen binnen Bueren.

1619.[11]) Maximilianus Spranckhuisen, om te dienen tot Buermalsen.

---

[1]) Blijkens de Acta syn. Z.H. 1621 art. 67 (uit cod. K[2]) hadden de broederen uit de classis van den Briel nog vergeten te vermelden:

„Johan de Cort, om te dienen in den Nieuwenhoorn in April 1619.
Joris de Costere, om te dienen in Abbenbrouck in November 1619."

En eveneens die uit de classis van Woerden:

„Cornelius Jansz, om te dienen op Sluijpwyck.
Samuel Amanchi, om te dienen tot Noorden.
Abrahamus Hartoch, om te dienen tot Swammerdam. } anno 1619."

[2]) „Joris de Koster" ontbr. in I, K[2] en R. [3]) „Abbenbroek" ontbr. in I, K[2] en R. [4]) „Anno 1620" ontbr. in I. [5]) „In de classe van Woerde" ontbr. in I. [6]) De datum ontbr. in I, K[2] en R, die wel het jaartal hebben. [7]) „Lodingius" I, K[2] en R hebben „Luddingius." [8]) I heeft achter desen naam „[Arie Jansz Dorp]." [9]) „Schats" K[2] en R hebben „Schaten" I heeft „Schaten [Schaetz]." [10]) „1618" ontbr. in I. [11]) „1619" ontbr. in I.

In de classe van Breda:

Anno 1614, 28 Mei [1])	GUALTERUS POMERANUS, om te dienen op de Leur.		
1615.	JOHANNES DAMMANNUS, om te dienen op Syndert.		
	PAULUS HOEN VAN HOENSBROUC, om te staen op Gaem.		
1616, Febr. [1])	BARTOLOMAEUS NICOLAI,	om te dienen tot	Heide,
12 Jun. [1])	GUILHELMUS VERHOEVEN,		Sundert,
4 Dec. [1])	JOHANNES LEMNIUS,		Princeland.
1617, 15 Mei [1])	ANTONIUS PLANTIUS, om te dienen in Oosterhoud.		
1618, 5 Aug. [1])	CORNELIUS LANIUS, om te dienen in Dongen.		
1619, 27 Ap. [1])	CHRISTIANUS LOSEKATIUS,	om te dienen tot	Rosendael,
9 Jun. [1])	CHRISTIANUS FALCONARIUS,		Sundert.

113.

[*Bedanckinghe ghedaen aen de E. heeren burghemeesteren der stadt Gouda.*] — Om te bedancken de E. heren burgemesteren der stad Goude voor alle bewesene vrientschap syn gedeputeert geweest D. preses ende assessor.

114.

[*Plaetse des toecomenden synodi.*] — De naeste synodus van Suidholland sal nae d'ordre gehouden worden in d'een of d'andere stad van Schieland.

115.

[*Propositien, by wien in den aenstaenden synodum te doen.*] — De propositien ofte vermaningen, in den volgenden synodo te doen, sullen werden gedaen de eerste by die van Leiden ende de laeste by die van Goude.

116.

[*Bedanckinghe der achtb. heeren commissarisen.*] — Nae ordre ende gewoonte der kercken censura morum gedaen synde, heeft D. preses uit den naem ende van wegen de vergadering d'achtb. heeren commissarisen bedanct ende gebeden tgebesoingeerde also te willen recommanderen aen haere Ed. Mo., dat deselve gelieve haer niet alleen de synodale decreten te laten gevallen, maer ook de goede hand daeraen te houden, ten einde deselvige vruchtbaerlijc ende ten besten der kercken mochten worden uitgevoert.

107.

[*Sluytvermaninghe ende besluyt des synodi.*] — D. HENRICUS ARNOLDI heeft van wegen de classe van Delf de sluitvermaning gedaen, syn text genomen hebbende uit het 9e cap. Marci aen het leste vers: hebt sout in uselven ende vrede onder malcanderen. Door D. presidem daerover bedanct sijnde, is de handeling gesloten door den gebede ende dancksegging

---

[1]) Deze datum ontbr. in I, K[2] en R, die wel het jaartal hebben.

tot God, ende syn daernae de broeders met sonderlingen vrede ende eenicheit gescheiden t'savonts den 19e Aug. anno 1620.

HENRICUS SWALMIUS, synodi actuarius [1]).

Copien der vonnissen, uitgesproocken by de classe van Gorichem tegen CORNELIUM ende ARNOLDUM GESTRANUM.

Also CORNELIUS GESTRANUS, predicant tot Hoochblockland, tegen syn eigen verclaring in syn examen, stricte belofte ende onderteickening, in syn aenneming totten kerckendienst anno 1611 voor den classe gedaen, sedert die tyd hem genoechsaem betoont heeft de leer ende proceduren der Remonstranten toegedaen te wesen, ende niettemin in den jaer 1617 den 21e Decem. hem gewillichlijc het examen des classis over de vyf articulen heeft onderworpen ende openbaerlyc sulcken verclaring ende belofte den classi gedaen, dat als een Contraremonstrant (doen so genaemt) ende synde als buiten alle suspitie van onsuiverheit, volgens het versoec, goede intentie ende mening des kerckenraets tot Gorinchem, alsooc des classis ende sonderling sijns eigenen vaders, alsdoen mede neffens andere toegelaten is om tot Gorinchem in de vacerende plaetsen te predicken ende mede gestelt op sodanigen lijste, van dewelcke alle de Remonstranten des classis precieselijc waren uitgesloten, voort na dese verclaring hem so in huis by synen vader als in de classe in alles heeft gehouden ende gelaten, alsof hij de leer ende proceduren der Remonstranten neffens andere broeders tegenstont, gelyc hij hem ooc van doen aen in de aperte vergaderingen der broederen deses classis, aengeleid tot naeder unie tegen de Remonstranten, heeft laten vinden, neffens andere helpen resolveren ende uit het midden der broederen eenige op de vergaderingen der correspondentie, tot tegenstand der Remonstrantse factie in Zuidholland gehouden, helpen deputeren; ende als nu het synodus nat. gehouden soude worden, mede neffens andere over de gravamina so deses als der anderer classen van Zuidholland, tot wering der Remonstrantsche factie ingestelt ende uitgeschreven, geresolveert ende

---

1) „Henricus — actuarius" ontbr. in I, K² en R. In P en Q is deze onderteekening niet autenthiek.

eenige uit de classe op den synode tot Delf met haere behoorlijcke credentie ende instructie over de gravamina gedeputeert; ooc na het houden des synodi nat. van gelijcken gestaen ende gebesoingeert over gelycke deputatien ende instructien op den synodum tot Leiden, daertoe in alles specialijc aengestelt, dat tgene in synodo nat. tegen de Remonstrantsche leer ende factie wel was besloten, ooc wel ende spoedichlijc soude in het werc gestelt ende uitgevoert worden; daerenboven aengehoort het rapport van de besoingien des synodi van Leiden ende volgens deselve den 14ᵉ Oct. lestleden mede neffens andere gestaen over de onderteickening van seecker formulier des synodi nat., by den rectoren ende schoolmesteren gedaen, ende particulierlijc over seekere censuren ende schultbekenning eenes van deselve schoolmeesteren van wegen syn voorige gemeinschap mette leer ende proceduren der Remonstranten van de classe opgeleit; ende in allen desen neffens andere broederen deses classis hem so gedragen, dat hij geen beswaring synder conscientie en heeft geopenbaart, veelmin tegens sodanige actien ende proceduren zich geformaliseert ofte geprotesteert; dien allen nochtans niettegenstaende hem op het ommevragen in de lestgehouden classe, of alle broederen gereet waren het formulier des synodi nat. te onderteickenen, verclaert dat hy in de Canones des synodi nat. swaricheit maecte ende voorder, hem tyd van naeder bedencken om sich met God te beraden vergunt synde totten 11ᵉ Nov. (mits dat hy hem stille soude houden), syn opinien (niettegenstaende die trouwe waerschouwing ende afmaningen syns vaders) op den predickstoel tot Hoogblockland voorgestelt ende gestroit ende nu in desen classe rondelyc verclaert, dat hy gene van de vijf articulen (ten aensien van de grond ende staet des geschils ofte tgene als principale waerheit in de Canones synodi nat. gestelt ende verclaert wert) can toestaen ende voorstaen, ooc verwerpen ende tegenstaen tgene als valscheit in deselve Canonibus verworpen wort, alhoewel hy eenige Canones prout jacent voor goet erkent, daerby sustineerende dat hy in syn examen, belofte ende teyckening, ofte ooc in syn leer, predicatien, handelingen ende proceduren, in ende met den classe tot noch toe gehouden, noit iet tegen syn herte, gevoelen ende conscientie geleert, gesproken noch gedaen en heeft, dat hy noit ooc verclaert en heeft mette Gereformeerde kerc in een gevoelen tegen de Remonstranten te staen, maer dat hy, van Leiden alhier comende, in de classe alrede genoechsaem terstont het gevoelen der Remonstranten ende sulx voorts toegestaen heeft, selfs ooc na syn gedane verclaring den 21ᵉ Nov. 1617 meer als oit te vooren tselve toegestaen ende voorgestaen; ten laesten gebeden, versocht en gelast synde van de classe om syn gevoelen van de erfsonde, voldoening Christi, rechtvaerdigmaking ende rechtvaerdichmakende geloof, volmaectheit in desen leven, h. Drie-eenicheit ende Godheit Christi, Gods overaltegen-

woordicheit, onveranderlyckheit, voorwetenschap ende opstanding der dooden grondelycken te willen verclaren, sulx na veel lange instantien geweigert. Hetwelcke alles de broeders deses classis in de vrese des Heren insiende ende overwegende, verclaren eendrachtelijc hooft voor hooft, niemant uitgenomen, dat sy verstaen ende oordelen in goeder conscientie, dat de voorschreven Cornelius Gestranus niet alleen in de leer der vyf articulen geheel onsuiver ende in alle die andere bovengestelde hooftstucken met reden suspect is, maer ooc in syn examine, verclaring, beloften ende teickeningen ende andere proceduren tot noch toe schandelyc gehuigelt [1]) ende de gemeinte Gods ende insonderheit den classi bedrogen heeft; dat hij volgens dien onwaerdig is eenige kerckelycke diensten in de gemeinte des Heeren langer te betreden, gelyxe hem van nu ooc mitsdesen so om haere conscientie te ontlasten alsmede te voldoen de goede resolutie des synodi nat., van haere Hoog Mo. geapprobeert, van alle kerckelycke diensten gehelyc ontslaen ende ontsetten, trouwelycken waerschouwende allen Gereformeerden gemeinten ende litmaten derselver, haer van deses selven Cornelii Gestrani schandelyc leven ende bedriechelycke proceduren te willen neerstelyc wachten, totdat hy oprechte ende hertgrondelycke bekering gedaen, hem beter bedacht ende met Gode ende de gemeinte Gods versoent sal hebben ende met deselve so in dese als alle andere leerpoincten geconformeert, waertoe hem God Almachtig door [2]) syne barmherticheit ende verdienste Jesu Christi syn genade wil verlenen. Amen.

Was onderteickent:
Uit den naem des classis
van Gorichem anno 1619, den 11 Nov.:
Gysbertus Voetius, preses.
Johannes Spiliardus, classis scriba.

Also Arnoldus Gestranus, predicant tot Schellunen ende Slewyc, hem in syne aenneming in dese classe so in syne propositien als beide de stricte examinibus praeparatorie ende peremptorie over alle de verschillende puncten so verclaert heeft, alsof hy volgens het gevoelen, intentie ende mening des classis ende der gemeinte van Schelluinen, dewelcke expresselyc geen ander leeraer en begeerde als staende met haren vorigen predicant Huberto saliger in een gevoelen der Gereformeerde kerck tegen de Remonstranten, daerbeneffens niet alleen syn getuigenis, van D. doct. ende professore Joh. Poliandro ende de kerckendienaren tot Leiden van de zyde der Contraremonstranten (doen also genaemt) geimpetreert, den classi vertoont, maer

---

[1]) „gehuigelt" Kist heeft „geweigerd." [2]) „door" Kist heeft „dan."

ooc hemselven met solemnele beloften ende teickeningen met den broederen des classis in alles geconformeert ende naderhand met het teickenen van sekere acte van naerder unie met de rechtsinnige broederen, doen genaemt Contraremonstranten, tegen de leer ende proceduren der Remonstranten syn eerste teickening vorder versterckt ende also als een Contraremonstrant (doen also genaemt) ende synde buiten alle suspitie van onsuiverheit, volgens het versoec, goede meining ende intentie des kerckenraets tot Gorichem, alsooc des classis ende sonderling syns eigenen vaders mede neffens andere toegelatene anno 1617 den 21 November om tot Gorichem in de vacerende plaetsen te predicken ende mede gestelt op sodanigen lijst, van dewelcke alle de Remonstranten des classis preciselijc uitgesloten waeren; voort van den beginne synes dienst tot den 15 Octr. lestleden hem in syn huis, by synen vader, als in de classe in alles gehouden ende gelaten, alsof hy de leer ende proceduren der Remonstranten neffens de andere broeders tegenstont, gelyc hij ooc hem gedurig in de aperter vergaderingen der broederen des classis (aengeleit tot naeder unie tegen de Remonstranten) heeft laten vinden, neffens andere helpen resolveren ende uit het midden der broederen eenige op de vergaderingen van correspondentie, tot tegenstand der Remonstrantsche factie in Zuidholland gehouden, helpen deputeren, ende als nu het synodus nat. gehouden soude werden, mede neffens andere over de gravamina so deses als der anderer classen van Zuidholland, tot wering van de Remonstrantse factie ingestelt ende uitgeschreven, geresolveert ende eenige uit den classe op den synodum tot Delf met hare behoorlijcke credentie ende instructie over de gravamina gedeputeert; ooc na het houden des synodi nat. van gelycke gestaen ende gebesoingeert over gelycke deputatie ende instructie op de synodo van Leiden, daertoe in alles specialijc aengestelt, dat tgene in synodo nat. tegen de Remonstrantsche leer ende factie wel was besloten, ooc wel ende spoedelyc soude in het werc gestelt ende uitgevoert worden; daerenboven aengehoort het rapport van de besoingien des synodi van Leiden ende volgens deselve den 14 Oct. lestleden mede neffens andere gestaen over de onderteickening van seker formulier des synodi nat., by de rectoren ende schoolmeesteren gedaen, ende particulierlyc over seeker censuren ende schultbekenning ener van deselve schoolmeesteren van wegen syn vorige gemeenschap met de leer ende proceduren der Remonstranten van den classe opgeleit; ende in allen desen neffens andere broederen des classis hem so gedragen, dat hy van syn incomste in de classe alhier totten 15 Oct. toe geen beswaring synder conscientie en heeft geopenbaert, veelmin tegens sodanige actien ende proceduren sich geformaliseert ende geprotesteert; dien allen nochtans niettegenstaende hem op het ommevragen in den lestgehouden classe (of alle broeders bereit waren het formulier des synodi nat.

te onderteickenen) verclaert, dat hij in de Canones des synodi nat. swaericheit maecte ende voorder, hem tyt van naeder bedencken ende zich met God te beraden vergunt synde totten 11 Nov. (mits dat hy hem stille soude houden), syn opinien (niettegenstaende de trouwe waerschouwing ende afmaning synes vaders) op den predickstoel tot Schellunen voorgestelt ende gestroit ende in desen classe rondelycken verclaert, dat hij geen van de vyf articulen (ten aensien van de grond ende staet des geschils ofte tgene als principale waerheit in de Canonibus des synodi nat. gestelt ende verclaert wert) can toestaen ende voorstaen, ooc niet verwerpen ende tegenstaan tgene als valscheit in deselve Canonibus verworpen wort, alhoewel hij eenige Canones prout jacent voor goet erkent, daerby sustinerende dat hy in beide syne stricte examinibus, gelofte ende aenneming in de classe ofte in beide syne stricte onderteickeningen, ooc leer, propositien, predicatien, handelingen ende proceduren, in ende metten classe tot noch toe gehouden, noit iets tegen syn hert ofte gevoelen ofte conscientie geleert, gesproken ofte gedaen heeft tegen de leer der Remonstranten, maer dat hy selfs in syn aenneming in de classe alrede in eenige articulen ende nu al over een jaer in alle de articulen ende stucken eens gevoelen is geweest met tgene hy nu in de classe verclaert; ten lesten gebeden, versocht ende gelast synde van de classe om syn gevoelen van de erfsonde, voldoening Christi, rechtvaerdichmaking ende rechtvaerdichmakende geloof, volmaectheit in desen leven, h. Drieeenicheit ende Godheit Christi, Gods overaltegenwoordicheit, onveranderlyckheit, voorwetenschap ende opstanding uit den dooden rondelyc te willen verclaren, sulx na veel ende lange instantie geweigert. tWelc alles de broederen des classis in des Heren vrees insiende ende overwegende, verclaren eendrachtelyc hooft voor hooft, niemant uitgenomen, dat sy verstaen ende oordelen in goeder conscientie, dat de voorsz. Arnoldus Gestranus niet alleen in de leer der vyf articulen geheel onsuiver ende in d'andere bovengestelde hooftstucken met redenen suspect is, maer ooc in syn examen, verclaringen, beloften ende onderteickeningen ende andere proceduren tot noch toe schandelyc heeft gehuchelt ende de gemeinte Gods, sonderling dese classe bedrogen; dat hij volgens dien onwaerdig is eenige kerckelycke diensten in de gemeente des Heren langer te betreden, gelijxse hem van nu aen mitsdesen so om hare conscientie te ontlasten alsmede te voldoen die goede resolutie des synodi nat., van hare Ho. Mo. geapprobeert, van alle kerckelycke diensten gehelijc ontslaen ende ontsetten, trouwelijc waerschouwende alle Gereformeerde gemeenten ende ledematen derselver haer van desselven Arnoldi Gestrani schandelycke leer ende bedriegelycke proceduren neerstelyc te willen wachten, totdat hij door oprechte ende hertgrondige bekering hem beter bedacht ende met Gode ende de gemeinte Gods versoent sal

hebben ende met deselve so in dese als alle andere leerpoincten geconformeert, waertoe hem God Almachtig door syne barmherticheit ende verdiensten Jesu syne genade wil verlenen. Amen.

Ende was onderteickent uit den naem des classis van Gorichem anno 1619, den 12 Nov.:

GYSBERTUS VOETIUS, preses.

JOHANNES SPILIARDUS, scriba.

HENRICUS SWALMIUS, synodi actuarius. [1])

---

[1]) Deze handteekening is authentiek.

REGISTER VAN PERSONEN.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

L.

M.

L.

M.

L.

M.

T.

V.

W.

Z.

REGISTER VAN PLAATSNAMEN.

REGISTER VAN ZAKEN.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

J.

K.

L.

M.

O.

P.

R.

S.

U.

V.

W.

Z.

INHOUD.

GODGELEERDHEID, KERKGESCHIEDENIS.

Dr. **J. A. Beijerman**, Intreerede bij de Remonstrantsche Gemeente te Groningen *f* 0,30

G. H. Bleeker en **H. Marwitz**, Schoolatlas voor Bijbelsche Geschiedenis in kaarten en platen 0,50

G. H. Bleeker en **H. Marwitz**, *Schoolkaart* van Palestina, 6 bladen met handl. 3,90

G. H. Bleeker en **H. Marwitz**, *Wandkaart* voor Bijbelsche Geschiedenis, met handleiding 5,90

P. Bruining, Schets der zede- en geloofsleer 0,15

Dr. **T. Cannegieter**, De Zedelijkheid, haar wezen, grondslag en doel . . 1,90

Dr. **T. Cannegieter**, Kerk, Kerkleer, Kerkrecht 0,50

Dr. **T. Cannegieter**, De samenhang van het Objectieve en Subjectieve in de Dogmatiek 0,50

Dr. **T. Cannegieter**, Het uitgangspunt en de leidende gedachte der dogmatische wetenschap 0,50

Dr. **T. Cannegieter**, Gedachten over het begrip en de roeping der dogmatiek 0,50

Dr. **T. Cannegieter**, Zult gij wel Evangeliedienaar worden?. 0,50

J. S. Cloeck Hellema, Lijkrede op Ds. **J. Douwes** 0,30

Nieuw Bijbelsch Dagschrift, 6e Jaargang, 12 afleveringen, per jaar . . 3,75

J. Douwes, Een storm in de Nederlandsch Hervormde kerk 0,50

Dr. **Is. van Dijk**, Verkeerd Bijbelgebruik 0,60

Dr. **Diest Lorgion**, Kerkgeschiedenis van Nederland 6,00

Dr. **Diest Lorgion**, Letterkundige nalatenschap 2,50

Dr. **J. H. Gunning JHzn.**, Het Protestantsche Nederland onzer dagen . . 1,90

Dr. **J. H. Gunning JHzn.**, Onze Eeredienst. Opmerkingen over het liturgische in den Gereformeerden cultus 1,90

Dr. **J. H. Gunning JHzn.**, De Chasidim. Een bladzijde uit de geschiedenis van het hedendaagsche jodendom 1,25

Dr. **J. H. Gunning JHzn.**, Leven en arbeid van H. Witteveen 0,60

Dr. **J. H. Gunning JHzn.**, De blijvende Heer daarboven en de ongerechtigheid der heilige dingen hier beneden 0,60

I. M. J. Hoog, Belijdenis en ontboezeming op elken dag des jaars, gebonden 1,00

Dr. **S. S. de Koe**, Christelijke Godgeleerdheid 0,60

Dr. **E. F. Kruijf**, Naamlijst der zendelingen, in plano 0,25

Dr. **E. F. Kruijf**, Geschiedenis van het Nederlandsche Zendelinggenootschap, met 7 portretten, gebonden. 8,00

Dr. **W. C. van Manen**, Persoonlijk karakter der Godgeleerdheid 0,50

Dr. **W. C. van Manen**, Christelijke letterkunde 0,50

Dr. **W. C. van Manen**, Het Nieuwe Testament 2,90

Dr. **J. C. Matthes**, Het boek Job, aflevering 1—3 . . . . . *2de druk* 2,70

Dr. **J. C. Matthes**, De nieuwe richting . . . . *6de druk* 1,50

B. C. J. Mosselmans, Kruimels, 4 leerredenen 1,25

B. C. J. Mosselmans, Uit het leven voor het leven, met portret van den schrijver (*uitverkocht*) 2,50

Dr. **H. Oort**, Atlas voor Bijbelsche en Kerkelijke geschiedenis, 54 kaarten 2,90

Dr. **J. Reitsma**, Geschiedenis der hervorming en der hervormde kerk der Nederlanden, gebonden 5,75

Dr. **J. Reitsma** en Dr. **S. D. van Veen**, De handelingen der provinciale Synoden, die in de verschillende gewesten van ons vaderland, vóór de Nationale Synode in 1618—19, door de gereformeerden gehouden zijn. Deel I—III gebonden . . . . à 5,50

Dr. **G. C. Steynis**, Godsdienst of humanisme 0,25

Dr. **G. C. Steynis**, Bijzonder onderwijs 0,25

W. Sijpkens, De heerlijkheid der Evangeliebediening 0,25

Dr. **A. S. E. Talma**, De leer van het menschelijk bewustzijn 1,90

Dr. **H. Uden Masman**, Nalatenschap, leerredenen 2,90

J. J. A. Valeton, Christelijk Godsdienst onderwijs 0,25

Dr. **S. D. van Veen**, Bijbelsche Geschiedenis I, Oude Testament *5de druk* 0,25

Dr. **S. D. van Veen**, Bijbelsche Geschiedenis II, Nieuwe Testament *5de druk* 0,25

Dr. **S. D. van Veen**, Het ware socialisme 0,40

Dr. **S. D. van Veen**, Traktaatjes 1—15, I. Vloekt ge ook?, II. De zegen van den rustdag, III. Lieg nooit!, IV. Wat leest ge? V. De zonde der dronkenschap, VI. Steunt ge de zending?, VII. Kastijdt de ontucht, VIII. Eert uwe ouders, IX. Onze kinderen, X. Gedenkt te sterven, XI. Zalig zijn de barmhartigen, XII. Wees niet hoogmoedig, XIII. Werken is een zegen, XIV. Troost voor kranken, XV. Wees tevreden! à *f* 0,01, 100 Ex. *f* 0,75, 500 Ex. 3,00

Dr. **S. D. van Veen**, Christelijke Geloofs- en Zedeleer. . . . *2de druk* 0,25

Dr. **S. D. van Veen**, De Gereformeerde kerk van Friesland 2,90

Dr. **S. D. van Veen**, Uit drie eeuwen, 6 jubilaarspreeken, ingen. . . . 2,50
geb. 2,90

K. A. Wagner's Bijbelsche verhalen door Dr. **L. S. P. Meijboom**, omgewerkt en aangevuld door Dr. **H. U. Meijboom**, O. V. . . . . . *17de druk* 0,30

K. A. Wagner's Bijbelsche verhalen door Dr. **L. S. P. Meijboom**, omgewerkt en aangevuld door Dr. **H. U. Meijboom**, N. V. . . . . . *16de druk* 0,30

K. A. Wagner, Bijbelsche verhalen door Dr. **L. S. P. Meijboom**, O. V. *16de druk* 0,30

K. A. Wagner, Bijbelsche verhalen voor scholen, catechisatiën en huisgezinnen. Opnieuw bewerkt, geheel naar de oorspronkelijke hoogduitsche uitgave, N. V. 0,30

H. R. Warmolts, Kerkbestuur en Kerkelijk beheer 1,00

Dr. **G. Wildeboer**, Het ontstaan van den Kanon des Ouden verbonds *2de druk* 1,90

Dr. **G. Wildeboer**, Letterkunde des Ouden Verbonds, gebonden 5,90

F. L. Zahn, Bijbelsche Geschiedenissen . . . . *55ste duizend* 1,00

F. L. Zahn, Geschiedenis der Christelijke Kerk . . . . . . *18de druk* 0,75

